

**Ewolucja nowych przestrzeni bibliotecznych.
Od założeń do praktyki**

Ewolucja nowych przestrzeni bibliotecznych. Od założeń do praktyki

**Pod redakcją naukową
Scholastyki Baran i Katarzyny Bikowskiej**

Olsztyn 2018

Recenzent naukowy

prof. dr hab. Elżbieta Barbara Zybert, UW

DTP

Łukasz P. Fafiński

Projekt okładki

Maciej Rynarzewski

Redakcja

Katarzyna Bikowska

Korekta

Olga Gierulska

Urszula Ofanowska

ISBN 978-83-932576-1-4

© Copyright by Biblioteka Uniwersytecka UWM w Olsztynie • Olsztyn 2018

Wydanie I

Druk

TOTEM, ul. Jacewska 89, 88–100 Inowrocław

Spis treści

Wstęp.....	9
------------	---

Część I

Przestrzeń biblioteczna i jej wpływ na użytkowników – rozważania teoretyczne

Ewa Adaszyńska

Przestrzeń bibliotek – jej aspekty i przeobrażenia.....	15
---	----

Bartłomiej Homiński

Od świątyni po targowisko – o różnorodności (w) przestrzeni biblioteki	39
--	----

Justyna Jerzyk-Wojtecka

Wykorzystanie technologii <i>augmented reality</i> w przestrzeni bibliotecznej. Analiza problemowa artykułów dostępnych w bazie Library, Information Science and Technology Abstracts	51
---	----

Andrzej Koziara

Reorganizacja usług bibliotecznych a wymagania wynikające z Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego w sprawie ochrony danych osobowych.....	67
--	----

Renata Samotyj, Iwanna Woronkova

Kształtowanie przestrzeni bibliotecznych współczesnej Ukrainy: problemy i wyzwania.....	77
--	----

Ewa Szczepankiewicz

Zmiany przestrzeni bibliotek w kontekście użytkowania przez osoby niesamodzielne	97
---	----

Część II

Rozwiązania przestrzenne w wybranych bibliotekach

Kazimierz Adamczyk

Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy w nowej przestrzeni. Założenia i rzeczywistość 115

Scholastyka Baran

Dziesięć lat doświadczeń z „przestrzenią biblioteczną” na przykładzie Biblioteki Uniwersyteckiej UWM w Olsztynie 123

Agnieszka Bobruk, Danuta Gurdak

Zasady projektowania i architektury zrównoważonej w bibliotekach akademickich z wolnym dostępem do zbiorów – przykłady realizacji.....141

Andrzej Buck

Biblioteki publiczne w perspektywie nowych przestrzeni wybranych bibliotek lubuskich 159

Elżbieta Czyżewska, Katarzyna Regulska

Nowe oblicze po raz drugi. Jak zmieniają się przestrzenie w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.....185

Grażyna Jaśkowiak

Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego – 10 lat pracy w nowym gmachu....201

Bogumiła Konieczny-Rozenfeld

Modernizacja i wprowadzenie nowych funkcjonalności w Bibliotece Głównej Wojskowej Akademii Technicznej. Oczekiwania i potrzeby – cztery lata doświadczeń.....219

Agnieszka Kościelniak-Osiak

Przestrzeń biblioteki: czy rzeczywiście „przestrzeń do wszystkiego”? Gmach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie w kontekście działań Oddziału Promocji, Wystaw i Współpracy BUW 235

Witold Kozakiewicz

Rewitalizacja po łódzku – Strefa Wiedzy i Innowacji Uniwersytetu Medycznego w Łodzi 249

Lidia Mikołajuk

Dwa budynki Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego: kontrast czy harmonia?.....255

Helena Olszewska

Nowa przestrzeń w starym gmachu, czyli o budowaniu przestrzeni społecznej
w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu 269

Gabriela Skoracka

Biblioteka ECS jako symbol i znak 277

Małgorzata Szubrycht

Czytelnik i pracownik w nowoczesnej przestrzeni bibliotecznej uczelni
wyższej. Studium na przykładzie Biblioteki Głównej Akademii Marynarki
Wojennej w Gdyni 293

Małgorzata Świrad, Jadwiga Wojtczak

Biblioteki XXI wieku na przykładzie Centrum Wiedzy i Informacji
Naukowo-Technicznej oraz Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowej i
Ekonomicznej 305

Część III**Problemy przestrzeni bibliotecznej w ocenie jej użytkowników****Katarzyna Bikowska**

Biblioteczna strefa komfortu - przestrzeń społeczna w Bibliotece
Uniwersyteckiej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie 321

Małgorzata Florianowicz, Agnieszka Milewska

Dostrajanie przestrzeni w odnowionym gmachu Biblioteki Głównej
Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego.....343

Katarzyna Maćkiewicz

Przestrzeń naukowa Biblioteki Uniwersyteckiej UWM.....367

Ewa Matczuk, Katarzyna Pełka-Smętek

Przestrzeń wirtualna w opinii użytkowników Biblioteki Politechniki
Lubelskiej 381

Roman Wojciechowski

„Sopoteka to miejsce dla ludzi”, czyli anonimowa relacja wyimaginowanego
użytkownika Sopoteki.....395

Wstęp

Początek XXI w. to intensywny rozwój światowego budownictwa bibliotecznego, zwany często *library boom*. W Polsce okres ten przypadł na lata 1999–2015 i dotyczył głównie bibliotek publicznych oraz akademickich. W tym czasie powstały liczne budynki biblioteczne: zjawiskowe pod względem architektonicznym, a zarazem praktyczne w aspekcie funkcjonalnym. W bibliotekach uczelnianych na szeroką skalę wprowadzono wolny dostęp do zbiorów, który w polskim bibliotekarstwie akademickim jeszcze do końca XX w. uważany był za ekstrawagancką formę dostępu. Poza wolnym dostępem do zbiorów w nowo projektowanych bądź modernizowanych budynkach bibliotek wprowadzono wiele ciekawych rozwiązań w zakresie m.in. usług bibliotecznych, przestrzeni bibliotecznej, struktur organizacyjnych, zasobów cyfrowych, technologii informacyjnej czy monitorowania potrzeb użytkowników. W przestrzeniach bibliotek pojawiły się pokoje pracy indywidualnej i grupowej, laboratoria komputerowe, sale multimedialne, pomieszczenia konferencyjne, kawiarnie, księgarnie i galerie. W ten sposób stworzono komfortowe przestrzenie, przystosowane do indywidualnych potrzeb użytkowników, innowacyjnych stylów edukacji oraz nowoczesnych technologii. Powstanie takich przestrzeni było możliwe dzięki wykorzystaniu zasad współczesnego budownictwa bibliotecznego opracowanych przez Harry’ego Faulknera-Browna, a później unowocześnionych przez Andrew McDonalda. Praktyczną wartość założeń sformułowanych przez teoretyków podkreślono wielokrotnie w wystąpieniach uczestników Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej pt. *Ewolucja nowych przestrzeni bibliotecznych. Od założeń do praktyki* zorganizowanej przez Bibliotekę Uniwersytecką Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, która odbyła się 14–15 września 2017 r.

Podczas dwudniowych obrad w gronie teoretyków i praktyków, bibliotekarzy, architektów i projektantów wewnątrz miała miejsce wymiana wiedzy i doświadczeń w kontekście zmian jakie związane są z dostosowywaniem się do nowych warunków lokalowych i funkcji bibliotek.

Materiały zawarte w monografii podzielone zostały według trzech zasadniczych wątków, takich jak: teoretyczne zagadnienia dotyczące przestrzeni bibliotecznych i jej wpływu na użytkowników, rozwiązania praktyczne zastosowane w wybranych bibliotekach oraz badania dotyczące obszarów aktywności bibliotecznej przeprowadzone wśród jej użytkowników.

Pierwsza część publikacji zawiera teksty o charakterze teoretycznym dotyczące m.in. dwoistego charakteru przestrzeni funkcjonalnej i symbolicznej w bibliotekach, wpływu technologii informacyjnej na metodologię nauczania oraz rozwój nowoczesnych usług bibliotecznych z zachowaniem bezpieczeństwa informacji. Wśród ważnych elementów, mających wpływ na budownictwo biblioteczne, wymieniono m.in. czynniki ekonomiczne, polityczne, kulturowe i społeczne. Podkreślono również rolę wszystkich podmiotów, które mają wpływ na planowanie i zarządzanie budynkami bibliotecznymi, z uwzględnieniem osób niepełnosprawnych.

Druga część prezentuje rozwiązania przestrzenne zastosowane w wybranych bibliotekach: nowo wybudowanych (Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Biblioteka Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, Biblioteka Politechniki Wrocławskiej, Biblioteka Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Biblioteka Europejskiego Centrum Solidarności w Gdańsku, Biblioteka Główna Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni) oraz modernizowanych (Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Biblioteka Główna Wojskowej Akademii Technicznej w Warszawie, Biblioteka Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, Biblioteka Uniwersytecka w Łodzi, Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu). Autorzy, opisując wybrane biblioteki, analizują też założenia projektowe nowych rozwiązań architektonicznych, służących integracji przestrzeni i miejsca, w których stymulowane są nowe relacje międzyludzkie.

W trzecim rozdziale opisano wyniki badań dotyczących opinii użytkowników na temat różnorodnych przestrzeni bibliotecznych, m.in. wirtualnych, naukowo-dydaktycznych i społeczno-kulturalnych. Badania grup docelowych stały się podstawą do dalszych modyfikacji i usprawnień wprowadzanych w bibliotekach. Zgodnie z trendami obserwowanymi w literaturze i praktyce managerskiej to opinie osób korzystających z zasobów biblioteki kształtują jej przestrzenie.

* * *

Organizatorzy konferencji pt. *Ewolucja nowych przestrzeni bibliotecznych. Od założeń do praktyki* mają nadzieję, że opublikowane materiały będą cennym źródłem infor-

---

macji i inspiracji dla architektów, osób zarządzających bibliotekami i ich pracowników. Wartość praktyczna poszczególnych artykułów może okazać się szczególnie przydatna podczas planowanych działań, zmierzających do lepszego wykorzystania przestrzeni swoich bibliotek, po to, by odpowiednio reagować na potrzeby i oczekiwania użytkowników oraz bibliotekarzy.

Scholastyka Baran, Katarzyna Bikowska

Część I

Przestrzeń biblioteczna i jej wpływ na użytkowników – rozważania teoretyczne

Ewa Adaszyńska

Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego

Przestrzeń bibliotek – jej aspekty i przeobrażenia

Streszczenie: Biblioteki tworzą przestrzeń społeczną zdefiniowaną przez architekturę oraz obszar ludzkiej aktywności. Należą do przestrzeni publicznej związanej z nauką, kulturą i edukacją. Od lat przechodzą przeobrażenia oraz mierzą się ze zmianami, których skala i tempo zależne są od przemian otoczenia. Zmieniła się architektura, ale też przestrzeń biblioteczna, na które wpływ mają takie czynniki, jak charakter i przekaz mediów, organizacja odniesiona do funkcji, style architektoniczne i artystyczne, postęp budowlany oraz nowe technologie projektowe. Na rozwiązania formalne wpływ mają także konotacje symboliczne związane z pojęciem biblioteki, wynikające z różnych doświadczeń społeczno-kulturowych, a także rola wiedzy w społecznym systemie wartości. Biblioteka postrzegana jest nie tylko poprzez tradycyjne funkcje użytkowe. Jej nową formę kształtują procesy, jakie zachodzą w całym globalnym świecie.

Projektowanie bibliotek oraz planowanie przestrzeni bibliotecznej przeszły znaczącą zmianę. Zrewidowane zostały podstawowe usługi biblioteczne, program funkcjonalny oraz układy przestrzenne. Zmieniła się zarówno forma, ale też funkcja budynków. Przestrzeń biblioteczna oraz usługi nastawione zostały na usatysfakcjonowanie użytkowników i realizację ich różnorodnych potrzeb. Organizacja przestrzeni, układy funkcjonalne i wygląd stały się integralną częścią kultury organizacyjnej biblioteki, instytucji wspierającej edukacyjną misję uczelni.

Słowa kluczowe: architektura bibliotek, przestrzeń bibliotek, projektowanie bibliotek, organizacja przestrzeni bibliotecznej

Przestrzeń, podobnie jak czas, ma wymiar uniwersalny, należy do podstawowych pojęć myśli ludzkiej, jest podstawą rozumienia i poznawania świata. Ma wiele aspektów: fizyczny, filozoficzny, geograficzny, przyrodniczy. W wymiarze społecznym i kulturowym jest wytworem ludzkim, dziełem człowieka, miejscem, w którym powstają społeczne

interakcje, któremu nadaje wartość i znaczenie. W koncepcji humanistycznej to człowiek jest twórcą przestrzeni, którą zamieszkuje, a działalność ta jest podstawą badania kilku dyscyplin naukowych. Społecznym wytwarzaniem przestrzeni oraz zachodzącymi w niej procesami zajmuje się socjologia; poszukiwaniem oraz odczytywaniem kulturowych znaczeń przestrzeni – semiotyka oraz antropologia; badaniem zachowań człowieka w przestrzeni, jej odbiorem na poziomie zmysłów – etologia, proksemika oraz psychologia środowiskowa; badaniem relacji pomiędzy człowiekiem a budynkami – psychologia architektury¹.

Interdyscyplinarne podejście wobec przestrzeni biblioteki stosuje w swoich badaniach bibliolog Tomasz Kruszewski, który postrzega ją wielowymiarowo. Bada przemiany związane z jej pojmowaniem i funkcjonowaniem². Ujmuje ją nie tylko jako miejsce gromadzenia i udostępniania zbiorów, ale również jako znak czy system znaków posadowionych w kulturze symbolicznej. Wytworzona przez ludzi i dla ich potrzeb biblioteka istnieje w określonej przestrzeni fizycznej oraz społecznej. Jest symbolicznym zasobem stanowiącym kulturalną nadbudowę tego wszystkiego, co ma wymiar organizacyjny i materialny. „Materia i duch, byt i kultura, wzajemnie się przenikają i warunkują swoje istnienie”³. Materialna organizacja umożliwia funkcjonowanie biblioteki, zaś kultura symboliczna kreuje jej codzienną rzeczywistość wyznaczoną przez ludzkie wartości, odczucia i emocje.

Ten dwoisty charakter przestrzeni wytworzonej przez człowieka (funkcjonalny i symboliczny) implikuje kolejne działania, których następstwem jest „naznaczenie przestrzeni”, czyli nadanie jej znaczenia zdolnego oddziaływać na wyobraźnię społeczną i zachowanie zbiorowe, następnie jej „przyswojenie” oraz adaptowanie do własnych wyobrażeń i potrzeb. Przestrzeń jest częścią ogólniejszego systemu wartości, który nadaje jej sens i znaczenie⁴.

Według Marka Budzyńskiego, architekta i urbanisty, twórcy projektu Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, kluczem obowiązującym człowieka przy tworzeniu i przekształcaniu przestrzeni jest kultura. Kultura „to całokształt dorobku człowieka, łącznie z procesami, które prowadziły do utrwalenia się tego dorobku”⁵ (powinna tworzyć jed-

¹ Zob. M. Cobel-Tokarska, *Przestrzeń społeczna: świat – dom – miasto*, w: *Krótkie wykłady z socjologii. Przegląd problemów i metod*, pod red. A. Firkowskiej-Mankiewicz, T. Kanash, E. Tarkowskiej, Warszawa 2011, s. 45–47 [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <<https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/6224/CobelTokarska.%20Przestrze%C5%84%20spo%C5%82eczna.%20Kr%C3%B3tkie%20wyk%C5%82ady%20z%20socjologii.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>.

² T. Kruszewski, *Przestrzenie biblioteki. O symbolicznej, fizycznej i społecznej obecności instytucji*, Toruń 2013.

³ Ibidem, s. 7. Przestrzeń jest z jednej strony wytworem poznającego umysłu, z drugiej jest obiektywna, związana z obiektami materialnymi. Zob. Z. Rykiel, *Koncepcje przestrzeni i teorie regionu a wzorce uprawiania socjologii*, w: *Nowa przestrzeń społeczna w badaniach socjologicznych*, pod. red. Z. Rykla, Rzeszów 2008, s. 14.

⁴ Zob. *Encyklopedia socjologii*, pod red. W. Kwaśniewicza et al., Warszawa 2000, t. 3, s. 242–243.

⁵ M. Budzyński et al., *10 lat nowej Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Debata*, oprac. T. Kruszewski przy współpr. A. Wołodko, „Przegląd Biblioteczny” R. 78, 2010, z. 2, s. 155.

ność z naturą). W jej skład wchodziły tworzony przez człowieka miasta, ulice, budynki, a więc m.in. biblioteki, często organizowane jak miasta, czego przykładem jest Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie. Należą one do sfery *sacrum*⁶, która obejmuje proces poznania. „Gromadzą zbiory poznania tego, co człowiek utrwalił w książkach”⁷. Według bibliologa Krzysztofa Migonia biblioteki są „często alegorią, metaforą, symbolem obrazującym wielość przedmiotów i zjawisk, różnorodność świata i jednocześnie sposobem porządkowania i opisywania tego świata”⁸. Kultywują wielowiekowe osiągnięcia cywilizacji ludzkiej. Są miejscem tworzenia oraz ciągłości wiedzy, ale też miejscem pracy twórczej, przestrzenią zaprojektowaną dla zbiorów, czytelników i bibliotekarzy. W nowej filozofii jest to przestrzeń, która się wzajemnie przenika, łamie funkcjonującą do lat 30. XX w. zasadę trójdzielności budynku – sztywnego układu, który przekształcił się w przestrzeń wielofunkcyjną, otwartą na czytelnika.

Biblioteki to nie tylko obiekty architektoniczne z określoną funkcją i przestrzenią, ale też z kodem pozwalającym na odczytanie sensu ich istnienia w wymiarze społecznym i kulturowym. „Nie istnieją bez zmieniającego je czynnika”⁹, jakim jest społeczeństwo. Funkcjonują w czasie i przestrzeni, podlegają zmianom i ocenie. Na ich rolę, społeczne oddziaływanie, architekturę, organizację, czy wyposażenie wpływ miały takie czynniki, jak poziom cywilizacyjny i technologiczny, a także uwarunkowania społeczne: zamożność społeczeństwa, poziom oświaty i kultury oraz prawodawstwo. O roli bibliotek decydowały również powszechność oraz dostępność zbiorów, formy komunikacji społecznej, wykorzystanie technologii informacyjnych, ale i potrzeby użytkowników¹⁰ (obecnie w znacznej części należących do pokolenia *Net-Generation*, czyli *digital natives*)¹¹. „Biblioteki reprezentowały charakter oraz poziom kultury duchowej i materialnej swojej epoki. Były zawsze czymś więcej niż zbiorami (...) były depozytoriami pamięci

⁶ Człowiek ustanowił *sacrum*, aby nadać światu sens. Bez podziału na *sacrum* i *profanum* byłby on jednolity, pozbawioną znaczenia przestrzenią. Zob. M. Cobel-Tokarska, *Przestrzeń społeczna: świat – dom – miasto*, s. 50.

⁷ Cyt. M. Budzyński et al., op. cit., s. 155.

⁸ K. Migoń, *Biblioteki w Europie były zawsze*, „Bibliotekarz” 2004, nr 7/8, s. 2.

⁹ J. Kotulska, B. Śliwińska, *Wpływ współczesnych przemian na architekturę bibliotek w XXI wieku – z wybranymi bibliotekami wydziałowymi Biblioteki Głównej Uniwersytetu Opolskiego w tle*, w: *Materiały z ogólnopolskiej konferencji: „Biblioteka XXI wieku – nowoczesna architektura, pomysłowe aranżacje, funkcjonalne wyposażenie”*, Kielce 2008 [s. 1] [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <<http://sbc.wbp.kielce.pl/dlibra/doccontent?id=4950>>.

¹⁰ Zob. S. Wojnarowicz, *Biblioteki nie są zbiorami martwej materii... wokół zagadnień konferencji*, w: *Biblioteki w czasie – czas w bibliotece*. Tom 1: *Przez dzieje ku współczesności*, pod red. S. Wojnarowicz, B. Kasperka, Lublin 2015, s. 8 [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <<http://wydawnictwo.umcs.lublin.pl/pic/2325.pdf>>.

¹¹ Nowi użytkownicy bibliotek o określonych oczekiwaniach i preferencjach, określani są jako „cyfrowi tubylcy” – *digital natives*, „generacja sieci” – *Net-Generation*. Termin ten wprowadził w 2001 r. Marc Prensky dla określenia osób, które w naturalny sposób wykorzystują w życiu technologie cyfrowe, w przeciwieństwie do cyfrowych emigrantów, którzy muszą się tego nauczyć. Zob. M. Prensky, *Digital Natives Digital Immigrants*, “From On the Horizon” 2001, Vol. 9, No. 5 [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <<http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>>.

i tradycji, (...) miejscem pracy intelektualnej, kontaktu z piśmiennictwem, aktywnego udziału w kulturze”¹².

Omawiając przestrzeń biblioteki Tomasz Kruszewski przedstawia ją poprzez symboliczne wejścia w jej świat, kolejne stopnie wtajemniczenia, metaforyczne kręgi. Pierwszy, najszerszy krąg należy do użytkowników, którzy są laikami, mają potoczną wiedzę o bibliotece, postrzegają ją poprzez otaczające ją środowisko, wchodzą do niej po raz pierwszy. Odkrywają tkwiący w niej potencjał, kierowane do odbiorcy przesłanie. Krąg ten to zewnętrzny wizerunek biblioteki, jej symbolika i aura – biblioteka w otoczeniu społecznym, w przestrzeni fizycznej, wymiarze symbolicznym. Drugi krąg to zrozumienie jej znaczenia w przestrzeni, ale też jej ikonicznej tożsamości. To symboliczna, jak i pragmatyczna przestrzeń dostosowana do potrzeb instytucji i jej czytelników, w której zawarte są uwarunkowane historycznie wszystkie kulturowe procesy, określone funkcje i proponowane rozwiązania kształtujące wnętrze biblioteki, jej wyposażenie, organizację oraz znaczenie symboliczne. Trzeci krąg należy do zadomowionych w bibliotecznych przestrzeniach czytelników, którzy je oswiają, ale też współtworzą. Stanowią oni centrum biblioteki, mają o niej wiedzę, znają swoje prawa i obowiązki, przełamują bariery, współkształtują jej przestrzeń¹³.

Podejście semiotyczne kładzie nacisk na znaczenie, pozwala spojrzeć na budynek biblioteki jako na znak, odczytywać go jak tekst. Amerykański badacz Yi-Fu Tuan, opisując podstawowe kategorie antropologii przestrzeni, wprowadza uznane za klasyczne rozróżnienie: przestrzeń – miejsce¹⁴. Przestrzeń jest rozległa, nieznana, bezosobowa, pozbawiona znaczeń, raczej publiczna, dostępna dla każdego. Miejsce stanowi obszar wydzielony z przestrzeni, jest przez człowieka nazwane, zbudowane i zasiedlone. Jest nasyconym znaczeniami składnikiem jego egzystencji. Miejsca stanowiące punkty w przestrzeni pozwalają tę przestrzeń oswoić i uczynić ją ludzką (uczłowieczyć), staje się wtedy naszą własnością¹⁵. „Miejsce to wspólny mianownik ludzkich dążeń i instrument autoidentyfikacji”¹⁶. Wyróżnia je tzw. *genius loci*. Znany norweski historyk i teoretyk architektury Christian Norberg-Schulz ujmuje „ducha miejsca” jako syntezę znaczeń i wartości. Charakteryzuje je poprzez pięć wymiarów: rzeczy, porządek, charakter, światło i czas¹⁷.

¹² K. Migoń, op. cit., s. 4–5.

¹³ Zob. T. Kruszewski, *Przestrzenie...*, s. 38–39.

¹⁴ Yi-Fu Tuan, *Przestrzeń i miejsce*, Warszawa 1987; M. Cobel –Tokarska, *Przestrzeń społeczna: świat – dom – miasto*, s. 29.

¹⁵ Zob. B. Jałowicki, *Magia miejsc*, w: *Fenomen genius loci. Tożsamość miejsca w kontekście historycznym i współczesnym*, pod red. B. Gutowskiego, Warszawa 2009, s. 9; M. Cobel-Tokarska, *Przestrzeń społeczna: świat – dom – miasto*, s. 49.

¹⁶ M. Madurowicz, *Hermeneutyka miejsca w świetle fenomenologii przestrzeni*, w: *Fenomen genius loci*, s. 55.

¹⁷ Zob. M. Cobel-Tokarska, *Przestrzeń społeczna: świat – dom – miasto*, s. 49.

Miejsce to fragment przestrzeni kulturowej, której przy tworzeniu nadano znaczenie. Zostało zakodowane przez ludzi, ale wraz z upływem czasu zmieniało się i obiektywizowało. Przestrzenie i miejsca symboliczne, obiekty związane z historią zbiorowości, to nie tylko formy materialne, ale swoiste tabu, którego nie można naruszyć. Mają one zarazem funkcję użytkową oraz znaczenie związane z wartościami symbolicznymi. Aby zrozumieć znaczenie budowli potrzebna jest znajomość kodu, swobodnego języka, którego człowiek uczy się w trakcie poznawania i osławiania przestrzeni¹⁸. Biblioteka jako miejsce posadowione w przestrzeni kulturowej i społecznej ma również przypisane jej znaczenie i swoisty kod wartości o historycznej ciągłości. Zmienia się on wraz z upływem czasu, ale trwa jako kulturowy symbol o wyraźnie zaznaczonej funkcji użytkowej. *Genius loci*, który architekt Christian Norberg-Szulz wiąże z wartością miejsca, Andrew McDonald określa w swoich zasadach projektowania dobrej przestrzeni bibliotecznej „jako to coś, co stanowi jej ducha” (ang. *oomph or wow*) – „istotę miejsca”, opartą na równowadze wszystkich wymienionych przez niego cech¹⁹. Decyduje ona o jakości biblioteki, pozwala na stworzenie inspirującego budynku o ekscytującej architekturze oraz rozwiązaniach przestrzennych, które tworzą „ducha uniwersytetu” i „zdobywają umysły czytelników”²⁰. To „coś” ma fantastyczna Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego czy katowickie Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka (CINiBA). Tomasz Kruszewski nazywa to aurą biblioteki, którą czytelnik odkrywa już w pierwszym kręgu poznawania, a pogłębia w dalszych. Jest to rodzaj emitowanego znaku, forma komunikatu, układ semiotyczny, swoisty *genius loci*. Obejmuje wygląd zewnętrzny i wewnętrzny, który wpływa na przestrzeń emblematyczną. To odwołanie do idei i historii zawarte w szacie ideograficznej, ikoniczna tożsamość – niepowtarzalny zespół cech wyróżniający ją z otoczenia; to także architektura i aranżacja wnętrza²¹. Konotacje kulturowe zauważyć można w wielu projektach. Do historii i tradycji nawiązują: Biblioteka Politechniki Białostockiej zbudowana na planie pałacu Branickich, z fasadą ozdobioną motywem podlaskich wycinanek; kompleks Uniwersytetu Papieskiego w Krakowie nawiązujący do tradycji i ducha ulicy Kanoniczej, z której się wywodzi; katowicka CINiBA wybudowana w charakterze przemysłowego miasta; BUW – prezentujący ciągłość kultury i „sacrum poznania” poprzez świątynne elementy fasady, sekwencje, przesłanie łacińskie *Hinc Omnia*, kolumnady. „Zachowanie ducha” wskazuje na kulturową ciągłość, podkreśla też ewolucję, jaka nastąpiła w pojmowaniu i planowaniu przestrzeni bibliotecznej wobec zmieniających się

¹⁸ Zob. B. Jałowicki, *Pamięć miejsc*, w: *Nowa przestrzeń społeczna w badaniach socjologicznych*, pod red. Z. Rykła, Rzeszów 2008, s. 133.

¹⁹ Przestrzeń musi być funkcjonalna, elastyczna, dostępna, urozmaicona, interaktywna, sprzyjająca, przyjazna dla środowiska, bezpieczna, wydajna, z nowymi technologiami i z tym „czymś”. Zob. A. McDonald, *The Ten Commandments revisited: the Qualities of Good Library Space*, „LIBER Quarterly” 2006, Vol. 16 (2) [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <<https://www.liberquarterly.eu/articles/10.18352/lq.7840/>>.

²⁰ Ibidem.

²¹ Zob. T. Kruszewski, *Przestrzeń biblioteki...*, s. 42–104.

w czasie potrzeb czytelników. Christian Norberg-Schulz określa teorię przestrzeni architektonicznej jako konkretyzację przestrzeni egzystencjalnej. Jest ona oparta na relacjach człowieka z otoczeniem, zdeterminowanych społecznie i kulturowo oraz naznaczonych indywidualnie – schematach interakcji, które człowiek tworzy z otoczeniem, aby w zadowalający sposób dawać sobie w nim radę²².

Według socjologa Aleksandra Wallisa „każda epoka w społecznej historii architektury ma swoje własne modele i w każdej epoce społeczeństwo ocenia swoją architekturę według pewnych stereotypów”²³. Model jest formą przestrzenną wynikającą z określonych funkcji oraz cenionych społecznie wartości. Podlegający modzie stereotyp obejmuje zespół kryteriów użytkowych i estetycznych, określających waloryzację przestrzenną²⁴. Swoje modele i rozwiązania oraz charakterystyczną dla poszczególnych okresów historycznych architekturę mają także biblioteki. Od zarania wieków wielokrotnie zmieniały one swoje oblicze, przystosowując budynki i lokale do kształtu gromadzonych i udostępnianych zbiorów oraz funkcji, jakie pełniły w społeczeństwie (od jednoprzestrzennych wewnątrz bibliotek starożytnych i średniowiecznych, poprzez XIX-wieczne magazyny wieżowe, do współczesnych otwartych bibliotek nastawionych na użytkownika). Zmiany odzwierciedlają style, poziom rozwoju technicznego, charakter mediów, przemiany w edukacji i metodach nauczania.

Architektura bibliotek ma wielowiekową tradycję sięgającą starożytności. Pierwsze biblioteki powstawały w społecznościach o wysokim rozwoju cywilizacyjnym oraz rozwiniętej kulturze piśmienniczej. Początkowo w cywilizacjach wschodnich: egipskiej, sumeryjskiej, babilońskiej, asyryjskiej, hetyckiej czy chińskiej, potem w kręgu kultur zachodnich, stanowiących fundament cywilizacji europejskiej – greckiej i rzymskiej. Podwaliny dla światowej kultury bibliotecznej stworzyła hellenistyczna Grecja, która określiła ideę biblioteki z jej społeczną misją gromadzenia oraz udostępniania zbiorów naukowych i literackich. Bibliotekom władców, pisarzy oraz uczonych zawdzięczamy zachowanie dorobku kultury piśmienniczej, natomiast bibliotekom szkół czy instytucji publicznych – wytyczenie drogi dla bibliotek służących nauce i edukacji²⁵.

Charakter bibliotek, ich kształt oraz układ przestrzeni zależne były od formy przechowywanych i udostępnianych zbiorów, a także kulturowej i społecznej roli, jaką pełniły w określonych historycznie czasach²⁶. Starożytne biblioteki łączyły przestrzeń prze-

²² Zob. B. Pszonak, *Cyberprzestrzeń – dynamiczne powiązania*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Białostockiej. Architektura” 2007, z. 20, s. 71–73.

²³ A. Wallis cyt. za B. Jałowiecki, *Pamięć miejsc*, s. 138.

²⁴ Ibidem, s. 134.

²⁵ Zob. K. Migoń, op. cit., s. 2–3.

²⁶ Zob. A. Gogiel-Kuźmicka, A. Sidorezyk, *Architektura bibliotek akademickich – od czasów starożytnych po czasy współczesne*, „Biuletyn EBIB” 2014, nr 5, s. 1–2 [on-line], [dostęp: 15.07.2017], <<http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/viewFile/233/427>>. Najstarsze biblioteki świątynne i pałacowe istniały w Egipcie w XXVI w. p.n.e., zachowały się ślady bibliotek władców w Tell-el-Amarna z XV–XIV w. p.n.e.,

znaczoną na magazyny, czytelnie oraz miejsce spotkań i debat uczonych, a także posiedzeń senatu. W późniejszym okresie reprezentacyjne czytelnie, wyposażone w miejsca do pracy, oddzielone zostały od zlokalizowanych w pobliżu obszernych pomieszczeń magazynowych²⁷.

Biblioteki średniowieczne nie dorównały poziomem bibliotekom starożytnym, otwartym na potrzeby elit oraz szerszej publiczności. Ich podstawowym zadaniem było przechowanie dorobku kulturowego starożytności, ale też wsparcie życia religijnego, duchowego oraz intelektualnego. Zamknięte zbiory zaczęto jednak z czasem udostępniać. Wpłynęło to na zmianę funkcji, a także organizację przestrzeni – sale biblioteczne były jednocześnie pomieszczeniami magazynowymi, czytelniami i pracowniami²⁸.

Na zmianę bibliotek wielki wpływ wywarł wynalazek druku, co spowodowało zwiększenie produkcji książek oraz ich napływ do bibliotek. Konsekwencją była konieczność wygospodarowania dużych powierzchni magazynowych na rozrastające się zbiory. Nadal jednak były one umieszczane w jednej sali z czytelniami i pracowniami. System salowy przetrwał aż do połowy XIX w., chociaż zmieniły się wygląd i wyposażenie bibliotek. Powstawały obiekty w zabudowie klasztornej, pałacowej lub szkolnej, rozrastały się też ich księgozbiory²⁹. Renesans to czas wielkiego rozwoju bibliotek, również od strony budownictwa i architektury. W baroku urzeczywistniła się idea biblioteki publicznej. Rozpoczął się proces powszechnego dostępu do literatury, otwierania bibliotek dla publiczności³⁰. W krajobrazie bibliotecznym XVII i XVIII w. wyróżniały się księgozbiory władców gromadzone w pięknych wnętrzach. To z nich wywodzi się wiele

---

egipskich faraonów, Ramzesa II z XIII w. p.n.e. W Mezopotamii działały biblioteki szkół przy świątyniach w Babilonie, Nippur, Sippar, Borsippa, Uruk, w Asyrii – Biblioteka Assurbanipala w Niniwie z 669–626 r. p.n.e. Na Dalekim Wschodzie w XIII w. p.n.e. funkcjonowały w Chinach biblioteki cesarzy i arystokracji, w III w. p.n.e. powstały biblioteki prywatne oraz instytucji państwowych. Najsłynniejsza i największa Biblioteka Aleksandryjska (740 tys. zwojów) założona na potrzeby ośrodka naukowego Museion przez Ptolemeusza I w III w. p.n.e., druga wielkością w Pergamonie, Efezie czy Atenach oraz powstałe w II w. p.n.e. zbiory władców i uczonych rzymskich przekształcane potem w publiczne biblioteki szkół i ośrodków kultu, np. Biblioteka Ulpia. Zob. B. Bieńkowska, E. Maruszak, *Książka na przestrzeni dziejów*, Warszawa 2005, s. 28, 34–35.

²⁷ Zob. A. Gogiel-Kuźmicka, A. Sidorezyk, op. cit., s. 14–15.

²⁸ Zob. B. Bieńkowska, H. Chamerska, *Zarys dziejów książki*. Warszawa 1987, s. 66.

²⁹ Ibidem, s. 119. Największe biblioteki akademickie powstały w Paryżu w 1257 r., Oxfordzie w 1320 r., Pradze w 1348 r., Krakowie w 1364 r. oraz Cambridge. W bibliotekach salowych środek stanowiła zwykłe czytelnia, podzielona galerią lub antresolą dla zwiększenia miejsca, regały ze zbiorami ustawione były wzdłuż ścian i sięgały sufitu. Czytelnie wyposażono w stoły i krzesła m.in. w Bibliotece Corpus Christi College z 1517 r. czy w Bibliotece Bodleiana w Oxfordzie z 1602 r. Od XVII w. regały zaczęto ustawiać prostopadle do ścian, wprowadził to Christopher Wren. Wnętra takie prezentowały jako pierwsze Biblioteka Uniwersytecka w Lejdzie (1575 r.) oraz Biblioteka Trinity College w Cambridge (1684 r.).

³⁰ Pierwszą europejską bibliotekę publiczną otwarto w Paryżu w 1647 r. Możliwość powszechnego korzystania z bibliotek zwiększyła liczbę czytelników, spowodowała potrzebę zwiększania liczby i wielkości czytelni, z czasem wypożyczeń na zewnątrz. Pierwszą wypożyczalnię otwarto w 1737 r. w Bibliotece Uniwersyteckiej w Getyndze. W 1759 r. dyrektor Biblioteki British Museum – Antonio Panizzi wydzielił w czytelni księgozbiór podręczny. Zaczynają powstawać osobne gmachy bibliotek. Zob. Z. Cudnik, *Skarbnice wiedzy: studium budownictwa bibliotek*, Wrocław 1980, s. 29–30.

obecnych bibliotek publicznych³¹. W XIX w. biblioteki stały się nieodłączną częścią życia społecznego³². Budownictwo biblioteczne miało charakter użytkowy, odchodziło od przepychu oraz bogactwa wnętrza, tak charakterystycznych dla poprzednich epok³³. Gmachy projektowane były wyłącznie na cele biblioteczne³⁴, wszystkie funkcje biblieczne realizowano w jednej przestrzeni, w której książki otaczały czytelnika³⁵.

Nowy kierunek w projektowaniu przestrzeni bibliecznej wskazał w 1816 r. włoski architekt Leopold della Santa³⁶. Sformułował on, na użytek projektantów budynków bibliecznych, zasadę trójdzielności – wydzielił pomieszczenia dla czytelników, biblioteczki i zbiorów, stworzył jednorodną funkcjonalnie i technologicznie całość³⁷.

Rozwinięciem tej koncepcji były cztery prawa stanowiące kanon budownictwa bibliotecznego, obowiązujący do lat 30. XX w., mianowicie model trzech niekrzyżujących się dróg: czytelnika, bibliotekarza i książki – sformułowany przez Paula Schwenke w 1908 r.; model potrójnej dostępności do magazynu (z pracowni, wypożyczalni oraz czytelnika) – Georga Leyh'a z 1929 r.; zasada jednego poziomu usytuowania agend obsługujących czytelników; oraz zasada organicznej rozbudowy³⁸. Zaczęto też poszukiwać odpowiednich kształtów pomieszczeń³⁹.

Rozwój nauk, wzrost piśmiennictwa oraz potrzeby czytelników podważyły zasadność koncepcji trójpodziału biblioteki. Złamany został kanon budownictwa przełomu XIX i XX w. – zasada klasycznego trójpodziału budynku, sztywnego układu przestrzeni bibliecznej na rzecz biblioteki wielofunkcyjnej, otwartej na czytelnika⁴⁰. Było to efektem wprowadzenia nowego sposobu udostępniania zbiorów, wolnego dostępu do półek, który to pojawił się na przełomie lat 20. i 30. XX w. w bibliotekach publicznych, a w latach 40. w bibliotekach naukowych, głównie w Stanach Zjednoczonych. W organizacji przestrzennej biblioteki wolny dostęp do zbiorów to realizacja nowoczesnej zasady

³¹ Pierwszą publiczną biblioteką narodową w Europie była Biblioteka Załuskich z 1747 r.; *ibidem*, s. 29.

³² Zob. K. Migoń, *op. cit.*, s. 4.

³³ A. Gogiel-Kuźmicka, A. Sidorczyk, *op. cit.*, s. 5.

³⁴ *Encyklopedia wiedzy o książce*, pod red. A. Birkenmajer et al., Wrocław 1971, s. 348.

³⁵ J. Maj, *Organizacja przestrzeni i wyposażenie biblioteki publicznej*, Warszawa 1987, s. 9.

³⁶ L. della Santa, *Della costruzione et dell regolamento di una pubblica universale biblioteca*, Florencia 1816. Leopold della Santa zawarł w niej projekt idealnej biblioteki. Zob. Z. Cudnik, *op. cit.*, s. 41, rys. 38.

³⁷ Koncepcję tę zastosował Henryk Labrouste w tworzonej w latach 1843–50 bibliotece St. Genevieve w Paryżu oraz hr. Alexandre de Laborde w Bibliotece Królewskiej w Paryżu w 1845 r. Zob. R. Musiałik, *Wybrane przykłady bibliotek na tle historii*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Seria: Architektura” 1996, z. 32, s. 171–172.

³⁸ Zob. *Bibliotekarstwo*, pod red. Z. Żmigrodzkiego, Warszawa 1998, s. 28, 158–159; Z. Cudnik, *op. cit.*, s. 43–45.

³⁹ Okrągłe czytelnie powstały w bibliotekach: Kongresu, British Museum, Królewskiej w Berlinie; półkoliste w Uniwersyteckiej w Lipsku, Politechnicznej w Zurychu; najlepszy jest prostokąt. Zob. Z. Cudnik, *op. cit.*, s. 41.

⁴⁰ W 1914 r. Le Corbusier opublikował pięć zasad uniwersalnych rozwiązań, zapewniających zmienność funkcjonalnych układów wnętrza. Według tego budynek powinien odpowiadać aktualnym potrzebom użytkowników przez cały okres technicznej trwałości, kilkuset lat. Zob. R. Musiałik, *op. cit.*, s. 175–176.

przemieszania się funkcji użytkownika, książki i bibliotekarza. Spotykają się oni znów w jednej przestrzeni wielofunkcyjnej⁴¹.

Biblioteka z wolnym dostępem musi odznaczać się elastycznością, którą można uzyskać poprzez zastosowanie jednolitego modułu konstrukcyjnego, zapewniającego jednakową wytrzymałość stropów w całym budynku⁴². To system modułowy, którego podstawę sformułował w 1933 r. amerykański architekt Angus Sneed Macdonald, przy udziale Keyesa DeWitta Metcalfa i Ralpha Eugenea Ellswortha. Cechą tej koncepcji jest zasada *flexibility* – giętkości, zmienności i przystosowalności budynku do potrzeb użytkowych. Umożliwia dowolne ustawianie ścian i dostosowywanie wnętrza do zmieniających się potrzeb. Wytrzymałość stropów jest w każdej części jednakowa, dzięki czemu można dowolnie organizować przestrzeń i zmieniać funkcje poszczególnych kondygnacji. Pierwszą realizacją tej idei był budowany w latach 1935–39 aneks Biblioteki Kongresu w Waszyngtonie, potem Biblioteka Uniwersytetu Stanowego w Iowa City z 1936 r., Biblioteka Uniwersytecka Hardin Simmons z 1949 r. oraz Biblioteka Uniwersytecka w Athens z 1953 r.

Zasada *flexibility* upowszechniła się w amerykańskim budownictwie bibliotecznym, natomiast w Europie do połowy XX w. dominował nadal model biblioteki trójdzielnej⁴³. Wybitne miejsce w europejskim nowoczesnym budownictwie bibliotecznym zajmuje Finlandia dzięki wyjątkowym projektom Alwara Aalto (bibliotek w Rovaniemi, Viipuri, Oregonie, Wyborgu) oraz Einari Terasvirta (aneks Centralnej Biblioteki Uniwersyteckiej w Helsinkach)⁴⁴. „Biblioteki modułowe przywróciły czytelnikom prawo dostępu do półek z książkami oraz prawo do pełnego, osobistego kontaktu z kulturą i wiedzą”⁴⁵.

Współczesne wyobrażenie o projektowaniu nowoczesnych bibliotek ukształtował brytyjski architekt Harry Faulkner-Brown, twórca kilkunastu budynków bibliecznych. Określił on *10 przykazań*, które stanowią o funkcjonalnym projektowaniu oraz wykorzystaniu gmachów bibliotek i znane są w literaturze jako Harry Faulkner-Brown's *Ten Commandments*. Według nich dobry, funkcjonalny budynek biblieczny powinien być:

1. **Elastyczny** (*flexible*) – oparty na jednym module konstrukcyjnym, który zapewnia jednakową wytrzymałość stropów w całym budynku, daje też pełną zdolność przystosowywania się do zmian przestrzennych i organizacyjnych, pozwala na zmianę układów.
2. **Zwarty** (*compact*) – z dogodnymi drogami komunikacyjnymi do łatwego i szybkiego przemieszczania się czytelników, personelu i książek. Na każdym

⁴¹ Zob. J. Maj, op. cit., s. 13.

⁴² Zob. H. Szczygieł, *Rola bibliotekarza w przygotowaniu i realizacji inwestycji bibliecznej*, „Scripta Comeniana Lesnensia” 2007, nr 5, s. 154–155 [on-line], [dostęp: 1.10.2013], <<http://docplayer.pl/836847-Rola-bibliotekarza-w-przygotowaniu-i-realizacji-inwestycji-bibliecznej.html>>.

⁴³ Ibidem, s. 152–155; Z. Cudnik, op. cit., s. 52–54; R. Musialik, op. cit., s. 176–178.

⁴⁴ R. Musialik, op. cit., s. 187–193.

⁴⁵ Ibidem, s. 226.

poziomie przeznaczonym dla czytelników przestrzeń jest otwarta, mogą więc oni łatwo przemieszczać się z miejsca na miejsce.

3. **Dostępny** (*accessible*) – zarówno z zewnątrz do wewnątrz, jak i z głównego wejścia budynku do wszystkich ważnych dla czytelnika obszarów. Przestrzeń, do której wchodzi powinna być drogowskazem, prowadzić go.
4. **Rozszerzalny** (*extendible*) – zdolny do rozwoju przestrzennego, uwzględniający rozbudowę bez rujnowania istniejącej całości.
5. **Zróżnicowany** (*varied*) – pod względem warunków pracy, wieloaspektowego dostępu do informacji oraz różnorodności zbiorów, pomieszczeń i usług.
6. **Zorganizowany** (*organised*) – dający łatwy i szybki kontakt czytelnika z książką oraz dostęp do wszystkich usług bibliotecznych i informacyjnych.
7. **Wygodny** (*comfortable*) – promujący efektywność użytkowania przez czytelników oraz bibliotekarzy. Praca w dobrych warunkach przestrzennych jest bardziej efektywna.
8. **Zapewniający stałe warunki środowiskowe i mikroklimatyczne** (*constant in environment*) konieczne dla ochrony i zachowania stanu fizycznego zbiorów bibliotecznych.
9. **Bezpieczny** (*secure*) dla użytkowników, bibliotekarzy i zbiorów. Rozplanowanie przestrzeni w pomieszczeniach ułatwia kontrolowanie przez personel zachowań czytelników, pozwala przewidzieć sytuacje zagrażające zbiorom.
10. **Ekonomiczny** (*economic*) w eksploatacji. Biblioteka powinna być wybudowana i eksploatowana przy efektywnych środkach finansowych i ludzkich⁴⁶.

Zasady te są cytowane i omawiane w literaturze bibliotekoznawczej od lat 70. XX w. Od tego czasu zasadniczo zmieniły się priorytety bibliotek oraz rozumienie niektórych pojęć.

Nie negując zasad sformułowanych przez Faulknera-Browna, własne priorytety określił też Andrew McDonald. Na nowo zdefiniował i przedstawił on ocenę jakości przestrzeni bibliotecznej, biorąc pod uwagę czas i zmiany, jakie nastąpiły w projektowaniu. Większy nacisk położył nie na sam budynek, lecz na przestrzeń biblioteki ukierunkowaną na czytelnika. Sformułowane przez Faulknera-Browna w 1979 r. przykazania (*commandments*), dotyczą oceny funkcjonalności budynku bibliotecznego (*library building*), a sformułowane przez McDonalda w 2006 r. cechy (*qualities*) służą do oceny przestrzeni bibliotecznej (*library space*)⁴⁷. Według McDonalda dobra, funkcjonalna przestrzeń powinna być:

⁴⁶ Zob. H. Faulkner-Brown, *Some thoughts on the design of major library buildings*, w: *Intelligent Library Buildings: Proceedings of the tenth seminar of the IFLA Section on Library Buildings and Equipment*, The City Library of The Hague (Netherlands), Sunday 24 August 1997 to Friday 29 August 1997, s. 9–26 [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <http://www.libsys.co.in/download/intelligent_library_building.pdf>.

⁴⁷ A. Walczak, *Przestrzeń biblioteczna w opiniach bibliotekarzy, architektów i użytkowników (na przykładzie polskich bibliotek naukowych 1989–2009)*. Rozprawa doktorska, Katowice 2011, s. 8 [on-line], [dostęp: 15.07.2017], <<http://www.sbc.org.pl/Content/101023/doktorat3196.pdf>>.

1. **Funkcjonalna** (*functional*) – czyli łatwa oraz ekonomiczna w obsłudze, ale również estetyczna. To przestrzeń, w której dobrze się pracuje, i która świadczy usługi najwyższej jakości.
2. **Elastyczna** (*adaptable*) – to nowoczesna przestrzeń, łatwa do wprowadzenia zmiany, przystosowalna. Należy przewidzieć i zagwarantować możliwość łatwego jej przystosowania do zachodzących zmian otoczenia, nowych technologii, zadań i funkcji bibliotecznych, a także potrzeb użytkowników.
3. **Dostępna** (*accessible*) – to przestrzeń społeczna, która zaprasza, jest atrakcyjna, łatwa i prosta w użytkowaniu, pozostawia czytelnikowi samodzielność. Promuje niezależność, uwzględnia interakcje pomiędzy ludźmi, zbiorami oraz technologią informacyjną. Musi zaspokoić różnorodne potrzeby wymagających czytelników, a także osób z niepełnosprawnością, na równych prawach z innymi.
4. **Zróżnicowana** (*varied*) – oferująca różnorodne miejsca oraz media do nauki i badań, co wynika ze zróżnicowania potrzeb użytkowników, ich różnych stylów uczenia się (pracy indywidualnej, grupowej, interaktywnej), ale też potrzeby odpoczynku. Konieczne jest wydzielenie stref różnego poziomu hałasu, oświetlenia, a nawet temperatury.
5. **Interaktywna** (*interactive*) – zachęcająca do pracy i korzystania z usług, promująca współpracę, zachowująca równowagę pomiędzy przestrzenią dla zbiorów, usług, czytelników, informacji, technologii.
6. **Sprzyjająca** (*conductive*) pracy naukowej, inspirująca, pobudzająca wyobraźnię, motywująca do działania. To jakość i wartość miejsca (zbiorów, technologii, usług, wyposażenia, wykończenia), które czytelnicy powinni efektywnie wykorzystywać, ale też czuć się komfortowo i bezpiecznie.
7. **Przyjazna dla środowiska** (*environmentally suitable*), czyli stwarzająca optymalne warunki dla czytelników, zbiorów i komputerów.
8. **Bezpieczna** (*safe and secure*) dla ludzi, zbiorów i sprzętów. Spełnienie tego warunku może być sprzeczne ze względami estetycznymi i ogólną wygodą, ale jest konieczne. Całość musi być ergonomiczna, zgodna z przepisami, normami i standardami, nie tylko bibliotecznymi.
9. **Efektywna** (*efficient*) – powinna funkcjonować należycie przy minimalnych kosztach zatrudnienia i eksploatacji. Koszty utrzymania przy zachowaniu standardów powinny być optymalne (niskie koszty eksploatacji i konserwacji przy efektywnym wykorzystaniu zbiorów, usług i przestrzeni).
10. **Zaprojektowana na miarę nowych technologii** (*suitable for information technology*) – oznacza to zastosowanie najnowszych technologii oraz najwyższych generacji oprogramowania i rozwiązań technicznych, nowoczesnych systemów zabezpieczenia zbiorów.

11. **Posiadająca to coś, co stanowi jej ducha** (*and have “oomph” or “wow”*) – stanowi o równowadze wszystkich cech, dodatkowo eksponuje *istotę miejsca*⁴⁸.

Dla McDonalda najważniejsza jest *funkcjonalność* – priorytetowa cecha przestrzeni nastawionej na użytkownika. Jest syntezą wszystkich cech i różnych jej aspektów, chociaż wartością jest cały zestaw. Dla Faulknera-Browna na pierwszym miejscu jest *elastyczność*, możliwość wprowadzania zmian przestrzennych, podkreślana wcześniej przez twórców zmienności układów konstrukcyjnych w budownictwie bibliotecznym; u McDonalda to druga cecha na jego liście, określana jako *przystosowalność*. U obu autorów pojawiają się określenia *dostępność* i *różnorodność*, ale z pewnymi różnicami w ich rozumieniu. Dla Faulknera-Browna *dostępność* oznacza łatwość dróg komunikacyjnych, *zróżnicowany* dotyczy warunków pracy i usług. Dla McDonalda *dostępność* to zapraszająca przestrzeń, *różnorodny* to możliwość wyboru przestrzeni i mediów. W zestawieniach pojęć *zapewniający stałe warunki* – *bezpieczny* u Faulknera-Browna oraz *odpowiedni dla środowiska* – *bezpieczny* i *zabezpieczony* u McDonalda podkreślana jest konieczność zapewnienia odpowiednich warunków środowiskowych, tj. akustyki, oświetlenia, temperatury i wilgotności; Faulkner-Brown dodatkowo określa ich standardy i wskazuje, że mają być aktualizowane. McDonald bardziej niż Faulkner-Brown odnosi swoje cechy do ludzi. Potwierdza to zasada przestrzeni *sprzyjającej* czytelnikom, pobudzającej ich wyobraźnię i motywującej do działań, a także cecha *oomph*, odnoszącą się do emocji związanych z odczuwaniem miejsca.

Cechy jakości określone przez McDonalda są najbardziej kompletnym zbiorem elementów dobrze zaprojektowanej biblioteki. Stanowią usystematyzowany zbiór wiedzy i doświadczeń opracowanych przez brytyjskiego bibliotekarza. Określają standardy dla projektowania i oceny biblioteki jako miejsca⁴⁹.

Próbie określenia cech nowoczesnej przestrzeni bibliotecznej, na podstawie analizy funkcjonowania kilku bibliotek, podjęła też Tina Hohmann, architekt i bibliotekarz⁵⁰. Koncepcja uwzględnia zmieniające się potrzeby użytkowników oraz opiera się na następujących zasadach:

- dostęp do biblioteki musi być łatwy i oczywisty dla każdego,
- biblioteka powinna dysponować przestrzenią do formalnych i nieformalnych kontaktów pomiędzy bibliotekarzami a użytkownikami,
- powinna oferować atrakcyjne i komfortowe środowisko dla czytelników i personelu,

⁴⁸ A. McDonald, *The Ten Commandments revisited: the Qualities of Good Library Space*, “LIBER Quarterly 2006, Vol. 16 (2) [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <<https://www.liberquarterly.eu/articles/10.18352/lq.7840/>>.

⁴⁹ A. Walczak, op. cit., s. 194.

⁵⁰ Badania objęły: Sächsische Landesbibliothek Staats und Universitätsbibliothek Dresden, Staats- und Universitätsbibliothek Goettingen, Central Library of Seattle, Idea Store Whitechapel, London.

- budynek powinien odzwierciedlać filozofię instytucji i jej cele,
- budynek, jego konstrukcja oraz urządzenia budowlane powinny opierać się na zrównoważonym rozwoju⁵¹.

Przestrzeń biblioteczna ma strefy o różnych funkcjach, które muszą spełniać określone warunki:

- klimatyczne (temperatura, wilgotność, powietrze) dostosowane do zbiorów i ludzi,
- akustyczne (geometryczny kształt przestrzeni i materiałów do wygłuszenia),
- estetyczne (światło, kolor, rodzaj materiałów) tworzące klimat miejsca⁵².

Nowe spojrzenie na przestrzeń biblioteczną, elastyczne projektowanie, nowe technologie oraz usługi nastawione na usatysfakcjonowanie odbiorców wytworzyły nowy paradygmat projektowania bibliotek, a także nowe postrzeganie jej funkcji i formy. Zmianę tę wyznaczyły dwa czynniki – postęp technologiczny oraz ważne dla edukacji szkoły wyższej przejście od kultury nauczania do kultury uczenia się⁵³. Pojawiły się nowe bogate środowiska pracy, przestrzenie wymiany wiedzy, typu makerspace i co-working – indywidualnej lub wspólnej pracy w wynajętym pomieszczeniu.

Zmiany w budownictwie bibliotecznym zapoczątkowane w Stanach Zjednoczonych w latach 30., w Europie rozpoczęły się w latach 60., a w Polsce w latach 90. XX w. Od 1999 do 2017 r. powstało oraz zostało zmodernizowanych lub rozbudowanych 55 bibliotek szkół wyższych⁵⁴. Kilka bibliotek czeka na realizację gotowych już projektów.

Pierwszą biblioteką akademicką, która rozpoczęła nowy okres w architekturze i budownictwie bibliotecznym była awangardowa Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego, zaprojektowana przez Marka Budzyńskiego oraz zespół Zbigniewa Badowskiego w 1999 r.⁵⁵ To wyjątkowe architektonicznie dzieło łączy unikatowe rozwiązania przestrzenne z wysoką technologią, realizuje jednocześnie ideę biblioteki otwartej, inspirującej w pracy i działaniu. W BUW wpisana jest zasada zrównoważonego rozwoju i porządkowania Powiśla, oparta na przesłaniu natura-kultura, symbolicznie wyrażona fasadą z kulturowym i historycznym rejestrem. Jest ona przykładem myślenia o bibliotece jako systemie społecznym.

---

⁵¹ T. Hohmann, *New Aspects of Library Design*, „LIBER Quarterly” 2006, Vol. 16 (2) [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <<https://www.liberquarterly.eu/articles/10.18352/lq.7840/>>.

⁵² Ibidem.

⁵³ Zob. L. Szczygłowska, *Architektura bibliotek*, w: *Fizyczna przestrzeń bibliotek*, pod red. M. Wojciechowskiej, Gdańsk 2013, s. 22.

⁵⁴ 13 bibliotek uniwersyteckich, 4 akademii humanistycznych, 3 akademii sprofilowanych (w tym 2 AWF), 8 politechnik, 7 medycznych, 5 teologicznych, 6 przyrodniczych i technologicznych, 2 muzyczne oraz 7 dużych bibliotek wydziałowych uniwersytetów i politechnik.

⁵⁵ Zob. *Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego*, „Archinea” [on-line], [dostęp: 15.07.2017], <<http://archinea.pl/biblioteka-uniwersytetu-warszawskiego-marek-budzynski-zbigniew-badowski/>>; E. Kobiarska-Maciuszko, *Nowy gmach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie – koncepcja architektoniczna, rozwiązania funkcjonalne. Pierwszy rok działania*, w: *Biblioteki jutra. Nowa perspektywa organizacji przestrzennej i funkcjonalnej*, pod red. J. Chruścińskiej, E. Kubisz, Warszawa 2001, s. 63–80.

BUW zapoczątkował prawdziwy *biblioteczny boom*, nowy okres w budownictwie i architekturze bibliotek akademickich. Zainspirował środowisko do nowoczesnych rozwiązań przestrzennych oraz redefinicji koncepcji zagospodarowania przestrzeni fizycznej w oparciu o nowe postrzeganie roli biblioteki, a także jej znaczenia w przestrzeni społecznej.

Zaczęły się pojawiać nowe projekty, wdrożenia oraz koncepcje nastawione na realizację potrzeb i oczekiwań użytkowników, a także na szersze kontakty z otoczeniem. Nowoczesne rozwiązania zastosowane zostały przy projektowaniu bibliotek szkół wyższych, m.in. uniwersytetów w Gdańsku, Łodzi, Olsztynie, Katowicach, Wrocławiu, Zielonej Górze, Kielcach, Bydgoszczy oraz wielu innych bibliotek uczelni wyższych w kraju. Realizują one ideę biblioteki otwartej, tworzą otwarte dla publiczności, wielofunkcyjne centra nauki i edukacji, traktują bibliotekę systemowo.

Oryginalnym i najbardziej nagradzanym dziełem jest Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka w Katowicach z 2011 r., obiekt połączonych bibliotek Uniwersytetów Śląskiego oraz Ekonomicznego w Katowicach, wpisany w miejską zabudowę przemysłowego miasta. Łączy funkcje tradycyjnej biblioteki z nowoczesną ideą biblioteki cyfrowej. Zaprojektowany przez Dariusza Hermana, Piotra Śmierzewskiego oraz Wojciecha Skubalskiego z Biura HS99, uznany został najlepszym Budynkiem Użyteczności Publicznej w Polsce w latach 2000–2012. „Nagrodę przyznano za stworzenie klarownej bryły, która w dobie chaosu doznań wizualnych uspokaja, koi i zachwyca harmonią funkcji, formy i konstrukcji. Ta twierdza wiedzy, z dystansu wydająca się monolitem, odkrywa swą delikatną transparentność w miarę zbliżania się, by w końcu zaprosić nas do wnętrza przez rozsunięte kurtyny ścian parteru”⁵⁶. Budynek CINiB-y, nominowany do prestiżowej nagrody Mies van der Rohe Award 2013, może konkurować z najlepszymi na świecie obiektami.

Biblioteki oceniane są za ideę, nowatorskie rozwiązania przestrzenne i funkcjonalne, wykorzystane technologie. Od 2009 r. wybudowano wiele bibliotek akademickich starających się sprostać tym wymaganiom, są to m.in.:

1. Biblioteka i Centrum Nowoczesnego Kształcenia Politechniki Białostockiej wybudowane według projektu wrocławskiego biura architektonicznego AA Studio, Adriana Staszczyszyna i Sebastiana Bieganowskiego. Inspiracją był plan rozpoznawalnego dla miasta pałacu Branickich, w kształcie litery C, przeszklony łącznik oraz bryły boczne ozdobione podlaskimi wycinankami⁵⁷ – atrakcyjna wielofunkcyjna przestrzeń do nauki oraz odpoczynku.
2. Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego w Krakowie, projektu Krzysztofa Ingardeņa i Jacka Ewy. Charakterystyczny budynek ze stalowej konstrukcji z pochyłym drewnianym dachem. Urozmaicone jednoprzestrzenne wnętrza o wysokości

⁵⁶ CINiBA, „Architektura Murator” [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <<http://architektura.muratorplus.pl/zycie-w-architekturze/2012/ciniba/644/>>; zob. D. Pawelec, J. Witek, *Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka (CINiBA) przed otwarciem*, „Forum Bibliotek Medycznych” R. 4, 2011, nr 2 (8), s. 74–86.

⁵⁷ D. Wantuch-Matla, *Podlaskie wycinanki*, „Architektura & Biznes” 2014, nr 5, s. 80–83.

trzech kondygnacji z antresolami⁵⁸. Otwarta przestrzeń do efektywnej pracy. Biblioteka jest centralną częścią planowanego kompleksu uczelni. Jej urbanistyczny układ zainspirowany został historycznymi rozwiązaniami przestrzennymi ulicy Kanoniczej w Krakowie, przy której znajduje się dawna siedziba uniwersytetu.

3. Biblioteka Uniwersytetu Wrocławskiego w kampusie grunwaldzkim nad Odrą. Zachwyca swoim monumentalizmem. Składa się z dwóch brył połączonych dziedzińcem; zbudowana jest z surowego betonu połączonego z obszernymi przeszkleniami, głównie na frontowej elewacji. To nowoczesny, ogromny bункier, ciężka i rozłożysta bryła nawiązująca do monumentalnej zabudowy miasta. Dzięki temu jest inna. W projekcie postawiono na funkcjonalność i prostotę wykonania. Jest symbolem ciągłości kultury, zaś jej monumentalizm podkreśla znaczenie miejsca dla zbiorów i użytkowników⁵⁹. Nowe technologie informacyjne łączą się z tradycyjną funkcją biblioteczną.
4. Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego projektu Andrzeja Owczarka z Biura Architektonicznego NOW w Łodzi, wybudowana w 2012 r. w zachodnim kampusie uniwersytetu⁶⁰. To prosta bryła wkomponowana w istniejące otoczenie. Architektura obiektu jest minimalistyczna. Otwartość przestrzeni uzyskano dzięki geometrii, proporcjom i przenikaniu. Ciemna elewacja kontrastuje z klimatem wnętrza utrzymanych w jasnych kolorach brzozy i szarościach wystroju. Zewnętrzna część otoczenia wnika w budynek, widać las i panoramiczny pejzaż miasta. Jest to nowoczesna przestrzeń otwarta na czytelnika, przykład biblioteki hybrydowej.
5. Biblioteka Wydziału Filologii Polskiej i Klasycznej Uniwersytetu Adama Mickiewicza (UAM) w Poznaniu – zaprojektowana przez Jacka Bułata i zespół *neostudio* jako rozbudowa Collegium Maius, w bliskości wielkich pruskich budowli. Znakomicie wpisana w istniejący kontekst urbanistyczny, łączy tradycję z nowoczesnością, zaś szlachetne proporcje i detal dodają obiektowi nowych wartości. W wydziałowej bibliotece UAM zastosowano staranne rozwiązania funkcjonalne programu bibliotecznego, mimo trudnych uwarunkowań przestrzennych i technicznych⁶¹.

⁵⁸ Biblioteka Papieskiej Akademii Teologicznej, „Urbanity” [on-line], [dostęp: 10.07.2017], <<http://www.urbanity.pl/malopolskie/krakow/biblioteka-papieskiej-akademii-teologicznej,b370>>; zob. W. Szczęch, *Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie*, „Forum Bibliotek Medycznych” R. 4, 2011, nr 2 (8), s. 95–117.

⁵⁹ W. Kwasiborska, *Polskie biblioteki ze znakomitą architekturą*, „Archirama” 2012 [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <http://archirama.muratorplus.pl/architektura/polskie-biblioteki-ciesza-architektura,67_1557.html>.

⁶⁰ D. Wantuch-Matla, *Przestrzeń książki*, „Architektura & Biznes” 2014, nr 5, s. 73–79.

⁶¹ *Najlepszy obiekt wzniesiony ze środków publicznych: Biblioteka Wydziału Filologii Polskiej i Klasycznej UAM w Poznaniu*, „ARCH” 2011, nr 3/4, s. 22–25 [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <<http://www.sarp.org.pl/pliki/arch-05.pdf>>; zob. J. Gład, *Nauka a rozwój miasta: przegląd poznańskiej architektury uczelni wyższych*, „Architektura & Biznes” 2014, nr 5, s. 48–49.

Biblioteki w Warszawie, Katowicach czy Wrocławiu to przykłady znakomitej architektury. Polskie biblioteki doganiają zachodnie projekty, przyciągają architekturą, funkcjonalnymi rozwiązaniami, organizacją przestrzeni, designem, a także charakterystycznym klimatem i atmosferą. Odchodzą od przepychu, ale zapewniają warunki do efektywnej pracy. Wyróżnia je prostota, a jednocześnie różnorodność przewidzianych funkcji. Na uwagę zasługują: Centrum Nauki i Edukacji Muzycznej w Katowicach, Biblioteka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Łódzkiego, Gdańskiego, Rzeszowskiego, Politechniki Wrocławskiej, a także wiele innych.

Lidia Szczygłowska, omawiając architekturę współczesnych bibliotek, prezentuje obiekty, które wyróżniają się charakterystycznym przesłaniem oraz innowacyjnymi rozwiązaniami. Oddają one trendy w budownictwie bibliotecznym oraz edukacji wyższej, są też rezultatem poszukiwań najbardziej optymalnych rozwiązań przestrzennych. Wśród topowych trendów Szczygłowska wymienia:

- niekonwencjonalną „bibliotekę bez książek” (ang. *paperles library*), zaprojektowaną przez Richarda. J. Klarcheckę w Loyola University w Chicago – ekologiczną, wygodną przestrzeń z dostępem do zbiorów cyfrowych;
- „powracającą do podstaw” (ang. *bookshelf library*) Bibliotekę Musashino Art University w Tokio, autorstwa Sou Fujimoto, z 2010 r. – minimalistyczną przestrzeń złączoną z otoczeniem, wypełnioną regałami na całą wysokość; archetypiczne wyobrażenie biblioteki;
- „bramę wiedzy” (ang. *knowledge gateway*) – monumentalną, hybrydową Bibliotekę Uniwersytetu Humboldta w Berlinie, projektu Maxa Dublera, z 2009 r. – bogate interaktywne środowisko naukowe o różnorodnych możliwościach;
- *cybrary* – inteligentną organizację w inteligentnym budynku; dominujący architektonicznie paradygmat XXI w. – Bibliotekę i Centrum Nauczania Wiedeńskiego Uniwersytetu Ekonomii i Biznesu, autorstwa Zahy Hadid; centralne miejsce życia uczelni; miejsce do pracy, badań wypoczynku, wymiany idei;
- *cybrary cafe* – przyjazne środowisko do nauki, wspomagające procesy uczenia się na różne sposoby, miejsce do spotkań i wymiany myśli, wykorzystujące nowe technologie, ale bez ich dominacji – przykładem jest Tama Art. University w Tokio, japońskiego wizjonera Toyo Ito⁶².

Znakomitych bibliotek jest coraz więcej, różnią się koncepcją architektoniczną oraz rozwiązaniami przestrzennymi, ale tworzą wspólne dla uczelni środowiska do nauki i pracy.

Biblioteka akademicka rozumiana jest jako centrum wiedzy i zasobów (*Learning and Resource Centre*) lub wyżej, centrum wiedzy i badań naukowych (*Learning and Research Centre*). W holistycznym modelu akademickim jest zintegrowanym systemem

⁶² Zob. L. Szczygłowska, *Architektura bibliotek*, s. 23–27.

otwartym na zmiany i potrzeby środowiska, hybrydową biblioteką, która umiejętnie łączy w jeden wspólny kontekst dwa światy: ten rzeczywisty, utworzony przez fizycznie istniejącą bibliotekę, oraz ten wirtualny, obejmujący cyfrową przestrzeń informacyjną. Budynek działa jak interfejs do poszukiwań i kontaktów, tworzy architekturę interakcji, oferując wolny dostęp do wiedzy i wszystkich rodzajów informacji⁶³. Polski socjolog Zygmunt Bauman uważał, że cechą wyróżniającą przestrzeń wirtualną w stosunku do tradycyjnej przestrzeni fizycznej jest jej eksterytorialność⁶⁴. Inteligentne budynki wyposażone są w systemy informatyczne, pozwalają na kompleksowe zarządzanie, ochronę oraz bezpieczeństwo.

Biblioteki akademickie tworzą interaktywne środowiska naukowe, połączone z efektywną integracją usług bibliotecznych opartą na najnowszych technologiach. Sposób ukształtowania przestrzeni, organizacja zbiorów i usług służą realizacji popularnej w świecie idei biblioteki otwartej – bez barier przestrzennych i organizacyjnych. Często są to multimedialne centra edukacyjne sprzyjające działalności naukowej i dydaktycznej o zaawansowanym technologicznie środowisku; służą wydziałom, uczelni oraz szerszej publiczności. Oferują kompleksy konferencyjne, różnorodne miejsca do uczenia się i nauczania oraz strefy usługowo-rekreacyjne sprzyjające kontaktom i ludzkim interakcjom. Koncepcja ta pochodzi ze Stanów Zjednoczonych, ma też swoje europejskie korzenie w Wielkiej Brytanii jako następstwo działań wynikających z zaleceń Raportu Folleta⁶⁵. Przykładem takich rozwiązań jest m. in. wspaniałe Centrum Nauki i Edukacji Muzycznej „Symfonia” w Katowicach z salą koncertową i biblioteką akademicką, CINIbA, Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej ze Środowiskową Biblioteką Nauk Ścisłych i Technicznych, Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – Biblioteka Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, jak również nowoczesne centrum wykładowe University Library of Sheffield czy Bognor Regis Learning Resource Centre Uniwersytetu Chichester. Cechą szkolnictwa wyższego Wielkiej Brytanii jest niezależna nauka, a rolą uniwersytetów jest zapewnienie studiującym miejsc, w których mogą się samodzielnie uczyć. Zadanie to realizują biblioteki wykorzystując rozwój nowych technik i praktyk pedagogicznych, hybrydowych form kształcenia (*blended learning*) oraz odwróconego nauczania (*flipped classroom*). Zapewniają użyt-

⁶³ Zob. G. Piotrowicz, *Współczesna biblioteka akademicka w ujęciu systemowym, integrującym jej przestrzeń fizyczną i elektroniczną*, „Biuletyn EBIB” 2015, nr 1 (155), s. 7 [on-line], [dostęp: 1.10.2017], <<http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/viewFile/321/494>>.

⁶⁴ Z. Bauman, *Globalizacja – proces nieodwracalny*, rozm. R. Dolecki [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <http://www.pan-ol.lublin.pl/biul_6/art_610.htm>.

⁶⁵ D. Konieczna, *Współczesne trendy architektury bibliotecznej a zmieniające się wymagania użytkowników bibliotek*, w: *Biblioteki XX wieku. Czy przetrwamy*, Łódź 2007, s. 221 [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <http://www.wbp.olsztyn.pl/bwm/3-4_06-ie/uwm.htm>. Raport Folleta przedstawia m.in. zalecenia dotyczące integracji usług bibliotecznych. zob. *Zarządzanie biblioteką. Najnowsze kierunki w bibliotekarstwie brytyjskim: wybór tekstów*, pod red. I. Kemp, T. Wildhardt, Warszawa 1998.

kownikom zróżnicowane środowisko oraz przyjazne wnętrza, wspierają też różne formy i style uczenia się⁶⁶.

Przejdźcie od „biblioteki obsługującej” do „uczącej”, od tradycyjnej koncepcji biblioteki jako repozytorium do wielofunkcyjnej przestrzeni o bogatej ofercie usług, wpłynęło na jakość i ukształtowanie przestrzeni. Przystosowanie biblioteki do zmian otoczenia to uświadomienie potrzeb użytkowników, a także dostosowanie do nich nowej oferty usług. Wiąże się to z elastycznym podejściem do zachodzących zmian, umiejętnością szybko reagowania, zmiennością układów funkcjonalnych oraz nową organizacją przestrzeni. Współczesna biblioteka akademicka tworzy środowisko dostosowane do potrzeb jej użytkowników. Jest przestrzenią do nauki i dydaktyki, twórczej wymiany myśli, nowoczesnych technologii, usług i zasobów cyfrowych, specjalistycznych kolekcji, przestrzeni wspomagającej procesy uczenia się w różnych formach i sposobach, a także stref aktywności indywidualnej lub grupowej, odpoczynku, relaksu, kontaktów interpersonalnych. Satysfakcja i wygoda czytelników są czynnikami nadrzędnymi. Jest to przestrzeń społeczna, która promuje niezależność. Jeżeli zaspokoi użytkowników, może być uznana za środowisko najwyższej jakości.

Skandynawowie traktują bibliotekę jako syntezę miejsc opisanych przez amerykańskiego socjologa Raya Oldenburga⁶⁷; nazywają ją „czwartym miejscem”, czyli przestrzenią do życia publicznego, pracy oraz wspólnego spędzania czasu z innymi. Ma ona znaczenie dla funkcjonowania życia społecznego, jest gwarantem demokracji, zapewnia wszystkim równe szanse dostępu, wzmacnia poczucie przynależności z otoczeniem i więzi z innymi. Tworzy przestrzeń społeczną zdefiniowaną przez architekturę, ale też przestrzeń szeroko pojętej ludzkiej aktywności, zarówno dla pojedynczego czytelnika, jak i grup użytkowników⁶⁸.

Biblioteka należy do przestrzeni publicznej – obszaru o szczególnym znaczeniu dla zaspokajania ludzkich potrzeb, poprawy jakości życia oraz kontaktów społecznych⁶⁹. Sama też tę przestrzeń tworzy: poprzez upublicznianie wiedzy, budowanie więzi społecznych, wymianę myśli i poglądów, możliwość konfrontacji i wspólnego działania, wzajemnego poznawania się. Działa w określonej przestrzeni fizycznej, która opiera się na otwartych relacjach z otoczeniem. „Budynek biblioteczny, jak każde miejsce publiczne,

⁶⁶ M. Waleszko, *Projektowanie przestrzeni do uczenia się w bibliotece uniwersyteckiej*, „BABiN” 2016 [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <<http://babin.bn.org.pl/?p=4194>>.

⁶⁷ R. Oldenburg, *The great good place*, New York 1999; Oldenburg w swej książce określił trzy rodzaje przestrzeni: dom, pracę, szkołę i tzw. trzecie miejsce dla oznaczenia przestrzeni publicznej rozumianej jako miejsce spotkań towarzyskich, komunikowania, spędzania wolnego czasu, relaksu, czy aktywności kulturalnej.

⁶⁸ Zob. D. Konieczna, *Interdyscyplinarność badań w zakresie bibliotekoznawstwa w wystąpieniach konferencji generalnych IFLA. Wybrane zagadnienia*, w: *Biblioteki, informacja, książka: badania interdyscyplinarne i praktyka w 21. wieku*, Kraków 2010, s. 197 [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <<http://skryba.inib.uj.edu.pl/wydawnictwa/e07/n-konieczna.pdf>>.

⁶⁹ Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13 maja 2016 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2016 r. poz. 778).

dostępne dla wszystkich, łączy aspekt przestrzeni i funkcji, czyli organizacji działania w czasie. Biblioteka jest zatem rodzajem zorganizowanej przestrzeni publicznej, przy czym zasięg owej publiczności zmieniał się historycznie, od dostępu tylko dla wąskich elit religijnych, intelektualnych, politycznych, aż do chwili, kiedy biblioteka stała się jedną z podstaw edukacyjnego ładu społeczeństw demokratycznych⁷⁰.

Przestrzeń publiczna stanowi zapis tożsamości miasta, jego swoisty genom. Obejmuje obiekty użyteczności publicznej, które pełnią ważną rolę w miejskiej strukturze ze względu na swoje funkcje. Są one jednocześnie istotnym elementem kompozycji przestrzennej całego układu urbanistycznego, znakami jego przestrzeni. Są to często wybitne dzieła architektury wychodzące poza granice przestrzeni publicznej, kształtujące jej charakter, nadające miastu rozpoznawalną sylwetkę⁷¹. Tworzą one przestrzeń emblematyczną miasta, będącą jej znakiem rozpoznawczym⁷². Język architektury, zawarty w wyglądzie i kształcie zewnętrznym obiektów, informuje o naturze rzeczy, jest formą wyrażenia treści. Typ architektury jest następstwem historycznych zwyczajów, doświadczeń oraz mód. Współczesna architektura ma jednak coraz częściej wymiar ponadlokalny i ponadkulturowy, ponieważ potrzeby psychologiczne zaczynają warunkować architektoniczne kształtowanie miejsca.

Architektura budowli użytkowych pełniących funkcje symboliczne, a więc bibliotek, teatrów czy świątyń zawiera przesłanie oraz konotacje odnoszące się do związku, jakie pełnią w kulturze i życiu społecznym. Kompozycja architektoniczna generuje komunikaty zawarte w geometrii określonej poprzez proporcje, rytm, symetrię, harmonię oraz bryłę, fasadę i kolor⁷³. Wywołuje to u odbiorcy różnego rodzaju emocje i uczucia, od spokoju i bezpieczeństwa do zagubienia i wyobcowania. Jest to „odczuwanie architektury” (*experiencing architecture*), pojęcie, które wprowadził duński architekt i urbanista Steen Eiler Rasmussen⁷⁴.

Forma konstrukcyjna i estetyczna elewacji, kształt bryły oraz jej wielkość, informują o charakterze i potencjale biblioteki, jej kulturowej i społecznej misji. Użytkownik zwraca zwykle uwagę nie na bryłę, ale na frontową elewację. Na podstawie tego oglądu oraz płynącego z niej komunikatu ocenia instytucję posadowioną w budynku, ma o niej wstępne wyobrażenie, określa swoje oczekiwania. Budynek wzbudza skojarzenia i reakcje oparte na symbolice odnoszącej się do tradycji (archetypów) i współczesności. Zawarte w niej przesłanie określa rodzaj fasady: „świątynia” i „warownia”, odwołują się do archetypicznych skojarzeń z ochroną i poczuciem bezpieczeństwa; „fasada/lustro” (ekran) i „front/off”, nawiązują do postaw człowieka ponowoczesnego.

⁷⁰ E. Kobińska-Maciuszko, *Nowy gmach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, s. 64.

⁷¹ J. Barnaś, *Przestrzenie i obiekty publiczne*, „Czasopismo Techniczne. Architektura” R. 105, 2008, z. 6-A, s. 228 [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <<https://suw.biblos.pk.edu.pl/downloadResource&mId=146428>>.

⁷² B. Jałowicki, *Globalny świat metropolii*, Warszawa 2007, s. 144.

⁷³ Zob. T. Kruszewski, *Przestrzeń biblioteki...*, op. cit., s. 104–134.

⁷⁴ Zob. J. Krenz, *Ideogramy architektury: między znakiem a znaczeniem*, Pelplin 2010, s. 57.

Fasada typu „świątynia” symbolizuje świątynię wiedzy (przykładem jest BUW nawiązujący do grecko-rzymskiej przeszłości oraz chrześcijańskiego źródła kultury polskiej⁷⁵); „warownia” jest symbolem ochrony (jest nią budynek CINIbA); „lustro” – odbiciem rzeczywistości, wzajemnym przenikaniem, metaforycznym poszukiwaniem prawdy zawartej w przechowywanej wiedzy (to np. Biblioteka SGGW, Biblioteki Uniwersyteckie w Łodzi, Rzeszowie, Helsinkach); „front/off” to łączność z naturą, zmarginalizowanie znaczenia fasady oraz granicy między przestrzenią otwartą i zamkniętą (to Technische Universiteit Delf Library, Bibliotheca Aleksandria w Kairze)⁷⁶. Cechą współczesnej architektury jest też podział na wewnątrz i zewnątrz. Wnętrze odnosi się do tego, co dzieje się w środku budynku i daje prywatność. Zewnątrz odnosi się natomiast do związków z naturą i kulturą. Tworzy ciągłość z przestrzenią miasta, ulicy, kampusu, miejsca, w którym współistnieje, współgra z zielenią i naturą⁷⁷. Biblioteki wkomponowane są w przestrzeń miasta, wpływają na jej jakościowy wizerunek⁷⁸. Wtapiają się w życie lokalnej społeczności, wzbogacają jej kulturowe i społeczne środowisko. Choć powstają na przedmieściach lub w centrach miast, w kampusach uniwersyteckich lub blisko nich – często stają się symbolem swojego miejsca⁷⁹, ich rozpoznawalnym znakiem.

Bibliotekę tworzy nie tylko zasób materialno-organizacyjny, który pozwala na jej funkcjonowanie, ale także zasób symboliczny, który jest częścią przestrzeni kulturowej ogólniejszego systemu wartości. Warunkuje jej pragmatyczną codzienność, ale nadaje sens i znaczenie w szerszym wymiarze społecznym i kulturowym. Podlega przeobrażeniom, ponieważ reaguje na zmienność i potrzeby otoczenia. Jest to następstwem zmian, jakie nastąpiły w projektowaniu bibliotek i planowaniu jej przestrzeni – przestrzeni o różnych aspektach i możliwościach.

Bibliografia

- Barnaś J., *Przestrzenie i obiekty publiczne*, „Czasopismo Techniczne. Architektura” R. 105, 2008, z. 6-A, s. 229–231 [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <<https://suw.biblos.pk.edu.pl/downloadResource&mld=146428>>.
- Bauman Z., *Globalizacja – proces nieodwracalny*, rozm. R. Dolecki [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <http://www.pan-ol.lublin.pl/biul_6/art_610.htm>.
- Biblioteka Papieskiej Akademii Teologicznej, „Urbanity” [on-line], [dostęp: 10.07.2017], <<http://www.urbanity.pl/malopolskie/krakow/biblioteka-papieskiej-akademii-teologicznej,b370>>.

⁷⁵ *Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego...*

⁷⁶ Zob. T. Kruszewski, *Fasada biblioteki – wybrane elementy symboliki architektury*, „Architecture et Artibus” 2011, vol. 3, nr 3, s. 20–29 [on-line], [dostęp: 15.07.2017], <https://repozytorium.umk.pl/bitstream/handle/item/342/Kruszewski_Arch.pdf?sequence=1>.

⁷⁷ M. Budzyński et. al., op. cit., s. 159.

⁷⁸ Zob. T. Kruszewski, *Fasada biblioteki...*, s. 29.

⁷⁹ I. Osłowska, *Design i wielofunkcyjność nowoczesnych przestrzeni bibliotecznych*, „Toruńskie Studia Bibliologiczne” 2016, nr 2 (17), s. 142.

- Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego, „Archinea” [on-line], [dostęp: 15.07.2017], <<http://archinea.pl/biblioteka-universytetu-warszawskiego-marek-budzynski-zbigniew-badowski/>>.
- Bibliotekarstwo*, pod red. Z. Żmigrodzkiego, Warszawa 1998.
- Bieńkowska B., Chamerska H., *Zarys dziejów książki*, Warszawa 1987.
- Bieńkowska B., Maruszak E., *Książka na przestrzeni dziejów*, Warszawa 2005.
- Budzyński M. et al., *10 lat nowej Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, Debata*, oprac. T. Kruszewski przy współpr. A. Wołodko, „Przegląd Biblioteczny” R. 78, 2010, z. 2, s. 149–163.
- CINiBA, „Architektura Murator” [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <<http://architektura.muratorplus.pl/zycie-w-architekturze/2012/ciniba/644/>>.
- Cobel-Tokarska M., *Przestrzeń społeczna: świat – dom – miasto*, w: *Krótkie wykłady z socjologii. Przegląd problemów i metod*, pod red. A. Firkowskiej-Mankiewicz, T. Kanash, E. Tarkowskiej, Warszawa 2011, s. 45–61 [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <<https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/6224/CobelTokarska.%20Przestrze%C5%84%20spo%C5%82eczna.%20Kr%C3%B3tkie%20wyk%20z%20socjologii.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>.
- Cudnik Z., *Skarbnice wiedzy: studium budownictwa bibliotek*, Wrocław 1980.
- Encyklopedia socjologii*, pod red. W. Kwaśniewicza et al., t. 3. Warszawa 2000.
- Encyklopedia wiedzy o książce*, pod red. A. Birkenmajera et al., Wrocław 1971.
- Faulkner-Brown H., *Some thoughts on the design of major library buildings*, w: *Intelligent Library Buildings: Proceedings of the tenth seminar of the IFLA Section on Library Buildings and Equipment*, The City Library of The Hague (Netherlands), Sunday 24 August 1997 to Friday 29 August 1997, s. 9–26 [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <http://www.libsys.co.in/download/intelligent_library_building.pdf>.
- Fenomen genius loci. Tożsamość miejsca w kontekście historycznym i współczesnym*, pod red. B. Gutowskiego, Warszawa 2009.
- Głaz J., *Nauka a rozwój miasta: przegląd poznańskiej architektury uczelni wyższych*, „Architektura & Biznes” 2014, nr 5, s. 42–49.
- Gogiel-Kuźmicka A., Sidorczyk A., *Architektura bibliotek akademickich – od czasów starożytnych po czasy współczesne*, „Biuletyn EBIB” 2014, nr 5, s. 1–9 [on-line], [dostęp: 15.07.2017], <<http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/viewFile/233/427>>.
- Hohmann T., *New Aspects of Library Design*, „LIBER Quarterly” 2006, Vol. 16 (2) [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <<https://www.liberquarterly.eu/articles/10.18352/lq.7841/>>.
- Jałowicki B., *Globalny świat metropolii*, Warszawa 2007.
- Jałowicki B., *Magia miejsc*, w: *Fenomen genius loci. Tożsamość miejsca w kontekście historycznym i współczesnym*, pod red. B. Gutowskiego, Warszawa 2009, s. 9–14.
- Jałowicki B., *Pamięć miejsc*, w: *Nowa przestrzeń społeczna w badaniach socjologicznych*, pod. red. Z. Rykła, Rzeszów 2008, s. 133–139.
- Krenz J., *Ideogramy architektury: między znakiem a znaczeniem*, Pelplin 2010.
- Kobierska-Maciuszko E., *Nowy gmach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie – koncepcja architektoniczna, rozwiązania funkcjonalne. Pierwszy rok działania*, w: *Biblioteki jutra. Nowa perspek-*

- tywa organizacji przestrzennej i funkcjonalnej, pod red. J. Chruścińskiej, E. Kubisz, Warszawa 2001, s. 63–80.
- Konieczna D., *Współczesne trendy architektury bibliotecznej a zmieniające się wymagania użytkowników bibliotek*, w: *Biblioteki XX wieku. Czy przetrwamy*, Łódź 2007, s. 217–228 [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <http://www.wbp.olsztyn.pl/bwm/3-4_06-ie/uwm.htm>.
- Konieczna D., *Interdyscyplinarność badań w zakresie bibliotekoznawstwa w wystąpieniach konferencji generalnych IFLA. Wybrane zagadnienia*, w: *Biblioteki, informacja, książka: badania interdyscyplinarne i praktyka w 21. wieku*, Kraków 2010, s. 192–201 [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <<http://skryba.inib.uj.edu.pl/wydawnictwa/e07/n-konieczna.pdf>>.
- Kotulska J., Śliwińska B., *Wpływ współczesnych przemian na architekturę bibliotek w XXI wieku – z wybranymi bibliotekami wydziałowymi Biblioteki Głównej Uniwersytetu Opolskiego w tle*, w: *Materiały z ogólnopolskiej konferencji: „Biblioteka XXI wieku – nowoczesna architektura, pomysły aranżacje, funkcjonalne wyposażenie”*, Kielce 2008 [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <<http://sbc.wbp.kielce.pl/dlibra/doccontent?id=4950>>.
- Kruszewski T., *Fasada biblioteki – wybrane elementy symboliki architektury*, „Architecture et Artibus” 2011, vol. 3, nr 3, s. 20–29 [on-line], [dostęp: 15.07.2017], <https://repozytorium.umk.pl/bitstream/handle/item/342/Kruszewski_Arch.pdf?sequence=1>.
- Kruszewski T., *Przestrzeń biblioteki. O symbolicznej, fizycznej i społecznej obecności instytucji*, Toruń 2013.
- Kwasieberska W., *Polskie biblioteki ze znakomitą architekturą*, „Archirama” 2012 [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <https://archirama.muratorplus.pl/architektura/polskie-biblioteki-ciesza-architektura,67_1557.html>.
- Madurowicz M., *Hermeneutyka miejsca w świetle fenomenologii przestrzeni*, w: *Fenomen genius loci. Tożsamość miejsca w kontekście historycznym i współczesnym*, pod red. B. Gutowskiego, Warszawa 2009, s. 51–58.
- Maj J., *Organizacja przestrzeni i wyposażenie biblioteki publicznej*, Warszawa 1987.
- McDonald A., *The Ten Commandments revisited: the Qualities of Good Library Space*, „LIBER Quarterly” 2006, Vol. 16 (2) [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <<https://www.liberquarterly.eu/articles/10.18352/lq.7840/>>.
- Migoń K., *Biblioteki w Europie były zawsze*, „Bibliotekarz” 2004, nr 7–8, s. 2–5.
- Musialik R., *Wybrane przykłady bibliotek na tle historii*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Seria: Architektura” 1996, z. 32, s. 165–229.
- Najlepszy obiekt wzniesiony ze środków publicznych: Biblioteka Wydziału Filologii Polskiej i Klasycznej UAM w Poznaniu*, „ARCH” 2011, nr 3/4, s. 22–25 [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <<http://www.sarp.org.pl/pliki/arch-05.pdf>>.
- Nowa przestrzeń społeczna w badaniach socjologicznych*, pod red. Z. Rykla, Rzeszów 2008.
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13 maja 2016 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2016 r. poz. 778).

- Ostrowska I., *Design i wielofunkcyjność nowoczesnych przestrzeni bibliotecznych*, „Toruńskie Studia Bibliologiczne” 2016, nr 2 (17), s. 127–150.
- Pawelec D., Witek J., *Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka (CINiBA) przed otwarciem*, „Forum Bibliotek Medycznych” R. 4, 2011, nr 2 (8), s. 74–86.
- Piotrowicz G., *Współczesna biblioteka akademicka w ujęciu systemowym, integrującym jej przestrzeń fizyczną i elektroniczną*, „Biuletyn EBIB” 2015, nr 1 (155) s. 1–11 [on-line], [dostęp: 1.10.2017], <<http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/viewFile/321/494>>.
- Wantuch-Matla D., *Podlaskie wycinanki*, „Architektura & Biznes” 2014, nr 5, s. 80–83.
- Prensky M., *Digital Natives Digital Immigrants*, “From On the Horizon” 2001, Vol. 9, No. 5, p. 1–6 [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <<http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>>.
- Wantuch-Matla D., *Przestrzeń książki*, „Architektura & Biznes” 2014, nr 5, s. 72–79.
- Pszonak B., *Cyberprzestrzeń – dynamiczne powiązania*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Białostockiej, „Architektura” 2007, z. 20, s. 71–79.
- Rykiel Z., *Koncepcje przestrzeni i teorie regionu a wzorce uprawiania socjologii*, w: *Nowa przestrzeń społeczna w badaniach socjologicznych*, pod red. Z. Rykla, Rzeszów 2008, s. 13–39.
- della Santa L., *Della costruzione et dell regolamento di una pubblica universale biblioteca*, Florencja 1816.
- Szczęch W., *Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie*, „Forum Bibliotek Medycznych” R. 4, 2011, nr 2 (8), s. 95–117.
- Szczygieł H., *Rola bibliotekarza w przygotowaniu i realizacji inwestycji bibliotecznej*, „Scripta Comeniana Lesnensia” 2007, nr 5, s. 147–173 [on-line], [dostęp: 1.10.2017], <<http://docplayer.pl/836847-Rola-bibliotekarza-w-przygotowaniu-i-realizacji-inwestycji-bibliotecznej.html>>.
- Szczygłowska L., *Architektura bibliotek, w: Fizyczna przestrzeń bibliotek*, pod red. M. Wojciechowskiej, Gdańsk 2013, s. 22–39.
- Tuan Yi-Fu, *Przestrzeń i miejsce*, Warszawa 1987.
- Walczak A., *Przestrzeń biblioteczna w opiniach bibliotekarzy, architektów i użytkowników (na przykładzie polskich bibliotek naukowych 1989–2009)*. Rozprawa doktorska, Katowice 2011 [on-line], [dostęp: 15.07.2017], <<http://www.sbc.org.pl/Content/101023/doktorat3196.pdf>>.
- Waleszko M., *Projektowanie przestrzeni do uczenia się w bibliotece uniwersyteckiej*, „BABiN” 2016 [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <<http://babin.bn.org.pl/?p=4194>>.
- Wojnarowicz S., *Biblioteki nie są zbiorami martwej materii... wokół zagadnień konferencji*, w: *Biblioteki w czasie – czas w bibliotece*. Tom 1: *Przez dzieje ku współczesności*, pod red. S. Wojnarowicz, B. Kasperka, Lublin 2015, s. 7–17 [on-line], [dostęp: 1.07.2017], <<http://wydawnictwo.umcs.lublin.pl/pic/2325.pdf>>.
- Zarządzanie biblioteką. Najnowsze kierunki w bibliotekarstwie brytyjskim: wybór tekstów*, pod red. I. Kemp, T. Wildhardt, Warszawa 1998.

Library Space – Aspects and Transformations

Abstract: The libraries create a social space defined by the architecture and the area of human activity. They belong to the public space connected with science, culture and education. They have been going through transformations for years and face the changes whose range and speed depend on the changes in the environment. The architecture as well as the library space have changed due to such factors as media character and coverage, organisation related to functions, architectural styles, construction development and new design techniques. Formal solutions are also influenced by symbolic connotations connected with the library notion generated by different socio-cultural experience, as well as the role of knowledge within the social system of values. The library is perceived not only through the traditional utilitarian functions. The new form is shaped by the processes taking place in the global world.

The design of libraries and library space have gone through a significant transformation. The basic library services, functional programmes and space arrangements have been revised. Both the form and the function of the buildings have changed. The library space and the services have focussed on customer satisfaction and the recognition of their varied needs. The space organisation, functional arrangements and design have become an integral part of the library organisational culture supporting the educational mission of the university.

Keywords: library architecture, library space, library design, library space organisation

Bartłomiej Homiński

Instytut Projektowania Urbanistycznego
Wydział Architektury Politechniki Krakowskiej

Od świątyni po targowisko – o różnorodności (w) przestrzeni biblioteki

Streszczenie: Biblioteki, by pozostać ważnymi miejscami życia publicznego i przyciągać odwiedzających wychodzą naprzeciw oczekiwaniom użytkowników. Jednym z tych oczekiwań jest zapewnienie w bibliotekach różnorodnych przestrzeni i miejsc, które odpowiadałyby różnym stylom pracy, przyzwyczajeniom i gustom odwiedzających. Podobnie jak przestrzeń fizyczna, zróżnicowany bywa też nastrój współczesnych bibliotek, w którym, zdaniem architekta Marka Budzyńskiego, wyraża się istota tych publicznych instytucji. W niniejszym artykule autor analizuje nastrój wybranych pięciu bibliotek i omawia go w kontekście *sacrum* i *profanum*.

Słowa kluczowe: nastrój miejsca, atmosfera, biblioteka, wnętrze, *sacrum*, *profanum*, czynnik *wow*, znaczenie przestrzeni, architektura, przestrzeń bibliotek

Projektowanie obiektów użyteczności publicznej, w tym m.in. bibliotek, jest dla architektów wymagającym obszarem działalności zawodowej. W pracy nad tego rodzaju budynkami rozwiązują oni złożone zadania o indywidualnym charakterze – każdy budynek położony jest w określonym miejscu, o specyficznych uwarunkowaniach przestrzennych i kulturowych, posiada nieco inny program funkcjonalny, a przede wszystkim ma za zadanie służyć określonej grupie użytkowników i najlepiej spełniać ich potrzeby. Projektowanie budynków użyteczności publicznej, takich jak np. teatry, biblioteki czy muzea, jest również zajęciem uważanym za prestiżowe i dające wiele satysfakcji. Udana realizacja budynku tego rodzaju jest dowodem biegłości warsztatowej projektanta i może otwierać drogę do kolejnych prestiżowych zleceń projektowych. Drogą do pozyskania zlecenia na zaprojektowanie budynków publicznych nierzadko jest wygrana w konkursie architektonicznym. Uważa się, że ten tryb wyboru projektanta, w którym grono specjalistów o wybitnym dorobku w swojej dziedzinie – członków sądu konkursowego – dokonuje oceny prac i wskazuje zwycięzcę, sprzyja wyborowi projektu najlepiej spełniającego

oczekiwania zamawiającego. Wybór obiecującej propozycji już na etapie koncepcji architektonicznej zwiększa szanse na powstanie budynku funkcjonalnego i pięknego.

Gmachy publicznych instytucji, za sprawą swojej szczególnej formy, wyróżniają się spośród innego rodzaju budynków tworzących miejską tkankę, na którą w każdym mieście składa się przede wszystkim zabudowa mieszkaniowa. Pomimo swojej różnorodności, stanowi ona zaledwie tło dla innych odznaczających się gmachów mieszczących instytucje publiczne o dużym znaczeniu dla miejskiej społeczności.

Ta słuszna reguła wyróżniania się nie tylko pomaga mieszkańcom miast i odwiedzającym je w orientacji w przestrzeni miasta, ale uzasadnia również stosowanie w projektowaniu budynków użyteczności publicznej ekstrawaganckich form, nietypowych rozwiązań przestrzennych, wyrafinowanych rozwiązań konstrukcyjnych, czy po prostu eleganckich, nobilitujących materiałów budowlanych oraz wyrazistych form architektonicznych. Ważność danego gmachu w przestrzeni miasta i w życiu społeczności, która z tego gmachu korzysta jest potwierdzana nie tylko przez skalę danego budynku, ale też przez niezwykłość jego architektury.

Z punktu widzenia użytkownika biblioteki, ważniejsze jednak niż prewencja danego budynku w tkance miasta są jego użyteczność, komfort oraz oferowane zbiory i usługi. Architekci w rozwiązywaniu zadań projektowych posługują się udoskonalonymi od stuleci architektonicznymi wzorcami, czyli typologiami różnego rodzaju budynków, np. muzeów, bibliotek, dworców kolejowych i innych. Na przestrzeni wieków i dekad te typologie podlegały ciągłym zmianom wynikającym m.in. z rozwoju systemów konstrukcyjnych i technik budowlanych, rosnącej dostępności dla użytkowników, zmian procesów zachodzących w tych budynkach, czy wreszcie zmian stylów architektonicznych¹. I tak w odniesieniu do budynków bibliotek można wskazać m.in. typologię biblioteki trójdzielnej, którą zastąpiła biblioteka o rzucie uniwersalnym z wolnym dostępem. Typologie pomagają optymalnie rozplanować funkcję w obrębie budynku, z uwzględnieniem zachodzących w nim procesów (np. drogę książki w bibliotece czy drogę pasażerów przylatujących w budynku terminala lotniska), zgodnie z aktualnymi standardami. W architekturze XX w. to właśnie funkcja budynku, a więc zachodzące w nim procesy, w największym stopniu wpłynęła na przemiany w obrębie typologii bibliotek. Ta dominująca rola procesów w kształtowaniu formy architektonicznej budynków zwięźle opisana jest maksymą „forma wynika z funkcji” (*form follows function*), w której streszczają się założenia modernizmu w architekturze.

Pomimo posiłkowania się typologiami w projektowaniu wszelkiego rodzaju budynków, a także mimo dążenia do racjonalności – przejawiającymi się w podporządkowaniu formy architektonicznej procesom zachodzącym w budynku biblioteki – każde zadanie

¹ B. Homiński, *Urban Hybrids – In Search of New Forms of Libraries*, w: *Hybrid Urban Structures*, ed. M. Gyurkovich, Kraków 2016, p. 34.

projektowe jest dla architekta zadaniem jednostkowym i kreatywnym. Przystępując do projektowania, architekt – biorąc za punkt wyjścia warunki określone przez klienta, m.in. lokalizację w tkance miasta, kształt i wielkość działki, jej sąsiedztwo misję lub wizję instytucji, program funkcjonalno-użytkowy i zależności pomiędzy poszczególnymi jego częściami itd., w długotrwałym procesie twórczym porządkuje i organizuje zebrane dane oraz przefiltrowuje je przez własną wrażliwość, doświadczenia i talent projektowy. Uwzględnia przy tym potrzeby pozostałych członków zespołu projektowego, np. konstruktora, instalatora, czy projektanta technologii. Warto w tym miejscu podkreślić jak ważna dla pracy architekta jest wizja mającej powstać biblioteki, wyrażona przez bibliotekarza. Jak zauważa Lidia Szczygłowska, „bibliotekarze muszą mieć konkretną wizję biblioteki i to powinno zainspirować projekt”². W efekcie procesu projektowego, na który składają się wielokrotnie powtarzane cykle tworzenia, weryfikowania i ulepszania, powstaje koncepcja architektoniczna budynku, rozwijana następnie w kolejne fazy dokumentacji projektowej, by wreszcie zmaterializować się w formie gotowego i działającego budynku.

Narzędziem, za pomocą którego architekt komunikuje rodzącą i rozwijającą się koncepcję, są rysunki: rzuty, przekroje, elewacje itd. Jednak siłą napędową, która sprawia, że w procesie projektowym rzuty i przekroje są modyfikowane, oraz która nadaje kierunek tym zmianom, jest kluczowe dla twórczości architektonicznej wyobrazenie nastroju miejsca, który architekci nazywają ideą, którą z kolei Andrew McDonald, dokonując rewizji „dziesięciu przykazań” Harry’ego Faulknera-Browna, w odniesieniu do bibliotek, nazwał czynnikiem *wow*³. W polskiej literaturze Danuta Konieczna, nawiązując do artykułu McDonalda i odnosząc się do wymienionego przez niego czynnika *wow*, stwierdziła, że biblioteka powinna mieć „to coś”, tzn. odznaczać się taką właściwością, która sprawia, że budynek ma szczególny klimat, atmosferę i nastrój⁴.

Niezwykle dobitnie i jednoznacznie wypowiedział się w tej sprawie profesor Marek Budzyński – architekt, autor projektu Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, powszechnie uważanej za najwybitniejszą realizację tego typu w Polsce po 1989 r. – stwierdzając: „nastrój miejsca, w którym ludzie się spotykają w sposób bezpośredni, twarzą w twarz oraz to, co to miejsce sobą wyraża, jest istotą biblioteki”. Wypowiedź ta jest wezwaniem do podjęcia prób odczytywania znaczeń ukrytych w przestrzeniach bibliotek.

Zarządzający bibliotekami i projektanci od dawna zdają sobie sprawę, że „przyszłość bibliotek zależy od uczynienia ich miejscami, gdzie ludzie lubią przebywać”⁵. Dostrze-

² L. Szczygłowska, *Architektura bibliotek*, w: *Fizyczna Przestrzeń Biblioteki*, pod red. M. Wojciechowskiej, Gdańsk 2013, Vol. 16 (2), s. 29.

³ A. McDonald, *The Ten Commandments revisited: the Qualities of Good Library Space*, „LIBER Quarterly” 2006, Issue 16 (2) [on-line], [dostęp: 8.07.2017], <<http://doi.org/10.18352/lq.7840>>.

⁴ D. Konieczna, *Ściągnij sobie... z półki, czyli przestrzenie nowych bibliotek*, „Zawód: Architekt” 2011, nr 1, s. 18–23.

⁵ L. Szczygłowska, op. cit., s. 22.

żono również, że użytkownicy bibliotek są grupą bardzo zróżnicowaną: w różnym stopniu korzystają z oferowanych zasobów, interesują ich różnego rodzaju zbiory i usługi, a w sposobie pracy chętnie kultywują swoje, często odmienne przyzwyczajenia. Część użytkowników oczekuje w bibliotece ciszy i atmosfery skupienia, część natomiast lepiej czuje się we wnętrzu o mniej formalnej atmosferze. Ta obserwacja znalazła odzwierciedlenie w zaleceniach dotyczących zasad budownictwa bibliotecznego, takich jak szeroko znane „dziesięć przykazań” Faulknera-Browna z lat 80. XX w., czy będące ich rewizją, dziesięć cech dobrej przestrzeni bibliotecznego Andrew McDonalda z 1997 r. W obu tych dekalogach znajdziemy zalecenie, by przestrzeń biblioteki była zróżnicowana (*varied*). Zgodnie z tymi wytycznymi projektuje się i urządza w bibliotekach – obok klasycznych czytelni czy kabin do pracy cichej, m.in. niespotykane wcześniej przestrzenie do pracy grupowej, strefy wypoczynkowe, kawiarnie i bistra, stanowiska umożliwiające korzystanie z mediów elektronicznych, a także wprowadza się – do samej biblioteki lub w jej sąsiedztwo – zróżnicowane funkcje towarzyszące. Z punktu widzenia kształtowania przestrzeni, gdy mowa o zróżnicowaniu, architekt projektując dokonuje wyborów spośród pojęć odnoszących się do fizycznej przestrzeni, takich jak: otwarte/zamknięte, pionowe/poziome, jasne/ciemne, wysokie/niskie, wąskie/szerokie, monochromatyczne/kolorowe, ciche/głośne, itd. Odnosząc te pary pojęć do istoty biblioteki w rozumieniu Budzyńskiego – a więc nastroju miejsca oraz znaczenia tego miejsca dla społeczności – zauważyć należy, że charakterystyka przestrzeni biblioteki obejmująca jedynie jej cechy fizyczne nie jest satysfakcjonująca ani pełna. „Architektury nie da się zadowalająco opisać w kategoriach geometrycznych czy semiologicznych. Architekturę należy rozumieć w kategoriach znaczących (...) form”⁶. Nadając miejscom znaczenie „znajdujemy oparcie w czasie i przestrzeni. Architektura zajmuje się zatem czymś więcej niż potrzebami praktycznymi i gospodarką. Zajmuje się znaczeniem egzystencji”⁷. Będąc nośnikiem znaczeń, emocji, historii i wielowątkowych tradycji⁸, przestrzeń biblioteki daje się opisywać pojęciem *sacrum* i odpowiadającym mu pojęciem *profanum*. Poszukiwanie przez projektantów nastroju biblioteki, odnajdowanie w niej atmosfery *sacrum*, a także świadome budowanie sekwencji nastrojów jest w istocie odnajdowaniem w bibliotece nastroju pomiędzy świątynią i targowiskiem – położnymi na dwóch biegunach archetypami miejsc wspólnoty i życia publicznego. Można stwierdzić, że współczesne projekty bibliotek, w sensie nastroju miejsca i znaczenia, są rozpięte pomiędzy tymi dwoma archetypami. Prześledźmy zatem obecność *sacrum* i *profanum* oraz znaczenie przestrzeni w wybranych realizacjach bibliotek uniwersyteckich i publicznych w Polsce i na świecie.

⁶ Ch. Norberg-Schulz, *Znaczenie w architekturze Zachodu*, Warszawa 1999, s. 5.

⁷ Ibidem.

⁸ K. Hodor, K. Łakomy, *Sacrum krajobrazu, estetyzacja przestrzeni miejskiej*, „przestrzeń i FORMA” 2016, nr 26, s. 202.

Położony na terenie kampusu École Polytechnique Fédérale de Lausanne (EPFL) w Lozannie w Szwajcarii Rolex Learning Center (RLC) jest w istocie wielofunkcyjnym budynkiem mieszczącym bibliotekę i centrum dydaktyczne tej uczelni, kilka punktów gastronomicznych, księgarnię oraz szereg instytucji edukacyjnych i kulturalnych wzmacniających znaczenie RLC jako centrum kampusu uniwersyteckiego. Ta oryginalna realizacja autorstwa japońskiego biura SANAA, wyłoniona w konkursie architektonicznym, jest przełożeniem na język architektury ambicji inicjatora budowy RLC, Patricka Aebischera, rektora EPFL. Zwierzchnikowi politechniki w Lozannie zależało, aby ta uczelnia stała się miejscem, gdzie „tradycyjne granice pomiędzy dyscyplinami nauki są przełamane, gdzie matematycy i inżynierowie spotykają neurobiologów, by tworzyć nowe technologie, które ulepszą nasze życie”⁹. By osiągnąć ten cel przestrzeń RLC zawarta jest wewnątrz prostokątnego rzutu o wymiarach około 165x120 metrów, na jednej tylko kondygnacji, pomiędzy dwiema równoległymi, falującymi płaszczyznami. Ma ona charakter ciągły i jest prawie pozbawiona ścian działowych. Jest przy tym jasna, dobrze doświetlona i utrzymana w monochromatycznej, jasnoszarej tonacji. Liczne, zróżnicowane, rozmaicie urządzone i umeblowane strefy i agendy biblioteki sąsiadują ze sobą niczym wolnostojące stragany na rozległym „targowisku”. Użytkownicy biblioteki mogą przemieszczać się niemal dowolnymi trasami w obrębie całego budynku. Przestrzeń biblioteki, pomimo swojego zróżnicowania wynikającego z pofalowania obu płaszczyzn stanowiących podłogę i dach budynku, jest na wskroś współczesna, otwarta, ciągła, w dużej mierze bezhierarchiczna, i ma raczej swobodny, nieformalny charakter. Z tych względów, jak również za sprawą rozmiaru, przypomina ona rozległy miejski rynek, po którym użytkownik może swobodnie się przechadzać, wybierając z niego interesujące towary i usługi. Pomimo niezwyklej formy architektonicznej, przebywaniu w RLC towarzyszy żywa atmosfera futurystycznego targowiska informacji i wiedzy.

Pomimo pewnych formalnych podobieństw do Rolex Learning Center, przestrzeń Biblioteki Hachiōji Uniwersytetu Artystycznego Tama w Tokio ma zupełnie inny nastrój. Budynek rozplanowano na rzucie zbliżonym do kwadratu, jednak dwie z czterech elewacji budynku biegną po wklęsłym łuku o dużym promieniu. Wnętrza, utrzymane w monochromatycznej, szarej tonacji, zdominowane są przez surowe powierzchnie ścian i sufitów z betonu. Te cechy oraz ponadstandardowe wysokości kondygnacji i brak typowych elementów wystroju, takich jak np. sufity podwieszane, decydują o surowym charakterze wnętrza. Ich oryginalność podkreślona jest ekspresyjną konstrukcją ścian wewnętrznych biegnących po łuku, w których wycięte są ogromne, również łukowe otwarcia. Krzywizny powtarzają się również na betonowych elewacjach, gdzie kadrują widoki z wnętrza biblioteki na otaczający zielony krajobraz, a w nocy, wydobyte oświetleniem wewnętrznym, stają się rozpoznawalnym znakiem. Umeblowanie projektowane specjalnie dla tej

⁹ Rolex Learning Center [on-line], [dostęp: 7.08.2017], <<http://rolexlearningcenter.epfl.ch>>.

biblioteki jest równie oryginalne. Wysokość wszystkich regałów w wolnym dostępie jest ograniczona do ok. 130 cm, co wzmacnia u uczestników poczucie przebywania we wspólnej przestrzeni. Regały rozmieszczone są w formie dość długich, zakrzywionych ciągów, pomiędzy którymi znajdują się przejścia o zmiennych szerokościach. Rozmieszczono w nich różnorodne meble dla użytkowników, takie jak różnej wielkości okrągłe i owalne stoły, pufy i szezlongi. Sama forma budynku, nieliniarne rozmieszczenie regałów ze zbiorami oraz zróżnicowane umeblowanie sprawiają, że w zasadzie każde miejsce biblioteki jest niepowtarzalne. Całość rozwiązania przestrzennego emanuje atmosferą skupienia i wyciszenia, a za sprawą charakterystycznych łuków konstrukcji przywodzi na myśl klasztorne krużganki. Przebywanie w tych sprzyjających skupieniu, ascetycznych wnętrzach jest doświadczeniem niemal sakralnym.

Nowa biblioteka Uniwersytetu Humboldtów w Berlinie, funkcjonująca pod nazwą Centrum Braci Grimm, mieści się w monumentalnym, masywnym budynku licowanym marmurowymi płytami, z rygorystycznie rozmieszczonymi pionowymi oknami o zróżnicowanych szerokościach i o wysokości pełnej kondygnacji. Centralną przestrzenią biblioteki jest wielokondygnacyjna, wydłużona czytelnia, w której miejsca do pracy rozlokowano w pięciu poziomach, na dziewięciu kaskadowo ułożonych platformach. Taka aranżacja jest efektem towarzyszących pracom projektowym dyskusji, czy lepiej zaprojektować jedną centralną czytelnię, czy kilka mniejszych w różnych częściach budynku. Zastosowane rozwiązanie spełnia oba warunki: przestrzeń czytelnia jest jedna i spójna, jednak dostęp do niej umożliwiono z wielu miejsc i poziomów budynku. Pomimo oczywistej świeckości wynikającej z funkcji budynku, nastrój czytelnia – za sprawą wydłużonego kształtu oraz niczym niezakłóconego rytmu słupów, belek i wyposażenia, może przywodzić na myśl wnętrza gotyckich kościołów z ich racjonalną i czytelną, rytmiczną konstrukcją. Biblioteka Uniwersytetu Humboldtów w Berlinie ze swym imponującym przestrzonnym wnętrzem czytelnia jest spełnieniem marzenia o wielkiej przestrzeni wspólnoty i współpracy zamkniętej w budynku. Nieco inne wrażenia związane są ze strefą wolnego dostępu, która zdominowana jest przez rzędy gęsto rozmieszczonych, sięgających sufitu regałów, ustawionych prostopadle do elewacji. Wymiar (głębokość) oraz rozstaw regałów podporządkowane są modułowi konstrukcyjnemu budynku i modułowi elewacji, dzięki czemu każde, dość wąskie przejście między regałami zakończone jest oknem i oświetlone światłem naturalnym. W miejscach, gdzie na elewacji zaprojektowano szersze okna, rzędy regałów zakończone są pojedynczymi biurkami umieszczonymi przy fasadzie. W przestrzeni wolnego dostępu miejsca pracy są więc zgrupowane po kilka, kilkanaście lub nawet kilkadziesiąt – w rzędach, prostopadle do okna, i są wydzielone z większej przestrzeni za pomocą regałów z książkami. Można w tym dostrzec nawiązanie do pulpitowych i stallowych aranżacji średniowiecznych bibliotek klasztornych i bibliotek pierwszych uniwersytetów, w których ustawienie pulpitów było skoordynowane

z rytmem okien. Podobnie jak przestrzeń wielopoziomowej czytelnicy głównej, również miejsca pracy w wolnym dostępie emanują atmosferą skupienia, charakterystyczną dla budynków sakralnych.

Zaprezentowane dotąd realizacje bibliotek cechują się zróżnicowanym, jednak konsekwentnym w obrębie budynku nastrojem przestrzeni biblioteki. W niektórych bibliotekach (o różnej skali) można zaobserwować próby budowania zmiennych nastrojów w obrębie jednego budynku.

W Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie doświadczyć można całego spektrum nastrojów, których niezwykle starannie zaplanowana sekwencja towarzyszy odwiedzającym od samej ulicy Dobrej i wejścia, aż po miejsce pracy w wolnym dostępie lub w czytelnicy. Następujące po sobie przestrzenie są definiowane przez kolejne „progi” lub „granice”, jakie przekraczają wchodzący do budynku: od obniżenia terenu przy wejściu z narożnika ulic Lipowej i Dobrej, przez szklaną fasadę z wiatrołapem, zmianę kierunku na prostopadły, portal z zawieszoną księgą z napisem *Hinc Omnia* prowadzący do przestrzeni właściwej biblioteki, po schody i kolumnadę z postaciami filozofów i kolejne szerokie schody, już w przestrzeni biblioteki. Każda z kolejnych „granic” działa jak filtr i wprowadza w przestrzeń nieco mniej zaludnioną, bardziej odizolowaną i bardziej znaczącą: od gwarnej ulicy, przez komercyjną uliczkę, i dalej, opuszczając sferę *profanum*, do ukierunkowanej nawy głównej holu informacji, flankowanej symetryczną, żelbetowo-stalową konstrukcją świetlika i zakończoną osią pionową zwieńczoną kopułą. Jak stwierdził Henryk Hollender, „wnętrze obiektu ma (...) surowość gotyku, podkreśloną przez przypominającą sklepienie stalową konstrukcję”. Zwieńczeniem tej sekwencji są skupione w czytelnicy i rozproszone w wolnym dostępie miejsca pracy, w których realizuje się rola biblioteki. Nastrój BUW-u jest więc zmienny i rozpięty od *profanum* ulicy, przez zorganizowaną i ukierunkowaną przestrzeń holu informacji, do *sacrum* miejsc pracy w wolnym dostępie i przestrzeni czytelnicy oraz do symbolicznego otwarcia ku górze.

Ze współczesnym podejściem do budowania nastroju biblioteki można zetknąć się w małej bibliotece publicznej w duńskim mieście Hjørring. Biblioteka zajmuje połowę piętra w położonym przy jednej z głównych pieszych ulic miasteczka, wielofunkcyjnym kompleksie komercyjnym Metropol. Trudno mówić o architekturze samej biblioteki – w istocie biblioteka w Hjørring jest jednym z wielu najemców dość pospolitego w swym wyrazie budynku galerii handlowej. Obecność biblioteki w całym kompleksie jest anonsowana w zasadzie tylko typową dla galerii handlowych szklaną witryną, zwróconą w stronę pasażu handlowego. Sam rozległy lokal biblioteki o powierzchni około 5000m² jest urządzony jako otwarta przestrzeń niemal pozbawiona ścian, przez którą prowadzi odwiedzających charakterystyczna czerwona wstęga meandrująca po podłodze i przechodząca w czerwone trójwymiarowe meble. Nowoczesna, swobodna aranżacja w tak specyficznym miejscu, jakim jest galeria handlowa, skłania do rozpatrywania

atmosfery biblioteki w Hjörriing w aspekcie *profanum*. Niemniej we wnętrzu o tak użytkowym charakterze projektantom udało się stworzyć enklawy o zupełnie odmiennym nastroju. Dla użytkowników poszukujących nobliwej atmosfery tradycyjnej biblioteki wstawiono długi, fornirowany, wieloosobowy, dwustronny stół do pracy, wyposażony w lampki z zielonym szkłem, którego forma jest czytelnym odwołaniem do wyposażenia wielkich czytelni tradycyjnych bibliotek, jak na przykład paryskiej Biblioteki Narodowej projektu Henri Labrouste'a. Kolejną enklawą o podobnym nastroju jest w tej bibliotece zgrupowanie klasycznych skórzanych foteli typu chesterfield, uzupełnione stojącą lampą z abażurem oraz drewnianą w tym miejscu podłogą. Obie strefy *sacrum* o tradycyjnym, szlachetnym nastroju są umownym, ledwie tylko zarysowanym żartobliwym elementem w większym wnętrzu o raczej pospolitym charakterze. Są ilustracją współczesnej tendencji usamodzielniania się projektu wnętrz i zrywania dotychczas zwykle mocnych związków pomiędzy architekturą a wnętrzami; pomiędzy rzutem a aranżacją umeblowania. Przykład swobodnej, niezbyt wzniosłej atmosfery wykreowanej w bibliotece w Hjörriing jest też dowodem wpływu aranżacji wnętrz na sukces osiągnięcia konkretnej atmosfery we wnętrzu biblioteki działającej w dość pospolitym budynku.

Podsumowując powyższe rozważania dotyczące różnorodności nastroju oraz obecności *sacrum* i *profanum* w przestrzeni bibliotek, należy stwierdzić, że opis przestrzeni ważnych dla funkcjonowania społeczności, przestrzeni będących nośnikami znaczeń, emocji i historii, do których zaliczają się biblioteki, nie jest pełny, jeśli nie obejmuje ich warstwy znaczeniowej. Skodyfikowane zasady budownictwa bibliotecznego, takie jak „dziesięć przykazań” Harry’ego Faulknera-Browna, określiły pożądane cechy budynku biblioteki tak, by zachodzące w nim procesy były efektywne, a budynek funkcjonalny. Na ważność znaczenia przestrzeni biblioteki zwrócił uwagę Andrew McDonald, wymieniając wśród dziesięciu cech dobrej przestrzeni bibliotecznego (jednak dopiero na jedenastej – nienumerowanej pozycji) czynnik *wow*, przez co rozumieć należy „przestrzeń, która oddaje ducha instytucji”¹⁰. Wśród współczesnych realizacji bibliotek znaleźć można zarówno takie, których wzniosła atmosfera sprzyja głębokim przeżyciom i zbliża użytkowników do kultury wysokiej, jak i takie, których powszedni, swobodny nastrój bliski jest komercyjnym przestrzeniom handlu i rozrywki, a który oddaje merkantylny charakter wiedzy i informacji. Są wreszcie i takie, w których doświadczyć można atmosfery charakterystycznej dla obu wymienionych typów. Wydaje się, że właśnie te biblioteki, które w trafny sposób łączą rozmaite nastroje na zasadzie kontrastu lub budują ich celową, uporządkowaną sekwencję, najpełniej wychodzą naprzeciw zróżnicowaniu przestrzeni biblioteki, postulowanym zarówno przez Faulknera-Browna, jak i McDonalda. Te biblio-

¹⁰ B. Homiński, *Wpływ współczesnych przemian cywilizacyjnych na nową rolę bibliotek w strukturze miasta*, praca doktorska pod kierunkiem dr hab. inż. arch. A. Palej, prof. PK, Wydział Architektury Politechniki Krakowskiej, Kraków 2011.

teki wpisują się również we współczesną tendencję szeroko rozumianej „hybrydowości”, przejawiającej się niechęcią do wybierania pomiędzy dwiema opcjami a dążeniem do pogodzenia dwóch, często pozornie sprzecznych opcji.

Na koniec warto zaznaczyć, że nastrój i atmosfera wnętrza są pochodną nie tylko wewnętrznej struktury budynku, wynikającej m.in. z dyspozycji mas i otwartych przestrzeni, harmonii linii pionowych i poziomych itd. W niemałym stopniu zależą one również od projektu wnętrza, który powinien być integralną częścią projektu każdej biblioteki, a który bywa niedoceniany lub pomijany. Jego uzupełnieniem powinien być system identyfikacji wizualnej budynku, odpowiadający charakterem nastrojowi budynku i przekazujący niewerbalny komunikat o profesjonalizmie mieszczącej się w nim biblioteki.

Fot. 1. Swobodnie rozmieszczone meble w rozległym wnętrzu Rolex Learning Center EPFL w Lozannie projektu biura SANAA przywodzą na myśl aranżację i atmosferę targu (aut. zdj. B. Homiński)

Fot. 2. Surowość wnętrza Biblioteki Hachioji Uniwersytetu Artystycznego Tama w Tokio oraz charakterystyczna konstrukcja budynku projektu Toyo Ito sprzyjają wyciszeniu i skupieniu (aut. zdj. B. Homiński)

Fot. 3. Wydłużone proporcje oraz rytm słupów czytelni biblioteki Uniwersytetu Humboldtów w Berlinie projektu Maxa Dudlera nasuwają skojarzenia z wnętrzami gotyckich kościołów (aut. zdj. B. Kutniowski)

Fot. 4. Cztery kolumny z postaciami filozofów są jedną z kilku granic oddzielających strefy o stopniowo zmieniających się nastrojach, jakie wchodzący do Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, projektu Marka Budzyńskiego i Zbigniewa Badowskiego, pokonują w drodze od wejścia do miejsc pracy w czytelni i wolnym dostępie (aut. zdj. B. Homiński)

Fot. 5. Klasyczne fotele, stojące lampy z abażurem, drewniana podłoga i formiowane obudowy regałów z książkami są elementami pozwalającymi we współczesnym na wskroś wnętrzu biblioteki publicznej w Hjørring przywołać atmosferę starej biblioteki (aut. zdj. B. Homiński)

Bibliografia

- Hodor K., Łakomy K., *Sacrum krajobrazu, estetyzacja przestrzeni miejskiej*, „przestrzeń i FORMA” 2016, nr 26, s. 201–212.
- Homiński B., *Urban Hybrids – In Search of New Forms of Libraries*, w: *Hybrid Urban Structures*, ed. M. Gyurkovich, Kraków 2016.
- Homiński B., *Wpływ współczesnych przemian cywilizacyjnych na nową rolę bibliotek w strukturze miasta*, praca doktorska pod kierunkiem dr hab. inż. arch. A. Palej, prof. PK, Wydział Architektury Politechniki Krakowskiej, Kraków 2011.
- Konieczna D., *Ściągnij sobie... z półki, czyli przestrzenie nowych bibliotek*, „Zawód: Architekt” 2011, nr 1, s. 18–23.
- McDonald A., *The Ten Commandments revisited: the Qualities of Good Library Space*, “LIBER Quarterly” 2006, Vol. 16 (2) [on-line], [dostęp: 8.07.2017], <<http://doi.org/10.18352/lq.7840>>.
- Norberg-Schulz Ch., *Znaczenie w architekturze Zachodu*, Warszawa 1999.
- Rolex Learning Center [on-line], [dostęp: 7.08.2017], <<http://rolexlearningcenter.epfl.ch>>.
- Szczygłowska L., *Architektura bibliotek*, w: *Fizyczna przestrzeń biblioteki*, pod red. M. Wojciechowskiej, Gdańsk 2013.

From temple to the marketplace – about diversities (in) of the library’s space

Abstract: Libraries, to remain significant places of public life and to attract visitors, make efforts to meet the expectations of their users. One of them is to provide libraries with a variety of spaces and places to suit different working styles, habits and tastes of visitors. Like the physical space, the mood of modern libraries is also differentiated, in which, according to architect Marek Budzyński, the essence of these public institutions is expressed. In this article the author analyzes the mood of the selected five libraries and discusses it in the context of the sacred and profane.

Keywords: mood of the place, atmosphere, library, interior, the sacred, the profane, the wow factor, meaning of the space, architecture, space of the libraries

Wykorzystanie technologii *augmented reality* w przestrzeni bibliotecznej. Analiza problemowa artykułów dostępnych w bazie Library, Information Science and Technology Abstracts

Streszczenie: Rozwój technologii informatycznych powoduje, że przestrzeń biblioteki coraz częściej kojarzona jest z przestrzenią wirtualną. Technologia rzeczywistości rozszerzonej (*augmented reality*, AR) łącząca świat realny z cyfrowym stwarza w chwili obecnej ogromne możliwości w zakresie dostarczania usług bibliotecznych. W artykule przedstawiono wiodące rozwiązania zawierające elementy technologii AR, jakie zostały wprowadzone w ostatnich latach w bibliotekach światowych. Dotyczy to zarówno zdalnych usług bibliotecznych, jak i tych dostępnych w budynkach bibliotek. Autorka starała się także wyodrębnić główne nurty rozwoju bibliotek przy użyciu tej technologii, jakie to nurty w chwili obecnej są prognozowane. Do analizy zostały wykorzystane abstrakty dostępne w bazie Library, Information Science and Technology Abstracts.

Słowa kluczowe: rzeczywistość rozszerzona, biblioteka, urządzenia mobilne, oprogramowanie, przestrzeń biblioteczna

Błyskawicznie rozwijające się technologie informatyczne stanowią w chwili obecnej jedno z największych wyzwań stojących przed zachodnią cywilizacją. Wirtualna rzeczywistość stała się codziennością, a mobilne urządzenia IT spowodowały, że niemal każdy jest stale podłączony do sieci. W poniższym artykule autorka chciałaby przedstawić pozytywne przykłady wykorzystania najnowszych rozwiązań technologicznych w bibliotekach, jak również zwrócić uwagę na potencjalne zagrożenia.

Dziś można sobie dość łatwo wyobrazić bibliotekę, w której użytkownik studiujący historię sztuki może ze szczegółami obejrzeć trójwymiarowe Koloseum albo Sfinksa, a zainteresowany filozofią mógłby porozmawiać ze św. Augustynem czy Sokratesem. Bądź odwrotnie – podczas badań naukowych, czy przeprowadzanej operacji chirurgicznej biblioteka może „podesłać” trójwymiarowe obrazy i informacje dotyczące badanego obiektu czy też operowanego organu.

Takie rozwiązania techniczne, choć sprawiają wrażenie przeniesionych ze stron literatury science-fiction, są już dzisiaj nie tylko możliwe, ale i coraz częściej wykorzystywane. Wraz z nimi w informatyce pojawiło się nowe pojęcie – rzeczywistość rozszerzona (*augmented reality*, AR), która łączy obrazy świata rzeczywistego z elementami stworzonymi przy wykorzystaniu technologii informatycznej. AR różni się od rzeczywistości wirtualnej (*virtual reality*, VR) tym, że nie buduje wirtualnego świata, a jedynie rozszerza i uzupełnia świat rzeczywisty o dodatkowe elementy wirtualne, wygenerowane dzięki grafice komputerowej¹.

Początków rzeczywistości rozszerzonej można się doszukiwać w pionierskich pracach Iana Sutherlana, prowadzonych w latach sześćdziesiątych XX w. na Uniwersytecie Utah i w Harvardzie². W późniejszych latach następowały kolejne eksperymenty i próby, jednak dopiero gwałtowny rozwój informatyki w XXI w. pozwolił na upowszechnienie rozwiązań AR, głównie dzięki popularności urządzeń mobilnych. Ta wzrastająca dostępność coraz to doskonalszych technicznie narzędzi spowodowała pojawienie się rzeczywistości rozszerzonej w wielu dziedzinach nauki i życia codziennego (należy do niej na przykład system GPS). Według Przemysława Pardela główne obszary zastosowań AR w chwili obecnej to:

- różnego rodzaju urządzenia nawigacyjne, stosowane w budynkach (obsługa zakładów przemysłowych), terenie (operacje wojskowe), samochodach (systemy wyświetlaczy oraz okularów wizyjnych pokazujących podpowiedzi nawigacyjne i informacyjne o utrudnieniach na trasie – korkach, wypadkach), samolotach (wyświetlacze montowane w hełmach używanych w samolotach wojskowych były jednymi z pierwszych znanych systemów AR; współczesne umożliwiają bardzo dobrą interakcję z okiem użytkownika);
- obsługa wojska i służb bezpieczeństwa, do których można zaliczyć systemy codziennego użytku, przedstawianie instrukcji, mapy, lokalizacja obiektów, namierzanie celów i wiele innych;
- poszukiwania w hydrologii, ekologii, geologii: prześwietlanie podłoża, wyświetlanie i interaktywna analiza charakterystyki terenu, interaktywne mapy trójwymiarowe umożliwiające bezpośrednią modyfikację i analizę;
- wizualizacja architektury: wirtualna rekonstrukcja zniszczonych budynków, symulacja projektów planowanych konstrukcji;

¹ Por. W. Szpunar, *Rozszerzona rzeczywistość ułatwia życie*, „PC World”, z dn. 14.07.2011 [on-line], [dostęp: 28.01.2016], <http://www.pcworld.pl/news/373049/Rozszerzona_rzeczywistosc_umatwia_zycie.html>; P. Pardał, *Przegląd ważniejszych zagadnień rzeczywistości rozszerzonej*, „Studia Informatica” 2009 vol. 30, nr 1, s. 35–64 [on-line], [dostęp: 28.01.2016], <[https://www.researchgate.net/profile/Przemyslaw_Pardel/publication/274387259_Przegląd_ważniejszych_zagadnień_Rozszerzonej_Rzeczywistosci_\(eng\)_A_survey_of_Augmented_Reality_important_issues/links/551e65e0cf213ef063f2df2.pdf#page=35](https://www.researchgate.net/profile/Przemyslaw_Pardel/publication/274387259_Przegląd_ważniejszych_zagadnień_Rozszerzonej_Rzeczywistosci_(eng)_A_survey_of_Augmented_Reality_important_issues/links/551e65e0cf213ef063f2df2.pdf#page=35)>.

² P. Pardał, op. cit., s. 36.

- w turystyce wiele ułatwień dla osób zwiedzających, mianowicie wyświetlanie oznaczeń, opisów i nazw przypisanych do obserwowanych obiektów, miejsc, budynków lub obszarów terenu. Dzięki wykorzystaniu sieci radiowej ilość informacji jest wręcz nieograniczona, w jej skład mogą wejść artykuły encyklopedyczne, naukowe, bieżące informacje;
- symulacje służące do nauki różnych czynności, jak na przykład symulatory lotu czy jazdy samochodem;
- wspomaganie wirtualnych konferencji, spotkań naukowych, eksperymentalnych operacji chirurgicznych;
- w rozrywce i edukacji jako przykłady mogą posłużyć trójwymiarowe, wirtualne obiekty w muzeum i wystawy, atrakcje parków tematycznych (Cadbury World) czy gry (ARQuake)³.

Główne kierunki rozwoju AR są zależne od rozwoju wielu technologii, a jej przyszłość jest zapewne tak samo nieodgadniona jak rozwój współczesnej technologii informatycznej. Rzeczywistość rozszerzona jako obszar badań naukowych posiada jeszcze olbrzymi zasób zagadnień do zbadania. W chwili obecnej prognozowane są następujące główne nurty rozwoju AR:

- przeniesienie zawartości ekranu komputera osobistego użytkownika do rzeczywistego środowiska: okna programów pojawią się jako wirtualne urządzenia w rzeczywistej przestrzeni, a korzystanie z nich będzie możliwe za pomocą wzroku lub gestykulacji (wpatrywanie się lub wskazywanie). Urządzenia wyświetlające świat AR, takie jak specjalne okulary lub hełmy, umożliwiają obecnie symulację kilkuset konwencjonalnych obrazów komputera osobistego lub okien aplikacji dookoła użytkownika;
- wirtualne urządzenia dowolnego typu umożliwiające zastępowanie tradycyjnych ekranów, paneli kontrolnych, oraz całkowicie nowe aplikacje, których stworzenie nie byłoby możliwe na „rzeczywistym” sprzęcie, takie jak obiekty 3D interaktywnie zmieniające swój kształt i wygląd w zależności od bieżącego zadania i potrzeb⁴;
- ułatwienia aplikacji multimedialnych, na przykład pseudoholograficzne wirtualne ekrany, wirtualne kino, wirtualne holograficzne tablice (pozwalające generowanym komputerowo obrazom na interakcję z realnymi użytkownikami);
- wirtualne konferencje naukowe i ich dalszy rozwój;
- zastąpienie wyświetlaczy telefonów komórkowych i samochodowej nawigacji satelitarnej. Możliwe będzie wybieranie numerów wzrokiem, bezpośrednio

³ Ibidem, s. 38–39.

⁴ Ibidem, s. 40.

- umieszczanie informacji w środowisku, jak na przykład umieszczanie wirtualnej linii rozdzielającej pasy jezdni bezpośrednio na drodze;
- wirtualne zakłady przemysłowe, tapety, widoki panoramiczne, prace artystyczne, dekoracje, iluminacje i inne. Na przykład wirtualne okno może być umiejscowione bezpośrednio na ścianie i pokazywać krajobraz rejestrowany za pomocą kamery umieszczonej po drugiej stronie ściany na zewnątrz budynku, pozwala to na uzyskanie efektu przezroczystości ściany. W systemach AR wykorzystywanych do handlu użytkownik miałby możliwość zobaczenia wirtualnych potraw, plakatów reklamowych, znaków drogowych, dekoracji świątecznych, reklam i wielu innych. Wszystko mogłoby być w pełni interaktywne, na przykład przez wskazywanie wzrokiem;
  - wirtualne oprzyrządowanie, gdzie każdy fizyczny przyrząd wspólnie produkowany do pomocy w zadaniach zorientowanych na przetwarzanie danych (zegarki, radio, PC, tablice nawigacyjne w aucie i inne) mógłby być zastąpiony przez wirtualne oprzyrządowanie. Koszty wytworzenia ograniczałyby się jedynie do wydatku związanego z napisaniem oprogramowania. Na przykład: wirtualny zegar ścienny, lista zaplanowanych zadań, czy kalendarz podłączone do łóżka, w miejscu gdzie po przebudzeniu patrzy użytkownik⁵.

Obszar badania. Metodologia

Liczba polskich publikacji dotyczących wykorzystania najnowszych technologii mobilnych w bibliotekach jest ciągle bardzo mała. W prowadzonych przez Bibliotekę Narodową Bibliografii Analitycznej Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej i Polskiej Bibliografii Bibliologicznej autorka znalazła tylko jeden artykuł⁶ na ten temat. Baza Library, Information Science & Technology Abstracts zawierała w tym samym okresie 88 abstraktów⁷. Autorka poddała je szczegółowej analizie treściowej, skupiając się głównie na trzech zagadnieniach:

- realizowane lub zrealizowane programy użytkowania aplikacji AR w bibliotekach,
- sugerowane wykorzystanie AR przez biblioteki,
- możliwości, jakie AR w przyszłości wniesie do bibliotek.

⁵ Ibidem, s. 39–40; M. Bartosik, A. Filip, P. Kozera, *Poszerzona rzeczywistość w edukacji* [on-line], [dostęp: 29.04.2016], <http://www.e-edukacja.net/piata/referaty/sesja_IIIb/26_e-edukacja.pdf>.

⁶ BABiN [on-line], [dostęp: 7.04.2016], <<http://babin.bn.org.pl/>>.

⁷ Wyszukiwanie z zastosowaniem słów kluczowych „augmented reality” i „library”, z dn. 7.04.2016.

Realizowane programy użytkowania AR w bibliotekach

W artykułach omawiających problematykę wykorzystania technologii rzeczywistości rozszerzonej w bibliotekach kładziony jest nacisk na jej użyteczność, na przykład Bruce Massis podkreślił, że aplikacje AR i VR należy dobierać starannie, kierując się potrzebami instytucji. Powinny one także stanowić istotny czynnik w narzędziach usługowych biblioteki i zostać włączone do bibliotecznych procesów edukacyjnych, przede wszystkim do szkoleń z zakresu kompetencji informacyjnych (*information literacy*, IL)⁸. W tekście Jolandy-Piety van Arnhem i Jerry'ego M. Spillera opisany został proces przygotowania i wykorzystania technologii rzeczywistości rozszerzonej w aplikacjach pomocnych studentom i absolwentom weterynarii na Uniwersytecie w Charlston (Karolina Południowa). Za pomocą tych aplikacji można pobierać zasoby z zakresu nauk weterynaryjnych, korzystając z geolokacji i interaktywnych wydruków. Studenci wykorzystują nie tylko wydruki tekstów, oglądają filmy czy wykłady, ale także wyświetlają trójwymiarowe modele. Technologia używa przede wszystkim zasobów znajdujących się w bibliotece uniwersyteckiej, posiłkując się dodatkowo innymi materiałami dostępnymi w Internecie. Autorzy starali się zachęcić inne biblioteki do poszukiwania własnych rozwiązań i tworzenia aplikacji za pomocą nowych technologii, jednocześnie prezentując gotowe pomysły⁹.

W kolejnym artykule przedstawione zostały mobilne aplikacje AR, które warto wykorzystać w bibliotekach¹⁰. Jako przykłady przedstawiono istniejące oprogramowanie wykorzystywane przez muzea i archiwa. Jim Hahn zauważył, że może być ono uzupełnieniem systemów przeszukiwania bibliotecznych zbiorów materialnych oraz optycznego rozpoznawania bohaterów, a nawet systemu rozpoznawania twarzy oraz nawigacji po bibliotece. Rzeczywistość rozszerzona mogłaby być także dopełnieniem wyposażenia bibliotecznego. Wykorzystanie konkretnych rozwiązań z zakresu tej technologii w bibliotekach zaproponował Cordula Nötzelmann¹¹. Przeprowadził on badania ankietowe dotyczące przydatności komputerów obsługujących okulary Google Glass, niemieckiego projektu *technology-enhanced textbooks* (TET), który łączy tradycyjne wydania książkowe ze źródłami elektronicznymi oraz mediów społecznościowych gromadzących miłośników książek, jak Literary Book Tours, Shelfari czy Library Thing.

Wielokrotnie prezentowano także doświadczenia związane z zastosowaniem w bibliotekach i edukacji rozwiązań wykorzystujących technologie oparte na rzeczywistości

⁸ B. Massis, *Using virtual and augmented reality in the library*, "New Library World" 2015, Vol. 116, Issue 11/12, p. 796–799.

⁹ J-P. van Arnhem, J. M. Spiller, *Augmented Reality for Discovery and Instruction*, "Journal of Web Librarianship" 2014, Vol. 8, Issue 2, p. 214–230.

¹⁰ J. Hahn, *Mobile augmented reality applications for library services*, "New Library World" 2012, Vol. 113, Issue 9/10, p. 429–438.

¹¹ N. Cordula, *Augmented Reality (AR) – in Zukunft keine Science Fiction mehr*, "Bibliotheksdienst" 2013, Vol. 47, Issue 7, p. 555–557.

rozszerzonej. Chih-Ming Chen i Yen-Nung Tsai przedstawili idee ulepszenia systemu edukacji i informacji w jednej z bibliotek szkolnych na Tajwanie¹². Ze względów finansowych nie było możliwe wprowadzenie systematycznych zajęć oraz pełnej obsługi informacyjnej uczniów – użytkowników biblioteki. Istniejące opracowania pedagogiczne wskazały, że AR przykuwa uwagę uczniów i znacząco podnosi ich motywację. Dlatego, na podstawie istniejącej bazy wiedzy dotyczącej omawianej biblioteki, stworzono eksperymentalne oprogramowanie, którego zadaniem było przeprowadzać szkolenia biblioteczne. Aplikację nazwano *augmented reality instruction system* (ARLIS, system instrukcji w rzeczywistości rozszerzonej). Eksperyment wykazał, że wiedza uczniów w znaczący sposób została podniesiona, a sam system był tak samo efektywny jak żywi bibliotekarze. Jednocześnie aplikacja znacznie lepiej „dopasowywała” podawaną użytkownikowi wiedzę do jego potrzeb, co wcześniej było niemożliwe – wszyscy uczestniczący w danym kursie uczniowie dostawali ten sam zestaw informacji. Aplikacja była także znacznie skuteczniejsza, jeśli chodzi o wyniki uczenia się umiejętności korzystania z biblioteki oraz rozumienia systemu bibliotecznego.

Wykorzystanie w bibliotece szkolnej narzędzi związanych z oprogramowaniem AR prezentuje także artykuł Phyllis Robinson Snipes i Mary Beth Slone¹³. Pracownicy Uniwersytetu Zachodniej Georgii sprawdziły użyteczność oprogramowania, które wykorzystując technologię AR, wideokonferencji i WEB 2.0 dostarczało studentom i uczniom informacji wstępnych dotyczących zajęć oraz korzystania z biblioteki. Za jeden z najważniejszych elementów uznano w badaniu wzrost motywacji do nauki spowodowany aktywnym użytkowaniem oprogramowania. Poprawienie wyników uczniów i ich motywacji oraz krytycznego myślenia dzięki wykorzystaniu technologii AR i QR (*quick response codes*) badały również Rebeca Morris i Gabriel Graña¹⁴.

W swoim kolejnym artykule van Arnhem zaprezentowała aplikację mobilną Aurasma, która umożliwia wydruki interaktywne oraz przegląda i tworzy rzeczywistość rozszerzoną. Czytnik zasobów AR Aurasma jako jeden z nielicznych udostępnia pliki przeglądane przez innych użytkowników i jako darmowy program może być skutecznym narzędziem pomocniczym w edukacji i bibliotekarstwie¹⁵. O wykorzystaniu Aurasmy pisze także Beth Ebenstein Mulch¹⁶, nauczycielka z liceum w Alexandrii (stan Virginia). Głównym celem zastosowania tego oprogramowania było polepszenie wizerunku szkolnej biblioteki wśród uczniów.

¹² C.-M. Chen, Y.-N. Tsai, *Interactive augmented reality system for enhancing library instruction in elementary schools*, „Computers & Education” 2012, Vol. 59, Issue 2, p. 638–652.

¹³ P. R. Snipes, M. B. Slone, *Successful Flipped Instruction*, „School Library Monthly” 2015, Vol. 31, Issue 6, p. 17–19.

¹⁴ R. Morris, G. Graña, *Scanning for Critical Thinking*, „School Library Monthly” 2014, Vol. 30, Issue 7, p. 11–13.

¹⁵ J.-P. van Arnhem, *Mobile Apps for Libraries*, „Charleston Advisor” 2016, Vol. 17, Issue 3, p. 50–54.

¹⁶ B. E. Mulch, *Library orientation transformation*, „Knowledge Quest” Mar/Apr 2014, Vol. 42, Issue 4, p. 50–53.

John Hodgson, Jo Lambert i Matt Ramirez przedstawili zestaw narzędzi wykorzystywanych online w celu uatrakcyjnienia zajęć edukacyjnych prezentujących zbiory specjalne w University of Manchester¹⁷. Oprogramowanie AR jako narzędzie będące elementem strategii na rzecz zwiększenia dostępności do zbiorów specjalnych (obok BiblioBoard¹⁸ oraz Historypin¹⁹) zostało przedstawione w artykule Sunghae Ress²⁰. Ress opisała również możliwości użycia najnowszego oprogramowania, w tym AR, jako elementu strategii zwiększania dostępności i użyteczności zbiorów specjalnych.

James F. Hahn, Ben Ryckman i Maria Lux (University of Illinois Library)²¹ zaprezentowali wyniki testów specjalnie przygotowanej aplikacji na telefony komórkowe, dedykowanej jako narzędzie ułatwiające dostęp do zbiorów bibliotecznych. Program *Topic Space* powstał dzięki funduszom z grantu Institute of Museum and Library Services (IMLS) Sparks! Ignition Grant. Jego zadaniem jest wyszukiwanie sygnatur pozycji podobnych tematycznie do znalezionej przez czytelnika, szczególnie jeśli nie stoi ona na półce w pobliżu. Pokazuje także książki, które powinny stać obok wybranego woluminu, ale są w danym momencie wypożyczone. Artykuł jest raportem ze wstępnego testowania programu. Pierwszą fazę implementowania programu usług bibliotecznych wzbogaconych oprogramowaniem AR w bibliotekach stanowych w Teksasie opisali Karen Berrish, Neeta Jambhekar i Chloris Yue²². Natomiast Ani Boyadjian²³ przedstawiła w swoim artykule proces wykorzystania i wdrażania oprogramowania z zakresu rzeczywistości rozszerzonej w Głównej Bibliotece Publicznej Los Angeles (Los Angeles Central Public Library), w skład którego wchodziły komponenty bazujące na wizualizacji, wideo i technologii 3D.

Elizabeth Barnes i Robert M. Brammer²⁴ opisali wykorzystanie w bibliotece aplikacji mediów społecznościowych Stiktu przez studentów Wydziału Prawa w Stetson University College of Law. Aplikacja ta umożliwiła użytkownikom zdobycie szerszych informacji przy użyciu narzędzi mobilnych (jak na przykład smartfon). Dzięki skanowaniu za pomocą telefonu obiektów fizycznych otrzymywano dodatkowe wirtualne wiadomości dotyczące otoczenia bibliotecznego.

¹⁷ J. Hodgson, J. Lambert, M. Ramirez, *Augmented reality: a new vision for Special Collections*, "CILIP Update" 2012, Vol. 11, Issue 2, p. 43–45.

¹⁸ BiblioBoard [on-line], [dostęp: 17.03.2016], <<https://www.biblioboard.com/>>.

¹⁹ Historypin [on-line], [dostęp: 17.03.2016], <<http://www.historypin.org/en/>>.

²⁰ S. Ress, *Special Collections: Improving Access and Usability*, "Reference Librarian" 2015, Vol. 56, Issue 1, p. 52–58.

²¹ J.F. Hahn, B. Ryckman, M. Lux, *Topic Space: Rapid Prototyping a Mobile Augmented Reality Recommendation App*, "Code4Lib Journal" 2015, Issue 30, p. 11.

²² K. Berrish, N. Jambhekar, C. Yue, *Augmented Reality Tour: Using New Technology to Impart Old Information*, "Texas Library Journal" 2013, Vol. 89, Issue 2, p. 70–73.

²³ A. Boyadjian, *Augmented Library*, "Library Journal" 2014, Vol. 139, Issue 15, p. 30–30.

²⁴ E. Barnes, R.M. Brammer, *Bringing Augmented Reality to the Academic Law Library*, "AALL Spectrum" 2013, Vol. 17, Issue 4, p. 13–31.

Ciekawy aspekt użytku najnowszych technologii przedstawiono w artykule *Immersion und Kompetenzvermittlung – »Oculus Rift' ist erst der Anfang«*²⁵. Na przykładzie oprogramowania Rift, przygotowanego przez firmę Oculus, zaprezentowano możliwości wykorzystania AR i VR jako narzędzia edukacyjnego dla bibliotekarzy i użytkowników bibliotek.

Projekt mający na celu wzmocnienie interakcji pomiędzy pracownikami naukowymi i studentami a biblioteką akademicką, za pomocą technologii AR i QR opisali Kristen Yarmey i Thomas Swartz²⁶. Coraz większe zasoby elektroniczne spowodowały, że liczba fizycznych odwiedzin w bibliotekach naukowych ciągle spada. Aby zwiększyć interakcję pomiędzy użytkownikami i biblioteką, autorzy proponują wykorzystanie kodów QR, które mogłyby zapewnić wsparcie czytelnikom i asystę bibliotekarza online.

Van Arnhem opisała działanie aplikacji Blippar for Education, która dostępna jest za darmo dla instytucji kultury i nauczycieli²⁷. Jest to łatwe w obsłudze, intuicyjne narzędzie pozwalające na tworzenie, publikowanie online oraz przeglądanie elementów AR. Ta sama autorka zaprezentowała potencjalne możliwości aplikacji mobilnych w bibliotekach²⁸, szczególnie skupiając się na drukowaniu interaktywnym, które pozwala na przesłanie na drukarkę z telefonu lub padu danych pobranych za pomocą wykonanego przez aplikację skanu. Jako przykład zostało przedstawione holenderskie oprogramowanie Layer.

Ciekawy problem został poruszony w tekście Tien-Chi Huang (et al.)²⁹. Autorzy skupili się na zastosowaniu rozwiązań AR w celu ułatwienia użytkownikom poruszania się po bibliotekach. Wielkość budynków bibliotecznych oraz coraz większy nacisk na samodzielność czytelników (strefy wolnego dostępu, automaty do wypożyczeń i zwrotów) powodują, że często przydatny okazuje się swoisty „przewodnik”, którego funkcję z powodzeniem może pełnić aplikacja mobilna wykorzystująca technologię rzeczywistości rozszerzonej. Mogłaby ona nie tylko zawierać szczegółowy plan budynku, ale także – przy współpracy z katalogiem – odsyłać użytkownika do półki z poszukiwanymi przez niego dokumentami. Jako główny cel takiego programu autorzy wymienili zorientowany na użytkownika system informacji bibliotecznej (*people-centred library information system*).

John W. Felts zaprezentował w swoim tekście proces implementacji systemu mobilnego, ze szczególnymi możliwościami rozbudowy programów AR w Bibliotece Kimbel (Kimbel Library), i jego wpływ na wzrost czytelnictwa oraz wykorzystania usług bi-

²⁵ *Immersion und Kompetenzvermittlung – »Oculus Rift' ist erst der Anfang«*, „Bibliotheksdienst” 2014, Vol. 48, Issue 11, p. 917–921.

²⁶ K. Yarmey, T. Swartz, *Augmenting a Science Center's Reality: A QR Code Project*, „Reference Librarian” 2012, Vol. 53, Issue 4, p. 384–391.

²⁷ J.-P. Van Arnhem, *Mobile Apps for Libraries*, „Charleston Advisor” 2016, Vol. 17, Issue 4, p. 53–57.

²⁸ J.-P. Van Arnhem, *Mobile Apps for Libraries*, „Charleston Advisor” 2015, Vol. 16, Issue 3, p. 46–47.

²⁹ T.-C. Huang et al., *Get lost in the library?*, „Electronic Library” 2016, Vol. 34, Issue 1, p. 99–115.

bliotecznych. Bezpośrednio po wprowadzeniu nowego systemu nie odnotowano wzrostu czytelnictwa ani zmian w wykorzystaniu zasobów. Dopiero po uruchomieniu usług nadających platformie nową wartość, pojawił się zdecydowany, znaczący wzrost liczby użytkowników. Autor przedstawił także swoje prognozy dotyczące nowych technologii i ich możliwego wpływu na podniesienie czytelnictwa w bibliotekach. Pośród nich wymienił aplikacje AR oparte na systemach GPS, będące przewodnikami po bibliotece zarówno w zakresie wyszukiwania informacji, jak i ich lokalizacji w budynku, jak również połączenia zasobów materialnych i elektronicznych w łatwą do przeszukiwania dla użytkownika całość.

Cathryn Copper³⁰ omówiła możliwości, jakie najnowsze technologie, w tym aplikacje AR, wniosły do pracy bibliotekarza – szczególnie w aspekcie edukacyjnym. Autorka zaznaczyła, że szerokie opcje wyszukiwawcze, jakie współczesny świat zawdzięcza informatyce, mogłyby pomóc w integracji edukacji i informacji naukowej, tworząc znacznie łatwiej dostępne i bardziej interaktywne środowisko naukowe dla studentów. W artykule Copper wykorzystała doświadczenia biblioteki Woodbury University School of Architecture.

Andrew Walsh³¹ przedstawił doświadczenia Biblioteki University of Huddersfield (UoH), w której wprowadzono szerokie wykorzystanie kodów QR (*Quick Response*) oraz przeprowadzono badania dotyczące wykorzystywania przez studentów nowej technologii. Według autora kody QR są znacznie bardziej funkcjonalne dla bibliotek niż innego rodzaju aplikacje AR, między innymi dlatego, że są bezpłatne (bądź fabrycznie zainstalowane na telefonach komórkowych). W macierzystej instytucji Walsh kody QR zostały wykorzystane jako pomoc w odnalezieniu materiałów drukowanych w zasobach oraz ich lokalizacji. W badaniach wykazano jednak, że wielu studentów niezbyt chętnie korzystało z tych aplikacji, ponieważ wymagały one dodatkowych czynności (zainstalowania aplikacji, nauczania się jej obsługi). W bibliotece UoH rozważano w związku z powyższymi wynikami wykorzystanie w tym samym celu technologii RFID jako takiej, która mogłaby dostarczać użytkownikom podobnych informacji, nie stwarzając dodatkowych barier poznawczych.

Sugerowane wykorzystanie AR przez biblioteki

Część autorów skupiła się na analizie wpływu nowej technologii na funkcjonowanie bibliotek. Elizabeth Zak zwróciła w swoim artykule uwagę na wpływ technologii AR na

---

³⁰ C. Copper, *Incorporating Technology: Using Tablets and Apps as Reference and Teaching Tools in Architecture School Libraries*, "Art Documentation: Bulletin of the Art Libraries Society of North America" 2014, Vol. 33, Issue 1, p. 119–128.

³¹ A. Walsh, *QR Codes – using mobile phones to deliver library instruction and help at the point of need*, "Journal of Information Literacy" 2010, Vol. 4, Issue 1, p. 55–63.

zmiany w procesie wyszukiwania i organizacji informacji w bibliotekach³². Podobne stanowisko zajął Bernd W. Becker³³, który zaprezentował szeroki zakres informacji dotyczących wpływu nowo powstałych technologii na proces nauczania i uczenia się na uczelniach wyższych. Rewolucję w tym zakresie rozpoczął mobilny dostęp do zasobów bibliotecznych oraz bieżące rozpowszechnianie wyników naukowych czy raportów z badań. Technologia AR dodatkowo pozwala na proste i natychmiastowe odnajdywanie tych danych.

Użyteczność systemów AR dla bibliotek omówiona została w artykule Boruta Kirara³⁴. Autor zaprezentował projekt systemu bibliotecznego z wykorzystaniem rzeczywistości rozszerzonej, przygotowany dla Central Social Sciences Library Jože Goričara, jednocześnie skupiając się na analizie zastosowań tej technologii w innych bibliotekach.

Karsten Schuldt i Sabine Wolf przedstawiły problematykę technologii AR w kontekście jej wykorzystania w bibliotekach publicznych³⁵. Prezentując rozmaite aplikacje, bazowały na doświadczeniach przemysłu turystycznego, np. PoI (*selected points of interest*, omawia wybrane kamerą smartfona obiekty turystyczne) czy GPS (*global positioning system*). Autorki wysnuły wniosek, że zastosowania relewantnych rozwiązań w bibliotekach może okazać się opłacalne i wspomóc wprowadzane przez biblioteki publiczne czytelnicze media społecznościowe.

Ciekawe stanowisko zaprezentowane zostało w tekście Marybeth Green, Lei Joy Hill, Cheryl Lisy McNair³⁶. Autorki omówiły nowe możliwości, jakie dla bibliotek szkolnych mogłyby wprowadzić technologie AR, szczególnie w sytuacji, gdy poziom rozpowszechnienia smartfonów i tabletów stał się masowy. Odniosły się do podziału technologii AR na *markerless* (bez znaczników), które wykorzystują istniejące narzędzia – jak na przykład GPS i nadają im nowy potencjał. Pozwala ona między innymi na przeszukiwanie konstelacji gwiazdnych za pomocą odpowiedniej aplikacji. Drugim rodzajem jest *marker-based* AR (opartą na znacznikach) wykorzystująca aparaty fotograficzne i specjalne zestawy danych (fotografie 2D, kody QR), które nanosi się na wprowadzony do aparatu obraz rzeczywisty. Jako przykład autorki podają aplikację na Iphona i Ipada Anatomy 4D, która pozwala na wyświetlenie obrazu kości, organów i nerwów z dowolnego zdjęcia człowieka.

---

³² E. Zak, *Do You Believe in Magic? Exploring the Conceptualization of Augmented Reality and its Implications for the User in the Field of Library and Information Science*, "Information Technology & Libraries" 2014, Vol. 33, Issue 4, p. 23–50.

³³ B. W. Becker, *Understanding and Applying the Technology Forecast of the 2010 Horizon Report*, "Behavioral & Social Sciences Librarian" 2010, Vol. 29, Issue 2, p. 162–165.

³⁴ B. Kirar, *Obogatena resničnost v knjižnicah: primer osrednje družboslovne knjižnice Jožeta Goričarja*, "Knjižnica" 2015, Vol. 59, Issue 4, p. 59–77.

³⁵ K. Schuldt, S. Wolf, *Nur ein weiterer Hype oder eine Technologie vor dem Durchbruch?*, "BuB: Forum Bibliothek und Information" 2013, Vol. 65, Issue 4, p. 299–301.

³⁶ M. Green, L. J. Hill, C. L. McNair, *Reality Check*, "Teacher Librarian" 2014, Vol. 41, Issue 5, p. 28–34.

Przyszłość AR w bibliotekach

Younghee Noh wniosła swoim artykułem głos w dyskusji dotyczącej przyszłości bibliotek. W przedstawionym przez autorkę modelu Library 4.0 technologia AR zajmuje jedno z głównych miejsc, obok chmury obliczeniowej, otwartych zasobów, elementów sztucznej inteligencji i innych.

Bryan Alexander i Paula Sullenger zaprezentowali szeroki obraz interaktywnych urządzeń mobilnych i ich wykorzystania w codziennej pracy i nauce³⁷. Z jednej strony możliwości tego typu sprzętu stają się coraz szersze, ale z drugiej stanowią one coraz większe zagrożenie dla naszej prywatności i stosunków społecznych. Autorzy przedstawiali cztery różne wersje wypadków w przyszłości, w których główną rolę odgrywają urządzenia mobilne.

Ciekawe stanowisko zaprezentowała Marta Abarca Villoldo (et al.), która w swoim artykule³⁸ omówiła tanie metody implementacji systemów mobilnych w bibliotekach – w tym AR – jako narzędzi umożliwiających użytkownikom dostęp do informacji z dowolnego miejsca i bez ograniczeń czasowych. Autorka przedstawiła między innymi listę aplikacji i narzędzi, które mogłyby zostać zaadoptowane przez biblioteki, jak również proces zastosowania tego typu udogodnień technicznych w bibliotece Politechniki w Walencji (Universitat Politècnica de València).

Jon Fletcher³⁹ przedstawił potencjalne możliwości zastosowania rzeczywistości rozszerzonej w środowisku bibliotecznym, zarówno od strony różnorodności mediów, jak i urządzeń przenośnych, usług bibliotecznych świadczonych na miejscu oraz online. Wszystkie opisane doświadczenia zostały oparte na aplikacji AR Aurasma Studio.

Biblioteczne usługi mobilne i zastosowanie oprogramowania w technologii rzeczywistości rozszerzonej w aspekcie zagrożeń prywatności użytkownika omówili w swoim artykule John W. W. Cyrus i Mark P. Baggett⁴⁰. Rozważając problematykę współczesnych wymogów dotyczących bezpieczeństwa danych, autorzy zastanawiali się, w jaki sposób biblioteki mogą chronić prywatność czytelników.

Kolejną autorką, która zaprezentowała swoje spojrzenie na technologię AR jako użyteczne narzędzie w usługach bibliotecznych, była Donna F. Ekart⁴¹. Zauważyła ona, że

³⁷ A. Bryan, P. Sullenger, *Libraries, Mobile Devices, and the Visible College*, "Serials Librarian" 2014, Vol. 66, Issue 1–4, p. 31–43.

³⁸ M. Abarca Villoldo et al., *How to Mobilize your Library at Low Cost*, "LIBER Quarterly: The Journal of European Research Libraries" 2012, Vol. 22, Issue 2, p. 118–145.

³⁹ J. Fletcher, *Augmented reality: is it really fit for your purposes?*, "Multimedia Information & Technology" 2012, Vol. 38, Issue 3, p. 22–23.

⁴⁰ J. W. W. Cyrus, M. P. Baggett, *Mobile Technology: Implications for Privacy and Librarianship*, "Reference Librarian" 2012, Vol. 53, Issue 3, p. 284–296.

⁴¹ D. F. Ekart, *Augmenting Your Reality*, "Computers in Libraries" Nov 2011, Vol. 31 Issue 9, p. 36–37, idem, *Augmenting Your Reality Part 2: Nuts and Bolts Edition*, "Computers in Libraries" 2011, Vol. 31, Issue 10, p. 34–35.

tego typu aplikacje mogą być wykorzystywane do prezentowania zasobów bibliotecznych poza samą biblioteką (w Internecie), jak również ułatwiać dostęp do zbiorów na miejscu. Ekart zaznaczyła, że stworzenie skutecznego oprogramowania wymagałoby od pracowników bibliotecznych, naukowych i programistów dobrej znajomości odpowiednich systemów informatycznych (Apple, iOS, SDK) oraz softwaru. Autorka zaznaczyła, że można byłoby także w tym celu wykorzystać istniejące zestawy aplikacji AR (Layar lub Qualcomm)⁴².

Wnioski

Przedstawione powyżej artykuły dowodzą, jak ważnym narzędziem dla bibliotek wszelkiego typu stają się najnowsze rozwiązania technologiczne. Prakseologiczne nastawienie bibliotekarzy powoduje, że wykorzystanie aplikacji AR związane jest przede wszystkim z zapewnieniem jak najszybszego i najlepszego dostępu do zasobów. W tym celu przystosowywane są do potrzeb bibliotecznych istniejące, często darmowe aplikacje AR; zdarza się jednak, że takie oprogramowanie pisane jest specjalnie dla danej biblioteki.

Wydaje się, że jednym z najważniejszych aspektów użytkowania tej nowej technologii jest edukacja biblioteczna. Szczególnie w przypadku młodych użytkowników, wykorzystanie smartfonów i grywalizacji może znacząco poprawić skuteczność szkoleń bibliotecznych i kompetencje informacyjne.

Kluczowa także wydaje się możliwość dostarczenia czytelnikowi potrzebnej informacji w momencie, kiedy sięga on po książkę. Czy będzie to dodatkowa bibliografia tematyczna, czy trójwymiarowa grafika, bądź wreszcie informacja, co trzeba zrobić, żeby wypożyczyć książkę do domu lub odnaleźć się w labiryncie wolnego dostępu – zależy nie tylko od możliwości oprogramowania, ale również od organizacji biblioteki, tematyki jej księgozbioru i wielu innych warunków. Z całą pewnością projektując tego typu oprogramowanie należy wziąć pod uwagę powyższe względy, a także bezpieczeństwo informacji, zarówno bibliotecznych, w tym praw autorskich, jak i danych osobowych czytelników.

Bibliografia

- Abarca Villoldo M. et al., *How to Mobilize your Library at Low Cost*, "LIBER Quarterly: The Journal of European Research Libraries" 2012, Vol. 22, Issue 2, p. 118–145.
- van Arnhem J.-P., Spiller J.M., *Augmented Reality for Discovery and Instruction*, "Journal of Web Librarianship" 2014, Vol. 8 Issue 2, p. 214–230.
- van Arnhem J.-P., Callicott B., *QIL Codes. What's the Payoff?*, "Charleston Advisor" 2012, Vol. 13, Issue 3, p. 56–57.

⁴² J.-P. van Arnhem, B. Callicott, *QIL Codes. What's the Payoff?*, "Charleston Advisor" 2012, Vol. 13, Issue 3, p. 56–57.

- van Arnhem J.-P., *Mobile Apps for Libraries*, "Charleston Advisor" 2016, Vol. 17, Issue 3, p. 50–54.
- van Arnhem J.-P., *Mobile Apps for Libraries*, "Charleston Advisor" 2016, Vol. 17, Issue 4, p. 53–57.
- van Arnhem J.-P., *Mobile Apps for Libraries*, "Charleston Advisor" 2015, Vol. 16, Issue 3, p. 46–47.
- Bartosik M., Filip A., Kozera P., *Poszerzona rzeczywistość w edukacji* [on-line], [dostęp: 29.04.2016], <http://www.e-edukacja.net/piata/referaty/sesja_IIIb/26_e-edukacja.pdf>.
- Barnes E., Brammer R. M., *Bringing Augmented Reality to the Academic Law Library*, "AALL Spectrum" 2013, Vol. 17, Issue 4, p. 13–31.
- Becker B. W., *Understanding and Applying the Technology Forecast of the 2010 Horizon Report*, "Behavioral & Social Sciences Librarian" 2010, Vol. 29, Issue 2, p. 162–165.
- Berrish K., Jambhekar N., Yue C., *Augmented Reality Tour: Using New Technology to Impart Old Information*, "Texas Library Journal" 2013, Vol. 89, Issue 2, p. 70–73.
- Biblioboard [on-line], [dostęp: 17.03.2016], <<https://www.biblioboard.com/>>.
- Boyadjian, A., *Augmented Library*, "Library Journal" 2014, Vol. 139, Issue 15, p. 30–30.
- Bryan A., Sullenger P., *Libraries, Mobile Devices, and the Visible College*, "Serials Librarian" 2014, Vol. 66, Issue 1–4, p31–43.
- Chen C.-M., Tsai Y.-N., *Interactive augmented reality system for enhancing library instruction in elementary schools*, "Computers & Education" 2012, Vol. 59, Issue 2, p. 638–652.
- Copper C., *Incorporating Technology: Using Tablets and Apps as Reference and Teaching Tools in Architecture School Libraries*, "Art Documentation: Bulletin of the Art Libraries Society of North America" 2014, Vol. 33, Issue 1, p. 119–128.
- Cordula N., *Augmented Reality (AR) – in Zukunft keine Science Fiction mehr*, "Bibliotheksdienst" 2013, Vol. 47, Issue 7, p. 555–557.
- Cyrus J. W. W., Baggett M.P., *Mobile Technology: Implications for Privacy and Librarianship*, "Reference Librarian" 2012, Vol. 53, Issue 3, p. 284–296.
- Ekart D. F., *Augmenting Your Reality*, "Computers in Libraries" 2011, Vol. 31, Issue 9, p. 36–37.
- Ekart D. F., *Augmenting Your Reality Part 2: Nuts and Bolts Edition*, "Computers in Libraries" 2011, Vol. 31, Issue 10, p. 34–35.
- Fletcher J., *Augmented reality: is it really fit for your purposes?*, "Multimedia Information & Technology" 2012, Vol. 38, Issue 3, p. 22–23.
- Green M., Hill L. J., McNair C. L., *Reality Check*, "Teacher Librarian" 2014, Vol. 41 Issue 5, p. 28–34.
- Hahn J., *Mobile augmented reality applications for library services*, "New Library World" 2012, Vol. 113, Issue 9/10, p. 429–438.
- Hahn J., Ryckman B., Lux M., *Topic Space: Rapid Prototyping a Mobile Augmented Reality Recommendation App*, "Code4Lib Journal" 2015, Issue 30.
- Historypin [on-line], [dostęp: 17.03.2016], <<http://www.historypin.org/en/>>.
- Hodgson J., Lambert J., Ramirez M., *Augmented reality: a new vision for Special Collections*, "CILIP Update" 2012, Vol. 11, Issue 2, p. 43–45.
- Huang T.-C. et al., *Get lost in the library?*, "Electronic Library" 2016, Vol. 34, Issue 1, p. 99–115.

- Immersion und Kompetenzvermittlung – »Oculus Rift‘ ist erst der Anfang«*, „Bibliotheksdienst“ 2014, Vol. 48, Issue 11, p. 917–921.
- Kirar B., *Obogatena resničnost v knjižnicah: primer osrednje družboslovne knjižnice Jožeta Goričarja*, „Knjižnica“ 2015, Vol. 59, Issue 4, p. 59–77.
- Massis B., *Using virtual and augmented reality in the library*, „New Library World” 2015, Vol. 116, Issue 11/12, p. 796–799.
- Morris R., Graña G., *Scanning for Critical Thinking*, „School Library Monthly” 2014, Vol. 30, Issue 7, p. 11–13.
- Mulch B. E., *Library orientation transformation*, „Knowledge Quest” 2014, Vol. 42, Issue 4, p. 50–53.
- Pardel P., *Przegląd ważniejszych zagadnień rzeczywistości rozszerzonej*, „Studia Informatica” 2009, vol. 30, nr 1, s. 35–64 [on-line], [dostęp: 28.01.2016], <[https://www.researchgate.net/profile/Przemyslaw_Pardel/publication/274387259_Przegld_waniejszych_zagadnie_Rozszerzonej_Rzeczywistoci_\(eng._A_survey_of_Augmented_Reality_important_issues\)/links/551e65e00cf213ef063f2df2.pdf#page=35](https://www.researchgate.net/profile/Przemyslaw_Pardel/publication/274387259_Przegld_waniejszych_zagadnie_Rozszerzonej_Rzeczywistoci_(eng._A_survey_of_Augmented_Reality_important_issues)/links/551e65e00cf213ef063f2df2.pdf#page=35)>.
- Ress S., *Special Collections: Improving Access and Usability*, „Reference Librarian” 2015, Vol. 56, Issue 1, p. 52–58.
- Schuldts K., Wolf S., *Nur ein weiterer Hype oder eine Technologie vor dem Durchbruch?*, „BuB: Forum Bibliothek und Information” 2013, Vol. 65, Issue 4, p. 299–301.
- Snipes P. R., Slone M. B., *Successful Flipped Instruction*, „School Library Monthly” 2015, Vol. 31, Issue 6, p. 17–19.
- Szpunar W., *Rozszerzona rzeczywistość ułatwia życie*, „PC World”, z dn. 14.07.2011 [on-line], [dostęp: 28.01.2016], <<http://www.pcworld.pl/news/373049/Rozszerzona.rzeczywistosc.ulatwia.zycie.html>>.
- Walsh A., *QR Codes – using mobile phones to deliver library instruction and help at the point of need*, „Journal of Information Literacy” 2010, Vol. 4, Issue 1, p. 55–63.
- Yarmey K., Swartz T., *Augmenting a Science Center’s Reality: A QR Code Project*, „Reference Librarian” 2012, Vol. 53, Issue 4, p. 384–391.
- Zak E., *Do You Believe in Magic? Exploring the Conceptualization of Augmented Reality and its Implications for the User in the Field of Library and Information Science*, „Information Technology & Libraries” 2014, Vol. 33, Issue 4, p. 23–50.

Using the technology of *augmented reality* in library space. Problem analysis of the articles available in the Library base, Information Science and Technology Abstracts

Abstract: The IT development makes the virtual space of the library more and more important. *Augmented reality* (AR), which connects real and digital worlds, creates new enormous possibilities for the delivery of library services. In the paper, the leading solu-

---

tions of the AR technology, which are implemented in world libraries, both the remote library services and these available on the spot, are presented. Furthermore, the author tries to demonstrate the manners of libraries' technological development, which are in the mainstream of the predictable future. The study was made on the base of Library, Information Science and Technology Abstracts.

Keywords: augmented reality, library, mobile devices, software, library space

Andrzej Koziara

Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka w Katowicach
Biblioteka Główna Politechniki Śląskiej

Reorganizacja usług bibliotecznych a wymagania wynikające z Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego w sprawie ochrony danych osobowych

Streszczenie: Biblioteka naukowa to dynamiczna organizacja, której zadania zmieniają się wraz z ewolucją potrzeb uczelni oraz ich użytkowników. Realizacja tychże zadań jest prowadzona poprzez modernizację lub uruchamianie nowych usług informacyjno-bibliotecznych, mających zaspokoić bieżące i przyszłe potrzeby użytkowników. W ostatnim roku najważniejszą zmianą w otoczeniu bibliotek są nowe elementy prawne wynikające z okresu dostosowującego działanie organizacji do wymogów ogólnego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego w sprawie ochrony danych osobowych.

W opracowaniu zostaną zaprezentowane główne zmiany w ochronie danych osobowych wprowadzone rozporządzeniem, obowiązkowe lub proponowane techniki niezbędne do wprowadzenia rozporządzenia, jak również zostaną omówione sfery, w których trzeba będzie uwzględnić ochronę danych osobowych, w szczególności te, które mogą stanowić zupełnie nowe elementy postrzegania tejże ochrony.

Słowa kluczowe: ochrona danych osobowych, biblioteka naukowa, bezpieczeństwo informacji, prawo, UE, RODO

Koniec drugiego dziesięciolecia XXI w. to czas kiedy możemy dokonać perspektywicznej oceny sposobu myślenia o procesach bibliotecznych, jakie miały miejsce w bibliotekach wszystkich rodzajów na początku bieżącego stulecia. Mimo że już pod koniec lat 90. ubiegłego w. Stanisław Lem w felietonie *Bomba megabitowa* ostrzegał przed zjawiskami, z którymi spotykamy się współcześnie, nikt z ówczesnych aktorów działań informacyjnych nie zdawał sobie sprawy z niebezpieczeństw, jakie może nieść swobodny dostęp do „niekwalifikowanej informacji”. O proroczych wizjach Lema świadczą najdobitniej następujące słowa: „Już choćby tylko powstanie, tyleż spontaniczne i chyba nieodwracalne, co zasadniczo nieprzewidywane, sieci oplatających elektronicznie nasz glob, każe nowym spojrzeniem ogarnąć zasób lawinowo narastającej informacji.

(...) Zogromniałe olbrzymy gromadzonych przez ludzkość inteligencji przekroczyły – nawet w postaci najradykałniejszych streszczeń – pojemność umysłową jednostki. Rzec też trzeba, że sama łatwość dostępu (nie tylko sieciowego) do jakichkolwiek danych żadną miarą nie poprawia sytuacji »łakomczuchów informacji«¹. Dzisiaj wydaje się, że problemem ludzkości nie jest pozyskiwanie informacji naukowej czy przemysłowej, ponieważ ta najnowsza, mimo że niejednokrotnie reglamentowana, jest już od dłuższego czasu towarem o wartości określanej przez rynek – lecz spełnianie się słów Lema zamykających ten sam felieton: „Wiek XXI będzie inny niż jego liczne teraz przewidywania, wysadzony klejnотami dziwaczkich pomysłów. Będzie może i okrutniejszy od naszego krwawego stulecia. (...) Może świat nie ma krawędzi, lecz my sami urwiska, a więc i krawędzie utworzymy”².

Analizując stan obecny środowiska informacyjnego oraz występujące na świecie postawy społeczne wydaje się, że najbardziej krytycznymi dla obywateli są działania podejmowane w celu ochrony ich prywatności. Ochrona ta ze względów oczywistych powinna być powszechna, a działania podejmowane w celu jej zachowania dotyczą tak instytucji publicznych, jak i prywatnych. Próbując dokonywać oceny szkodliwości upowszechniania danych osobowych, autor ocenia, że najgroźniejsze dane, jakie mogą „wycieknąć” do otoczenia, to nie te formalne, których używamy powszechnie przy wszystkich czynnościach życia codziennego, lecz te, które związane są z intymnymi sferami naszego życia. Jest to tym bardziej ważne, że nawet niewielkie przesłanki zamieniane są przez mass media w historie „z życia wzięte”, tworząc w świecie wirtualnym nieusuwalną drugą twarz społeczeństw i ich pojedynczych obywateli. Dotyczy to oczywiście nie tylko osób publicznych, lecz także „szarych obywateli”, o których „pikantne” informacje również rozchodzą się jak błyskawica. Jedną z grup instytucji, które powinny podejmować działania związane z ochroną danych, szczególnie tych, które mogą być w specyficzny sposób wrażliwe, są biblioteki. Świadczone przez nie usługi niejednokrotnie mogą zawierać przesłanki do wnioskowania o takich danych, które po uzupełnieniu domysłami mogą być szczególnie groźne dla ich czytelników. Sprawy te są bardzo ważne, gdyż wiele osób – nie tylko tych, którym powierza się organizację pracy instytucji z poszanowaniem ochrony prywatności jej użytkowników, ale również pragnących specjalizować się w ochronie danych osobowych – postrzega czynności związane z ochroną danych osobowych jako te, które nie mają nic wspólnego z ogólnie pojętym bezpieczeństwem informacji.

Prezentowany artykuł ma nie tylko zwrócić uwagę na nowe rozwiązania dotyczące ochrony danych osobowych zaimplementowane do Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu

¹ S. Lem, *Moloch*, w: *Bomba Megabitowa*, Warszawa 2010, s. 525, 526.

² *Ibidem*, s. 532.

takich danych, ale również – opierając się na wdrożonych i utrzymywanych usługach w Centrum Informacji Naukowej i Bibliotece Akademickiej w Katowicach (CINiBA)³ oraz pomysłach na rozwój tych usług przygotowywanych przez zespół bibliotekarzy CI-NiBA⁴ – pokazać pewne pomysły związane z kierunkami prowadzenia analizy ryzyka, jaką będziemy musieli przeprowadzić w stosunku do realizowanych dotąd usług. Celem naukowym opracowania jest próba analizy zachowań zarządzających bezpieczeństwem informacji, ze zwróceniem szczególnej uwagi na interakcje, jakie występują lub mogą wystąpić w chwili, gdy zmiana przepisów prawa połączona z utrwalonymi nawykami organizacyjnymi będzie musiała zostać wdrożona w pracy instytucji, przewracając docełowo niemalże cały obowiązujący dotąd ład organizacyjny.

Historia ochrony danych osobowych

Rozpoczynając rozważania, już w pierwszym ich etapie niezbędne jest przeanalizowanie tła historycznego ochrony danych osobowych w Europie, z uwzględnieniem szczególnego miejsca Polski, jakie zajmowała pod koniec XX w.. Przełomem normującym to bardzo ważne zagadnienie było opracowanie i wydanie w połowie lat 90. XX w. podstawy dla regulacji krajowych w zakresie ochrony danych osobowych, które stanowiła Dyrektywa 95/46/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 24 października 1995 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w zakresie przetwarzania danych osobowych i swobodnego przepływu tych danych. Została ona opublikowana w Dz.U.UE.L.1995.281.31 i zgodnie z jej art. 32 miała zostać zaimplementowana do przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych krajów członkowskich, najpóźniej w ciągu trzech lat od jej opublikowania. Mimo że Polska dopiero ubiegała się o przyjęcie do Unii Europejskiej, to działający od końca 1996 r. Komitet Integracji Europejskiej, naczelny organ polskiej administracji koordynujący i programujący politykę integracji, przystąpił do intensywnych prac, które zaowocowały skierowaniem do Sejmu RP projektu ustawy o ochronie danych osobowych. Ustawa ta po przeprowadzeniu prac legislacyjnych została w swojej ówczesnej postaci przyjęta 29 sierpnia 1997 r. pod nazwą „o ochronie danych osobowych” (ODO) i zgodnie z jej zapisami miała zostać wdrożona do 30 kwietnia 1998 r. W czasie obowiązywania tej ustawy była ona nowelizowana ponad dwadzieścia razy,

³ A. Koziara, G. Razik, M. Waga, *Nowoczesne usługi i wyposażenie Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej w Katowicach odpowiedzią na potrzeby współczesnego czytelnika biblioteki naukowej*, w: *Biblioteka w komórce?: przyszłość usług bibliotecznych: Międzynarodowa Konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego: materiały konferencyjne*, pod red. M. Wrocławskiej, J. Jerzyk-Wojteckiej, Łódź 2013, s. 81–95.

⁴ A. Koziara, et al., *Informatyczne Wspomaganie Usług Biblioteki Akademickiej System Zintegrowany – Integracja Systemów*, w: *Biblioteka w społeczeństwie wiedzy. Informacja, edukacja, profesjonalizm: konferencja Naukowa Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego: materiały konferencyjne*, pod red. T. Piestrzyńskiego, J. Jerzyk-Wojteckiej, Łódź 2015, s. 173–186.

lecz żadna z tych nowelizacji nie wniosła znaczących zmian względem modelu ochrony. Zmieniający się świat, w tym gwałtowny rozwój technologii oraz przemiana mentalności obywateli, zainspirował ustawodawcę europejskiego do przygotowania nowego, przystosowanego do współczesnych wyzwań i poziomu wiedzy naukowej modelu ochrony danych osobowych. Model ten znalazł swoją praktyczną realizację w Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (RODO).

RODO a ODO – rewolucja czy ewolucja

Pojawienie się tego aktu prawnego (tzw. RODO) skłoniło autora do podjęcia obserwacji rynku publikacji oraz dostępnych szkoleń w zakresie ochrony danych osobowych. Niepokojącym w chwili obecnej jest to, że piętno prawie dwudziestoletniego stosowania jest tak duże, że osoby piszące obecnie opracowania dotyczące ochrony danych osobowych, mimo że od ponad roku obowiązuje rozporządzenie unijne⁵, w dalszym ciągu odnoszą się do wielu zapisów ustawy krajowej, co tworzy szum informacyjny dla tych, którzy pragną przystąpić do działań mających przygotować instytucję do RODO. Jest to tym bardziej groźne, że zgodnie z modelem ochrony danych osobowych, jaki będzie obowiązywał od 25 maja 2018 r., wszystkie poprzednie regulacje zgodne z ustawą z 1997 r. stracą swoją moc. Podobna sytuacja ma również miejsce w stosunku do szkoleń Administratorów Bezpieczeństwa Informacji, gdzie programy szkoleń z reguły nawet nie zawierają elementów wiedzy, jakie będzie musiał posiadać zdefiniowany w RODO Inspektor Ochrony Danych. Jak się wydaje, głównym mankamentem obecnego systemu szkoleń jest to że zgodnie z art. 37 pkt 5 „Inspektor ochrony danych jest wyznaczany na podstawie kwalifikacji zawodowych, a w szczególności wiedzy fachowej na temat prawa i praktyk w dziedzinie ochrony danych oraz umiejętności wypełnienia zadań, o których mowa w art. 39”, zaś w pkt 2 tego artykułu czytamy: „Inspektor ochrony danych wypełnia swoje zadania z należytym uwzględnieniem ryzyka związanego z operacjami przetwarzania, mając na uwadze charakter, zakres, kontekst i cele przetwarzania”. Równocześnie duży szum informacyjny wprowadza to, że autorzy publikacji i prowadzący szkolenia posługują się w dalszym ciągu odniesieniami do instytucji o nazwie Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych, kiedy to w projekcie nowej ustawy o ochronie danych osobowych występuje nowy Urząd Ochrony Danych Osobowych. Kolejnym groźnym zjawiskiem związanym z organizacją ochrony danych, a co za tym idzie również danych

⁵ Zgodnie z art. 99 pkt. 1 RODO „Niniejsze rozporządzenie wchodzi w życie dwudziestego dnia po publikacji w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej” czyli od 25.05.2016 r.

osobowych, jest rozdzielanie regulacji organizacyjnych związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa, dzieląc je na te, które dotyczą danych osobowych oraz te, które ich nie dotyczą. Według oceny autora nie da się rozdzielić merytorycznie działań podejmowanych w celu ochrony danych osobowych przetwarzanych w systemach informatycznych od realizacji zadań określonych w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 12 kwietnia 2012 r. w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych. Rozporządzenie to nie tylko, jak sugeruje Sylwia Czub-Kielczewska w książce *ABC ochrony danych osobowych w bibliotece*, „akt prawny regulujący kwestie techniczne związane z prowadzeniem rejestrów publicznych (np. Rejestru PESEL)”⁶, lecz – zgodnie z regulacjami z jego IV rozdziału, dotyczy on w głównej mierze wszystkich systemów teleinformatycznych używanych przez podmioty realizujące zadania publiczne. Osoby zajmujące się ochroną danych osobowych np. w bibliotekach bardzo często zapominają, że przetwarzają dane osobowe nie tylko w zintegrowanych systemach bibliotecznych czy kadrowych, ale także w systemach poczty elektronicznej, systemach rejestrujących aktywności czytelników w sieci internet, czy nawet w katalogu bibliotecznym. Równocześnie, osoby te z „przymrużeniem oka” traktują używanie systemów komputerowych do przygotowania dokumentów z danymi osobowymi, które w późniejszym okresie, mimo że służyły „tylko” wydrukowaniu odpowiednich dokumentów papierowych, są dalej przechowywane, co właściwie stanowi o tym, że powinniśmy się zastanowić, czym właściwie są te dane. Należy także pamiętać, że w ramach „pomocy” w organizacji szeroko pojętego bezpieczeństwa informacji, opublikowane zostały „Wytyczne dla kontroli działania systemów teleinformatycznych używanych do realizacji zadań publicznych” wydane przez Ministerstwo Cyfryzacji, jak również prowadzone są badania lub audyty, które mają odpowiadać jak podmioty publiczne (w tym oczywiście biblioteki) stosują się do obowiązujących przepisów prawa.

Analiza stosowania rozwiązań organizacyjnych

Z opisywaną powyżej sytuacją dwoistości rozwiązań normatywnych spotykamy w macierzystej uczelni autora, gdyż w chwili obecnej na Uniwersytecie Śląskim obowiązują:

- „Polityka Bezpieczeństwa Informacji w Uniwersytecie Śląskim w Katowicach” wprowadzona zarządzeniem JM Rektora Uniwersytetu Śląskiego nr 76/2016 w dniu 27 lipca 2016 r.⁷

⁶ S. Czub-Kielczewska, *ABC ochrony danych osobowych w bibliotece*, Rybnik 2016, s. 72.

⁷ Zarządzenie JM Rektora Uniwersytetu Śląskiego nr 76/2016 [on-line], [dostęp: 31.07.2017], <<http://bip.us.edu.pl/zarzadzenie-nr-762016>>.

- „Polityka Bezpieczeństwa w Zakresie Ochrony Danych Osobowych w Uniwersytecie Śląskim w Katowicach” oraz „Instrukcji Zarządzania Systemem Informatycznym służącym do Przetwarzania Danych Osobowych w Uniwersytecie Śląskim w Katowicach” wprowadzona zarządzeniem JM Rektora Uniwersytetu Śląskiego nr 9/2016 w dniu 16 lutego 2016 r. i znowelizowana zarządzeniem JM Rektora Uniwersytetu Śląskiego nr 119/2016 w dniu 19 listopada 2016 r.⁸

Sytuacja ta, według oceny autora, jest sprzeczna z ogólnie pojętą optymalizacją organizacji pracy, a w szczególności z zasadami wynikającymi z pryncypiów opisywanych w metodyce Total Cost of Ownership (TCO). Jak należy przypuszczać, podejmowane obecnie prace nad przystosowaniem systemu ochrony danych osobowych do wymagań wynikających z RODO pozwolą na zlikwidowanie tego dualizmu.

Najważniejszym zadaniem stojącym przed osobami, którym zostanie powierzenie przygotowania jednostki do wymogów RODO, jest zrozumienie istoty zmian w ochronie danych osobowych. Analizując zapisy preambuły oraz samego rozporządzenia, na początek zauważamy najważniejsze cztery zmiany organizacyjne:

- w ODO – różne przepisy w każdym kraju UE, a w RODO jednolite przepisy we wszystkich krajach członkowskich,
- w ODO – możliwość prowadzenia działań korygujących po wykryciu naruszenia oddalających ryzyko sankcji, a w RODO – brak możliwości działań korygujących, praktyczna nieuchronność kar w przypadku wykrycia naruszeń,
- w ODO – możliwość formalnego (np. na podstawie prawidłowej dokumentacji) spełnienia wymogów prawnych, a w RODO – ochrona danych osobowych jako ciągły proces w oparciu o indywidualnie przeprowadzaną analizę ryzyka,
- w ODO – ograniczone realne możliwości egzekwowania zgodności z przepisami, a w RODO – odstrasające, dotkliwe kary finansowe, praktycznie wymuszające stosowanie obowiązujących przepisów zgodnych z rozporządzeniem w połączeniu z dochodzeniem odszkodowania na drodze powództwa cywilnego osób pokrzywdzonych.

Analizując sytuację w CINIbA, podobnie jak na całym Uniwersytecie Śląskim, do grudnia 2017 r., nie zostały podjęte żadne praktyczne działania, które miałyby przystosować obydwie instytucje do wymagań RODO. Autor używa tutaj sformułowania „obydwie instytucje”, gdyż CINIbA to instytucja konsorcyjna Uniwersytetu Śląskiego i Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach. Przy takiej konstrukcji współwłasność instytucji, jak się wydaje na obecnym etapie analizy przepisów, RODO, podczas jego wdrożenia, będzie rozumiana w myśl zapisu art. 26 brzmiącego „Jeżeli co najmniej dwóch administratorów wspólnie ustala cele i sposoby przetwarzania, są oni współadministratorami. W drodze

⁸ Zarządzeniem JM Rektora Uniwersytetu Śląskiego nr 9/2016 i nr 119/2016 [on-line], [dostęp: 31.07.2017], <<http://bip.us.edu.pl/zarzadzenie-nr-92016>>, <<http://bip.us.edu.pl/zarzadzenie-nr-1192016>>.

wspólnych uzgodnień współadministratorzy w przejrzysty sposób określają odpowiednie zakresy swojej odpowiedzialności dotyczącej wypełniania obowiązków wynikających z niniejszego rozporządzenia, w szczególności w odniesieniu do wykonywania przez osobę, której dane dotyczą, przysługujących jej praw, oraz ich obowiązków [...]”⁹.

Na tym etapie analiz warto wspomnieć, dlaczego instytucje publiczne zwlekają z zajęciem się przygotowaniem do wdrożenia RODO. Według opinii autora związane jest to z reguły z brakiem wiedzy, szczególnie osób zarządzających instytucjami, brakiem aktywności osób dotąd odpowiedzialnych na organizację bezpieczeństwa, zwłaszcza, gdy nie rozumieją charakteru zmian, brakiem wytycznych od legislatora, w szczególności w zakresie zmian prawa synchronizującego go z RODO, barierami organizacyjnymi występującymi w instytucjach, barierami komunikacyjnymi oraz – co zupełnie nowe, niewłaściwej interpretacji zagrożeń związanych z niewłaściwą analizą ryzyka, wykonanej najczęściej na inne potrzeby bądź w warunkach nieadekwatnych do potrzeb instytucji. W naszych kolejnych analizach będziemy również uwzględniać jeszcze jeden z ważnych elementów RODO, czyli zapis art. 25 pkt 1 mówiącego o „ochronie danych w fazie projektowania”, w brzmieniu: „Uwzględniając stan wiedzy technicznej, koszt wdrażania oraz charakter, zakres, kontekst i cele przetwarzania oraz ryzyko naruszenia praw lub wolności osób fizycznych o różnym prawdopodobieństwie wystąpienia i wadze zagrożenia wynikające z przetwarzania, administrator – zarówno przy określaniu sposobów przetwarzania, jak i w czasie samego przetwarzania – wdraża odpowiednie środki techniczne i organizacyjne, takie jak pseudonimizacja, zaprojektowane w celu skutecznej realizacji zasad ochrony danych, takich jak minimalizacja danych, oraz w celu nadania przetwarzaniu niezbędnych zabezpieczeń, tak by spełnić wymogi niniejszego rozporządzenia oraz chronić prawa osób, których dane dotyczą”¹⁰.

Przystępując do analiz, jak zaprezentowano powyżej, należy uwzględnić usługi, które zostały już wdrożone w bibliotece, jak również te, które planujemy wdrożyć. Analizy w równej mierze powinny uwzględnić wszelkie inwestycje możliwe do realizacji w najbliższym okresie czasu, jak i te, które są „w sferze marzeń”. Kompleksowe traktowanie inwestycji jako działania wieloetapowego pozwoli nam w przyszłości na wykorzystanie analiz, które musimy wykonać na wstępnym etapie przygotowania instytucji do wdrożenia RODO.

Analizując usługi uruchomione w ramach realizacji inwestycji, jaką było wybudowanie i wyposażenie CINI¹¹, zauważamy, że potencjalne procesy dotyczące zdefinio-

---

⁹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych [on-line], [dostęp: 31.07.2017], <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679>>

¹⁰ Tamże.

¹¹ Usługi uruchomione w CINI¹¹ przedstawiono w ramach wystąpienia na konferencji *Biblioteka w koźmórze – przyszłość usług bibliotecznych*, Patrz: A. Kozłowska, G. Raziak, M. Waga, *Nowoczesne usługi i wyposażenie Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej w Katowicach odpowiedzią na potrzeby współczesnego czytelnika biblioteki naukowej*, s. 81–95.

wanych w art. 30 „czynności przetwarzania danych osobowych” mogą dotyczyć następujących działań:

- bezpośrednie przetwarzanie danych osobowych związanych z obsługą czytelników, zintegrowany system biblioteczny, w tym dokumenty jako wydruki pochodzące z systemu wraz z historią wypożyczanych dokumentów (również wydrukami upomnień) realizowane na stanowiskach bibliotekarskich, urządzeniach do samodzielnego wypożyczenia i zwrotu książek. Przetwarzane dane osobowe zawierają dane formalne oraz historię wypożyczeń;
- przetwarzanie danych osobowych związane z działaniem sieci bezprzewodowych, autoryzowanych w systemie LDAP w postaci logów adresów serwerów sieciowych;
- przetwarzanie danych osobowych związane z logami systemu dostępowego do elektronicznych źródeł informacyjnych, autoryzowanych przez zintegrowany system biblioteczny;
- przetwarzanie danych osobowych związanych z logami systemu autoryzacji stacji roboczych w systemie bibliotecznym, w powiązaniu z adresami odwiedzanych stron internetowych (rozwiązanie wprowadzone regulaminem w 2017 r.);
- przetwarzanie danych osobowych z dostępem czytelników do danych zgromadzonych w zintegrowanym systemie bibliotecznym;
- przetwarzanie danych osobowych związanych z zatrudnieniem pracowników Uniwersytetu Śląskiego i Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, prowadzone na wspólnym dla obydwóch uczelni obszarze CINI BA.

Bazując równocześnie na przedstawionej koncepcji rozwoju i tworzeniu nowych systemów automatyzujących pracę w bibliotece, na przykładzie CINI BA można zidentyfikować kolejne obszary, gdzie będą prowadzone „czynności przetwarzania danych osobowych”. Należą do nich:

- przetwarzanie danych osobowych związane z wdrożeniem aplikacji mobilnej,
- przetwarzanie danych osobowych związane z wdrożeniem wykorzystania systemu bibliotecznego jako bazy referencyjnej dla serwerów RADIUS,
- przetwarzanie danych osobowych związane ze współpracą systemu bibliotecznego z systemami dziekanatowymi,
- przetwarzanie danych osobowych związane ze współpracą systemu bibliotecznego z systemami zarządzania uczelnią.

Podsumowanie

Zmiany w ochronie danych osobowych stanowią działanie przełomowe i wymagają utworzenia w większych instytucjach działów o wielkości przynajmniej takiej jak

jednostki zajmujące się sprawami bezpieczeństwa i higieny pracy. Wydaje się, że rozpoczęte właśnie szerokie akcje promocyjne pozwolą zarządzającym instytucjami publicznymi zrozumieć wagę i swoistość problemów, co umożliwi wdrożenie zupełnie nowego systemu przed 25 maja 2018 r. Nadzieję stanowią również zapisy związane z możliwością tworzenia kodeksów postępowania, które pozwolą instytucjom takim jak biblioteki przystosowanie do wzorców, bez konieczności wypracowywania rozwiązań indywidualnych.

Bibliografia

Czub-Kielczewska S., *ABC ochrony danych osobowych w bibliotece*, Rybnik 2016.

Koziara A., Razik G., Waga M., *Nowoczesne usługi i wyposażenie Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej w Katowicach odpowiedzią na potrzeby współczesnego czytelnika biblioteki naukowej*, w: *Biblioteka w komórce?: przyszłość usług bibliotecznych: Międzynarodowa Konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego: materiały konferencyjne*, pod red. M. Wrocławskiej, J. Jerzyk-Wojteckiej, Łódź 2013, s. 81–95.

Koziara A. et al., *Informatyczne Wspomaganie Usług Biblioteki Akademickiej System Zintegrowany – Integracja Systemów*, w: *Biblioteka w społeczeństwie wiedzy. Informacja, edukacja, profesjonalizm: konferencja Naukowa Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego: materiały konferencyjne*, pod red. T. Piestrzyńskiego, J. Jerzyk-Wojteckiej, Łódź 2015, s. 173–186.

Lem S., *Moloch*, w: *Bomba Megabitowa*, Warszawa 2010.

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych [on-line], [dostęp: 31.07.2017], <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679>>.

Zarządzeniem JM Rektora Uniwersytetu Śląskiego nr 9/2016 i nr 119/2016 [on-line], [dostęp: 31.07.2017], <<http://bip.us.edu.pl/zarzadzenie-nr-92016>> i <<http://bip.us.edu.pl/zarzadzenie-nr-1192016>>.

Zarządzenie JM Rektora Uniwersytetu Śląskiego nr 76/2016 [on-line], [dostęp: 31.07.2017], <<http://bip.us.edu.pl/zarzadzenie-nr-762016>>.

Reorganization of library services and requirements resulting from the regulation of the European Parliament on the protection of personal data

Abstract: Scientific library is a dynamic organization, which tasks are changing along with the change of the college and their users' needs. The accomplishment of these tasks is conducted by the modernization or starting new information-library services, that are supposed to satisfy current and future needs of the users. In the recent year, the most important change in the surrounding of the libraries is a new legal element, resulting from

the period adapting actions of the organization to the requirements of the general regulation of the European Parliament on the protection of personal data.

In the following study, the main changes in the protection of personal data introduced by the regulation will be presented, compulsory or proposed techniques necessary to enforce the regulation, as well as the spheres in which it will be necessary to include the protection of personal data, in particular the ones which can constitute completely new elements of perceiving this protection.

Keywords: protection of personal data, scientific library, information security, EU law, RODO

Renata Samotyj

Biblioteka Naukowa Uniwersytetu Narodowego „Politechnika Lwowska”

Iwanna Woronkowa

Instytut Architektury Uniwersytetu Narodowego „Politechnika Lwowska”

Kształtowanie przestrzeni bibliotecznych współczesnej Ukrainy: problemy i wyzwania

Streszczenie: W artykule będą przedstawione osobliwości rozwoju współczesnych przestrzeni architektonicznych wybranych bibliotek Ukrainy. Poddano analizie główne czynniki warunkujące kształtowanie architektonicznych rozwiązań bibliotek. Autorki artykułu szukają odpowiedzi na następujące pytania badawcze, jak m.in. w jakim stopniu w planowaniu przestrzeni bibliotek odzwierciedla się model organizacji społeczeństwa, jaki wpływ na teoretyczne zasady budownictwa bibliotecznego miały ideologiczne, ekonomiczne, społeczne i kulturowe czynniki, a także jakie problemy, wyzwania i warunki lokalne weryfikują początkowe założenia projektowe.

Słowa kluczowe: budownictwo bibliotek Ukrainy, przestrzeń architektoniczna, uwarunkowania społeczno-polityczne, uwarunkowania finansowo-gospodarcze, uwarunkowania socjalne

Ewolucja funkcji wynikająca z nowych technologii i rozwoju społeczeństwa, a także dostosowanie rodzajów działalności tradycyjnej do rosnących potrzeb użytkowników i nowych tendencji rozwojowych doprowadziły do konieczności zmiany różnych form przestrzeni i, niewątpliwie, do tworzenia nowej przestrzeni fizycznej, czyli materialnej reprezentacji wizerunku biblioteki.

Współczesne rozumienie przestrzeni bibliotecznej zaczęło się kształtować pod koniec XX wieku i stało się podstawowym czynnikiem dla trendów XXI wieku. Główne postulaty sformułowane zostały przez Harry'ego Faulknera-Browna i Andrew McDonalda (ciekawe badania i charakterystykę porównawczą ich prac zaproponował Ulrich Naumann)¹. Podstawowe tendencje rozwoju przestrzeni bibliotecznych przedstawili

---

¹ U. Naumann, *Grundsätze des Bibliotheksbaus. Von den „Zehn Geboten“ von Harry Faulkner-Brown zu den „Top Ten Qualities“ von Andrew McDonald* [on-line], [dostęp: 15.06.2017], <<http://edoc.hu-berlin.de/miscellanies/bibliotheksbau-30189/14/PDF/14.pdf>>.

Marie-Francoise Bisbrouck i Jacqueline Gasqueline², zaś główne zasady zawarto w *The Public library service: IFLA/UNESCO guidelines for development* wydanym w 2001 r.³

Jakość funkcjonowania biblioteki jako wieloaspektowej instytucji społecznej zależy od integracji czynników społeczno-kulturowych oraz rozwiązań planistyczno-architektonicznych, które charakteryzuje pięć zasad przestrzeni architektonicznej: polifunkcjonalność, adaptacja społeczna, demokratyczność przestrzeni współczesnych bibliotek, uwzględnienie mobilności i elastyczności w kształtowaniu przestrzeni, wyrazistość obrazu materialnego. Zasady te zostały zaproponowane przez rosyjską badaczkę Olgę Andrejewną Dubininą⁴.

Należałoby tu dodać jeszcze jedną, bardzo ważną zasadę, a mianowicie wpływ podmiotu życia społeczno-kulturalnego, czyli osobowości, lidera (kierownika), regionu, organizacji, jego charyzmy, pozycji światopoglądowych i umysłu na twórczy proces tworzenia biblioteki nowego typu. Wszystkie pozytywne zmiany zależą od aktywnej działalności lidera, jego zdolności do tworzenia innowacji i chęci dalszego rozwoju.

W związku z powyższym rola lidera oraz współpraca biblioteki z bezpośrednim kierownictwem są potężną siłą napędową na drodze do kreowania „nowej” biblioteki. Wyśiłki te wzmacnia nawiązana i podtrzymywana komunikacja wewnętrzna, koordynacja działań oraz współpraca z pododdziałami głównej instytucji, której podporządkowana jest biblioteka.

Realia dnia dzisiejszego dyktują swoje prawa. Życie społeczeństwa wywiera wpływ na przestrzeń społeczno-kulturową poprzez wielostronne – etniczne, polityczne, gospodarcze, historyczne, religijne i inne formy współdziałania.

Wśród różnych instytucji kultury biblioteki najbardziej uzależnione są od zmian zachodzących w wielowymiarowym życiu społecznym kraju. Jeśli chodzi o stosowane rozwiązania architektoniczno-planistyczne w organizacji bibliotek oraz kształtowanie przestrzeni wewnętrznej, odbywa się to w wyniku wpływu poszczególnych czynników.

I. Czynniki społeczno-polityczne. Rola i znaczenie biblioteki w społeczeństwie odzwierciedlone są w jej przestrzeniach architektonicznych, które uosabiają dążenie do jak najbardziej precyzyjnego przedstawienia poglądów społecznych. Polityka prowadzona przez państwo w dziedzinie bibliotekarstwa jest skomplikowanym zjawiskiem społecz-

---

² M.-F. Bisbrouck, J. Gascuel, *Quels espaces pour la bibliothèque?*, „Bulletin des bibliothèques de France” (BBF) 1985, No. 1, p. 6–17 [on-line], [dostęp: 15.06.2017], <<http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-1985-01-0006-001>>.

³ P. Gill et al., *The Public library service: IFLA/UNESCO guidelines for development*, München 2001 [on-line], [dostęp: 15.06.2017], <<https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/archive/the-public-library-service/publ97.pdf>>.

⁴ О. А. Дубинина, *Архитектоника современной библиотеки*, „Вестник Челябинской государственной академии культуры и искусств” 2013, № 4 (36), с. 189–193 [on-line], [dostęp: 19.06.2017], <<https://cyberleninka.ru/article/n/architektonika-sovremennoy-biblioteki>>.

nym, na które znaczący wpływ ma stabilność polityczna oraz decyzje naczelnych organów państwowych.

Rzeczywisty stan rzeczy odzwierciedlony jest w Strategii rozwoju bibliotekarstwa do roku 2025 pt. *Jakościowe zmiany bibliotek mające na celu zapewnienie zrównoważonego rozwoju Ukrainy*⁵, gdzie stwierdzono, że organy rządzące nie doceniają roli bibliotek w transformacjach społecznych, nie ma projektów narodowych i programów badawczych, które byłyby wspierane przez państwo, oraz że brakuje stabilnego systemu finansowania bibliotek.

Odziedzyczyliśmy biblioteki z okresu, gdy polityka państwowa prowadzona przez władze radzieckie w dziedzinie bibliotekarstwa skierowana była na zwiększenie liczby bibliotek i czytelników, a biblioteki często urządzano w nieprzystosowanych do tych celów pomieszczeniach. Zbyt mało uwagi poświęcano rozwiązaniom architektoniczno-planistycznym, tym bardziej wizerunkowi architektonicznemu budynków bibliotek.

Wyrazistym odbiciem wpływu czynników społeczno-politycznych na funkcjonowanie bibliotekarstwa jest przykład budowy nowego gmachu naukowej biblioteki Donieckiego Uniwersytetu Technicznego⁶. Budowa biblioteki o łącznej powierzchni powyżej 10 tys. m² rozpoczęła się w 2004 r. Przez 9 lat (do momentu tragicznych wydarzeń w latach 2013–2014) na budowę wydano 19 mln. UAH (czyli powyżej 600 tys. EUR) i jeszcze 8 mln UAH na zakup mebli i sprzętu. Planowano, że w 2014 r. budynek zostanie oddany do użytku.

Dzisiaj biblioteka Uniwersytetu Technicznego na terenie DNR w Doniecku⁷ nadal funkcjonuje w starym budynku, natomiast biblioteka Donieckiego Narodowego Uniwersytetu Technicznego⁸, ewakuowana do ukraińskiego miasta Pokrowsk wraz z częścią szkoły wyższej, mieści się w jednym z budynków uczelni, a czterech pracowników biblioteki, którzy również opuścili Donieck, pracuje w jednym pokoju.

II. Czynniki finansowo-gospodarcze. Do głównych czynników finansowo-gospodarczych wywierających bezpośredni wpływ na funkcjonowanie bibliotek zalicza się stan całej gospodarki oraz źródła finansowania. Trwający przez ostatnich kilka lat kryzys polityczny i gospodarczy oraz toczące się na wschodzie kraju działania wojenne nie pozwalają w pełnym zakresie finansować biblioteki oraz zaspokajać jej potrzeb, w wyniku czego poziom stanu materialnego większości bibliotek spada; hamuje się wykorzystanie

---

⁵ Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року: *Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України*, в: Кабінет Міністрів України Розпорядження від 23 березня 2016 р. № 219-р, Київ [on-line], [dostęp: 19.06.2017], <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80>>.

⁶ UnionTV, *Мраморные полы, доступ в Интернет и миллион экземпляров* [on-line], [dostęp: 15.06.2017], <<https://www.youtube.com/watch?v=ddwOYQ5-Zhw>>.

⁷ ДНТУ Научно-техническая библиотека [on-line], [dostęp: 15.06.2017], <<http://library.donntu.ru/>>.

⁸ Донецький національний технічний університет [on-line], [dostęp: 15.06.2017], <<http://donntu.edu.ua/library>>.

nowoczesnych technologii informacyjnych w ich działalności oraz nie realizuje projektów innowacyjnych.

Z reguły źródła finansowania biblioteki zależą od jej formy własności, przeznaczenia i sposobu działalności. Głównym źródłem finansowania państwowych szkół wyższych Ukrainy jest np. budżet państwa. Natomiast źródłem finansowania bibliotek prywatnych szkół wyższych Ukrainy są zazwyczaj środki finansowe przekazywane przez sponsorów i mecenasów, oraz – w mniejszym stopniu, środki pozyskiwane ze świadczenia usług płatnych. Ograniczone możliwości wsparcia finansowego bibliotek hamują rozwój ich bazy materialno-technicznej.

III. Czynniki społeczne. Istotnym czynnikiem jest brak równowagi przestrzeni społeczno-kulturowych, w których funkcjonują biblioteki, pod względem charakterystyk jakościowych i ilościowych, np. duże miasto i niewielka miejscowość, uczelnia prywatna i uczelnia państwowa. Kluczowe znaczenie dla działalności bibliotek mają poziom i tempo życia mieszkańców. Poziom życia bezpośrednio wpływa na posiadanie u przeciętnego mieszkańca ilości czasu wolnego na odwiedzanie biblioteki – w celu skorzystania z jej zasobów, natomiast tempo życia określa zapytania mieszkańca dotyczące wyposażenia informacyjno-technologicznego bibliotek oraz możliwości korzystania z niego.

Przeciętne biblioteki nie są w stanie nadążyć za informacyjnym społeczeństwem, systemami informacyjnymi i komunikacją cyfrową, nowymi modelami opracowania i prezentowania informacji; trudno im przyzwyczać się do cyberprzestrzeni, która stała się zwykłym środowiskiem życiowym dla milionów obywateli, czy dostosować swoje usługi do potrzeb użytkowników nowego typu „digital native”, a puste czytelnie do potrzeb czytelników, którzy nie chcą chodzić do „starych” bibliotek. W ten sposób środowisko zewnętrzne przekształca istniejący model biblioteki, a w niektórych przypadkach nawet niszczy jej tradycyjne formy działalności.

Według rosyjskiej badaczki Klony Ławrowej: „Dzisiejszy czytelnik pracuje w nowoczesnym biurze, jest klientem nowoczesnego banku i chodzi do nowoczesnego supermarketu, spędza czas wolny w nowoczesnych kinach i klubach, dla niego ważne jest, aby miejsce, do którego on przyjdzie, było „na odpowiednim poziomie”, jeśli chodzi o komfort, prestiż, bogactwo etc.”⁹.

Struktura społeczna (studenci oraz wykładowcy szkół wyższych, rodzice z małymi dziećmi, osoby starsze, osoby niepełnosprawne etc.) wywiera bezpośredni wpływ na rozwiązania funkcjonalno-planistyczne bibliotek, tworzy warunki wstępne dla urządzenia w bibliotekach różnego typu miejsc pracy i funkcjonalnych stref, czy elementów niezbędnych dla poruszania się w budynku (windy, pochylnie dla niepełnosprawnych) etc.

---

⁹ К. Б. Лаврова, *Библиотечный дизайн как фактор поддержки чтения в общедоступной библиотеке*, „Информационный Бюллетень РБА” 2010, № 57, с. 93–95 [on-line], [dostęp: 15.06.2017], <<http://www.rba.ru/content/resources/bulletin/ib57/rba57.pdf>>.

My jako przedstawiciele postradzieckiego społeczeństwa (z całym bagażem problemów, nagromadzonych w ciągu dziesięcioleci) obserwujemy ogólne trendy w rozwoju bibliotekarstwa w naszej przestrzeni społeczno-politycznej.

O współczesnym stanie kształtowania wizerunku bibliotek na Ukrainie świadczy deklaracja rządowa Strategia rozwoju bibliotekarstwa do roku 2025 pt. *Jakościowe zmiany bibliotek mające na celu zapewnienie zrównoważonego rozwoju Ukrainy*¹⁰, zatwierdzona przez Gabinet Ministrów, zgodnie z którą w latach 2016–2017 zostanie opracowany program modernizacji bazy materialno-technicznej bibliotek; w latach 2018–2020 odbędzie się zatwierdzenie oraz start programu modernizacji, a w latach 2021–2025 nastąpi jego bezpośrednia realizacja. W związku z powyższym można wyciągnąć wniosek, że przez najbliższe 8–10 lat w funkcjonowaniu ukraińskich bibliotek nie nastąpią istotne zmiany w stanie opisanym powyżej.

Przepisy i normy, którymi dziś kierują się architekci, zostały opracowane i zatwierdzone jeszcze za czasów ZSRR. W 1993 r., już po odzyskaniu przez Ukrainę niepodległości, wydano książkę pt. *Budynki bibliotek: podstawowe przepisy budownictwa bibliotecznego*¹¹, która jest zebraniem norm i przepisów dla specjalistów zajmujących się zagadnieniami projektowania oraz modernizacji bibliotek. Należy zaznaczyć, że wg stanu na 2017 r. wśród obowiązujących na Ukrainie państwowych przepisów budowlanych nie ma jasnych przepisów i norm dotyczących projektowania, budownictwa i renowacji różnego typu bibliotek. Nie ma również nowych standardowych wymagań dotyczących struktury i formy architektonicznej budynków bibliotek, ich zabezpieczenia projektowego, budowlano-konstruktorskiego oraz techniczno-technologicznego.

Mimo opracowania deklaracyjnych perspektywicznych programów rozwoju bibliotek, pozytywne zmiany, które zachodzą, niestety bardzo rzadko i sporadycznie zależą tylko i wyłącznie od charyzmatu poszczególnych kierowników.

W naszym społeczeństwie nie ma dzisiaj jasnej wizji wyglądu współczesnych bibliotek. Problem ten może być rozwiązany za pomocą stosowania środków kształtowania podejścia interdyscyplinarnego do badania problemów i udziału specjalistów z różnych dziedzin nauk humanistycznych: socjologów, politologów, filozofów i kulturologów, którzy pozwolą opracować model nowej biblioteki. W celu zapewnienia „profesjonalizmu informacyjnego” nie należy zapominać także o współpracy ze specjalistami z obszaru nowoczesnych technologii informacyjnych. Dopiero wtedy, gdy narodzi się wyraźna wizja przyszłego obiektu, zostaną określone zadania oraz sformułowane zamówienie społeczne, można będzie rozpatrywać możliwość zaangażowania we współpracę architekta w celu projektowania nowej, czy rekonstrukcji już istniejącej biblioteki.

¹⁰ Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України», *op. cit.*

¹¹ Л. Амлинский и др., *Библиотечные здания: основные положения библиотечного строительства* Москва, 1993.

Ważną i jedną z wiodących ról w tych procesach pełnią bibliotekarze. Pozytywne zmiany możliwe są dzięki kreatywnym i twórczym osobom, które nie boją się ryzyka, oraz przedstawicielom tak zwanego pokolenia „nieustraszonych bibliotekarzy”¹². Wniosek ten nawiązuje do jeszcze jednego ciekawego spostrzeżenia. Dzisiejsi młodzi i aktywni absolwenci kierunków bibliotekarskich nie planują pracować w bibliotekach, poza tym liczba studentów na tych kierunkach maleje z roku na rok, w związku z czym w bibliotekach zaczynają pracować „migranci” z innych dziedzin nauki i kierunków: pedagodzy, historycy, czasem nawet inżynierowie. Właśnie oni najczęściej stają się bibliotekarzami-innowatorami oraz menedżerami kryzysowymi bibliotekarstwa.

Aby w pełni przedstawić osobliwości rozwoju współczesnych przestrzeni architektonicznych wybranych bibliotek Ukrainy posłużymy się przykładami konkretnych bibliotek z różnych regionów Ukrainy: ze Lwowa, Kijowa i z Charkowa.

„Centrum Metropolity Szeptyckiego” Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego¹³

Jeszcze do niedawna biblioteka mieściła się w dostosowanych do tych celów pomieszczeniach budynku Gimnazjum z początku XX w. oraz w nowo wybudowanym kampusie „teologicznym”. Unikatowe zbiory, których nie ma w żadnej innej bibliotece na Ukrainie, liczą prawie 146 tys. woluminów książek i ok. 2500 czasopism, z których większość jest w językach obcych.

W grudniu 2014 r. Uniwersytet Katolicki ogłosił przetarg na wybór generalnego wykonawcy dla budowy Centrum na terenie kampusu uniwersyteckiego. Budowę rozpoczęto w czerwcu 2015 r., a jej zakończenie zaplanowane było na rok 2016.

Projektowanie biblioteki rozpoczęło się od rozpatrywania propozycji konkursowych, uzyskanych w ramach międzynarodowego konkursu ogłoszonego przez kierownictwo uczelni (w konkursie wzięły udział firmy architektoniczne z Ukrainy, Polski, Niemiec i USA). Wymagania stawiane uczestnikom konkursu polegały na przedstawieniu jakościowej propozycji projektu i możliwości jego optymalnej realizacji pod względem finansowym. Projekt biblioteki Uniwersytetu Katolickiego został opracowany przez niemieckie biuro Behnish Architecten, a podwykonawcą było biuro architektoniczne ze Lwowa

¹² А. Соколов, *Библиотечный авангард информационного общества*, „Научные и технические библиотеки” 2012, № 2, с. 51–60 [on-line], [dostęp: 15.06.2017], <http://www.gpntb.ru/ntb/ntb/2012/2/ntb_2_7_2012-соколов.pdf>.

¹³ Ukraiński Uniwersytet Katolicki jest prywatną placówką naukową i uczelnią teologiczną we Lwowie, spadkobiercą Grecko-Katolickiej Akademii Teologicznej (1929–1944). Uczelnia została odnowiona w 1994 r. Założycielem współczesnej szkoły wyższej jest Fundacja św. Klemensa. Właśnie w 1994 r. została odnowiona Ukraińska Akademia Teologiczna, w 1998 r. uczelnia uzyskała akredytację międzynarodową, a w 2002 r. – status Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego. Patrz: Український Католицький Університет [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://old.ucu.edu.ua/news/22077/>>.

– Chaplinsky & Associates. Przez prawie dwa lata trwały prace nad przygotowaniem projektu koncepcyjnego i niezbędnej dokumentacji. Szacunkowa wartość budowy wyniosła 7,5 mln USD¹⁴.

Dziś biblioteka przeniosła się do nowego budynku zaplanowanego według nowoczesnej koncepcji – „przestrzeń otwarta na świat”, i mieści się w centrum informacyjno-zasobowym. Jak powiedział dyrektor Oleh Jaškiw: „Centrum Metropolity Szeptyckiego należy do kompleksów, posiadających bibliotekę, centrum kultury i przestrzeń edukacyjną, audytoria oraz część administracyjną. Założeniem jest wykorzystanie Centrum jako miejsca prezentacji wystaw i realizacji różnych programów oświatowych, literackich i filmowych. Strefa ściśle akademicka biblioteki obejmie dwa piętra, jedno przeznaczone dla studentów, drugie – dla pracowników nauki. Mimo akademickiego charakteru instytucji stworzona zostanie także część publiczna, dostępna dla każdego czytelnika z kartą wstępu. Biblioteka nie ograniczy się do pracy z nową książką, ukazującą się na bieżącym rynku wydawniczym; z uwagi m.in. na posiadane starodruki z XVII wieku, współpracować będzie z muzeum, również wchodzącym w skład Centrum. Obecnie rozważamy możliwość udostępnienia zabytków starożytnej literatury tak, aby czytelnik miał możliwość poprzeczucania kartek i nawet przeczytania książki”¹⁵. W Centrum będą funkcjonowały strefa wystawiennicza, klub filmowy, sale wykładowe. Zaplanowane jest stworzenie mediateki, która zgromadzi kolekcję muzyki klasycznej, jazzu oraz filmów. W pojedynczych pomieszczeniach będzie się mieściło Centrum Wsparcia Duchowego Osób Niepełnosprawnych „Emaus”, które funkcjonuje przy Ukraińskim Uniwersytecie Katolickim. Pojawią się także niewielka kawiarnia, księgarnia oraz pokój zabaw dla dzieci. Wraz z nowymi budynkami uniwersytetu, cerkwią, kolegium oraz innymi budynkami nowe Centrum będzie stanowiło część kampusu uniwersyteckiego (fot. 1).

Budynek zawiera 5 kondygnacji (4 naziemne i 1 podziemną), których ogólna powierzchnia wynosi 6100 m² (kubatura – 25 000 m³). Schemat konstrukcyjny oparty jest na szkielecie żelbetowym. Na płaskim dachu przewidziane są tarasy, które będą użytkowane w ciepłych porach roku. Elewacja frontowa przypomina ukraiński wzór dywanów tkanych. Biblioteka obliczona jest na posiadanie 200 tys. książek. Puste pomieszczenia, w których jeszcze nie przechowuje się książek, będą wykorzystywane jako sale wykładowe¹⁶.

W nowej bibliotece zaplanowana jest minimalizacja czynnika ludzkiego: czytelnik będzie miał wolny dostęp do zbiorów, a wszystkie inne procesy biblioteczne zostaną

¹⁴ Український Католицький Університет [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://old.ucu.edu.ua/news/22077/>>.

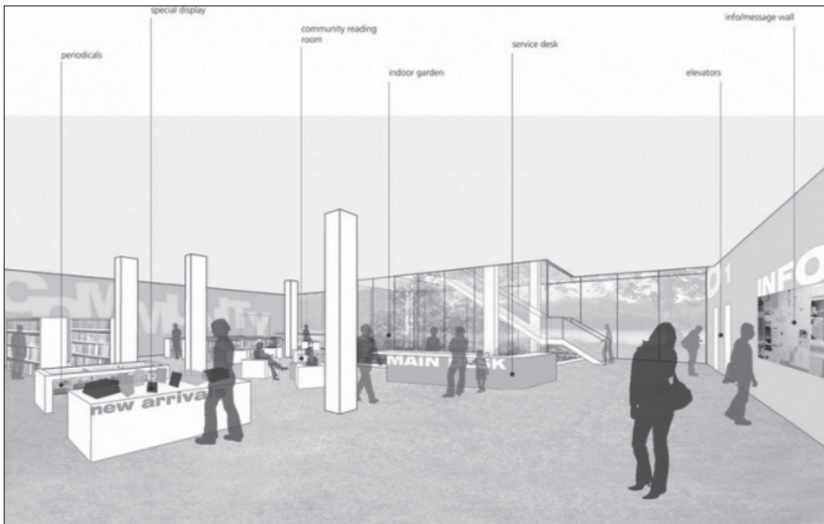
¹⁵ О. Біда. Кіноклуб, лекції про джаз і подкасти про книги – якою буде львівська бібліотека [інтерв'ю з О. Каськівим] [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<https://hromadske.ua/posts/iakoiu-bude-novylivska-biblioteka-culture>>.

¹⁶ У. Іванишин, *Бібліотека мрії: новий інформаційно-ресурсний центр УКУ в запитаннях і відповідях* [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <http://tvoemisto.tv/news/biblioteka_mrri_novyj_informatsiynoresursny_tsentru_uku_v_zapytanniah_i_vidpovidyah_84231.html>.

a)

b)

Fot. 1. „Centrum Metropolity Szeptyckiego” Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego:
 a) elewacja Centrum Mytropolyta Szeptyckiego (aut. zdj. R. Samotyj);
 b) projekt przestrzeni biblioteki

Źródło: Український Католицький Університет [on-line],
 [dostęp: 25.06.2017], <<http://old.ucu.edu.ua/library/37985/>>

zautomatyzowane. Zaplanowane jest także zainstalowanie terminalu, który pozwoli na całodobowy zwrot książek. Biblioteka będzie czynna przez 21 godzin na dobę: od 9 rano do 6 rano dnia następnego. Podobnych bibliotek na Ukrainie na razie nie ma, dlatego według autorów projektu będzie to unikatowa biblioteka¹⁷.

Uniwersytet finansuje projekty dzięki pomocy fundacji charytatywnych¹⁸. „Budowa biblioteki stała się możliwa również dzięki donacji kanadyjskiego filantropa, będącego przyjacielem Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego Jamesa Temertey’a”¹⁹.

Naukowa Biblioteka Uniwersytetu Narodowego Akademii Kijowsko-Mohylańskiej²⁰

Rozpoczęła swoją działalność w 1992 r. W 1993 r. do jej dyspozycji były 2 czytelnie i wypożyczalnia, a zbiory biblioteki liczyły 38 tys. woluminów książek. Dzisiaj biblioteka naukowa Akademii stanowi potężną sieć biblioteczną (8 podbibliotek), która mieści się w zabytkowych budynkach uczelni²¹. Zbiory biblioteki liczą powyżej 972 tys. jednostek. Obsługa czytelników odbywa się w 14 czytelniach i 6 wypożyczalniach sieci bibliotek: w Bibliotece Bakałarzy Tetiany i Omelana Antonowiczów, w Badawczej, Filologicznej, Artystycznej, w Amerykańskiej Bibliotece im. Kytastego, w Bibliotece Studiów Polskich i Europejskich, w Centrum szkolenia przeduniwersyteckiego, Bibliotece-Archiwum-Muzeum Omelana Pricaka, w Bibliotece-Archiwum Jamesa Mace’a. Ogólna powierzchnia biblioteki wynosi 5 475 m²²².

¹⁷ А. Івашина, *За два роки львів'яни отримують новітню бібліотеку при УКУ* [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://www.chytomo.com/interview/za-dva-roki-lviviani-otrimayut-novitnyu-biblioteku-pri-uku>>.

¹⁸ „... w 2010 roku Uniwersytet Katolicki inicjował pierwszy etap Kampanii rozwoju uniwersytetu mając na celu zebranie 65,5 mln USD do końca 2016 roku. Dzięki ofiarności darczyńców oraz hojności mecenasów już w październiku 2014 roku udało się zebrać 70% niezbędnej kwoty czyli ponad 46 milionów”. Pierwszym darczyńcą w ramach kampanii był Papież Benedykt XVI, który przekazał na korzyść Uniwersytetu 100 tys. USD. On stał się przykładem dla innych darczyńców z Ameryki Północnej, państw Europy Zachodniej, Ukrainy oraz z różnych fundacji i funduszy”. Patrz: „Нове покоління для нової України” Український католицький університет [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://old.ucu.edu.ua/news/17808/>>.

¹⁹ Український католицький університет [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://old.ucu.edu.ua/news/27849/>>.

²⁰ Kijowsko-Mohylańska Akademia jest wiodącym ośrodkiem intelektualno-kulturowym, oświatowym i prowadzi badania naukowe. Wydarzenia z początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku (rozpad ZSRR, odzyskanie przez Ukrainę niepodległości) stworzyły w 1991 r. warunki dla odrodzenia Akademii z 400-letnią tradycją akademicką. Patrz: Т. Ярошенко, *Бібліотека – інтелектуальний центр навчального процесу та наукових студій в НаУКМА* [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/3190>>.

²¹ Kompleks architektoniczny Akademii Kijowsko-Mohylańskiej, który powstał na przestrzeni XVII–XX w., zyskał wielkie znaczenie w środowisku historycznym Kijowa.

²² Схема наукової бібліотеки НаУКМА [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://www.library.ukma.edu.ua/index.php?id=547>>.

Mimo że Akademia Kijowsko-Mohylańska jest Uniwersytetem Narodowym Ukrainy, środki na funkcjonowanie biblioteki pochodzą głównie od darczyńców i mecenasów oraz z przeprowadzenia różnorodnych aukcji i imprez charytatywnych²³.

W odnowionym budynku Biblioteki Bakalarza (fot. 2) są sale o różnym przeznaczeniu: czytelnia, pracownia komputerowa, wypożyczalnia. W pomieszczeniach piwnicy znajdują się magazyny wyposażone w regały przesuwne. Ukryte magazyny w czytelnich wyposażone są w metalowe regały oraz w pionowe dźwigi do transportu książek z głównego magazynu, w czytelnich zaś umieszczone są regały zapewniające czytelnikom swobodny dostęp do literatury²⁴.

W 2010 r. Akademia ogłosiła start projektu *Renowacja – Akademia Kijowsko-Mohylańska*, w ramach wieloletniej kampanii mającej na celu zebranie środków na zachowanie i renowację jedenastu zabytkowych budynków znajdujących się na terenie Akademii Kijowsko-Mohylańskiej²⁵. W latach 1993–2015 Akademia Kijowsko-Mohylańska nie otrzymała od państwa żadnych środków finansowych na renowację budynku Staroakademickiego²⁶.

W 2017 r. państwo przekazało środki na renowację budynku Staroakademickiego (budynku Mazepy) Akademii, gdzie mieszczą się dwie biblioteki: Badawcza i Sztuki. Dopiero w 2017 r. państwo przekazało fundusze, dzięki czemu w tym roku planowane jest przeprowadzenie pierwszych prac związanych ze wzmocnieniem i hydroizolacją fundamentów oraz ścian budynku (zgodnie z projektem, który został opracowany i poddany ekspertyzie państwowej w 2016 r.). Pod warunkiem stabilnego finansowania renowacja potrwa 4 lata.

Państwowa Naukowa Biblioteka Architektoniczno-Budowlana im. W. Zabołotnego

Jest to krajowa specjalistyczna biblioteka naukowa, posiadająca dokumenty, które dotyczą architektury, budownictwa oraz branż pokrewnych. Ona także pełni funkcje

²³ W 2007 r. Akademia Kijowsko-Mohylańska dokonała przebudowy zabytkowego budynku (zbudowanego w 1905 r.) byłego oddziału chirurgicznego szpitalu nr 15 dostosowując go do potrzeb Biblioteki Bakalarza (oficjalna nazwa „Biblioteka Tetiany i Omelana Antonowiczów”). Na realizację projektu wydano powyżej 8,6 mln UAH (ok. 290 tys. EUR) zebranych dzięki 300 darczyńcom z całego świata. Największą kwotę na rozwój biblioteki (ok. 170 tys. EUR) przekazali mecenas Omelan i Tetiana Antonowiczowie, którzy w USA założyli prywatną charytatywną fundację wspierania literatury ukraińskiej i ukrainoznawstwa.

²⁴ Відкриття бібліотеки Омеляна та Тетяни Антоновичів [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://restoration.ukma.edu.ua/content/vidkrittya-biblioteki-omelyana-ta-tetyani-antonovichiv>>.

²⁵ Np. wartość projektu renowacji Budynku Staroakademickiego wynosi ponad 80 mln UAH (ponad 2,5 mln EUR). Jak na razie zebrano 600 tys. UAH (20 tys. EUR). „Od momentu odrodzenia Uniwersytetu w 1992 roku uczelnia prawie że samodzielnie, bez pomocy ze strony władz publicznych, utrzymuje te ważne dla kultury Ukrainy zabytki, ratując je przez zniszczeniem, uszkodzeniem i zaginięciem, aktywnie angażuje środki finansowe na realizację projektów i przeprowadzenie prac remontowo-konserwatorskich”. Patrz: Благодійний проект Реставрація – Києво-Могилянська Академія [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://restoration.ukma.edu.ua/>>.

²⁶ Благодійний проект Реставрація – Києво-Могилянська Академія, op. cit.

a)

b)

Fot. 2. Biblioteka Bakalarzy Tetiany i Omelana Antonowiczów
Naukowej Biblioteki Uniwersytetu Narodowego Akademii Kijowsko-Mohylańskiej:
a) elewacja biblioteki (aut. zdj. I. Woronkowa)
b) punkt informacji i przestrzeń społeczna biblioteki (aut. zdj. I. Woronkowa)

branżowego repozytorium literatury na temat budownictwa i architektury, funkcje krajowego centrum naukowo-badawczego, metodycznego i organizacyjnego dla bibliotek specjalistycznych posiadających materiały z branży budowlanej oraz mieszkalnictwa, a także pełni funkcje centrum naukowego i kulturalno-edukacyjnego²⁷.

Zbiory biblioteki liczą ogółem 418 tys. jednostek. Powierzchnia biblioteki wynosi 3 038,4 m². Dzisiaj Biblioteka podporządkowana jest Ministerstwu Rozwoju Regionalnego, Budownictwa i Gospodarki Mieszkaniowo-Komunalnej Ukrainy, a jej działalność jest finansowana z budżetu państwa.

Przez cały okres swojego istnienia (od roku 1944) Biblioteka im. W. Zabołotnego podporządkowana była różnym strukturom państwowym, co w sposób bezpośredni wywierało wpływ na zmianę jej statusu i nazwy. Ani w okresie radzieckim, ani po odzyskaniu przez Ukrainę niepodległości finansowanie z budżetu państwa nie było wystarczające i nie zaspokajało potrzeb spowodowanych powiększeniem zbiorów biblioteki – przez cały czas brakowało wolnych powierzchni. Od początku swego założenia biblioteka nie miała własnego, specjalnie zbudowanego w tym celu budynku, dlatego przez cały czas zmieniała ona miejsce swojej lokalizacji²⁸.

Remont kapitalny, którego wymagał budynek Gościnnego Dworu, zrodził potrzebę poszukiwania nowych pomieszczeń dla biblioteki im. W. Zabołotnego. W celu zaspokojenia potrzeb biblioteki, w 2012 r. z inicjatywy Ministerstwa Rozwoju Regionalnego Ukrainy rozpoczęto rekonstrukcję pomieszczeń byłej stołówki wydawnictwa „Prasa Ukrainy”²⁹ (fot. 3a). W wyniku rekonstrukcji przeprowadzonej pod kierownictwem architektki Svetlany Kobzewej, budynek uległ zasadniczym zmianom.

Zmieniony został nie tylko wizerunek budynku (podstawowym akcentem elewacji frontowej stała się sala konferencyjna), lecz także jego struktura planistyczna, co tworzyło dla biblioteki szanse na rozwój funkcjonalny. Wewnętrzna przestrzeń budynku pozwala na pełnienie przez bibliotekę jej funkcji społeczno-kulturowych (przeprowadzenie wybieżek, prezentacji, warsztatów, twórczych spotkań etc.), funkcji edukacyjnych (praca w grupach lub praca indywidualna), funkcji rekreacyjnych. Jeśli chodzi o ostatnią funkcję, w bibliotece zaplanowane jest tworzenie strefy relaksu i aktywnego wypoczynku.

Obecny budynek biblioteki im. Zabołotnego (fot. 3b), mimo że nie może konkurować z nowymi budynkami bibliotek świata, posiada ogromny potencjał pod względem

²⁷ Державна наукова архітектурно-будівельна бібліотека імені В. Г. Заболотного [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://www.dnabb.org/>>.

²⁸ *Najpierw zbiory znajdowały się w trzypokojowym mieszkaniu, później – w zabytkowym budynku Metropolity na terenie Soboru Mądrości Bożej, a od roku 1985 biblioteka dzierżawi Gościnnie Dwór (zabytek architektury z początku XIX wieku)*. Patrz: Державна наукова архітектурно-будівельна бібліотека імені В. Г. Заболотного [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <http://www.dnabb.org/modules.php?name=AdvStaticPage&title=prim_bib:1>.

²⁹ Budynek stołówki powstał w latach 1958–1960 wg projektu architektów W. Jelizarowa i M. Łuhowego, gdy w Kijowie zbudowano hale produkcyjne kombinatu poligraficznego.

a)

b)

Fot. 3. Państwowa Naukowa Biblioteka Architektoniczno-Budowlana im. W. Zabolotnego:
a) przed renowacją

Źródło: Archiwum Państwowej Naukowej Biblioteki Architektoniczno-Budowlanej
im. W. Zabolotnego

b) po renowacji (aut. zdj. I. Woronkova)

możliwości swojego doskonalenia. Przy prawidłowym i stałym finansowaniu oraz wsparciu ze strony państwa, architektura budynku może nabyć jakościowych cech poprzez wykorzystanie nowoczesnych materiałów budowlanych i wykończeniowych, nowoczesnych mebli oraz wdrażanie współczesnych technologii informacyjnych.

Należy zaznaczyć ogromny wkład w rozwój biblioteki im. W. Zabołotnego jej dyrektorki Haliny Wojcechowskiej, która w ciągu ostatnich 26 lat (od roku 1991) „żyje” biblioteką. W 2008 r., wspólnie z dyrektorką, pracownicy biblioteki występowali z inicjatywą przeprowadzenia ogólnokrajowej akcji biblioteczej „Każdej bibliotece – nowoczesny budynek”.

Naukowa Biblioteka Narodowego Uniwersytetu Technicznego „Charkowski Instytut Politechniczny”³⁰

W Charkowie funkcjonuje biblioteka, która od kilku lat mieści się w nowym budynku (fot. 4a). Jest to Naukowa Biblioteka Narodowego Uniwersytetu Technicznego „Charkowski Instytut Politechniczny”. Biblioteka Uniwersytetu Technicznego, który jest w czołówce rankingu szkół wyższych Ukrainy, ma ponad 130-letnią historię i funkcjonuje w strukturze jednej z najbardziej znanych szkół wyższych w Europie Wschodniej.

Powierzchnia całkowita wynosi ok. 8 tys. m². W sześciokondygnacyjnym budynku mieści się 10 czytelni, 6 wypożyczalni książek oraz 12 magazynów. Zbiory biblioteki liczą powyżej 1,5 mln woluminów, natomiast magazyny mogą pomieścić 2 mln. jedn. Biblioteka jest jedną z niewielu bibliotek na Ukrainie, gdzie stosuje się system RFID.

Decyzja o opracowaniu projektu unikatowego dla Ukrainy kompleksu bibliotecznego zapadła w 2003 r. z inicjatywy rektora Uniwersytetu Leonida Toważniańskiego, jednak budowa biblioteki rozciągnięta została na długich dziewięć lat i dobiegła końca dopiero w 2012 r. Bez wątpienia, ten długi okres zastoju nie mógł pozytywnie wpłynąć na stosowane rozwiązania projektowe, które w momencie otwarcia biblioteki (we wrześniu 2012 r.) były już moralnie przestarzałe³¹ w porównaniu z podobnymi zagranicznymi wzorcami. Nie chodzi tu o architektoniczny wizerunek biblioteki czy jej wyposażenie techniczne, lecz o strukturę objętościowo-planistyczną i powiązania funkcjonalne. W przeciwieństwie do nowoczesnych światowych trendów polegających na stosowaniu jednolitej elastycznej przestrzeni, propozycje projektowe nowego gmachu biblioteki Uniwersytetu oparte są na zasadach opracowanych jeszcze w okresie radzieckim, czyli na korytarzowym systemie oraz dzieleniu przestrzeni na małe pomieszczenia (fot. 4 b).

³⁰ Библиотека сьогодні [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://library.kpi.kharkov.ua/uk/biblioteka>>.

³¹ Starzenie moralne polega na tym, że podstawowe środki produkcji nie nadążają za światowymi wskaźnikami rozwoju technicznego i technologicznego. Innymi słowy, nie spełniają bieżących standardów użytkowania.

a)

b)

Fot. 4. Naukowa Biblioteka Narodowego Uniwersytetu Technicznego „Charkowski Instytut Politechniczny”:

a) nowy gmach biblioteki

Źródło: Новини Харкова [on-line], [dostęp: 13.07.2017],

<<http://uanews.kharkiv.ua/other/2014/09/25/57140.html>>

b) jedna z czyteleń nowego gmachu biblioteki (aut. zdj. I. Woronkowa)

Bez względu na wszystkie problemy gospodarcze oraz na sytuację polityczną w kraju, budowa nowego gmachu biblioteki Politechniki Charkowskiej świadczyła o jakościowych zmianach społecznego paradygmatu biblioteki, o uświadomieniu jej roli i znaczenia jako instytucji. Realizacja tak wielkiego projektu stała się możliwa dzięki finansowemu wsparciu wielkiego zespołu pracowników uczelni, członków organizacji pozarządowej

Stowarzyszenie Absolwentów Politechniki Charkowskiej, naukowców i przedsiębiorców Charkowa oraz innych miast Ukrainy (co świadczy o niskim poziomie finansowania projektu przez państwo). W celu pozyskania środków na budowę biblioteki przeprowadzona została aukcja charytatywna, w wyniku której udało się zebrać prawie 900 tys. UAH³². Projekt gmachu biblioteki zajął drugie miejsce w konkursie na najlepszy budynek i budowlę, które zostały oddane do eksploatacji na terenie Ukrainy w 2012 r. w kategorii „Obiekty szkolnictwa i oświaty, obiekty szkoleniowe”. Na etapie realizacji projektu i budowy wielką rolę odegrały wzajemne rozumienie i współpraca dyrektora biblioteki Łarysy Semenienki i byłego rektora Leonida Toważniańskiego.

Centrum biblioteczno-informacyjne Narodowego Uniwersytetu Prawa imienia Jarosława Mądrego

W 2017 r. zostało otwarte Centrum biblioteczno-informacyjne Narodowego Uniwersytetu Prawa imienia Jarosława Mądrego w Charkowie (fot. 5). Budynek (autorem projektu jest Aleksander Żuk) stał się dominantą kampusu uczelni³³. Powierzchnia pomieszczeń biblioteki wynosi ok. 4000 m²³⁴. Budowa trwała przez 4,5 lata: od maja 2012 r. do grudnia 2016 r. Wartość budowy wyniosła prawie 15 mln UAH (ok. 530 tys. EUR)³⁵.

Pozytywnym aspektem projektu Kompleksu dydaktyczno-bibliotecznego, posiadającego branżowe magazyny biblioteczne i obliczonego na 4 mln. woluminów, jest uwzględnienie możliwości powiększania zbiorów biblioteki do 10% rocznie (na dzień dzisiejszy zbiory liczą ok. 1 mln 452 tys. książek).

Czytelnie i wypożyczalnie znajdują się na 3, 4, 5, 6 i 8 kondygnacji; sala konferencyjna, znajdująca się na ostatniej kondygnacji, wyposażona jest w niemiecki system niezbędny do przeprowadzenia różnego rodzaju przedsięwzięć (mikrofony, sprzęt do tłumaczenia symultanicznego, 5 ekranów). W projekcie przewidziane są sale wykładowe, a w pomieszczeniach w piwnicy zaplanowany jest tzw. poligon Katedry Kryminalistyki.

³² Асоціація випускників-офіційний [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://alumni.kpi.kharkov.ua/biblioteka/>>.

³³ Jednak są pewne uwagi dotyczące rozwiązań kompozycyjnych i architektoniczno-planistycznych: mimo że elewacja frontowa budynku jest przeszklona i szkło częściowo odbija otaczający krajobraz, wysokość budynku nieco wyróżnia go spośród innych, w większości pięciopiętrowych budynków. Można odnieść wrażenie, że budynek nie został wtopiony w otoczenie, lecz wciśnięty i nie obeszło się tu bez lekceważenia norm budowlanych, ponieważ odległości techniczne między budynkami są zbyt małe.

³⁴ Centrum biblioteczno-informacyjne to 9-piętrowy budynek o żelbetowej konstrukcji szkieletowej, o planie skomplikowanej krzywoliniowej konfiguracji (60x38 m) i wysokości kondygnacji 3,6 m. Powierzchnia ogólna wynosi 16 620 m², wielkość – powyżej 50 000 m².

³⁵ Porównując: budowa Narodowej Biblioteki Technicznej w Pradze o powierzchni ogólnej 38 661 m² wyniosła 84,5 mln EUR. Renowacja biblioteki Uniwersytetu we Fryburgu o powierzchni ogólnej 41 673 m² kosztowała 32 mln EUR. Liczyby te świadczą o niewystarczającym poziomie finansowania budowy ukraińskich bibliotek, co z kolei wpływa na jakość ich architektury i funkcjonowania w ogóle).

a)

b)

Fot. 5. Naukowa Biblioteka Narodowego Uniwersytetu Prawa imienia Jarosława Mądrego:
a) nowy gmach biblioteki

Źródło: Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого [on-line],
[dostęp: 13.07.2017], <<http://nlu.edu.ua/новини/у-зв'язку-із-завершенням-будівництва-н>>
b) czytelnia

Źródło: Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, op. cit.

W projekcie wykorzystane zostały podstawowe rozwiązania stosowane wobec przestrzeni bez barier, która pozwala swobodnie poruszać się osobom niepełnosprawnym: wejścia centralne pozbawione są progów i posiadają pochylnie, istnieje winda oraz WC przystosowane specjalnie dla potrzeb osób niepełnosprawnych³⁶.

³⁶ Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://nlu.edu.ua/новини/у-зв'язку-із-завершенням-будівництва-н>>.

Należałoby zaznaczyć szereg czynników, które miały wpływ na sukces projektu. Przede wszystkim powstanie biblioteki stanowi kontynuację niemal 100 letnich działań państwa na rzecz profesjonalnego kształcenia prawników, wyrażonych stworzeniem odrębnej szkoły wyższej o takim profilu. Dyrektorka tej instytucji (Nadija Pasmor) zaznacza, że istnieje wizja zmian współczesnej biblioteki. Całkowita zgodność poglądów jej kierownictwa i rektora uczelni (Wasyla Tacyja), sprawiają, że biblioteka może liczyć na dialog i stałe wsparcie władz. Budowa takiej biblioteki jest wielkim doświadczeniem i wydarzeniem w kraju – pozostaje więc tylko spodziewać się pozytywnego wpływu realizacji tego projektu na rozwój wizji współczesnego wizerunku bibliotek Ukrainy.

Głównym wymaganiem społecznym XXI wieku, odzwierciedlającym światowe trendy w zakresie intelektualizacji społeczeństwa, jest przestrzeganie praw i wolności człowieka polegających między innymi na wolnym dostępie do informacji, wiedzy i do nowoczesnych technologii. Potrzeby społeczne – w odniesieniu do otwartego dostępu do wszelkiego rodzaju informacji, mogą zaspokoić szkoły wyższe, centra informacyjne oraz biblioteki. Od wielkości środków zainwestowanych w modernizację bibliotek oraz od opracowania optymalnego scenariusza ich rozwoju będzie zależało skuteczne funkcjonowanie instytucji.

Badanie podstawowych czynników wpływu na kształtowanie rozwiązań architektonicznych i planistycznych bibliotek (w tym również bibliotek szkół wyższych) dowodzi, że przestrzenna organizacja obiektów bibliotecznych jest odzwierciedleniem modelu organizacji społeczeństwa. W związku z powyższym w czasie projektowania, budowy i renowacji bibliotek należy uwzględniać te czynniki mając na celu tworzenie jakościowej przestrzeni społeczno-kulturowej.

Bibliografia

- Bisbrouck M.-F., Gascuel J., *Quels espaces pour la bibliothèque ?* "Bulletin des bibliothèques de France" (BBF) 1985, No. 1, p. 6–17 [on-line], [dostęp: 15.06.2017], <<http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-1985-01-0006-001>>.
- Gill P. et al., *The Public library service: IFLA/UNESCO guidelines for development*. München 2001 [on-line], [dostęp: 15.06.2017], <<https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/archive/the-public-library-service/publ97.pdf>>.
- Naumann U., *Grundsätze des Bibliotheksbaus. Von den »Zehn Geboten« von Harry Faulkner-Brown zu den »Top Ten Qualities« von Andrew McDonald* [on-line], [dostęp: 15.06.2017], <<http://edoc.hu-berlin.de/miscellanies/bibliotheksbau-30189/14/PDF/14.pdf>>.
- UnionTB, *Мраморные полы, доступ в Интернет и миллион экземпляров* [on-line], [dostęp: 15.06.2017], <<https://www.youtube.com/watch?v=ddwOYQ5-Zhw>>.
- Амлинский Л. и др., *Библиотечные здания: основные положения библиотечного строительства*, Москва 1993.

- Асоціація випускників-офіційний [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://alumni.kpi.kharkov.ua/biblioteka/>>.
- Бібліотека сьогодні [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://library.kpi.kharkov.ua/uk/biblioteka>>.
- Біда О., *Кіноклуб, лекції про джаз і подкасти про книги – якою буде львівська бібліотека* [інтерв'ю з О. Каськівим] [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<https://hromadske.ua/posts/iakoju-bude-nova-lvivska-biblioteka-culture>>.
- Благодійний проект Реставрація – Києво-Могилянська Академія [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://restoration.ukma.edu.ua/>>.
- Державна наукова архітектурно-будівельна бібліотека імені В.Г. Заболотного [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://www.dnabb.org/>>.
- ДНТУ Научно-техническая библиотека [on-line], [dostęp: 15.06.2017], <<http://library.donntu.ru/>>.
- Донецький національний технічний університет НТБ [on-line], [dostęp: 15.06.2017], <<http://donntu.edu.ua/library>>.
- Дубинина, О. А., *Архитектоника современной библиотеки*, „Вестник Челябинской государственной академии культуры и искусств” 2013, № 4 (36), с. 189–193 [on-line], [dostęp: 19.06.2017], <<https://cyberleninka.ru/article/n/arhitektonika-sovremennoy-biblioteki>>.
- Іванишин У., *Бібліотека мрії: новий інформаційно-ресурсний центр УКУ в запитаннях і відповідях* [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <http://tvoemisto.tv/news/biblioteka_mrri_novyy_informatsiynoresursnyy_tsentr_uku_v_zapytanyah_i_vidpovydyah_84231.html>.
- Івашина, А., *За два роки львів'яни отримують новітню бібліотеку при УКУ* [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://www.chytomo.com/interview/za-dva-roki-lvivyani-otrimayut-novitnyu-biblioteku-pri-uku>>.
- Ярошенко Т., *Бібліотека – інтелектуальний центр навчального процесу та наукових студій в НАУКМА* [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/3190>>.
- Лаврова К. Б., *Библиотечный дизайн как фактор поддержки чтения в общедоступной библиотеке*, „Информационный Бюллетень РБА” 2010, № 57, с. 93–95 [on-line], [dostęp: 15.06.2017], <<http://www.rba.ru/content/resources/bulletin/ib57/rba57.pdf>>.
- Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://nlu.edu.ua/новини/у-зв'язку-із-завершенням-будівництва-н>>.
- „Нове покоління для нової України” Український католицький університет [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://old.ucu.edu.ua/news/17808/>>.
- Схема наукової бібліотеки НАУКМА [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://www.library.ukma.edu.ua/index.php?id=547>>.
- Соколов А., *Библиотечный авангард информационного общества*, „Научные и технические библиотеки” 2012, № 2, с. 51–60 [on-line], [dostęp: 15.06.2017], <http://www.gpntb.ru/ntb/ntb/2012/2/ntb_2_7_2012-соколов.pdf>.
- Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року: Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України, в: Кабінет Міністрів України Розпорядження від

23 березня 2016 р. № 219-р, Київ [on-line], [dostęp: 19.06.2017], <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80>>.

Український Католицький Університет [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://old.ucu.edu.ua/news/22077/>>.

Український Католицький Університет [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://old.ucu.edu.ua/news/27849/>>.

Відкриття бібліотеки Омеляна та Тетяни Антоновичів [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://restoration.ukma.edu.ua/content/vidkrittya-biblioteki-omelyana-ta-tetyani-antonovichiv>>.

Forming of a library space: the problems and challenges (drawing on the experience of contemporary Ukraine)

Abstract: The main factors that influence the formation of architectural library spaces are considered in the article. It has been shown how a social structural model is reflected on a library space organization.

The peculiarities of the modern architectural spaces development have been introduced in the case of the selected Ukrainian libraries. The authors reflect on the impact of social, political and economic factors to the theoretical principles the building as well as what kind of problems, challenges and local conditions verify the initial basics of library design.

Keywords: Building of Ukrainian libraries, architectural space, social and political factors, financial and economic factors, social factors.

Ewa Szczepankiewicz

Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej
Politechnika Wroclawska

Zmiany przestrzeni bibliotek w kontekście użytkowania przez osoby niesamodzielne

Streszczenie: Rozwój technologiczny, który nastąpił w drugiej połowie XX wieku, bardzo pozytywnie wpływa na poszerzenie dostępu do wiedzy i informacji osób dotkniętych dysfunkcjami. Nowe rozwiązania ułatwiają korzystanie z dóbr kultury i nauki wszystkim chętnym, bez względu na ich indywidualne ograniczenia. Wszelkie udogodnienia pozytywnie oddziałują na integrację osób niesamodzielnych i zdrowych, ważną z przyczyn społecznych. W obszarach bibliotek ogromne możliwości daje wciąż rozwijająca się e-edukacja, która ułatwia zdobywanie wiedzy dzięki zastosowaniu nowoczesnych metod. Multimedia i sztuczna inteligencja, tworzenie bibliotek cyfrowych, e-portale uczelniane z wybranymi wykładami kursowymi, liczne szkolenia oraz wykłady organizowane on-line, to przykłady najczęściej stosowanych obecnie środków.

Klienci wybierają obiekty, które lepiej spełniają ich oczekiwania i zapewniają większą liczbę istotnych dla nich udogodnień. Rolą architektów, zarządców i właścicieli jest stworzenie przestrzeni bibliotecznych użytecznych, a jednocześnie estetycznych, gdzie wykorzystanie nowych technologii zapewni integrację różnych grup społecznych.

Słowa kluczowe: niepełnosprawni, integracja, dostępność, biblioteka, projektowanie uniwersalne

Społeczeństwo winno dążyć do stworzenia równych szans w każdej dziedzinie życia wszystkim członkom swojej zbiorowości, także tym dotkniętym różnymi dysfunkcjami. Na państwach członkowskich Unii Europejskiej spoczywa odpowiedzialność za poprawę społecznej i ekonomicznej sytuacji osób niesamodzielnych¹. Ogromną rolę w tym procesie odgrywają projektanci, właściciele i zarządcy nieruchomości. Ich wrażliwość

---

¹ Autorka przez osobę niesamodzielną rozumie wszelkie osoby, którym z powodu zmniejszonej sprawności funkcjonalnej do wykonywania podstawowych czynności i zaspakajania życiowych potrzeb niezbędna jest pomocy innej osoby.

społeczna, aktywność i doświadczenie kształtują przestrzenie i wnętrza, a pośrednio również dostęp do świadczonych w nich usług.

Zgodnie z definicją Konwencji ONZ osoby niepełnosprawne to jednostki, które mają długotrwale naruszoną sprawność fizyczną, umysłową, intelektualną lub sensoryczną². W rezultacie napotykać one na bariery, które ograniczają ich dostęp do wielu obszarów życia. Komisja Europejska podaje, że jedna na sześć osób (tj. około 80 milionów ludzi) zamieszkujących Unię Europejską jest niepełnosprawna, w stopniu od lekkiego do znacznego³. 30% osób w wieku powyżej 75 lat dotknięta jest niepełnosprawnością ograniczającą w pewnym stopniu ich możliwości, a w przypadku ponad 20% ograniczenia te są już znaczne. Należy pamiętać, że liczba tych osób zwiększa się wraz ze starzeniem się europejskiego społeczeństwa⁴. Ludzie żyją coraz dłużej, a jednocześnie ich oczekiwania, co do otaczającego ich komfortu, rosną. Ponadto do grona osób niesamodzielnych, ze względu na specyfikę funkcjonowania i związane z nią ograniczenia, zaliczamy, poza seniorami, również matki z wózkami, małe dzieci, osoby czasowo niesprawne fizycznie (poruszające się przy pomocy urządzeń, takich jak kule, laski, balkoniki, wózki inwalidzkie itp.), analfabetów oraz jednostki niekomunikujące się w języku danej społeczności (np. obcokrajowcy). Oznacza to, że spore grono osób z różnych powodów nie może korzystać w pełni z wielu obiektów i przestrzeni publicznych bez ich dostosowania. Dobrymi przykładami braku barier architektonicznych w strefie wejściowej są Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego oraz Biblioteka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

Rozwój technologiczny, który nastąpił w XX i XXI w. bardzo pozytywnie wpływa na poszerzenie dostępu do wiedzy i informacji osób z różnych przyczyn niesamodzielnych. Nowe rozwiązania ułatwiają korzystanie z dóbr kultury i nauki wszystkim chętnym, bez względu na ich indywidualne ograniczenia. Wszelkie udogodnienia pozytywnie oddziałują na ważną z przyczyn społecznych integrację dotkniętych dysfunkcjami z osobami zdrowymi. Transformacja cyfrowa oferuje ogromne możliwości w zakresie likwidacji barier architektonicznych i mentalnych, a tym samym nierówności społecznej, szczególnie wśród osób niepełnosprawnych. Działania te są zgodne z planami Rady Europy⁵,

² Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych przyjęta została przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 13 grudnia 2006 r., podpisana przez Polskę 20 marca 2007 r., ratyfikowana przez Polskę w dniu 6 września 2012 r. (Dz. U. z dnia 25 października 2012 r., poz. 1169), s. 1–54.

³ Komisja Europejska w Komunikacie KOM (2010) 636 z 15.11.2010 r. „Europejskiej strategii w sprawie niepełnosprawności 2010–2010: odnowione zobowiązanie do budowy Europy bez barier”; Moduł ad hoc badania aktywności ekonomicznej ludności UE w zakresie zatrudnienia osób niepełnosprawnych (EU Labour Force Survey ad hoc module on employment of disabled people – LFS AHM), Bruksela 2002, s. 1–14.

⁴ Moduł ad hoc badania aktywności ekonomicznej ludności UE w zakresie zatrudnienia osób niepełnosprawnych (EU Labour Force Survey ad hoc module on employment of disabled people – LFS AHM), 2007 r.; Europejskie badanie warunków życia ludności (EU Statistics on Income and Living Conditions: EUSILC), 2007 r.

⁵ Plan Działania Rady Europy w celu promocji praw i pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w Europie na lata 2006–2015.

rezolucjami ONZ⁶, przepisami prawa polskiego⁷ oraz dobrymi praktykami w zakresie integracji społecznej.

Nowoczesne technologie wkroczyły na dużą skalę do bibliotek akademickich i miejskich, co spowodowało zwiększenie ich przyjazności dla osób niesamodzielnych. Powszechnym stało się zastosowanie komputerów, które mają na celu między innymi zwiększenie dostępu do informacji oraz ułatwienie korzystania ze zbiorów. Znalazły one swe stałe miejsce w przyjaznych, przestrzennych, dobrze oświetlonych, wygodnych wnętrzach, takich jak Biblioteka Publiczna w Amsterdamie (Openbare Bibliotheek Amsterdam), czy Biblioteka Rzadkich Książek i Rękopisów Uniwersytetu w Yale (Yale University's Beinecke Rare Book and Manuscript Library), gdzie połączono dostęp do tradycyjnego i cyfrowego księgozbioru ze stworzeniem warunków architektonicznych sprzyjających użytkownikom niesamodzielnym.

Fot. 1. Biblioteka Publiczna w Amsterdamie

Źródło: na lic. CC BY-SA 3.0, aut. zdj. J. Royan [on-line], [dostęp: 6.08.2018],

<https://nl.wikipedia.org/wiki/Openbare_Bibliotheek_Amsterdam#/media/File:Amsterdam_-_Openbare_Bibliotheek_-_0035.jpg>

⁶ Rezolucja ONZ nr 61/06 z 13.12.2006 *Konwencja Praw Osób Niepełnosprawnych A/RES/61/106*.

⁷ Karta Praw Osób Niepełnosprawnych z 13.08.1997 r. z późniejszymi zmianami (MP 1997, nr 50, poz. 475).

Nie bez znaczenia dla realizacji nowych zadań obiektów użyteczności publicznej, w tym również bibliotek, są zasady projektowania uniwersalnego, stawiające w centrum użytkownika i jego potrzeby. Koncepcja ta powstała w latach 70. XX w. w Stanach Zjednoczonych⁸, gdzie równoległe z pomysłami kształtowały się uregulowania prawne mające na celu ich realizację. W Polsce obecne legislacje nie gwarantują projektowania obiektów, przestrzeni czy produktów w sposób ułatwiający korzystanie z nich wszystkim typom klientów. Ustawy o gospodarce nieruchomościami⁹, prawo budowlane¹⁰, czy ustawa o własności lokali¹¹ oraz inne obowiązujące przepisy są w tym zakresie nieprecyzyjne i gwarantują zaledwie minimum dostępności użytkownikom dysfunkcyjnym. Obecnie trwają prace nad zmianami w przepisach, pod kątem ich zgodności z zapisami ratyfikowanej przez Polskę w 2012 r. Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych¹², które w sposób istotny wpłyną na proces budowy nowych obiektów oraz modernizację istniejących.

W zaistniałej sytuacji to właściciele budynków zostali zobligowani do aranżowania wnętrza (również historycznych) w nowy sposób – na potrzeby pełnego otwarcia obiektów użyteczności publicznej wszystkim typom potencjalnych klientów. Dobrym przykładem dopasowania obiektów historycznych do potrzeb osób niesamodzielnych są Biblioteka Publiczna w Bostonie, Biblioteka Publiczna w Nowym Jorku, Biblioteka Kongresu Stanów Zjednoczonych. Na etapie ich modernizacji projektant zadbał, by na terenach czytelnictwa stworzyć funkcjonalne ciągi komunikacyjne, podkreślone zróżnicowaną kolorystyką i fakturą zastosowanych materiałów. Ponadto przestrzenie pomiędzy stołami zostały zaprojektowane w sposób umożliwiający swobodne manewrowanie wózkami inwalidzkimi i pozbawione dodatkowych przeszkód. Wszystkie stanowiska umożliwiają pracę z urządzeniami elektronicznymi i gwarantują dostęp do internetu. Całokształt działań czyni te obiekty użytecznymi również dla osób z dysfunkcjami.

Znacznie prostsze i tańsze jest dostosowanie nowobudowanych obiektów użyteczności publicznej do potrzeb osób niesamodzielnych. Tak jak to miało miejsce na przykład w Bibliotece Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu lub budynku Bibliotek Politechniki Wrocławskiej.

---

⁸ M. Wysocki, *Projektowanie otoczenia dla osób niewidomych. Pozawzrokowa percepcja przestrzeni*, Gdańsk 2010, s. 20.

⁹ Ustawa o gospodarce nieruchomościami z dnia 21 sierpnia 1997 r. z późniejszymi zmianami (tekst jednolity Dz.U. 2016 poz. 2147).

¹⁰ Ustawa Prawo budowlane z dnia 7 lipca 1994 r. z późniejszymi zmianami (tekst jednolity Dz.U. 2017 poz. 1332).

¹¹ Ustawa o własności lokali z dnia 24 czerwca 1994 r. z późniejszymi zmianami (tekst jednolity Dz.U. 2015 poz. 1168), s. 1–2.

¹² Obecnie trwają konsultacje grup eksperckich w zakresie rekomendacji zmian prawnych i pozaprawnych mających na celu wdrożenie Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych.

Fot. 2. Biblioteka Publiczna w Bostonie

Źródło: na lic. CC BY-SA 3.0, aut. zdj. B. Johnson [on-line], [dostęp: 6.08.2018],
<[https://en.wikipedia.org/wiki/Boston_Public_Library#/media/
File:Boston_Public_Library_Reading_Room.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Boston_Public_Library#/media/File:Boston_Public_Library_Reading_Room.jpg)>

Bardzo istotne w organizacji przestrzeni współczesnych bibliotek są wytyczne Harry'ego Faulknera-Browna i innych autorytetów, które sprowadzają się zasadniczo do jednej reguły – budowania bibliotek dostępnych dla wszystkich. Reguła ta wpisuje się w kanony projektowania uniwersalnego. Biblioteki winny być¹³:

- elastyczne (*flexible*) – oparte na jednym module konstrukcyjnym zapewniającym jednakową wytrzymałość stropów,
- zwarte (*compact*) – otwarte przestrzenie z dogodnymi drogami komunikacyjnymi, co pozwala na szybkie i proste przemieszczanie,
- dostępne (*accessible*) – z zewnątrz i z wnętrza,
- rozszerzalne (*extendible*) – zdolne do rozwoju przestrzennego, co daje możliwość rozbudowy obiektu o kolejne moduły,
- zróżnicowane (*varied*) – w związku z potrzebą zróżnicowania warunków pracy i umożliwienia dostępu do informacji we wszystkich dostępnych aspektach,

¹³ J. Trusiuk, *Zasady projektowania i organizowania bibliotek*, „Głos Bibliotek Publicznych” 2013, nr 2 (12), s. 17–18.

- zorganizowane (*organised*) – pozwalające na szybki i nieskomplikowany dostęp czytelników do zasobów i informacji, a jednocześnie dyskretną kontrolę personelu nad funkcjonowaniem obiektu, w tym szanowaniu potrzeb różnych użytkowników,
- wygodne (*comfortable*) – gwarantujące jak najlepsze warunki do pracy zarówno czytelników, jak i pracowników,
- zapewniające stałe warunki mikroklimatyczne i środowiskowe (*constant in environment*) – by chronić zasoby fizyczne i pozytywnie wpływać na komfort pracy użytkowników i pracowników,
- bezpieczne (*secure*) – dla czytelników, pracowników i zasobów,
- ekonomiczne (*economic*) – generujące optymalne koszty eksploatacji.

Przestrzeganie powyższych zasad pozwala na sprawne funkcjonowanie nawet tak dużych obiektów jak Biblioteka Publiczna w Pekinie, Biblioteka Miejska w Stuttgarcie, Biblioteka Aleksandryjska, Biblioteka Jagiellońska w Krakowie, Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego i wiele innych. Na uwagę we wskazanych obiektach zasługuje duża dbałość o stworzenie komfortowych warunków dla czytelników i personelu, tak by ich drogi krzyżowały się wyłącznie w sytuacjach koniecznych dla ich współpracy. Osoby

Fot. 3. Biblioteka Kongresu Stanów Zjednoczonych

Źródło: Public Domain Mark 1.0, aut. zdj. C. M. Highsmith [on-line], [dostęp: 6.08.2018], <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:LOC_Main_Reading_Room_Highsmith.jpg>

Fot. 4. Bibliotech, Politechnika Wroclawska (aut. zdj. B. Sadowski)

Fot. 5. Biblioteka Publiczna w Pekinie

Źródło: na lic. CC BY-SA 2.0, aut. zdj. IQRemix [on-line], [dostęp: 6.08.2018],
<[https://en.wikipedia.org/wiki/National_Library_of_China#/media/
File:National_Library_of_China_-_Beijing_-_2013_\(16359392581\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/National_Library_of_China#/media/File:National_Library_of_China_-_Beijing_-_2013_(16359392581).jpg)>

niesamodzielne wspierają tu liczne rozwiązania z zakresu nowoczesnych technologii, które ułatwiają im dostęp do zasobów i informacji, a jednocześnie pozytywnie wpływają na ekonomiczny aspekt działania obiektów.

Potrzeby czytelników wpływają na znaczne poszerzenie funkcji współczesnych bibliotek. Obecnie pełnią one nie tylko rolę miejsc przechowywania i wypożyczania zbiorów, lecz przede wszystkim ośrodków kulturalno-edukacyjno-gospodarczo-informacyjnych. Czyni to z nich miejsca integracji różnych grup społecznych, a w rezultacie ogranicza ryzyko wykluczenia jednostek i zapewnia realizację indywidualnych potrzeb wszystkich zainteresowanych.

W dzisiejszych czasach nie wystarczy likwidacja barier architektonicznych w formie tworzenia podjazdów dla wózków, zwiększenia szerokości drzwi, czy wydzielanie normatywnych toalet do użytku osób niepełnosprawnych. Konsumenci oczekują większych udogodnień, które uczynią obiekty i przestrzenie nie tylko użytecznymi, lecz i powszechnie dostępnymi. Nie bez znaczenia w kreowaniu nowego sposobu użytkowania obiektów są oferowane na rynku technologie. Mają one znaczący wpływ zarówno na poszerzenie dostępności, jak i na ich użyteczność czy estetykę. Czytelne dla wszystkich użytkowników systemy informacyjne, to te opracowane z uwzględnieniem ich indywidualnych potrzeb na poziomie sensorycznym. Ważna jest tu również ich unifikacja, by wykluczyć wysyłanie sprzecznych informacji i tworzenie tym samym dodatkowych zagrożeń i barier dla osób dotkniętych dysfunkcjami. Dużą rolę w procesie projektowania najlepszych rozwiązań dostosowania obiektów i przestrzeni odgrywają rozwiązania oparte na nowoczesnych technologiach, lecz i te wynikające ze zrozumienia potrzeb. Istotne, by systemy informacyjne w obiektach użyteczności publicznej opracowywać w formie obrazowej, dźwiękowej oraz dotykowej, z wykorzystaniem elementów tyflografiki, oznaczeń Braille'a i pisma wypukłego¹⁴. Ekrany led dają możliwość prezentacji informacji zarówno w wersji obrazkowej, jak i dźwiękowej. Kioski informacyjne, znajdujące coraz częściej swoje zastosowanie w przestrzeniach publicznych, pozwalają na pozyskiwanie wiedzy o miejscu i świadczonych w nim usługach w przyjaznym dla każdego tempie. Tablice informacyjne, czy też klawisze w windach z oznaczeniami w piśmie punktowym Braille'a oraz sygnały dźwiękowe pomagają odnaleźć się w przestrzeni osobom niewidomym. Zastosowanie pętli indukcyjnych lub możliwość wypożyczenia systemów FM¹⁵, światła pulsacyjnych lub wibracji poszerzają dostępność obiektów dla osób głuchych i jednocze-

¹⁴ M. Wysocki, *Projektowanie otoczenia dla osób niewidomych. Pozawzrokowa percepcja przestrzeni*, Gdańsk 2010, s. 178.

¹⁵ Urządzenie wspomagające słuch. Ułatwia komunikację w trudnych warunkach akustycznych, gdzie występuje wiele różnych źródeł dźwięku. Składa się z mikrofonu i odbiornika. Osoba mówiąca ma założony mikrofon, a dźwięk jest przesyłany bezpośrednio drogą bezprzewodową do aparatu słuchowego odbiorcy. Pozwala to na pokonanie barier odległości i hałasu w tle oraz na zachowanie głośnego i wyraźnego brzmienia mowy.

śnie poprawiają bezpieczeństwo korzystania z nich przez ten typ użytkowników. Podobne przykłady większych i mniejszych udogodnień możemy mnożyć. Ich zastosowanie gwarantuje długotrwałą, łatwą adaptację wewnątrz do nowych potrzeb, usług i technologii, a przede wszystkim nowych typów użytkowników, co w obecnych czasach jest niezwykle ważne, między innymi w kontekście realizacji strategii Unii Europejskiej w sprawie niepełnosprawności.

Szczególnie w obiektach użyteczności publicznej likwidacja barier, w celu poprawy ich dostępności dla wszystkich typów użytkowników, narzuca na właścicieli i zarządców nieruchomości określone obowiązki, ale jednocześnie daje możliwość czerpania zysków z obsługi kolejnej grupy klientów. Wraz z nowymi technologiami pojawiają się również nowe funkcje, dotąd nie identyfikowane z bibliotekami, takie jak miejsca odpoczynku w formie stref gier (Bibliotech, Politechnika Wrocławska) czy też przestrzenie wyposażone w wygodne fotele pozwalające na czytanie książek w wersji cyfrowej (Arteteka, Kraków).

Współczesne biblioteki to także centra, gdzie organizowane są konferencje naukowe oraz wykłady i spotkania, istotne dla lokalnej społeczności. Uczestniczą w nich ludzie, których łączą te same zainteresowania zawodowe i/lub prywatne, co daje możliwość wymiany pomiędzy nimi wiedzy i doświadczeń. To istotny aspekt utrzymywania bezpośrednich więzi międzyludzkich, które coraz częściej są zastępowane przez relacje wirtualne. Biblioteki to dziś także miejsca aktywności jednostek rządowych i samorządowych oraz organizacji pozarządowych, które za ich pośrednictwem prowadzą kampanie informacyjne i społeczne. W tym celu projektowane są w bibliotekach sale, które następnie wyposaża się w sprzęt (projektory, systemy nagłaśniające, pętle indukcyjne itd.) pozwalający na organizację spotkań w komfortowych warunkach.

Innym, równie istotnym jak likwidacja barier architektonicznych elementem integracji jest wpływ nowoczesnych technologii na poszerzanie dostępu osób niepełnosprawnych do edukacji, a w rezultacie zwiększanie ich szans na rynku pracy i poprawa jakości życia. Realizować te cele można tworząc w bibliotekach, szczególnie szkolnych i akademickich, specjalistyczne laboratoria lub przynajmniej stanowiska integracyjne, wspierające użytkowników niesamodzielnych (np. Pracownia Integracyjna w Biblioteczku Politechniki Wrocławskiej). Wykorzystać w ich organizacji możemy:

- monitory grafiki wypukłej (informacja dźwiękowa i dotykowa),
- klawiatury specjalistyczne,
- powiększalniki i lupy elektroniczne,
- syntezy mowy i urządzenia lektorskie,
- wygrzewarki papieru pęczniącego,
- drukarki Braille,
- systemy FM.

Fot. 6. Pracownia Integracyjna w Laboratorium Tyfloinformatycznym, Bibliotech Politechniki Wrocławskiej (aut. zdj. E. Szczepankiewicz)

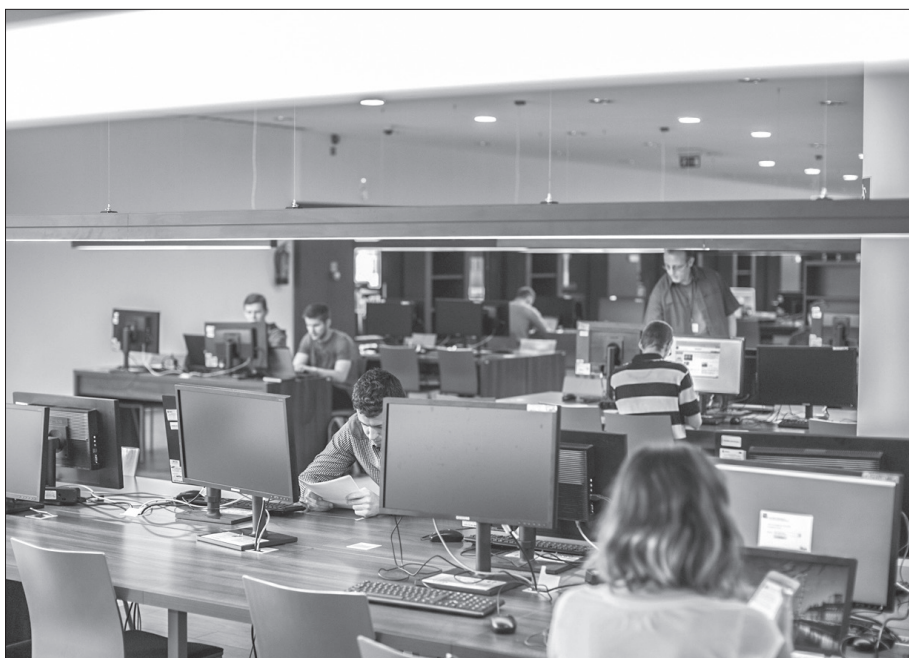
Istotną rolę w tworzeniu nowoczesnych, funkcjonalnych oraz dostępnych dla wszystkich obiektów i przestrzeni pełnią jednostki lub podmioty związane z procesem budowy, modernizacji i nadzoru nad prawidłowym użytkowaniem nieruchomości. Są to przede wszystkim właściciele, zarządcy i administratorzy, oraz architekci i inni projektanci. Ich role, zakresy praw i obowiązków oraz wymagane kompetencje definiują stosowne przepisy. Posiadacz nieruchomości włada nią na zasadzie własności, użytkowania wieczystego, zarządu dla zaspokojenia swoich potrzeb lub w celu czerpania z tego pożytków. Odpowiada za sposób jej użytkowania oraz stan techniczny. Swoje obowiązki może realizować samodzielnie lub scedować na zarządcę¹⁶, który zajmuje się monitorowaniem i analizowaniem czynników wpływających na racjonalne gospodarowanie zasobem w istniejącym stanie prawnym. W oparciu o zebrane dane doradzi właścicielowi jak zwiększyć zyski z nieruchomości oraz jak realizować zalecenia wynikające z przepisów, a następnie sporządzi plan i wykona ustalone działania¹⁷. Jakość jego pracy ma istotny wpływ na zyski pobierane z nieruchomości, a jednocześnie przyjazność dla różnych typów użytkowników. Dobrze zaaranżowane i funkcjonalne wnętrza to takie, z którego w sposób niezakłócony mogą korzystać również osoby dysfunkcyjne, tworząc tym samym nową grupę klientów. I tu znów wracamy do powszechnego dziś już zastosowania do tych celów nowoczesnych technologii, tak jak ma to miejsce w budynku Bibliotech Politechniki Wrocławskiej, gdzie nie znajdziemy

¹⁶ Ustawa o gospodarce nieruchomościami z dnia 21 sierpnia 1997 r. z późniejszymi zmianami (tekst jednolity Dz.U. 2016 poz. 2147), op. cit., s. 56–57.

¹⁷ Ibidem.

Fot. 7. Sala konferencyjna, Bibliotek Politechniki Wrocławskiej (aut. zdj. P. Pinkawa)

Fot. 8. Strefa Otwartej Nauki, Bibliotek Politechniki Wrocławskiej (aut. zdj. B. Sadowski)

książek w ich tradycyjnej papierowej formie, a wyłącznie możliwość czytania ich cyfrowych egzemplarzy na ekranach.

Naturalnym skutkiem rozwoju technologicznego, i jednocześnie odpowiedzią na potrzeby różnych typów czytelników, jest zanikanie części funkcji bibliotecznych i powstawanie w ich miejsce innych. Coraz większą popularnością cieszy się dostęp do zbiorów zdigitalizowanych, co zmniejsza zainteresowanie wypożyczaniem w systemie tradycyjnym. Cyfryzacja daje szerokie możliwości zastosowania rozwiązań z zakresu tyfloinformatyki oraz układów induktofonicznych, lecz wyłącznie w oparciu o obiekty wcześniej zeskanowane w formacie 2D lub 3D. Trendy te wpływają oczywiście na organizację magazynów zbiorów oraz czytelni. Niezwykle obecnie zróżnicowane oczekiwania użytkowników, wnikające z ich potrzeb i przyzwyczajzeń, to duże wyzwanie dla współczesnych bibliotekarzy. Wymagają one ogromnej elastyczności i zrozumienia indywidualnych potrzeb. Klienci wybierają obiekty, które lepiej w ich ocenie spełniają ich oczekiwania i zapewniają większą liczbę istotnych dla nich udogodnień. Szczególnie dotyczy to użytkowników o ograniczonej sprawności, którzy – w przeciwieństwie do osób zdrowych, większe znaczenie przywiązują na przykład do poczucia bezpieczeństwa, w tym możliwości ewakuacji w sytuacji zagrożenia. Rolą architektów, zarządców i właścicieli jest stworzenie przestrzeni bibliotecznych użytecznych, bezpiecznych, a jednocześnie estetycznych, gdzie wykorzystanie nowych technologii zapewni integrację różnych grup społecznych. Multimedia i sztuczna inteligencja, tworzenie bibliotek cyfrowych, e-portale uczelniane z wybranymi wykładami kursowymi, liczne szkolenia oraz wykłady organizowane on-line, to przykłady najczęściej stosowanych obecnie rozwiązań. Każde z nich daje nowe możliwości i ma pozytywny wpływ na jakość życia wszystkich grup społecznych, a w szczególności osób niepełnosprawnych, których aktywność społeczną warunkuje wiele czynników. Ważnym elementem poprawy jakości ich życia w obszarach edukacji jest zastosowanie nowoczesnych technologii, by takie osoby łatwiej mogły zdobywać nowe kwalifikacje oraz poszerzać swoje zainteresowania.

W przypadku realizacji nowego budynku lub modernizacji istniejącego pojawia się konieczność zaangażowania w proces specjalistów – architektów, konstruktorów oraz tak zwanych projektantów branżowych, których zadaniem jest stworzenie obiektu funkcjonalnego, dostępnego, a jednocześnie zgodnego z obowiązującymi przepisami. Nie bez znaczenia pozostają tu również kwestie estetyki budynku i jego otoczenia. Bardzo istotne jest, aby szczególnie obiekty użyteczności publicznej uwzględniały potrzeby wszystkich potencjalnych wizytujących. Pogodzenie tych potrzeb wymaga doświadczenia oraz dużej wrażliwości i pomysłowości ze strony projektantów. Dużym wsparciem w znalezieniu rozwiązań w tym zakresie są kontrole przeprowadzane przez pełnomocników ds. osób niepełnosprawnych, zwykle już na etapie uzgadniania projektu z inwestorem. Stanowiska takie coraz częściej funkcjonują na uczelniach oraz w jednostkach administracji

Fot. 9. Strefa wejściowa, Bibliotek Politechniki Wrocławskiej (aut. zdj. E. Lukierska)

rządowej i samorządowej. Pełnią je osoby, które mają wiedzę na temat potrzeb osób niesamodzielnych i dostępnych w tym obszarze rozwiązań. Równie cenną inicjatywą jest realizacja audytów istniejących już obiektów. Całokształt tych działań pozwala na stwierdzenie, czy założenia projektowe spełniają wymagania wszystkich typów potencjalnych użytkowników z dysfunkcjami, a w razie potrzeby wprowadzenie niezbędnych modyfikacji w trakcie realizacji, co gwarantuje optymalizację kosztów oraz daje możliwość znalezienia źródeł dofinansowania dla wymaganych rozwiązań. Wprowadzanie zmian na późniejszym etapie jest znacznie droższe, nie zawsze możliwe, a jednocześnie związane z ograniczeniami i utrudnieniami w korzystaniu z modernizowanego obiektu. Pierwszym sprawdzianem dostępności jest strefa wejściowa, która może stanowić barierę niemożliwą do samodzielnego pokonania dla osoby dysfunkcyjnej. Dlatego istotnym jest, by projektant przewidział rozwiązania gwarantujące swobodny dostęp do obiektu wszystkim typom użytkowników, pamiętając o ich potrzebach i ograniczeniach sensorycznych oraz bezpieczeństwie na etapie użytkowania. Zastosowanie tu znajdują udogodnienia takie jak pochylnie dla wózków, barierki, czy wyeliminowanie ruchomych elementów z ciągów komunikacyjnych, ale również kontrastowa kolorystyka lub systemy automatycznego otwierania i zamykania drzwi.

Inwestycje w zastosowanie w obiektach i przestrzeniach nowoczesnych technologii pozwalają na zwiększenie grupy użytkowników takich obiektów, co wiąże się

z możliwością dodatkowych przychodów dla właścicieli. Nie bez znaczenia pozostają tu również zasady CSR (społeczna odpowiedzialność biznesu), które promują rozwiązania korzystne dla interesu publicznego, choć niekoniecznie opłacalne w rozumieniu ekonomicznym.

Przestrzeń publiczna, która nie jest przystosowana do potrzeb osób niesamodzielnych prowadzi do pogłębiania procesu ich wykluczenia społecznego. Projektanci, właściciele i zarządcy powinni postrzegać osoby niepełnosprawne jako kolejną grupę użytkowników, ale również klientów, a tym samym dbać o to, by nieruchomości spełniały ich potrzeby ergonomiczne i psychosomatyczne. Dotyczy to zarówno nowych obiektów, jak i tych modernizowanych. Ważnym aspektem u osób z dysfunkcjami jest poczucie bezpieczeństwa w zakresie poruszania się w środowiskach zurbanizowanych. Można pozytywnie wpłynąć na jego odczuwanie, między innymi dzięki zastosowaniu nowoczesnych technologii do aranżacji przestrzeni i obiektów. Architekt i zarządca pełnią tu de facto rolę kolejnej grupy rehabilitantów, bo od jakości ich pracy zależy, czy osoby niesamodzielne uaktywnią się społecznie i będą w stanie wykorzystać nowe możliwości do poprawy jakości swojego życia. Jednocześnie należy pamiętać, że ich aktywność może również w pozytywny sposób odbić się na aspektach ekonomicznych użytkownika obiektu, które to aspekty nie pozostają bez znaczenia dla właścicieli. To nowa grupa klientów, gotowych do korzystania z rozmaitych funkcji obiektów i przestrzeni publicznych, jeśli tylko będą mieli po temu możliwość.

Bibliografia

- Karta Praw Osób Niepełnosprawnych z 13.08.1997 r. z późniejszymi zmianami (MP 1997, nr 50, poz. 475).
- Komunikat Komisji Europejskiej KOM (2010) 636 z 15.11.2010 r. „Europejskiej strategii w sprawie niepełnosprawności 2010–2010: odnowione zobowiązanie do budowy Europy bez barier”.
- Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych z 13.12.2006 r., Dz. U. z dnia 25 października 2012 r., poz. 1169.
- Moduł ad hoc badania aktywności ekonomicznej ludności UE w zakresie zatrudnienia osób niepełnosprawnych (EU Labour Force Survey ad hoc module on employment of disabled people – LFS AHM), 2002.
- Moduł ad hoc badania aktywności ekonomicznej ludności UE w zakresie zatrudnienia osób niepełnosprawnych (EU Labour Force Survey ad hoc module on employment of disabled people – LFS AHM), 2007.
- Plan Działania Rady Europy w celu promocji praw i pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w Europie na lata 2006–2015.
- Trusiuk J., *Zasady projektowania i organizowania bibliotek*, „Głos Bibliotek Publicznych” 2013, nr 2 (12), s. 14–18.

Ustawa Prawo budowlane z dnia 7 lipca 1994 r. z późniejszymi zmianami (tekst jednolity Dz. U. 2017 poz. 1332).

Ustawa o gospodarce nieruchomościami z dnia 21 sierpnia 1997 r. z późniejszymi zmianami (tekst jednolity Dz. U. 2016 poz. 2147).

Ustawa o własności lokali z dnia 24 czerwca 1994 r. z późniejszymi zmianami (tekst jednolity Dz. U. 2015 poz. 1168).

Wysocki M. *Projektowanie otoczenia dla osób niewidomych. Pozawzrokowa percepcja przestrzeni*, Gdańsk 2010.

Changes of libraries' space in the context of using them by disabled persons

Abstract: The technological development that took place in the second half of the 20th century, has a very positive effect on expanding the access to knowledge and information for disabled persons. New solutions make cultural and scientific goods better available for everyone, regardless of individual limitations. All conveniences have a positive impact on integration of dependent and healthy people, important for social reasons. In the areas of libraries huge possibilities are given by a constantly growing e-education, making acquisition of knowledge easier through the use of modern methods. Multimedia and AI, digital libraries, college and university e-portals with selected course lectures, numerous trainings and on-line lectures are examples of currently used means. Customers choose these objects, that meet their expectations in a better way and provide more of significant facilities. The role of architects, managers and owners is to create functional and aesthetic library space, where using of new technologies enables integration among different social groups.

Keywords: disabled persons, new technology, real estate, libraries, library space

---

Część II

Rozwiązania przestrzenne w wybranych bibliotekach

Kazimierz Adamczyk

Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy w nowej przestrzeni. Założenia i rzeczywistość

Streszczenie: Artykuł przedstawia przygotowania i plan budynku nowej Biblioteki Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Omawia założenia przestrzeni zewnętrznej i wewnętrznej obiektu. Następnie szczegółowo omawia realizację budowy i rozplanowanie wnętrza Biblioteki oraz jej funkcjonowania.

Słowa kluczowe: Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz, biblioteka, budynek, wolny dostęp

Powstanie Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w 2005 r. uświadomiło władzom Biblioteki i Uczelni konieczność zmiany w pracy księżnicy, zarówno od strony formalnej, jak i wizualnej. Pierwszym przejawem było utworzenie i współdziałanie na polu Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej¹. Następnym krokiem stały się starania o nową siedzibę Biblioteki. Poczynania te nabrały przyspieszenia trzy lata później w 2008 r. Uczelnia otrzymała od miasta teren ogródków działkowych, znajdujących się między Bazyliką Księży Misjonarzy a siedzibą główną uczelni. Teren ten stanowił nieregularny prostokąt biegnący wzdłuż ówczesnej ulicy Michała K. Ogińskiego.

Założenia

Projekt przewidywał usytuowanie budynku Biblioteki wzdłuż ówczesnej ulicy Ogińskiego (obecnie Trasa Uniwersytecka). Miał on spełniać najnowsze wymagania przewidziane dla tego typu obiektów, w tym m.in.: łatwy dostęp dla wszystkich użytkowników (włączając osoby niepełnosprawne), automatyzację procesów bibliotecznych i nieograniczony

---

¹ A. Chlewicka, K. Wodniak, *Biblioteka wkrótce w nowym gmachu*, „Forum Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego” 2011, nr 13, s. 4.

dostęp do Internetu; zapewnić odpowiednią temperaturę i wilgotność w magazynach, zabezpieczenie zbiorów specjalnych, oraz umożliwić pracę czytelnikom przy oświetleniu dziennym.

Obiekt o powierzchni użytkowej 15 000 metrów kwadratowych na trzech kondygnacjach miał zapewnić lokalizację dla 1 500 tys. jednostek zbiorów, co zaspokoiłoby potrzeby na najbliższe 25 lat biblioteki.

Parter budynku przewidywał pomieszczenia magazynów, szatni, katalogów, punktu zapisów i części dydaktycznej. Czytelnia czasopism, zbiorów specjalnych, wypożyczalnia międzybiblioteczna i pracownia digitalizacji miały się znaleźć na pierwszym piętrze. Na tej kondygnacji zaplanowano także galerię wystawienniczą i salę konferencyjną. Drugie piętro miało stanowić przestrzeń wolnego dostępu do księgozbioru, czyli połączenia magazynu i czytelnicy, z możliwością pobrania książki z półki do wypożyczenia lub do czytania w strefach między regałami i przy komputerach. Na tej kondygnacji przewidziano równocześnie pięć pomieszczeń do pracy grupowej i piętnaście kabin do pracy indywidualnej². Pod całym budynkiem zaplanowano sto kilkadziesiąt miejsc parkingowych dla zmotoryzowanych, co wyeliminuje problem braku miejsc postojowych.

Oprócz tradycyjnych zadań w bibliotece znajdą miejsce także instytucje dydaktyczne i wystawiennicze. Pomieszczenia dydaktyczne to m.in. sala konferencyjna na 300 miejsc – z możliwością podziału na 2 części, pracownia komputerowa na 30 miejsc, pomieszczenia do pracy grupowej i indywidualnej, sale dydaktyczne dla kierunku informacja naukowa i bibliotekoznawstwo, w tym dwie sale ćwiczeniowe, dwie sale wykładowe i dwie komputerowe.

Przewidziana w założeniu również przestrzeń wystawiennicza umożliwi prezentację różnorodnych form plastycznych, graficznych, fotograficznych i przestrzennych, a zapewne i muzycznych. Z kolei obszerne korytarze stworzą przestrzeń społeczną dla nieformalnych spotkań, dyskusji i uczenia się.

Realizacja

W wyniku konkursu na projekt biblioteki jego zwycięzcą zostało Biuro Studiów i Projektów „Biprokabel” z siedzibą w Bydgoszczy. Biuro to zaprojektowało trzykondygnacyjny budynek z podziemnym parkingiem. Całość podzielono na trzy części: pierwszą – administracyjną, z dyrekcją i agendami wewnętrznymi biblioteki; drugą – właściwą, z dostępem do zbiorów; trzecią – dydaktyczną, mieszczącą Katedrę Informacji Naukowej i Bibliologii oraz Pracownię Humanistyki Drugiej Generacji. Po przekazaniu terenu i wyłonieniu w drodze konkursu inwestora, którym została firma „Budimex” SA, w kwietniu 2011 r. rozpoczęła się budowa biblioteki. Budynek w stanie surowym zamkniętym zo-

² T. Zieliński, *Nowa biblioteka UKW*, „Kalendarz Bydgoski” R. 45, 2012, s. 100–102.

stał wzniesiony w ciągu 1 roku, poczym nastąpiło wykańczanie i wyposażanie wnętrza. Proces ten trwał do maja 2013 r. Po oddaniu go użytkownikowi – Bibliotece, od lipca do września 2013 r. nastąpiła przeprowadzka księżnicy. W tym czasie była ona zamknięta dla odbiorców. W przemieszczaniu księgozbioru z poprzedniego budynku do nowego brali udział wszyscy pracownicy, w większości kobiety, oraz użyzione przez wojsko dwie ciężarówki, a także grupa osadzonych o zmniejszonym rygorze więziennym. Z początkiem roku akademickiego 2013/2014, w październiku, Biblioteka udostępniła swoje zbiory w nowym budynku. Od tego momentu nastąpiło korzystanie z pomieszczeń i księgozbioru księżnicy. Na trzech kondygnacjach rozmieszczono poszczególne zbiory i agendy biblioteczne³.

Na parterze za wejściem umieszczono portiernię, bramki z falami radiowymi, punkt zapisów, wypożyczalnię oraz szatnię. Przed schodami, od północy, w części dydaktycznej znalazły się pomieszczenia Katedry Informacji Naukowej i Bibliologii oraz Pracowni Humanistyki Drugiej Generacji. Funkcjonują tam trzy pracownie komputerowe i cztery sale dydaktyczne, a także pomieszczenia administracyjne dla pracowników Katedry Informacji Naukowej i Bibliologii oraz Pracowni Humanistyki. W części środkowej, niedostępnej dla użytkowników, umieszczono magazyny. Od strony wschodniej rozmieszczono zbiory w sposób tradycyjny na regałach stacjonarnych. Po drugiej stronie korytarza, od zachodu, na regałach jezdnych umieszczono magazyny przechowywania zwartego. Znalazły się tam także magazyny dubletów z kartkowym katalogiem topograficznym oraz sekcja skontrum, melioracji i kontroli zbiorów. W części administracyjnej, od strony południowej, usytuowano sekretariat i gabinety dyrekcji z salą zebrań rady bibliotecznej.

Na I piętrze nad częścią dydaktyczną usytuowano galerię wystawienniczą. Od października 2013 r. do chwili obecnej, czyli do września 2017 r., odbyło się 56 wystaw. Były to prezentacje malarstwa, rzeźby i grafiki oraz fotografii. Przestrzeń galerii stanowiła również miejsce instalacji, performansów, występów artystycznych, a także zaplecze konferencji, seminariów i spotkań środowiskowych⁴. Za galerią została umieszczona sala konferencyjna. W jej wnętrzu zainstalowano dwa podwieszane projektory zespolone z komputerami oraz opuszczane ekrany. Salę zaprojektowano na przeszło 300 osób, z możliwością podziału ruchomą ścianą na połowę.

W części środkowej I piętra budynku znalazły się zamknięte i otwarte agendy Biblioteki. Część zamknięta stanowi Pracownia Digitalizacji, w której umieszczono zaplecze Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej, projektu „Pamięci Bydgoszczan i regionu” oraz pracowni Ochrony Praw Autorskich. Obsługę KPBC stanowią dwa skanery – jeden do zdjęć czarno-białych, drugi do zdjęć kolorowych, wyposażone w aparaty cyfrowe

³ A. Chlewicka, *Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy w nowym gmachu*, „Forum Bibliotek Medycznych” R. 6, 2013, nr 2 (12), s. 328–330.

⁴ M. Zmitrowicz, *Otwórz wrota wyobraźni*, „Bibliotekarz” 2017, nr 6, s. 24–27.

o dużej rozdzielczości. KPBC powstała w 2005 r., a jej koordynatorem została Biblioteka Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, przy udziale Biblioteki UKW i Biblioteki Medycznej Collegium Medicum UMK. Biblioteka cyfrowa gromadzi, opracowuje i udostępnia regionalia, materiały dydaktyczne i zasoby dziedzictwa kulturowego. Do chwili obecnej znalazło się tam przeszło 171 tys. dokumentów⁵. Projekt „Pamięci Bydgoszczan i regionu” powstał w 2011 r. z inicjatywy pana Marcina Rudowicza, a przybrał ramy sformalizowane w Bibliotece w 2013 r. Zadanie to obejmuje rejestrację relacji mieszkańców miasta, a następnie regionu, dotyczy szerokich aspektów życia społecznego, politycznego, gospodarczego i dnia codziennego XX w. Tworzona w ten sposób baza w postaci wywiadów i kopii materiałów faktograficznych została posadowiona i udostępniona na stronie księżnicy. Znajduje się tam także Pracownia Praw Ochrony Dziedzictwa Kulturowego. Do zadań tej pracowni zatrudniono specjalistę od prawa autorskiego⁶.

Za Pracownią Digitalizacji w pomieszczeniu otwartym na czytelnika ulokowano w 2015 r. Księgarnię PWN, która owocnie współpracuje z Biblioteką w nabywaniu nowości, oferując atrakcyjne ceny rabatowe. Oferta ta jest również skierowana do pracowników uczelni i zainteresowanych klientów. Asortyment placówki obejmuje pozycje z różnych wydawnictw krajowych.

Po księgarni, kolejną otwartą agendą księżnicy jest Czytelnia Czasopism z magazynem. W czytelni umiejscowiono w bezpośrednim dostępie dzienniki, tygodniki, dwutygodniki i miesięczniki oraz roczniki czasopism naukowych z ostatnich 10 lat. Pozostałe tomy czasopism umiejscowiono w magazynie położonym za czytelnią, co umożliwi szybkie i sprawne udostępnianie prasy. Ogółem zgromadzono tam przeszło 58 400 roczników czasopism. Czytelnia dysponuje czytnikami mikrofilmów, mikrokart i mikrofisz oraz stanowiskiem Cyfrowej Wypożyczalni – *Academica*. Wyposażona jest w 7 stanowisk komputerowych z dostępem do katalogu i Internetu.

Obok czytelni czasopism znajduje się magazyn i czytelnia Zbiorów Specjalnych. Do jego zasobów drogą kupna i darów pozyskano 38 728 jednostek. Obejmują one inkunabuły, stare druki, exlibrisy, grafikę, ikonografię, rękopisy i kartografię. Zbiory te są udostępniane na miejscu w celach naukowych i do badań nad cennymi pozycjami. Dostęp do czytelni jest możliwy po użyciu dzwonnka przy drzwiach. Cimelia, przed zagrożeniem pożarowym, chronione są zestawem 14 butli z mieszaną o nazwie NOVEC 1230.

Z zbiorami specjalnymi połączona jest Pracownia Dziedzictwa Kulturowego Kresów Wschodnich. Pracownia ta jest następstwem działalności i spotkań członków Towarzystwa Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej (TMWiZW). Jednym z jej aktywistów był pierwszy dyrektor Biblioteki dr Henryk Dubowik. Jednostka ta gromadzi, opracowuje

⁵ Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa [on-line], [dostęp: 20.04.2018], <<http://kpbc.umk.pl/dlibra/collectiondescription?dirids=4>>.

⁶ M. Zmitrowicz, M. Weryho, *Sapere Aude- nowa Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy*, „Bibliotekarz Kujawsko-Pomorski” 2014, nr 2 (43), s. 41–47.

i udostępnia materiały dotyczące kresów wschodnich Rzeczypospolitej. Zgromadzone tam również archiwum czasopisma „Rozmaitości Wileńskie” i pozycje zwarte wydawane przez TMWiZW od 1989 r.

Za wymienionymi agendami usytuowana jest Wypożyczalnia Międzybiblioteczna. Z jej usług korzystają pracownicy naukowcy i studenci ostatnich lat studiów. Drogą pocztową sprowadzane są z bibliotek w Polsce pozycje niedostępne w bibliotekach bydgoskich i udostępniane na miejscu w czytelni czasopism lub w przestrzeni wolnego dostępu.

W części administracyjnej, niedostępnej dla czytelników, umieszczono Oddział Czasopism, Oddział Gromadzenia i Samodzielne stanowisko ds. Zasobów elektronicznych i Szkoleń⁷.

Szczególne miejsce w Bibliotece zajmuje przestrzeń Wolnego Dostępu (WD) do księgozbioru. Została ona umieszczona na drugim piętrze budynku, na powierzchni przeszło 3 tys. m². Miejsce to gwarantuje możliwość bezpośredniego korzystania z przeszło 135 tys. najnowszych i najbardziej poszukiwanych pozycji zwartych. Księgozbiór ustawiono w dziewięciu działach oznaczonych różnymi kolorami i literami alfabetu. Litera A w barwach pomarańczowych reprezentuje bibliologię, bibliotekarstwo, bydgoszianina, a także medioznawstwo, dziennikarstwo, naukoznawstwo i wydawnictwa informacyjne, w tym leksykony, encyklopedie i bibliografie szczególnie zasób bieżącej bibliografii narodowej („PB”, BzCZ, BWC, Polonica.BZ). Następnym kolorem niebieski oznaczony literą F obejmuje dzieła z filozofii i religii. Reprezentowana jest tam szczególnie historia filozofii od starożytności do współczesności, a także teksty wybitnych przedstawicieli szkół filozoficznych oraz pozycje z ontologii, teorii poznania, logiki i etyki. Wspólnie z filozofią ustawiona jest literatura z religii. Zawiera ona leksykony, encyklopedie oraz pozycje z bibliistyki, patrystyki, teologii i historii kościoła. Kolorem brązowym wyróżnionym literą G oznaczono literaturę pedagogiczną i psychologiczną. Dostępne są tam najnowsze encyklopedie, słowniki i leksykony, a także bogaty zasób z historii i teorii wychowania oraz wszystkich dyscyplin pedagogiki, czyli pedagogiki społecznej, rodzinnej, specjalnej, pracy i andragogiki, pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej, resocjalizacji i logopedii. Reprezentowany jest zasób dotyczący nauczyciela i szkoły oraz metodyki nauczania przedmiotów szkolnych. Druga duża kolekcja obejmuje literaturę z psychologii. Oprócz leksykonów, encyklopedii i podręczników akademickich przygotowano dla czytelnika pozycje z psychologii rozwojowej dzieci i młodzieży, a także psychologii dorosłych, monografie dotyczące procesów: poznawczych, uwagi, uczenia, pamięci i myślenia. Nie zabrakło również pozycji z psychologii osobowości, psychoanalizy, psychologii klinicznej i psychologii różnych grup społecznych.

⁷ M. Weryho, M. Zmitrowicz, *Oczekiwania czytelników wobec nowego gmachu Biblioteki Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy*, „Toruńskie Studia Bibliologiczne” 2014, nr 2 (13), s. 189–203.

Kolekcja z nauk społecznych została oznaczona literą E w kolorze fioletowym. Ten obszerny dział obejmuje socjologię, antropologię kulturową, politykę, pomoc i pracę społeczną, ekonomię, nauki polityczne i prawne.

Kolor zielony oznaczony literą I obejmuje biologię, biotechnologię, geografię, medycynę, rolnictwo i leśnictwo oraz sport i turystykę.

Kolekcja oznaczona literą H i kolorem oliwki zgromadziła literaturę z chemii, fizyki, astronomii, informatyki, matematyki, techniki i przemysłu.

Literą B i granatem wyróżniono największą kolekcję w Wolnym Dostępie. Obejmuje ona prace z zakresu językoznawstwa i literaturoznawstwa polskiego, rosyjskiego, niemieckiego i angielskiego oraz innych filologii. Przeszło połowę zbioru zajmuje literatura piękna polska i obca tłumaczona na język polski.

Kolorem żółtym i literą D oznaczono kolekcję historyczną, która zawiera książki z historii powszechnej od starożytności do współczesności, a także z historii Polski od pradziejów do czasów najnowszych.

Ostatnią kolekcją jest księgozbiór zawierający prace z zakresu sztuk pięknych: malarstwa, grafiki, rzeźby, architektury, muzyki, teatru, filmu i kina. Przyporządkowana została mu litera C i kolor różowy.

W przestrzeni WD funkcjonuje odpłatne ksero, a także dwa skanery. Stanowiska komputerowe zapewniają dostęp do katalogu Biblioteki UKW, zasobów dokumentów elektronicznych, zasobów Internetu w Polsce i na świecie. Czytelnicy mogą korzystać z kabin pracy indywidualnej oraz pokoi pracy zespołowej. WD jest skomunikowany z magazynami dwiema parami wind towarowych. Z materiałów, które nie podlegają wypożyczeniu, ponieważ zostały wydane do 1950 r., można korzystać w obszarze WD.

Oprócz bibliotekarzy w sferze obsługi i wypożyczeń na sali dyżurują bibliotekarze związani z daną kolekcją. Udzielają oni wyczerpującej informacji dotyczącej księgozbioru oraz służą pomocą w sprawach technicznych przy ksero i skanerach.

W WD ustawiono regały metalowe o wysokości 2000 mm i szerokości 250 mm, zespolone w trzy dwustronne rzędy o długości 3750 mm każdy, z odstępami między nimi po 2500 mm. Przejścia między regałami zachowano na odległości 1350 mm, umożliwiając swobodny przejazd dla wózków inwalidzkich. Cała sala WD jest klimatyzowana, monitorowana i wyposażona w urządzenia przeciwpożarowe – czujniki dymu i zraszacze wodne.

Na tym samym piętrze, w części niedostępnej dla czytelników, znajdują się pokoje, w których pracownicy Oddziału Opracowania Rzeczowego i Formalnego nadają książkom kodyfikację według Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej. Tak opracowanemu księgozbiorowi przydziela się sygnaturę i następnie umieszcza w Wolnym Dostępie. Także tutaj znajduje się stanowisko bibliotekarza systemowego⁸.

⁸ A. Jankowski, *Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Uczelnia XXI wieku*, Bydgoszcz 2015, s. 123–147.

Współdziałanie bibliotekarzy i architekta zaowocowało przemyślanym zaplanowaniem pomieszczeń w budynku Biblioteki. Spowodowało to niekolidowanie drogi do dokumentów między bibliotekarzami i użytkownikami. Uwolnienie zaś części księgozbioru w Wolnym Dostępie skróciło drogę czytelnika do potrzebnej literatury. Oprócz zadań ściśle bibliotecznych budynek, poprzez przestrzeń wystawienniczą, stał się również kolejnym miejscem na mapie kulturalnym miasta.

Bibliografia

- Chlewicka A., *Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy w nowym gmachu*, „Forum Bibliotek Medycznych” R. 6, 2013, nr 2 (12), s. 328–341.
- Chlewicka A., Wodniak K., *Biblioteka wkrótce w nowym gmachu*, „Forum Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego” 2011, nr 13, s. 4–5.
- Jankowski A., *Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Uczelnia XXI wieku*, Bydgoszcz 2015, s. 123–147.
- Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa [on-line], [dostęp: 20.04.2018], <<http://kpsc.umk.pl/dlibra/collectiondescription?dirids=4>>.
- Weryho M., Zmitrowicz M., *Oczekiwania czytelników wobec nowego gmachu Biblioteki Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy*, „Toruńskie Studia Bibliologiczne” 2014, nr 2 (13), s. 189–203.
- Wodniak K., *Biblioteka zawsze po drodze, nie mijam-wchodzę*, „Forum Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego” 2011, nr 13, s. 12–13.
- Zieliński T., *Nowa biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego*, „Kalendarz Bydgoski” R. 45, 2012, s. 99–103.
- Zmitrowicz M., Weryho M., *Sapere Aude – nowa Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy*, „Bibliotekarz Kujawsko-Pomorski” 2014, nr 2 (43), s. 41–47.
- Zmitrowicz M., *Otwórz wrota wyobraźni*, „Bibliotekarz” 2017, nr 6, s. 24–27.

Library of Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz in the new space. Assumptions and reality

Abstract: The article shows preparations and building plan for the new library of Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz. It describes the plan for outer and inner space. Moreover it characterizes construction and set-up of University's Library and its functioning.

Keywords: Kazimierz Wielki University, Bydgoszcz, library, building, free access

Scholastyka Baran

Biblioteka Uniwersytecka

Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

Dziesięć lat doświadczeń z „przestrzenią biblioteczną” na przykładzie Biblioteki Uniwersyteckiej UWM w Olsztynie

Streszczenie: Biblioteka Uniwersytecka UWM w Olsztynie została oddana do użytku w październiku 2007 r. W nowym budynku bibliotecznym uwzględniono podstawowe zasady współczesnego budownictwa bibliotecznego, które sformułował pod koniec lat 90-tych XX w. angielski architekt Harry Faulkner-Brown. Wśród 10 zasad jedną z najważniejszych jest zasada elastyczności budynku (*flexibility*), umożliwiająca przeorganizowanie jego struktury, co wykorzystano do szeregu modyfikacji w przestrzeni Biblioteki Uniwersyteckiej. Dziesięcioletni okres funkcjonowania Biblioteki w nowym gmachu pozwolił zweryfikować funkcjonalność przestrzeni bibliotecznej pod kątem zmieniających się potrzeb użytkowników, rozwoju nowych usług i technologii informacyjnych oraz potrzeb Uczelni. W artykule omówione zostaną zmiany w wolnym dostępie do zbiorów oraz w przestrzeni społecznej, wirtualnej, dydaktycznej, a także zostanie dokonana analiza, jak dalece założenia projektowe zostały zmodyfikowane w codziennej praktyce.

Słowa kluczowe: budownictwo biblioteczne, biblioteka akademicka, Olsztyn, przestrzeń biblioteczna, wolny dostęp

Wstęp

Współczesna biblioteka to miejsce wielofunkcyjne, promujące i wspierające nie tylko rolę uczelni w kształceniu, nauczaniu i prowadzeniu badań, ale także przestrzeń do pracy własnej, spotkań towarzyskich, prowadzenia działalności społeczno-kulturalnej. Ożywiona przestrzeń i różnorodne wnętrza bibliotek podkreślają bogactwo misji i realizowanych zadań. Niewątpliwie w ostatnim dziesięcioleciu ogromny wpływ na działalność bibliotek i planowanie przestrzeni bibliotecznej wywarły intensywnie rozwijające się technologie informacyjno-komunikacyjne oraz zmieniające się potrzeby użytkowników. To właśnie dla użytkownika organizuje się przestrzeń biblioteczną, a jego potrzeby

wyznaczają – także architektom i projektantom – kierunek zmian¹. Jak podkreśla w swoim artykule Robert A. Seal, organizacja przestrzeni bibliotecznej, zwłaszcza w bibliotekach akademickich, nasyca wiele problemów związanych z jej zaprojektowaniem i późniejszym użytkowaniem: w tak dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości trudno jest sobie wyobrazić, jakie potrzeby i oczekiwania będą mieli użytkownicy za kilkanaście lat. Dlatego też budynki biblioteczne – w przeciwieństwie do innych obiektów akademickich – powinny być tak konstruowane, aby w łatwy sposób można było dokonywać w nich zmian architektonicznych i funkcjonalnych. Właściwość taką uzyskuje się dzięki zastosowaniu w projektowaniu bibliotek konstrukcji opartej o system modułarny. Zasadę tę sformułował w 1933 r. Amerykanin Angus Snead Macdonald przy udziale Keyes’a Dewitta Metcalfa i Ralpha Eugenea Ellswortha. Podstawą konstrukcji budynku są kwadratowe pola (o boku 6,858 m) o tej samej nośności stropów (zwane modułem). Zasada *flexibility* (elastyczności budynku) upowszechniała się w amerykańskim budownictwie bibliotecznym od lat 30-tych XX w., natomiast w Europie w tym czasie dominował model biblioteki trójdzielnej², czyli niekrzyżujących się dróg bibliotekarza, książki i użytkownika. W polskich projektach bibliotecznych zasada modularności została zastosowana po raz pierwszy w projekcie budynku biblioteki Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie (1963), natomiast na szerszą skalę została wprowadzona w budownictwie bibliotecznym końca lat 90-tych ubiegłego stulecia.

Współczesne wyobrażenie o projektowaniu nowoczesnych bibliotek ukształtował brytyjski architekt Harry Faulkner-Brown. W 1994 r. sformułował on 10 zasad (*Ten Commandments*)³ budownictwa bibliotecznego, które stanowią o funkcjonalnym projektowaniu i wykorzystaniu tego typu obiektów. Zasady te tworzą swoisty kanon współczesnego budownictwa bibliotecznego, a zasada elastyczności uważana jest za jedną z najważniejszych – jako zabezpieczenie łatwej reakcji na konieczność zmian przestrzennych i organizacyjnych w zależności od potrzeb użytkowników, wynikających z niemożliwych do przewidzenia w chwili projektu przemian technologicznych i społecznych⁴. Jak wynika z raportu Association of Research Libraries (ARL) z 2014 r., wiele bibliotek amerykańskich planuje w najbliższej przyszłości szereg istotnych zmian w swoich przestrzeniach. Zmiany dotyczyć będą przede wszystkim tworzenia sal do współ-

¹ R. A. Seal, *Library spaces in the 21 st century, Meeting the challenges of user needs for information, technology, and expertise*, "Library Management" 2015, Vol. 36, Issue 8/9, p. 558–569 [on-line], [dostęp: 11.04.2017], <<http://www.emeraldinsight.com/doi/full/10.1108/LM-11-2014-0136>>.

² H. Szczygieł, *Rola bibliotekarza w przygotowaniu i realizacji inwestycji bibliotecznej*, „Scripta Comeniana Iesnensia” 2007, nr 5, s. 152–156 [on-line], [dostęp: 19.07.2017], <http://wydawnictwa.pwsh.edu.pl/index.php?option=com_wrapper&view=wrapper&Itemid=336>.

³ H. Faulkner-Brown, *Some thoughts on the design of major library buildings*, in: *Intelligent Library Buildings* 1997, p. 9–21.

⁴ Ch. G. Mueller, *The once and future library: an architects perspective on designing constituencies*, "The American Libraries" 2012, Vol. 36, Issue 3/4, p. 39–42.

nej nauki, laboratoriów, wspólnych przestrzeni studyjnych i tzw. *makerspaces*, czyli przestrzeni dla twórców, miejsc, w których odbywają się twórcze, praktyczne działania. Powstawać mają także laboratoria wizualizacji oraz laboratoria gier. W raporcie ARL określa się to terminem „przestrzenie next-gen” („przestrzenie kolejnego pokolenia”)⁵. W kształtowaniu przestrzeni pod kątem zmieniających się potrzeb użytkowników istotne jest z pewnością przewidywanie trendów tych zmian. W tym celu w części bibliotek planuje się utworzyć lub już powołano specjalne zespoły ds. bieżącego i systematycznego monitorowania potrzeb i zachowań użytkowników⁶. Korzystanie z pozyskanych tą drogą informacji pozwala na uaktualnianie bądź udoskonalanie katalogu oferowanych usług, w tym także tych związanych ze zmianami w przestrzeni, a stosowne wdrożenia czynią bibliotekę instytucją otwartą, przyjazną, zapewniającą komfort nauki, pracy i spotkań towarzyskich.

Z historii Biblioteki Uniwersyteckiej

Najnowszy etap rozwoju Biblioteki Uniwersyteckiej wyznacza rok 1999, kiedy to dzięki usilnym staraniom środowiska naukowo-dydaktycznego oraz regionalnych działaczy został powołany do życia Uniwersytet Warmińsko-Mazurski. Ustawę o utworzeniu Uniwersytetu, powołanego z połączenia Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Akademii Rolniczo-Technicznej oraz Warmińskiego Instytutu Teologicznego, Sejm RP przyjął 9 lipca 1999 r.⁷ Niezwłocznie, bo już jesienią 1999 r., mając na uwadze bardzo trudne warunki lokalowe bibliotek funkcjonujących przy nowej uczelni, podjęto starania o budowę nowego gmachu biblioteki. Przygotowaniem projektu architektonicznego budynku zajął się zespół pracowników Zakładu Urbanistyki i Architektury Wydziału Nauk Technicznych UWM pod kierownictwem dr hab. Waldemara Wierzchowskiego, prof. UWM. Na lokalizację gmachu wybrano centrum olsztyńskiego kampusu uniwersyteckiego Kortowo 2, cieszącego się opinią jednego z najpiękniejszych kampusów w Polsce – wśród zieleni, nieopodal jeziora, a jednocześnie w pobliżu siedzib 12 wydziałów i licznych domów studenckich. Proces tworzenia nowej biblioteki Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego został szczegółowo opisany w publikacjach Danuty Koniecznej⁸. Planując budowę

⁵ F. Ch. Choy, S. N. Goh, *A framework for planning academic library spaces*, „Library Management” 2016, Vol. 37, Issue 1/2, p. 13–28 [on-line], [dostęp: 11.07.2017], <<http://www.emeraldinsight.com/doi/full/10.1108/LM-01-2016-0001>>.

⁶ R. A. Seal, op. cit. s. 558–569.

⁷ Ustawa z dnia 9 lipca 1999 r. o utworzeniu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Dziennik Ustaw 1999 nr 69 poz. 762.

⁸ Publikacje opisujące proces tworzenia Biblioteki Uniwersyteckiej UWM w Olsztynie: D. Konieczna, *Nowy gmach Biblioteki Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie*, „Poradnik Bibliotekarza” 2007, nr 10, s. 31–32; D. Konieczna, *Nowa przestrzeń biblioteczna miejscem aktywności użytkowników i pracowników uczelni*, „Bibliotekarz Warmińsko-Mazurski” 2009, nr 1/2; D. Konieczna, *Nowy gmach Biblioteki Uniwersyteckiej UWM w Olsztynie*, „Forum Bibliotek Medycznych” R. 4, 2011, nr 2 (8), s. 156–172.

nowoczesnego, dużego budynku bibliotecznego, władze Uczelni podjęły decyzję, że z chwilą oddania go do użytku likwidacji ulegną istniejące na terenie kampusu biblioteki wydziałowe, a ich zbiory i pracownicy zostaną przeniesieni do nowego gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej.

W nowej siedzibie uwzględniono podstawowe zasady współczesnego budownictwa bibliotecznego – na czele z zasadą dotyczącą elastyczności (*flexibility*) – związanego z oparciem budynku na jednakowym module konstrukcyjnym. W przypadku projektu omawianego budynku zastosowano moduł o rozpiętości 6x6 m. Na przestrzeni 10 lat funkcjonowania biblioteki ta naczelną zasadą budownictwa bibliotecznego została wykorzystywana wielokrotnie w trakcie przeobrażeń przestrzeni bibliotecznej.

W założeniach projektowych nowego budynku bibliotecznego zostały zaplanowane nowe rozwiązania, których nie posiadała dotychczasowa siedziba Biblioteki UWM, oraz takie, które w tym czasie uważano za rozwiązania innowacyjne dla bibliotek akademickich, chociażby wolny dostęp do zbiorów. W projekcie użytkowym Biblioteki zaplanowano:

- stworzenie wolnego dostępu do zbiorów,
- wydłużenie czasu otwarcia Biblioteki,
- uruchomienie punktu informacyjnego w holu, przy głównym wejściu do budynku,
- zapewnienie miejsca do uczenia się i prowadzenia badań,
- zapewnienie szerokiego dostępu do stanowisk komputerowych,
- wydzielenie sal dydaktycznych,
- utworzenie kabin pracy indywidualnej i miejsc pracy grupowej,
- wydzielenie miejsc na wystawy, spotkania autorskie i inne imprezy kulturalne,
- zorganizowanie pracowni digitalizacji zbiorów,
- zorganizowanie pracowni konserwacji zbiorów (komora próżniowa, intrologatorium),
- zapewnienie miejsca spotkań i kontaktów integrujących studentów różnych wydziałów⁹.

Nowy gmach Biblioteki Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, oddany do użytku 15 października 2007 r., zajmuje powierzchnię 19 423 m² i składa się z trzech segmentów: bibliotecznego, dydaktycznego i administracyjnego. Zdecydowanemu zwiększeniu w stosunku do poprzednich siedzib uległa powierzchnia przeznaczona dla czytelników oraz pracowników. Kolejną istotną zmianą była poprawa komfortu korzystania z Biblioteki oraz nowa jakość usług bibliotecznych. Czytelnikom oddano do użytku ogółem

---

⁹ D. Konieczna, *Nowa przestrzeń biblioteczna miejscem aktywności użytkowników i pracowników uczelni*, „Bibliotekarz Warmińsko-Mazurski” 2009, nr 1/2 [on-line], [dostęp: 21.07.2017], <http://www.wbp.olsztyn.pl/bwm/1-2_09-ie/uwm.htm>.

720 miejsc, z czego w czytelniach – 488. Zdecydowanej poprawie uległa również infrastruktura komputerowa, bowiem w przestrzeni biblioteczej zainstalowano 225 komputerów dla użytkowników (z dostępem do internetu). Ponadto w przestrzeni Biblioteki umieszczono:

- 8 pokoi pracy indywidualnej,
- 2 pokoje pracy grupowej,
- 5 stanowisk ze sprzętem audiowizualnym,
- 4 sale dydaktyczne (łącznie 140 miejsc, w tym dydaktyczna pracownia komputerowa na 20 stanowisk),
- salę konferencyjną (350 miejsc),
- 120 miejsc dla użytkowników na antresoli,
- 16 miejsc w ogrodzie zimowym,
- kawiarnię i księgiarnię.

W efekcie powstał nowoczesny gmach biblioteczny, w którym zastosowane rozwiązania architektoniczne pozwalają w inny, lepszy sposób organizować dostęp zarówno do zbiorów tradycyjnych, jak i elektronicznych. Biblioteka zyskała nowy wymiar, nabierając charakteru miejsca do nauki, pracy grupowej, prowadzenia dysput, spotkań towarzyskich oraz rozwoju inicjatyw społeczno-kulturalnych. Liczba osób odwiedzających Bibliotekę Uniwersytecką świadczy, że te nowe rozwiązania architektoniczne, zastosowane w budynku, zostały pozytywnie przyjęte przez czytelników. Biblioteka stała się żywotnym ośrodkiem intelektualnego życia akademickiego Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Jednak w perspektywie 10 lat funkcjonowania, a w szczególności wobec następujących w tym okresie zmian w technologiach informacyjnych czy sposobach uczenia się, pociągających za sobą nowe potrzeby i oczekiwania użytkowników, również Biblioteka Uniwersytecka stara się reagować na aktualne trendy. Aby zapewnić atrakcyjność i aktualność oferty, nawiązując do wskazanych już uwag Roberta Seala, oczekiwania i potrzeby użytkowników są monitorowane, a wiele uwagi poświęca się analizie oraz przewidywaniu niezbędnych zmian w przestrzeniach biblioteczych¹⁰.

Wolny dostęp do zbiorów

Planowanie wolnego dostępu do zbiorów biblioteczych to podstawa programu użytkowego współczesnych bibliotek. Taka forma udostępniania zbiorów daje możliwość organizowania przestrzeni biblioteczej odpowiednio do potrzeb użytkowników, adaptowania nowych rozwiązań użytkowych, funkcjonalnych, a także usługowych¹¹.

¹⁰ R. A. Seal, op. cit., s. 558–569.

¹¹ E. Adaszyńska, *Zmiany w projektowaniu budynków biblioteczych organizacji przestrzeni bibliotek akademickich w XX i XXI wieku*, „Zielonogórskie Studia Bibliotekoznawcze” 2014, z. 6, s. 52.

W nowym budynku Biblioteki Uniwersyteckiej UWM w Olsztynie wprowadzenie wolnego dostępu do zbiorów było jedną z najważniejszych podstaw jej programu użytkowego. Założono, że docelowo w wolnym dostępie znajdzie się ok. 70% zbiorów, co zadecydowało o planowaniu odpowiedniego miejsca w magazynach zamkniętych i czytelniach. Obecnie w wolnym dostępie (stan na 31 lipca 2017 r.) znajduje się 349 867 wol./jedn., co stanowi 43% wszystkich zbiorów zgromadzonych w Bibliotece Uniwersyteckiej (w pierwszym roku funkcjonowania nowego budynku w wolnym dostępie znajdowało się 35% zbiorów). Cały wolny dostęp został zlokalizowany w segmencie 1, tzw. bibliotecznym, który spośród trzech segmentów¹² Biblioteki zajmuje największą powierzchnię – na czytelnię zostało przeznaczone 5 382 m². Na trzech kondygnacjach wolnego dostępu użytkownik może przeglądać zbiory na miejscu lub wypożyczać na zewnątrz za pośrednictwem pracowników Oddziału Wypożyczalni lub samodzielnie przez self-checki. Obszar wolnego dostępu w momencie oddania Biblioteki do użytku w 2007 r. obejmował: na parterze obszerną Kolekcję Dydaktyczną, gromadzącą wieloegzemplarzowe podręczniki i skrypty, oraz Centrum Dokumentacji Europejskiej; na I piętrze Oddział Informacji Naukowej, Czytelnię Czasopism Bieżących i Oddział Zbiorów Specjalnych; na II piętrze Oddział Kolekcji Dziedzinowych. W skład tego ostatniego oddziału weszły trzy kolekcje: Kolekcja Nauk Społecznych (symbole działów UKD 0–3), Kolekcja Nauk Przyrodniczo-Technicznych (symbole działów UKD 5–6) oraz Kolekcja Nauk Humanistycznych (symbole działów UKD 7–9). Zbiory ustawiono według Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiątej (UKD), która na potrzeby Biblioteki Uniwersyteckiej została odpowiednio zmodyfikowana i uproszczona. Nowatorska była idea rozmieszczenia czasopism w nowej bibliotece: utworzono Czytelnię Czasopism Bieżących, w której znajdowały się czasopisma pochodzące z prenumeraty, jednakże równolegle, w Kolekcjach Dziedzinowych, postanowiono umieścić periodyki – wyjątkowo poczytne oraz potrzebne do realizacji zadań dydaktycznych i naukowych uczelni. Ideą przyswiecającą takiemu rozwiązaniu było przede wszystkim umożliwienie skorzystania z różnych materiałów bibliotecznych (książek i czasopism) w jednym miejscu. Organizatorzy sądzili, że taka forma organizacji zbiorów zdecydowanie ułatwi pracę użytkownikom, zwłaszcza osobom poszukującym materiałów do prac dyplomowych. Po trzech latach funkcjonowania Kolekcji Dziedzinowych podjęto decyzję o przeniesieniu

¹² Gmach Biblioteki Uniwersyteckiej UWM w Olsztynie składa się z trzech segmentów: bibliotecznego, dydaktycznego i administracyjnego. Segment biblioteczny posiada cztery kondygnacje naziemne; w podpiwniczeniu znajduje się garaż dla pracowników, pozostałe trzy kondygnacje zajmują m. in. kolekcje z wolnym dostępem do zbiorów, Oddział Zbiorów Specjalnych, Ośrodek Informacji Patentowej i Punkt Informacji Normalizacyjnej oraz pracownię dla bibliotekarzy. W skład segmentu nr 2 (dydaktycznego) wchodzi: magazyn kompaktowy, hol wejściowy do budynku, na pierwszym piętrze antresola i sale dydaktyczne oraz na piętrze drugim ogród zimowy. Segment nr 3 (administracyjny) posiada trzy kondygnacje naziemne, w których znajdują się pomieszczenia przeznaczone na biura i pokoje pracy wewnętrznej bibliotekarzy, w tym oddziały gromadzenia, opracowania i kontroli zbiorów. W podziemiu tego segmentu znajdują się pomieszczenia gospodarze i magazyny oraz komora fumigacyjna służąca do odkażania zbiorów.

czasopism do Czytelni Czasopism Bieżących. Na podjęcie takiej decyzji miała wpływ kurcząca się powierzchnia przeznaczona na książki w Kolekcjach Dziedziny¹³, a także zaobserwowane problemy użytkowników związane z podwójną lokalizacją czasopism; czytelnicy nie byli do końca zorientowani, do której agendy należy udać się, by otrzymać poszukiwane czasopismo. Wielu problemów nastęrczało również samo korzystanie z czasopism w Kolekcjach Dziedziny, któremu towarzyszyło często dość głośnie zachowanie użytkowników, zakłócające ciszę i uniemożliwiające koncentrację innych osób, w tym studentów przygotowujących się do zajęć. Mając na względzie powyższe problemy, stworzono jedną czytelną czasopism, która została połączona z Oddziałem Informacji Naukowej. W strukturze organizacyjnej Biblioteki nowa agenda otrzymała nazwę Oddziału Informacji Naukowej i Czytelni Czasopism. W kolejnych latach, w ramach podniesienia komfortu korzystania z czasopism, podjęto decyzję o demontażu ściany działowej, dzielącej dotychczasowe dwie dawne czytelnie Oddziału Informacji Naukowej i Czytelni Czasopism. W wyniku dokonanej zmiany architektonicznej powstało jedno duże pomieszczenie, z równomiernym oświetleniem światłem naturalnym całej omawianej powierzchni (fot. 1).

Fot. 1. Czytelnia czasopism (aut. zdj. E. Stawska)

Nowa aranżacja wspólnej czytelni sprawiła, że stała się ona jasna i przestronna, ale zachowała także swój przytulny charakter, a użytkownicy uzyskali większy komfort pracy. Zmieniły się również warunki pracy samych bibliotekarzy: wcześniej do zapewnienia sprawnej obsługi użytkowników dyżur musiały pełnić jednocześnie dwa zespoły pracow-

¹³ W 2007 r., kiedy budynek biblioteczny oddawany był do użytku, w skład Uniwersytetu wchodziło 15 wydziałów, a uczelnia dawała możliwość kształcenia na 42 kierunkach studiów. W ciągu kolejnych 10 lat uczelnia rozrosła się do 17 wydziałów i 74 kierunków kształcenia. W 2007 r. na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim został utworzony nowy wydział – Wydział Nauk Medycznych, na potrzeby którego Biblioteka rozpoczęła zakup nowego księgozbioru, prawie w całości przeznaczonego do strefy wolnego dostępu. Rok później na potrzeby tego wydziału przejęto zbiory olsztyńskiego oddziału Głównej Biblioteki Lekarskiej. Rok 2008 okazał się rokiem rekordowym w 60-letniej działalności biblioteki, bowiem do jej zbiorów włączono 33 tys. woluminów.

nicze, a po demontażu ściany czytelnicy są obsługiwani przy jednej ladzie bibliotecznej, pracownicy natomiast zostali skierowani do innych zadań.

Kolejna zmiana w obszarze wolnego dostępu do zbiorów dotyczyła zmiany lokalizacji Centrum Dokumentacji Europejskiej (CDE). W początkach funkcjonowania nowej Biblioteki CDE dzieliło przestrzeń biblioteczną z Kolekcją Dydaktyczną (parter). Po trzech latach działalności Biblioteki Uniwersyteckiej okazało się, że migracja zbiorów w wolnym dostępie – przede wszystkim przenoszenie książek z Kolekcji Dziedzinowych do Kolekcji Dydaktycznej, jak również przemieszczanie księgozbioru między Magazynem a Kolekcją Dydaktyczną – jest tak duża, że na prace wewnątrz bibliotekarzy musiano wygospodarować dodatkowe pomieszczenie. Pracownia ta została przeznaczona na prace związane z przygotowaniem księgozbioru do udostępniania, np. zmianę etykiet książkowych lub przygotowywanie informacji zamieszczanych na regałach. Zmiana etykiet wiązała się z procesem ujednoczenia ich kolorystyki: w pierwszych latach funkcjonowania wolnego dostępu obowiązywały inne modele etykiety na książkach w Oddziale Kolekcji Dziedzinowych (etykiety w całości kolorowe, zgodnie z podziałem: nauki społeczne – żółte, nauki przyrodnicze i techniczne – zielone, nauki humanistyczne – niebieskie) oraz w Kolekcji Dydaktycznej (etykiety białe z paskiem kolorowym, analogicznym do kolorystyki stosowanej w Kolekcjach Dziedzinowych). Do ujednoczenia etykiet na materiałach bibliecznych przyjęto ten drugi model (etykiety białe z „dziedzinowym” kolorem), co w efekcie usprawniło prace związane z przemieszczaniem księgozbioru po całym obszarze wolnego dostępu. Przypuszczać można, że na etapie opracowywania programu użytkowego Biblioteki tak duża rotacja księgozbioru pomiędzy poszczególnymi agendami była trudna do przewidzenia. Konsekwencją wygospodarowania pomieszczenia technicznego przy Kolekcji Dydaktycznej było przeniesienie zbiorów CDE, które nową lokalizację otrzymały – ze względu na podobną tematykę (głównie prawo unijne) – w Kolekcji Nauk Społecznych. W strukturze organizacyjnej utworzono Sekcję CDE w Oddziale Kolekcji Dziedzinowych. Zmiana lokalizacji Centrum Dokumentacji Europejskiej, poza zwolnieniem miejsca w Kolekcji Dydaktycznej, wpłynęła również korzystnie na jakość obsługi użytkowników, bowiem został wydłużony czas korzystania z tych zbiorów: wcześniej agenda, obsługiwana przez jednego pracownika, była czynna od 9:00 do 15:00, a po zmianie lokalizacji godziny otwarcia zostały wydłużone analogicznie do pracy Kolekcji Dziedzinowych (8:00–20:00). W ten sposób spełniono postulaty użytkowników, którzy zgłaszali potrzebę dłuższych godzin pracy CDE.

W Bibliotece Uniwersyteckiej od 2008 r. prowadzone są systematyczne badania dotyczące satysfakcji użytkowników z usług świadczonych przez Bibliotekę. Na ich podstawie prowadzona jest analiza potrzeb i oczekiwań, które w miarę możliwości są realizowane. Zwłaszcza w obszarze wolnego dostępu zmiany podążają w kierunku ułatwienia czytelnikom korzystania z materiałów bibliecznych.

Przestrzeń społeczna

Zgodnie z nowymi trendami budownictwa bibliotecznego, w Bibliotece Uniwersyteckiej UWM w Olsztynie – oprócz miejsca na zbiory biblioteczne, zaprojektowano przestrzenie, w których studenci i pracownicy mogą przygotować się do zajęć, uczyć się, wykonywać projekty na zajęcia dydaktyczne, spotkać się towarzysko lub odpocząć po trudach dnia codziennego. Przestrzenie te pełnią funkcję tzw. trzeciego miejsca – po domu i miejscu pracy – w których ludzie chętnie przebywają. W Bibliotece zostały one zlokalizowane na antresoli (I piętro, fot. 2) oraz w „ogrodzie zimowym” (II piętro, fot. 3).

Fot. 2. Antresola (aut. zdj. E. Stawska)

Dużym atutem tych miejsc niewątpliwie jest naturalne oświetlenie, uzyskane dzięki przeszkleniu dachu w postaci stożka (antresola) oraz kopuły (ogród zimowy). Antresola i „ogród zimowy” to miejsca przeznaczone m.in. na prowadzenie różnego rodzaju inicjatyw kulturalnych. Na antresoli zostały zaplanowane przestrzenie, które służą do ekspozycji malarstwa, rzeźby czy fotografii, natomiast w „ogrodzie zimowym” odbywają się bardziej kameralne imprezy, np. poświęcone spotkaniom autorskim. Dzięki tak zaaranżowanej przestrzeni Biblioteka stała się miejscem atrakcyjnym, gościnnym, przyjaznym, miejscem, które studenci chętnie odwiedzają. Zwiększająca się aktywność studentów w przestrzeni antresoli sprawiła, że coraz większym problemem stało się podłączenie urządzenia mobilnego, zwłaszcza laptopów, do gniazd elektrycznych. Tak dużej liczby

Fot. 3. Ogród zimowy (aut. zdj. E. Stawska)

gniazd elektrycznych nie przewidziano w momencie projektowania budynku¹⁴. W 2015 r. postanowiono doinstalować 60 dodatkowych gniazd, ale nie oznaczało to jeszcze likwidacji problemu w pełni. Można tutaj nawiązać do stwierdzenia Roberta A. Seal'a, uznanego w świecie bibliotekarskim eksperta od rozwoju przestrzeni bibliotecznych, że zapotrzebowanie na gniazda elektryczne będzie rosło w miarę upływu czasu. Biblioteka Uniwersytecka Loyola University Chicago w ciągu ostatnich pięciu lat wydała tysiące dolarów na gniazda elektryczne¹⁵.

Z naszych obserwacji oraz z przeprowadzonych badań wynika, że miejsca w przestrzeni społecznej doskonale wpisały się w potrzeby studentów uczelni. Z każdym rokiem funkcjonowania Biblioteki chętnych do korzystania z antresoli oraz „ogrodu zimowego” przybywa. Obecnie zdarzają się takie godziny w ciągu dnia, że problemem staje się znalezienie wolnego miejsca w tych przestrzeniach. Na podstawie obserwacji statystycznych prowadzonych w Bibliotece szacuje się, że rocznie przestrzeń społeczne odwiedza około 200 tysięcy czytelników. Ciekawym zjawiskiem, jakie zostało zaobserwowane przez pracowników Biblioteki, jest aranżowanie przestrzeni antresoli przez osoby tam przebywające w zależności od ich potrzeb – głównie do nauki i rozmów towarzyskich.

¹⁴ D. Konieczna, *Nowa przestrzeń biblioteczna...*

¹⁵ R. A. Seal, op. cit., s. 558–569.

Fatt Cheong Choy oraz Su Nee Goh z Uniwersytetu Technologicznego w Singapurze proponują, aby w takich przestrzeniach projektować meble, które dają możliwość dowolnej konfiguracji; najlepiej, jeśli są to meble modułowe i łatwe do przemieszczania, bowiem studenci wolą tworzyć własną przestrzeń na potrzebę chwili¹⁶. W Bibliotece Uniwersyteckiej UWM w Olsztynie na etapie projektowania tych przestrzeni nie przewidziano w ich strefie miejsc do cichej nauki. Po 10 latach użytkowania antresoli zauważamy, że zapotrzebowanie na takie miejsca ze strony użytkowników jest jednak bardzo duże, dlatego w najbliższej przyszłości zostaną poczynione starania w celu ich utworzenia. Z doniesień literatury światowej wynika, że takie miejsca przeżywają w obecnych czasach swój renesans. Potwierdzają to badania przeprowadzone w bibliotekach amerykańskich takich uczelni jak: University of Wisconsin, University of Connecticut, Lebanon Valley College czy Cornell University w Nowym Jorku¹⁷.

Przestrzeń wirtualna

Istotny wpływ na funkcjonowanie bibliotek w ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat miało wprowadzenie w ich przestrzenie systemów komputerowych, internetu sieciowego i chmurowego, stron www, komputerów osobistych, urządzeń mobilnych czy mediów społecznościowych. Biblioteki stały się bibliotekami hybrydowymi, łącząc w sobie zarówno przestrzeń fizyczną – gdzie biblioteka rozumiana jest jako miejsce, jak i wirtualną, zdominowaną przez zasoby i usługi elektroniczne¹⁸. W XXI w. coraz bardziej uwidacznia się podział przestrzeni bibliotecznej na „realną” i „wirtualną”¹⁹. Przestrzenie te nawzajem się przenikają, natomiast cechą wyróżniającą przestrzeń wirtualną jest jej eksterytorialność w stosunku do tradycyjnej przestrzeni fizycznej.

W skład przestrzeni wirtualnej w Bibliotece Uniwersyteckiej należy zaliczyć m.in. stronę domową www Biblioteki, zasoby elektroniczne, katalogi online, bezprzewodowy Internet, stanowiska komputerowe (168 stanowisk dla użytkowników) oraz Czytelnię Internetową (60 stanowisk). W początkach funkcjonowania nowego gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej Czytelnia Internetowa stanowiła jedną z ważniejszych nowych usług, których nie posiadała „stara biblioteka”. Rocznie korzystało z niej ponad 50 tysięcy stu-

¹⁶ F. Ch. Choy, S. N. Goh, op. cit., s. 13–28.

¹⁷ B. E. Massis, *What's new in libraries. In the library: quiet spaces endures*, “New Library World” 2012, Vol. 113, Issue 7/8, p. 396–399 [on-line], [dostęp: 25.08.2017], <<http://www.emeraldinsight.com/doi/full/10.1108/03074801211245084>>.

¹⁸ G. Piotrowicz, *Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu na tle koncepcji rozwojowych współczesnych bibliotek akademickich* [on-line], [dostęp: 11.07.2017], <http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/73062/01_Grazyna_Piotrowicz.pdf>.

¹⁹ V. Zverevich, *Real and virtual segments of modern library space*, “Library Hi Tech News” 2012, Vol. 29 Issue 7, p. 5–7 [on-line], [dostęp: 18.07.2017], <<http://www.emeraldinsight.com.000077dn54f5.han.uwm.edu.pl/doi/full/10.1108/07419051211280027>>.

dentów. Popularność tego miejsca wynikała głównie z możliwości bezpłatnego surfowania po internecie, czatowania, wysyłania i odbierania poczty e-mailowej. Ponadto dostępne oprogramowanie (pakiet Microsoft Office i inne) umożliwiało pisanie prac licencjacyjnych oraz stwarzało możliwość przygotowania prezentacji na zajęcia. Jednak z czasem popularność Czytelni zaczęła stopniowo słabnąć. Użytkownicy coraz rzadziej korzystali z komputerów tam zlokalizowanych, dlatego też w 2015 r. zapadła decyzja o zawieszeniu jej funkcjonowania. Komputery z Czytelni Internetowej zostały przeniesione na antresolę oraz do holu głównego na parterze Biblioteki. Wszystkie komputery rozmieszczone w przestrzeni bibliotecznej posiadają dostęp do internetu (każdy użytkownik loguje się do komputera poprzez indywidualne hasło i login). Należy przypuszczać, że jednym z powodów słabnącej frekwencji był rozwój urządzeń mobilnych, takich jak smartfony, tablety, iPady, palmtopy, notebooki, które stały się dostępne dla coraz większej grupy społeczeństwa. W dobie intensywnego rozwoju oraz coraz większej popularności urządzeń mobilnych, przestrzeń biblioteki musi być przygotowana do technicznych rozwiązań bezprzewodowych. Potrzeba ta wynika z oczekiwań i potrzeb użytkowników, którzy w jednym miejscu chcą korzystać ze zbiorów tradycyjnych i cyfrowych, mieć dostęp do katalogów i do internetu, móc korzystać ze sprzętu biblioteki lub własnego – laptopów, urządzeń PDA itp.²⁰ W budynku BU dostępna jest sieć bezprzewodowa EDUROAM, którą zarządza Ośrodek Eksploatacji i Zarządzania Miejską Siecią Komputerową OLMAN. Użytkownicy, mając możliwość bezprzewodowego dostępu do internetu, coraz częściej na terenie Biblioteki korzystają z własnych komputerów i innych urządzeń mobilnych.

W nowoczesnej bibliotece uniwersyteckiej przestrzeń biblioteki dostosowywana jest do potrzeb użytkowników. W czasach powszechnego dostępu do zasobów cyfrowych i wobec stale zwiększającej się liczby baz danych w Bibliotece przydatnym narzędziem, z punktu widzenia użytkownika i bibliotekarzy, stają się multiwyszukiwarki. Umożliwiają one szybkie przeszukiwanie różnorodnych zasobów informacyjnych za pomocą jednego okna wyszukiwawczego. W 2014 r. na potrzeby Biblioteki Uniwersyteckiej zakupiono wyszukiwarkę naukową Primo firmy Exlibris. Uproszczono również procedury zdalnego dostępu do źródeł elektronicznych poprzez zakup systemu HAN (Hidden Automatic Navigator). W efekcie – dzięki zrealizowaniu idei jednego okna wyszukiwawczego i jednego logowania do wszystkich zasobów, znacznie ułatwiono korzystanie z całości zasobów bibliotecznych. Z kolei w marcu 2014 r. zakończono prace nad nową wersją strony www Biblioteki, która jest dostosowana do urządzeń mobilnych. Według Victora Zverevicha, którego badania poświęcone są projektowaniu wirtualnych przestrzeni w bibliotekach (zwłaszcza amerykańskich), ważnym trendem w przyszłości współczesnych bibliotek

²⁰ A. Walczak, *Przestrzeń biblioteczna w opiniach bibliotekarzy, architektów i użytkowników (na przykładzie polskich bibliotek naukowych 1989–2009)*, Katowice 2011, s. 90 [on-line], [dostęp: 8.08.2017], <<http://www.sbc.org.pl/Content/101023/doktorat3196.pdf>>.

jest rozwój bibliotek mobilnych (M-bibliotek). Użytkownik korzystający z urządzeń mobilnych ma możliwość uzyskania dostępu do zasobów bibliotecznych i innych zasobów informacyjnych sieci Internet²¹.

Ewolucja i zmiany w przestrzeni wirtualnej Biblioteki Uniwersyteckiej UWM wynikają głównie z potrzeb jej użytkowników, którzy oczekują nowych usług usprawniających proces obsługi. Jedną z takich usług, które zostały wprowadzone w ostatnim czasie, jest możliwość uiszczenia opłaty za przetrzymane materiały biblioteczne poprzez elektroniczny system płatniczy Libsmart Payment, realizowany przez firmę PayU S.A.

Przestrzeń dydaktyczna

W organizacji przestrzeni bibliotecznej nowo budowanych bibliotek niezwykle ważną rolę odgrywają miejsca, w których prowadzona jest działalność dydaktyczna. Do tego celu w Bibliotece Uniwersyteckiej w Olsztynie zostały zaprojektowane 4 sale szkoleniowe – łącznie zapewniające 150 miejsc, w tym dydaktyczna pracownia komputerowa na 20 stanowisk, a także aula konferencyjna na 350 miejsc. Sale szkoleniowe oraz aula konferencyjna wyposażone są w sprzęt multimedialny. Należy podkreślić, że sale szkoleniowe są obecnie powszechnym elementem w większości bibliotek akademickich²². Zostały one zaplanowane głównie do prowadzenia zajęć dydaktycznych z zakresu przysposobienia bibliotecznego oraz kształcenia umiejętności informacyjnych, w szczególności w zakresie korzystania z elektronicznych źródeł informacji. Jak się okazało, wszystkie sale są bardzo chętnie wykorzystywane, ale w mniejszym stopniu przez samą Bibliotekę. Przysposobienie biblioteczne prowadzone jest przede wszystkim w formie e-learningu, natomiast sama Biblioteka najczęściej korzysta z sali szkoleniowej wyposażonej w 20 komputerów, gdzie odbywają się zajęcia z podstaw informacji naukowej, prowadzone głównie dla studentów uczestniczących w seminariach dyplomowych. Potrzeby uczelniane w stosunku do sali komputerowej były tak duże, że ostatecznie Biblioteka miała do niej dostęp tylko raz w tygodniu. Taka sytuacja komplikowała bardzo organizację szkoleń dla studentów. Rozwiązanie problemu nastąpiło z chwilą zawieszenia działalności Czytelni Internetowej, bowiem pomieszczenie po niej zostało zaadaptowane na potrzeby użytkowników – jako sala szkoleniowa z podstaw informacji naukowej. Obecnie 4 sale dydaktyczne są wykorzystywane do prowadzenia zajęć na studiach stacjonarnych, niestacjonarnych i podyplomowych.

Poza salami szkoleniowymi do przestrzeni dydaktycznej należy aula konferencyjna, która głównie została zaplanowana z przeznaczeniem na różne imprezy i zajęcia ogólnouczelniane. Od 2008 r. w auli prowadzone są wykłady dla studentów tych wydziałów

²¹ V. Zverevich, op. cit., s. 5–7.

²² D. Konieczna, *Nowa przestrzeń biblioteczna...*

UWM, które borykają się z problemami lokalowymi. Ze względu na dużą pojemność (350 miejsc, z możliwością przedzielenia na dwie części) odbywają się w niej konferencje ogólnopolskie i międzynarodowe, organizowane nie tylko przez środowisko naukowe Uniwersytetu, ale również przez instytucje samorządowe i organizacje branżowe (poza konferencjami są to np. egzaminy prawnicze i lekarskie).

Nowoczesna biblioteka powinna stwarzać swoim użytkownikom – w zależności od ich preferencji, różnego rodzaju miejsca do pracy i nauki. W Bibliotece Uniwersyteckiej, poza miejscami usytuowanymi w przestrzeni społecznej i pokojami pracy grupowej, znajdują się także miejsca do pracy indywidualnej. Są to tzw. Kabin Pracy Indywidualnej, w których istnieje możliwość podłączenia własnego komputera do internetu oraz pozostawienia materiałów naukowych na dłuższy okres czasu bez konieczności zabierania ich do domu. Początkowo zainteresowanie tymi miejscami było niewielkie, być może dlatego, że było to novum dla wielu naszych użytkowników. Z czasem wykorzystanie Kabin Pracy Indywidualnej zaczęło rosnąć: w 2008 r. z kabin skorzystało około 600 osób, rok później już 1143 osoby, a obecnie kabin są wykorzystane w 100% każdego dnia. Korzystają z nich nie tylko studenci przygotowujący prace dyplomowe, ale również pracownicy naukowo-dydaktyczni Uniwersytetu, pisząc dysertacje doktorskie czy habilitacyjne. Szczególnie w okresach sesji egzaminacyjnych zainteresowanie jest tak duże, że nie wszyscy użytkownicy mają szansę je zarezerwować. Dla lepszego ich użytkowania planuje się wprowadzić elektroniczną księgę rejestracji. Wydaje się, że 8 pokoi pracy indywidualnej w Bibliotece Uniwersyteckiej nie jest liczbą wystarczającą w stosunku do potrzeb, w dalszej perspektywie należałoby zaadaptować inne pomieszczenia na ten cel.

Zakończenie

Biblioteki akademickie, poza przestrzeniami przeznaczonymi na materiały biblioteczne, organizują również przestrzenie przeznaczone na miejsca do pracy i wspólnej nauki dla swoich użytkowników. Przestrzenie te powinny być tak skonfigurowane, aby dawały możliwość prowadzenia różnych działań, w które angażują się czytelnicy. Biblioteka Uniwersytecka UWM w Olsztynie, wprowadzając nowatorskie rozwiązania architektoniczne, dostosowane wyposażenie, przejrzystą wizualizację, umożliwi realizację wszystkich zadań, które powinna realizować nowoczesna biblioteka akademicka. Jednak z perspektywy 10 lat funkcjonowania w nowym gmachu należy stwierdzić, że nie uniknięto pewnych błędów na etapie planowania i realizacji rozwiązań funkcjonalnych.

Sporym utrudnieniem dla bibliotekarzy w realizacji zamówień materiałów bibliotecznych, zwłaszcza czasopism, jest brak windy towarowej transportującej je do kolekcji z wolnym dostępem, znajdujących się na I i II piętrze Biblioteki. Taka winda funkcyjno-

je tylko między Magazynem a Wypożyczalnią Główną i umożliwia obsługę zamówień składanych na książki poprzez katalog on-line. W projekcie architektonicznym budynku na etapie projektowania nie uwzględniono miejsca, w którym przez całą dobę można zwracać wypożyczone materiały biblioteczne, tzw. wrzutni. Już w pierwszych latach funkcjonowania Biblioteki brak takiego miejsca okazał się sporym utrudnieniem dla czytelników, zwłaszcza w okresach, kiedy następowały zmiany godzin pracy np. w czasie wakacji akademickich lub dniach okołoświątecznych. Problem zwrotu materiałów bibliotecznych udało się rozwiązać w 2016 r., kiedy przy wejściu służbowym do budynku zamontowano wrzutnię, czynną 24 godziny na dobę przez 7 dni w tygodniu. Innym mankamentem architektonicznym okazała się pierwotna lokalizacja Punktu Informacji Normalizacyjnej oraz Ośrodka Informacji Patentowej – w pomieszczeniu usytuowanym w okolicach atrium bez dostępu światła naturalnego. W konsekwencji pomieszczenie to nie zapewniało odpowiednich warunków pracy, dlatego też po krótkim okresie funkcjonowania tych agend postanowiono przenieść je do bardziej komfortowego pomieszczenia. Zwolnioną powierzchnię zaadaptowano na Izbę Tradycji oraz Muzeum Sportu UWM. Obecnie miejsca te stanowią jedną z głównych atrakcji dla osób odwiedzających Bibliotekę oraz kampus uniwersytecki w Kortowie.

Z perspektywy 10 lat funkcjonowania Biblioteki Uniwersyteckiej w nowym gmachu należy stwierdzić, że stała się ona znanym i popularnym miejscem na terenie kampusu. Biblioteka jest miejscem, do którego studenci chętnie przychodzą – nie tylko wypożyczyć książki czy skorzystać z materiałów bibliotecznych na miejscu, ale stała się również przestrzenią komunikacji, integracji, nauki, wymiany wiedzy oraz spotkań towarzyskich. Stały monitoring potrzeb i oczekiwań użytkowników przyczynia się do wprowadzania zmian funkcjonalnych, które podążają w kierunku tworzenia przestrzeni najwyższej jakości – rozumianej jako przestrzeń, która maksymalnie zaspokaja potrzeby użytkowników bibliotek²³.

Amerykański architekt i profesor architektury na Roger Williams University w Bristol, Michael Crosbie, w swojej monografii *Architektura dla książek* napisał „(...) biblioteki są jak wielkie przyjazne domy w okolicy, zawsze gościnne i często pełne nieoczekiwanych przyjemności. Biblioteka jest prawdziwym trzecim miejscem dla wielu ludzi na całym świecie”²⁴. Myślę, że Biblioteka Uniwersytecka UWM w Olsztynie pomimo pewnych niedoskonałości taką funkcję pełni i będzie pełnił w przyszłości.

Bibliografia

Adaszyńska E., *Zmiany w projektowaniu budynków bibliotecznych organizacji przestrzeni bibliotek akademickich w XX i XXI wieku*, „Zielonogórskie Studia Bibliotekoznawcze” 2014, z. 6, s. 41–58.

²³ A. Walczak, op. cit., s. 10.

²⁴ Cyt. za V. Zverevich, op. cit., s. 5–7.

- Choy F. Ch., Goh S. N., *A framework for planning academic library spaces*. "Library Management" 2016, Vol. 37, Issue 1/2, p. 13–28 [on-line], [dostęp: 11.07.2017], <<http://www.emeraldinsight.com/doi/full/10.1108/LM-01-2016-0001>>.
- Faulkner-Brown H., *Some thoughts on the design of major library buildings*, in: *Intelligent Library Buildings* 1999, s. 9–31.
- Konieczna D., *Nowa przestrzeń biblioteczna miejscem aktywności użytkowników i pracowników uczelni*, „Bibliotekarz Warmińsko-Mazurski” 2009, nr 1/2 [on-line], [dostęp: 21.07.2017], <http://www.wbp.olsztyn.pl/bwm/1-2_09-ie/uwm.htm>.
- Massis B. E., *What's new in libraries. In the library: quiet spaces endures*, "New Library World" 2012, Vol. 113, Issue 7/8, p. 396–399 [on-line], [dostęp: 25.07.2017], <<http://www.emeraldinsight.com/doi/full/10.1108/03074801211245084>>.
- Mueller G. Ch., *The once and future library: an architects perspective on designing constituencies*, "The American Libraries" 2012, Vol. 43, Issue 3/4, s. 39–42.
- Piotrowicz G., *Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu na tle koncepcji rozwojowych współczesnych bibliotek akademickich*, s. 17–28 [on-line], [dostęp: 11.07.2017], <http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/73062/01_Grazyna_Piotrowicz.pdf>.
- Seal R.E., *Library spaces in the 21 st century. Meeting the challenges of user needs for information, technology, and expertise*, "Library Management" 2015, Vol. 36, Issue 8/9, p. 558–569 [on-line], [dostęp: 11.07.2017], <<http://www.emeraldinsight.com/doi/full/10.1108/LM-11-2014-0136>>.
- Szczygieł H., *Rola bibliotekarza w przygotowaniu i realizacji inwestycji bibliotecznej*, „Scripta Comeniana Iesnensia” 2007, nr 5, s. 152–156 [on-line], [dostęp: 19.07.2017], <http://wydawnictwa.pwsw.edu.pl/index.php?option=com_wrapper&view=wrapper&Itemid=336>.
- Ustawa z dnia 9 lipca 1999 r. o utworzeniu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Dziennik Ustaw 1999 nr 69 poz. 762.
- Walczak A., *Przestrzeń biblioteczna w opiniach bibliotekarzy, architektów i użytkowników (na przykładzie polskich bibliotek naukowych 1989–2009)*, Katowice 2011 [on-line], [dostęp: 10.07.2017], <<http://www.sbc.org.pl/Content/101023/doktorat3196.pdf>>.
- Zverevich V., *Real and virtual segments of modern library space*, "Library Hi Tech News" 2012, Vol. 29, Issue 7, p. 5–7 [on-line], [dostęp: 18.07.2017], <<http://www.emeraldinsight.com/000077dn54f5.han.uwm.edu.pl/doi/full/10.1108/0741905121128002>>.

Ten years of experience with "library space" on the example of the UWM University Library in Olsztyn.

Abstract: The University Library of Warmia and Mazury University in Olsztyn was put into use in October 2007. In the new library building fundamentals of the contemporary library construction were considered, formulated by an English architect Harry Faulkner-Brown at the end of 90's. Amongst ten principles, one is the most important – the principle of

---

building flexibility, which enables to reorganize its structure. The following principle was used for the sequence of modifications in the space of University Library. The ten-year-old period of Library functioning in the new building, has allowed to verify the functionality of the library's space for the changing needs of its users, the development of new services and information technologies, as well as University needs. In the following article, changes in open stacks and in social, virtual, teaching space will be discussed, together with the analysis of how far the design's assumptions were modified into everyday practice.

Keywords: library construction, academic library, Olsztyn, library space, users

Agnieszka Bobruk

Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej Uniwersytetu
Ekonomicznego we Wrocławiu

Danuta Gurdak

Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie

Zasady projektowania i architektury zrównoważonej w bibliotekach akademickich z wolnym dostępem do zbiorów – przykłady realizacji

Streszczenie: Celem artykułu jest przybliżenie realizacji konkretnych projektów nowoczesnych bibliotek akademickich na tle funkcjonujących obecnie światowych standardów w budownictwie bibliotecznym i zasad architektury zrównoważonej. Porównując rozwiązania zastosowane w Bibliotece Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu oraz w Bibliotece Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie autorki przedstawiają założenia ogólne, które towarzyszyły powstawaniu nowych gmachów bibliecznych, natomiast w sposób szczegółowy odnoszą się do przestrzeni zasobów. Przedstawiają wizualne rozmieszczenie zbiorów i zmieniający się z biegiem czasu ich układ. Próbuje przewidzieć jak w przyszłości będzie wyglądał wolny dostęp do zbiorów. Analiza porównawcza ma na celu wyciągnięcie wniosków, które mogą być pomocne przy wprowadzeniu zmian korzystnych dla użytkowników każdej z bibliotek.

Słowa kluczowe: nowoczesne biblioteki akademickie, przestrzeń zasobów, wolny dostęp do zbiorów, zasady projektowania bibliotek, zrównoważona architektura, Biblioteka Główna UE WR, Biblioteka UPJPII

Biblioteki jako ważne obiekty użyteczności publicznej, nazywane „bramą do wiedzy” (ang. *gateway library*), mają od kilku dekad wspierać szansę, by realizacje architektów wiązały ich wymiar fizyczny ze światem wartości, by nowe obiekty biblieczne nadawały kształt przestrzeni kulturowej¹. Pozycja, jaką aktualnie zajęła wiedza i informacja w społecznym systemie wartości, sprawia, że projektanci budynków nawiązują do konotacji symbolicznych związanych z pojęciem „biblioteka”. Niejednokrotnie można podziwiać wizjonerskie i odważne realizacje, które mówią o wielkim potencjale już nie

---

¹ K. Ingarden, *Architektura, idea, abstrakcja, szaleństwo... czy porządkowanie świata?* rozm. J. Kurek, A. Sołtysik. „Archivolta” 2011, nr 2 (50), s. 10–18 [on-line], [dostęp: 13.06.2017], <<http://www.iea.com.pl/publikacje/2011/2011-IK-Architektura-idea.pdf>>.

magazynów z książkami lecz tętniących życiem, znaczących instytucji, które sprzyjają demokratyzacji informacji i wiedzy. Z drugiej strony można też odnaleźć przykłady słabego zagospodarowania „dobrze skonstruowanej idei projektantów”. Urok bibliotek podkreślony artystyczną fotografią znajdujemy w rozmaitych rankingach internetowych. Podróżując, konfrontujemy to, co już zobaczyliśmy z tym, co ciekawego architektonicznie jest do zobaczenia. Biura projektowe przedstawiają fantastyczne projekty i wizualizacje związane z architekturą i designem bibliotecznym², a biura turystyczne wpisują wyjątkowe biblioteki jako kolejny obowiązkowy punkt do zwiedzenia.

O ile więc łatwo przychodzi nam zachwycać się walorami bibliotek o „niecodziennej, ikonicznej architekturze”³, o tyle trudniej jest odważnie i wizjonersko zaplanować modernizację istniejącej, ale wciąż przecież nowej biblioteki, zreorganizować działającą już w niej schematy użytkowania i znaleźć zachwyconych koniecznością przeprowadzenia zmian zwolenników oraz sponsora całego przedsięwzięcia. Pomimo realizacji projektu zgodnie z najlepszymi zasadami budownictwa bibliotecznego, nie sposób przewidzieć wszystkich okoliczności lub uniknąć błędów, zawsze jest coś, co wymaga lub warto jest korekty. Papierkiem lakmusowym w tej kwestii jest wzrastająca lub malejąca obecność zadowolonych użytkowników biblioteki oraz stopień wykorzystania przestrzeni i zbiorów.

Uczestnicząc w dyskusji na **temat konieczności modernizacji i otwierania wnętrzbibliotecznych na nowe sposoby funkcjonowania**, zwracamy uwagę na ewolucję przestrzeni fizycznej biblioteki zapewniającej kontakt czytelnika z książką, w kierunku przestrzeni „miejsca”, będącej przestrzenią społeczną, współcześnie niemal obowiązkowo wyposażoną w infrastrukturę telematyczną – wszystko, by zapewnić komfort różnych grup użytkowników. Przyglądając się z bliska jak biblioteki wypełniają swą działalnością wnętrza zaprojektowane według nowoczesnych projektów, porównując stosowane rozwiązania, które wycelowane są niejednokrotnie na osiągnięcie podobnych celów związanych z realizowaną misją biblioteki naukowej, jej rolą i zadaniami, można wysnuwać konkluzje ułatwiające inicjowanie korzystnych zmian. Biblioteki współczesne w sposób elastyczny starają się również rearanżować charakter przestrzeni, odnajdując w nich zalety wielofunkcyjności i poszukując „imponującego wyrazu architektonicznego” swoich wnętrz⁴.

Światowe standardy we współczesnym budownictwie bibliotecznym związane są z „idea biblioteki otwartej” (*open plan, open stacks library*), która kazała projektantom likwidować bariery przestrzenne i organizacyjne pomiędzy książką a czytelnikiem, oraz

² Designboom® [on-line], [dostęp: 20.06.2017], <<http://www.designboom.com/tag/library-architecture-and-design/>>.

³ B. Homiński, *Wpływ współczesnych przemian cywilizacyjnych na nową rolę bibliotek w strukturze miasta*, Kraków 2011, s. 10 [on-line], [dostęp: 20.06.2017], <<https://suw.biblos.pk.edu.pl/resourceDetails&rId=5235>>.

⁴ Ibidem, s. 49.

planować strefy swobodnego dostępu do zbiorów⁵. Połączenie wszystkich części biblioteki w jedną całość jest więc odejściem od kanonu budownictwa bibliotecznego z początku XX w., który zakładał m.in. takie projektowanie przestrzeni, by nie krzyżować ze sobą dróg czytelnika, bibliotekarza i książki⁶.

Istotną i aktualną ideą mającą wpływ na kształt i funkcjonowanie bibliotek jest idea „biblioteki jako miejsca” – chodzi więc o organizowanie ulubionej przestrzeni do pracy i nauki, ożywionej działalności kulturalnej, ważnej i popularnej areny spotkań⁷. „To, co na początku jest przestrzenią, staje się miejscem w miarę poznawania i nadawania wartości (...)”⁸. Zatem „(...) to niekomercyjne i łatwo dostępne miejsce ma duże znaczenie dla funkcjonowania życia społecznego, jest gwarantem demokracji, gdyż zapewnia wszystkim równe szanse dostępu, wzmacnia poczucie przynależności do otoczenia i więzi z innymi”⁹. Staje się także kolejnym stałym punktem poza domem i pracą – „trzecim miejscem”.

Wreszcie należy wymienić ideę zrównoważonego rozwoju, która pojawiła się jako odpowiedź na wyzwanie, jakim stał się w skali globalnej fakt degradacji środowiska naturalnego, wyczerpywania się zasobów naturalnych oraz pogłębiającego się rozwarstwienia społecznego i ubóstwa, jako konsekwencji niekontrolowanego, ekspansywnego rozwoju. Remedium na ten stan ma być zrównoważony rozwój jako „proces zmian społecznych, gospodarczych i środowiskowych, który zapewnia równowagę pomiędzy zyskami i kosztami rozwoju i to w perspektywie przyszłych pokoleń”¹⁰. Racjonalne, oszczędne i wydajne gospodarowanie zasobami ma przyczyniać się do niwelowania dysproporcji rozwojowych oraz do ochrony tych zasobów środowiskowych, na których ma być oparty.

Pojęcie „zrównoważonego rozwoju” pojawia się w wielu kontekstach. W odniesieniu do architektury i urbanistyki w największym skrócie zrównoważony rozwój oznacza stwarzanie warunków „dobrego zamieszkiwania”, takiej przestrzeni do życia, która spełnia nasze oczekiwania, ale nie odbiera szansy realizacji potrzeb naszych dzieci,

⁵ A. Walczak, *Projektowanie bibliotek*, w: *Bibliotekarstwo*, pod red. A. Tokarskiej, Warszawa 2014, s. 680.

⁶ Kanon budownictwa bibliotecznego na przełomie XIX i XX w. to: niekrzyżujące się drogi czytelnika, bibliotekarza i książki; model potrójnej dostępności magazynu (z pracowni, wypożyczalni i czytelni); usytuowanie agend usługowych na jednym poziomie biblioteki; organizacja rozbudowy budynku dla powiększających się zbiorów. Zob.: S. Kubów, *Standardy dla bibliotek naukowych*. „EBIB” 2001, nr 7 (25) [on-line], [dostęp: 20.06.2017], <<http://www.ebib.pl/2001/25/kubow.html>>.

⁷ D. Konieczna, *Rozwiązanie przestrzeni bibliotecznego a zmieniające się wymagania użytkowników bibliotek*, „Bibliotekarz Warmińsko-Mazurski” 2006, nr 3/4 [on-line], [dostęp: 20.06.2017], <http://www.wbp.olsztyn.pl/bwm/3-4_06-ie/uwm.htm>.

⁸ J. Wrana, *Architektura z poszanowaniem miejsca*, „Budownictwo i Architektura” 2011, nr 9, s. 129.

⁹ A. Łobocka, *Centra informacji i galerie – współczesne tendencje organizacji przestrzeni publicznej w bibliotekach polskich*, w: *Fizyczna przestrzeń biblioteki*, pod red. M. Wojciechowskiej, Gdańsk 2013, s. 55 [on-line], [dostęp: 20.06.2017], <http://pbc.gda.pl/Content/55496/Wojciechowska_Fizyczna_przestrzen_biblioteki.pdf>.

¹⁰ *Ekonomiaspoleczna.pl* [on-line], [dostęp: 21.06.2017], <<http://www.ekonomiaspoleczna.pl/x/629822>>.

wnuków, prawnuków¹¹. Polega na właściwej organizacji przestrzennej, dzięki czemu łatwiej zachodzą „relacje społeczne o dobrej jakości”. Według tej idei „miasta powinny być projektowane w sposób ograniczający do minimum ich negatywne oddziaływanie na środowisko, z szacunkiem dla lokalnej społeczności, dziedzictwa kulturowego, a także przy uwzględnieniu rachunku ekonomicznego”¹².

W projektowaniu rozwój zrównoważony wyraża m.in. zasada „6L” autorstwa Sarah Sayce z Wielkiej Brytanii (prof. Royal Agricultural University): pozytywne wrażenia estetyczne (*likeability, liked by occupiers*) – związane ze spełnieniem oczekiwań mieszkańców; odbiór zewnętrzny (*loveability*) – architektura powinna zapewniać wyjątkowe doznania estetyczne; elastyczność (*loose-fit*) – projekty łatwe do modyfikacji, unowocześniania, dostosowania do potrzeb jednostek i społeczności; energooszczędność (*low energy*) – korzystanie z nowoczesnych technologii i odnawialnych źródeł energii; trwałość (*longevity*) – wysoki poziom wykonania, przemyślana konstrukcja i użycie lepszej jakości materiałów przekładająca się na bardziej trwałą i tańszą eksploatację budynku; lokalizacja (*location sensitive*) – konieczność uwzględnienia kontekstu przyrodniczego i kulturowego¹³.

Idee zrównoważonego rozwoju w projektowaniu możemy jednak przełożyć na bardziej szczegółowe wytyczne, dostosowane do funkcji pełnionej przez grupę budynków, czy jeden konkretny. I tak, w literaturze możemy zetknąć się chociażby z pojęciem „kampusu zrównoważonego”¹⁴, a przyjęte kryteria jego oceny możemy odnieść także do budynków bibliotek¹⁵. W oparciu o dostępne opracowania oraz na podstawie zrozumienia samej idei, można wprowadzić termin „biblioteki zrównoważonej” i zastanowić się według jakich zasad taka biblioteka powinna być kształtowana.

Jednym z kluczowych aspektów „biblioteki zrównoważonej” jest lokalizacja. Rozumiemy ją jako usytuowanie względem struktury miasta (peryferyjne/w centrum), relację do pozostałych obiektów uczelni, dostęp do komunikacji (w tym m.in. obecność ścieżek rowerowych), czy też ogólną ocenę otaczającej przestrzeni (jej funkcje, jakość, ciągłość, szczególnie w odniesieniu do przestrzeni publicznych). Najbardziej korzystną lokalizacją wydają się być obszary multifunkcjonalne (z dominacją funkcji usługowych) położo-

¹¹ E. A. Sekuła, *Zrównoważony rozwój w architekturze i urbanistyce*, „Doradca Energetyczny” 2008, nr 7–8, s. 10–13 [on-line], [dostęp 21.06.2017], <<https://www.kiosk24.pl/download.html?f=titlefiles,495>>.

¹² E. Milik, *Projektowanie urbanistyczne w świetle zrównoważonego rozwoju* [on-line], [dostęp: 20.06.2017], <<https://prezi.com/eu7us4h4piwg/dfdasdas/>>.

¹³ S. Sayce, L. Ellison, P. Parnel, *Investment Drivers for Sustainable Property: have we got the balance right? Questions from the UK* [on-line], [dostęp: 21.06.2017], <<https://www.cce.ufl.edu/wp-content/uploads/2012/08/Sayce.pdf>>.

¹⁴ P. Żabicki, *Urbanistyka i architektura szkolnictwa wyższego w Polsce w kontekście idei zrównoważonego rozwoju*, w: *Architektura niezrównoważona*, pod red. K. Pobłockiego, B. Świątkowskiej, Warszawa 2016, s. 136–139.

¹⁵ Jednym z przykładów niestosowania idei zrównoważenia w planowaniu kampusów uczelni wyższych jest ich lokalizowanie na obrzeżach miasta. Por. Ibidem.

ne w centrum miasta, będące w dobrej relacji do pozostałych obiektów uczelni. Przede wszystkim gwarantują one zróżnicowaną grupę użytkowników, składającą się nie tylko ze studentów macierzystej uczelni, oraz ceniony przez nich dogodny dostęp do budynku. W tym przypadku najłatwiej też o wykreowanie takiej biblioteki, którą będziemy traktować jako kontynuację publicznych przestrzeni miejskich – biblioteki wpisanej w istniejący kontekst i czerpiącej z innych otaczających obszarów aktywności w mieście.

Istotny jest także sam aspekt budowlany – użyte materiały i rozwiązania techniczne. Powinny opierać się one na zasadach „budownictwa zrównoważonego”¹⁶, wynikających z poszanowania dla środowiska przyrodniczego, ale także z czerpania ekonomicznych zysków, chociażby ze zredukowanego zużycia energii. W przypadku budynku biblioteki wszystkie te aspekty nabierają istotnego znaczenia – ze względu na gabaryty gmachu, ilość powietrza, którą należy nie tylko ogrzać, ale i kontrolować, doświetlenie lub unikanie nasłonecznienia przestrzeni, jak i na pozostałe parametry takie jak chociażby wilgotność (ze względu na magazynowanie książek).

Kolejne kryterium będzie stanowić zagospodarowanie działki. Możemy ten punkt rozpatrywać też jako komplementarność projektu, realizację nie tylko samego budynku, ale także jego otoczenia. To właśnie ono powinno stanowić łącznik pomiędzy istniejącym kontekstem a powstającym obiektem, tworząc ciągi przestrzeni publicznych oraz kierując ruch w strefę wejściową biblioteki. Otoczenie często traktowane jest jako mniej istotna część inwestycji, stąd też bywa marginalizowane lub w ogóle pomijane. W efekcie dostajemy biblioteki, które oglądamy spoza granic działki, ale nic nie sprawia, że chcemy wejść na ich teren.

Jakość przestrzeni wewnątrz biblioteki możemy oceniać w różnych aspektach. Jednym z nich są rozwiązania funkcjonalno-użytkowe, które są gwarantem prawidłowego działania biblioteki. Drugim istotnym aspektem jest środowisko pracy – to, czy czujemy się w nim komfortowo i bezpiecznie oraz czy jest ono dogodne do pracy (wystarczająco ciche, odpowiednio wyposażone, dobrze wpływające na nastrój i kreatywność użytkowników), czy jest atrakcyjne i dostosowane do potrzeb nowej generacji studentów z uwzględnieniem ich preferencji¹⁷. Ważna jest możliwość wprowadzania wszelkich zmian – czy to wystroju wnętrza, czy jego przeznaczenia, czy też organizacji zbiorów. Jednak koncepcje zrównoważenia wymuszają takie kształtowanie przestrzeni i zasad funkcjonowania, które będą maksymalnie proste do zrozumienia i przyjazne dla odwiedzających.

W bibliotece zrównoważonej niezwykle istotny będzie także ogólny rachunek zysków i kosztów w ujęciu ekonomicznym, a także społecznym, czyli stosunek użytkowni-

¹⁶ Z. J. Boczek, *Budownictwo zrównoważone* [on-line], [dostęp: 20.06.2017], <http://www.architektura.info/index.php/architektura_zrownowazona/aktualnosci/budownictwo_zrownowazone>.

¹⁷ D. Konieczna, *Rozwiązanie przestrzeni bibliotecznej...*

ków do liczby osób zatrudnionych, wykorzystanie potencjału biblioteki w stopniu maksymalnym, aktywizacja nie tylko środowiska uniwersyteckiego, ale również lokalnych społeczności.

Opisane powyżej kryteria można przeanalizować raz jeszcze, tym razem pod kątem wypracowanej już teorii i praktyki projektowania oraz organizowania budynków bibliotecznych. Zawdzięczamy je głównie 10 zasadom architekta Harry'ego Faulknera-Browna opublikowanych w 1994 r., które są swego rodzaju wskazaniem cech „dobrych budynków bibliotecznych”¹⁸. Z kolei cechy jakości przestrzeni bibliotecznej określił Andrew McDonald w roku 2006¹⁹. Można uznać, że stanowią one dopełnienie wskazań jego poprzednika. Zasady Faulknera-Browna mają zapewnić wielofunkcyjność wnętrza, odnoszą się do założeń projektowych dotyczących konstrukcji, technologii i architektury wnętrza oraz organizacji przestrzeni. McDonald w planowaniu bibliotek w większym stopniu kładzie nacisk na przestrzeń ukierunkowaną na potrzeby i komfort użytkowników²⁰. Większość z tych zasad niemalże wprost realizuje ideę zrównoważonego rozwoju. Zarówno u McDonalda, jak i Faulknera-Browna wyraźnie podkreślona jest elastyczność, możliwość przebudowy/rozbudowy i adaptacji. Także oszczędność i wydajność, otwarcie na użytkownika, bezpieczeństwo i komfort to cechy, które zauważają obydwaj autorzy. Dodatkowo McDonald podaje zasadę „zrównoważenia”, interpretując ją także w ujęciu oddziaływania na środowisko przyrodnicze. Stąd też możemy powiedzieć, że sama idea biblioteki zrównoważonej nie jest niczym nowym, a jedynie rozwinięciem już istniejących standardów. Mówiąc dokładniej, jest realizacją tych idei, ze szczególnym uwzględnieniem rachunku zysków-strat stanu obecnego oraz możliwości adaptowania się do zmian w przyszłości.

Sposób organizacji przestrzeni zasobów jest zatem szczególnie istotnym aspektem w kontekście zrównoważonej biblioteki. Zbiory ze swobodnym do nich dostępem są dzisiaj koniecznym warunkiem realizacji tej koncepcji – tak zorganizowana przestrzeń cechuje się wysoką elastycznością i możliwościami przekształceń, co jest bardzo istotnym elementem idei zrównoważonego rozwoju. Przestrzeń, która dostosowuje się do potrzeb użytkowników, sprawia, że każdy czuje się w niej dobrze.

Ważna jest też klasyfikacja rzeczowa, według której zbiory są udostępniane. Powinna ona być dla czytelników ułatwieniem, nie może okazać się zbyt trudna i zniechęcająca.

¹⁸ Wg Harry Faulkner-Brown's *Ten Commandments* budynek biblioteczny powinien być: elastyczny, dostępny, rozszerzalny/rociągliwy, zróżnicowany, zorganizowany, wygodny, zapewniający stałe warunki środowiskowe i mikroklimatyczne, bezpieczny dla czytelników, personelu i zbiorów, ekonomiczny w eksploatacji. Za: E. Kobierska-Maciuszko, *Współczesne budynki biblioteczne w pracach LIBER Architecture Group*, „EBIB” 2001, nr 4 (22) [on-line], [dostęp: 20.06.2017], <<http://www.ebib.pl/2001/22/kobierska.html>>.

¹⁹ A. Walczak, op. cit., s. 683.

²⁰ Zdaniem Andrew McDonalda przestrzeń biblioteczna powinna być: funkcjonalna, przystosowana/elastyczna, dostępna, zróżnicowana, interaktywna, sprzyjająca, przyjazna dla środowiska i czytelników, bezpieczna i zabezpieczona, efektywna, odpowiednia dla technik informacyjnych, z czynnikiem *oomph* lub *wow* (szczególnie pozytywne pierwsze wrażenie, oryginalna forma obiektu, śmiała przestrzeń, która przyciąga wyobraźnię użytkowników i oddaje ducha miejsca). Za: A. Walczak, op. cit., s. 684–685.

Konieczna jest możliwość jej modyfikacji oraz aktualizacji. Przestrzenie zasobów powinny być połączone z czytelniami w strefach wolnego dostępu, miejscami do studiowania (pokoje do pracy indywidualnej, grupowej, przestrzenie pobudzające do działań kreatywnych, wszelkie urządzenia techniczne).

Nie możemy zapominać o organizacji dostępu do źródeł elektronicznych. Choć są w dużej mierze wirtualne, potrzebują komputerów i miejsca, gdzie można z nich skorzystać. W poprzednich latach organizowane były specjalne czytelnie komputerowe. Obecnie komputery są wpisane w przestrzeń zbiorów, a powszechność przenośnych komputerów i urządzeń mobilnych powoduje, że czytelnik może w dowolnym miejscu na terenie całego budynku korzystać ze zbiorów wirtualnych. Dzięki swobodnemu dostępowi do półek, biblioteka staje się miejscem, gdzie możemy przeszukiwać zbiory zarówno fizycznie, jak i wirtualnie. Sami decydujemy, do której półki podejdziemy i jakie książki wybierzemy. Zadaniem bibliotekarzy jest tak je ułożyć, opisać oraz przedstawić, aby użytkownik, sięgając po jedną książkę (otwierając jeden link) otwierał kolejne.

W odniesieniu do powyższych założeń „biblioteki zrównoważonej” autorki przybliżają sposób, w jaki zrealizowano projekty bibliotek akademickich Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu (B UE WR) oraz Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie (B UPJPII) w odniesieniu do zbiorów.

W Bibliotece Uniwersytetu Ekonomicznego – Dolnośląskim Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej (DCINiE) zbiory w wolnym dostępie zlokalizowane są na trzech piętrach, pozostałe znajdują się w magazynie kompaktowym oraz tzw. skrypciarzni. Do zagospodarowania jest również 4 piętro, jeśli zabraknie miejsca na półkach. Obecnie studenci korzystają na tym piętrze z kabin do pracy indywidualnej lub grupowej. Pomiędzy poszczególnymi piętrami znajdują się wewnętrzne schody. Dzięki nim studenci mogą swobodnie przemieszczać się między działami. I na każdym piętrze skanować lub wypożyczyć za pomocą self-check'ów. Zbiory podzielone są następująco:

- na pierwszym piętrze: filozofia, historia, sztuka, kultura fizyczna, pedagogika, psychologia, nauki społeczne, prawo polityka, językoznawstwo oraz kolekcje (w dziale tym umieszczono prace naukowe uczelni, książki dotyczące Wrocławia oraz dary czytelników);
- na drugim: nauki ekonomiczne, finanse, rachunkowość oraz gospodarka;
- na trzecim: nauki o zarządzaniu, zarządzanie zasobami ludzkimi, marketing, konsumpcja, informatyka, statystyka, demografia, fizyka, astronomia, matematyka, nauki o ziemi, geografia, nauki stosowane, nauki chemiczne, nauki biologiczne, nauki o rolnictwie i żywności.

Działy podzielone są na poddziały. Klasyfikacja zbiorów jest autorstwa pracowników biblioteki, co umożliwia rozbudowę poszczególnych działów tak, aby pomóc czytelnikowi zoptymalizować przeszukiwanie. Wraz z rozwojem poszczególnych dziedzin

życia przyrasta też ilość literatury z tego zakresu. Przekłada się to na podział istniejących działów oraz powstawanie nowych. Jak zmienia się nauka, łatwo zaobserwować na podstawie literatury na dany temat. W ostatnich latach przybyło dużo książek o rozwoju zrównoważonym, społecznej odpowiedzialności biznesu oraz służbie zdrowia w kontekście ekonomicznym (zarządzanie, finansowanie). Na podział wciąż czekają nowe działy i mimo ich szczególowości konieczne jest, by w najbliższym czasie podzielić je na węższe tematy.

Elastyczna przestrzeń zbiorów oraz klasyfikacja pozwalają na dowolne zmiany i reorganizację księgozbioru. Dzięki temu, po roku użytkowania zbiorów, w nowym budynku można było skorygować pierwotny układ nierównomiernie rozłożonych działów. Przyrost nabytków na drugim piętrze powodował, że zaczynało brakować dla nich miejsca. Postanowiono przenieść trzy działy (nauki o zarządzaniu, zarządzania zasobami ludzkimi, marketingu i konsumpcji), z piętra drugiego na trzecie. To spowodowało, że ruch czytelników rozłożył się równomiernie. Półki nie są przeładowane i posiadają rezerwę na nowe książki.

W strefie Biblioteki dostępnej użytkownikowi, poza książkami i czasopismami, znajdują się stanowiska komputerowe umożliwiające korzystanie z baz danych. Czytelnicy mogą korzystać również ze swojego sprzętu, pracując przy stoliku, na sofie, pokoju do pracy indywidualnej lub grupowej oraz czytelni czasopism bieżących – w strefie absolutnej ciszy.

W **Bibliotece Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II (Bibliotece UPJPII)** zbiory również rozmieszczone są na trzech kondygnacjach. Na parterze znajdują się magazyny kompaktowe oraz przestrzeń wystawiennicza w głównym holu budynku, z którego jest także wejście do auli. Zbiory w wolnym dostępie na obydwu piętrach rozmieszczone są także według własnej, hierarchicznej i wielopoziomowej klasyfikacji. Jej szkielet koresponduje z wydziałami Uczelni, a więc w swej zasadniczej części odpowiada obszarowi nauk teologicznych, humanistycznych, społecznych oraz prawnych²¹. Jako zupełnie wyjątkowy i niespotykany w innych klasyfikacjach jest dział w całości poświęcony św. Janowi Pawłowi II. Studenci z poszczególnych wydziałów nie mają problemów z dotarciem do interesujących pozycji. Klasyfikacja od czasu jej zastosowania ulega modyfikacjom i aktualizacji – został m.in. dodany dział w związku z utworzeniem nowego Wydziału Nauk Społecznych. Na pierwszym piętrze – na którym przewidywano duży ruch czytelnicy ze względu na wypożyczalnię i rejestrację do Bibliotek oraz możliwość wypożyczeń niemal wszystkich książek z tego piętra – cisza nie jest restrykcyjnie przestrzegana. Warto nadmienić, że pomiędzy regałami z książkami znajdują się czasowe ekspozycje,

²¹ Schemat rozmieszczenia zbiorów Biblioteki UPJPII [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://www.upjp2.edu.pl/biblioteka/biblioteka/zbiory-biblioteki/schemat-rozmieszczenia-zbior%C3%B3w>>.

ostatnio autorskie plakaty wykonane przez pracownika biblioteki, będące rodzajem graficznej interpretacji – z delikatnym wykorzystaniem znaków i symboli – cytatów z tych dzieł św. Jana Pawła II, które są dostępne w Bibliotece²². Na drugim piętrze, gdzie – również w układzie dziedzinowym, znajdują się czasopisma i kolekcje, wszystkie dostępne wyłącznie na miejscu, i gdzie jest więcej miejsc dla czytelników, tzw. czyteln w strefie wolnego dostępu – ze względu na mniejszy ruch użytkowników zakładano zachowanie strefy restrykcyjnej ciszy. Trzecie piętro zaprojektowane na zbiory multimedialne, nie zostało do tej pory wykorzystane zgodnie z przeznaczeniem. Brakuje kadry bibliotecznej do pełnej obsługi piętra, bramek zabezpieczających oraz spodziewanego zainteresowania samymi zbiorami. W związku z tym zrodził się pomysł, wymagający jeszcze weryfikacji i konsultacji, aby na tym piętrze utworzyć nieformalne miejsce pracy kreatywnej, zarówno indywidualnej, jak i grupowej, ogólnodostępne, poza ścisłą kontrolą bibliotekarzy. To, co miałoby przyciągnąć użytkowników biblioteki, to absolutnie niekonwencjonalny sposób urządzenia tej przestrzeni; „dizajnerski”, dający możliwość nauki, pracy i odpoczynku według własnych upodobań (może nawet łącznie z krótką drzemką), np. przyjęcia ulubionej pozycji przy czytaniu i nauce. Kwestia wyciszenia tej nadmiernie akustycznej przestrzeni nasuwa różne pomysły i rozwiązania, jak choćby sufit z parasoli z cytatami z różnych książek, na wzór ulic zadaszonych kolorowymi parasolkami. W ramach rearanżacji rozpatrywana jest także możliwość połączenia zbiorów czasopiśmienniczych z książkami w obrębie działów na obydwu piętrach, w celu zwiększenia wykorzystania zarówno zbiorów, jak i przestrzeni drugiego piętra.

Interesującym pomysłem, którego część będzie zrealizowana w bibliotece w ramach projektu dofinansowanego ze środków Unii Europejskiej, jest zamiana niewykorzystywanego w pełni, zbyt dużego obszaru obecnej szatni na nowoczesną przestrzeń wystawienniczą. Planowana jest interaktywna, multimedialna ekspozycja dostosowana do różnych grup docelowych, w tym osób niepełnosprawnych. Na wystawie będą prezentowane unikatowe w skali światowej zabytki związane z historią Krakowskiej Kapituły Metropolitalnej. Inne istniejące plany, to zagospodarowanie otoczenia biblioteki zajmowanego przez food truck'i, w obecnym wyglądzie nieprzystającego do budynku Biblioteki Uniwersytetu Papieskiego. Bardzo ciekawy wydaje się pomysł posadzenia drzew na niezagospodarowanym, pustym trawniku od strony frontu i głównego wejścia do biblioteki, w cieniu których studenci – także z pobliskiego kampusu Uniwersytetu Jagiellońskiego (UJ), mogliby odpocząć na trawie, na leżakach czy w hamaku, tworząc lubiane przez młodych, tzw. lifestylowe miejsce. Być może atrakcyjność przestrzeni zewnętrznych będzie dodatkowym czynnikiem motywującym, do tego aby wejść do wnętrza biblioteki i skorzystać z jej bogatej oferty.

²² Ekspozycja posiada też swoją wersję elektroniczną w postaci wystawy internetowej; zob.: Czytamy i cytujemy – wystawa [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://upip2.edu.pl/?q=czytamy-i-cytujemy-wystawa>>.

Reasumując DCINiE utrwała na mapie miasta markę biblioteki uczelnianej i ośrodka informacji ekonomicznej z najbogatszym księgozbiorem z zakresu nauk ekonomicznych na Dolnym Śląsku. Cieszy się korzystnym usytuowaniem w centrum Wrocławia oraz w obrębie kampusu, a co za tym idzie – ścisłym powiązaniem z innymi jednostkami uczelni. Wejście od ulicy przyciąga liczną rzeszę studentów oraz innych zainteresowanych zbiorami użytkowników. Przeszklone powierzchnie powodują, że osoby przechodzące obok widzą nowoczesne wnętrza biblioteki. Budynek przyciąga kolorystyką, dużymi powierzchniami oraz komfortowymi warunkami pracy (klimatyzowane pomieszczenia). Oprócz bogatych zasobów książek i czasopism Biblioteka posiada zbiory elektroniczne w postaci baz danych, przydatnych nie tylko studentom i pracownikom naukowym, ale również przedsiębiorcom. Dla Biblioteki istotnym wyzwaniem są starania, by nie tracić na atrakcyjności w konkurencyjnym, multifunkcyjnym otoczeniu.

W Bibliotece UPJPII, pomimo oddalenia od Uczelni i budynków dydaktycznych oraz wobec faktu powszechnie zmniejszającej się ilości użytkowników bibliotek na miejscu, konsekwentnie podejmowane są różnorakie działania odbijające się pozytywnym echem w życiu intelektualnym uczelni, środowiska akademickiego i Krakowa, które przyciągają nowych czytelników. Biblioteka współpracuje z wydziałami UPJPII w zakresie organizacji konferencji naukowych, ściągając autorytety ze świata nauki, pracowników naukowych i studentów. Aktywnie wykorzystywana jest część holu jako przestrzeń wystawieniowa. Organizowane są sympozja, seminaria, szkolenia i liczne wydarzenia kulturalne gromadzące różne grupy uczestników. Biblioteka oferuje przestrzeń, posiadającą udogodnienia dla osób niepełnosprawnych ruchowo i z dysfunkcją wzroku, jest przyjazna dla seniorów, którzy korzystają nie tylko ze zbiorów, lecz również z organizowanych dla nich kursów komputerowych w ramach Uniwersytetu Trzeciego Wieku. Biblioteka staje się coraz bardziej rozpoznawalnym i dobrze kojarzonym miejscem zarówno dla studentów pobliskiego kampusu UJ, pracowników z sąsiadujących firm z branży IT, jak i dla mieszkańców rozrastającego się dynamicznie osiedla. Wciąż zagrożeniem dla Biblioteki UPJPII pozostaje fakt jej oddalenia od uczelni i peryferyjne usytuowanie wobec centrum miasta. Trudna sytuacja, wynikająca z zarzucenia planów dotyczących realizacji całości kampusu, a także wynikające z tego liczne niedogodności i utrudnienia mogą służyć jako uzasadniony przykład niezrównoważenia w rozwoju budownictwa szkół wyższych.

Opisane przykłady wskazują, jak istotnym czynnikiem jest lokalizacja. Z pewnością jednak każda z tych bibliotek na swój sposób będzie wykorzystywać szanse, jakie daje kontekst, w którym funkcjonuje. Generalnie można więc stwierdzić, że biblioteki – w tym obydwie wymienione, realizują wiele założeń zrównoważonej architektury. Dają bardzo komfortowe środowisko pracy, najbardziej zbliżone do warunków domowych, w których korzystamy z własnych książek. Ograniczają pracę bibliotekarza w charakterze osoby obsługującej, stawiając na samodzielność i pracę własną. To z kolei przekłada się na zyski

zarówno ekonomiczne (bibliotekarz może skupić się na innych aspektach swojej pracy), jak i społeczne (czytelnik rozwija swoją samodzielność oraz wiedzę).

Należy zwrócić uwagę, że w centrum wszystkich wymienionych wcześniej kryteriów zrównoważonej biblioteki stoi człowiek jako jej użytkownik. W ujęciu ogólnym dobra biblioteka to taka, która potrafi skutecznie zainteresować, przekonać, związać ze sobą dużą liczbę użytkowników. Można powiedzieć, że „biblioteka zrównoważona” to taka, która spełnia ten warunek racjonalnym kosztem, oraz będzie w stanie utrzymać tę wysoką frekwencję w przeciągu kolejnych lat i zmian, jakie czekają społeczeństwo.

Biblioteki poprzez wartość podejmowanych działań nadają swoim przestrzeniom charakter. Usiłując dostrzegać szanse i zagrożenia, likwidując zauważone słabe strony – jak np. niewykorzystywane przestrzenie, czy zaniedbane otoczenie – cały czas się zmieniają. Autorki przyjmują, że kluczem spinającym sposoby realizacji początkowych założeń i organizacji przestrzeni bibliotecznych jest nieustanna gotowość na zmiany spójna ze zmieniającym się duchem czasu. Niezwykle istotne jest też staranie, by zrównoważone działania pozostawiły możliwość dalszego rozwoju przyszłym pokoleniom bibliotekarzy – dla dobra przyszłych pokoleń użytkowników bibliotek.

Aneks

Podstawowe informacje o obu bibliotekach zostały przedstawione w postaci tabelarycznej (tab. 1). Analogicznie zestawiono zasady odnoszące się do zrównoważonego projektowania w odniesieniu do omawianych bibliotek (tab. 2).

Tabela 1. Dane dotyczące DCINiE i Biblioteki Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie

Kryteria	Biblioteka Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu ²	Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie ¹
Typ	Biblioteka akademicka, przeznaczona również dla użytkowników zainteresowanych informacją naukową i ekonomiczną	Biblioteka akademicka, dodatkowo: dla seminariów duchownych i instytucji kościelnych, dla środowiska krakowskiego
Lokalizacja	W centrum miasta, blisko PKP i PKS	Poza centrum miasta, w bliskim sąsiedztwie Kampus 600-lecia Odnowienia Uniwersytetu Jagiellońskiego tzw. III Kampus UJ, w bezpośrednim sąsiedztwie specjalna strefa ekonomiczna Krakowski Park Technologiczny, centra badawczo-rozwojowe, bezpośrednie sąsiedztwo dynamicznie zmieniającej się dzielnicy Krakowa – Ruczaj
Projektant	Archimedia	Biuro Projektowe Ingarden & Ewý – Architekci, Kraków
Projekt	Archimedia wraz z bibliotekarzami	Założenia funkcjonalno-techniczne biblioteki opracował dr Jerzy Andrzejewski z Biblioteki UŁ ; Grupa Doradcza ds. Budowy Biblioteki złożona z doświadczonych teoretyków i praktyków bibliotekoznawstwa oraz pracowników i bibliotekarzy PAT ³
Realizacja	Lata 2006–2011, otwarcie dla użytkowników 28.09.2011	2007 – I etap, 2010 – całość
Pow. całkowita	8200 m ² na 6 kondygnacjach	8 900 m ² na 4 kondygnacjach
Pojemność	Okolo 439 tys. woluminów książek i czasopism, 15 km półek w regałach	Obliczony 900 tys. do 1 mln woluminów. Obecnie ponad 500 tys. woluminów książek i czasopism (łącznie ze zbiorami jeszcze nie zaewidencjonowanymi)

Położenie	Na terenie kampusu Uczelni	W oddaleniu od uczelni i budynków dydaktycznych (planowany jako pierwszy budynek na nowym, niezrealizowanym dotąd kampusie)
Dostępność	Dobre połączenia komunikacyjne i drogowe z innymi częściami miasta, dworzec kolejowy i autobusowy, linie tramwajowe i autobusowe, dogodne powiązania piesze i rowerowe (dwie stacje roweru miejskiego)	Dobre połączenia komunikacyjne i drogowe z centrum miasta, linia szybkiego tramwaju poruszającego się po wydzielonym i wyciszonym torze, ścieżka rowerowa, w pobliżu parking typu Park&Ride
Dostęp do zbiorów	Zbiory w bezpośrednim dostępie oraz część zbiorów w magazynie, zbiory cenne zlokalizowane w "skarbczyku"	Zbiory w bezpośrednim dostępie, wydzielona część zbiorów w magazynach kompaktowych, magazyn dla szczególnie cennych pozycji, tzw. skarbiec z ochroną ppoż, odrębna czytelnia dla starych druków
Miejsce do pracy	21 kabin do pracy indywidualnej i grupowej, 300 miejsc dla czytelników 100 stanowisk komputerowych oraz możliwość korzystania ze sprzętu własnego	10 pokoi do pracy indywidualnej dla studentów, 3 pokoje do pracy indywidualnej dla pracowników naukowych, miejsca do pracy grupowej 200 miejsc dla czytelników 50 stanowisk komputerowych możliwość korzystania ze sprzętu własnego
Funkcje towarzyszące	2 sale seminaryjno-konferencyjne, 2 sale dydaktyczne (laboratoria komputerowe), kącik dla dzieci z zapleczem sanitarnym	Aula konferencyjna, sala seminaryjna, kącik dla dzieci, wielofunkcyjne miejsce do relaksu, spotkań, nauki, konsumpcji, tzw. <i>Świątynia sPokój</i> , planowane: księgarnia i kawiarnia dotychczas niezrealizowane
Możliwość korzystania z budynku biblioteki poza strefą kontroli dostępu	Strefa ogólnodostępna niekontrolowana. Strefa wolnego dostępu na podstawie karty bibliotecznej, każdy czytelnik może uzyskać taką kartę	Strefa ogólnodostępna kontrolowana w niewielkim stopniu. Strefa wolnego dostępu na podstawie karty bibliotecznej, każdy czytelnik może uzyskać taką kartę
Powiązanie z miejską przestrzenią publiczną	Główne wejście od strony ulicy i centrum miasta. Połączenie z autobusami i tramwajami – dwie stacje z rowerami miejskimi	Front budynku zwrócony w stronę dalszej części nieistniejącego kampusu, główne wejście obecnie trudno dostępne, niewidoczne od strony traktu pieszego i ulicy
Relacja: miejska przestrzeń publiczna – funkcje towarzyszące – biblioteka	Na parterze budynku przewidziana jest kawiarnia, lokalizacja na terenie kampusu uczelni, blisko stołówka, akademik	Biblioteka alternatywna dla studentów pobliskich wydziałów UJ. Na terenie przynależącym do biblioteki food truck i cieszące się powodzeniem wśród pracowników sąsiednich budynków z branży IT, mieszkańców osiedla oraz użytkowników i pracowników biblioteki

Ikoniczność	Budynek ikoniczny, w porze nocnej emanujący światłem na zewnątrz	Budynek ikoniczny, elewacja obłożona płytami z czerwonego piaskowca, „zwarta horyzontalna bryła budynku nakryta płynnie opadającym dachem powtarza falującą linię pagórkowatego krajobrazu” ⁴ , wyróżnienie w konkursie SARP o tytuł najlepszego budynku zrealizowanego w Polsce w 2010 r.
-------------	--	---

¹ Wykorzystano opis założeń projektowych Biblioteki UPJPII w publikacji byłego wicedyrektora Biblioteki, mgra Władysława Szczęcha; zob.: W. Szczęch, *Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie*, „Forum Bibliotek Medycznych” R. 4, 2011, nr 2 (8), s. 95–117 [on-line], [dostęp: 15.06.2017], <<http://cybra.lodz.pl/Content/5560/95-117.pdf>>.

² Dane dotyczące Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego podane za: S. Korenik et al., *Studium wykonalności Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej*, Wrocław 2008.

³ PAT – Papieska Akademia Teologiczna (nazwa, pod którą funkcjonowała uczelnia do 2009 r.).

⁴ Biblioteka jak wzgórze [on-line], [dostęp: 26.06.2017], <<http://www.iea.com.pl/publikacje/2011/2011-Biblioteka-jak-wzgorze.pdf>>.

Źródło: opracowanie własne, kryteria na podstawie: B. Homiński, *Wpływ społecznych przemian cywilizacyjnych na nową rolę bibliotek w strukturze miasta*, Praca doktorska pod kierunkiem dr hab. inż. arch. A. Palej, prof. PK., Instytut Projektowania Urbanistycznego Wydział Architektury Politechniki Krakowskiej, Kraków 2011 [on-line], [dostęp: 20.06.2017], <<https://suw.biblos.pk.edu.pl/resourceDetail-sRPK&rId=5235>>.

Tabela 2. Opis realizacji zasad „6L” w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu i Bibliotece Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie

Zasady „6L”	Biblioteka UE WR	Biblioteka UPJPII
1. Pozytywne wrażenia estetyczne	Nowoczesny, komponuje się z pozostałymi budynkami. Zróżnicowana elewacja budynku (inny wygląd od strony kampusu – dostosowany do istniejącego już budynku archiwum). Nowoczesne, komfortowe wnętrza	Organiczny, obły kształt nawiązujący do okolicznych wzgórz Pogórza Tynieckiego. Konstrukcja nośna dachu na układzie belek z drewna klejonego wyekspozowanych we wnętrzu. Zróżnicowana elewacja budynku, dostosowana do różnych warunków fizycznych występujących po każdej stronie budynku. Nowoczesne, komfortowe wnętrza, duża ilość zieleni
2. Odbiór zewnętrzny	Pozytywne wrażenia z zewnątrz oraz wewnątrz, wygodne i spójne ze sobą elementy	Zwraca uwagę oryginalna forma obiektu. Psujące dobre wrażenia ogrodzenie i zaniedbane otoczenie, trudna do odnalezienia droga do wejścia głównego

3. Elastyczność	Możliwość elastycznego przenoszenia zbiorów, poszczególne pomieszczenia mogą pełnić różne funkcje	Budynek o strukturze modułowej, możliwość rozbudowy i dostosowania pomieszczeń do zmieniających się potrzeb
4. Energo-oszczędność	Światła na czujniki ruchu lub punktowe uruchamiane przez użytkowników. Dużo szklanych powierzchni, naturalny dostęp światła	Rozwiązania techniczne, pozwalające minimalizować koszty bieżącej eksploatacji budynku z elementami BMS ¹ (światła na czujniki ruchu, naturalny dostęp światła – w połaci dachu gigantyczne świetliki, różny stopień przeszklenia elewacji, system klimatyzacyjno-wentylacyjny z odzyskiem ciepła)
5. Trwałość	Materiały wysokiej jakości	Materiały wysokiej jakości
6. Lokalizacja	Teren uczelni. Wykorzystanie istniejącej przestrzeni między budynkami. W środku patio z zachowanym drzewem. W zakresie realizacji zasad zrównoważonego rozwoju w zamian za wycięcie drzewa posadzono nowe	Peryferyjna lokalizacja w stosunku do Uczelni i centrum miasta, jednocześnie rozwijające się otoczenie nazywane nowym centrum Krakowa, jako miejsce sprzyjające środowisku naukowemu oraz inwestycjom

Źródło: opracowanie własne

¹ BMS (ang. Building Management System) – centralny system zarządzania budynkiem.

Bibliografia

- Biblioteka jak wzgórze [on-line], [dostęp: 26.06.2017], <<http://www.iea.com.pl/publikacje/2011/2011-Biblioteka-jak-wzgorze.pdf>>.
- Boczek Z. J., *Budownictwo zrównoważone* [on-line], [dostęp: 20.06.2017], <http://www.architektura.info/index.php/architektura_zrownowazona/aktualnosci/budownictwo_zrownowazone>.
- Czytamy i cytujemy – wystawa [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://upjp2.edu.pl/?q=czytamy-i-cytujemy-wystawa>>.
- Designboom@ [on-line], [dostęp: 20.06.2017], <<http://www.designboom.com/tag/library-architecture-and-design/>>.
- Ekonomiaspoleczna.pl [on-line], [dostęp: 21.06.2017], <<http://www.ekonomiaspoleczna.pl/x/629822>>.
- Homiński B., *Wpływ współczesnych przemian cywilizacyjnych na nową rolę bibliotek w strukturze miasta*, Praca doktorska pod kierunkiem dr hab. inż. arch. A. Palej, prof. PK, Instytut Projektowania Urbanistycznego Wydział Architektury Politechniki Krakowskiej, Kraków 2011 [on-line], [dostęp: 20.06.2017], <<https://suw.biblos.pk.edu.pl/resourceDetails&rlid=5235>>.
- Ingarden K., *Architektura, idea, abstrakcja, szaleństwo... czy porządkowanie świata?* rozm. J. Kurek, A. Sołtysik. „Archivolta” 2011, nr 2 (50), s. 10–18 [on-line], [dostęp: 13.06.2017], <<http://www.iea.com.pl/publikacje/2011/2011-IK-Architektura-idea.pdf>>.

- Kobierska-Maciuszko E., *Współczesne budynki biblioteczne w pracach LIBER Architecture Group*, „EBIB” 2001, nr 4 (22) [on-line], [dostęp: 20.06.2017], <<http://www.ebib.pl/2001/22/kobierska.html>>.
- Konieczna D., *Rozwiązanie przestrzeni bibliotecznej a zmieniające się wymagania użytkowników bibliotek*, „Bibliotekarz Warmińsko-Mazurski” 2006, nr 3/4 [on-line], [dostęp: 20.06.2017], <http://www.wbp.olsztyn.pl/bwm/3-4_06-ie/uwm.htm>.
- Korenik S., et al., *Studium wykonalności Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej*, Wrocław 2008.
- Kubów S., *Standardy dla bibliotek naukowych*, „EBIB” 2001, nr 7 (25) [on-line], [dostęp: 20.06.2017], <<http://www.ebib.pl/2001/25/kubow.html>>.
- Milik E., *Projektowanie urbanistyczne w świetle zrównoważonego rozwoju* [on-line], [dostęp: 20.06.2017], <<https://prezi.com/eu7us4h4piwg/dfdasdas/>>.
- Łobocka A., *Centra informacji i galerie – współczesne tendencje organizacji przestrzeni publicznej w bibliotekach polskich*, w: *Fizyczna przestrzeń biblioteki*, pod red. M. Wojciechowskiej, Gdańsk 2013 [on-line], [dostęp: 20.06.2017], <http://pbc.gda.pl/Content/55496/Wojciechowska_Fizyczna_przestrzen_biblioteki.pdf>.
- Sayce S., Ellison L., Parnel P., *Investment Drivers for Sustainable Property: have we got the balance right? Questions from the UK* [on-line], [dostęp: 21.06.2017], <<https://www.cce.ufl.edu/wp-content/uploads/2012/08/Sayce.pdf>>.
- Schemat rozmieszczenia zbiorów Biblioteki UPJPII [on-line], [dostęp 25.06.2017], <<http://www.upjp2.edu.pl/biblioteka/biblioteka/zbiory-biblioteki/schemat-rozmieszczenia-zbior%C3%B3w>>.
- Sekula E. A., *Zrównoważony rozwój w architekturze i urbanistyce*, „Doradca Energetyczny” 2008, nr 7–8, s. 10–13 [on-line], [dostęp: 21.06.2017], <<https://www.kiosk24.pl/download.html?f=titlesfiles,495>>.
- Szczech W., *Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie*, „Forum Bibliotek Medycznych” R. 4, 2011, nr 2 (8), s. 95–117 [on-line], [dostęp: 15.06.2017], <<http://cybra.lodz.pl/Content/5560/95-117.pdf>>.
- Walczak A., *Projektowanie bibliotek*, w: *Bibliotekarstwo*, pod red. A. Tokarskiej, Warszawa 2014, s. 679–690.
- Wrana J., *Architektura z poszanowaniem miejsca*, „Budownictwo i Architektura” 2011, vol. 9, nr 2, s. 129–139.
- Żabicki P., *Urbanistyka i architektura szkolnictwa wyższego w Polsce w kontekście idei zrównoważonego rozwoju*, w: *Architektura niezrównoważona*, pod red. K. Pobłockiego i B. Świątkowskiej, Warszawa 2016, s. 136–139.

The principles of design and sustainable architecture at the academic libraries with open access collections – the examples of realizations

Abstract: The aim of the paper is to present specific realizations of modern academic libraries against the background of current standards in library architecture and design and the principles of sustainable architecture. The authors compare solutions implemented in the Main Library of Wrocław University of Economics and the Library of the Pontifical University of John Paul II in Kraków. They present general assumptions behind the design of new library buildings and focus on more details in collection space. They describe visual arrangements of the collections and changes of their arrangement in time, trying to foresee how open stacks will look like in the future. A comparative analysis aims to draw conclusions which may help to implement changes useful for patrons of each of the libraries.

Keywords: modern academic libraries, *collection space*, open access collections, the principles of libraries design, the sustainable architecture, The Main Library of the Wrocław University of Economics, The UPJPII Library

Andrzej Buck

Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. C. Norwida w Zielonej Górze

Biblioteki publiczne w perspektywie nowych przestrzeni wybranych bibliotek lubuskich

Streszczenie: Trzecie miejsce (*The Third Place* według teorii Raya Oldenburga z 1989 r.) traktujemy jako wartość dodaną do klasycznego modelu biblioteki. W ten sposób zbliżamy się do skandynawskiego modelu bibliotek (idei popularyzowanej m.in. przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego). Autor zajmuje się odpowiedzią na pytanie, jak nowoczesne e-usługi wpisują się w model biblioteki rozumianej jako „trzecie miejsce”, biblioteki otwartej, miejsca spotkań, oraz jakiej nowej przestrzeni bibliotecznej wymagają – zarówno tej tradycyjnej, fizycznej, jak i wirtualnej (biblioteka w chmurze).

Celem artykułu jest pokazanie jak m.in. projekt *E-usługi w Bibliotece Norwida* (elektroniczne bazy danych, digitalizacja, e-recenzje, platforma artysty, news365, e-learning, wideokonferencje, zielonogórska biblioteka cyfrowa) w sposób bezprecedensowy zmienił ofertę dotychczas tradycyjnej biblioteki. Po powstaniu medioteki we Wrocławiu, Olsztynie (Planeta 11), Warszawie (Start-Meta) w województwie lubuskim, w efekcie modernizacji utworzono medioteki w Zielonej Górze (Góra Mediów i Szklana Pułapka), Kargowej, Szcząńcu. Reprezentacyjnymi placówkami predestynującymi do wzorców norweskich stały się biblioteki we Wschowie i Nowej Soli.

Słowa kluczowe: e-usługi, społeczeństwo informacyjne, przestrzeń biblioteczna, medioteka

Do podjęcia tematu skłoniła mnie lektura artykułu *Czego lubuskie biblioteki (nie) muszą zazdrościć norweskim i niemieckim instytucjom – głos w dyskusji*¹, udział w cyklu seminariów Biblioteka Nowa², zorganizowanych przez Instytut Książki, oraz analiza koncepcji biblioteki otwartej, określanej terminem „trzeciego miejsca”³.

¹ A. Polus, *Czego lubuskie biblioteki (nie) muszą zazdrościć norweskim i niemieckim instytucjom – głos w dyskusji?*, „Pro Libris”, numer specjalny *Biblioteka jako trzecie miejsce. Doświadczenia i wyzwania partnerów, Lubuskie – Powiat Görlitz, Saksonia*, 2014, s. 56–63.

² Seminaria Biblioteka Nowa [on-line], [dostęp: 24.05.2018], <<http://www.institutksiazki.pl/p/biblioteki,34773,0,seminaria-biblioteka-nowa.html>>.

³ J. Jasiewicz, *Biblioteka – „trzecie miejsce”*; w: *Biblioteka i informacja w aktywizacji regionalnej*, pod red. D. Grabowskiej, E. B. Zybort, Warszawa 2012, s. 13–27; M. Kisilowska, *Biblioteki publiczne a „kultura*

Wspomniany na wstępie tekst zawiera opis modelu pracy bibliotek skandynawskich w kontekście zaczynających się po 2010 r. przemian w polskich bibliotekach, na przykładzie księżnic lubuskich. Prezentowane w ramach cyklicznie organizowanych przez Instytut Książki seminariów, kierunki zmian współczesnych bibliotek w kraju potwierdzają tezę zarówno o potrzebie nowej lokalizacji w sensie fizycznym, jak i nowej przestrzeni wirtualnej. Natomiast koncepcja biblioteki otwartej i biblioteki jako „trzeciego miejsca” na co dzień wdrażana jest w bibliotekach całej Polski. Elżbieta Kalinowska na stronie Instytutu Książki pisze:

Realizowane w ostatnich latach i obecnie programy Biblioteka+ oraz Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa na lata 2014–2020 zakładają przekształcenie bibliotek publicznych w centra dostępu do wiedzy i kultury, a także w miejsca odpowiadające różnym oczekiwaniom, takim jak: dostęp do mediów elektronicznych i zasobów cyfrowych, wspomaganie projektu *media literacy*, tworzenie przestrzeni do poszukiwań i inspiracji czy też wsparcie dla różnych grup wiekowych i zawodowych. Stawiają zatem przed bibliotekami nowe wyzwania. W spełnianiu tych wyzwań biblioteki wspomagają oferowane w ramach Biblioteki+ i Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa programy takie jak: infrastruktura bibliotek, szkolenia dla bibliotekarzy, MAK+, komputery dla bibliotek. Konieczne wydaje się wyznaczenie na płaszczyźnie bardziej ogólnej kierunku rozwoju polskich bibliotek publicznych, będącego odpowiedzią na potrzeby społeczne w czasach postępującej cyfryzacji. W krajach Europy Zachodniej, ale też np. w USA, zmieniające się stale i szybko warunki, w jakich pracują biblioteki są podstawą do tworzenia uaktualnianych co kilka lat strategii ukierunkowujących rozwój bibliotek⁴.

W 2010 r. w Polsce zainaugurowano „Projekt 18” („Biblioteki w społeczeństwie wiedzy. Strategie dla przyszłości”), organizowany i realizowany przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego. Przedstawiciele bibliotek wojewódzkich brali udział w cyklu seminarijnych spotkań, a także w wyjeździe studyjnym do Norwegii, w tym m.in. do Oslo, Akershus, Asker, Skedsmo, Sande, Vestfold, Sandefjord, Drammen, Kongsberg, Tønsberg, Nøtterøy. Tak w Norwegii, jak i w całej Skandynawii obowiązują zasady, które warto było i w rezultacie zaczęto przenosić na polski grunt. Lapidarnie można je sformułować w postaci kilku wytycznych. Droga dotarcia czytelnika do biblioteki nie może wynosić więcej niż dwa kilometry (tak mówi norweska ustawa o bibliotekach), a książki można zwrócić w każdej najbliższej placówce bibliotecznej. Czytelnik sam rejestruje wypożyczenia (self-check), a trezor o każdej porze przyjmuje wypoży-

iwentu” i kulturowa wszystkożerność, w: *Megabiblioteki: wybrane tendencje w bibliotekarstwie publicznym*, pod red. D. Pietrkiewicz, E. B. Zybert, Warszawa 2015; s. 63–79; J. Jasiewicz, *Po zakupy i do biblioteki... Biblioteki publiczne w centrach handlowych*, w: *Megabiblioteki: wybrane tendencje w bibliotekarstwie publicznym*, pod red. D. Pietrkiewicz, E. B. Zybert, Warszawa 2015, s. 127–136.

⁴ Seminaria Biblioteka Nowa... .

czone zasoby. Katalogi kartkowe stoją za szybą, w gablotach, jako eksponaty muzealne. Biblioteki są otwarte i hybrydowe, utożsamiane z miejscem spotkań, budowania relacji, rozwijania pasji i zainteresowań⁵.

W tym kontekście warto przytoczyć kilka uwag o otoczeniu biblioteki otwartej. Wzorec skandynawski biblioteki – jak wspomniano – coraz bardziej osadza się w polskiej rzeczywistości⁶. Duża zasługa w tym procesie należy do Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego. Publicystycznie pisano o tym w „Gazecie Wyborczej”, zamieszczając rozmowy z ówczesnym prezesem FRIS Jackiem Wojnarowskim. W wywiadzie *Biblioteka to dużo więcej niż wypożyczalnia książek* mówił o konieczności zapobiegania wykluczeniu cyfrowemu jako motywacji wprowadzanych zmian⁷. W rozmowie z Donatą Subbotko *Biblioteki będą cool* zapowiadał boom biblioteczny, który rzeczywiście dokonał się w Polsce w ostatnich sześciu latach⁸.

Egzemplifikacje norweskie i proponowane tam rozwiązania modelowe oraz próby wdrażania skandynawskich doświadczeń w polskich księżnicach zaowocowały refleksją teoretyczną, m.in. Międzynarodową Konferencją Naukową *Biblioteka jako trzecie miejsce. Doświadczenia i wyzwania partnerów*, która odbyła się w 2012 r. w Zielonej Górze⁹. Zasadniczym tematem rozważań stała się teoria Raya Oldenburga – amerykańskiego socjologa – według którego życie społeczne człowieka koncentruje się wokół trzech miejsc. Pierwszym z nich jest dom, w którym mieszkamy i prowadzimy życie rodzinne, drugim – praca, w której realizujemy się zawodowo, trzecim – „wspaniałe, trzecie miejsce”, pełniące inną rolę niż dwa poprzednie; miejsce neutralne, w którym prowadzimy „życie nieformalne”. Oldenburg w latach 80. XX w. zdefiniował przykładowe „trzecie miejsca” w tytule swojej pierwszej książki: *The Great Good Place: Cafes, Coffee Shops, Community Centers, Beauty Parlors, General Stores, Bars, Hangouts, and How They Get You Through the Day* (Wspaniałe, dobre miejsca: kawiarnie, centra życia społecznego, salony fryzjerskie, sklepy, bary, miejsca spotkań i o tym jak ważne są w twoim codziennym życiu).

Głoszona przez Oldenburga idea „trzeciego miejsca”, w odróżnieniu od funkcjonowania w przestrzeniach nierozzerwalnych z życiem codziennym, definiuje potrzebę

⁵ *Living Memory. From the collection on the National Library of Norway*, Oslo 2006.

⁶ A. Buck, *Wejść na szczyt*, „Pro Libris” 2011, nr 3 (36), s. 104–113.

⁷ J. Wojnarowski, *Biblioteka to dużo więcej niż wypożyczalnia książek*, rozm. M. Kolińska-Dąbrowska, *Wyborcza.pl*, z dn. 4.02.2010 r. [on-line], [dostęp: 24.05.2018], <http://wyborcza.pl/1,76842,7527799,Wojnarowski_Biblioteka_to_duzo_wiecej_niz_wypożyczalnia.html>.

⁸ J. Wojnarowski, *Biblioteki będą cool*, rozm. D. Subbotko; *Wyborcza.pl*, z dn. 23.11.2010 r. [on-line] [dostęp: 24.05.2018], <http://wyborcza.pl/1,75410,8703168,Biblioteki_beda_cool.html>.

⁹ Materiały z konferencji ukazały się m.in. w takich pismach jak: „Zielonogórskie Studia Bibliotekoznawcze” pod red. J. Wawryk i A. Bucka 2014, nr 6; „Bibliotekarz Lubuski” 2014, nr 37; „Pro Libris”, numer specjalny *Biblioteka jako trzecie miejsce. Doświadczenia i wyzwania partnerów*, *Lubuskie – Powiat Görlitz, Saksonia*, 2014, „Pro Libris”, numer specjalny *Biblioteka jako trzecie miejsce. Doświadczenia i wyzwania partnerów*, *Lubuskie – Branderburgia*, 2014.

człowieka przebywania w przestrzeni nieformalnej, w której czuje się on dobrze, przebywa z własnej woli, która zachęca do pozostania w niej dłużej, do której chce wracać, w której nikt do niczego go nie zmusza, w której niczego nie musi, gdyż nie jest tu „ani gospodarzem ani gościem”. Oldenburg nie wymienił co prawda wśród tych miejsc bibliotek, ale okazały się one predystynowane i przygotowane, by taką rolę pełnić. Właśnie w bibliotekach mamy możliwość budowania poczucia przynależności do grupy społecznej oraz budowania niesformalizowanych relacji opartych na zaufaniu i akceptacji, których brak człowiekowi we współczesnym świecie. Autor zwraca uwagę na wartości i korzyści płynące z interakcji społecznych, które budują prawdziwe więzi¹⁰.

W 2013 r. ukazała się praca zbiorowa pod redakcją Mai Wojciechowskiej *Fizyczna przestrzeń biblioteki*. Co prawda, zbiór ten omawia perspektywy rozwoju bibliotek akademickich lub też uniwersyteckich, jednak prezentowane tam artykuły Marcina Pędicha¹¹, Lidii Szczygłowskiej¹², Renaty Ciesielskiej-Kruczek¹³, Agnieszki Łobockiej¹⁴ oraz praca Tomasza Kruszewskiego¹⁵ precyzyjnie zarysowują problematykę współczesnej przestrzeni fizycznej oraz wirtualnej wszystkich bibliotek, również publicznych.

Koncepcja multimedialnego centrum wiedzy, kultury i informacji zmaterializowała się w idei mediateki, która pojawiła się po raz pierwszy w Polsce we Wrocławiu 25 czerwca 2005 r. W Polsce powstało kilka multimedialnych placówek, m.in.: w Olsztynie (Planeta 11), we Wrocławiu (Mediateka), Warszawie (Start-Meta), Gdańsku (Manhattan), Zielonej Górze (Góra Mediów, Szklana Pułapka), Sopocie (Sopoteka), Rumi (Stacja Kultura). Pierwsze dwie sfinansowano ze środków Fundacji Bertelsmanna. Zainteresowanie ideą wielofunkcyjnych placówek bibliotecznych upowszechniać się zaczęło w środkach masowego przekazu poprzez hasła: *Zróbmy sobie mediatekę, Spotkajmy się w bibliotece, Biblioteka miejscem spotkań, Republika książki*. Te i inne maksymy są nadal cytowane, popularyzując zmiany realizowane w bibliotekach.

Okazuje się, że o ten nowy model biblioteki multimedialnej upominają się dzisiejsi odbiorcy, choć często nie formułują tego wprost. Taki wniosek nasuwa się na podstawie analizy wyników badań, które alarmują, że czytelnictwo permanentnie spada. Dla-

¹⁰ A. Polus, op. cit., s. 57.

¹¹ M. Pędich, *Nowe technologie, przestrzeń biblioteki i kultura adaptacji*, w: *Fizyczna przestrzeń biblioteki*, pod red. M. Wojciechowskiej, Gdańsk 2013, s. 9–21.

¹² L. Szczygłowska, *Architektura bibliotek*, w: *Fizyczna przestrzeń biblioteki*, pod red. M. Wojciechowskiej, Gdańsk 2013, s. 22–39.

¹³ R. Ciesielska-Kruczek, *Przestrzeń biblioteczna – miejscem nauki, działalności społeczno-kulturalnej, pracy*, w: *Fizyczna przestrzeń biblioteki*, pod red. M. Wojciechowskiej, Gdańsk 2013, s. 40–52.

¹⁴ A. Łobocka, *Centra informacji i galerie – współczesne tendencje organizacji przestrzeni publicznej w bibliotekach polskich*, w: *Fizyczna przestrzeń biblioteki*, pod red. M. Wojciechowskiej, Gdańsk 2013, s. 53–64.

¹⁵ Por. T. Kruszewski, *Przestrzenie biblioteki. O symbolicznej, fizycznej i społecznej obecności instytucji*, Toruń 2012.

czego 62% Polaków nie miało w ostatnim roku w rękę ani jednej książki?¹⁶ W 2004 r. 58% Polaków sięgało po książkę przynajmniej raz w roku, w 2006 wskaźnik ten zmalał do 50%, zaś w 2008 r. już tylko 38% miało kontakt z książką. Lepiej było w roku 2010: 44% przeczytało książki. W latach 2015 – 2016 sytuacja nie uległa znaczącej zmianie.

Tymczasem przykłady wrocławskiej, warszawskiej czy olsztyńskiej mediateki wskazują, że może być inaczej, wręcz wzorcowo. Co zatem jest atutem zmodernizowanych bibliotek? Odpowiedź brzmi: przede wszystkim świadomość gromadzenia i badanie wykorzystania zbiorów. Jeśli uznamy, że dzisiaj idealna biblioteka to lokalne centrum kultury, wiedzy i informacji, to oznacza, że oprócz zadań wynikających z ustawy o bibliotekach powinna być ona kreatorem wydarzeń edukacyjnych i kulturalnych. Jej zarządzanie opierać się musi o odpowiednio przygotowaną kadrę. Jeśli jednak zgodzimy się, że biblioteka to nie tylko miejsce gromadzenia, opracowania i udostępniania, ale – jak wskazano – centrum kultury i informacji, kadra takiej biblioteki permanentnie musi zdobywać nowe umiejętności, nie tylko bibliotekoznawcze. „Gdy wzrasta automatyzacja procesu wypożyczania, gdy wiele informacji można znaleźć samodzielnie, bibliotekarz dzieli się swoimi umiejętnościami, pomaga, inspiruje użytkowników, jest zawsze krok do przodu, posiadając takie umiejętności, które może przekazać”¹⁷.

Bibliotekarze zadają sobie dzisiaj pytanie: Jak będzie wyglądała biblioteka przyszłości? Ustawa o bibliotekach, wytyczne IFLA, manifest UNESCO, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich i teoretycy zdecydowanie twierdzą: biblioteka otwarta! W nowoczesnej bibliotece organizacja przestrzeni to podstawowa zasada kultury organizacyjnej. Zmiany wyglądu biblioteki, w tym jej aranżacji wewnętrznej, powinny następować adekwatnie do zmieniających się funkcji pełnionych przez instytucje kultury oraz oczekiwań ze strony użytkowników. Demokratyzacja dostępu do wiedzy i informacji oraz służebność bibliotek wobec klienta coraz częściej znajdują swój wyraz w ewolucji i transformacji. Dlatego tak ważne są dzisiaj w bibliotekach zmiany estetyczne, technologiczne i upowszechnieniowe. Biblioteka musi być mocno osadzona w regionie, w miejscowości, w której ma swoją siedzibę. Specyfikę miejsca i lokalną historię uwzględniają niektóre projekty architektoniczne.

Ważnym celem pracy bibliotekarza i wymiernym efektem działalności biblioteki powinien być usatysfakcjonowany klient. W sieci bibliotek istnieją księżnice idealne, przyjazne, ale też instytucje budzące uczucie niezadowolenia, sprawiające wrażenie obłożonej twierdzy. Satysfakcję użytkownika gwarantuje biblioteka otwarta, która gromadzi, opracowuje i udostępnia, ale też oferuje niczym nieskrępowany dostęp do zbiorów i baz

¹⁶ Stan czytelnictwa w Polsce za rok 2016 – pełne opracowanie Biblioteki Narodowej – dostępne w wersji elektronicznej [on-line] [dostęp: 24.05.2018] <<http://www.bn.org.pl/download/document/1492689764.pdf>>; również za rok 2015 [on-line] [dostęp: 24.05.2018], <<http://www.bn.org.pl/download/document/1459845698.pdf>>.

¹⁷ E. Kalinowska: *Biblioteka ważniejsza niż aquapark*, „Znak” 2016, nr 730 (03), s. 89–95.

danych. Ten dostęp ułatwiają czytelnikowi nowe technologie. Biblioteka powinna zrezygnować z zasady: urzędy są dla urzędników, a biblioteki dla bibliotekarzy. Podstawą zarządzania we współczesnej placówce bibliotecznej jest odpowiednio kształtowana kultura organizacyjna i zarządzanie jakością. Kultura organizacyjna to inaczej wiedza, gust i kompetencja bibliotekarza. Jej przejawy to: założenia – całkowicie niewidoczne i nieuświadomione, normy i wartości – częściowo widoczne i uświadomione (misja jest precyzyjnym wyrażeniem dalekosiężnych zamierzeń i aspiracji organizacji, jest sformułowaniem wizji firmy na użytek strategii), wreszcie artefakty – w pełni widoczne i uświadomione, zwane także symbolami, będące także sztucznymi twórcami kultury. Mogą one pojawiać się w różny sposób: językowy (specyficzny język, mity, anegdoty, legendy); behawioralny (ceremonie, rytuały inkorporacyjne, obrzędy materialne, podnoszenie wartości integracji, redukcja konfliktów, relacje z użytkownikami); i fizyczny (czynniki identyfikujące bibliotekę, wystrój wewnętrzny i zewnętrzny, sztuka, technologia, przedmioty)¹⁸.

Priorytety dzisiejszej Biblioteki to: rozwój kapitału ludzkiego. unowocześnienie biblioteki, pozyskiwanie środków finansowych na jej rozwój. Pojmowanie biblioteki jako miejsca upowszechniania wiedzy, kultury i informacji, rozwijanie i promowanie jej naukowego statusu. Do tego potrzebna jest nowa, wspólnie z zespołem zbudowana świadomość, której wyrazem jest: tożsamość biblioteki czyli zespół cech biblioteki, wizerunek biblioteki, czyli zespół odczuć klienta/czytelnika¹⁹.

Unowocześnienie to także do niedawna nieobecna promocja atutów, wcześniej przemyślanych i przewartościowanych. Powolność książki i szybkość nowych mediów to dzisiaj dylemat kadry zarządzającej. Zagrożają nam różne skale uśmiercania książek²⁰. Remedium na taką sytuację jest z jednej strony unowocześnienie, rozumiane jako: digitalizacja (w ujęciu Małgorzaty Kowalskiej²¹), cyfryzacja i biblioteki cyfrowe. Te procesy nie mogą odbywać się jednak kosztem książki kodeksowej i zbiorów papierowych. Trzeba zatem zagwarantować, aby nowe media były wprowadzane do oferty książnic w sposób demokratyczny. Bez odsuwania kogokolwiek od dostępu do informacji i zasobów biblioteki. Należy uczyć każdego, jak wybierać i oceniać informacje. Jednocześnie utrzymywać w ofercie niezbędny instrument rozwoju ludzkiego i kulturalnego, jakim jest książka. Bez względu na jej materialny nośnik.

Kompromisem jest model biblioteki hybrydowej. Inaczej przebiegać powinno upowszechnianie wiedzy, kultury i informacji. Cafe language, info-shop, patio/galeria – czytelnia nowych i tradycyjnych mediów przy filiżance kawy, to tylko niektóre zjawiska obecne we współczesnych bibliotekach.

¹⁸ E. B. Zybort, *Kultura organizacyjna w bibliotekach: nowe i stare idee w zarządzaniu biblioteką*, Warszawa 2004, s. 61–105.

¹⁹ Ibidem, s. 183–187.

²⁰ M. Góralska, *Książki, nowe media i ich czasoprzestrzenie*, Warszawa 2009, s. 112–132.

²¹ M. Kowalska, *Dygitalizacja zbiorów bibliotek polskich*, Warszawa 2007, s. 9–11.

Jerzy Sosnowski w jednym z wywiadów zauważył za prof. Andrzejem Mencwelem kapitalne zjawisko, któremu poddawany jest dzisiejszy czytelnik/użytkownik. Otóż, czytając tekst w internecie, niejako skanujemy go. Ulegamy kulturze parataksy. Inaczej ten proces przebiega, gdy czytamy książkę w wydaniu papierowym. Tu staramy się uruchamiać wyobraźnię i myślenie abstrakcyjne. Literatura jest zatem narracją, teksty internetowe są raczej rozmową. Maryla Hopfinger w pracy *Literatura i media. Po roku 1989*²² całościowo diagnozuje problem, pisząc o sytuacji literatury po roku 1989 i jej nowych nośnikach, obszarach i uczestnikach. Zauważa, że obok literatury drukowanej pojawiła się literatura audialna, elektroniczna i paralele audiowizualne. Strumień książek na różnych nośnikach wciąż płynie!

Roli nowoczesnej biblioteki podejmuje się mediateka, czyli biblioteka nowych mediów²³. W projekcie idei Mediateki we Wrocławiu czytamy:

Młodzi ludzie są tą częścią społeczeństwa, która znajduje się, w związku z uwarunkowaniami pokoleniowymi, w fazie przełomowego rozwoju własnej osobowości. Poszukują oni nowych możliwości identyfikacji. W tej fazie życia szczególnie duże jest zapotrzebowanie na informację, edukację oraz sensowne zagospodarowanie czasu wolnego. Ze względu na strukturę społeczeństwa polskiego i przewagę w niej młodego pokolenia bardzo ważne wydaje się zbudowanie biblioteki modelowej dla młodych klientów (13–25-latków).

Cele merytoryczne biblioteki modelowej to: swobodny i specyficzny dla grupy docelowej dostęp do informacji, wspieranie umiejętności posługiwania się nowymi technologiami, wspieranie czytelnictwa oraz uczenia się, pomoc w orientacji zawodowej, pomoc w rozwijaniu zainteresowań oraz w sensownym zagospodarowaniu czasu wolnego.

Cele ilościowe: przyrost klientów o 30–40% lub osiągnięcie 70% grupy docelowej (od 13 do 25 lat) jako czytelników Biblioteki, wzrost wypożyczeń i pozostałych form korzystania o 30% (w porównaniu ze średnią filii)²⁴.

Mediateka to multimedialna biblioteka dla młodych czytelników, która w zamierzeniu w swojej ofercie posiadać powinna bogaty zbiór najnowszych multimediiów: filmów DVD i Blu-ray, płyt muzycznych, audiobooków, e-booków, gier PC, elektronicznych programów edukacyjnych i narzędziowych oraz polskich i zagranicznych baz danych z różnych dziedzin wiedzy, a także map elektronicznych.

²² M. Hopfinger, *Literatura i media. Po roku 1989*, Warszawa 2010.

²³ K. Tomaka, *Aktywizacja edukacyjna młodzieży w mediatece START – META*, „Bibliotekarz Lubuski” 2011, nr 2 (32), s. 29–33.

²⁴ J. Słowik, *Mediateka – biblioteka chętnie odwiedzana, ale dlaczego?*, „Bibliotekarz Lubuski” 2010, nr 2 (30), s. 24–27.

Biblioteka, zważając na potrzeby użytkowników, a mianowicie na rozwijanie własnych zainteresowań, możliwość szybkiego i pełnego uzyskania wiedzy i informacji oraz bezpłatny dostęp do kompleksowo wyposażonych stanowisk komputerowych z internetem (przeglądanie m.in. multimediów, baz danych, nauka języków, tłumaczenia, planowanie podróży, komunikacja on-line) – powinna wyposażyć Strefę Wiedzy, Strefę Muzyki i Filmu mediateki nie tylko w najnowocześniejsze multimedialne komputery PC z funkcjonalnymi i wydajnymi urządzeniami peryferyjnymi (m.in. słuchawki, kamery, drukarki, skanery), ale także w telewizory full HD, projektor multimedialny i stacjonarny ekran, sprzęt audio oraz aparaty cyfrowe czy kamery video. Wyróżniającym dodatkowo elementem powinna być Strefa e-booków z czytnikami e-książek. Warto zadbać też o powstanie Strefy Języków ze sprzętem do wideokonferencji oraz tłumaczenia symultanicznego, przeznaczony m.in. do spotkań on-line z osobami z przeróżnych instytucji, miast lub krajów.

Mediateka stworzyć powinna przestrzeń przyjazną czytelnikowi, w której oprócz uzyskania precyzyjnej informacji, będzie mógł rozwijać swoje hobby, korzystając z nowoczesnych zasobów sprzętowych (np. kamer video, oprogramowania do obróbki zdjęć, filmów, dźwięku itp.), doskonalić swoje umiejętności językowe (np. rozmawiając ze znajomymi z zagranicy), posłuchać ulubionej muzyki, wypożyczyć książkę elektroniczną czy rozegrać partię szachów on-line.

W prospekcie nowej usługi zielonogórskiej biblioteki czytamy: „Szukasz miejsca, w którym połączysz kulturę z rozrywką? Chcesz mieć dostęp do multimediów? Brakuje Ci spotkań ze znajomymi przy muzyce, filmie czy grze? Mediateka Góra Mediów będzie miejscem, które spełnia Twoje oczekiwania”²⁵. Istniejąca w Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna (WiMBP) im. C. Norwida biblioteka multimedialna jest przystosowana do potrzeb wymagającego czytelnika. Każdy użytkownik ma możliwość korzystania z internetu, nowoczesnych zasobów sprzętowych oraz uaktualnionych programów.

Kiedy zainteresowanie historią II-giej wojny światowej zmalało, pojawił się raper L.U.C. z projektem-słuchowiskiem *39/89* (ten pokaz muzyczno-multimedialny towarzyszył otwarciu pierwszej zielonogórskiej mediateki 14 grudnia 2010 r.). Muzeum Powstania Warszawskiego nagrało natomiast płytę *Gajcy*, aby znów zaczęto mówić o poecie Tadeuszu Gajcym. Zatem niezbędne są nowe narzędzia upowszechniania, dopuszczenie nowej estetyki rozumienia wiedzy, nowe języki komunikacji. Dzisiaj dominują projekty będące na ogół syntezą sztuk. Tworzone są nowe kampanie: *Nie oceniaj książki po okładce! Festiwal książek przeczytanych – możesz wynieść, ile uniesiesz! Podziel się książką! Uwolnij książkę! Ubierz się w książkę! Odkryj swój booklook!*²⁶. Do promocji atutów i budowania marki angażowane są autorytety. Podstawą integracji jest gromadzenie ludzi

²⁵ B. Czerniawski, *Mediateka zielonogórska – multimedialne okno na świat*, „Bibliotekarz Lubuski” 2010, nr 2 (30), s. 28.

²⁶ M. Simonjetz, *Czytanie w ofensywie*, „Poradnik Bibliotekarza” 2017, nr 10, s. 8–10.

Fot. 1. Mediateka Góra Medków w Zielonej Górze (aut. zdj. B. Czerniawski)

Fot. 2. Mediateka Góra Medków jako przestrzeń spotkań z młodzieżą (aut. zdj. B. Czerniawski)

Fot. 3. Mediateka Szklana Pełupka w Zielonej Górze (aut. zdj. B. Czerniawski)

wokół biblioteki. Hasła: *Wejź na szczyt Góry Mediów!*, *Spotkajmy się w bibliotece*, *Biblioteka inspiruje*, *Biblioteka ciągle w grze*, *Biblioteka przestrzenia dla kreatywnych* definiują dzisiejszą nowoczesną bibliotekę.

Biblioteki multimedialne z wytyczonymi nowymi funkcjami powstają systematycznie na Ziemi Lubuskiej. Obecnie jednym z programów sprzyjających wdrażaniu koncepcji nowych bibliotek multimedialnych jest Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa MKiDN, priorytet: Infrastruktura Bibliotek. Z ministerialnych programów infrastrukturalnych skorzystało kilka bibliotek w południowej części województwa lubuskiego²⁷.

Jak wspomniano wcześniej, pierwsza w Lubuskiem powstała mediateka Góra Mediów w Zielonej Górze. Zespół pracowników Biblioteki Norwida zrealizował projekt *Zróbmy sobie Mediatekę*. W tym przypadku nie skorzystano ze środków ministerialnych, lecz przy pomocy rozgłośni Radio Zachód poszukano darczyńców projektu²⁸. W 2012 r. uruchomiono kolejną mediatekę o nazwie Szklana Pułapka. Znalazła ona siedzibę w Zielonogórskiej Palmiarni jako filia miejska nr 7²⁹.

Bazą obu placówek jest ponad 4 tys. płyt CD i 6 tys. płyt winylowych, 3,5 tys. audiobooków, bazy z e-bookami, 3 tys. filmów, ponad tysiąc programów multimedialnych, w tym gry na PlayStation 3 i 4. Aby ułatwić użytkownikom korzystanie z Góry Mediów, stworzono strefy tematyczne: Muzyki i Filmu, w której zbiorach są płyty CD, DVD i Blu-ray; Wiedzy – strefa umożliwia korzystanie z nowoczesnego oprogramowania oraz urządzeń peryferyjnych; Książki Elektronicznej – gromadzi klasykę i literaturę najnowszą w postaci audiobooków i e-booków; Gier – udostępnia konsole PlayStation 3, stanowiska komputerowe oraz gry PS3 i PC³⁰. Ważną rolę w przestrzeni mediateki pełni Cafe Language – strefa przeznaczona na działania kulturalne i konwersacje językowe, oraz miejsce spotkań młodzieży. Odbywają się tutaj także autorskie inicjatywy użytkowników w różnym wieku „Mediateka GM szuka talentów! Wychodząc naprzeciw waszym oczekiwaniom zamierzamy udostępnić wam całkowicie za darmo naszą przestrzeń w Cafe Language! Jeśli jesteście artystami szukającymi miejsca do wystaw, wernisaży, prezentacji artystycznych, to czekamy na Was! Wykorzystajcie naszą przestrzeń!” – czytamy w jednym z postów profilu Góry Mediów na portalu społecznościowym Facebook (www.facebook.com/GoraMediow/)³¹. Pod szyldem TechKlub w Norwidzie realizowany jest w Górze Mediów cykl spotkań dla wszystkich zainteresowanych nowymi technologiami. Rokrocznie odbywa się Międzynarodowy Dzień Czytania Tolkiena. Organizowane są sesje fotograficzne z udziałem biblio-

²⁷ Biblioteki w Kargowej, Wschowie, Bytomiu Odrzańskim, Gościeszowicach, Szcząncu, Trzebielu.

²⁸ B. Czerniawski, op. cit., s. 28–29.

²⁹ M. Bielawa *Szklana Pułapka*, „Bibliotekarz Lubuski” 2012, nr 1 (33), s. 25–27.

³⁰ Zob. M. Zając, *Filie i „superbiblioteki”*. *Przyczynek do dyskusji*, „Poradnik Bibliotekarza” 2015, nr 12, s. 4–11; Por. *Megabiblioteki. Wybrane tendencje w bibliotekarstwie publicznym*, pod red. D. Pietrzakiewicz, E. B. Zybert, Warszawa 2015, s. 35–47.

³¹ Góra Mediów [on-line], [dostęp: 25.05.2018], <<https://www.facebook.com/GoraMediow/photos/a.350022038397411.80876.348860791846869/1802529453146655/?type=3&theater>>.

tekarzy. Dla osób z dysfunkcjami uruchomione są usługi: czytak plus – lektor w zasięgu dłoni, książka na telefon – wystarczy zadzwonić, czytniki e-booków – po co dźwigać, jak i korepetycje informatyczne dla osób cyfrowo wykluczonych. Pracownicy mediatek zielonogórskich w cyklicznych modułach organizują spotkania z subkulturami (mods, hardcore, bikiniarze, graffiti, hip-hop), prezentują filmografię kultowych twórców filmowych (Lars von Trier, Woody Allen i inni), przygotowują warsztaty DJ. Trwa ożywiona współpraca z lokalnymi stowarzyszeniami: Stowarzyszenie BIEGNI, Fundacja Bezpieczne Miasto, Stowarzyszenie Tylko Falubaz, Fundacja Salony (projekt Letni Pawilon – bookcrossing w Parku Tysiąclecia). Wśród użytkowników, na wzór bookcrossingu, funkcjonuje wymiana materiałów audiowizualnych i elektronicznych: gamecrossing, filmcrossing.

Biblioteka Wojewódzka inspirowała do zmian podległe merytorycznie księżnice. W 2012 r. na terenie gminy Kargowa, w budynku lokalnego kina powstała Mediateka Światowid. We Wschowie multimedialna przestrzeń biblioteczna zaaranżowana została po modernizacji zboru kolegiackiego. Podobnie w Nowej Soli, po gruntownej modernizacji kamienic, powstała nowoczesna księżnica, będąca piękną wizytówką kulturalną miasta. W gminie Szczaniec nowoczesna multimedialna biblioteka zlokalizowana została na parterze gmachu Gminnego Centrum Kultury. Nowe pomieszczenia i wyposażenie zyskała filia biblioteczna w Gościeszowicach, gdzie zmodernizowano siedzibę Gminnego Centrum Kultury, tworząc wielofunkcyjną przestrzeń przeznaczoną dla książki, czasopiśma, spotkań, gier, zabaw i sieci komputerowej.

W poniższej tabeli zestawione zostały ważniejsze inwestycje infrastrukturalne zrealizowane w bibliotekach południowej części województwa lubuskiego, dofinansowane z MKiDN.

Tabela 1. Inwestycje infrastrukturalne zrealizowane w bibliotekach południowej części województwa lubuskiego, dofinansowane z MKiDN

Nazwa zadania	Źródło/nazwa programu	Dotacja MKiDN	Wkład własny	Koszt całkowity
2012 r.				
Adaptacja dawnego kina „Światowid” na potrzeby Biblioteki (GBP Kargowa)	Kultura+. Biblioteka+. Infrastruktura Bibliotek	1 000 000	Dotacja celowa Gminy: 1 032 679,00 Wkład własny: 317 585,00 Europejski Fundusz Rozwoju Obszarów Wiejskich 150 000,00	2 500 264,00

Zakup wyposażenia BPMiG we Wschowie w związku ze zmianą siedziby	Kultura+. Biblioteka+. Infrastruktura Bibliotek	500 000,00	750 000,00 w tym 150 000,00 Marszałek Województwa Lubuskiego	1 250 000,00
2013 r.				
Zakup wyposażenia i poprawa funkcjonalności BP w Bytomiu Odrzańskim	Kultura+.Biblioteka+. Infrastruktura Bibliotek	95 199,00	31 730,00	126 929,00
2016 r.				
Przebudowa obiektu na potrzeby nowej siedziby Gminnej Biblioteki Publicznej w Szcząncu	Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa, Priorytet 2 „Infrastruktura Bibliotek 2016–2020”	641 248,00	213 750,00 w tym: 45 000,00 finansowy wkład własny, 168 750 rzeczowy wkład własny w postaci obiektu	854 998,00
Modernizacja Filii Gminnej Biblioteki Publicznej w Gościeszowicach	Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa, Priorytet 2 „Infrastruktura Bibliotek 2016–2020”	76 500,00	25 500,00	102 000,00
Modernizacja i wyposażenie pomieszczeń bibliotecznych w Ośrodku Kultury i Bibliotece w Trzebielu	Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa, Priorytet 2 „Infrastruktura Bibliotek 2016–2020”	250 200,00	83 400,00 w tym: 16 680 finansowy wkład własny, 66 720,00 wkład niefinansowy	333 600,00

Źródło: dokumentacja Działu Badań, Analiz i Metodyki WiMBP im. Cypriana Norwida. Inwestycje infrastrukturalne bibliotek w południowej części województwa lubuskiego

Pomysł na nową siedzibę Miejskiej Biblioteki Publicznej w Nowej Soli w zabytkowej kamienicy z początku ubiegłego wieku, położonej w starej części miasta, zrodził się w Urzędzie Miejskim w 2004 r. Jest to miejsce szczególnie sprzyjające instytucji kultury, takim jak biblioteka publiczna, bowiem sąsiaduje z Muzeum Miejskim, dwiema szkołami i otacza je park, który mianowano Ogrodem Sztuk³².

³² E. Gonet, *Nowoczesne królestwo książek wkrótce w nowych murach*, „Bibliotekarz Lubuski” 2010, nr 2 (30), s. 47–48.

Latem 2009 r. rozpoczął się remont, a 14 lutego 2011 r. próg biblioteki przekroczyli pierwsi czytelnicy. Całkowita wartość projektu wyniosła ponad 8,5 mln zł, z czego 50% środków pochodziło z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego.

Pracownia Regionalna dokumentująca życie społeczne, kulturalne i naukowe regionu, funkcjonująca także jako czytelnia prasy oraz centrum informacji europejskiej i turystycznej, wypożyczalnia multimedialna, czytelnia komputerowa, sala wystawowa i salka konferencyjna wyposażona w sprzęt audiowizualny, a także skomputeryzowane zbiory i system wypożyczeń oparty na programie RFID – to najważniejsze zmiany w zakresie funkcjonowania Miejskiej Biblioteki Publicznej (MBP) w nowej siedzibie.

Kamienica biblioteki otoczona została parkiem z dwiema fontannami, ławkami, pergolą, projektowaną zielenią i siecią chodników, z której jeden prowadzi pod mury innej, równie ważnej dla miasta instytucji kultury – Muzeum Miejskiego, do murów którego, w ramach projektu, został dobudowany amfiteatr na dziewięćdziesiąt miejsc. W parku w pogodne dni można usiąść z książką (z laptopem), wziąć udział w imprezie plenerowej, pospacerować, podumać w cieniu drzew, spotkać się z przyjaciółmi i rozegrać partię szachów na plenerowej szachownicy.

Otrzymaniu nowej siedziby towarzyszy świadomość, jaka odpowiedzialność ciąży na dyrekcji i pracownikach nowosolskiej MBP. Są świadomi konieczności wychodzenia naprzeciw oczekiwaniom użytkowników w zupełnie inny sposób niż robiła to tradycyjna biblioteka, nastawiona na pracę z książką. Przestrzeń dla e-informacji (czytelnia komputerowa, wypożyczalnia multimedialna) dla działalności edukacyjnej oraz kulturalnej (salka konferencyjna, galeria) stwarza doskonale warunki do tworzenia nowoczesnej oferty dla użytkownika, co z kolei zmusza bibliotekarzy do edukacji i ustawicznego rozwoju.

Zmiany w sposobie funkcjonowania biblioteki zaczęto wprowadzać już w starej siedzibie, a od 2011 r. są intensyfikowane poprzez wdrażanie niebanalnych pomysłów i tworzenie nowej tradycji. Jak twierdzi dyrektor MBP Elżbieta Gonet:

„Mieszkańcy miasta mówią, że ta biblioteka jest dla nich jak bombonierka – taki słodki prezent, dzięki któremu mają prawo nie tylko do bezpłatnego, ale też pięknego, wygodnego i nowoczesnego miejsca dostępu do książki i kultury”³³.

Modernizacja Biblioteki Publicznej w Bytomiu Odrzańskim objęła przede wszystkim zakup wyposażenia i poprawę funkcjonalności pomieszczeń bibliotecznych. Dzięki zaangażowanym środkom finansowym (126 929,00 zł) powstał kącik dla dzieci wyposażony w kolorowe regały, stoliki, krzeselka, fotele, bajkowe pacynki i pluszaki. Zakupiono zestaw komputerowy, laptop wraz z oprzyrządowaniem, biurka, fotele. Kącik kawiarniany wyposażono w szafki, zlewozmywak, blat, czajnik, ekspres do kawy. Jest dostępny dla użytkowników na potrzeby licznych imprez kulturalnych z poczęstunkiem. Zaplecze

³³ E. Gonet, *Biblioteka jak bombonierka*, „Bibliotekarz Lubuski” 2011, nr 1 (31), s. 51.

Fot. 4. Gmach Miejskiej Biblioteki Publicznej w Nowej Soli
Źródło: materiały archiwalne WiMBP w Zielonej Górze

Fot. 5. Kadr z zajęć prowadzonych z seniorami w Bibliotece Publicznej w Bytomiu Odrzańskim
Źródło: materiały archiwalne WiMBP w Zielonej Górze

socjalne zostało wyposażone w szafki kuchenne, zmywarkę, zlewozmywak, odkurzacz, uzupełnia również wyposażenie kawiarnianej przestrzeni (naczynia, akcesoria kuchenne, kosze do segregacji śmieci). Zamontowano blat pomocny przy przygotowywaniu poczęstunku. W pomieszczeniu socjalnym, kąciku kawiarnianym i toalecie zamontowano podgrzewacze do wody, pojemnik na ręczniki papierowe. Zakupiono i zamontowano oświetlenie galeryjne do Galerii „Pod regałem”. Zainstalowano podesty sceniczne, które poprawiły widoczność artystów, autorów, z którymi odbywają się spotkania w bibliotece. Podesty mają teleskopowe nogi, schodki, są przenośne i mają powłokę antypoślizgową³⁴.

³⁴ J. Czechanowska, *Bibliotekarz z klasą i skok na bank*, rozm. M. Simonjetz, „Bibliotekarz Lubuski” 2016, nr 1/2 (41/42), s. 89–94.

Gminna Biblioteka Publiczna w Kargowej – Mediateka Światowid powstała w 2012 r. Odpowiadając na potrzeby użytkowników, stworzono nowoczesną bibliotekę publiczną – centrum multimedialne z dostępem do wiedzy i kultury, które jest ośrodkiem życia społecznego oraz wizytówką kulturalną i turystyczną Gminy³⁵. Środki pozyskane w ramach programu wieloletniego Kultura+ Priorytet „Biblioteka+ Infrastruktura Bibliotek” Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego oraz działania *Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju* objętego Programem Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013 pozwoliły na przebudowę i przystosowanie na potrzeby biblioteki dawnego budynku kina. Instytucja uzyskała w ramach przedsięwzięcia własnościowy obiekt, przystosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Najważniejsze cele postawione w ramach inwestycji objęły rozszerzenie działań z zakresu zaspokajania potrzeb oświatowych, kulturalnych i informacyjnych społeczeństwa oraz uczestnictwa w upowszechnianiu wiedzy i kultury. Obok podstawowej działalności biblioteki, realizowane są zadania dodatkowe. Mediateka Światowid łączy funkcje tradycyjnej biblioteki, mediateki, a także kina studyjnego. Oprócz drukowanych zbiorów w postaci książek i czasopism, udostępnia zbiory zapisane na nośnikach multimedialnych: książki elektroniczne, dźwiękowe, filmy, muzykę, gry, programy edukacyjne. Przestrzeń urządzono tak, by zapewnić swobodny dostęp użytkownikom do wszystkich zasobów, przy jednoczesnym pozostawieniu ekranu kinowego. Oprócz regałów z książkami i miejsc do pracy indywidualnej z księgozbiorem tradycyjnym, dostępne są stanowiska komputerowe z dostępem do internetu oraz punkty, przy których możliwe jest odtwarzanie książek elektronicznych, słuchanie muzyki. Zaaranżowano miejsce przeznaczone na organizację spotkań i imprez kulturalnych. Wydzielono pomieszczenia na stałą ekspozycję dotyczącą pisarza Eugeniusza Paukszy – patrona biblioteki i Macieja Kozłowskiego – aktora, reżysera, byłego mieszkańca Kargowej. Osobną powierzchnią dysponuje punkt informacji turystycznej.

Obecne działania biblioteki skierowane są do dzieci i młodzieży, zorientowane na przeprowadzanie lekcji bibliotecznych, spotkań autorskich, różnorodnych turniejów i konkursów. Nowe aktywności uwzględniają szerszą współpracę ze szkołami, przedszkolem, seniorami, co wyraża się organizacją przedsięwzięć promujących czytelnictwo. Odbywają się spotkania z najmłodszymi (Klub Malucha), zajęcia artystyczne, spotkania autorskie z udziałem znanych i cenionych pisarzy dziecięcych, oraz Dyskusyjny Klub Filmowy. W ofercie biblioteki znajdują się programy rozwijające dziecięcą kreatywność, np. akcja czytania bajek powiązana z zajęciami plastyczno-manualnymi. Bibliotekarze uświadamiają rodzicom, jak ważna jest książka w rozwoju dziecka, w jaki sposób wychować młodego czytelnika, jak pracować z małym dzieckiem w oparciu o literaturę.

³⁵ M. Kwiecień, *Mediateka Światowid. Nowa biblioteka w Kargowej*, „Bibliotekarz Lubuski” 2013, nr 2 (36), s. 15–16.

W bibliotece stworzone zostało miejsce dla najmłodszych – Kącik Malucha, który dzięki dostosowanej do potrzeb dzieci przestrzeni, odpowiednim meblom, materiałom do zabawy, czy nowinkom edukacyjnym uatrakcywnia pobyt dziecka w placówce, a także ułatwia kontakt z książką. Oferta dla młodzieży przygotowana została z uwzględnieniem potrzeb tej wyjątkowej i wymagającej grupy odbiorców.

Fot. 6. Mediateka Światowid w Gminnej Bibliotece Publicznej w Kargowej
Źródło: materiały archiwalne WiMBP w Zielonej Górze

Misją biblioteki świadczącej usługi dla nastolatków jest wsparcie młodych osób w przejściu etapu między dzieciństwem a dorosłością poprzez odpowiednie źródła informacji oraz stworzenie przestrzeni, która sprzyja rozwojowi intelektualnemu, emocjonalnemu, społecznemu. Działania polegają na promocji czytelnictwa poprzez organizację spotkań autorskich, imprez czytelniczo-plenerowych, jak również przedsięwzięć wykraczających poza tradycyjne funkcje biblioteki. Nowe działania uwzględniają pomoc w przyswajaniu wiedzy niezbędnej do efektywnego korzystania ze wszystkich nowych źródeł bibliotecznych, wsparcie w rozwoju umiejętności w dziedzinie wyszukiwania informacji i wykorzystywania narzędzi informacyjnych oraz komunikacyjnych. Dzięki stworzeniu przestrzeni multimedialnej z nowoczesnymi stanowiskami komputerowymi, biblioteka ma możliwość wykorzystywania komputerów jako narzędzi służących nie tylko do zabawy, ale i do nauki. Zakup i udostępnianie programów edukacyjnych oraz promocja nauki za ich pomocą ułatwiają kontakt z młodym użytkownikiem, a także zachęcają go do korzystania z oferty instytucji. Biblioteka w Kargowej podejmuje również działania zachęcające dzieci i młodzież do wspólnej zabawy i integracji w grupie swoich rówieśników.

W historii Biblioteki Publicznej Miasta i Gminy we Wschowie jako przełomowy zapisał się rok 2013³⁶. Od września 2013 r. wschowska ksiąźnica funkcjonuje w odremontowanej siedzibie Kolegium Jezuickiego, na powierzchni ok. 900 m². Zakup wyposażenia został zrealizowany z Programu Wieloletniego Kultura+, Priorytet Biblioteka+ Infrastruktura Bibliotek. Łączna wartość projektu 1250 000 zł, z czego 500 tys. zł to dofinansowanie z Programu. Pozostała kwota stanowi wkład własny gminy, w ramach którego Wschowa uzyskała 150 tys. zł z Urzędu Marszałkowskiego w Zielonej Górze. W celu przygotowania projektu aranżacji pomieszczeń nawiązano kontakt z firmą Rea Design.

Na parterze wschowskiej biblioteki mieści się czytelnia z salą spotkań. Można tutaj skorzystać z księgozbioru podręcznego, prasy codziennej i czasopism. Dostępne są także stanowiska komputerowe z bezpłatnym dostępem do internetu oraz dwa stanowiska do odsłuchu płyt CD. W holu urządzono salę wystawową oraz e-galerię, gdzie umieszczone są informacje o bibliotece, nowościach wydawniczych, zaproszenia do udziału w spotkaniach, krótkie filmy z realizacji działań. Dotykowa tablica interaktywna pozwala m.in. na przesłanie wirtualnej pocztówki ze zdjęciem nadawcy i motywami związanymi z dziejami Wschowy. W specjalnie zaprojektowanej fontannie umieszczone zostały interaktywne gry edukacyjne: *Monety* i *Poczet królów polskich*, nawiązujące do bogatej przeszłości miasta i obiektu. We Wschowie gościli bowiem polscy władcy, m.in. Kazimierz Wielki, a w budynku mieściła się mennica.

Pierwsze piętro zajmuje wypożyczalnia dla dorosłych, która zaprasza do zapoznania się z bogatymi zbiorami. Tuż obok regałów, w specjalnie zaaranżowanej przestrzeni przy freskach odkrytych w czasie remontu lub na wygodnych kanapach, użytkownicy mogą spędzić chwile relaksu z książką przy kawie, podyskutować ze znajomymi.

Drugie piętro przeznaczone jest dla dzieci i młodzieży. Na młodych użytkowników czeka wiele atrakcji, m.in. konsola PlayStation, podłoga interaktywna, komputery. A wszystko to w otoczeniu ciekawych, kolorowych książek. Pod baldachimem, na pufach i poduszkach najmłodszy słuchają bajek i niejednokrotnie realizują najprzedziwniejsze akrobatyczne fantazje. Dyrektor Biblioteki Ilona Ratajczak pisze:

Ciekawie zaprojektowane wnętrza biblioteki i multimedia wzbudzają coraz większe zainteresowanie mieszkańców, gości z Polski i z zagranicy, władz samorządowych. Uczniowie wschowskich szkół i przedszkoli tłumnie odwiedzają ksiąźnicę. Wiele osób zagląda również na stronę internetową, gdzie w galerii można obejrzeć zdjęcia nowej siedziby. Wszyscy są zgodni, że udało się połączyć historyczne walory obiektu z nowoczesnością. Środki pozyskane z ministerialnego projektu Biblioteka+ Infrastruktura

³⁶ I. Ratajczak, *Stworzyć ciekawą bibliotekę w małym mieście*, rozm. M. Simonjetz, „Bibliotekarz Lubuski” 2013, nr 2 (36), s.73–78.

bibliotek pozwoliły na urządzenie placówki, która pomimo tego, że znajduje się w za-
bytkowym obiekcie, jest supernowoczesna i w pełni funkcjonalna³⁷.

Fot. 7. Połączenie historii z nowoczesnością w Bibliotece Publicznej Miasta
i Gminy we Wschowie
Źródło: materiały archiwalne WiMBP w Zielonej Górze

Fot. 8. Przestrzeń Biblioteki Publicznej Miasta i Gminy we Wschowie
Źródło: materiały archiwalne WiMBP w Zielonej Górze

Mediateka – Biblioteka w Szczańcu³⁸. Pomysł został zainspirowany wcześniejszą realizacją mediateki Światowid w Kargowej. W obu przypadkach pomieszczenia kina zaaranżowano jako wielofunkcyjną przestrzeń, uzupełniając metraż o okalające środek sali balkony. Gminna Biblioteka Publiczna w Szczańcu zrealizowała zadanie pn. *Przebu-*

³⁷ I. Ratajczak, *Zapraszamy do Biblioteki Miasta i Gminy we Wschowie*, „Bibliotekarz Lubuski” 2014, nr 1 (37), s. 44–45.

³⁸ M. Simonjetz, *Dążenie do lepszej jakości i niezgoda na zmiany, w efekcie biblioteka spełnionych marzeń*, „Poradnik Bibliotekarza” 2017, nr 6, s. 30–31.

dowa obiektu na potrzeby nowej siedziby Gminnej Biblioteki Publicznej w Szczañcu w ramach Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa, Priorytet 2 Infrastruktura Bibliotek 2016–2020. Wartość całej inwestycji wyniosła 854 998 zł, z czego 641 248 zł stanowiło dofinansowanie ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, 45 000 zł – finansowy wkład własny oraz 168 750 zł – rzeczowy wkład własny w postaci obiektu. Realizację zadania zakończono w 2016 r.

Fot. 9. Mediateka Gminnej Biblioteki Publicznej w Szczañcu
Źródło: materiały archiwalne WiMBP w Zielonej Górze

Multimedialna biblioteka w Gościeszowicach. Tu również w zamyśle projektowym włączono w przestrzeń biblioteczną salę widowiskową, która w części balkonowej została wyposażona w regały, stoliki oraz stanowiska komputerowe. Dół sali widowiskowej jest wielofunkcyjny, uzależniony od bieżących zadań instytucji i potrzeb mieszkańców. Podobnie jak w Skandynawii, przestrzeń tę wypełniają często meble mobilne.

Oprócz klasycznego działania polegającego na budowaniu bibliotek cyfrowych, czego przykładem w województwie lubuskim jest Zielonogórska Biblioteka Cyfrowa, a także podjęcia prac digitalizacyjnych nakierowanych głównie na dokumenty życia społecznego i zasoby regionalne, Biblioteka Norwida podjęła się wdrożenia projektu opartego o fundusze unijne pn. *Nowoczesne e-usługi w Norwidzie*. E-usługi wpisują się w model biblioteki rozumianej jako „trzecie miejsce” i korespondują z nową przestrzenią biblioteczną, zarówno rzeczywistą, jak i wirtualną. Piotr Ziembicki pisze:

„Społeczeństwo informacyjne – terminem tym określa się społeczeństwo, w którym towarem staje się informacja traktowana jako szczególnie dobro niematerialne, równo-

ważne lub cenniejsze nawet od dóbr materialnych. Przewiduje się rozwój usług związanych z 3P (przesyłanie, przetwarzanie, przechowywanie informacji)³⁹.

Opis projektu przytaczam za dr. Piotrem Ziembickim⁴⁰:

(...) jedno z kluczowych przedsięwzięć, zrealizowanych w ramach projektu – System Udostępniania Zasobów Informacyjnych (SUZI). Czym jest nasza dama SUZI? Najogólniej mówiąc – jest portalem internetowym biblioteki integrującym wszystkie udostępnione zasoby informacyjne, zarówno wewnętrzne (tworzone przez bibliotekę), jak i zewnętrzne wykupione w ramach projektu, a także udostępniającym specjalnie zbudowaną wyszukiwarkę pozwalającą na jednoczesne przeszukiwanie wszystkich tych zasobów i spójną, jednoznaczną i przejrzystą prezentację wyników wyszukiwania. Żadnego szumu informacyjnego, żadnych setek tysięcy zaśmiecających wyniki wyszukiwania nieprzydatnych nikomu stron, żadnych reklam – tylko potrzebne informacje dostępne w postaci pełnotekstowych artykułów, odnośników do pozycji bibliograficznych w bazach danych Biblioteki Norwida, kompletnych e-booków w bazie ibuk.pl czy najwyższego lotu publikacji naukowych⁴¹.

W bogatej gamie usług proponowanych w ramach projektu informatycznego WiMBP znalazły się: wideokonferencje, digitalizacja na żądanie, platforma artysty, e-recenzje, news365.pl, e-learning.

Wideokonferencje

W bibliotece został wdrożony nowoczesny, elastyczny i jednocześnie prosty i intuicyjny w obsłudze system wideokonferencji. Oprogramowanie to umożliwia m.in.: organizowanie wirtualnych spotkań (np. z ciekawymi autorami, artystami), organizowanie wirtualnych, rozproszonych szkoleń z zakresu dostępu do informacji i wiedzy, transmisje wydarzeń kulturalnych odbywających się w Bibliotece Norwida, wirtualne uczestnictwo w spotkaniach kulturalnych, imprezach dla dzieci, czy prowadzenie rozproszonych klubów dyskusyjnych (książki, filmowych).

Digitalizacja na żądanie

Usługa digitalizacji na żądanie polega na przygotowaniu elektronicznych wersji dokumentów (fragmentów książek, artykułów z czasopism, dokumentów regionalnych, zbiorów specjalnych) w odpowiedzi na zapotrzebowanie czytelników biblioteki. Zdigitalizowane materiały są przekazywane nieodpłatnie zainteresowanemu czytelnikowi

³⁹ P. Ziembicki, *Tworzymy społeczeństwo informacyjne już dziś! Nowoczesne e- usługi w Bibliotece Norwida*, „Bibliotekarz Lubuski” 2014, nr 1 (37), s. 25.

⁴⁰ Ibidem, s. 25–32.

⁴¹ Ibidem, s. 26.

oraz dodatkowo umieszczane w tworzonej bazie danych, która jest udostępniana w ramach serwisu internetowego i jednocześnie stanowi podstawę do analiz czytelnictwa prowadzących m.in. do optymalizacji zakresu gromadzonych zasobów (elektronicznych i tradycyjnych) oraz dostosowywania oferty informacyjnych baz danych. Udostępnienie kolejnego, nowego zdigitalizowanego zasobu następuje po przesłaniu e-mailem zainteresowanemu użytkownikowi linku do rekordu w bazie danych, który to link zawiera požądane treści. Jednocześnie materiały, którym nadawano cyfrową postać, pozostają w bazie danych i są dostępne dla wszystkich użytkowników Systemu Udostępniania Zasobów Informacyjnych biblioteki, poprzez wykorzystanie standardowych mechanizmów wyszukiwawczych.

Platforma artysty

Elektroniczna platforma przeznaczona dla artystów: autorów książek, poezji, malarstwa, rękodziela, która umożliwi dzielenie się pracami, wymianę opinii, wzajemne recenzowanie, a także organizowanie wirtualnych spotkań (czaty, wideokonferencje) z innymi uznanymi twórcami z różnych dziedzin.

Usługa e-recenzji

E-recenzja jest systemem gromadzącym zweryfikowane przez pracowników Biblioteki Norwida recenzje i rekomendacje (np. książek), tworzone i przesyłane przez czytelników.

E-learning

System e-learning w zakresie korzystania z zasobów informacyjnych biblioteki oraz ogólnodostępnych, nieodpłatnych systemów dystrybucji informacji i wiedzy w internecie. Szkolenia online przeznaczone są dla zarejestrowanych czytelników i dotyczą głównie szeroko pojętych zagadnień wyszukiwania i filtrowania informacji.

Usługa news365.pl

Lubuski portal news365.pl jest platformą wymiany informacji dla mieszkańców regionu, organizatorów wydarzeń oraz dziennikarzy. Jego zadaniem jest poprawa przepływu informacji pomiędzy animatorami lokalnej społeczności – takimi jak np. urzędy, organizacje pozarządowe, instytucje kultury, sportu i turystyki – a tymi, do których ich działalność jest skierowana. Portal jest odpowiedzią na zapotrzebowanie w najbardziej podstawowym obszarze dotyczącym budowy społeczeństwa informacyjnego. Gromadzi źródłowe komunikaty prasowe, które porządkuje i udostępnia określonym w projekcie grupom odbiorców – mieszkańcom lub bezpośrednio mediom. Dzięki uruchomieniu portalu news365.pl mieszkańcy zyskali pełną informację dotyczącą aktywności

organizatorów działających na terenie województwa, a także możliwość bezpośredniego kontaktu z mediami w ważnych dla nich sprawach. Za pośrednictwem platformy news365.pl organizatorzy wydarzeń mogą bez ograniczeń przekazywać informacje o swojej działalności regionalnym mediom i mieszkańcom. Zyskali narzędzie, dzięki któremu dużo łatwiej zaplanować wydarzenie. Korzystając z news365.pl, dziennikarze (w tym dziennikarze obywatelscy) znajdują uporządkowane informacje, które inspirują do przygotowania publikacji oraz wspomagają ich pracę. Podstawowym narzędziem jest tu rozbudowany kalendarz, dzięki któremu każdego dnia znajdują interesujące wydarzenia wartę opisaną.

Nowe przestrzenie możliwości kształtowania kultury literackiej we współczesnej bibliotece opisane są w artykule *Biblioteka literatura teatr w kształtowaniu kultury literackiej (na przykładzie WiMBP im. C. Norwida w Zielonej Górze)*⁴².

W ostatnich latach przeobrażeniom podlega model uczestnictwa w kulturze oraz sposób funkcjonowania bibliotek. Nowe wyzwania generują nowe potrzeby w obszarze aranżacji przestrzeni oraz promocji nowatorskich usług. Pytania o przyszłość bibliotek, o ich funkcje i zadania – pozostają otwarte. Podsumowaniem rozważań niech będą słowa cytowanej już Elżbiety Barbary Zybert: „Cechą charakterystyczną współczesnych bibliotek, idących z duchem czasu są ich zdolności adaptacyjne do dokonujących się różnorodnych przeobrażeń zewnętrznych, skutkujące zmianami w funkcjonowaniu i prowadzonej działalności, których celem jest zwiększenie efektywności i jakości w obsłudze użytkowników”⁴³.

Bibliografia

- Bielawa M., *Szklana Pułapka*, „Bibliotekarz Lubuski” 2012, nr 1 (33), s. 25–27.
- Buck A., *Biblioteka literatura teatr w kształtowaniu kultury literackiej (na przykładzie WiMBP im. C. Norwida w Zielonej Górze)*, w: *Książka, biblioteka, informacja. Między podziałami a wspólnotą*, t. V, pod red. J. Dzieniakowskiej, M. Olczak-Kardas, Kielce 2016, s. 243–255.
- Buck A., *Wejść na szczyt*, „Pro Libris” 2011, nr 3 (36), s. 104–113.
- Ciesielska-Kruczek R., *Przestrzeń biblioteczna – miejscem nauki, działalności społeczno-kulturalnej, pracy*, w: *Fizyczna przestrzeń biblioteki*, pod red. M. Wojciechowskiej, Gdańsk 2013, s. 40–52.
- Czechanowska J., *Bibliotekarz z klasą i skok na bank*, rozm. M. Simonjetz, „Bibliotekarz Lubuski” 2016, nr 1/2 (41/42), s. 89–94.
- Czerniawski B., *Mediateka zielonogórska – multimedialne okno na świat*, „Bibliotekarz Lubuski” 2010, nr 2 (30), s. 28.

⁴² A. Buck, *Biblioteka literatura teatr w kształtowaniu kultury literackiej (na przykładzie WiMBP im. C. Norwida w Zielonej Górze)*, w: *Książka, biblioteka, informacja. Między podziałami a wspólnotą*, t. V, pod red. J. Dzieniakowskiej, M. Olczak-Kardas, Kielce 2016, s. 243–255.

⁴³ E. B. Zybert, *Biblioteki we współczesnych społeczeństwach krajów rozwiniętych*, w: *Przyszłość bibliotek w Polsce*, pod red. J. Sadowskiej, Warszawa 2008, s. 21.

- Gonet E., *Biblioteka jak bombonierka*, „Bibliotekarz Lubuski” 2011, nr 1 (31), s. 50–51.
- Gonet E., *Nowoczesne królestwo książek wkrótce w nowych murach*, „Bibliotekarz Lubuski” 2010, nr 2 (30), s. 47–48.
- Górska M., *Książki, nowe media i ich czasoprzestrzenie*, Warszawa 2009.
- Góra Mediów [on-line], [dostęp: 25.05.2018], <<https://www.facebook.com/GoraMediow/photos/a.350022038397411.80876.348860791846869/1802529453146655/?type=3&theater>>.
- Hopfinger M., *Literatura i media. Po roku 1989*, Warszawa 2010.
- Jasiewicz J., *Biblioteka – „trzecie miejsce”*, w: *Biblioteka i informacja w aktywizacji regionalnej*, pod red. D. Grabowskiej, E. B. Zybert, Warszawa 2012, s. 13–27.
- Jasiewicz J., *Po zakupy i do biblioteki... Biblioteki publiczne w centrach handlowych*, w: *Megabiblioteki: wybrane tendencje w bibliotekarstwie publicznym*, pod red. D. Pietrzewicz, E. B. Zybert, Warszawa 2015, s. 127–136.
- Kalinowska E., *Biblioteka ważniejsza niż aquapark*, „Znak” 2016, nr 730 (3), s. 89–95.
- Kisilowska M., *Biblioteki publiczne a „kultura iwentu” i kulturowa wszytkożerność*, w: *Megabiblioteki: wybrane tendencje w bibliotekarstwie publicznym*, pod red. D. Pietrzewicz, E. B. Zybert, Warszawa 2015, s. 63–79.
- Kowalska M., *Dygitalizacja zbiorów bibliotek polskich*, Warszawa 2007.
- Kruszewski T., *Przestrzenie biblioteki. O symbolicznej, fizycznej i społecznej obecności instytucji*, Toruń 2012.
- Kwiecień M., *Mediateka Światowid. Nowa biblioteka w Kargowej*, „Bibliotekarz Lubuski” 2013, nr 2 (36), s. 15–16.
- Living Memory. From the collection on the National Library of Norway*, Oslo 2006.
- Łobocka A., *Centra informacji i galerie – współczesne tendencje organizacji przestrzeni publicznej w bibliotekach polskich*, w: *Fizyczna przestrzeń biblioteki*, pod red. M. Wojciechowskiej, Gdańsk 2013, s. 53–64.
- Megabiblioteki. Wybrane tendencje w bibliotekarstwie publicznym*, pod red. D. Pietrzewicz, E. B. Zybert, Warszawa 2015, s. 35–47.
- Pędich M., *Nowe technologie, przestrzeń biblioteki i kultura adaptacji*, w: *Fizyczna przestrzeń biblioteki* pod red. M. Wojciechowskiej, Gdańsk 2013, s. 9–21.
- Polus A., *Czego lubuskie biblioteki (nie)muszą zazdrościć norweskim i niemieckim instytucjom – głos w dyskusji?*, „Pro Libris”, numer specjalny *Biblioteka jako trzecie miejsce. Doświadczenia i wyzwania partnerów, Lubuskie – Powiat Görlitz, Saksonia*, 2014, s. 56–63.
- Ratajczak I., *Stworzyć ciekawą bibliotekę w małym mieście*, rozm. M. Simonjetz, „Bibliotekarz Lubuski” 2013, nr 2 (36), s. 73–78.
- Ratajczak I., *Zapraszamy do Biblioteki Miasta i Gminy we Wschowie*, „Bibliotekarz Lubuski” 2014, nr 1 (37), s. 44–45.
- Seminaria Biblioteka Nowa [on-line], [dostęp: 24.05.2018], <<http://www.institutksiazki.pl/p,bibliote-ki,34773,0,seminaria-biblioteka-nowa.html>>.

- Simonjetz M., *Dążenie do lepszej jakości i niezgoda na zmiany, w efekcie biblioteka spełnionych marzeń*, „Poradnik Bibliotekarza” 2017, nr 6, s. 30–31.
- Simonjetz M., *Czytanie w ofensywie*, „Poradnik Bibliotekarza” 2017, nr 10, s. 8–10.
- Słowik J., *Mediateka – biblioteka chętnie odwiedzana, ale dlaczego?* „Bibliotekarz Lubuski” 2010, nr 2 (30), s. 24–27.
- Stan czytelnictwa w Polsce za rok 2015 [on-line], [dostęp: 24.05.2018], <<http://www.bn.org.pl/download/document/1459845698.pdf>>.
- Stan czytelnictwa w Polsce za rok 2016 [on-line], [dostęp: 24.05.2018]<<http://www.bn.org.pl/download/document/1492689764.pdf>>.
- Szczygłowska L., *Architektura bibliotek, w: Fizyczna przestrzeń biblioteki*, pod red. M. Wojciechowskiej, Gdańsk 2013, s. 22–39.
- Tomaka K., *Aktywizacja edukacyjna młodzieży w mediatece START – META*, „Bibliotekarz Lubuski” 2011, nr 2 (32), s. 29–33.
- Wojnarowski J., *Biblioteka to dużo więcej niż wypożyczalnia książek*, rozm. M. Kolińska-Dąbrowska, Wyborcza.pl, z dn. 4.02.2010 r. [on-line], [dostęp: 24.05.2018], <http://wyborcza.pl/1,76842,7527799,Wojnarowski__Biblioteka_to_duzo_wiecej_niz_wypożyczalnia.html>.
- Wojnarowski J., *Biblioteki będą cool*, rozm. D. Subbotko; Wyborcza.pl, z dn. 23.11.2010 r. [on-line], [dostęp: 24.05.2018], <http://wyborcza.pl/1,75410,8703168,Biblioteki_beda_cool.html>.
- Zajac M., *Filie i „superbiblioteki”. Przyczynek do dyskusji*, „Poradnik Bibliotekarza” 2015, nr 12, s. 4–11.
- Ziembicki P., *Tworzymy społeczeństwo informacyjne już dziś! Nowoczesne e- usługi w Bibliotece Norwida*, „Bibliotekarz Lubuski” 2014, nr 1 (37), s. 25–32.
- Zybert E. B., *Biblioteki we współczesnych społeczeństwach krajów rozwiniętych, w: Przyszłość bibliotek w Polsce*, pod red. J. Sadowskiej, Warszawa 2008.
- Zybert E. B., *Kultura organizacyjna w bibliotekach: nowe i stare idee w zarządzaniu biblioteką*, Warszawa 2004.

Public libraries in the new spaces prospect of the selected Lubusz libraries

Abstract: The Third Place (according to the Ray Oldenburg theory of 1989) is regarded as value added to the traditional library model. Thereby, we advance on the Scandinavian libraries model (an idea initiated in 2010 by Foundation of Information Society Development). The author becomes interested in answering the question, how the modern e-services fit with the model of the library, which is understood as the third place, an open library, a meeting place and what kind of a new library space they require, the traditional, material and the virtual (a library in clouds)?

And here just appears the second aim of the presentation, which is to present how among other things Project e-services in the Norwid Library (electronic databases, digitization,

---

e-reviews, platform for artist, news 365, e-learning, videoconferencing, Zielona Góra digital library e.a.) has unprecedentedly changed the offer of the so far traditional library. After founding the multimedia libraries in Wrocław (Mediateka), Olsztyn (Planeta 11), Warsaw (Start-Meta), there were founded successively, as a result of a modernization, multimedia libraries in Lubusz Voivodeship in Zielona Góra (Góra Mediów and Szklana Pułapka), in Kargowa, Wschowa and in Nowa Sól.

Keywords: e-services, information society, library space, multimedia library

Elżbieta Czyżewska

Katarzyna Regulska

Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu

Nowe oblicze po raz drugi.

Jak zmieniają się przestrzenie w Bibliotece

Główny Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu

Streszczenie: Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu (BG UEP) obchodziła właśnie 90-lecie istnienia, co stało się doskonałą okazją do refleksji nad zmieniającą się funkcjonalnością Biblioteki, dostosowaniem jej do założeń projektowych, inną organizacją księgozbioru i zmianami uwzględniającymi nowe potrzeby współczesnych użytkowników. Autorki skupią się na dwóch przełomowych datach. Rok 1995, kiedy to Biblioteka otrzymała nową lokalizację i zastosowała innowacyjne w skali kraju rozwiązania organizacji przestrzeni, był czasem przełomowym w jej działalności. Lata 2016–2017 to okres niekończących się modernizacji budynku i przystosowania do wymogów europejskiego prawa budowlanego. Jednocześnie to odpowiedni moment na wdrożenie nowych pomysłów na organizację przestrzeni, a inspiracją do zmian są obserwacje działalności innych bibliotek uczelnianych w kraju i zagranicą. Z końcem sierpnia 2017 r. ma zakończyć się część wieloetapowego remontu, którego wynikiem jest zastosowanie nowych rozwiązań dla poprawienia komfortu pracy użytkowników, jak i całej Biblioteki.

Słowa kluczowe: biblioteki akademickie, przestrzeń biblioteczna, architektura bibliotek

Budownictwo biblioteczne i przestrzeń biblioteczna są tematem wielu artykułów i wystąpień konferencyjnych nie tylko w środowisku bibliotekarzy – najlepsze prace architektów zrealizowane zostały właśnie dla bibliotek¹. Nieodłącznie organizowanie przestrzeni związane jest z postępującą techniką i technologiami, ale również z tym, co nazywamy mentalnością społeczną. Pomocne w zrozumieniu zagadnienia problematyki organizacji przestrzeni w bibliotekach akademickich będą odpowiedzi na pytania: czy

---

¹ Przykłady realizacji projektów: Reima i Raili Pietilä, Main City Library of Tampere (1986); Colin St. John Wilson, British Library, London (1998); Schmidt Hammer Lassen Architects, Black Diamond, Danish Royal Library, Copenhagen (1999); Alsop&Störmer, Peckham Library, London (2000); Rem koolhaas, Joshua Prince-Ramus, Seattle Central Library (2004); Zaha Hadid, Library and Learning Center of the Vienna University of Economics and Business (2012); Mecanoo, Library of Birmingham (2014).

będąc świadomym możliwości uczynienia z bibliotek wielofunkcyjnych centrów, jak to ma miejsce w większości organizowanych współcześnie bibliotek publicznych, można w ograniczonej realiami funkcjonowania Uczelni stworzyć atrakcyjną i przyciągającą użytkownika przestrzeń biblioteczną? Czy jednak te nowo otwarte budowle przyciągają większą ilość użytkowników? Jest to powód do dumy, czy kłopot, z uwagi na koszty utrzymania dużej kubatury?

Przykłady świetnie zorganizowanych bibliotek można mnożyć, szczególnie, jeśli chodzi o akademickie biblioteki zagraniczne. Warto wspomnieć o bibliotece akademickiej w Kopenhadze na Danmarks Tekniske Universitet (DTU), gdzie przestrzeń zorganizowana została w połączeniu z kawiarnią, miejscem relaksu, pokojami pracy zespołowej i kolorowymi boksami z tablicami do pisania, a w aranżację wnętrza zaangażowali się ich przyszli użytkownicy (studenci). Na ekranie w centralnym miejscu biblioteki wyświetlane są wykłady on-line, na zapleczu znajduje się stół do prac „głośnych” – cięcia i piłowania. W strefie relaksu zainstalowano konsole playstation i xbox. Oczywiście jest też wolny dostęp do księgozbioru z ponad 300 tysiącami woluminów².

Autorki miały okazję czerpać wzorce podglądając rozwiązania organizacji przestrzeni bibliotecznych w trakcie wyjazdów w ramach programu Erasmus+. W Sewilli udało się zsynchronizować dostępność usług i informacji o zbiorach dla Biblioteki Głównej i 17 bibliotek wydziałowych Universitat de Sevilla, mimo ich różnych lokalizacji. Biblioteka Wydziałowa Inżynierii (Biblioteca de Ingenieria) mieści się w pawilonie zbudowanym z okazji światowej wystawy EXPO, który to wypełniony jest niemalże „po brzegi” najbardziej pożądanym czynnikiem świadczącym o potrzebie istnienia biblioteki, a mianowicie obecnością studentów. Warto zastanowić się czy jest tak na co dzień. Z rozmów z miejscowymi bibliotekarzami wynikało, że tak. Dodali również, że mimo dużej ilości użytkowników, w Bibliotece panuje cisza, do tego stopnia, że słychać szelest przewracanych kartek. Zdaniem pracowników wydziałowej Biblioteki być może wynika to z charakteru studiów inżynierskich. Dla przeciwwagi, w Bibliotece Wydziałowej Prawa i Nauk o Pracy (Biblioteca de Derecho y Ciencias del Trabajo) już nie zaobserwowano takiej ciszy, choć studentów było porównywalnie dużo. I tu wytłumaczeniem również były domniemania lokalnych bibliotekarzy, iż wynika to z charakteru studiów. Z „sewillskich” obserwacji można wysnuć wniosek, że nie tylko organizacja przestrzeni jest ważna, ale także pewien margines dozwolonych rzeczy, zwyczajów. Pracownicy bibliotek w zasadzie nie zwracali uwagi na torby, plecaki i okrycia wierzchnie, jakie studenci mieli ze sobą. Przy stołach w czytelniach zamontowane są wieszaki, plecaki leżą pod stołami, na stołach.

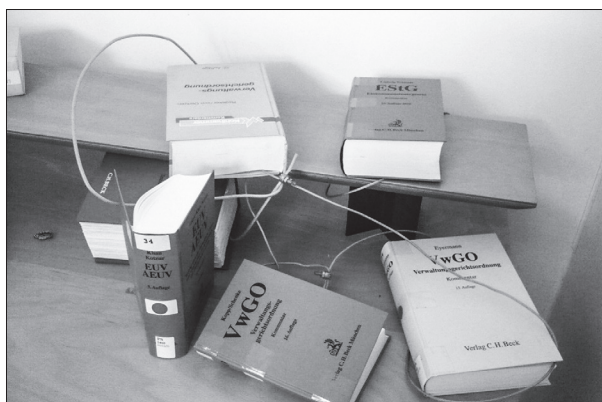
---

² A. Wolańska, *Czy to jeszcze Biblioteka? Nowoczesne usługi, a aranżacja przestrzeni, w oparciu o realizacje w bibliotekach i centrach informacji w Polsce i za granicą*, „Biuletyn EBIB” 2015, nr 3 (157a) [on-line], [dostęp: 1.09.2017], <<http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/347>>.

Fot. 1. Biblioteca de la Universidad de Sevilla (aut. zdj. K. Regulska)

Podziwiając swobodę w bibliotekach Uniwersytetu Sewilskiego, nasuwają się porównania do innych, między innymi do Biblioteki Uniwersytetu Viadrina we Frankfurcie nad Odrą. W przestrzeni bibliotecznej można tam zauważyć pięknie zaadaptowaną klatkę schodową oraz kodeksy prawnicze przytwierdzone drutami do stołów (fot. 2). Mimo otwartości przestrzeni pojawiają się więc problemy z zaufaniem do czytelników.

Fot. 2. Universitätsbibliothek, Europa-Universität Viadrina (aut. zdj. K. Regulska)

Przykładów ciekawych i wartych naśladowania rozwiązań jest w bibliotekach wiele. Każde z tych miejsc ma swój urok, wpisuje się w strategię Uczelni i pretenduje do bycia jej centralną częścią. W literaturze przedmiotu można znaleźć przede wszystkim

uniwersalne wytyczne sformułowane w 1994 r. przez Henry'ego Faulker-Browna, zawierające istotne wskazanie, że organizacja powierzchni musi korespondować z aktualnymi potrzebami użytkowników, które zmieniają się wraz z przemianami technologicznymi i społecznymi³.

Czy na pewno na obecność czytelników w bibliotece wpływ ma wyłącznie jej wyposażenie w nowoczesne regały, sprzęty, czy są jeszcze inne istotne czynniki? Warto zastanowić się jak wpływa na chęć przebywania w bibliotece ludzka mentalność. Mentalność to całość przekonań, postaw, poglądów, sposobu myślenia grupy społecznej (narodu) lub jednostki. Na mentalność mają wpływ czynniki społeczne, kulturowe i biologiczne⁴. Organizacja przestrzeni bibliotecznej powinna zatem uwzględniać przede wszystkim zaobserwowane potrzeby i nawyki użytkowników. Niejednokrotnie bibliotekarz ma odmienne spojrzenie; być może przyzwyczajenie do ładu, porządku i ciszy nie jest już w modzie i należy pamiętać, że organizacja biblioteki i jej usług musi być dla użytkownika naturalna i uzasadniona. Kwestią, o której należy pamiętać, jest niewątpliwie elastyczne podejście do zakazów zapisanych w regulaminach i większa doza zaufania do użytkownika. Możliwość wypicia kawy przy bibliotecznym stole może znaczyć więcej niż nowoczesny regał w najmodniejszych kolorach.

Andrew McDonald wskazał, że jakość biblioteki wyraża się m.in. poprzez wzbudzenie swoim widokiem zachwytu⁵. Czy sam zachwyt przestrzenią jednak wystarczy jej użytkownikowi? Przestrzeń biblioteczna powinna być przede wszystkim użyteczna, przyjazna i nieprzytłaczająca swoją wielkością. Należy w tym miejscu porównać biblioteki do centrów handlowych, w których młodzi ludzie lubią przebywać, umawiają się na spotkania. Dlaczego nie przejąć do bibliotek pewnych rozwiązań, chwytów, które są, jak powszechnie wiadomo, stosowane, aby przyciągnąć, spowodować, że będziemy czuli się dobrze i wracali? Rozwiązaniem tej sytuacji jest zastosowanie w bibliotekach merchandisingu, rodzaju marketingu zajmującego się planowaniem ustawienia produktów w taki sposób, aby jak najbardziej zwiększyć sprzedaż. Określa on, że najważniejszą strefą w sklepie jest strefa wejścia. Powinna być bardzo dobrze przemyślana i bez względu na rodzaj ekspozycji oraz produktów w niej eksponowanych nie może w żaden sposób przytłaczać klienta⁶. Merchandising stosowany przez biblioteki ma za zadanie przyciągać

³ H. Faulkner-Brown, *Factors affecting the planning and design of academic libraries, Speakers' notes for The British Council Seminar*, w: *Library planning and design*, Newcastle upon Tyne, 11–24 Sept. 1994; cyt. za E. Kobierska-Maciuszko, *Współczesne budynki biblioteczne w pracach LIBER Architecture Group*, „EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy” 2001, nr 4 (22) [on-line], [dostęp: 23.06.2017], <<http://ebib.oss.wroc.pl/2001/22/kobierska.html>>.

⁴ Mentalność [on-line], [dostęp: 23.06.2017], <<https://pl.wikipedia.org/wiki/Mentalność>>.

⁵ A. McDonald, *The Ten Commandments revisited: the Qualities of Good Library Space*, „LIBER Quarterly” 2006, Vol. 16 (2) [on-line], [dostęp 1.09.2017], <<https://www.liberquarterly.eu/articles/10.18352/lq.7840/>>.

⁶ R. Pałgan, *Merchandising*, Gdynia 2012, s. 47.

użytkowników do instytucji, sprawić, aby zechcieli zainteresować się jej ofertą, a następnie skorzystać z tejsze oferty, po to, aby za sprawą pozytywnych odczuć dokonywać regularnych odwiedzin⁷. Krótko mówiąc, bodźce sensoryczne powinny wywołać pozytywne doznania i reakcje⁸.

Specjaliści od marketingu sensorycznego znaleźli sposób, jak zaangażować wszystkie zmysły klientów w celu zwiększenia chęci do robienia zakupów, a tym samym przebywania w sklepach, centrach handlowych i zrobienia takiego wrażenia, aby klient powrócił. Zastanawiające, że wzrok, jako zmysł wykorzystywany przez człowieka niemal nieustannie, nie jest najbardziej rozwijanym elementem marketingu sensorycznego. Myśląc więc o zachwycie na widok gmachu biblioteki czy jego przestrzeni możemy być pewni, że sam obraz nie wystarczy, aby użytkownik dobrze się czuł i chciał wracać. Bodźce muszą być wykorzystane tak, aby klient nie był świadomy, że mają one na niego wpływ. Słuch jest elementem rozwijanym, ale np. ze względu na odmienne gusta, najtrudniejszym do dostosowania uniwersalnemu klientowi biblioteki. Myśląc o użytkownikach bibliotek w tych kategoriach, niestety nie będziemy mogli zapewne zastosować tego rozwiązania, gdyż muzyka z głośników w bibliotece nie pomaga skupić się na nauce. Rozwiązaniem tej sytuacji jest oferowanie słuchawek co da odczuć czytelnikowi, że biblioteka stara się zapewnić mu komfort. Zmysł dotyku wykorzystywany jest najbardziej w wolnym dostępie do półek. Możliwość wzięcia do ręki książki, nowej czy starej, przekartkowanie jej i powąchanie sprawia wielu ich odbiorcom przyjemność. Zmysł węchu stanowi podstawę – marketingu zapachowego zwanego też aromamarketingiem. Wykorzystuje on odpowiednio dobrane aromaty tak, aby klienci nie tylko byli bardziej chętni do zakupów, ale mieli pozytywne skojarzenia z danym sklepem. Z badań wynika, że odbiorcy często zapamiętują dane przedmioty po zapachu nawet lepiej niż po zapamiętanych obrazach⁹. Zdaniem specjalistów aromat ogórka może spowodować, że przestrzeń wydaje się większa. Czekolada, cynamon, chleb, wanilia i karmel wprowadzają przyjemną, niemal domową atmosferę, zachęcają do dłuższego pobytu. Czy nie warto rozpylać w bibliotekach zapachu innego niż tylko zapach książek? W literaturze dotyczącej marketingu można znaleźć informację, że zapach wpływa blisko na 75 procent naszych emocji. Umiejętne wykorzystanie jego siły w procesie komunikacji daje znakomite rezultaty, także wizerunkowe, i coraz więcej branż ma świadomość jego oddziaływania. Zapach może pobudzać emocje, aktywizować do działania, wspierać proces uczenia się i zapamiętywania¹⁰. Przeglądając w internecie wpisy na forach miłośników zapachów,

⁷ M. Wojciechowska, *Merchandising – wizualna promocja biblioteki. Wprowadzenie do problematyki*, „Zarządzanie Biblioteką” 2011, nr 1, s. 63–85.

⁸ A. Pabian, *Marketing sensoryczny*, „Marketing i Rynek” 2011, nr 1, s. 2–6.

⁹ N. Grabowska, *Jakich trików używają sprzedawcy aby zachęcić klientów do dalszych zakupów?* [on-line], [dostęp: 1.09.2017], <www.m.interia.pl/biznes/news,2163531>.

¹⁰ M. Kmiecik, *Poznaj triki sprzedawców. Zapachami zachęcają do większych zakupów* [on-line], [dostęp: 1.09.2017], <www.newsrm.tv/poznaj-triki-sprzedawcow-zapach>.

perfum i aromatów, można natknąć się na amatorów zapachu biblioteki. Opisują go jako „słodko–mdłący zapach starego papieru połączonego z farbą drukarską, dość charakterystyczny”¹¹, czy zapach papieru, skóry, starej malagi, odrobina słodkiego kadzidła. Może te zapachy przyciągną studentów do bibliotek.

Dostosowanie wyposażenia, mebli, atrakcyjnych dodatków w ciekawej kolorystyce jest istotne w aranżacji wnętrza bibliotek. Wszystkie elementy powinny jednak ze sobą współgrać i aby tak się stało, potrzebna jest obecność bibliotekarzy, którzy pomogą, wytłumaczą, wskażą, wyjaśnią. Wolny dostęp nie powinien wzbudzać u czytelnika frustracji podczas poruszania się wśród regałów i wywoływać wrażenia zagubienia. To od kreatywności pracowników biblioteki, wykazujących się innowacyjnością, niestandardowymi działaniami, łatwością nawiązywania kontaktów interpersonalnych, umiejętnością pracy z czytelnikiem – zależy wizerunek biblioteki¹². Pojęcie *library anxiety* – obawa związana z korzystaniem z biblioteki, opisywana jako zespół nieprzyjemnych odczuć, takich jak niepokój, niepewność, bezradność i zagubienie¹³. Jak pisze Danuta Konieczna, troska o użytkownika i przyjęcie modelu biblioteki nastawionej na zaspokajanie jego potrzeb, dostosowującej swoje formy pracy i usługi do jego oczekiwań – winny wpływać na reorientację podstawowych struktur bibliotecznych i jej aktywność¹⁴. Tomasz Kruszewski w swojej rozprawie habilitacyjnej mówi o oswajaniu przestrzeni. By ją „oswajać”, nie może być ona przygodna w doświadczeniach człowieka, lecz ma wchodzić z nim w powtarzalne interakcje¹⁵.

Biblioteka Główna UEP

Biblioteka UEP obchodziła w 2016 r. 90-lecie istnienia. W 1926 r. przestrzeń biblioteczna wynosiła 40 m². Przez lata funkcjonowania Uczelni powierzchni bibliotecznej przybywało, a gdy w 1995 r. przeprowadzono Bibliotekę (oprócz Wypożyczalni) do nowego miejsca – wieżowca Collegium Altum, otrzymano przestrzeń niespełna 6000 m².

¹¹ notting_hill, *zapach...biblioteki?* [on-line], [dostęp: 2.09.2017], <http://forum.gazeta.pl/forum/w,15707,63388442,63388442,zapach_biblioteki_.html>.

¹² S. Baran, M. Walczak-Wójciak, *Aktywność czytelników w kontekście zagospodarowania przestrzeni Biblioteki Uniwersyteckiej w Olsztynie*, w: *Biblioteka otwarta na zmiany. Ogólnopolska Konferencja Naukowa Olsztyn, 20–22 września 2010 r., Materiały konferencyjne*, pod red. D. Koniecznej, Olsztyn 2011, s. 53–63.

¹³ M. Świgoń, *Library anxiety – bariera informacyjna w bibliotekach akademickich*, w: *Nowoczesna Biblioteka Akademska, Ogólnopolska Konferencja Naukowa Olsztyn, 20–21 maja 2004*, „Biuletyn EBIB” 2004, nr 9 [on-line], [dostęp: 1.09.2017], <<http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/nba/swigon.marzena.php>>.

¹⁴ D. Konieczna, *Organizacja pracy bibliotek akademickich w aspekcie automatyzacji działalności bibliotecznej i potrzeb użytkowników*, w: *Rola i funkcje nowoczesnej biblioteki akademickiej. Materiały z konferencji zorganizowanej z okazji 50-lecia UMK, 27–29 września 1995*, Toruń 1996, s. 153–160.

¹⁵ T. Kruszewski, *Przestrzenie biblioteki. O symbolicznej, fizycznej i społecznej obecności instytucji*, Toruń 2012, s. 414.

Po raz pierwszy od tamtej przeprowadzki w 1995 r. nowe oblicze Biblioteka otrzymała w 2010 r., kiedy to Wypożyczalnia przeniosła się z innego gmachu i zajęła część powierzchni w Czytelnii Czasopism. Należało wówczas całkowicie zmienić ustawienie regałów i stanowisk dla bibliotekarzy. Na tamtą chwilę rozwiązania aranżacji przestrzeni Czytelnii Czasopism, które zastosowano, były optymalne, dopasowane do ówczesnych potrzeb użytkowników.

Fot. 3. Prace związane z modernizacją w Czytelnii i Wypożyczalni BG UEP w 2010 r.
Źródło: materiały archiwalne BG UEP

Po 5 latach funkcjonowania w takiej wersji okazało się, że oczekiwania i wymagania czytelników, a także pracowników Biblioteki, zmieniły się. W dzisiejszych czasach nowoczesne biblioteki akademickie muszą szybko reagować na zmiany i dostosowywać się do nowych potrzeb użytkowników. Także rozwiązania stosowane w innych nowobudowanych bibliotekach uczelnianych na terenie Poznania zaczęły powodować, że dostrzegano duże różnice między nowoczesnymi rozwiązaniami zastosowanymi w przestrzeniach bibliotecznych a BG UEP, której budowa nowego gmachu zaczęła się już w latach 70-tych, a zakończyła w 1995 r.

Okazuje się jednak, że adaptacja starych przestrzeni do nowych wymagań jest dużo trudniejsza; wiąże się to z wieloma ograniczeniami technicznymi i nie zawsze te całkiem nowatorskie pomysły są możliwe do zrealizowania. Przystąpiono do kolejnych zmian, które wcześniej czy później były nieuchronne.

Koncepcje

Celem wstępnego projektu, który się narodził, było stworzenie przyjaznej, otwartej i funkcjonalnej przestrzeni sprzyjającej kontaktom społeczności akademickiej. W pierwszej fazie planowania powstał pomysł na ogólną zmianę wystroju Czytelni, nadania jej wnętrzu pewnej lekkości, stworzenia kilku stref o różnym charakterze, a także miejsca stycznego, wspólnego dla wszystkich odwiedzających Bibliotekę. W trakcie klarowania się nowych pomysłów narodziła się idea czytelnicy „kompaktowej”, która będzie zawierała strefy pracy różnorodnej – dostosowanej do potrzeb użytkowników BG UEP. W nowej przestrzeni powstać miała:

- strefa wypoczynku (przy wejściu) – była pomysłem wyjściowym do wszelkich zmian,
- strefa pracy indywidualnej (boksy otwarte),
- strefa ścisłej pracy naukowej (boksy zamykane),
- strefa ogólna z wolnym dostępem do wybranych wydawnictw ciągłych: czasopism bieżących, retrospektywnych, zbiorów statystycznych i zeszytów naukowych,
- strefa z salkami do pracy zespołowej.

Planowanie i realizacja

Trzymając się powyższych koncepcji, opracowano projekt przemeblowania Czytelni Czasopism. Punktem wyjścia i celem było wygospodarowanie przestrzeni, która pełnić miała rolę miejsca łatwo dostępnego, sprzyjającego relaksowi i będącego jednocześnie wspólną płaszczyzną integrującą odwiedzających Bibliotekę. W związku z tym należało zmienić układ regałów i prezentowanych kolekcji oraz wydzielić poszczególne strefy. W trakcie prac, przy wejściu wyodrębniono strefę wypoczynku (widoczną przez oszkłone ściany) zachęcającą do korzystania z kanap i puf. Także blisko wejścia posadowiono regały z czasopismami bieżącymi, by zaakcentować charakter Czytelni. Zmniejszono liczbę regałów w innych kolekcjach oraz wyodrębniono przestrzeń do zagospodarowania na salki do pracy zespołowej.

Oczywiście byłoby nieprawdą mówić, że wszystko poszło gładko. Część zespołu poddeszła do tego pomysłu przychylnie, ale byli także niezainteresowani zmianami, a nawet sceptycy. Warto dodać, że ze strony Dyrekcji otrzymano całkowicie wolną rękę, aczkolwiek także z pewną dozą umiarkowanego optymizmu.

Prace trwały ponad dwa miesiące, przy działającej Czytelni. Po zakończeniu przemeblowania entuzjazm udzielił się już całemu zespołowi biorącemu udział w pracach. Poza strefą wypoczynku, zrealizowano pomysł z przestawieniem kolekcji czasopism

bieżących, posadowiono stanowisko dla dyżurnego bibliotekarza w przestronnym i widocznym miejscu, a inne kolekcje w wolnym dostępie także zostały zgrabnie podzielone. Ukazała się zupełnie inna Czytelnia, bardziej przestronna, jasna i przyjazna.

Fot. 4. Nowe oblicze części Czytelni Czasopism BG UEP w 2016 r.
Źródło: materiały archiwalne BG UEP

Kącik czytelnika

Przyszła chwila, aby pomyśleć, w jaki sposób zagospodarować przestrzeń wypoczynkową. Do dyspozycji było tylko kilka kolorowych puf i stoliki towarzyskie. Z niewielkich funduszy bibliotecznych można było zakupić zaledwie kilka puf i kostek. Przy okazji następnego przedsięwzięcia nawiązano współpracę z uczelnianym Działem Marketingu, efektem czego był start w Budżecie Partycypacyjnym UEP z projektem pod nazwą „Kącik czytelnika w Bibliotece”. Celem było uzyskanie funduszy na wyposażenie strefy relaksu/wypoczynku, a jednocześnie wypromowanie Biblioteki wśród społeczności akademickiej. I tutaj osiągnięto pełen sukces, bo udało się przekonać pracowników Uczelni do tego pomysłu i tym sposobem Biblioteka pozyskała pieniądze na zakup kanap i foteli.

Ostatecznie „Kącik czytelnika” w Czytelni Czasopism stał się nie tylko społeczną przestrzenią wielofunkcyjną, ale także miejscem reprezentacyjnym Biblioteki. Strefa ta znalazła od razu swoich zwolenników wśród studentów i pracowników UEP. Zwiększyła się tym samym frekwencja w Czytelni Czasopism i wzrosło zainteresowanie usługami

Fot. 5. „Kącik czytelnika” w świątecznej scenerii (2016/2017 r.)
Źródło: materiały archiwalne BG UEP

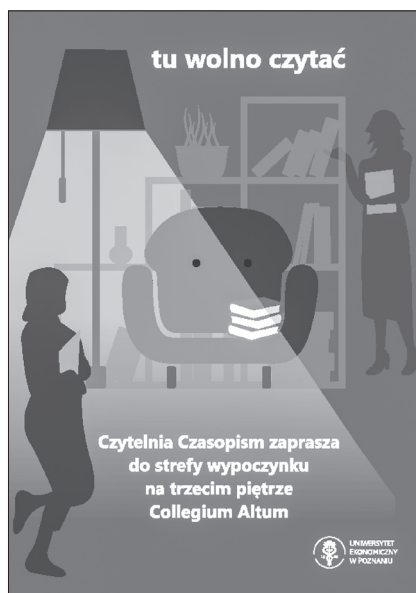
Fot. 6. Warsztaty klas akademickich w Kąciku czytelnika (grudzień, 2016 r.)
Źródło: materiały archiwalne BG UEP

[hubertdajnowski.pl]

Fot. 7. Sesja ślubna w Czytelni Czasopism (czerwiec, 2017 r.)

Źródło: hubertdajnowski.pl [on-line], [dostęp: 23.06.2017], <hubertdajnowski.pl>

Rysunek 1. Plakat reklamujący Kącik czytelnika

Źródło: materiały informacyjne BG UEP

w Bibliotece. Ta część Czytelni stała się atrakcyjna i była już wykorzystywana do przeprowadzenia warsztatów dla grup studentów, klas akademickich czy dziecięcych grup odwiedzających Bibliotekę (fot. 6). Przeprowadzono tam także sesje fotograficzne, a nawet sesję ślubną dla pary, która poznała się na Uczelni (fot. 7). Integralną częścią tego miejsca są gabloty wystawowe, w których cyklicznie prezentujemy wystawy tematyczne.

Dzięki staraniom Biblioteki, graficy uczelniani zaprojektowali nowe pufy z elementami bibliotecznymi, także kostki (pełniące rolę siedziska lub stolika), których grafika nawiązuje do uczelnianych wnętrz. Zaprojektowano plakat reklamujący „Kącik czytelnika”, a także grafikę na ścianki działowe pomiędzy Czytelnią a Wypożyczalnią.

Planowania ciąg dalszy...

Po sukcesie „Kącika czytelnika” Biblioteka nie spoczęła na laurach. Natychmiast zaczęto starania o zgodę na stworzenie w Czytelni Czasopism sal do pracy zespołowej. Wczesną jesienią 2016 r., po rozmowach z władzami Uczelni i zaprezentowaniu wskazanego miejsca, uzyskano zapewnienie, że w budżecie na 2017 r. znajdują się fundusze na tę inwestycję. Jak się później okazało, nie była to obietnica bez pokrycia i jeszcze jesienią powstał projekt salek, a w sierpniu 2017 r. ruszyły prace montażowe. Kolejny sukces!

Na tym nie koniec planów. W zamiarach jest zainstalowanie schodów wewnętrznych łączących obie Czytelnie: Książek i Czasopism, które są rozmieszczone na osobnych piętrach. Połączenie to ma ułatwić przemieszczanie się użytkowników pomiędzy obiema Czytelniami, a zarazem ułatwić dostęp do poszczególnych stref w czytelni „kompaktowej”. Całkiem niedawno Biblioteka otrzymała informację o zagwarantowanym projekcie takich schodów.

Rysunek 2. Wizualizacja sal do pracy zespołowej

Źródło: materiały informacyjne BG UEP

Fot. 8. Miejsce, które będzie łączyło obie czytelnie
Źródło: materiały archiwalne BG UEP

Dodać należy, że Uczelnia w tym roku wyasygnowała fundusze na wymianę wykładziny w Czytelnii Czasopism. Takie przedsięwzięcie to prawdziwa rewolucja, gdyż przy wypełnieniu przestrzeni zbiorami, których nie ma możliwości przenieść z Czytelnii na czas remontu, to operacja bardzo trudna. Przy dobrej organizacji udało się jednak przeprowadzić te działania.

Wnioski

Z dotychczasowych doświadczeń można wyciągnąć wniosek, że działalność Biblioteki nie musi być niewidoczna w strukturach Uczelni. Warto działać, być głosem użytkowników, przekonywać do swoich racji i udowadniać, że Biblioteka spełnia znaczącą rolę w procesie edukacyjnym.

Bardzo istotną uwagą jest fakt, iż dokonano tego wspólnie, z pełnym zaangażowaniem zespołu Czytelnii i przy wsparciu wszystkich pracowników. Jest to ogromna wartość dodana, jaką osiągnięto zmieniając przestrzeń biblioteczną BG UEP. Ten wysiłek, ogromny nakład pracy fizycznej i koncepcyjnej przyniósł niewymierne korzyści. Dokonała się niemała ewolucja mentalności pracowników, nastąpiła akceptacja zmieniającej się rzeczywistości bibliotekarskiej, dostrzeżono potrzebę tych zmian, zaczęto baczniej obserwować potrzeby czytelników. W trakcie przeprowadzek i przemeblowania zespół nauczył się ze sobą współdziałać, co niewątpliwie korzystnie przekłada się na wzajemną współpracę i na pracę z czytelnikiem.

Bibliografia

- Baran S., Walczak-Wójciak M., *Aktywność czytelników w kontekście zagospodarowania przestrzeni Biblioteki Uniwersyteckiej w Olsztynie*, w: *Biblioteka otwarta na zmiany, Ogólnopolska Konferencja Naukowa Olsztyn, 20–22 września 2010 r., Materiały konferencyjne*, pod red. D. Koniecznej, Olsztyn 2011, s. 53–63.
- Grabowska N., *Jakich trików używają sprzedawcy aby zachęcić klientów do dalszych zakupów?* [on-line], [dostęp: 1.09.2017], <www.m.interia.pl/biznes/news,2163531>.
- Kmieciak M., *Poznaj triki sprzedawców. Zapachami zachęcają do większych zakupów* [on-line], [dostęp 1.09.2017], <www.newsm.tv/poznaj-triki-sprzedawcow-zapach>.
- Kobierska-Maciuszko E., *Współczesne budynki biblioteczne w pracach LIBER Architecture Group*, „EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy” 2001, nr 4 (22) [on-line], [dostęp: 23.06.2017], <<http://ebib.oss.wroc.pl/2001/22/kobierska.html>>.
- Konieczna D., *Organizacja pracy bibliotek akademickich w aspekcie automatyzacji działalności bibliotecznej i potrzeb użytkowników*, w: *Rola i funkcje nowoczesnej biblioteki akademickiej, Materiały z konferencji zorganizowanej z okazji 50-lecia UMK, 27–29 września 1995*, Toruń 1996, s. 153–165
- Konieczna D., *Rozwiązane przestrzeni bibliotecznej a zmieniające się wymagania użytkowników bibliotek*, „Bibliotekarz Warmińsko-Mazurski” 2006, nr 3/4 [on-line], [dostęp: 1.09.2017], <http://www.wbp.olsztyn.pl/bwm/3-4_06-ie/uwm.htm>.
- Kruszewski T., *Przestrzenie biblioteki. O symbolicznej, fizycznej i społecznej obecności instytucji*, Toruń 2012.
- McDonald A., *The Ten Commandments revisited: the Qualities of Good Library Space*, „LIBER Quarterly” 2006, Vol. 16 (2) [on-line], [dostęp: 1.09.2017], <<https://www.liberquarterly.eu/articles/10.18352/lq.7840/>>.
- Mentalność [on-line], [dostęp: 23.06.2017], <<https://pl.wikipedia.org/wiki/Mentalność>>.
- notting_hill, *zapach...biblioteki?* [on-line], [dostęp: 2.09.2017], <http://forum.gazeta.pl/forum/w,15707,63388442,63388442,zapach_biblioteki_.html>.
- Pabian A., *Marketing sensoryczny*, „Marketing i Rynek” 2011, nr 1, s. 2–6.
- Pałgan R., *Merchandising*, Gdynia 2012.
- Świogoń M., *Library anxiety – bariera informacyjna w bibliotekach akademickich*, w: *Nowoczesna Biblioteka Akademicka, Ogólnopolska Konferencja Naukowa Olsztyn, 20–21 maja 2004*, „Biuletyn EBIB” 2004, nr 9 [on-line], [dostęp: 1.09.2017], <<http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/nba/swigon.marzena.php>>.
- Wojciechowska M., *Merchandising – wizualna promocja biblioteki. Wprowadzenie do problematyki*, „Zarządzanie Biblioteką” 2011, nr 1, s. 63–85.
- Wolańska A., *Czy to jeszcze Biblioteka? Nowoczesne usługi, a aranżacja przestrzeni, w oparciu o re-alizację w bibliotekach i centrach informacji w Polsce i za granicą*, „Biuletyn EBIB” 2015, nr 3 (157a) [on-line], [dostęp: 1.09.2017], <<http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/347>>.

New face for the second time. How spaces are changing at the Main Library of the Poznan University of Economics and Business

Abstract: The Main Library of the Poznan University of Economics and Business has recently celebrated its 90th anniversary. It was a great opportunity to reflect on functionality of the Library, its adaptation to design principles, another organization of collections and changing needs of today's users. The authors will focus on two main dates. Year 1995 was a breakthrough in its activity, when the Library was given a new location and applied innovative organization of space. Years 2016 and 2017 were a period of endless modernization of the building and adapting to the requirements of the EU building law. Then it was a good time to implement new ideas for space organization. Inspiration for changes was the observation of other academic libraries' activities in Poland and abroad. By the end of August 2017, the main part of the multistage renovation will be completed, which result in the new solutions to improve users and staff work comfort.

Keywords: academic libraries, library space, library architecture

Grażyna Jaškowiak

Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego

Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego – 10 lat pracy w nowym gmachu

Streszczenie: W 2006 r. Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego otworzyła swoje podwoje w nowej siedzibie w Gdańsku Oliwie. Usytuowany w centrum kampusu budynek stanowi ważny element w funkcjonowaniu Uniwersytetu. Biblioteka pełni funkcję centrum informacji naukowej, ale także centrum kulturalnego. Większość zbiorów w nowej Bibliotece Głównej uporządkowana jest według klasyfikacji rzeczowej i udostępniana prezencyjnie w wolnym dostępie. Artykuł przedstawia doświadczenia i analizę rozwiązań funkcjonalnych z 10-letniej perspektywy użytkowania budynku.

Słowa kluczowe: biblioteka akademicka, budownictwo biblioteczne, architektura bibliotek, rozwiązania przestrzenne, rozwiązania funkcjonalne

Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego w nowym gmachu funkcjonuje już dziesięć lat. Zagospodarowanie obiektu rozpoczęło się 14 września 2006 r.

Na początku października 2006 r. w nowej bibliotece odbyła się inauguracja roku akademickiego. Pierwsi czytelnicy pojawili się już na początku listopada tego roku i mogli skorzystać z 200 tys. książek i 2500 tytułów czasopism w wolnym dostępie.

Księgozbiór w wolnym dostępie ustawiony został dziedzinowo według schematu klasyfikacji systematycznej, przygotowanego na potrzeby biblioteki uniwersyteckiej.

Schemat ten obejmuje 31 działów, które podzielone zostały na klasy i podklasy odpowiadające dyscyplinom naukowym, gałęziom dyscyplin lub grupom zagadnień. Jest to układ stosunkowo prosty, o niezbyt rozbudowanej strukturze. Zastosowany schemat jest modyfikowany i rozbudowywany w miarę przyrastających zbiorów i rozwijających się dyscyplin, jest na tyle przejrzysty, że szybko został zrozumiany i zaakceptowany przez czytelników.

Fot. 1. Biblioteka Główna UG
Źródło: materiały archiwalne BUG

Fot. 2. Kampus UG w Gdańsku
Źródło: materiały archiwalne BUG

Fot. 3. Widok klatki schodowej
Źródło: materiały archiwalne BUG

Budynek nowej biblioteki głównej zaprojektowany został przez biuro ArchiCo i zgodnie z intencjami inwestora oraz projektantów stanowi ważny element kompozycyjny kampusu Uniwersytetu Gdańskiego (UG) w Gdańsku Oliwie.

W procesie projektowania za jedną z najistotniejszych uznano kwestię uwypuklenia w projekcie integracyjnej funkcji biblioteki, jaką ma ona pełnić wobec społeczności akademickiej, a także stworzenia miejsca, które będzie gwarantowało odpowiednią atmosferę zarówno do pracy naukowej, jak też i do spotkań użytkowników, niekoniecznie wyłącznie na gruncie naukowym.

Przyjęte przez projektantów rozwiązania architektoniczne i urbanistyczne miały na celu wytworzenie szczególnego charakteru przestrzeni towarzyszącej budynkowi biblioteki, który winien zgodnie z tradycjami akademickimi stanowić swoiste centrum, wokół którego koncentrują się pozostałe budynki uniwersyteckie. Plan przestrzennego zagospodarowania kampusu UG w Oliwie został opracowany w połowie lat 90-tych XX w. przez Szczepana Bauma. Zgodnie z tą koncepcją budynek biblioteki został zlokalizowany w centralnej części kampusu, w pobliżu ważnych arterii komunikacyjnych obsługujących teren Uniwersytetu, i wkomponowany w rozległy teren rekreacyjny, na którym zaprojektowano zbiornik wodny oraz swobodny układ zieleni parkowej z towarzyszącymi jej małymi formami architektonicznymi.

Projektantom szczególnie zależało na utrzymaniu specyfiki morskiej, dlatego wnętrze biblioteki utrzymane w kolorze stalowym nawiązuje do ładowni statku, do której

załadowano ogrom wiedzy. Schody przypominają trap, a liczne mostki i przejścia wewnętrzne symbolizują drogi komunikacyjne statku.

Drugim założeniem było stworzenie w budynku otwartej przestrzeni umożliwiającej w przyszłości łatwe dokonywanie przekształceń funkcjonalnych, związanych z dostosowaniem obiektu do stale rozwijających się technik przekazu informacji, bowiem prawdopodobne jest, że w przyszłości obiekt będzie się przekształcał w mediatekę, w której ilość nowoczesnych nośników i urządzeń będzie wymagała wykorzystania coraz większej powierzchni użytkowej. Fakt ten został również uwzględniony w elastycznym zaprojektowaniu instalacji budynku, które umożliwiają ich swobodną rozbudowę. Jednoprzestrzenność budynku jest też zgodna z coraz popularniejszą tendencją w projektowaniu bibliotek, gdzie czytelnikowi pozwala się na swobodne korzystanie ze zbiorów. Przegrodami budowlanymi zostały wyodrębnione jedynie pracownie biblioteczne, pomieszczenia zbiorów specjalnych oraz pokoje pracy indywidualnej i grupowej, a także wszelkiego rodzaju pomieszczenia techniczne i administracyjne.

W budynku biblioteki o powierzchni całkowitej 16 283 m² i użytkowej 9366 m² zastosowano podział na strefy funkcjonalne, odpowiadające poszczególnym piętrům obiektu; i tak: na poziomie -1 w niewielkiej piwnicy w północno-zachodnim narożniku budynku usytuowano pomieszczenia techniczne. Na parterze usytuowano pomieszczenia o szerokim przeznaczeniu, dostępne dla użytkowników niekorzystających ze zbiorów bibliotecznych. Są to: aula dla 220 osób z wyposażeniem multimedialnym, kabinami do pracy dla obsługi i tłumaczy symultanicznych. W auli odbywają się regularnie posiedzenia Senatu UG, wykłady i szkolenia przeznaczone dla większych grup uczestników. Sala wystawiennicza, która niestety została usytuowana w bocznym korytarzu, szkoleniowa dla 35 osób – w pełni skomputeryzowana, oraz czytelnia i pracownia informacji naukowej, wypożyczalnia międzybiblioteczna, pracownia bibliografii i bibliometrii, administracja, dyrekcja, a także intrologatoria, serwerownia i pracownia informatyczne oraz 2 szatnie: stała, samoobsługowa z 380 szafkami oraz sezonowa z obsługą.

Na piętrach 1–3 (jest to właściwie jedna kondygnacja z antresolami) zlokalizowano oddział udostępniania z wypożyczalnią miejscową, księgozbiorem zorganizowanym w wolnym dostępie, a także – początkowo – czytelnię prasy, 26 pokoi pracy indywidualnej, 4 sale pracy grupowej i pracownię bibliotekarzy dziedzinowych. Ponadto na pierwszym piętrze usytuowano niewielki barek.

Na piętrze 4 zlokalizowano pracownię, czytelnię i magazyny zbiorów specjalnych oraz pracownię oddziałów merytorycznych, a także pracownię digitalizacji i pracownię konserwacji papieru. Część pomieszczeń biurowych usytuowana jest w tzw. łącznikach z oknami wychodzącymi na wewnątrz biblioteki. W konsekwencji pomieszczenia te są duszne i brak w nich komfortu pracy.

Fot. 4. Widok wnętrza Biblioteki Głównej UG
Źródło: materiały archiwalne BUG

Jednym z podstawowych problemów w projektowaniu bibliotek jest zapewnienie budynkom odpowiedniej izolacji od wpływów zewnętrznych. Architektura budynku reprezentuje kierunek, który projektanci określili jako odmianę współczesnego minimalizmu. Kształtując bryłę budynku operowano dużymi jednolitymi płaszczyznami o wyrazistej fakturze i kolorystyce, tworząc budynek-znak. Znak ten posiada różne konotacje. Może kojarzyć się z „księgą”, którą przypomina frontowa elewacja budynku, z grubą „obwolutą” stropodachu i stropu nad parterem, „grzbietem” ściany bocznej i wypełnieniem „stronami” – poziomymi pasami fałdowanej blachy, którą jest obłożona elewacja. Zwarta, zamknięta bryła budynku, przecięta tylko w niewielu miejscach szczelinami otworów, z wieloprzestrzennym atrium wewnątrz budowli może też budzić skojarzenia ze „świątynią wiedzy”. Dynamika i symetria bryły, podkreślona wstęgą tarasów wejściowych i tubusami wykuszy pokoiów do pracy indywidualnej, może z kolei przywołać na myśl tajemniczy pojazd – statek lub „wehikuł czasu”, na pokładzie którego możemy udać się w podróż ku nieznanemu. Gra wyobraźni i skojarzeń prowadzi odbiorcę w wielu kierunkach. Tak czy inaczej intencją projektantów było wzbudzenie u odbiorcy żywego zaciekawienia i chęci poznania wnętrza tego z pozoru niedostępnego budynku. Przecież to właśnie poznawanie nieznanego jest domeną studiujących i uczonych.

Organizacja zbiorów w nowym gmachu

Biblioteka Główna UG ma charakter biblioteki prezencyjnej (udostępnianie na miejscu), w której zaplanowano pomieszczenie 700 tys. zbiorów, w tym 200 tys. jednostek zbiorów specjalnych. Zaplanowano, że księgozbiór tej biblioteki będzie miał charakter naukowy i tą zasadą kierowano się przy wyborze materiałów z zasobów bibliotecznych, jak i z wpływających nowości. Natomiast dotychczasowe filie, które jeszcze pozostały przy wydziałach, stały się bibliotekami obsługującymi proces dydaktyczny.

Zbiory pomieszczono na trzech poziomach. Na rozmieszczenie zbiorów na określonych poziomach znaczący wpływ miało natężenie ruchu czytelniczego. Zbiory wykorzystywane najczęściej (wypożyczane do domu) przez największą liczbę czytelników rozmieszczone zostały na najniższym piętrze.

Na pierwszym piętrze znalazły się przede wszystkim zbiory w porządku *numerus currens*, który jest zaprzeczeniem przyjętej koncepcji organizacji zbiorów. Jest to konsekwencja braku magazynów oraz decyzji ówczesnego rektora, że do nowego gmachu przenoszone będą w całości księgozbiory bibliotek wydziałów, które (wydziały)otrzymają nowe budynki w kampusie w Oliwie. Jako pierwszy przeniesiony został księgozbiór biblioteki z Wydziału Humanistycznego, którego większość stanowił zasób magazynu i nie było powodu ustawiania go w układzie dziedzicznym w wolnym dostępie. W 2009 r. przeniesiono księgozbiór biblioteki psychologiczno-pedagogicznej, w 2011 r. księgozbiór biblioteki biologicznej, a w 2012 r. przeniesiony został księgozbiór chemiczny z funkcjonującej przez 40 lat czytelnicy zagranicznych czasopism chemicznych. Była ona współtworzona przez Uniwersytet Gdański oraz Politechnikę Gdańską i zlokalizowana w kampusie Politechniki. Konsekwencją jest bardzo szybkie zapełnianie regałów i kurczące się miejsce na przyrost zbiorów. Budowa magazynu byłaby z wszech miar wskazana, jednak w planach inwestycyjnych Uniwersytetu na najbliższe lata jej nie ma.

Ze zbiorów w wolnym dostępie można korzystać na miejscu w dowolnym punkcie biblioteki. Możliwe jest wypożyczanie na podstawie osobnego szczegółowego regulaminu niektórych oznaczonych egzemplarzy książek (możliwość wypożyczania zaznaczono naklejką w kolorze niebieskim), poprzez zgłoszenie w wypożyczalni miejscowej. Książki, których wypożyczać nie można, oznaczono naklejkami w kolorze czerwonym.

Nie dopuszcza się możliwości wypożyczenia czasopism.

Wszystkie książki i czasopisma znajdujące się w gmachu są skatalogowane w katalogu online.

Zbiory, które udostępniane są w wolnym dostępie ulegają znacznie szybszemu zużyciu, dlatego muszą być często oprawiane i zszywane. W związku z tym pracownia introligatorska pracuje nieustannie.

Fot. 5. Pracownia introligatorska BUG
Źródło: materiały archiwalne BUG

Fot. 6. Widok pierwszego piętra Biblioteki Głównej UG
Źródło: materiały archiwalne BUG

Na czwartym piętrze rozmieszczone zostały zbiory specjalne, które podlegają szczególnym zasadom przechowywania – w zamkniętych magazynach o odpowiednich warunkach klimatycznych, i są udostępniane w wydzielonej czytelnicy, w której dla zapewnienia bezpieczeństwa zastosowano system zdalnego otwierania drzwi, obsługiwany przez dyżurnego bibliotekarza, więc czytelnicy nie mogą opuszczać pomieszczenia bez jego wiedzy. Materiały audiowizualne udostępniane są w specjalnej sali wyciszonej oraz wyposażonej w sprzęt do odtwarzania materiałów dźwiękowych. W pobliżu magazynów zbiorów specjalnych usytuowano pracownię konserwacji wyposażoną w nowoczesny specjalistyczny sprzęt do konserwacji papieru.

W nowym gmachu, na pierwszym piętrze, umieszczony został jako źródło informacji katalog kartkowy zawierający informacje na temat zbiorów biblioteki uniwersyteckiej (zbiory filii i dawnej biblioteki głównej), które nie znalazły się jeszcze w katalogu online. W wyniku retrospektywnego katalogowania zbiorów, karty z katalogu kartkowego są usuwane i jego objętość szybko się zmniejsza. Na koniec 2016 r. katalog online wykazał 95% zasobu czasopism i 87% książek¹. Katalog tradycyjny zmniejszył swoją objętość z 20 szaf w 2006 r. do 4 szaf w 2016 r. i przeniesiony został w ustronne miejsce pod schodami. Miejsce po katalogu zajęły regały na przyrastające zbiory.

Zasiedlenie nowego gmachu spowodowało zmiany w strukturze Biblioteki. Konieczne stało się powołanie 5 bibliotekarzy dziedzinowych, którzy utworzyli zespoły bibliotekarzy pracujących na stałe w przydzielonych działach. Do zadań bibliotekarzy dziedzinowych, którzy są pracownikami wykształconymi w danej dziedzinie wiedzy, należy ścisła współpraca z Oddziałem Gromadzenia i z pracownikami naukowymi w zakresie doboru literatury do poszczególnych dziedzin – nie tylko nowości, ale też starszych zasobów biblioteki, klasyfikacja włączanych książek i czasopism, stała aktualizacja informacji o źródłach wiedzy z danej dziedziny oraz układanie grafików dyżurów.

Zmianie uległa też rola bibliotekarza pracującego w udostępnianiu: bibliotekarz stał się dyskretnym, kompetentnym doradcą czytelnika. W nowym gmachu cały czas jest obecny między regałami i nie może się schronić w zaciszu pracowni, bo jej po prostu nie ma. Nie wszyscy bibliotekarze taką zmianę zaakceptowali. W znacznym stopniu nastąpiła wymiana pokoleniowa, starsi bibliotekarze nie podjęli pracy w zautomatyzowanym budynku, wielu podjęło decyzję o zakończeniu pracy zawodowej. Przyszli nowi bibliotekarze, którzy zaakceptowali pracę w otwartej przestrzeni.

Ponadto połączone zostały działy opracowania alfabetycznego i rzeczowego, co wpłynęło na skrócenie czasu opracowania książek. Zlikwidowano oddział czasopism, którego funkcje rozdzielono między oddziały gromadzenia i opracowania. Utworzony został nowy oddział digitalizacji, który intensywnie pracuje nad powiększaniem zasobów cieszącej się dużym zainteresowaniem Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej.

¹ Na podstawie Sprawozdania rocznego Biblioteki UG w roku 2016.

Czytelnicy szybko polubili nowy gmach biblioteki, zaakceptowali zaproponowaną organizację zbiorów i pracy z nimi. Wielu jest takich, którzy przychodzą do biblioteki z własnymi materiałami do nauki, bądź spotkać się w celach towarzyskich. Cieszy też znaczna liczba czytelników spośród starszych pracowników naukowych, co do których żywiono obawy, czy zaakceptują otwartą przestrzeń biblioteki. Rosnąca liczba osób odwiedzających potwierdza słuszność założenia, że biblioteka ta, to miejsce nowoczesne, otwarte i przyjazne użytkownikom – takie, w którym chce się spędzać jak najwięcej czasu.

Kilka lat pracy w nowym gmachu wymusiło **wprowadzenie zmian**, które usprawiły pracę biblioteki. Okazało się, że przewidziane w projekcie 4 wejścia do budynku nie są dobrym rozwiązaniem. Konieczne okazało się ograniczenie do jednego wejścia na parterze od strony kampusu w pobliżu szatni. Rozwiązanie takie pozwoliło na zatrzymanie użytkowników, którzy usiłowali wchodzić do przestrzeni wolnego dostępu w okryciach wierzchnich i z plecakami czy torbami. Zmniejszone zostały także koszty ochrony poprzez ograniczenie liczby pracowników. Niezbędna okazała się także wymiana drzwi wejściowych na rozsuwane, które ułatwiają przede wszystkim wejście osobom niepełnosprawnym. Zamontowane pierwotnie drzwi były tak ciężkie, że stanowiły dużą przeszkodę do pokonania.

Nową lokalizację zyskała także wypożyczalnia, która zgodnie z projektem funkcjonowała na pierwszym piętrze. Czytelnicy, którzy chcieli tylko zwrócić wypożyczone książki lub podpisać kartę obiegową, nie chcieli zostawiać okryć wierzchnich i toreb czy plecaków w szatni. Powodowało to ciągłe scysje z ochroną, dlatego wypożyczalnia przeniesiona została na parter i ta lokalizacja okazała się właściwa. Wypożyczalnia na piętrze uruchamiana jest tylko w okresach wzmożonego ruchu.

Trzeba było zmienić także usytuowanie i przeznaczenie niektórych pomieszczeń. I tak został przeniesiony bliżej drzwi wejściowych sekretariat i gabinet dyrektora. Według projektu usytuowany był w najbardziej schowanym narożniku budynku, w głębi strefy administracyjnej, co utrudniało dotarcie interesantom.

Niefortunne okazało się także usytuowanie sali wystawowej w bocznym korytarzu na parterze. Kilka wystaw, które zostały tam zorganizowane, umknęły uwadze czytelników, bo ci rzadko tam trafiali. Wystawy zostały przeniesione na pierwsze piętro do otwartej przestrzeni lub sali zwolnionej przez czytelnię prasy. Natomiast w zwolnionej sali wystawowej, która popularnie nazywana jest „małą salą Senatu”, ponieważ wiszą tam portrety byłych rektorów, odbywają się comiesięczne posiedzenia kolegium dziekańskiego, komisji senackich i uczelnianych oraz mniejsze spotkania i konferencje. Organizatorzy konferencji i spotkań wykorzystują ją także do serwowania posiłków.

Zaobserwowano również, że przy organizacji zbiorów w wolnym dostępie na znaczeniu straciła wydzielona czytelnia informacji naukowej, niefortunnie usytuowana w oddaleniu od ciągu komunikacyjnego, z wejściem przysłoniętym schodami. Nie sprawdziło się

Fot. 7. Wypożyczalnia na parterze Biblioteki Głównej UG
Źródło: materiały archiwalne BUG

Fot. 8. Mała Sala Senatu
Źródło: materiały archiwalne BUG

umiejscowienie księgozbioru podręcznego w oddzielonej czytelni. Szybko pojawił się postulat czytelników, że księgozbiór informacyjny tam zgromadzony należy przenieść do poszczególnych dziedzin na piętrach, nie zaś zmuszać czytelników do wędrówki po potrzebne słowniki czy leksykony na parter. Rozdzielono więc ten księgozbiór między odpowiednie dziedziny. Do czytelni informacji naukowej przeniesiona została z pierwszego piętra czytelnia prasy. Dzięki temu na parterze „zatrzymani” zostali czytelnicy – często osoby starsze spoza Uniwersytetu, które przychodzą przejrzeć codzienną prasę.

Pomieszczenie po czytelni prasy zostało wyposażone w sprzęt do organizacji wystaw i stało się intensywnie wykorzystywaną salą wystawową dla mniejszych ekspozycji.

Zaprojektowana wydzielona czytelnia internetowa okazała się zbędna już po roku użytkowania. Sprzęt komputerowy rozmieszczony w przestrzeni bibliotecznej, a także własny sprzęt czytelników były zupełnie wystarczające.

Niestety rozmieszczenie i nieograniczony dostęp do komputerów w przestrzeni bibliotecznej okazały się trochę zgubne. Korzystający z internetu bez ograniczenia czasowego, czytelnicy – szczególnie spoza z uniwersytetu, blokowali komputery, uniemożliwiając korzystanie ze zbiorów elektronicznych. Zdecydowano więc ograniczyć dostęp tylko do zweryfikowanych stron. Nie objęło to jedynie komputerów w czytelni informacji naukowej, która zaczęła pełnić rolę czytelni internetowej, gdzie użytkownik musi wpisać się do księgi odwiedzin, przestaje być anonimowy i podlega kontroli czasowej. Do nienaukowych treści jest dostęp także poprzez internet bezprzewodowy, w ramach usługi Eduroam.

Nieco kłopotów sprawiło usytuowanie barku w otwartej przestrzeni, zbyt blisko części czytelnianej. Roznoszące się aromaty i rozmawiający konsumenci przeszkadzają często czytelnikom.

Barek, który mimo niewielkich rozmiarów, został ciekawie zaprojektowany, wśród czytelników cieszy się dużą popularnością i dobrą opinią serwowanych tam dań. Czekając na posiłek, można umilić sobie czas czytaniem wyłożonych na ladzie czasopism bądź książek, które zostały wycofane ze zbiorów.

Przez te lata w bibliotece pojawiły się **nowe zadania i potrzeby**.

W 2010 r. rozpoczęto tworzenie biblioteki cyfrowej jako wspólnej inicjatywy bibliotek naukowych Trójmiasta. Należało zatem utworzyć zespół ludzi i pracownię ze specjalistycznym sprzętem. Miejszem znakomitym na pracownię digitalizacji okazała się pracownia fotograficzna z ciemnią, która w nowej bibliotece co prawda została zaprojektowana, jednak nigdy nie rozpoczęła działalności.

W dobie informatyzacji pracy uczelni zaistniała potrzeba organizacji sali do wideokonferencji. Odpowiednie pomieszczenie znalazło się w bibliotece. Sala ta jest intensywnie wykorzystywana szczególnie do przeprowadzania procedury habilitacyjnej i konsultacji w różnego rodzaju programach badawczych.

Fot. 9. Sala wystawowa Biblioteki Głównej UG
Źródło: materiały archiwalne BUG

Fot. 10. Barek w Bibliotece Głównej UG
Źródło: materiały archiwalne BUG

W jednym z czterech pokoi pracy grupowej ulokowane zostały zbiory **ASM's Bio-Resource Center (BRC)**. BRC jest inspirującym miejscem do pracy i nauki, wyposażonym w: **pełny dostęp online (bez okresu karencji) do czasopism wydawnictwa American Society for Microbiology, szeroki wybór najnowszych wydań anglojęzycznych książek z dziedziny biologii molekularnej, mikrobiologii ogólnej i klinicznej, biotechnologii, immunologii, wirusologii**, publikacje z dziedziny etyki i metodologii badań naukowych oraz czasopismo *Cultures* poświęcone **polityce naukowej**, aktualnym, globalnym wyzwaniom w zakresie zdrowia publicznego, ochrony środowiska, polityki energetycznej, a także aspektom prawnym i organizacyjnym funkcjonowania nauki na świecie. Aby ułatwić pracę i naukę, czytelnia została wyposażona w drukarkę, skaner, kserokopiarkę i inne urządzenia biurowe. Czytelnia jest otwarta dla wszystkich, którzy szukają dostępu do najnowszej wiedzy.

Biblioteka ze zbiorami w wolnym dostępie, a także z niekontrolowanym wejściem do budynku sprawiła, że potrzebni byli pracownicy ochrony. Powołano więc Straż Obiektu Biblioteka Główna, która to straż z czasem przekształciła się w Straż Uniwersytecką ochraniającą wszystkie obiekty UG. Jednak biblioteka, ponieważ była pierwszym obiektem wymagającym ochrony, musiała wygospodarować pomieszczenia dla nowej jednostki. Udało się to zrobić kosztem zmniejszenia powierzchni dla administracji budynku. Tam, gdzie umieszczono dyspozytornię z urządzeniami monitorującymi kampus i pomieszczenia socjalne dla pracowników ochrony, planowano początkowo sortownię materiałów wpływających do biblioteki, oraz pomieszczenia socjalne dla pracowników pracujących na parterze. Mimo że straż rozszerzyła swoją działalność, dyspozytornia pozostała w budynku biblioteki, w którym w związku z tym przybywa urządzeń monitorujących.

W 2007 r. Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego otrzymała tytuł – „Miejsce przyjazne osobom niepełnosprawnym” – w ogłoszonym przez Prezydenta Miasta Gdańska konkursie, w którym nagrodzono instytucje przystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych, gdzie nie ma zarówno barier architektonicznych, jak i społecznych.

W Bibliotece zastosowano szereg rozwiązań wychodzących naprzeciw potrzebom osób niepełnosprawnych: przystosowane zostały windy, w których zainstalowano informację dźwiękową, oznaczenia przy drzwiach są w języku Braille'a, w czytelniach znajdują się powiększalniki optyczne ClearView+, które pozwalają na czytanie, pisanie i oglądanie zdjęć osobom niedowidzącym, oraz stanowiska komputerowe przeznaczone dla osób niewidomych i słabowidzących. Stanowiska te są wyposażone w komputery z linijką brajlofską, programem udźwiękawiającym Jaws for Windows (syntezator mowy) oraz programem powiększającym Magic. W Bibliotece funkcjonuje także pracownia tyfloinformatyczna ze sprzętem dostosowanym do potrzeb osób niewidomych. Osoby niewidzące mogą wchodzić do czytelni z psami-przewodnikami.

Fot. 11. Sala wideokonferencji
Źródło: materiały archiwalne BUG

Fot. 12. Czytelnia ASM
Źródło: materiały archiwalne BUG

Fot. 13. Debata pt. „Przyszłość polsko-niemieckiej pamięci dla wspólnej Europy”
Źródło: materiały archiwalne BUG

Pomieszczenia biblioteczne wykorzystywane są także na konferencje, sympozja, czy wystawy organizowane przez użytkowników spoza Uniwersytetu. Duża otwarta przestrzeń sprawia, że ważne wydarzenia mogą mieć miejsce także na pierwszym piętrze. W styczniu 2007 r. z okazji Ogólnopolskiego Dnia Judaizmu zorganizowano debatę „Kiedy polityka jest narzędziem pokoju”, w której głos zabrali: Shewach Weiss i Radosław Sikorski. Spotkanie prowadził Jacek Pałasiński. W październiku 2007 r. zorganizowana została cisząca się dużym zainteresowaniem wieczorna debata pt. „Przyszłość polsko-niemieckiej pamięci dla wspólnej Europy”. W debacie prowadzonej przez Adama Krzemińskiego uczestniczyli: Guenter Grass, Lech Wałęsa, Richard von Weizsaecker oraz Stefan Meller.

W marcu 2010 r. we wnętrzach Biblioteki zorganizowane zostały uroczystości z okazji 40-lecia Uniwersytetu Gdańskiego.

Przestrzeń pierwszego piętra często jest także miejscem ekspozycji wystaw.

Przez dwa lata telewizja gdańska we wnętrzach biblioteki realizowała cykliczny program „Forum gospodarcze”. Niestety przy rosnącym ruchu czytelnickim zamęt powodowany przez ekipę realizatorów programów był uciążliwy i realizację programu w bibliotece zakończono. W 2009 r. w pomieszczeniach Biblioteki był realizowany film fabularny *Milion dolarów* w reżyserii Janusza Kondratiuka.

Z czasem, kiedy w kampusie pojawiły się nowoczesne budynki kolejnych wydziałów i oferta atrakcyjnych pomieszczeń znacząco się wzbogaciła, zainteresowanie pomieszczeniami w bibliotece zmalało. W zamian biblioteka może realizować nowe zadania.

Fot. 14. Wystawa „Maria Skłodowska Curie – kobieta nowoczesna”
Źródło: materiały archiwalne BUG

Fot. 15. Biblioteka Główna o zmierzchu
Źródło: materiały archiwalne BUG

Po dziesięciu latach użytkowania gmachu Biblioteki Głównej UG z całą pewnością można powiedzieć, że nowy gmach został zaakceptowany przez czytelników, wrósł w krajobraz Trójmiasta i traktowany jest jako ważne i atrakcyjne miejsce spotkań i imprez.

Niestety powiedzieć też trzeba, że część czytelników „nie dorosła” do takich warunków. Zdarzają się przypadki ukrywania książek. Najczęściej chowane są w szafkach w szatni, w pokojach pracy indywidualnej bądź na innych półkach. Zachowanie takie powoduje spięcia między bibliotekarzami i czytelnikami, którzy na półce nie znajdują poszukiwanej książki. Sytuacje te spowodowały, że w regulaminie porządkowym wprowadzono zapis, iż szafki w szatni codziennie o godzinie 20:00 są otwierane przez pracowników ochrony.

Bibliografia

- Cisło A., Stanulewicz D., *Architektura i funkcjonalność nowego gmachu Biblioteki Głównej Uniwersytetu Gdańskiego*, „Bibliotekarz” 2009, nr 6, s. 16–20.
- Jaśkowiak G., *Nowa Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego*, w: *Stare i nowe w bibliotece: współpraca czy konkurencja*, pod red. M. Wrocławskiej, J. Jerzyk-Wojteckiej, Łódź 2010, s. 45–53.
- Tanasiewicz K., Muszyński R., *Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego*, „Architektura Murator” 2007, nr 7, s. 68–75.
- Program użytkowy budynku Biblioteki Głównej Uniwersytetu Gdańskiego – czytelnie z wolnym dostępem do zbiorów. Sopot, 2001, [dok. niepubl.].
- Założenia programowe budowy gmachu Biblioteki Głównej Uniwersytetu Gdańskiego – biblioteki środowiskowej Województwa Pomorskiego. Gdańsk, 2001, [dok. niepubl.].

Main Library of the Gdańsk University – 10 years of working in the new building

Abstract: The Library of the University of Gdansk, apart from being an academic unit, serves as an educational and service centre of the University information system. The Central Library of University of Gdansk in Gdansk Oliwa, together with seven specialised libraries constitute the basis for the academic library and information system. It is available for all readers, together with the scientific library and a public centre of science and culture accessible for inhabitants of the whole region.

In November 6th 2006 in Gdansk Oliwa, a new building of the Central Library of the University of Gdansk was opened for readers. To ensure comfortable reading conditions the new Library provides 500 seats. In the new Central Library of the University of Gdansk, most of the collection is ordered thematically and rendered available in open access. The new building in the Library is also an important centre of scientific information.

Keywords: academic libraries, library space, library architecture, spatial solutions, functional solutions

Bogumiła Konieczny-Rozenfeld

Biblioteka Główna Wojskowej Akademii Technicznej

Modernizacja i wprowadzenie nowych funkcjonalności w Bibliotece Głównej Wojskowej Akademii Technicznej.

Oczekiwania i potrzeby – cztery lata doświadczeń

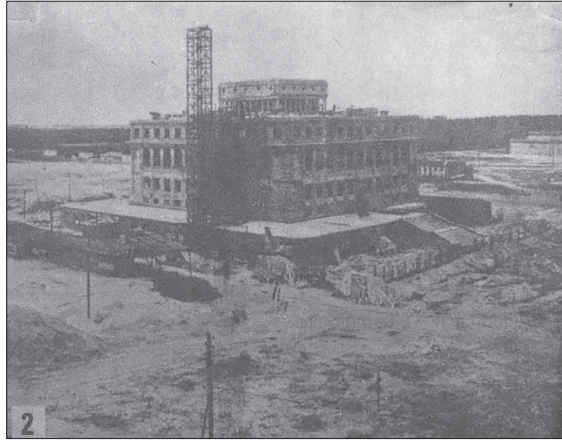
Streszczenie: Organizacja nowej przestrzeni bibliotecznej w Bibliotece Głównej Wojskowej Akademii Technicznej, po trzyletnim remoncie generalnym budynku biblioteki zrealizowanym w ramach Regionalnego Projektu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego, stworzyła wiele możliwości udoskonalenia funkcjonalności działalności bibliotecznej, kulturalnej i społecznej.

Referat podejmuje tematykę ewolucji zmian w bibliotece, szukania najlepszych rozwiązań organizacyjnych, implementacji nowych systemów informatycznych oraz nowatorskich rozwiązań w ostatnich czterech latach działalności placówki. Projekt *Modernizacja budynku Biblioteki Głównej WAT poprzez przebudowę oraz dodanie nowych funkcjonalności* nie uwzględnił różnych aspektów zmieniającej się rzeczywistości, w tym rozwoju technologicznego. W referacie podjęto próbę oceny błędnych założeń projektowych oraz braku możliwości zmian w projekcie w czasie od powstania wniosku na przebudowę do rozpoczęcia pracy w wyremontowanym obiekcie.

Celem rozważań jest ukazanie rozwiązań w pracy Biblioteki Głównej WAT na wielu polach funkcjonowania, od założeń modernizacji przestrzeni bibliotecznej do praktyki.

Słowa kluczowe: biblioteka po remoncie, datacja unijna, implementacja systemów informatycznych, nowatorskie rozwiązania, błędy w projekcie modernizacji, zadania zespołu, Wojskowa Akademia Techniczna

Biblioteka Główna Wojskowej Akademii Technicznej (WAT) powstała w 1951 r. W pierwszym okresie istnienia Biblioteka nie miała własnej siedziby, a zbiory biblioteczne znajdowały się w różnych pomieszczeniach na terenie Akademii. Budynek z przeznaczeniem na udostępnianie zbiorów bibliecznych wybudowany został w 1957 r. i znajduje się w gminnej ewidencji zabytków m. st. Warszawy.

Fot. 1. Biblioteka w budowie
Źródło: Archiwum WAT

Fot. 2. Biblioteka współcześnie (aut. zdj. K. Hernik)

Budynek ma reprezentacyjny i monumentalny charakter¹, z racji czego wielokrotnie przez sześćdziesiąt lat istnienia był i jest aktualnie wykorzystywany na różne imprezy, spektakle, uroczystości, koncerty. Stał się także kilkakrotnie planem filmowym.

¹ Zob. T. Kuszewski, *Przestrzenie biblioteki. O symbolicznej, fizycznej i społecznej obecności instytucji*, Toruń 2012, s. 244–247.

Od chwili utworzenia Biblioteka stanowiła ważny element struktury uczelni, wywierający duży wpływ na poziom działalności dydaktycznej i naukowej. Początkowo ze zbiorów korzystali podchorążowie i pracownicy WAT. W latach 1996–2004 Wojskowa Akademia Techniczna przekształca się w uczelnię wojskowo-cywilną. W 1997 r. uruchomione zostają studia cywilne zaoczne, a rok 2002 to początek studiów dziennych, cywilnych. Następuje zmiana charakteru pracy wojskowej kadry naukowo-dydaktycznej, z wojskowego na wojskowo-cywilny. W chwili obecnej Wojskowa Akademia Techniczna jest państwową, politechniczną, ośmiowydziałową szkołą wyższą. Po ponad pięćdziesięciu latach użytkowania budynek biblioteki wymagał gruntownego remontu i dostosowania do standardów XXI w. W kwietniu 2009 budynek biblioteki został opuszczony i rozpoczęły się prace remontowe, które trwały do lipca 2013 r. Władze Uczelni podpisały z przedstawicielami Samorządu Województwa Mazowieckiego umowę o dofinansowaniu projektu: *Modernizacja budynku Biblioteki Głównej Wojskowej Akademii Technicznej poprzez przebudowę oraz dodanie nowych funkcjonalności*, który był współfinansowany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2007–2013. Zadanie realizowane było w ramach działania 7.2 *Infrastruktura służąca edukacji*. Realizacja zadania miała odbyć się w czasie od 01.04.2009 r. do 30.09.2013 r. Łączna wartość projektu wynosiła 11 697 050 zł, zaś dofinansowanie z funduszy europejskich to kwota 7 810 504 zł. Pozostałą kwotę pokryto z funduszy Akademii.

Geneza realizacji inwestycji wynikała z potrzeby zapewnienia studentom, doktorantom, osobom niepełnosprawnym – w tym z terenów wiejskich, oraz innym osobom kształcącym się (np. studia podyplomowe i inne formy kształcenia ustawicznego) dostępu do nowoczesnej, dobrze wyposażonej biblioteki, która pozwoliłaby na to, by proces edukacji i kształcenia, szczególnie w zakresie kierunków technicznych, był efektywny, nowoczesny i oparty o najwyższe standardy, dając dostęp do wiedzy i informacji niezbędnych na rynku pracy. Dodatkowym zamierzeniem było spełnienie nowych funkcji społecznych – centrum kultury i czytelnictwa oraz centrum informacyjno-multimedialnego, wykorzystującego w równym stopniu nowoczesne ICT, jak i technologie tradycyjne. Biblioteka akademicka jest postrzegana przez władze uczelni jako instytucja o znaczeniu priorytetowym w stosunku do pozostałych jednostek, służąc całej społeczności akademickiej – dlatego też jej funkcjonowanie i dostosowanie do wymogów różnych grup odbiorców jest zadaniem strategicznym. Decyzja o modernizacji i przebudowie budynku biblioteki wynikała z potrzeb infrastrukturalnych, jakie niesie życie akademickie i potrzeby społeczne, wiążące się z elektronicznym dostępem do zbiorów, informatycznym zarządzaniem zasobami, archiwizacją dziedzinową, dostępnością baz danych i źródeł zagranicznych, zabezpieczeniem zbiorów, pełną i szeroką dostępnością dla osób niepełnosprawnych oraz osób spoza społeczności akademickiej (np. osób starszych). Założenie dostosowania do nowych funkcji społecznych

miało mieć kluczowy wpływ na podniesienie konkurencyjności i jakości oferty dydaktycznej uczelni, stanowiąc zaplecze dla studiów prowadzonych w systemie mobilnym, e-learningu lub innych form kształcenia ustawicznego.

Zmodernizowanie biblioteki i przekształcenie jej w nowoczesne, świetnie wyposażone centrum biblioteczno-informacyjne pozwoliło na podejmowanie najbardziej ambitnych zadań w obszarze edukacji i kształcenia na wszystkich poziomach, a także umożliwi prowadzenie prac badawczych na najwyższym poziomie i w warunkach społeczeństwa informacyjnego. Ze względu na funkcje, jakie pełnią biblioteki uczelniane, projekt pozwolił na wsparcie budowania kompleksowej, interdyscyplinarnej, a przez to atrakcyjnej oferty dydaktycznej wykorzystującej rozwiązania ICT dla specyficznych grup odbiorców, takich jak studenci, doktoranci (w tym także zagraniczni), kadra nauczycielska, osoby niepełnosprawne, osoby z terenów wiejskich. Biblioteki szkół wyższych są istotnym ogniwem procesu dydaktycznego i podstawowym warsztatem dla badań prowadzonych w uczelniach. To dzięki nim, między innymi, możliwa jest budowa gospodarki opartej na wiedzy. Istniała również konieczność podniesienia konkurencyjności uczelni technicznych w kraju i zmiany ich dotychczasowego wizerunku, w czym niezbędne są wzmożone nakłady inwestycyjne. Z uwagi na ogólnodostępny charakter, inwestycja pozytywnie miała wpłynąć na poprawę bazy materialnej mazowieckiego szkolnictwa na wszystkich poziomach oraz na zdynamizowanie procesów kształcenia ustawicznego w regionie. Projekt miał docelowo również podnieść atrakcyjność studiów podejmowanych w Wojskowej Akademii Technicznej i istotnie wpłynąć na dalszy rozwój uczelni. Realizacja głównego celu modernizacji budynku miała umożliwić szerokie uczestnictwo wielu grup odbiorców, w tym osób niepełnosprawnych oraz pochodzących z terenów wiejskich. W procesach kształcenia i edukacji zakładano podniesienie jakości kształcenia studentów, doktorantów oraz kadry naukowej. Realizacja tego celu przewidywała upowszechnienie nowych metod kształcenia i realizowania zadań dydaktycznych, gdyż zmodernizowany i unowocześniony obiekt biblioteczny, stanowi zaplecze dla takich form kształcenia jak e-learning, blended learning oraz kształcenie ustawiczne. Ponadto zmodernizowana biblioteka zgodnie ze współczesnymi trendami powinna stanowić ważne centrum kulturalne i informacyjne (wystawy malarstwa, wernisaże itp.).

Realizacja wskazanych celów ma za zadanie poprawę dostępu do infrastruktury edukacyjnej na poziomie regionu, a także wpłynąć na wzrost konkurencyjności samej uczelni, poprzez upowszechnienie zasobów i tym samym umożliwienie lepszego przepływu wiedzy i kompetencji na wszystkich poziomach kształcenia. Cele ogólne zamierzonych zmian Biblioteki Głównej WAT były w pełni zgodne z następującymi priorytetami i obszarami strategicznymi:

Priorytet 1 – WAT kształcą i edukując w obszarze nauk technicznych oraz realizując badania i wdrożenia w dziedzinach techniki i technologii, wydatnie wspiera innowacyjność regionu i ma wpływ na rozwój innowacyjności w sektorze przedsiębiorstw.

Priorytet 2 – w zmodernizowanej Bibliotece Głównej WAT zostanie położony szeroki nacisk na zastosowanie technologii ICT dla potrzeb archiwizacji oraz zamawiania książek i innych publikacji. Ponadto zmodernizowana biblioteka stanowić będzie zaplecze dla procesu dydaktycznego realizowanego w formule e-learningu (studia, kursy).

Priorytet 3 – Projekt jest w pełni zgodny z założeniami tego priorytetu, ponieważ zakłada poprawę stanu i wyposażenia biblioteki; wyrównanie szans między miastem i wsią w dostępie do zasobów wiedzy; przeciwdziałanie marginalizacji i ułatwienie integracji społecznej osób niepełnosprawnych; podniesienie kwalifikacji osób dorosłych i młodzieży poprzez wykorzystanie różnych form kształcenia ustawicznego, on-line, technologii ICT; wsparcie edukacji osób w każdym wieku i na wszystkich poziomach nauczania.

Cele szczegółowe projektu przebudowy i modernizacji² przedstawiają poniższe punkty:

- przebudowanie i zmodernizowanie 6034 m² powierzchni obiektu edukacyjnego i dostosowanie go do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz nowych funkcji społecznych i dydaktycznych,
- powstrzymanie postępującej degradacji i niszczenia obiektu infrastruktury edukacyjnej,
- wzrost liczby studentów korzystających ze wspartej infrastruktury dydaktycznej (edukacyjnej) po zrealizowaniu modernizacji i przebudowy,
- wzrost liczby osób niepełnosprawnych korzystających z obiektu Biblioteki,
- podniesienie poziomu dostępności zasobów edukacyjnych Biblioteki dla szerokiej grupy odbiorców, w tym osób zagrożonych marginalizacją społeczną,
- wyrównanie różnic w dostępie do infrastruktury edukacyjnej na poziomie miasta i wsi oraz dla osób niepełnosprawnych,
- wdrożenie innowacyjnych rozwiązań ICT ułatwiających dostęp do edukacyjnych zasobów wiedzy i dla nowoczesnych form kształcenia ustawicznego i kształcenia zdalnego,
- podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa,
- ożywienie edukacyjne i kulturalne dzielnicy Bemowo ze względu na wprowadzanie nowych funkcjonalności w Bibliotece Głównej WAT,
- podniesienie rangi i wzrost konkurencyjności uczelni.

Wojskowa Akademia Techniczna to jedna z największych polskich uczelni technicznych i jeden z najsilniejszych ośrodków akademickich kształcący w dziedzinach nauk technicznych, znany i ceniony szeroko w Europie i na świecie. Akademię zalicza się do prestiżowych polskich uczelni która kształci studentów w kierunkach nauk technicznych

² Dokumentacja projektu: *Modernizacja budynku Biblioteki Głównej Wojskowej Akademii Technicznej poprzez przebudowę oraz dodanie nowych funkcjonalności* który był współfinansowany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2007–2013. Zadanie realizowane było w ramach działania 7.2 *Infrastruktura służąca edukacji*

i wojskowych. Zadaniem uczelni jest podnoszenie konkurencyjności i atrakcyjności oferty dydaktycznej. Jedną z możliwości zmiany w/w stanu rzeczy jest wzrost nakładów inwestycyjnych uczelni na infrastrukturę, celem stworzenia jak najbardziej nowoczesnych warunków sprzyjających dydaktyce i kształceniu.

Biblioteki szkół wyższych są ważnym ogniwem procesu dydaktycznego i warsztatem dla badań prowadzonych w uczelniach. Nowoczesna biblioteka akademicka stanowi centrum każdej uczelni. To w niej krzyżują się drogi nauczycieli akademickich i studentów. Jest miejscem wspólnej pracy, wspólnego pogłębiania wiedzy, a to powinno być jednym z fundamentów wysokiego poziomu dydaktycznego. Wprowadzane we wszystkich uczelniach polskich (publicznych i niepublicznych) nowe metody nauczania, wzrost liczby studentów stacjonarnych i niestacjonarnych zwiększyły jeszcze bardziej rolę bibliotek akademickich jako zaplecza dla form nauki własnej. Brak odpowiednich środków finansowych na rozwój infrastruktury bibliotek akademickich sprawia, że standardy europejskie są dla nich ciągle trudne do osiągnięcia. Rozwój technologii ICT powoduje, że uczelnie wyższe muszą dostosować swoje usługi biblioteczne do wymogów współczesnego świata i oczekiwań odbiorców, stać się ogólnodostępnymi centrami informacji, z dostępem do internatu i kompetentną obsługą.

Biblioteka Główna jest częścią kompleksu akademickiego, ulokowanego w dzielnicy Bemowo. Obiekt ten wybudowany został jako budynek wolnostojący w niewielkim parku, w I poł. lat 50-tych XX w. w monumentalnym, historyzującym stylu, z typowym, tradycyjnym trójpodziałem – strefy książki, czytelnika i pracownika³. Powierzchnia ogólna obiektu, jak już wcześniej wspomniano, to 6043 m², a powierzchnia użytkowa to 4408 m². Zbudowany ponad 60 lat temu budynek biblioteki pierwotnie został funkcjonalnie przystosowany do obsługi WAT określanej łącznie na liczbę ok. 3000 studentów – wyłącznie mundurowych, oraz ok. 1000 pracowników naukowo-dydaktycznych. Ze względu na wojskowy charakter uczelni nie przewidziano usprawnień dla osób niepełnosprawnych. Od tamtej pory sytuacja uczelni uległa diametralnej zmianie: wzrosła liczba studentów i personelu, w tym kobiet, rośnie też zapotrzebowanie na zdalny dostęp do zbiorów bibliotecznych. Zaistniała również konieczność przystosowania budynku dla osób niepełnosprawnych, dostosowania do wymagań przeciwpożarowych i zabezpieczenia zbiorów przed kradzieżą i wilgocią. Potrzeby te wpływały bezpośrednio na negatywną ocenę funkcjonalności przed remontem budynku. Budynek biblioteki był w złym stanie technicznym i ulegał postępującej degradacji. Najważniejsze braki infrastruktury to: niewystarczająca baza lokalowa i wyposażenie biblioteki, architektura niepozwalająca na realizację wypożyczeń zbiorów na zewnątrz w nowocześniejszym trybie wolnego dostępu do regałów,

³ Zob. E. Kobińska-Maciuszko, *Budownictwo biblioteczne w ostatnim dziesięcioleciu – główne tendencje w projektowaniu*, w *Stan i bibliotek polskich bibliotek akademickich: materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej*, pod red. A. Jazdona, A. Chachlikowskiej, Poznań 2002, s. 88–89.

niedostosowanie do pełnienia innych funkcji społecznych, brak windy, sanitariatów i innych udogodnień dla osób niepełnosprawnych, przestarzałe wewnętrzne instalacje, przestarzałe zabezpieczenia przeciwpożarowe, brak instalacji oddymiającej, wadliwy system odwodnienia tarasu, nieekonomiczne ściany zewnętrzne pod względem ochrony cieplnej i niespełniające wymogów obowiązującej izolacyjności termicznej, prowizoryczna sieć teleinformatyczna uniemożliwiająca dostęp szerokopasmowy, a także bezprzewodowy. Przedstawione braki przekładały się tym samym na niezadowalającą ofertę dydaktyczną i edukacyjną, skierowaną do specyficznych grup odbiorców – osób niepełnosprawnych czy starszych. Nieodpowiednia była też baza, która mogłaby zapewnić studentom warunki do własnej nauki. Wśród przeszkód wprowadzenia innowacji w Bibliotece Głównej WAT wymienić można było: niedostosowany zasób lokalowy biblioteki umożliwiający obsługę uczniów, studentów i kadry dydaktycznej spoza uczelni macierzystej, niewystarczający wzrost nakładów na prace modernizacyjne obiektów infrastruktury edukacyjnej ze strony budżetów samorządów, brak wystarczających środków WAT na przekształcanie ksiąźnicy w ośrodek o charakterze kompleksowego wsparcia edukacji i dydaktyki oraz brak nowoczesnych funkcjonalności budynku, odpowiadających potrzebom współczesnej edukacji.

Należy wspomnieć, że powstałe w latach 50-tych obiekty infrastruktury WAT, w tym Biblioteka Główna, były przeznaczone dla potrzeb uczelni wojskowej, nie przewidziano w nich więc żadnych udogodnień dla osób niepełnosprawnych, ani dla kobiet. Ponadto architektura biblioteki nawiązywała do zamkniętej struktury jednostki wojskowej. Od roku akademickiego 1997/1998 Uczelnię otwarto dla osób cywilnych (najpierw studia niestacjonarne, a od roku akademickiego 2002/2003 także stacjonarne). Fakt ten wpłynął znacząco na rozwój współpracy naukowo-dydaktycznej oraz wzrost liczby studentów. Zmiany te wymusiły z kolei na Uczelni konieczność dostosowania istniejącej infrastruktury do nowych potrzeb i oczekiwań społecznych, a także do wymogów współczesności. W tej sytuacji cały aspekt adaptacji posiadanej infrastruktury do potrzeb kobiet (których liczba na WAT od końca lat 90. stale rośnie) oraz do wymagań osób niepełnosprawnych, stał się zadaniem priorytetowym.

Należy w tym miejscu wspomnieć, że od projektu przebudowy do rozpoczęcia gruntownego remontu minęło trochę czasu, co miało istotny wpływ na realizację planów. W momencie otrzymania funduszy z Urzędu Marszałkowskiego województwa mazowieckiego nie podjęto próby choćby drobnych korekt, poprawienia planów przebudowy, które wymusza rozwój technologii IT. Miało to spore znaczenie podczas ponownego „zasiedlania” budynku biblioteki po trzyletnim remoncie. Nieobojętna dla późniejszego funkcjonowania Biblioteki Głównej była też procedura przetargowa, w wyniku której wyłania się firmę remontującą. Kryterium najkorzystniejszej oferty kosztów remontu, w miejsce kryterium jakości wykonania, nie wpływa korzystnie na późniejsze funkcjonowanie i eksploatację budynku. Jest to temat powszechnie znany.

Po trzyletnim gruntownym remoncie, rozproszeniu zarówno zbiorów, jak i pracowników biblioteki w kampusie Akademii, we wrześniu 2013 r. nastąpił powrót do właściwej lokalizacji. Sama organizacja przeniesienia nastęrczała mnóstwo problemów. W październiku należało udostępnić studentom zbiory, choćby w podstawowym zakresie. Presja czasu, ogrom zbiorów (ok. 1 000 000 woluminów książek i czasopism), które należało spakować, opisać; ponadto sezon urlopów był wyjątkowo trudnym i „gorącym czasem pracy”. Należało też opracować logistykę i kolejność pakowania oraz przewozu zasobu bibliotecznego do wyremontowanego budynku. Z zaangażowaniem zespołu udało się rozpocząć udostępnianie zbiorów w podstawowej części, już od 1 października. Pozostały księgozbiór został rozłożony na docelowych miejscach do końca roku kalendarzowego. Warto zaznaczyć, że w czasie synchronicznym trwała normalna dwuzmianowa praca biblioteki – obsługa czytelnika, szkolenia, gromadzenie i opracowanie nabytków, praca w czytelniach, obsługa i tworzenie baz danych.

Jakie zmiany nastąpiły w budynku biblioteki? Budynek został dostosowany do użytku osób niepełnosprawnych. Poszerzono wejścia oraz zaprojektowano podjazd dla osób poruszających się na wózkach. Pojawił się również dźwig osobowy obsługujący wszystkie kondygnacje, dostępny z poziomu niskiego parteru. Powiększono i wydzielono toaletę dla osób niepełnosprawnych, poszerzono wejścia do pomieszczeń ogólnodostępnych do wymaganych normą rozmiarów. Na poziomie przyziemia – niskiego parteru, pojawiły się sale warsztatowo-szkoleniowe, dwie duże sale nauki indywidualnej, wyposażone w kolorowe, tapicerowane sofy i fotele, czyniąc te pomieszczenia przyjaznymi dla użytkowników. W skład tego multimedialnego centrum niskiego parteru wchodzi także profesjonalnie wyposażone sale konferencyjne, mogące pomieścić ok. 80 osób. W salach odbywają się konferencje krajowe i międzynarodowe, szkolenia i seminaria, obrony doktoratów studentów obcego pochodzenia.

Budynek biblioteki jako jeden z nielicznych w kampusie jest w strefie, w której nie ma konieczności posługiwania się przepustką. Wspomnieć należy, że w uczelniach typu wojskowego, do których WAT należy, przepustka lub Elektroniczna Legitymacja Studentka (ELS) identyfikuje i zezwala poruszać się po terenie kampusu.

W zmodernizowanych pomieszczeniach Biblioteki został zrealizowany system monitoringu oraz kontroli dostępu, mający na celu ochronę zbiorów i pomieszczeń bibliotecznych przed kradzieżą i pożarem. Zainstalowano systemy sygnalizacji włamania, napadu i pożaru. Portiernię połączono z centrum ochrony, windy towarowe z poziomów dostępnych dla czytelników zabezpieczono kluczem elektronicznym. Wszystkie te systemy mają na celu zapewnienie bezpieczeństwa funkcjonowania biblioteki i wszystkich jej użytkowników.

Dla zoptymalizowania warunków przechowywania zbiorów w magazynach bibliotecznych zainstalowano regały przesuwne, uruchamiane poprzez panel sterujący,

Fot. 3. Trzy Sale nauki indywidualnej (aut. zdj. A. Peszel)

Fot. 4. Sala konferencyjna (aut. zdj. A. Peszel)

przesuwający równocześnie po kilka segmentów w sposób cichy i płynny, bez użycia siły rąk. System przesuwny posiada blokady i czujniki bezpieczeństwa, dzięki czemu bibliotekarz stojący między regałami nie jest narażony na ryzyko zakleszczenia się. Dobrym rozwiązaniem była instalacja systemów wentylacyjnych w pomieszczeniach magazynów. Miały one za zadanie utrzymanie właściwej temperatury i wilgotności – niestety nie zdają do końca egzaminu. Brak instalacji agregatów chłodzących, które nie zostały przewidziane na etapie projektowania, sprawia, że pomieszczenia w porze letniej są duszne i źle przewietrzane. Należy w tym miejscu dodać, że w projekcie zabrakło również pomysłu na centralną klimatyzację budynku. Stwarza to w porze letniej duże utrudnienie. Warunki w pomieszczeniach usytuowanych w południowej części budynku, tj. Ośrodka Informacji Naukowej, jednej z czytelni i całym pionie administracyjnym – utrudniają w istotny sposób pracę w czasie upałów. Niestety na tym etapie wykonania nie było już możliwości korekty planów inwestycyjnych, która wymusiłaby ponowne przeliczenie kosztów projektu.

Ogromnym problemem wadliwego wykonania i kiepskiej jakości użytych materiałów jest taras biblioteki. Taras postrzegany jest przez użytkowników i osoby odwiedzające

jako miejsce wyjątkowe, które mogłoby służyć na organizację wielu imprez. Niestety roboty budowlane w ramach napraw gwarancyjnych trwają nieprzerwanie, wyłączając miesiące zimowe, od momentu oddania budynku do użytkowania. Źle zaizolowana warstwa pod płytami tarasowymi, niewłaściwie dobrane materiały do fugowania oraz ustawiczne poprawki powodują powolną degradację i niszczenie pomieszczeń pod tarasem. Firma wciąż bezskutecznie poprawia błędy, narażając na hałas, kurz i utrudnienia komunikacyjne w obrębie budynku. W pierwotnej wersji projektowej nie uwzględniono prawidłowego wykonania dylatacji – szczelin celowo utworzonych w konstrukcji posadzki tarasu, mających istotne znaczenie na przewidywane obciążenia, odkształcenia, jak również przesunięcia. Jedynym skutecznym rozwiązaniem tego technologicznego problemu byłoby ponowne całkowite zdjęcie warstwy tarasu oraz wykonanie właściwej izolacji zgodnej z najnowszą techniką budowlaną. Takie rozwiązanie nie jest możliwe, gdyż projekt modernizacji i przebudowy obiektu nie przewidywał takich utrudnień, a kwota gwarancji nie zapewni takiego rozwiązania. Powierzchnie dużych tarasów są trudnymi obiektami i tu wymagana jest bardzo duża dokładność podczas projektowania. Przedstawionym tematem zajmuje się wprawdzie inżynierski nadzór budowlany, co nie zmienia faktu ogromnej uciążliwości dla użytkowników i pracowników biblioteki. Należałoby w tym miejscu wspomnieć, że mimo ciągłego usuwania usterek, systematyczne zalewanie pomieszczeń znajdujących się pod tarasem biblioteki (sale konferencyjne, sale nauki indywidualnej, sala warsztatowo-szkoleniowa, czy pomieszczenia magazynowe) jest bardzo uciążliwe. Wypada mieć jedynie nadzieję, że wykonawca znajdzie w końcu przyczynę i dobierze właściwe materiały, a biblioteka będzie mogła pracować płynnie i planowo.

Wspomniane utrudnienia nie wpłynęły na istotny rozwój działalności w Bibliotece Głównej WAT. Od pierwszych dni po oddaniu obiektu w użytkowanie, po trzyletnim remoncie i pracach modernizacyjnych, ogromnym staraniem zrealizowano wiele przedsięwzięć. Jednym z pierwszych zadań pod koniec 2013 r. było wprowadzenie i zastosowanie technologii RFID pozwalającej na lepszą kontrolę zbiorów, a także ułatwiającej i usprawniającej pracę bibliotekarzy.

Rok 2014 przyniósł Bibliotece Głównej możliwość instalacji systemu obsługi informatycznej ALEPH PRIMO – w ramach dofinansowania projektu rozbudowy informatycznej Wojskowej Akademii Technicznej. Konsekwencją tego działania było wdrożenie systemu HAN (Hidden Automatic Navigator), oferującego identyfikowalnym użytkownikom nowy sposób zdalnego dostępu do subskrybowanych baz danych i źródeł elektronicznych. Dostęp dedykowany jest autoryzowanym użytkownikom Biblioteki, czyli pracownikom oraz studentom Wojskowej Akademii Technicznej posiadającym aktywne konto biblioteczne. Rok 2014 był wyjątkowym w działalności Biblioteki Głównej WAT. Poza instalacją ALEPH PRIMO i wdrożeniem systemu HAN uruchomiliśmy pełny pakiet aplikacji *LibSmart* w postaci produktów:

Fot. 5. Skutki wadliwie wykonanego tarasu (aut. zdj. A. Peszel)

ASK – Zapytaj bibliotekarza. Spersonalizowana usługa świadczona w czasie rzeczywistym poprzez specjalną platformę, na której użytkownik może wybrać narzędzie komunikacji: email, chat, telefon lub skype.

LibSmart Copy – Zamawianie kopii. Usługa, która będąc w pełni zintegrowana z multiwyszukiwarką PRIMO, pozwala użytkownikowi zamówić zeskanowane pełne teksty artykułów lub fragmentów książek ze zbiorów Biblioteki.

LibSmart Payment – Płatności elektroniczne. Aplikacja jest zintegrowana z systemem komputerowym ALEPH, dzięki czemu użytkownik na bieżąco może sprawdzać stan obciążenia za nieterminowy zwrot materiałów bibliotecznych, ich zagubienie lub zniszczenie. Do innych udogodnień, które pojawiły się po modernizacji, należą wyposażone w laptopy kabiny nauki indywidualnej, które można zarezerwować nawet do dwóch tygodni, z możliwością pozostawienia na ten czas własnych materiałów. Dużym zainteresowaniem cieszy się wśród studentów wrzutnia umożliwiająca szybki zwrot książek. Jest to rozwiązanie tymczasowe, w planach na rok 2018 przewidywana jest instalacja profesjonalnej zewnętrznej (dostępnej z ulicy) wrzutni z wydrukiem potwierdzenia zwrotów materiałów bibliotecznych.

Ponadto w Bibliotece uruchomiono pracownię konserwacji książki. Zakup urządzeń do drobnych napraw – klejenia grzbietów, ponownego tworzenia okładek itp., zdecydowanie zmniejszył ilość oddawanych materiałów do profesjonalnej pracowni introligatorskiej. Nie bez znaczenia dla ochrony zbiorów jest też foliowanie książek. Od 2015 r. wszystkie nabytki, książki czytelniane oprawiane są w wysokiej jakości estetyczną i antystatyczną folię. Urządzenia zgrzewające foliowe okładki są atestowane i bezpieczne dla obsługujących je pracowników biblioteki.

Powodem naszej dumy jest powstała w 2016 r. pracownia digitalizacji zbiorów, która realizuje zadania związane z zabezpieczeniem oraz przygotowaniem zbiorów zgromadzonych przez Bibliotekę Główną WAT w postaci formatu plików służących do prezentacji (PDF), dostępnych online. Procesom digitalizacji poddawane są w pierwszej kolejności skrypty, prace naukowo-badawcze, rozprawy doktorskie oraz habilitacyjne, wydane przez Wojskową Akademię Techniczną. Docelowo planowane jest udostępnianie tych zbiorów w wersji elektronicznej wszystkim posiadającym aktywne konto biblioteczne użytkownikom Biblioteki.

Fot. 6. Pracownia digitalizacji i konserwacji książki (aut. zdj. A. Peszel)

Biblioteka Główna w ramach projektów ułatwiających dostęp do zbiorów realizuje projekt Baza Wiedzy Wojskowej Akademii Technicznej (znanej w środowisku bibliotekarskim pod nazwą OMEGA-PSIR), który ma na celu gromadzenie i udostępnianie informacji o dorobku naukowym pracowników, udostępnianie informacji na temat prac czy kierunków rozwoju naukowego. Biblioteka realizuje swoje zadania także w ramach Konsorcjum BazTech. Jest jednym z inicjatorów i wieloletnim twórcą bibliograficzno-abstraktowej bazy danych, rejestrującej od 1998 r. artykuły z 654 polskich czasopism z zakresu nauk technicznych i ścisłych. Od dwóch lat, po uzyskaniu odpowiednich kwalifikacji, bibliotekarze z Oddziału Gromadzenia i Opracowania Zbiorów w pełni i czynnie współpracują z katalogiem NUKAT.

Od czasu przejęcia budynku po przebudowie i modernizacji pracownicy biblioteki udzielają się na bardzo wielu polach działalności bibliotekarskiej, czy coraz szerszej działalności kulturalnej i edukacyjnej, integrującej środowisko akademickie i społeczność lokalną. Cyklicznie organizowane są ogólnodostępne wystawy fotograficzne, malarskie, koncerty okolicznościowe, wieczorki literackie, a także szkolenia dla studentów i pracowników.

Fot. 7. Uroczystości 60-lecia Biblioteki (aut. zdj. G. Rosiński)

Fot. 8. Jubileusz 60-lecia Biblioteki (aut. zdj. G. Rosiński)

Z wielką sympatią i uznaniem przyjęto pojawienie się firmowych, bibliotecznych leżaków (w obowiązkowym w WAT zielonym kolorze z napisem Biblioteka Główna WAT). Leżaki dostępne są w pogodne dni na tarasie biblioteki, od wczesniej wiosny do późnej jesieni.

Fot. 9. Leżaki na tarasie (aut. zdj. A. Peszel)

Dużym odzewem cieszyły się organizowane przez Bibliotekę akcje charytatywne, między innymi akcja zbierania misiów oraz misiowych książeczek dla dzieci ze Szpitala Pediatricznego Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego czy świąteczna zbiórka karmy, koców i akcesoriów dla zwierząt w Schronisku Korabiewicach.

Celem przyświecającym wszystkim zmianom wprowadzanym w Bibliotece Głównej WAT była chęć stworzenia centrum intelektualnego życia jej użytkowników, wielowymiarowej otwartej przestrzeni bibliotecznej⁴. Otwartość została niestety ograniczona architekturą budynku i przepisami BHP. Wolny dostęp do zbiorów jest tylko częściowy, mimo to wciąż szukamy rozwiązań szerszego dostępu do zasobów bibliotecznych. Znacząca poprawa warunków lokalowych oraz unowocześnienie infrastruktury spowodowały nowe możliwości rozwoju i liczniejsze odwiedziny użytkowników. Obrazuje to wynik z liczników wejść/wyjść zintegrowanych z sygnałem GPS. Bibliotekę Główną odwiedza miesięcznie od 6000 do 10000 osób. Studenci, doktoranci, pracownicy naukowcy oraz okoliczni mieszkańcy mają dostęp do nowoczesnej, dobrze wyposażonej biblioteki, która pozwala uczynić proces edukacji i kształcenia bardziej efektywnym, ciekawym i opartym o najwyższe standardy, dające dostęp do wiedzy i informacji niezbędnych na rynku pracy. Dostęp do nowoczesnej, dobrze wyposażonej Biblioteki Głównej WAT daje obecnie możliwości wspomagania, zdobywania i poszerzania wiedzy studentom, doktorantom, pracownikom naukowym, osobom niepełnosprawnym oraz innym osobom kształcącym się na WAT (np. poprzez studia podyplomowe i inne formy kształcenia ustawicznego). Wspiera także proces edukacji i kształcenia, szczególnie w zakresie kierunków technicz-

⁴ Zob. T. Kuszewski, op. cit., s. 404–405.

nych, tak aby był efektywny, nowoczesny, oparty o najwyższe standardy, dając dostęp do wiedzy i informacji niezbędnych na rynku pracy.

Problemy natury remontowo-budowlanej nie są w stanie przytłumić ogromu pracy włożonej w dynamiczny rozwój Biblioteki Głównej WAT po remoncie i modernizacji obiektu. Należy mieć nadzieję, że utrudnienia są przejściowe i tym samym nie umniejszą trudu pracy bibliotekarzy i satysfakcji z osiągniętych wyników pracy.

Bibliografia

BG WAT [on-line], [dostęp: 19.07.2017], <<http://www.bg.wat.edu.pl/>>.

Biblioteka WAT [on-line], [dostęp: 19.07.2017], <<https://www.instagram.com/bibliotekawat/>>.

Biblioteka Wojskowa Akademii Technicznej [on-line], [dostęp: 19.07.2017], <www.facebook.com/Biblioteka.WojskowaAkademiaTechniczna/?ref=ts>.

Dokumentacja projektu: „*Modernizacja budynku Biblioteki Głównej Wojskowej Akademii Technicznej poprzez przebudowę oraz dodanie nowych funkcjonalności*” który był współfinansowany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2007–2013. Zadanie realizowane było w ramach działania 7.2 „*Infrastruktura służąca edukacji*”.

Informacja o Bibliotece Głównej WAT [on-line], [dostęp: 15.06.2017], <<http://www.bg.wat.edu.pl/o-bibliotece>>.

Informacja o BazTech [on-line], [dostęp: 15.06.2017], <<https://baztech.icm.edu.pl/index.php/pl/>>.

Jubileusz Biblioteki Głównej WAT [on-line], [dostęp: 05.06.2017], <<http://www.bg.wat.edu.pl/galerie/item/333-diamentowy-jubileusz-biblioteki-glownej-wat>>.

Kobierska-Maciuszko E., *Budownictwo biblioteczne w ostatnim dziesięcioleciu – główne tendencje w projektowaniu*, w *Stan i bibliotek polskich bibliotek akademickich: materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej*, pod red. A. Jazdona, A. Chachlikowskiej, Poznań 2002.

Kuszewski T., *Przestrzenie biblioteki. O symbolicznej, fizycznej i społecznej obecności instytucji*, Toruń 2012.

Modernization and introducing new functionalities at the Main Library of the Military University of Technology. Expectations and needs – four years of experience

Abstract: The organization of a new library space at the Main Library of the Military University of Technology, after the three-year complete refurbishment of the library, carried out as a part of the Regional Operation Project of Masovian Voivodeship, had formed a lot of possibilities to improve the functionality of the library, cultural and social activity. The following paper is taking the subject of changes' evolution in the library, seeking the best organizational solutions, implementation of new computer systems and novel solu-

tions in the past four years of the institution's activity. Project *Modernization of the building of the Main Library WAT by the reconstruction and giving new functionalities* had not taken into account various aspects of changing reality, including technological development. In the following paper an attempt to evaluate erroneous assumptions of design was made, as well as the lack of ability for changes in the project in the time from the creation of the conclusion for the reconstruction to the beginning of work in the refurbished object. The object of the following paper is to show the solutions of work at the Main Library WAT on many fields of functioning, from the assumptions of the library's space modernization to the practice.

Keywords: library after renovation, EU grant, implementation of computer systems, novel solutions, mistakes in the project of modernization, team tasks, Military University of Technology

Agnieszka Kościelniak-Osiak

Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie

Przestrzeń biblioteki: czy rzeczywiście „przestrzeń do wszystkiego”? Gmach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie w kontekście działań Oddziału Promocji, Wystaw i Współpracy BUW

Streszczenie: Przykazanie wielofunkcyjności nowoczesnych bibliotek rzadko bywa kwestionowane, zwłaszcza w dobie "urynkawiania" kultury i nauki. Czy rzeczywiście nie ma tu żadnych ograniczeń, poza fizycznymi? „Markowa” przestrzeń to kapitał, którym trzeba rozumnie zarządzać. Eksploatacja takiego kapitału to balansowanie między pokusami szybkiej monetaryzacji a realizacją celów statutowych, szacunkiem dla architektury i potrzeb czytelników. Powołany w 2013 r. Oddział Promocji, Wystaw i Współpracy BUW koordynuje m.in. ofertę wydarzeń kulturalnych przeprowadzanych w Bibliotece, rozmieszczając w jej przestrzeni – na dłuższe czasem okresy, dzieła sztuki, instalacje, wystawy plaszowe i działania performatywne. Podążając za potrzebami czytelników, a czasem trendami – poddany krytycznej ocenie – oddział postuluje też stałe przekształcenia w tej przestrzeni, np. stworzenie czytelni dla użytkowników z małymi dziećmi (BUWialnia), czy wypożyczalni czytelników.

Słowa kluczowe: architektura bibliotek, promocja zbiorów, wystawy w bibliotece, zbiory specjalne, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, marka, przestrzeń społeczna

Według Michela Foucaulta biblioteki, obok muzeów, są szczególnymi heterotopiami, a mianowicie takimi, które spiętrzają i akumulują czas. Filozof wskazuje, że mimo iż biblioteka nie jest pojęciem ani nowym, ani nawet młodym, „(...) idea akumulowania wszystkiego, ustanawiania rodzaju powszechnego archiwum, wola zamknięcia w jednym miejscu wszystkich czasów, wszystkich epok, wszystkich form, wszystkich odmian smaku, idea ustanowienia miejsca, zawierającego wszystkie czasy, które samo byłoby poza czasem (...)”¹ rozprzestrzeniła się w XIX w. w kulturze zachodniej.

---

¹ M. Foucault, *Inne przestrzenie*, przeł. A. Rejaniak-Majewska, „Teksty Drugie” 2005, nr 6, s. 123 [on-line], [dostęp: 20.06.2017], <http://www.academia.edu/5203815/Michel_Foucault_Inne_przestrzenie_Teksty_Drugie_nr_6_2005>.

Biblioteki blisko dwa wieki mogły rzeczywiście uchodzić przede wszystkim za klasyczne heterochronie – konserwatywne placówki, przybytki wiedzy skumulowanej na stronach ksiąg, map, z czasem czasopism, a nawet pod koniec XX w. nośnikach zapisu magnetycznego i cyfrowego. Przełom wieków jednakże zaczął intensywnie konfrontować biblioteki, ale też muzea i inne instytucje kultury z postulatem rentowności, zaangażowania w powiększanie kapitału intelektualnego² użytkowników, odwiedzających itd. W przypadku bibliotek uczelnianych ważną rolę odgrywa również pogłębiająca się tendencja do przenoszenia procesu studiowania z sal wykładowych w inne przestrzenie, m.in. między regały biblioteczne, gdzie następuje „uczenie się”³. W bibliotece nie wystarczy już zadbać o możliwie aktualne zestaw publikacji oraz – co jest naturalnym znakiem czasu, rozliczne bazy danych. Po krótkim okresie przełomu wieków, kiedy biblioteki inwestowały niemal każde środki w komputery, szybko okazało się, że użytkownicy nie są już na nie skazani, bo dysponują w wielu przypadkach własnymi komputerami osobistymi⁴. Tempo zmian – począwszy od technologicznych po np. demograficzne wydaje się z końcem XX w. nabierać niesamowitej dynamiki. Andrew McDonald, uznany specjalista od przestrzeni bibliotecznych, podsumowując tę sytuację, zauważa, że najwłaściwszą strategią przy takiej ilości zmiennych jest – paradoksalnie – uznanie tej sytuacji za normalną i dostosowywanie nowych rozwiązań do tego stanu rzeczy, zaleca zatem permanentną elastyczność⁵.

Wiele bibliotek dokłada starań, aby wyszukać dla siebie nowe konteksty funkcjonowania, a czasem, by zredefiniować swoją rację bytu w dobie społeczeństwa informacyjnego (społeczeństwa wiedzy). Określenie to powstało z jednej strony w efekcie demokratyzacji dostępu do wiedzy, z drugiej zaś jest postulatem zakładającym przyszłe kierunki

² Charakterystyczny podmiot wielu działań współczesnych instytucji to „kapitał ludzki“, który musi mieć stale „pomnażany kapitał intelektualny”.

³ Na podstawie rozmów przeprowadzonych przez Autorkę w trakcie pobytów szkoleniowych w bibliotekach Uniwersytetu Humboldt’a w Berlinie – Jacob und Wilhelm Grimm Zentrum (2015) oraz Ludwig Maximilian Universitätsbibliothek i Bayerische Staatsbibliothek (2016) w Monachium, a także danych statystycznych tych bibliotek (z uwzględnieniem BUW, zob. Sprawozdania BUW [on-line], [dostęp: 06.01.2017], <http://www.buw.uw.edu.pl/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=33&Itemid=145>) uderza fakt, że przy spadającym wykorzystaniu księgozbioru tradycyjnego bibliotek frekwencja nie spada, a często rośnie (Berlin). Przestrzeń tych bibliotek staje się azylem, miejscem, gdzie można bezkarnie zdjąć maskę hałaśliwego, wiecznie zaaferowanego człowieka on-line. Użytkownicy biblioteki w Monachium deklarowali, że nawet w przypadku dobrych i bardzo dobrych warunków do nauki w domu czy w akademiku, wolą pracować w bibliotece. Przed możliwością skorzystania z księgozbioru wymieniają takie zalety jak inspirująca i motywująca atmosfera – za sprawą obecności innych skupionych i pracujących użytkowników. Poczucie „wspólnoty losów” najwyraźniej bardziej motywuje niż poczucie obowiązku czy intelektualne zaangażowanie.

⁴ Inna sprawa, że biblioteki z takim budżetem, jakim na ogół dysponują, czyli skromnym, przegrywały z kretesem wyścig technologiczny – komputerom zmieniano procesory na wyższe w trybie niemal corocznym.

⁵ A. McDonald, *The Ten Commandments revisited: the Qualities of Good Library Space*, „LIBER Quarterly” 2006, Vol. 16 (2) [on-line], [dostęp: 6.01.2017], <<https://www.liberquarterly.eu/articles/10.18352/lq.7840>>.

rozwoju⁶. W praktyce jednak często proklamowanie tego nowego bytu społecznego manifestuje się zaledwie posiadaniem urządzeń i systemów umożliwiających szybką komunikację i dostęp do internetu. Wielu użytkowników takich gadżetów myli komunikaty w mediach społecznościowych oraz lapidarne doniesienia serwisów internetowych – często na bałamutne tematy – z wiedzą. Biblioteki upatrują swoje miejsce w tym zalewie informacji, m.in. właśnie w zakresie porządkowania i weryfikowania tychże, oraz uzupełniania ich elementami rzetelnej wiedzy. Ten trend i wiele innych⁷ powodują powstawanie nowych punktów ciężkości w działalności bibliotek.

Jaką rolę powinny przyjąć biblioteki, zakładając służbę społeczeństwu wiedzy? Od pewnego już czasu specjaliści poszukując odpowiedzi na to pytanie skłaniają się w kierunku idei biblioteki holistycznej, która pozwoli zachować atrybuty cenione przez tradycyjnego czytelnika i przyciągnie nowoczesnych użytkowników zadomowionych w digitalnym świecie. Często w odpowiedzi na te poszukiwania wskazuje się bibliotekę jako miejsce, które w zakresie gromadzenia, poszerzając ofertę o zbiory już spoza „unwersum Gutenberga”, czyli różnego rodzaju multimedia i rozbudowany serwis na bazie internetu, w zakresie działalności wychodzi z ofertą kulturalną i rozrywkową, przybiera jednocześnie coraz częściej rolę miejsca spotkań lokalnych społeczności⁸. W tym sensie godny uwagi jest nieco enigmatyczny atrybut przestrzeni bibliotecznych, wymieniany przez profesora Andrew McDonalda efekt *ommph* (*wow*), zwłaszcza w kontekście ich zdolności do metamorfoz oraz udziału w tzw. *doświadczaniu* – ważnym postulacie współczesnego silnie zindywidualizowanego społeczeństwa.

Między innymi w celu optymalnego wykorzystania kapitału, jakim jest nowoczesny budynek o statusie kultowego oraz cenne zbiory (zwł. kolekcje artystyczne i historyczne), powołano w BUW najpierw Samodzielne Stanowisko ds. Promocji (2004 r.), później Samodzielną Sekcję ds. Organizacji, Współpracy i Promocji (2006 r.), a od 2013 r. Oddział Promocji, Wystaw i Współpracy. Do zadań oddziału należą zabiegi na rzecz reputacji Biblioteki, kreowanie jej marki, promocja zbiorów, doskonalenie oferty usług bibliotecznych, poprawa identyfikacji wizualnej, komunikacji zewnętrznej i wewnętrznej, współpraca z innymi jednostkami Uniwersytetu oraz zewnętrznymi instytucjami kultury i edukacji, np. w zakresie organizowania wystaw z udziałem zbiorów BUW, i wreszcie koordynacja oferty kulturalnej i edukacyjnej.

Punktem wyjścia do działań optymalizujących przestrzeń biblioteki powinny być przede wszystkim analizy potrzeb użytkowników. Wcześniej najczęściej stosowaną me-

⁶ Por. H. Niegaard, *Library Space and Digital Challenges*, „Library Trends” 2011, Vol. 60, No. 1, p. 174–189 [on-line], [dostęp: 20.01.2017], <<https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/31867/60.1.niegaard.pdf?sequence=2&isAllowed=y>>.

⁷ Por. M. M. Śliwińska, *Jak biblioteka jest potrzebna studentom? Próba odpowiedzi na pytanie*, w: *Fizyczna przestrzeń biblioteki*, pod red. M. Wojciechowskiej, Gdańsk 2013, s. 247–260.

⁸ Por. H. Niegaard, op. cit., 174–189.

tołą rozpoznawania tych potrzeb i trendów były statystyki pozwalające zorientować się w liczbie czytelników, ilości wypożyczanych książek, zamówień itd. Demokratyzacja dostępu do wiedzy zróżnicowała bardzo użytkowników bibliotek. Aby poznać ich preferencje zaczęto stosować m.in. metody rozwinięte na potrzeby antropologii i socjologii⁹. Badanie i obserwacja nawyków użytkowników, ich strategii w korzystaniu ze zbiorów i przestrzeni biblioteki, elementów jej infrastruktury służą do konstruowania oferty szkoleń, urządzenia strony internetowej, wyposażenia miejsc pracy i urządzenia czytelników¹⁰.

BUW przeprowadził w II połowie 2015 r. bardzo obszerną ankietę, w której wzięło udział blisko 4,5 tysiąca respondentów w celu ustalenia istotnych z punktu widzenia założeń planowanej strategii Biblioteki potrzeb użytkowników, poziomu wykorzystania oferowanych już usług, poglądów na możliwe usprawnienia itd.¹¹ Prace badawcze bardziej nakierowane na rozpoznanie nawyków użytkowników, zwłaszcza w kontekście wykorzystania dostępnej przestrzeni architektonicznej, rozpoczęto w czerwcu 2017 r. Gmach BUW zaczął wówczas analizować zespół socjologów i psychologów z Centrum Wyzwań Społecznych (Social Challenges Unit) przy Instytucie Studiów Społecznych UW z wykorzystaniem metody POE (Post-Occupancy Evaluation). Spodziewamy się, że metoda ta pozwoli uzupełnić i uaktualnić nasze badania i wykorzysta je do doskonalenia oferty usług i formułowania nowych ambitnych celów.

W tym kontekście priorytetem jest wyjście naprzeciw oczekiwaniom użytkowników, np. w kwestii wydłużenia godzin pracy¹², oraz starania na rzecz poprawy komfortu pracy i pobytu w samej bibliotece – stąd inicjatywy OPW w zakresie wyposażenia miejsc pracy dla czytelników w ergonomiczny sprzęt oraz stworzenie wydzielonej czytelnicy dla użytkowników z małymi dziećmi – BUWialni, wyposażonej w wygodne miejsca pracy dla opiekunów oraz w miejsce do zabawy i niezbędnych czynności pielęgnacyjnych. Powstała dużo wcześniej „strefa puł” (ciesząca się bardzo dużą popularnością, zwłaszcza

---

⁹ Naturalnie ten pomysł nie jest żadną nowością – metody antropologiczne stosuje się już od dawna, opracowując rozmaite systemy, gdzie kluczowe znaczenie może mieć rozpoznanie „strategii”, nawyków lub zwyczajów określonych grup społecznych, np. w ubezpieczeniach, systemach opieki medycznej, dystrybucji usług itd.

¹⁰ O zastosowaniu etnograficznych metod badawczych w bibliotekach wybranych uczelni amerykańskich pisze m.in. Valeda Dent Goodman w artykule, gdzie omawia nie tylko różne szkoły etnografii, ale też daje przykłady historycznego zastosowania metod etnograficznych. Wskazuje w swoim tekście na rozpiętość metod badawczych – od kwestionariuszy, wywiadów, po obserwację uczestniczącą, zdjęcia i nagrania, pozwalające obserwować wykorzystanie przestrzeni (gdzie użytkownicy spędzają najwięcej czasu, jak często zmieniają miejsce i dlaczego itp.). Zob. V. Dent Goodman, *Applying Ethnographic Research Methods In Library and Information Setting*, „Libri” 2011, Vol. 61, Issue 1, p. 1–11.

¹¹ Zob. J. Mikołajewicz, *Strategia Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie na lata 2015–2018*, w: *Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie oraz biblioteki wydziałowe Uniwersytetu Warszawskiego w roku 2015*, Warszawa 2016, s. 12–13 [on-line], [dostęp: 20.06.2017], <<http://www.buw.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2016/10/sprawozdanie2015.pdf>>.

¹² Zob. A. Pelka, *Nowe, wydłużone godziny otwarcia BUW*, w: *Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie oraz biblioteki wydziałowe Uniwersytetu Warszawskiego w roku 2016*, Warszawa 2017, s. 8 [on-line], [dostęp: 20.06.2017], <<http://www.buw.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2017/06/sprawozdanie2016.pdf>>.

w trakcie akcji BUW dla sów, gdy jesteśmy w sesję czynni do godz. 5 nad ranem; umożliwia odprężenie w trakcie wielogodzinnej pracy w nieco swobodniejszej pozycji) wymaga również regularnych zabiegów o kolejnych partnerów sponsorujących nowe wyposażenie, ponieważ zestaw w efekcie intensywnej eksploatacji szybko niszczeje.

Z inicjatywy oddziału w 2016 r. firma Amazon przekazała do BUW 200 czytników Kindle z przeznaczeniem ich do użytku czytelników. Firma zakupiła też pierwszą pulę książek udostępnianych na tych czytnikach oraz doposażyła „strefę puf” z myślą o chcących zapoznać się z funkcjonalnościami czytników na miejscu.

Przestrzeń BUW to jednak przede wszystkim bardzo pożądana przestrzeń ekspozycyjna. Do zadań oddziału należy dobór ofert z tych napływających z zewnątrz, ewentualnie nawiązywanie współpracy z inicjatywy BUW. Propozycje takie analizowane są pod różnymi kątami – począwszy od aspektów estetycznych po organizacyjne, techniczne i finansowe. W miarę możliwości podczas oceny kieruje się kryteriami takimi jak merytoryczna wartość prezentowanych ekspozycji oraz ich przydatność ze względu na walory poznawcze dla naszych użytkowników. Oceniana jest ich kompatybilność z misją Biblioteki i elementami jej reputacji, której poświęcamy wiele uwagi i starań. Ważne, aby powstające z naszymi partnerami zewnętrznymi ekspozycje inspirowały, informowały, dostarczały wrażeń estetycznych i podkreślały atuty architektoniczne BUW. Do szczególnie udanych projektów tego typu w ostatnich latach można zaliczyć pracę Ludwiki Ogorzelec *Napięcia intelektualne* z przełomu lat 2013 i 2014. Instalacja z cyklu *Kryształizacja przestrzeni* to rzeźba typu *site-specific*¹³, stworzona przez artystkę w przestrzeni BUW w wyniku interesującej artystycznej refleksji zainspirowanej specyfiką architektury i przeznaczeniem miejsca: bioniczne formy konstrukcyjne wielkiego holu Biblioteki, wypełnione niematerialną treścią intelektualnej pracy tysięcy użytkowników, „krystalizująca się” w wizji artystki w sieci migotliwych linii tworzących odrębne przestrzenie (fot. 1). Intymniejszą wystawę zaprezentował w 2016 r. m.in. Michał Batory *Skrót treści – okładki książek*. Poza ekspozycją wielkoformatowych wydruków okładek książek oraz plakatów zaprojektowanych przez artystkę dla Wydawnictwa Drzewo Babel, zebrał w holu katalogowym BUW kolekcję osobliwych artefaktów dostarczających mu inspiracji (fot. 2).

Z okazji 200-lecia istnienia Biblioteki Uniwersyteckiej w roku 2017 w ramach obchodów jubileuszowych miał miejsce cykl *Artyści w bibliotece*, w którym prezentowane są prace artystów z absolutnej czołówki polskich twórców współczesnych, a obok nich np. utalentowanych absolwentów Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. I tak rok rozpoczęto wystawą prac Magdaleny Abakanowicz, następnie zaprezentowano we współpracy z Samorządem Studentów Uniwersytetu Warszawskiego zbiór ponad stu prac Zdzisława Beksińskiego – fotografii, fotomontaży i grafik komputerowych na ekspozycji

¹³ *Site-specific* to określenie dzieła sztuki powstałego z myślą o funkcjonowaniu w precyzyjnie określonym miejscu.

Fot. 1. Wizualizacja artystyczna Ludwika Ogorzelec pt. *Napięcie intelektualne* (aut. zdj. J. Antoniak, BUW)

Fot. 2. Wystawa Michała Batorego pt. *Skrót treści – okładki książek* (aut. zdj. J. Antoniak, BUW)

Beksiński Nieznany, w maju przygotowano *LINO 3*. Wystawa linorytu członków Stowarzyszenia Twórców Grafiki Artystycznej KISSPRINT (fot. 3) oraz zaprezentowano plakaty wybitnego ilustratora Józefa Wilkonja. Monumentalny hol katalogowy BUW jest doskonałym tłem dla przedsięwzięć muzycznych. Z okazji 15-lecia funkcjonowania Biblioteki Uniwersyteckiej na Powiślu pomieścił ponad 100-osobowy zespół chórów trzech warszawskich uczelni, orkiestrę w składzie symfonicznym oraz blisko tysiąc słuchaczy na koncercie *BUWissimo!* (fot. 4). Imprezy o charakterze muzycznym odbywają się zresztą w Bibliotece regularnie – w ramach cyklu *Koncerty lipcowe w BUW*, na które składa się z reguły kilka występów organizowanych w holu lub w sali multimedialnej na III poziomie lub wyjątkowo w ogrodach BUW, jak to miało miejsce w 2016 r. we współpracy z Operą Kameralną w Warszawie (fot. 5).

Hol katalogowy sprawdził się także w przedsięwzięciach o charakterze teatralnym – w trakcie całodniowej akcji *Tu BUWam. Tu czytam. Teatr* w grudniu 2015 r. w ramach 250-lecia teatru publicznego w Polsce i kolejnej rocznicy działania BUW na Powiślu, aktorzy warszawskich scen profesjonalnych i teatrów studenckich prezentowali publiczności fragmenty polskiej i światowej klasyki dramatu (fot. 5). Cykl *Tu BUWam. TU czytam.* zainaugurowany został w 2013 r. również całodzienną akcją głośnego czytania. Andrzej Wajda, Maria Poprzęcka, Marek Budzyński, Jerzy Bralczyk, Sylwia Chutnik i wielu innych czytali w BUW przez cały dzień fragmenty swoich bieżących lub ulubionych lektur, wprowadzając je krótkim komentarzem.

Fot. 3. Wystawa linorytu członków Stowarzyszenia Twórców Grafiki Artystycznej KISSPRINT (aut. zdj. J. Antoniak, BUW)

Fot. 4. Koncert BUWissimo! (aut. zdj. B. Karelin, BUW)

Fot. 5. Festiwal Mozartowski w ogrodach BUW (aut. zdj. J. Antoniuk, BUW)

Ogród BUW to kolejny element wyróżniający BUW na tle architektonicznych rozwiązań w budowie bibliotek – nawet tych, wybudowanych w ostatnich latach. Jest on zarówno atrakcją turystyczną, jak i niewątpliwie źródłem kolejnych indywidualnych doświadczeń – od tych najprostszych i oczywistych, jak relaks i wypoczynek w przerwach od pracy w Bibliotece (choć jest też miejscem intensywnego uczenia się, zwłaszcza w letnią sesję), po te estetyczne, które staramy się generować, rozmieszczając w ogrodzie artystyczne obiekty plenerowe. Ich dobór stawia Oddział Promocji, Wystaw i Współpracy BUW przed kolejnymi nowymi wyzwaniami – musimy umieć określić ich estetyczną „zgodność” z przemyślaną botanicznie i architektonicznie koncepcją ogrodu, ustalić zasady bezpieczeństwa (ogród jest ogólnie dostępny) – zarówno zwiedzających, jak i samych obiektów, a także pamiętać o walorze informacyjnym. I tak dla przykładu w 2017 r. ogród wypełniły rzeźby w ramach wystawy *5 ton rzeźby z Orońska*. Prezentowano 12 polskich artystów współpracujących z Centrum Rzeźby Polskiej w Orońsku. Wśród autorów znalazła się m.in. Magdalena Abakanowicz z pracą *Mutanty* z 2000 r. (fot. 6).

Fot. 6. Wystawa rzeźb Magdaleny Abakanowicz pt. *Mutanty*
(aut. zdj. J. Antoniak, BUW)

Opisane przedsięwzięcia są tylko skromnym wyimkiem licznych wydarzeń odbywających się w przestrzeni Biblioteki. W tym miejscu warto jednak chwilę zatrzymać się nad kilkoma aspektami tej działalności. Rozmaitość typów tych wydarzeń weryfikuje, naszym zdaniem w stopniu zadawalającym, omawiany już wyżej postulat elastyczności

przestrzeni biblioteki – stwarzając użytkownikom, w regularnych odstępach, okazję do indywidualnego „doświadczenia” i kontaktu z inspirującymi bodźcami, a jednocześnie pozwala utrzymać dobry poziom estetyczny realizowanych projektów. Oddzielną grupę stanowią wystawy o charakterze informacyjnym, najczęściej w postaci plansz montowanych w systemie ekspozycyjnym lub *roll-upów*. Ten drugi typ, wybierany coraz częściej przez autorów i producentów wystaw ze względu na stosunkowo niski koszt produkcji, jest jednak mało estetyczny; mimo poprawności formy rzadko rzeczywiście uatrakcyjnia przestrzeń, czy do niej nawiązuje.

W prezentowanym wyborze imprez wystawowych świadomie pominięta została problematyka wystaw własnych. Problem wystaw w bibliotece o bogatych i cennych zasobach to oddzielne, bardzo kompleksowe zagadnienie, które tu może być poruszone tylko w hasłach. Sale ekspozycyjne bibliotek, wypełnione skarbami dziedzictwa kulturowego, to oczywiście zjawisko częste – właściwie wszystkie liczące się na świecie historyczne kolekcje biblioteczne takie dostosowane pomieszczenia wystawowe posiadają. Oddany do użytku w 1999 r. gmach BUW na Powiślu niestety nie dysponuje salą ekspozycyjną profesjonalnie wyposażoną w systemy bezpieczeństwa klimatycznego i fizycznego. BUW od początku funkcjonowania w nowym gmachu organizował wystawy z udziałem oryginałów ze swoich zbiorów¹⁴. Jednakże ewaluacja tych projektów ujawniła wiele słabych punktów ich realizacji w aspekcie organizacyjno-technicznym: lokalizacja na trzecim, trudniej dostępnym poziomie gmachu, brak odrębnego zaplecza technicznego, niedostateczne wyposażenie sali (konieczność stosowania różnych prowizorycznych rozwiązań), a także niewystarczające działania promocyjne. Wnioski te sprawiły, iż z większym namysłem przystępujemy do organizacji wystaw, często jednak z użyciem kopii.

W ramach obchodów jubileuszu 200-lecia Uniwersytetu Warszawskiego i początku obchodów własnego dwusetlecia 6 października 2016 r. odbyło się uroczyste otwarcie wystawy pt. *200 obiektów na 200 lat. Nie tylko książki*¹⁵. W sali wystaw BUW zlokalizowanej na parterze z wejściem z ogólnie dostępnego pasażu pomieszczono wystawę ułożoną z samych kopii i faksymiliów – za to efektownych i w obszernym wyborze nie tylko tytułowych dwustu obiektów, ale wielu dodatkowych, wykorzystanych do dopełnienia koncepcji ekspozycji (fot. 7). Wystawę zorganizowano przede wszystkim z pobudek popularyzatorskich – rocznica uczelni to niewątpliwie doskonały moment, żeby przypomnieć, że jej biblioteka przechowuje skarby na światowym poziomie, ale po części też, by sprowokować dyskusję na temat braku odpowiednio wyposażonej sali wysta-

¹⁴ Wystawy *Parmigianino Inventor – ryciny i rysunki ze zbiorów Gabinetu Rycin* w 2004 r., *Między teorią a praktyką. Rysunek włoski XVI w. rysunek włoski* w 2007 r.

¹⁵ Wystawa z okazji 200-lecia Uniwersytetu Warszawskiego i Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie pt. *200 obiektów na 200 lat. Nie tylko książki* (6.10.2016 – 23.02.2017), Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie.

wowej¹⁶. Ekspozycja powstała w oparciu o koncepcję wypracowaną w gronie samych tylko pracowników Biblioteki – począwszy od tytułu, koncepcji estetycznej, koncepcji układu zbiorów, po wykonanie techniczne architektury wystawy i jej eksponatów. Warto podkreślić zupełnie niestandardowy wymiar takiego przedsięwzięcia w kontekście codziennej działalności biblioteki. Zagadnienie stworzenia profesjonalnej sali wystawowej nie jest tylko jednym z wielu pomysłów na przyszłość. W toku refleksji nad przyszłością bibliotek warto podkreślić, że wartościowe zbiory historyczne i artystyczne o walorach wystawienniczych mogą być elementami pozytywnie i konstruktywnie wyróżniającymi biblioteki, które są ich depozytariuszami, i w sposób naturalny wyznaczyć ich ścieżki przyszłego rozwoju.

Fot. 7. Wystawa z okazji 200-lecia Uniwersytetu Warszawskiego i Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie pt. *200 obiektów na 200 lat. Nie tylko książki* (aut. zdj. J. Antoniuk, BUW)

Inne problemy generują sytuacje, w których przestrzeń BUW są udostępniane na duże przedsięwzięcia organizowane przez władze Uniwersytetu Warszawskiego oraz na wydarzenia o charakterze komercyjnym. Decyzje o lokalizowaniu niektórych imprez w BUW są naturalnie również inspirowane atrakcyjnością tej przestrzeni i pragnieniem nadania im nowoczesnej oraz oryginalnej oprawy. Imprezy te są przyczyną wielu utrud-

¹⁶ Por. J. Talbierska, *Wprowadzenie w: 200 obiektów na 200 lat: nie tylko książki: katalog = 200 items for 200 years: not only books: catalogue*, pod red. J. Talbierskiej, Warszawa 2016, s. 12.

nie w realizacji statutowych zadań BUW: w skrajnym przypadku skutkują zamknięciem Biblioteki na czas przeprowadzania imprezy, czasami „tylko” skróceniem godzin otwarcia lub hałasem docierającym z miejsca, gdzie przeprowadzana jest impreza. Z punktu widzenia zarządzania informacją o potencjalnych utrudnieniach, wynikających z tytułu takich wydarzeń – przerwach w pracy Biblioteki, czy jej agend, ważne jest, aby takie zakłócenia odpowiednio wcześniej anonsować z wykorzystaniem możliwie dużej ilości kanałów informacyjnych, jak i opcjonalnie zastanowić się nad wydłużeniem czasu dostępności Biblioteki dla użytkowników w inne dni. Wbrew pozorom spora ilość użytkowników podchodzi ze zrozumieniem do problemu komercyjnego najmu przestrzeni w BUW, zdając sobie sprawę z faktu, że jest to źródło dofinansowania wysokich kosztów eksploatacji budynku. W tym kontekście jednym z priorytetów wydaje się stworzenie odpowiedniego systemu wyłumienia przestrzeni udostępnianej na konferencje i spotkania połączone z przerwami kawowymi, czy obiadowymi. Towarzyszy takim przedsięwzięciom zdecydowanie zbyt duża ilość niemile widzianych efektów ubocznych w postaci hałasu rozmów, zapachów posiłków itd.

Tomasz Kruszewski, omawiając funkcje biblioteki w wymiarze symbolicznym, wskazuje na zjawisko aury – łatwiej definiowalne w przypadku historycznych bibliotek z tradycjami, gdzie jej powstawanie wspierała sztuka, czy to w charakterze wysokogatunkowej architektury, czy elementów wyposażenia wnętrz. Zauważa jednak, że źródłem aury mogą być funkcje społeczne współczesnych bibliotek (tzw. podwójna aura)¹⁷. Rozpoznanie tej aury, uświadomienie sobie jej źródeł i wartości mogą być konstruktywnymi narzędziami autocenzury i samoograniczania w zakresie eksploatacji przestrzeni bibliotecznych – czy to w celach statutowych, czy komercyjnych. W przypadku obecnej siedziby Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie geneza źródeł jej „podwójnej aury” sięga II połowy XX w., kiedy to przez dziesięciolecia zabiegano o zgodę na budowę nowej siedziby dla rosnących zbiorów, a tymczasem liczne akty „wywrotowej działalności” Uczelni skutkowały karami w postaci celowo ignorowanych przez władze komunistyczne potrzeb Biblioteki. Decyzja Tadeusza Mazowieckiego o budowie gmachu BUW na Powiślu odebrana została przez środowisko akademickie niemal jako akt sprawiedliwości dziejowej. Budynek napawał dumą i stał się chętnie odwiedzanym miejscem pracy, spotkań, tłem do uroczystości oficjalnych, ale i prywatnych sesji fotograficznych. Z przebywania jednostki w bibliotece w świadomości indywidualnej powstaje autoteliczna wartość biblioteki. Kruszewski pisze „Mimo, że ta egzystencja trwa w otoczeniu fizycznym z jego fizycznymi artefaktami (głównie książkami), jednostka czerpie ze sfery symbolicznej – chłonie tę znaczeniową »nadwyżkę« biblioteki. Tak jak ma się materialna postać książki do jej duchowego wymiaru, tak też ma się instytucja biblioteki do jej »ducha«.

¹⁷ T. Kruszewski, *Przestrzenie biblioteki. O symbolicznej, fizycznej i społecznej obecności instytucji*, Toruń 2012, s. 45–50.

Czy biblioteka jest wobec tego dla człowieka potencjalnym »sanatorium duszy«? Bez wątpienia – tak.¹⁸ Może zakrawać na grubą przesadę teza, że biblioteki powinny po erze przechowywania dorobku ducha ludzkiego upatrywać dla siebie miejsca we współczesnym świecie w funkcjach generalnie ratujących tego ducha. Diagnozy o rozpadzie więzi społecznych nie łagodnieją. Atomizacja i indywidualizacja – również w zakresie języka ponowoczesnej nauki nie ułatwiają wypracowywania łatwych uniwersalnych rozwiązań. Cyfryzacja zainicjowała procesy spłaszczające istniejące kody kulturowe. Znalazienie dla siebie miejsca w tych kontekstach jest już nie do pomyślenia bez intensywnej refleksji nad materialną przestrzenią biblioteki.

Bibliografia

- 200 obiektów na 200 lat: nie tylko książki: katalog = 200 items for 200 years: not only books: catalogue, pod red. J. Talbierskiej, Warszawa 2016.
- Foucault M., *Inne przestrzenie*, przeł. A. Rejniak-Majewska, „Teksty Drugie” 2005, nr 6, s. 117–125 [on-line], [dostęp: 17.01.2017], <http://www.academia.edu/5203815/Michel_Foucault_Inne_przestrzenie_Teksty_Drugie_nr_6_200>.
- Goodman V. Dent, *Applying Ethnographic Research Methods In Library and Information Setting*, “Libri” 2011, Vol.61, Issue 1, p. 1–11.
- Kruszewski T., *Przestrzenie biblioteki. O symbolicznej, fizycznej i społecznej obecności instytucji*, Toruń 2012.
- McDonald A., *The Ten Commandments revisited: the Qualities of Good Library Space*, “Liber Quarterly” 2006, Vol. 16 (2) [on-line], [dostęp: 6.01.2017], <<https://www.liberquarterly.eu/articles/10.18352/lq.7840/>>.
- Mikołajewicz J., *Strategia Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie na lata 2015–2018*, w: *Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie oraz biblioteki wydziałowe Uniwersytetu Warszawskiego w roku 2015*, Warszawa 2016, s. 12–13 [on-line], [dostęp: 20.06.2017], <<http://www.buw.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2016/10/sprawozdanie2015.pdf>>.
- Niegaard H., *Library Space and Digital Challenges*, “Library Trends” 2011, Vol. 60, No. 1, p. 174–189 [on-line], [dostęp: 20.06.2017], <<https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/31867/60.1.niegaard.pdf?sequence=2&isAllowed=y>>.
- Pełka A., *Nowe, wydłużone godziny otwarcia BUW*, w: *Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie oraz biblioteki wydziałowe Uniwersytetu Warszawskiego w roku 2016*, Warszawa 2017, s. 8 [on-line], [dostęp: 20.06.2017], <<http://www.buw.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2017/06/sprawozdanie2016.pdf>>.
- Śliwińska M., *Jak biblioteka jest potrzebna studentom? Próba odpowiedzi na pytanie*, w: *Fizyczna przestrzeń biblioteki*, pod red. M. Wojciechowskiej, Gdańsk 2013, s. 247–260.

¹⁸ Ibidem.

Space of the library: “space to everything” indeed? Building of the University Library in Warsaw in the context of the Promotion, Exhibitions and Cooperation Department’s actions.

Abstract: The commandment of the multifunctionality of modern libraries is rarely questioned, especially in the era of “marketization” of culture and science. Whether there are no restrictions here, except physical? “Branded” space is a capital which should be managed reasonably. The use of such capital is balancing between temptations of fast monetization, achievements of statutory objectives, with respect for architecture and needs of readers. Appointed in 2013 BUW Promotion, Exhibitions and Cooperation Department is coordinating the offer of cultural events conducted at the Library, locating in its space – sometimes for long periods, the works of art, installations, exhibitions on a chart and performative actions. Following the needs of readers, sometimes also trends – subjected to the criticism – the Department is calling for a permanent conversion of this space, e.g. creating the reading room for users with small children (BUWialnia), whether lending of ebook readers.

Keywords: space of the library, promotion, Library of Warsaw University, brand, social space

Witold Kozakiewicz

Centrum Informacyjno-Biblioteczne Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

Rewitalizacja po łódzku – Strefa Wiedzy i Innowacji Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

Streszczenie: Rewitalizacja (dosł. przywrócenie do życia) to określenie działań mających na celu kompleksowe, korzystne przekształcenie obszaru miasta czy gminy. W odniesieniu do pojedynczego obiektu używane często na wyrost, jednak w przypadku głębokiej modernizacji budynku Biblioteki Uniwersytetu Medycznego w Łodzi dokonanej w 2015 r. osiągnięto efekt ożywienia w obszarze przestrzeni, w sferze działalności bibliotecznej i współpracy w ramach Uczelni. W artykule przedstawione zostaną rezultaty zmian, jakie przyniosła ze sobą przebudowa i restrukturyzacja Biblioteki UM w Łodzi, zarówno tych zamierzonych, jak i mimowolnych będących konsekwencją podjętych działań.

Słowa kluczowe: współpraca bibliotek akademickich, wiedza, innowacja, organizacja bibliotek

Rewitalizacja to ostatnio w Łodzi słowo bardzo popularne. Historycznie, pomimo posiadania praw miejskich od ponad 550 lat, Łódź jest miastem stosunkowo młodym. Swój rozwój zawdzięcza rewolucji przemysłowej XIX w. i rozwojowi przemysłu włókienniczego. Niestety, charakter monokultury przemysłowej opartej o jeden, wschodni rynek zbytu, po upadku najpierw Imperium Rosyjskiego, a po kolejnych 70 latach rozpadzie Związku Radzieckiego, doprowadził do zamknięcia wielkich zakładów przemysłowych. Wieloletni brak dbałości o tkankę miejską w XX w. doprowadził do degradacji wielu obszarów śródmiejskich. W ostatnich latach podjęto szereg działań mających na celu odwrócenie tego procesu. Stare, opuszczone budynki pofabryczne zamieniano na centra handlowe (Manufaktura), osiedla mieszkalne (Lofty u Scheiblera), czy oddawano we władanie uczelniom (kampus Politechniki Łódzkiej). Trwające kilka lat przebudowy dworca Łódź-Fabryczna oraz sąsiedniego kompleksu pierwszej Elektrociepłowni EC-1 stworzyły przestrzeń dla Nowego Centrum Miasta, w której to przestrzeni powstają obecnie nowoczesne budynki biurowe i planowane są nowe funkcje komercyjne, kulturalno-

-usługowe i mieszkalne. W rejonie tzw. Strefy Wielkomięskiej wydzielono 20 obszarów, które będą poddane kompleksowej rewitalizacji, polegającej nie tylko na remontach i przebudowie, ale także na działaniach podnoszących standard życia mieszkańców. City Re:Invented to hasło, pod którym Łódź ubiega się o organizację wystawy Expo 2022, poświęconej właśnie rewitalizacji strefy miejskiej.

W Bibliotece Uniwersytetu Medycznego w Łodzi procesy rewitalizacyjne zastosowano w mikroskali pojedynczego budynku. W 1977 r. ówczesna Akademia Medyczna w Łodzi doczekała się nowoczesnego budynku Biblioteki Głównej. Gmach zaprojektowany przez Witolda Millo przez wiele lat służył pokoleniom studentów medycyny oraz środowisku medycznemu Łodzi. Nadeszły nowe czasy, weszły do użycia nowe technologie związane z rozwojem systemów informatycznych, internatu i usług elektronicznych. Od komputeryzacji katalogów poprzez elektroniczne bazy danych bibliograficznych aż po dostęp do czasopism i podręczników przez internat oraz digitalizację zbiorów drukowanych. Zmiany, które zaszły w tym czasie doprowadziły do tego, że 40-letni budynek przestał spełniać wymagania stawiane nowoczesnym bibliotekom akademickim. Władze Uniwersytetu Medycznego w Łodzi dostrzegając ten problem podjęły decyzję o kompleksowej modernizacji obiektu. W maju 2016 r., po 12 miesiącach od rozpoczęcia prac budowlanych, w dawnym budynku Biblioteki Uniwersytetu Medycznego rozpoczęła działalność Strefa Wiedzy i Innowacji. Nowa przestrzeń wytworzona w trakcie modernizacji, oprócz funkcji bibliotecznych, pozwala umieścić pod jednym dachem jednostki związane z zarządzaniem wiedzą zapewniające dostęp do informacji oraz pomoc w przygotowywaniu i prowadzeniu projektów. Swoją siedzibę znalazły tutaj, oprócz Centrum Informacyjno-Bibliotecznego (CIB), Biuro Nauki Strategii i Rozwoju (BNSiR, Centrum Innowacji i Transferu Technologii (CliTT), Archiwum oraz nowo powołany Inkubator Przedsiębiorczości.

Przemiana Biblioteki UM w Strefę Wiedzy i Innowacji odbyła się na trzech płaszczyznach. Po pierwsze, przemiana infrastrukturalna. Zmodernizowany budynek wyposażony został w najnowocześniejsze rozwiązania służące czytelnikom i pracownikom, w pełni klimatyzowane wnętrza, pokoje do spotkań, pracy indywidualnej i zespołowej. Zautomatyzowane systemy do obsługi księgozbioru umożliwiają zwrot i odbiór zamówień w godzinach nocnych i w weekendy. Dla czytelników przygotowano wolny dostęp do księgozbioru, stanowiska komputerowe i sieć Wi-Fi w całym budynku.

Po drugie, przemiana mentalna. Docelowo użytkownicy Centrum Informacyjno-Bibliotecznego będą mogli korzystać z zasobów i przestrzeni przez całą dobę. Uzyskane w trakcie modernizacji miejsca do pracy mają służyć zarówno czytelnikom korzystającym ze zbiorów bibliotecznych, jak i zespołom przygotowującym kolejne projekty dla potrzeb Uczelni, a nawet tym użytkownikom, którzy poszukują jedynie spokojnego miejsca do nauki czy pracy w małych zespołach. Na tych, którzy planują uruchomienie

własnego biznesu, oczekują pomieszczenia w Inkubatorze Przedsiębiorczości wraz ze wsparciem ze strony wszystkich jednostek mających swą siedzibę w Strefie Wiedzy i Innowacji (SWI).

Po trzecie, przemiana funkcjonalna. Cztery poziomy budynku, każda z inną funkcją. W piwnicy umiejscowiony został zamknięty, niedostępny dla użytkowników magazyn mieszczący zbiory biblioteczne i archiwalne. Parter to strefa swobody – miejsce, w którym użytkownicy mogą przy kawie spotkać się w trakcie przerwy w nauce lub w zajęciach. Tutaj można odebrać zamówione książki, zwrócić wypożyczone, wybrać potrzebne podręczniki lub skorzystać z komputera. Piętro pierwsze to strefa pracy i nauki. W tej części umieszczono stanowiska i pokoje do pracy indywidualnej i grupowej, salę seminaryjną oraz otwartą przestrzeń w patio, które szybko można przekształcić w czytelnię, salę konferencyjną lub wystawienniczą. Towarzyszy temu strefa wolnego dostępu do półek z książkami i czasopismami, co pozwala na dużą autonomię czytelników w zakresie korzystania ze zbiorów bibliotecznych. To piętro dla tych, którzy potrzebują ciszy i skupienia, aby w spokoju popracować nad projektem lub po prostu pouczyć się. Drugie piętro to strefa biurowa oraz pomieszczenia Inkubatora Przedsiębiorczości, w którym oczekujemy na chętnych do rozpoczęcia przygody z własnym biznesem.

Kluczem do sukcesu Strefy Wiedzy i Innowacji jest współpraca wchodzących w jej skład jednostek, wzajemne uzupełnianie się i inspirowanie. Działalność Strefy z jednej strony ma służyć studentom od momentu rozpoczęcia przez nich nauki, dzięki dostępowi do podręczników i źródeł wiedzy, które zapewnia CIB, poprzez wsparcie ze strony Działu Współpracy z Zagranicą przy programach wymiany międzynarodowej, pomoc BNSiR przy planowaniu i prowadzeniu projektów badawczych, aż po komercjalizację wyników tych projektów oraz pomoc CIiTT i Inkubatora przy zakładaniu własnego biznesu.

Z drugiej strony Strefa Wiedzy to miejsce, które ma wspierać i kreować projekty „od pomysłu do przemysłu”, począwszy od BNSiR z wykorzystaniem zasobów informacyjnych CIB i Archiwum oraz wiedzy CIiTT, kończąc na Inkubatorze Przedsiębiorczości jako miejscu narodzin nowych start-upów.

W ten sposób zmodernizowany budynek biblioteki jest nie tylko wspólną przestrzenią, ale staje się miejscem, w którym kreuje się nowy model współpracy. Pracownicy biblioteki stopniowo włączają się w działania i uczestniczą w projektach innych jednostek Uniwersytetu. Bliskość wszystkich jednostek w założeniu miała umożliwić sprawny przepływ informacji między nimi. Publikacje naukowe, informacje o patentach, projektach badawczych realizowanych przez naukowców Uniwersytetu są dostępne w jednym miejscu wraz z innymi zasobami bibliotecznymi (książki, czasopisma, źródła elektroniczne). Ponadto bibliotekarze mają możliwość podzielenia się swoją wiedzą i doświadczeniem z innymi pracownikami, a jednocześnie mogą skorzystać ze wsparcia innych jednostek Uczelni.

Nowa przestrzeń, zgodnie z przewidywaniami, przyciąga studentów; bardzo chętnie korzystają z przyjaznej przestrzeni biblioteki, zarówno do nauki własnej, jak i spotkań grupowych. Patio, planowane pierwotnie jako czytelnia z opcją zamiany na salę szkoleniowo-seminaryjną, stało się w głównej mierze miejscem do prowadzenia szkoleń, konferencji, seminariów.

Rok, jaki minął od udostępnienia przestrzeni, pozwolił na poczynienie pewnych obserwacji. Dla czytelników przygotowano salę z 24 stanowiskami komputerowymi, które nie cieszą się popularnością. Zapadła zatem decyzja o zmianie funkcji tej sali i wydzielaniu w niej kolejnych pomieszczeń do pracy własnej, w strefie czytelnia wygospodarowano miejsce na kącik dziecięcy dla czytelniczek i czytelników odwiedzających bibliotekę ze swoimi pociechami. Zaplanowano przygotowanie kącika socjalnego dla użytkowników CIB, w którym będzie można zagotować herbatę czy odgrzać posiłek. Trwają prace nad dostosowaniem przestrzeni w celu umożliwienia całodobowego korzystania z miejsc do nauki oraz z księgozbioru w strefie wolnego dostępu.

Spotkania we wspólnej strefie socjalnej dla pracowników wszystkich jednostek Strefy sprzyjają otwieraniu się na nowe pomysły. Z jednej strony inspiruje to bibliotekarzy do nowych działań, z drugiej promuje działalność biblioteki wśród pracowników pozostałych działów, za ich pośrednictwem wpływając na postrzeganie roli biblioteki i bibliotekarzy w Uczelni. Dzięki Strefie pracownicy CIB aktywnie włączają się w projekty realizowane przez Uniwersytet Medyczny w Łodzi, a ich pomysły na usprawnianie działalności są doceniane i nagradzane. W konkursie, ogłoszonym przez Kanclerza Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, na pomysły usprawniające procesy zarządcze w Uczelni spośród zgłoszonych ponad 170 projektów wyróżniono cztery. Projekt zgłoszony przez pracowników CIB zajął trzecie miejsce, ale co ważniejsze spośród pozostałych trzech, dwa wiążą się z działalnością biblioteki uczelnianej.

Efektom niezamierzonym, osiągniętym dzięki modernizacji przestrzeni, stała się praktyczna realizacja myśli zawartej w raporcie autorstwa Gemmy John poświęconym projektowaniu bibliotek publicznych: „public libraries are evolving to become places for ‘connection not the collection’”¹. Nagle okazało się, że nowa przestrzeń stała się miejscem tworzenia więzi pomiędzy różnymi działami uczelni – to w Strefie rodzą się i dojrzewają pomysły na pozyskiwanie środków Unijnych (Program Operacyjny Polska Cyfrowa, Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego), współpraca międzynarodowa (biuro projektu Europejskiego Instytutu Innowacji i Technologii – EIT Health), rozwijają się działania małego biznesu (inkubator). To pomieszczenia Strefy są najczęściej wykorzystywanymi salami do spotkań i szkoleń dla pracowników UM. Dzięki

¹ G. John, *Designing libraries in 21st century: lessons for the UK*, 2016 [on-line], [dostęp: 12.09.2017], <http://designinglibraries.org.uk/documents/designing_libraries.pdf>.

temu stary budynek zyskał nowe życie, nową funkcję, stając się jednym z ważniejszych obiektów w strukturach Uniwersytetu Medycznego w Łodzi.

Choć określenie „rewitalizacja” w przypadku budynku Strefy jest użyte na wyrost, to kilka cech charakterystycznych dla procesów rewitalizacyjnych udało się osiągnąć nie tylko poprzez wyremontowanie budynku, ale także nadanie mu nowych funkcji i aktywizację użytkowników przestrzeni.

Bibliografia

John G., *Designing libraries in 21st century: lessons for the UK*, 2016 [on-line], [dostęp: 12.09.2017], <http://designinglibraries.org.uk/documents/designing_libraries.pdf>.

Revitalization in a Łódź manner – the Zone of Knowledge and the Innovation of Medical University in Łódź

Abstract: Revitalization, literally bringing back to life, is the set of activities aimed at comprehensive, profitable transformation of the area of the city or the municipality. For a single object the term is often overused, however, in the case of deep modernization of the building of the Library of the Medical University of Lodz in 2015, the revival of space, library and cooperation within the University was achieved. The paper presents the results of the changes brought with the reconstruction and restructurisation of the Library of Lodz, both intended and involuntary as a consequence of the actions taken.

Keywords: cooperation of academic libraries, knowledge, innovation, organization of libraries

Lidia Mikołajuk

Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego

Dwa budynki Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego: kontrast czy harmonia?

Streszczenie: Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego funkcjonuje w dwóch połączonych ze sobą gmachach. Oddana do użytku w 2006 r. nowa część stanowi przedłużenie budynku bibliotecznego wybudowanego w 1960 r. Po jedenastu latach można dokonać podsumowania, jak wizje architektów z początku XXI w. sprawdziły się w codziennej pracy z czytelnikiem i książką. Autorka tekstu opisuje, jak wykorzystywana jest przestrzeń wewnątrz obu budynków oraz jaki jest jej wpływ na organizację zbiorów i oferowane usługi.

Słowa kluczowe: budownictwo biblioteczne, Uniwersytet Łódzki, biblioteki akademickie, rozbudowa i modernizacja budynku biblioteki, projektowanie bibliotek

Budownictwo biblioteczne stało się w XIX w. odrębną gałęzią architektury, której przedmiotem zainteresowania jest specyficzny budynek biblieczny¹. Jest to pojęcie szerokie, obejmujące zarówno nowe inwestycje, jak i adaptacje do celów bibliecznych budynków o innym przeznaczeniu pierwotnym. Na przestrzeni wieków architektura bibliotek ulegała przeobrażeniom, odzwierciedlając styl i poziom rozwoju technicznego epoki oraz będąc wynikiem zmian samego materiału piśmiennego i ewolucji rozumienia funkcji biblioteki². Począwszy od XIX w. podstawą obowiązującego kanonu budownictwa bibliotecznego stała się zasada klasycznego trójpodziału funkcjonalnego przedstawiona w 1816 r. przez włoskiego architekta Leopoldo della Santa w książce *Della costruzione e del regolamento di una pubblica universale biblioteca (O budowie i prowadzeniu uniwersalnej biblioteki publicznej)*. Zakładała ona wydzielenie oddzielnych pomieszczeń na zbiory (magazyn); miejsc dla czytelników (czytelnia, wypożyczalnia), pracowni dla bibliotekarzy. Kolejne zasady dotyczyły niekrzyżowania się dróg książki i czytelnika;

---

¹ A. Birkenmajer, *Encyklopedia Wiedzy o Książce*, Wrocław 1971, s. 347.

² H. Szczygieł, *Rola bibliotekarza w przygotowaniu i realizacji inwestycji bibliecznej*, „Scripta Comeniana Lesnensia. Miscellanea” 2007, s. 15.

potrójnej dostępności do magazynu (z pracowni, wypożyczalni i czytelnicy); organicznej rozbudowy. Wymienione zasady były realizowane w projekcie budynku Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego (BUŁ) oddanego do użytku w 1960 r.

Największa obecnie łódzka biblioteka naukowa rozpoczęła swoją działalność 11 lutego 1945 r. wraz z uruchomieniem Uniwersytetu Łódzkiego (UŁ). W jej historii można wyróżnić trzy okresy, których cezurę wyznaczały przeprowadzki do kolejnych siedzib. Nowa placówka startowała w trudnym powojennym okresie, nie mając zbiorów, lokalu, personelu ani tradycji³. Początkowo funkcjonowała przy al. Kościuszki 10 w pomieszczeniu o powierzchni 40m² wyposażonym jedynie w cztery ławy. Ten niewielki metraż wkrótce został powiększony o przylegające hale fabryczne, które pomimo prymitywnych warunków, zapewniały 800 metrową przestrzeń dla przechowywanych zbiorów⁴. Budynek nie spełniał standardów bibliotecznych ze względu na zniszczone stropy i podłogi oraz brak systemu ciepłowniczego i kanalizacyjno-wodociągowego⁵, a mimo to przez 15 lat pełnił funkcję tzw. magazynu zbiorów zabezpieczonych. W lipcu 1945 r. biblioteka otrzymała trzy sale sublokatorskie w budynku przy ul. Narutowicza 59a należącym do Gimnazjum żeńskiego, zaś w 1948 r. po likwidacji tej szkoły do dyspozycji BUŁ było całe pierwsze i trzecie piętro gmachu. Niestety parter i drugie piętro zajmowały inne instytucje: Wojewódzka Przychodnia Przeciwalkoholowa oraz Studium Nauczycielskie⁶. Biblioteka systematycznie powiększała swoje zasoby: w maju 1945 r. składało się na nie około 70 tysięcy tomów a już w październiku następnego roku rejestrowano około 300 tysięcy wolumenów⁷. Książki były przejmowane poprzez zabezpieczanie porzucanych księgozbiorów z lokali publicznych i mieszkań prywatnych zarówno z Łodzi i okolic, jak również z Ziemi Odzyskanych⁸. Kolejnym źródłem nabytków były dary pochodzące od osób prywatnych oraz instytucji, jak np. Związek Patriotów Polskich. Ogromne znaczenie miało przyznanie Bibliotece UŁ prawa do otrzymywania egzemplarza obowiązkowego, stanowiącego stałe źródło wpływu⁹. Wraz z rozwojem zasobów następowała zmiana struktury organizacyjnej Biblioteki. W 1947 r. wyodrębniono Działy Nabytków, Katalogowania i Czytelnictwa, w 1948 r. powstał Dział Czasopism, a rok później

³ H. Więckowska, *Biblioteka Główna UŁ, w: Uniwersytet Łódzki 1945–1970*, pod red. A. Kłoskowskiej, Łódź 1970, s. 165.

⁴ Z. Dylak, *Założenia budowy nowego gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi*, „Przegląd Biblioteczny” R. 22, 1954, z. 3, s. 233.

⁵ H. Więckowska, *Biblioteka Uniwersytecka, w: Materiały do dziejów Uniwersytetu Łódzkiego (1945–1950)*, pod red. B. Baranowskiego, K. Dudy-Dziewierz, Łódź 1952, s. 113.

⁶ H. Więckowska, *Biblioteka Główna UŁ*, s. 165–166.

⁷ B. Baranowski, K. Baranowski, *Pierwsze lata Uniwersytetu Łódzkiego (1945–1949)*, Łódź 1985, s. 212.

⁸ M. Raczyński, *Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1945–1980, w: Od przeszłości do teraźniejszości. Biblioteka Uniwersytetu łódzkiego 1945–2015*, pod red. M. Wrocławskiej, I. Kujawskiej, I. Łabiszewskiej, Łódź 2015, s. 21.

⁹ B. Baranowski, K. Baranowski, op. cit., s. 212.

Dział Informacji Bibliograficznej¹⁰. Zwiększała się liczba pracowników bibliotecznych, od trzech zatrudnionych w marcu 1945 r. do 30 etatów w lipcu 1947 r.¹¹. Baza lokalowa nie gwarantowała więc odpowiedniego funkcjonowania instytucji. Opracowane i udostępniane czytelnikom książki przechowywano w magazynie oddalonym o 2 km, zaś czytelnie (główna i czasopism) udostępniały stanowiska dla zaledwie 68 osób. Trudne warunki lokalowe były przyczyną niskiej frekwencji czytelniczej. W pierwszych latach istnienia BUŁ pracownicy naukowcy i studenci korzystali z jej księgozbioru tylko sporadycznie.

Pod koniec lat 40. XX w. postulowano budowę nowego gmachu przystosowanego do celów bibliotecznych i z taką inicjatywą wystąpił do Ministerstwa Oświaty ówczesny rektor Uniwersytetu Łódzkiego profesor Tadeusz Kotarbiński¹². Na realizację tych postulatów trzeba było jednak czekać kilkanaście lat. Władze uczelni, widząc w trudnej sytuacji lokalowej biblioteki zagrożenie dla działalności naukowo-badawczej, kwestię budowy dla niej nowego gmachu postawiły w pierwszym rzędzie zamierzeń inwestycyjnych. W marcu 1948 r. dyrektor Biblioteki Adam Łysakowski zgłosił Sekcji Budowlanej Komitetu Budowy Uniwersytetu Łódzkiego pierwszy wniosek w tej sprawie. Określono w nim wielkość parceli (100 000 m²), kubaturę (35 000 m³) i powierzchnię budynku (2 000 m²) oraz pojemność magazynów (ok. 1 milion woluminów)¹³. Opracowanie szczegółowego programu przyszłego gmachu biblioteki powierzono Zygmuntowi Dylikowi pełniącemu obowiązki jej kierownika. W 1950 r. powołano na Uniwersytecie Senacką Komisję Budowy Dzielnicy Uniwersyteckiej, a w jej ramach miał również powstać projekt budowy nowego gmachu Biblioteki. Zlecenie to otrzymało Biuro Projektów „Miastoprojekt Północ Wschód” oddział w Łodzi, które wyznaczyło do tego zadania architektów Eugeniusza Budlewskiego i Edwarda Orlika.

W drugiej połowie XX w. kształtowały się nowe trendy w budownictwie bibliotecznym. Następową ewolucją od biblioteki-magazynu do biblioteki koncentrującej się na potrzebach czytelników i zapewniającej dla nich więcej przestrzeni. Ze względu na przyspieszony przyrost produkcji wydawniczej należało w maksymalny sposób wykorzystywać pojemność budynków bibliotecznych. Ograniczano więc powierzchnie reprezentacyjnych klatek schodowych, holi i korytarzy na rzecz pomieszczeń czytelniczych oraz magazynowych. Głównym założeniem funkcjonowania instytucji stała się sprawna obsługa powiększającej się grupy użytkowników poprzez szybkie zapewnienie im dostępu do zbiorów. Usprawnienie pracy biblioteki mogło nastąpić w budynku zapewniającym dobre połączenie magazynu z czytelnią i wypożyczalnią, co skracało drogę książki do czytelnika. Funkcjonalność gmachu stała się najważniejszym czynnikiem rozważanym

¹⁰ H. Więckowska, *Biblioteka Główna UŁ*, s. 166.

¹¹ *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi za rok akademicki 1945/46 i 1946/47*, Łódź 1948, s. 5.

¹² B. Baranowski, K. Baranowski, op. cit., s. 213.

¹³ Z. Dylík, *Założenia budowy nowego gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi*, „Przegląd Biblioteczny” R. 22, 1954, z. 3, s. 233–234.

na etapie projektowania. Przygotowanie udanej koncepcji architektonicznej możliwe jest wyłącznie przy współpracy bibliotekarzy i architektów. Na proces przygotowania inwestycji składają się program użytkowy oraz właściwy projekt. Przy tworzeniu tego pierwszego aktywnie uczestniczą bibliotekarze znający charakter pracy instytucji oraz różnorodność procesów bibliotecznych. Ostateczny kształt szczegółowego projektu konstrukcyjnego jest efektem pracy architektów po konsultacji z bibliotekarzami.

W opracowaniu programu budowy Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego korzystano z dotychczasowych doświadczeń budownictwa bibliotecznego oraz starano się dostosować gmach do nowych zadań bibliotek uniwersyteckich jako ogólnych bibliotek naukowych¹⁴. Ze względu na charakter miasta pozbawionego do tej pory szkół wyższych i instytutów naukowych, łódzka biblioteka nie mogła ograniczać się wyłącznie do środowiska akademickiego, ale od razu zyskała status jednostki publicznej. Te specyficzne warunki miały swoje konsekwencje w przygotowanym programie budowy gmachu bibliotecznego, w którym dominującą cechą stało się uprzywilejowanie pomieszczeń czytelniczych. Przewidziano dla nich 28% ogólnej powierzchni, 49% przeznaczono na magazyny, 11% na pracownie i biura, 12% na inne pomieszczenia (gospodarcze, socjalne i mieszkania obsługi gmachu).

Przy ustalaniu planowanej liczby miejsc w czytelniach porównano inne biblioteki uniwersyteckie oraz uwzględniano potrzeby Łodzi, biorąc pod uwagę stosunek liczby ludności i młodzieży szkolnej w Łodzi i województwie do analogicznej liczby w całym kraju. Ustalając pojemność magazynów uwzględniono posiadany już księgozbiór oraz jego perspektywiczny rozwój według przeciętnego przyrostu zasobu w ciągu 20–30 lat. Starano się zabezpieczyć pewne rezerwy, co uczyniłoby wykorzystanie nowego budynku bardziej ekonomicznym. W projekcie zagwarantowano więc możliwość rozbudowy wszystkich podstawowych elementów: magazynu, czytelni oraz pracowni, przygotowując ściany zewnętrzne przystosowane do ewentualnej rozbudowy. Budynek złożony jest z dwóch ustawionych prostopadłe do siebie brył: frontowej przeznaczonej na czytelnię oraz tylnej magazynowej. Na frontowy budynek składa pięć elementów: środkowy ciąg komunikacyjny z głównym wejściem, klatką schodową i windami; znajdujące się po bokach dwie czytelnie; pomieszczenia krańcowe przeznaczone na zbiory specjalne oraz pracownie biblioteczne i pokoje administracji. Idea podziału czytelni na dwie czytelnie ogólne była w czasach tworzenia projektu myślą nowatorską w budownictwie bibliotecznym i miała swoje konsekwencje w układzie i powiązaniach funkcjonalnych gmachu BUŁ. Monumentalny budynek frontowy o długości ponad 100 m składa się z czterech kondygnacji i z jedenasto-kondygnacyjnym magazynem tworzą w rzucie kształt litery T. Zakładana w projekcie rozbudowa miała nastąpić poprzez dobudowanie magazynu rów-

¹⁴ *Ibidem*, s. 237.

noległego do budynku frontowego oraz dwu skrzydeł bocznych na prześwitach¹⁵. Wzdłuż ulicy Narutowicza dobudowano parterowy budynek z podziemiem, prostopadły do części frontowej.

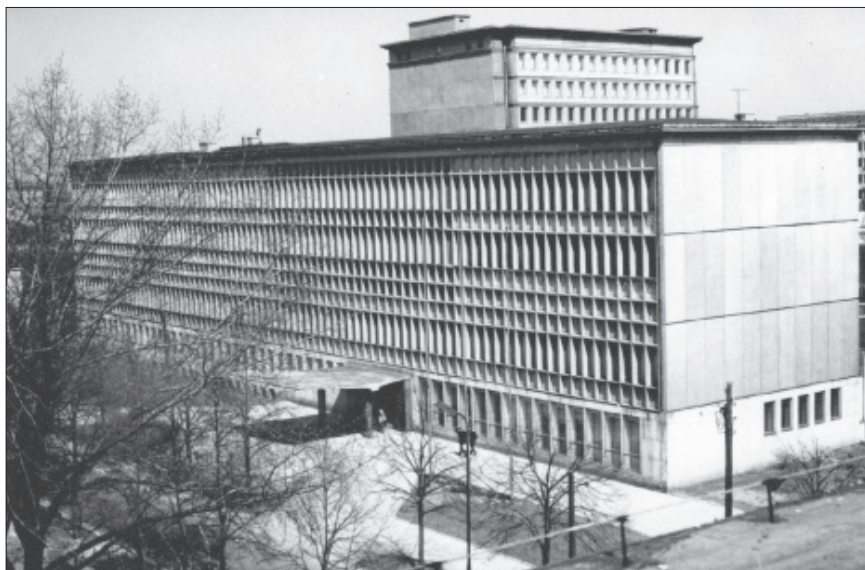
Ulokowane asymetrycznie w części południowej wejście do frontowego budynku prowadziło do małego przedsionka, a następnie do sali odpowiadającej rozmiarami znajdującej się powyżej czytelnicy. Obok usytuowano szatnię i miejsce dla portiera. Ciąg komunikacyjny prowadził czytelnika do katalogu kartkowego, holu i klatki schodowej wiodącej do wypożyczalni na pierwszym piętrze, a następnie do dwóch czytelnicy na drugim piętrze. Po prawej stronie od wejścia znajdowały się sale wystawiennicza oraz wykładowa. Część wschodnia parteru przeznaczona była na pomieszczenia dla Oddziału Informacji Biblioteczno-Bibliograficznej, zaś pracownie opracowania alfabetycznego i rzeczowego mieściły się w sąsiednim budynku magazynowym. Po stronie północnej znajdowały się od zachodu – pokoje administracji oraz od wschodu – agendy oddziału nabytków¹⁶. Umieszczenie tych drugich bliżej części magazynowej miało z założenia skrócić drogę książki od momentu dostarczenia jej do biblioteki, przez opracowanie i przesłanie do magazynu.

Piętro pierwsze przeznaczone zostało na wypożyczalnię połączoną z magazynem. Pozostałą powierzchnię tej kondygnacji przeznaczono na pomieszczenia dla dyrekcji, czytelnicy bibliologiczną oraz Oddział Zbiorów Specjalnych. Drugie piętro zajęły dwie czytelnicy: od południa czasopism i od północy główna z łączną liczbą 320 miejsc dla czytelnicy. Obie przylegały do pokoi zamówień, za którymi w części stanowiącej połączenie z magazynem ulokowano sortownię. Czytelnicy uzyskali dostęp do wygodnie umeblowanych sal-czytelń, w których umieszczono księgozbiór podręczny liczący ponad 20 tysięcy woluminów. Ze względu na wysokość kondygnacji w czytelnicy wynoszącą 9,6 m nie istnieje trzecie piętro w głównym budynku. W skrajnej części trzeciego poziomu znalazły się zbiory muzyczne z izolowaną akustycznie salą i pracownią naukową. W podziemiach budynku frontowego znalazło się miejsce na bufet, salę wypoczynkową, introligatornię, magazyny podręczne i gospodarcze oraz schron na książki i garaż. Nowy gmach otworzył szerokie możliwości dla modernizowania procesów bibliotecznych, dzięki zapewnieniu przestrzeni do utworzenia takich agend jak: sekcja mikrofilmowania, pracownia konserwatorska oraz introligatorska, czy Dział Informacji Bibliograficznej.

Przy projektowaniu gmachu uczelnianej biblioteki zadbano o wykorzystanie światła dziennego w pomieszczeniach dla czytelnicy. Oświetlenie czytelń zostało obliczone według odpowiednich proporcji głębokości sal i wielkości okien z zastosowaniem środ-

¹⁵ E. Orlik, *Projekt gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi*, „Przegląd Biblioteczny” R. 22, 1954, z. 3, s. 246.

¹⁶ Z. Dylak, *Pierwszy etap realizacji budowy nowego gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi*, „Przegląd Biblioteczny” R. 24, 1956, z. 2, s. 140–141.

Fot.1. Budynek Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego w 1960 r. (aut. zdj. J. Baranowski)

Fot. 2. Czytelnia Główna BUŁ (aut. zdj. J. Baranowski)

ków łamiących bezpośrednio promienie słoneczne¹⁷. Pozostałe pracownie biblioteczne mają również zapewnioną dostateczną ilość światła. W podziemnych kondygnacjach magazynowych przeznaczonych na przechowywanie czasopism zastosowano wyłącznie sztuczne oświetlenie. Jest to korzystne dla zapewnienia ochrony papieru, który ulega zniszczeniu pod wpływem działania promieni słonecznych. W bibliotece zastosowano dwa rodzaje sztucznego oświetlenia: jarzeniowe w czytelniach, pracowniach i pomieszczeniach biurowych oraz żarowe w magazynie. Już kilka miesięcy po oddaniu nowego gmachu pracownicy Biblioteki zwracali uwagę na problemy wynikające z zastosowania świetlówek jarzeniowych, które brzęczały i drgały, utrudniając pracę w czytelniach po zapadnięciu zmroku. Szacowano, że czytelnie traciły przez to około 50% swojego potencjału¹⁸.

Urządzenia komunikacyjne w budynku bibliotecznym miały zasadniczy kierunek pionowy: do użytku wewnętrznego zainstalowano dwa dźwigi towarowo-osobowe o nośności 150 kg, dwa dźwigi towarowe o nośności 100 kg oraz elewator książkowy. Trzy z nich umieszczono w części magazynowej w sąsiedztwie tzw. przewiązki łączącej magazyn z budynkiem frontowym, zaś jedną z wind ulokowano w samej przewiązce. Wszystkie dźwigi były oddalone od klatki schodowej i windy dla czytelników; miały tworzyć węzeł komunikacyjny pomiędzy poszczególnymi agendami. W praktyce okazało się jednak, że rozległy gmach zmuszał do pokonywania wielkich przestrzeni poziomych, a brak wind pneumatycznych czy mechanicznych transporterów sprawił, że książki z magazynu do czytelni odbywały drogę na wózkach poruszanych siłą ludzkich mięśni. Dodatkowym utrudnieniem komunikacyjnym stały się również częste awarie wind, które zostały wadliwie zainstalowane i były zbyt małe na potrzeby dużej instytucji.

Na etapie projektu architektonicznego zaplanowano instalację klimatyzacji dla nowego gmachu biblioteki. Miała ona zagwarantować regulowaną temperaturę i wilgotność, czyli właściwe warunki do przechowywania księgozbioru. Efektem tych planów było umieszczenie w czytelniach okien na dużej wysokości i hermetyczne zamknięcie niektórych z nich. W trakcie realizacji projektu odstąpiono od założenia systemu klimatyzacyjnego i w rezultacie oddano do użytku budynek z wadliwie działającą wentylacją.

Budynek Biblioteki oddany do użytku w styczniu 1960 r. był pierwszym w powojennej Polsce obiektem o takim przeznaczeniu i w tamtych latach najnowocześniejszym w kraju. Wznoszono go w czasie dokonujących się zmian funkcji bibliotecznych i postępu technicznego w budownictwie¹⁹. Wieżowy magazyn przeznaczony był na przyjęcie 1 miliona woluminów i szacowano, że zapełni się po 30 latach przy rocznym wpływie 30 tysięcy jednostek. Od początku planowano rozbudowę każdej z podstawowych części

¹⁷ Ibidem, s. 143.

¹⁸ *XV Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi za rok 1960*, Łódź 1961, s. 8.

¹⁹ Z. Dylik, *Pierwszy etap realizacji budowy nowego gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi*, op. cit., s. 139

biblioteki przez zarezerwowanie terenu i przewidywano miejsce dla kolejnych 2 milionów jednostek w nowych magazynach. Starania o rozbudowę rozpoczęto w latach 1984–1988, kiedy opracowano koncepcję inwestycji, zakładającą powiększenie istniejącego budynku od strony wschodniej. Projekt autorstwa architekta Mirosława Wiśniewskiego nie został jednak zrealizowany z braku środków finansowych²⁰. Kolejne starania o rozbudowę BUŁ podjęto w 1997 r., kiedy władze uczelni zleciły opracowanie nowego projektu. U progu XXI wieku pojawiły się nowe trendy w budownictwie bibliotecznym, a dominującą stała się jedna z dziesięciu zasad dotyczących projektowania i organizowania gmachów bibliotek opracowanych przez Harry'ego Faulknera-Browna – zasada „flexibility”. Zakłada ona elastyczność budynku i możliwość jego przeorganizowania i przystosowania się do zmian przestrzennych i organizacyjnych w sposób odpowiadający nowym potrzebom i wymaganiom użytkowników²¹.

Podstawowym założeniem rozbudowy Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego była zmiana dotychczasowej organizacji udostępniania, czyli wprowadzenie wolnego dostępu do zbiorów. Twórcy projektu, architekci Andrzej i Iwona Pietkiewiczowie, musieli sprostać trudnym wyzwaniom. Nowa siedziba przy ul. Matejki 32/38 stanowi naturalne przedłużenie budynku powstałego w 1960 r. Rozbudowa dawnej Biblioteki od strony wschodniej wymagała zachowania identycznej wysokości kondygnacji, aby zapewnić ciągły komunikacyjny między obiema częściami²². Ścisłe trzymanie się zasady równych poziomów podłóg stanowiło niezbędny warunek sprawnego funkcjonowania instytucji, przenoszenia oraz rozszerzenia jej funkcji ze starego do nowego gmachu²³. Uroczyste otwarcie nowego budynku dla czytelników nastąpiło 1 października 2006 r. Podstawowe zadanie realizowane przez bibliotekę, jakim jest udostępnianie zbiorów, zostało przeniesione do nowej części gmachu BUŁ. W holu na parterze umieszczono Wypożyczalnię oraz księgozbiór dydaktyczny, do którego czytelnicy mają bezpośredni dostęp. W sąsiedztwie znajduje się punkt informacyjny – Informatorium i stanowiska komputerowe, przy których można skorzystać z katalogu OPAC, multiwyszukiwarki oraz zasobów elektronicznych. Pozwala to użytkownikom szybko uzyskać informacje na temat poszukiwanych źródeł i uwalnia od błędzenia po rozległym gmachu. W Informatorium dyżurują bibliotekarze, udzielający fachowej informacji bibliotecznej, bibliograficznej i rzeczowej. Wejście do nowego gmachu zlokalizowane jest poniżej parteru, a znajdujące się tuż za nim schody prowadzą czytelników do szatni, w której zostawiają okrycia wierzchnie i większe bagaże. Na poziomie minus jeden w części niedostępnej dla czy-

²⁰ *XL-XLI Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi za lata 1985–1986*, Łódź 1989, s. 33–34.

²¹ D. Konieczna, *Nowe trendy w architekturze i organizacji przestrzeni w bibliotekach polskich*, w: *Nowoczesna biblioteka*, pod red. M. Drzewieckiego, Warszawa 2009, s. 221.

²² L. Mikołajuk, M. Kowalska, *Modernizacja budynków bibliecznych*, „Bibliotheca Nostra” 2014, nr 1 (35), s. 105.

²³ J. Andrzejewski, *Współczesne technologie biblieczne na przykładzie rozbudowy Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi*, Łódź 2005, s. 11.

telników umieszczono skarbiec oraz magazyn zwarty, połączony dźwigiem towarowym z Wypożyczalnią.

Zapewnienie czytelnikom wolnego dostępu do zbiorów wymagało zastosowania nowej technologii udostępniania, kontroli wypożyczeń, ochrony oraz zabezpieczenia przed kradzieżą. W nowym budynku Biblioteki Uniwersyteckiej wprowadzono nowoczesny system technologii radiowej RFID (Radio Frequency Identification) – połączony z komputerowym systemem bibliotecznym. W skład systemu RFID wchodzi: bramki, stacjonarne i przenośne czytniki, urządzenia do samodzielnego wypożyczania (self-check) oraz wrzutnia do samodzielnego zwrotu wypożyczonych książek. Każda publikacja ma umieszczony wewnątrz chip z zakodowaną metryką, w której znajdują się następujące dane: sygnatura KBK, numer inwentarza, nazwisko autora, tytuł książki i rok wydania. System RFID nie tylko chroni książki przed kradzieżą, ale również przyspiesza ich wypożyczanie. Czynność ta, trwająca kilka sekund, sprowadza się do umieszczenia przeznaczonego do wypożyczenia egzemplarza na pulpicie, w którym znajduje się urządzenie odczytujące dane zakodowane w chipie. System RFID ułatwia również przeprowadzanie skontrum. Do sprawdzania liczby i ustawienia książek na półkach służy specjalny czytnik.

Fot. 3. Strefa Wolnego Dostępu BUŁ (aut. zdj. L. Mikołajuk)

Przestrzenie magazynowo czytelnicze znajdują się na poziomach od pierwszego do czwartego, gdzie czytelnicy mają wolny dostęp do półek z księgozbiorem. W planie przewidziano miejsce dla 700 tysięcy woluminów, obecnie w tej formie udostępniono ponad 245 tysięcy jednostek²⁴. Książki ustawione są na regałach dziedzinowo

²⁴ Stan na dzień 31 grudnia 2016 r.

zgodnie z zasadami Klasyfikacji Biblioteki Kongresu Stanów Zjednoczonych. Pierwsze piętro zajmują książki z takich dyscyplin jak: język i literatura, nauka o książce, bibliotekoznawstwo, muzyka oraz sztuki piękne. Drugie piętro przeznaczono na literaturę z dziedzin prawa i nauk politycznych, na trzecim można korzystać z książek ekonomicznych oraz dotyczących marketingu, zarządzania, socjologii i oświaty. Czwarty poziom udostępnia materiały z filozofii, psychologii, medycyny oraz nauk ścisłych. Ułatwieniem w dotarciu do poszukiwanych pozycji jest przejrzysty system informacji graficznej składający się ze schematu rozmieszczenia księgozbioru na piętrze, oznaczeń poszczególnych grup, działów, poddziałów, opisów zawartości regałów i konkretnych półek. Wszystkie regały posiadają oświetlenie uruchomiane przez czujnik ruchu, dzięki któremu świetlówki włączane są tylko w miejscu pracy czytelników. Na każdym piętrze znajduje się stanowisko pracy bibliotekarza dziedzinowego, punkt do wypożyczeń samoobsługowych, stanowiska komputerowe, kserokopiarki i skanery dla użytkowników. Powierzchnia jest zróżnicowana, obok dużej czytelnicy umieszczono sale do pracy zespołowej i celki dla indywidualnych czytelników²⁵. Wnętrza Biblioteki utrzymane zostały w spokojnych tonacjach: szarości, beżu i granacie. Oświetlone są przez świetlówki, umieszczone w suficie. Stanowiska dla czytelników rozmieszczono przy oknach, tak aby wykorzystać naturalne oświetlenie. Dla studentów, którzy w trakcie nauki wolą czuć się swobodnie, przygotowano praktyczne, lekkie pufy. Na wygodnych siedziskach czytelnicy mogą przyjąć dowolną pozycję podczas czytania książek czy korzystania z przenośnych komputerów. Istotne jest także to, że w razie potrzeby łatwo jest przesunąć pufy w miejsce z dostępem do zasilania elektrycznego, aby podłączyć swój laptop.

Strefa Wolnego Dostępu obejmuje również Czytelnię Historyczną znajdującą się w starej części gmachu BUŁ. Rozszerzenie tej strefy na dawny budynek było jednym z czynników przywracających funkcjonowanie XX-wiecznej powierzchni biblioteki. Kolejnym posunięciem mającym na celu większe wykorzystanie starego gmachu było umieszczenie w jego holu wygodnych sof, lamp, małych stolików, dostarczenie czytelnikom bezprzewodowego internetu oraz zainstalowanie samoobsługowych automatów do sprzedaży napojów i przekąsek. Dzięki tym działaniom ta część Biblioteki zyskała nową strefę wypoczynkową, która stała się miejscem spotkań towarzyskich, ale często także nowym punktem pracy zespołowej. Tzw. przestrzeń „niebiblioteczna” jest ważnym elementem składowym współczesnej księżnicy, stanowiącym miejsce integracji społecznej, wypoczynku oraz wymiany kontaktów naukowych. Oddając do użytku w 2006 r. nowy budynek, zapewniono w holach miejsca na sofy i fotele, z których czytelnicy chętnie korzystali w przerwach od nauki. W tym czasie następowało wygaszanie przestrzeni społecznej w starej części, do której coraz rzadziej zaglądali użytkownicy.

²⁵ L. Mikołajuk, *Przestrzeń informacyjna Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego: aspekt praktyczny*, w: *Przestrzeń informacyjna książki*, pod red. J. Koniecznej, Łódź 2009, s. 259.

Fot. 4. Stanowiska dla czytelników w strefie Wolnego Dostępu BUŁ (aut. zdj. L. Mikołajuk)

Fot. 5. Czytelnia Historyczna BUŁ (aut. zdj. L. Mikołajuk)

Nowy gmach stał się miejscem organizowania wielu wystaw urządzanych w holu i w galeriach na trzech kondygnacjach. Każdego roku odbywa się kilkanaście takich imprez przygotowanych przez pracowników Oddziału Informacji Naukowej BUŁ oraz przez instytucje zewnętrzne takie jak: Filharmonia Łódzka im. Artura Rubinsteina, Muzeum Książki Artystycznej, Łódzki Oddział Związku Literatów Polskich czy Łódzkie

Fot. 6. Strefa wypoczynku BUŁ (aut. zdj. L. Mikołajuk)

Towarzystwo Naukowe. Wśród ogromnej liczby przedsięwzięć warto wspomnieć przygotowaną z wielkim rozmachem ekspozycję *Tu Polskie Radio 1925–2010*, zorganizowaną z okazji 85-lecia Polskiego Radia, oraz rocznicową wystawę *Architektura zabytkowa Uniwersytetu Łódzkiego* na 65-lecie istnienia UŁ, połączoną ze spotkaniem z autorami publikacji *Zabytkowe przestrzenie Uniwersytetu Łódzkiego* – Karoliną Kołodziej i Maciejem Kronenbergiem. Ogromnym zainteresowaniem cieszy się organizowana każdego roku wystawa *Prace pracowników UŁ nagrodzone przez Rektora Uniwersytetu Łódzkiego*, która od kilku lat oprócz tradycyjnej ma również wersję wirtualną. Wielu odbiorców miała ekspozycja fotografii zatytułowana *To już ... 10 lat! Nowy gmach BUŁ-y 2006–2016*, której towarzyszyło spotkanie z obecnymi i byłymi pracownikami ksiąźnicy, zaś wystawa *Jan Hus. 600 lat* zorganizowana we współpracy z Centrum Czeskim w Warszawie stanowiła uzupełnienie konferencji naukowej zatytułowanej *Jan Hus i jego epoka*.

Częstym zabiegiem jest łączenie organizacji wystaw ze spotkaniami i konferencjami naukowymi. Nowy gmach dysponuje dwiema salami konferencyjnymi, które przystosowane są do przygotowania wydarzeń o zróżnicowanym charakterze. Wyposażone w sprzęt multimedialny, łatwe do przestawienia krzesła i stoły zapewniają dobre warunki do działań o charakterze naukowym, szkoleniowym, i kulturalnym. Stały się więc miejscem spotkań z poetami w ramach organizowanego od 2015 r. wydarzenia *BUŁ-ka z poezją* oraz cyklu zajęć dla najmłodszych czytelników *Czytam sobie*. Każdego roku sale konferencyjne BUŁ goszczą przedstawicieli łódzkiego środowiska akademickiego na Seminarium Open Access, promującym wśród naukowców nowy model komunikacji naukowej, zaś co dwa lata są miejscem spotkań bibliotekarzy w ramach międzynarodowej konferencji naukowej.

Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego stanowi przykład połączenia dwóch budynków w sposób umożliwiający sprawne funkcjonowanie instytucji. Przez dziesięć lat większość zadań bibliotecznych oraz działań edukacyjnych, popularyzatorskich i kulturalnych była realizowana w nowej części. Tam czytelnicy chętniej korzystali też z przestrzeni społecznej w holu, salach pracy grupowej czy kawiarni. Wykorzystanie powierzchni do celów niebibliotecznych stanowi istotny czynnik integracji społecznej, a miejsca te przeznaczone są do spotkań towarzyskich, odpoczynku czy wymiany notatek. Od chwili, gdy w starym budynku przygotowano strefę relaksu, czytelnicy zaczęli chętnie spędzać w niej czas. Przychodzą tu nie tylko w drodze do Czytelni Głównej czy Oddziału Zbiorów Specjalnych, ale również by odpocząć od nauki, spotkać się ze znajomymi lub skorzystać z bezprzewodowego internetu. W 2017 r. rozpoczęły się kolejne prace modernizacyjne, w efekcie których unowocześniona zostanie Czytelnia Główna, powstanie nowa sala konferencyjna i pracownia komputerowa. Te działania mają doprowadzić do zachowania równowagi w wykorzystaniu przez użytkowników obu budynków, lecz trudno dziś przewidzieć końcowy efekt podjętych kroków.

Bibliografia

- Andrzejewski J., *Współczesne technologie biblioteczne na przykładzie rozbudowy Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi*, Łódź 2005.
- Baranowski B., Baranowski K., *Pierwsze lata Uniwersytetu Łódzkiego (1945–1949)*, Łódź 1985.
- Birkenmajer A., *Encyklopedia Wiedzy o Książce*, Wrocław 1971.
- Dylik Z., *Pierwszy etap realizacji budowy nowego gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi*, „Przegląd Biblioteczny” R. 24, 1956, z. 2, 136–147.
- Dylik Z., *Założenia budowy nowego gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi*, „Przegląd Biblioteczny” R.22, 1954, z. 3, s. 233–242.
- Konieczna D., *Nowe trendy w architekturze i organizacji przestrzeni w bibliotekach polskich*, w: *Nowoczesna biblioteka*, pod red. M. Drzewieckiego, Warszawa 2009, s. 217–228.
- Mikołajuk L., *Przestrzeń informacyjna Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego: Aspekt praktyczny*, w: *Przestrzeń informacyjna książki*, pod red. J. Koniecznej, Łódź 2009, s. 557–566.
- Mikołajuk L., Kowalska M., *Modernizacja budynków bibliotecznych*, „Bibliotheca Nostra” 2014, nr 1 (35), s. 99–113.
- Orlik E., *Projekt gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi*, „Przegląd Biblioteczny” R. 22, 1954, z. 3, s. 243–257.
- Raczyński M., *Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1945–1980*, w: *Od przeszłości do teraźniejszości. Biblioteka Uniwersytetu łódzkiego 1945–2015*, pod red. M. Wrocławskiej, I. Kujawskiej, I. Łabiszewskiej, Łódź 2015, s. 20–30.
- Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi za rok akademicki 1945/46 i 1946/47*, Łódź, 1948.
- Szczygieł H., *Rola bibliotekarza w przygotowaniu i realizacji inwestycji bibliotecznej*, „Scripta Comeniana Lesnensia. Miscellanea” 2007, s. 143–173.

Więckowska H., *Biblioteka Główna UŁ*, w: *Uniwersytet Łódzki 1945 -1970*, pod red. A. Kłoskowskiej, Łódź 1970.

Więckowska H., *Biblioteka Uniwersytecka*, w: *Materiały do dziejów Uniwersytetu Łódzkiego (1945–1950)*, pod red. B. Baranowskiego, K. Dudy-Dziewierz, Łódź 1952.

XL-XLI Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi za lata 1985–1986, Łódź 1989.

XV Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi za rok 1960, Łódź 1961.

Two buildings of the Library of the University of Lodz: contrast or harmony?

Abstract: The Library of University of Lodz operates in two interconnected buildings. A new part has been opened in 2006 and is an extension of the library building built in 1960. After eleven years one can summarize how visions of architects from the beginning of the 21st century proved themselves in their daily work with the reader and the book. The author describes how the space inside both buildings is used and how it affects the organization of collections and the offered services.

Keywords: library building, University of Lodz, academic libraries, library building extension & retrofitting, library design & construction

Helena Olszewska

Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu

Nowa przestrzeń w starym gmachu, czyli o budowaniu przestrzeni społecznej w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu

Streszczenie: W artykule podjęta zostanie próba zdefiniowania, co to jest przestrzeń społeczna i dlaczego biblioteka uczelniana jest zobowiązana do budowania realnych, a nie wirtualnych relacji między społecznością akademicką i jej otoczeniem. Autorka wymienia działania, jakie podjęła biblioteka, aby w starym zabytkowym gmachu wygospodarować przestrzeń do niekoniernie naukowej, ale potrzebnej aktywności użytkowników (przebudowa holu, inne aranżacje wnętrz). Opisano również projekt utworzony i realizowany przez pracowników Oddziału Udostępniania Zbiorów *W bibliotece wszystko gra* oraz nowo otwartą Czytelnię Komiksów – jako przykłady kulturotwórczej roli Biblioteki Uniwersyteckiej w kształtowaniu przestrzeni społecznej potrzebnej do kreowania realnych (w opozycji do wirtualnych) spotkań w bibliotece Uniwersytecie Adama Mickiewicza (UAM) w Poznaniu.

Słowa kluczowe: budownictwo biblioteczne, design, przestrzeń społeczna, użytkownicy, Poznań

Biblioteka, a szczególnie biblioteka uniwersytecka, to przestrzeń wiedzy, wspólnota uniwersytecka, misja, procedury, regulaminy i oczywiście użytkownicy. Ci ostatni zawsze są najważniejsi, bibliotekarze wiedzą to najlepiej. Rzadko jednak bibliotece przypisywana jest przestrzeń fizyczna, czyli miejsce, które *de facto* zajmuje, do którego przychodzą zarówno użytkownicy, jak i pracownicy. Jeśli myśli się o bibliotece w kontekście gmachu, który ona zajmuje, to najczęściej z powodu jego nowoczesności czy oryginalności. Uwagę zwraca się na przestrzeń, ponieważ jest inaczej zaaranżowana, wywołuje pozytywne emocje, a nawet zachwyty. „Ciekawie zaprojektowane i wielofunkcyjne przestrzenie są o wiele chętniej odwiedzane niż tradycyjne placówki (...) bibliotekarze w obliczu cyfryzacji wymyślają zdumiewające sposoby, aby zachęcić czytelników do częstszych wizyt”¹.

---

¹ I. Olszewska, *Design i wielofunkcyjność nowoczesnych przestrzeni bibliotecnych*, „Toruńskie Studia Bibliologiczne” 2016, nr 2 (17), s. 129.

Główny budynek biblioteki UAM w Poznaniu, w odróżnieniu od nowoczesnych gmachów bibliotek wydziałowych na kampusie Morasko, zajmuje zabytkowy gmach z początku XX w. Przestrzeń fizyczna i organizacyjna tego budynku została zdefiniowana w 1902 r. przez niemieckiego architekta Carla Hinckeldeyna, jako Kaiser Wilhelm Bibliothek. Była to wówczas jedna z najbardziej nowoczesnych bibliotek w Europie, posiadała windę magazynową oraz pocztę pneumatyczną dostarczającą zamówienia czytelników z magazynu do czytelników, a także wiele innych udogodnień. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości i utworzeniu Wszechnicy Piastowskiej, a później Uniwersytetu Poznańskiego, ten nowoczesny wówczas budynek stał się własnością Uniwersytetu, czyli siedzibą Biblioteki Uniwersyteckiej. W tym budynku biblioteka UAM funkcjonuje z powodzeniem do chwili obecnej (wyłączając okres II wojny światowej, kiedy gmach był siedzibą Staats-und Universitätsbibliothek). W roku 1952 dobudowano nowy budynek, bezpośrednio przylegający do już istniejącego, a w 1992 oddano do użytku nowy magazyn. Działy obsługi użytkowników (z wyjątkiem wypożyczalni) funkcjonują niezmiennie w gmachu z 1902 r.

Czy w czasie trwającej prawie 120 lat historii gmachu dokonywano zmian architektonicznych? Tak, wielokrotnie. Pierwsze prace adaptacyjne miały miejsce już w roku 1928, kiedy zlikwidowano własną elektrownię i przyłączono budynek do sieci miejskiej, uzyskując w ten sposób dodatkowe miejsce na zbiory. W roku 1933 zlikwidowano znajdującą się na parterze salę wykładową, przekształcając tę przestrzeń w bardzo wówczas potrzebną Czytelnię Czasopism, a nieco później zorganizowano na I piętrze Czytelnię Profesorską. Zabytkowy wystrój tej czytelnicy służy pracownikom naukowym Uniwersytetu do dziś.

Wymienione modyfikacje przestrzeni zabytkowego budynku biblioteki UAM były oczekiwane, potrzebne i dobrze służyły środowisku akademickiemu. Po odzyskaniu niepodległości w 1945 r. również niektóre agendy związane z obsługą użytkowników wielokrotnie zmieniały miejsce lub poszerzały zakres swego działania. Dotyczy to wypożyczalni, którą wyposażono w wieloegzemplarzowy księgozbiór dydaktyczny i umiejscowiono na parterze, dzięki czemu stała się agendą łatwo dostępną dla użytkowników. Również na tym poziomie zorganizowano w 1968 r. Czytelnię Prawno-Ekonomiczną. Wykorzystano na ten cel część zabytkowego holu, który od reszty korytarza został odgródzony już w latach 50. Powstała w ten sposób nowa specjalistyczna czytelnia była odpowiedzią na znaczne tempo rozwoju studiów prawniczych na UAM. O zasadach nowoczesnego budownictwa bibliotecznego wtedy nie mówiono, jednak starano się przystosować zabytkowy budynek do nowych wyzwań i zwiększającej się liczby studentów.

W okresie transformacji ustrojowej w Polsce zmieniło się niemal wszystko, biblioteki akademickie również. Budownictwo biblioteczne przez lata marginalizowane i pomijane zostało teraz potraktowane jako bardzo ważne z punktu widzenia potrzeb użyt-

kowników. Środowiska bibliotekarskie już wiedziały, że bez nowych budynków i nowoczesnych narzędzi nie będzie można sprostać ich wymaganiom. Wybudowana w 1973 r., czyli długo przed zmianami ustrojowymi, biblioteka Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu była jedynym wyjątkiem, natomiast prawdziwy wysyp nowych bibliotek akademickich zapoczątkowała w 1999 r. Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego². Została ona zaprojektowana i zorganizowana w oparciu o nowy, powtarzalny model konstrukcyjny, który odchodzi od tradycyjnego trójdzielnego XIX-wiecznego podziału powierzchni bibliotecznych Leopolda della Santy.

Biblioteka UAM na początku XXI w. była raczej świadkiem, nie uczestnikiem nowoczesnego budownictwa bibliotecznego. Na terenie kampusu Morasko powstawały nowe biblioteki wydziałowe i ta koncepcja pozbawiała złudzeń – nowego budynku dla biblioteki UAM nie będzie. Istnieje przepiękny zabytkowy budynek z 1902 r., nad którym czuwa konserwator zabytków, i to właśnie tutaj powinna funkcjonować nowoczesna, dobrze zorganizowana³, dobrze odbierana przez użytkowników i konkurująca z innymi biblioteka uczelniana. Tak naprawdę jest to zadanie karkołomne i prawie niewykonalne a jednak podjęto działania.

W roku 1999, dzięki wsparciu finansowemu fundacji LIBRARIUS, w pomieszczeniach magazynowych nowego budynku z 1952 r. powstała nowoczesna, w pełni skomputeryzowana wypożyczalnia. Bogaty, wieloegzemplarzowy księgozbiór wypożyczalni ułożony w wolnym dostępie widoczny był w katalogu on-line dzięki wdrożeniu systemu HORIZON. Użytkownik po założeniu karty czytelnika miał zdalny dostęp do swojego konta, a co najważniejsze, wypisywanie rewersów stało się zbędne. Dla Biblioteki UAM był to wielki dzień. Zmiany zostały entuzjastycznie przyjęte przez użytkowników, czego dowodem była nagroda przyznana Bibliotece przez czasopismo studenckie „DLACZEGO”.

Dzięki przeniesieniu wypożyczalni w następnym roku zyskano w starym gmachu bezcenne miejsce na dużą, nowoczesnie zorganizowaną multimedialną czytelnię prawniczą. Pozostałe czytelnie również przeszły metamorfozy, stały się czytelniami dziedzinowym z wolnym dostępem do zbiorów. Nareszcie można było pozwolić sobie na odejście od anachronicznego podziału czytelni ze względu na rodzaj gromadzonych źródeł (tj. czytelnia wydawnictw zwartych i czytelnia czasopism).

Przełomem, jeśli chodzi o tworzenie tak oczekiwanej przestrzeni społecznej istniejącej od dawna w nowych gmachach innych bibliotek, był rok 2004. Wtedy to w holu na parterze udostępniono przestrzeń wykorzystywaną wcześniej przez pomieszczenie gastronomiczne. Powstałe w ten sposób nowoczesne E-Centrum wyposażono w stano-

² Zob. E. Kobińska-Maciuszko, *Budownictwo biblioteczne w ostatnim dziesięcioleciu – główne tendencje w projektowaniu*, w: *Stan i potrzeby polskich bibliotek uczelnianych*, Poznań 2002, s. 87.

³ Zob. A. Spaleniak, H. Olszewska, *Nowoczesna biblioteka w starym gmachu. Możliwości zmian i ograniczenia*, w: *Biblioteka otwarta na zmiany. Ogólnopolska konferencja naukowa Olsztyn 20–22 września 2010 r.*, pod red. D. Koniecznej, Olsztyn 2011, s. 66.

wiska komputerowe z dostępem do internetu, a także małe stoliki i duży, okrągły, solidny stół. Nowa przestrzeń natychmiast zyskała zwolenników, a nawet fanów, chociaż nie była ani czytelną, ani salą wykładową. Stała się miejscem swobodnych spotkań naukowych oraz towarzyskich, miejscem ożywionych dyskusji między ludźmi, koncertów, a także po prostu przestrzeni do nauki. E-Centrum żyło i przyciągało wielu nowych czytelników. W literaturze pojawiły się opinie, że „(...) dzięki współpracy architektów i bibliotekarzy nowo powstające gmachy są coraz bardziej funkcjonalne, a dotychczasowe magazyny książek, jakimi były biblioteki zmieniają się w przestrzeń społeczną, chętniej odwiedzaną przez czytelników, których przyciąga atmosfera miejsca (...)”⁴. W Bibliotece UAM dokonano czegoś więcej: zaaranżowano przestrzeń właściwą dla nowoczesnego budownictwa bibliotecznego w starym, zabytkowym gmachu.

W 2007 r., dzięki środkom Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej, jedna z czytelni została poddana gruntownej renowacji. Jej wystrój został celowo utrzymany w stylu wnętrza z początków XX w. Nie oznacza to jednak, że usługi tam świadczone są jak te sprzed stu lat. Przeciwnie, to bardzo sprawnie działający moduł udostępniania w systemie HORIZON: zamówienia elektroniczne i rezerwacje, mailing powiadamiający o wykonanych usługach, bezprzewodowy internet, bezpłatny skaner, na bieżąco aktualizowany księgozbiór podręczny, a także fachowa i życzliwa obsługa.

W przeciągu kilku następnych lat kolejna czytelnia przeszła gruntowną rewitalizację⁵. Jej efektem jest nowoczesne wnętrze ze szklaną antresolą, jasne meble, nowoczesne lampy – jednym słowem to, czego oczekują użytkownicy. Przestrzeń ta – wówczas Czytelnia Nauk Historycznych i Społecznych, odegrała kluczową rolę w tworzeniu trzeciej przestrzeni społecznej. Z końcem roku 2013, w niedzielę po godzinach pracy czytelnia odbył się tutaj turniej MAGIC THE GATHERING, czyli kolekcjonerskiej gry karcianej. Zainteresowanie eventem i jego powodzenie sprawiło, że spotkania takie nabrały regularności i odbywają się do teraz w każdą ostatnią niedzielę miesiąca. Wydarzenie szybko zyskało własną nazwę: W BIBLIOTECE WSZYSTKO GRA i stało się turniejem gier planszowych (sporadycznie również komputerowych), rajem dla graczy zarówno tych profesjonalnych, jak i początkujących. Warto zapytać co zyskano dzięki takim działaniom i co one mają wspólnego z biblioteką akademicką? Otóż uzyskano zaangażowanie pracowników, którzy działając po godzinach pracy zdobyli zainteresowanie osób, dotąd Biblioteką niezainteresowanych, zbudowali przyjazną aurę wokół biblioteki i w dalszej perspektywie wypromowali usługi biblioteczne. Do zorganizowania projektu „W bibliotece wszystko” gra potrzebowano jedynie pomysł i dobra wola pracowników Oddziału Udostępniania. Wszystko inne już było – m.in. przestrzeń i jej wyposażenie, brakowało

⁴ I. Osłowska, op. cit., s. 133.

⁵ Rewitalizacja była możliwa dzięki dofinansowaniu z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego za lata 2007–2013.

jedynie ludzi i dobrych relacji między nimi w realnym, a nie wirtualnym świecie. Wystarczył pomysł, zaangażowanie i dobra wola, żeby zyskała i biblioteka, i ludzie.

Wszystkie te działania zostały bardzo dobrze przyjęte przez społeczność akademicką. Jednak to nadal zbyt mało, żeby mówić o bibliotece UAM jako o miejscu przyjaznym, zmieniającym się zgodnie z oczekiwaniami naszych użytkowników, instytucji postrzeganej jako LEARNING CENTER. Idea centrum nauki pojawiła się w Stanach Zjednoczonych i w bibliotekach uczelnianych Europy Zachodniej znacznie wcześniej niż w Polsce z oczywistego powodu: tam wcześniej niż u nas powstawały nowoczesne budynki bibliotek uczelnianych.

Rok po rewitalizacji Czytelni Historycznej przystąpiono, dzięki tym samym środkom unijnym, do przebudowy i otwarcia zabytkowego holu biblioteki. Przez wiele lat w tej zamkniętej przestrzeni funkcjonowała Czytelnia Prawnicza, a później Goethe Instytut. Po przeniesieniu go na wydział neofilologiczny i po gruntownym remoncie uzyskano nową, otwartą przestrzeń, która otrzymała nazwę BUKAWKA. Udało się w ten sposób podkreślić prestiż miejsca (Biblioteka Uniwersytecka – „BU”), jak również, że jest to miejsce swobodnych spotkań przy kawie („KAWKA”), miejsce budowania realnych, nie zaś wirtualnych relacji w środowisku akademickim. Wyposażona w bezprzewodowy internet, wygodne kanapy i automat do kawy przestrzeń prawie natychmiast weszła w rolę learning center – miejsca swobodnej nauki, ale jednocześnie odpoczynku. W Bibliotece UAM zapewniono jej fanom nie tylko wolny dostęp do zbiorów i miejsca do pracy indywidualnej oraz grupowej, ale również rzecz bardzo ważną z punktu widzenia użytkownika: „(...) organizacje przestrzeni nie bibliotecznej, czyli stworzenie miejsc sprzyjających spotkaniom towarzyskim, kulturalnym (...) oraz otwarcie bibliotekarzy na różnorodne, czasem zaskakujące potrzeby użytkowników to już codzienność dzisiejszych bibliotek akademickich”⁶.

Owe zaskakujące potrzeby użytkowników bibliotek akademickich w bibliotece UAM również urzeczywistniono. Od wielu lat gromadzono polskie i zagraniczne komiksy, prezentując je na miejscu i w tzw. obwoźnych czytelniach przy okazji różnorodnych wydarzeń, jak targi książek czy wystawy. Gromadzenie tego typu literatury pociągało za sobą konieczność jej promowania. To właśnie dlatego uruchomiono Poznańską Dyskusyjną Akademię Komiksu, czyli comiesięczne spotkania fanów tego gatunku. Pozwalają one odkryć i zrozumieć fascynujący świat gry pomiędzy słowem a obrazem.

W ubiegłym roku kolekcja komiksów, dzięki której Biblioteka UAM stała się rozpoznawalna, liczyła już ponad 9 tys. woluminów. Decyzja o zorganizowaniu w miejsce Czytelni Historycznej czytelni komiksów była zarówno interesująca, jak i kontrowersyjna.

---

⁶ M. Jaworska, *Biblioteka jako przestrzeń fizyczna i społeczna w ocenie pracowników naukowych uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej w Lublinie*, w: *Fizyczna przestrzeń biblioteki*, pod red. M. Wojciechowskiej, Gdańsk 2013, s. 166.

W Bibliotece UAM jako jedynej bibliotece uniwersyteckiej, podjęto takie wyzwanie. Roczny okres funkcjonowania CZYTELNI NOWEJ pokazał dobre strony tego projektu, ale również pewne mankamenty. Komiksy są trwałym elementem popkultury, istnieją w świadomości całego pokolenia. Bibliotekarzom nie zawsze się to podoba, ale ich opinia nie może być tu wiążąca. Komiksy w Czytelni Novej udostępnia się na zasadach określonych przez Bibliotekę, a to przysparza jej wielu fanów, którzy będą kiedyś użytkownikami Biblioteki. W Czytelni Novej odbywają się spotkania, wykłady i rozmaite wydarzenia. Fundacja ZAGRAJMY organizuje tutaj raz w tygodniu projekt NOVA JEST PLANSZOWA, czyli spotkania i gry ze starymi dobrymi planszówkami. Warto ponownie podkreślić, że są to spotkania osadzone w rzeczywistości, nie w świecie wirtualnym, a to jest cenne doświadczenie dla społeczności akademickiej. Po roku działania Czytelni Novej postanowiono nieco zmodyfikować zasady jej funkcjonowania: zaplanowano powstanie centrum badań nad komiksem i powieścią graficzną.

Ewolucja wewnątrz w starym zabytkowym gmachu umożliwiła podjęcie nowych zadań zgodnie z oczekiwaniami i potrzebami społeczności akademickiej. W ramach otwartej przestrzeni społecznej zaoferowano gry, wystawy, spotkania, dyskusje przy kawie, a także przyjazne miejsce do nauki i pracy grupowej. Czytelnia obwarowana regulaminem stała się dla młodych ludzi *passé*, ale otwarte, dobrze zaaranżowane wnętrza służą im zarówno jako przestrzeń do nauki, jak i do każdej innej aktywności.

Bibliografia

- Jaworska M., *Biblioteka jako przestrzeń fizyczna i społeczna w ocenie pracowników naukowych uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie*, w: *Fizyczna przestrzeń biblioteki*, pod red. M Wojciechowskiej, Gdańsk 2013.
- Kobierska-Maciuszko E., *Budownictwo biblioteczne w ostatnim dziesięcioleciu – główne tendencje w projektowaniu*, w: *Stan i potrzeby polskich bibliotek uczelnianych*, Poznań 2002, s. 87–106.
- Ośłowska I., *Design i wielofunkcyjność nowoczesnych przestrzeni bibliotecznych*, „Toruńskie Studia Bibliologiczne” 2016, nr 2 (17), s. 127–150.
- Spaleniak A., Olszewska H., *Nowoczesna biblioteka w starym gmachu. Możliwości zmian i ograniczenia*, w: *Biblioteka otwarta na zmiany. Ogólnopolska konferencja naukowa Olsztyn 20–22 września 2010 r.*, pod red. D. Koniecznej, Olsztyn 2011, s. 65–74.

New space in the old building – about building the social space at the University Library in Poznań

Abstract: The following article is an attempt to define a social space, as well as why the college library is obliged to build realistic, rather than virtual relations between academic community and its surroundings. The author is listing the actions a library took in order to

---

find the space in the old historic building, not necessarily for scientific activity but needed by users (reconstruction of the entrance hall, other interior decorations). Also a project *Everything plays well at the library*, created and carried out by the employees of the Circulation Department was described, as well as newly opened reading room of comic books – as the examples of creating culture role of the University Library in forming social space needed to create real (versus to virtual) meetings at the library of Adam Mickiewicz University (UAM) in Poznań.

Keywords: library architecture, design, social space, users, Poznań

Gabriela Skoracka

Biblioteka Europejskiego Centrum Solidarności

Biblioteka ECS jako symbol i znak

Streszczenie: Biblioteka Europejskiego Centrum Solidarności (ECS) jest częścią instytucji, która łączy wiele różnorodnych funkcji – jest muzeum, placówką edukacyjną i badawczą, centrum kultury. Nowy, otwarty w 2014 r. budynek ECS to znak postoczniowej tożsamości miasta oraz symbol idei wolności i solidarności, które stały się fundamentami tej instytucji, określiły jej misję i sposób działania. Także Biblioteka ze swoją wyjątkową architekturą jest w zamierzeniu jej autora komunikatem i metaforą. Określa sens tego miejsca i nadaje mu autonomiczny byt. Jej spektakularność jest jednak nie tylko walorem, ale i wyzwaniem. Domagając się uznania prymatu formy, wymaga od użytkowników zmiany myślenia o przestrzeni doskonałej w swej funkcjonalności.

Słowa kluczowe: architektura bibliotek, współczesne biblioteki, semiotyka architektury

Europejskie Centrum Solidarności – architektura mówiąca

Europejskie Centrum Solidarności to pierwsze muzeum w Polsce poświęcone historii Solidarności. Pełni funkcję multidyscyplinarnej instytucji, która wokół stałej ekspozycji koncentruje pracę ośrodka edukacji i kultury oraz centrum naukowo-badawczego. Prowadzi też bibliotekę, mediatekę i archiwum, wydaje książki. Główne cele jej działalności to zachowanie i upowszechnianie dziedzictwa Solidarności oraz inspirowanie w oparciu o jej wartości nowych inicjatyw.

Centrum przyciąga uwagę nie tylko multimedialną wystawą, bogatym programem i zbiorami, ale także spektakularnym budynkiem. Reprezentuje on architekturę określaną terminem *architecture parlante* („architektury mówiącej”)¹ – jego ogromna bryła to auto-

---

¹ Por. A. Cymer, *Architektura, która mówi*, „Gazeta Wyborcza”, z dn. 29.08.2009 [on-line], [dostęp: 18.08.2017], <http://wyborcza.pl/1,75410,6978646,Architektura__ktora_mowi.html>.

Fot. 1. Europejskie Centrum Solidarności – widok z zewnątrz
(aut. zdj. G. Mehring, Archiwum ECS)

miczne dzieło i komunikat w krajobrazie miasta, nawiązujący do jego niedawnej historii. ECS położone jest na terenach postoczniowych, w miejscu, gdzie wcześniej istniała legendarna Stocznia Gdańska im. Lenina – „kolebka Solidarności”². W jego bezpośrednim sąsiedztwie znajdują się pomnik Poległych Stoczniowców upamiętniający ofiary Grudnia 1970³, Sala BHP, gdzie w 1980 r. strajkujący podpisali porozumienia z rządem, i naznaczona wydarzeniami Sierpnia – historyczna Brama nr 2. W roku 2014 zespół wymienionych obiektów wraz z ECS został wyróżniony Znakiem Dziedzictwa Europejskiego⁴. W ten sposób oznaczane są miejsca szczególnie istotne dla historii i kultury europejskiej, związane z ideą zjednoczenia oraz wartościami demokratycznymi i humanistycznymi o ponadnarodowym znaczeniu.

Europejskie Centrum Solidarności to jedna z trzech nowych gdańskich instytucji kultury – obok Teatru Szekspirowskiego i Muzeum II Wojny Światowej – realizujących nie tylko kulturotwórczą, ale i reprezentacyjną rolę w przestrzeni miasta⁵. Wszystkie one,

² M. Arczyńska, *Europejskie Centrum Solidarności. Gdańsk, w: Form follows freedom: architektura dla kultury w Polsce 2000+*, pod red. J. Purchli i J. Sepiōła, Kraków 2015, s. 66–73.

³ Odsłonięty po podpisaniu porozumień sierpniowych, 16 grudnia 1980 r.

⁴ Przyznano go 19 grudnia 2014 r.; uroczyste wręczenie tablicy pamiątkowej odbyło się 15 kwietnia 2015 r. w Brukseli, a 29 sierpnia 2015 r. z honorami została odsłonięta w Gdańsku. Zob. Europejskie Centrum Solidarności [on-line] [dostęp: 15.08.2017], <http://www.ecs.gda.pl/title,Znak_Dziedzictwa_Europejskiego,pid,432.html>.

⁵ Por. Rogińska-Niesłuchowska M., *Współczesne muzeum jako miejsce i znak w przestrzeni miasta*, „Czasopismo Techniczne. Architektura” 2008, t. 105, z. 15, s. 503–509 [on-line], [dostęp: 18.08.2017], <<https://suw.biblos.pk.edu.pl/downloadResource&mId=147355>>.

jako dzieła architektoniczne inspirowane przeszłością miejsca i bogatym w znaczenia otoczeniem – w krótkim czasie uzyskały status nowych znaków w „mieście wolności”.

Biblioteka ECS – pomiędzy przestrzenią symboliczną a konkretem

Budynek ECS to efekt międzynarodowego konkursu architektonicznego rozpisanego na projekt muzeum Solidarności. Wpłynęło na niego 58 propozycji z całego świata, w końcu 2007 r. wybrano koncepcję gdańskiej pracowni Fort.

„Naszą intencją było połączenie cech (...) abstrakcyjnej formy rzeźbiarskiej i przekazu symbolicznego. Budynek, który dokumentuje idee Solidarności i służy jej propagowaniu winien bowiem także je obrazować” – wyjaśniał architekt Wojciech Targowski, główny projektant ECS⁶. Zaprojektowany przez niego nieregularny w formie budynek odczytywany bywa jako metafora kadłuba statku, ale też jako „bezpośrednie odniesienie do samej istoty Solidarności – jego pochyłe ściany wspierają się jedna na drugiej tak jak litery w jej sławnym logo”⁷. Kortenowa elewacja pokryta rdzą⁸ odwołuje się do skojarzeń z widokiem wielkich płaszczyzn blach stosowanych w produkcji statków. Konkursowe jury tak uzasadniało swój wybór: (koncepcja ta) „najlepiej oddała siłę ducha ruchu solidarnościowego, symboliczny, przemysłowy charakter otoczenia Stoczni Gdańskiej”⁹.

Już po przekroczeniu progu Centrum uwagę zwracają betonowe elementy konstrukcyjne, stalowe ściany, duża otwarta przestrzeń. Stoczniowy klimat zachowano we wszystkich pomieszczeniach budynku. Zwiedzający poruszają się niczym stoczniowi robotnicy – po wysoko zawieszonych mostkach i łącznikach zabezpieczonych stalową siatką, przechodzą przez ciężkie metalowe drzwi, zaglądają w wysokie szczeliny. Wnętrze jednak nie przytłacza – dzięki licznym świetlikom wypełnia je naturalne światło. Z przemysłowym klimatem kontrastuje żywa zieleń: drzewa, pnącza, trawy. Efektownie podświetlone przelamują industrialny charakter wnętrza.

Podobne wrażenie robi biblioteka. Jej architektura i zastosowane materiały (surowy beton, kortenowe blachy i siatki), schody, pomosty, pochyłość ścian – także tutaj przywołują na myśl stoczniowe hale do produkcji kadłubów, wprowadzają stoczniową atmosferę. Industrialny efekt zostaje dopełniony konsekwentną kolorystyką i wyposażeniem – odkrytymi instalacjami elektrycznymi, hydraulicznymi, klimatyzacyjnymi. Obok rdzy kortenu dominuje czerń z elementami szarości i bieli. Żywe kolory mają tylko okładki książek. Czarne regały z blachy, na których zostały rozmieszczone, doskonale wpisują się w estetykę

⁶ PPW Fort, *Realizacje : Europejskie Centrum Solidarności w Gdańsku*, „Architektura. Murator” 2015, nr 2, s. 34–53.

⁷ Ibidem, s. 51.

⁸ Korten to stalowa blacha pokryta charakterystycznym rdzawym nalotem, który powstaje pod wpływem czynników atmosferycznych, albo poddania jej procesowi wstępnej oksydacji.

⁹ B. Szczerbowska et al., *Europejskie Centrum Solidarności: wyniki konkursu architektonicznego, Gdańsk 13 XII 2007*, Gdańsk 2008. s. 16.

Fot. 2. Europejskie Centrum Solidarności – widok holu z perspektywy Biblioteki
(aut. zdj. G. Mehring, Archiwum ECS)

wnętrza. Jego surowość i ciężar przełamuje lekkość szklanych schodów. Biegąc przez całą wysokość pomieszczenia w architektonicznej „pustce” zakończonej świetlikiem w dachu, wprowadzają efekt dynamizmu i otwarcia na przestrzeń. Wrażenie to wzmacnia obecność szklanej „fasady” biblioteki z widocznym w holu zimowym ogrodem. W głębi pomieszczenia odczucie się zmienia – wewnątrz przywołuje na myśl zamkniętą maszynownię statku. Zgodnie z zamysłem twórców miejsce to, podobnie jak całe Centrum, odwołuje się do historycznych kontekstów, staje się znakiem, symbolem, przypomina o misji instytucji.

Już od wejścia do Centrum biblioteka zaskakuje swoją obecnością. Otwarta na hol dzięki szklanej fasadzie, zaciekawia widokiem książek, zaprasza do środka. Zaglądający do niej liczni turyści odkrywają stąd nieoczekiwaną perspektywę na całość budynku. Poruszając się po galeriach, z różnych poziomów podziwiają wysokie jak kanyon szczeliny z przezierającymi przez nie „kadrami” dawnej stoczni. Z zewnętrznych „mostków” – niewielkich balkoników, obserwują fontanny i połyskujące tafle wody przed wejściem bocznym do obiektu¹⁰. Zarówno zachwycająca architektura biblioteki (efekt *oomph*¹¹), aranżacja wnętrza, jego kolorystyka, dbałość o szczegół, jak i sama lokalizacja w obrębie budynku, budują znaczenie i prestiż tego miejsca.

¹⁰ Por. A. Cymer, *Europejskie Centrum Solidarności*, Culture.pl [on-line], [dostęp: 18.08.2017], <<http://culture.pl/pl/dzielo/europejskie-centrum-solidarnosci>>.

¹¹ A. McDonald, *The Ten Commandments revisited: the Qualities of Good Library Space*, “LIBER Quarterly” 2006, Vol. 16 (2) [on-line], [dostęp: 30.08.2017], <<https://www.liberquarterly.eu/article/10.18352/lq.7840/>>.

Fot. 3. Biblioteka ECS
(aut. zdj. G. Mehring, Archiwum ECS)

Jak w tym wielofunkcyjnym, wspólnym budynku, w miejscu, w którym niedawna przeszłość dotyka mitu, a architektura obfituje w symbole¹², odnajduje się sama biblioteka?

W jaki sposób ta charakterystyczna przestrzeń wpływa na codzienne bytowanie użytkowników? Czy rozwiązania przyjęte przez architekta pozwoliły im na szybkie zaadaptowanie się? A może stworzyły bariery wymagające szukania specjalnych rozwiązań i kompromisów? Jak wreszcie biblioteka zdefiniowała swoją rolę w ramach tak dużej multidyscyplinarnej instytucji, jaką jest ECS? Ile niezbędnej autonomii udaje się jej zachować w ramach wspólnego celu i programu działalności, jak godzi interesy szerokiego – wewnętrznego i zewnętrznego – środowiska odbiorców? Czy posiadając własną przestrzeń, wyposażenie i zespół jest samowystarczalna, czy sięga również do zasobów materialnych i organizacyjnych Centrum?

Nową siedzibę przy placu Solidarności, Europejskie Centrum Solidarności otworzyło dla publiczności w sierpniu 2014 r., biblioteka pierwszych klientów przyjęła w marcu 2015 r. Trzeba tu przypomnieć, że projekt z 2007 r. powstawał dla instytucji, która dopiero się organizowała. Choć w pełni oddawał przyjęte przez jej organizatorów założenia ideologiczne, to – wyprzedzając pewne działania – nie trafiał w pełni w potrzeby

¹² Por. B. Kerski B., A. Trzeciak, *Historyczna i nowa agora : przemysłowe tereny dawnej Stoczni Gdańskiej i Europejskie Centrum Solidarności*, „Borussia” 2015, nr 55, s. 51–65.

jej przyszłych użytkowników¹³. Również projekt biblioteki, zaplanowanej jako miejsce spektakularne architektonicznie, nie przewidywał wielu ważnych z punktu widzenia bibliotekarza rozwiązań decydujących o tym, że będzie ono miało cechy „dobrej przestrzeni”, opisanej m.in. przez takich teoretyków budownictwa bibliotecznego, jak Harry Faulkner-Brown¹⁴ czy Andrew McDonald¹⁵.

Jednak w wyniku wspólnej pracy i partnerskiego dialogu z pracownią architektoniczną na dalszych etapach projektowania, zwłaszcza podczas aranżacji wnętrz, udało się wypracować takie zmiany, które zminimalizowały skutki istniejących ograniczeń i poszerzyły możliwości funkcjonalne biblioteki¹⁶. Rozwiązano szereg problemów wynikających z jej niedogodnego kształtu – położenia na czterech kondygnacjach (dwa piętra plus antresole) na nietypowym dla bibliotek planie litery „L”. Wprowadzone zmiany podyktowane były potrzebami różnych kategorii przyszłych użytkowników oraz zamierzoną rolą biblioteki jako centrum spotkań mniejszych i większych grup publiczności. Priorytetem było zminimalizowanie wpływu otwartej przestrzeni na akustykę biblioteki.

W tym celu zrezygnowano z pierwotnego zamysłu o blokowym ustawieniu regałów jezdnych na drugiej, mniejszej kondygnacji, która miała być „zapleczem” dla zbiorów.

Ustał on miejsca wizji polegającej na uczynieniu z otwartości przestrzeni jeszcze silniejszego atutu – pozostawiono ją wolną. Zdeterminowało to kierunek dalszego myślenia o aranżacji wnętrza. Wszystkie regały rozmieszczono liniowo, wzdłuż ścian. Obie przestrzenie uzyskały w ten sposób charakter w pełni publiczny – zostały przekazane do dyspozycji gości i czytelników. Jednakże w dwojakiej roli.

Takie czynniki jak: drzwi wejściowe, bliskie sąsiedztwo przestrzeni gastronomicznej, duże walory wizualne oraz większy metraż pierwszego piętra sprawiły, że przydzielono jej rolę miejsca dla bibliotecznego *chilloutu*. Służy ono dzisiaj odwiedzającym bibliotekę na krótko, czasami jednorazowo – turystom zwiedzającym budynek ECS, osobom oddającym się swobodnej lekturze, przeglądającym bieżącą prasę, nowości, przewodniki po wystawie stałej ECS i po Gdańsku, opisy dawnej Stocznii. Jest ona miejscem kameralnych spotkań, dyskusji, zaś „po godzinach” – większych wydarzeń kulturalnych. Można tu także usiąść do komputera, skorzystać z drukarki lub skanera. To strefa pierwszego kontaktu klienta z bibliotekarzem; tu więc umieszczono ważną część biblioteki – informatorium.

Piętro górne przeznaczono na małą czytelnię naukową. Oddalona od centrum wydarzeń zaledwie o wysokość półtorej kondygnacji (piętro z antresolą) nie spełnia wpraw-

¹³ Por. A. Walczak, *Przestrzeń biblioteczna w opiniach bibliotekarzy, architektów i użytkowników: (na przykładzie polskich bibliotek naukowych 1989–2009)*, Katowice 2011 [on-line], [dostęp: 18.08.2017], <<http://www.sbc.org.pl/Content/101023/doktorat3196.pdf>>.

¹⁴ H. Faulkner-Brown, *Some thoughts on the Design of Major Library Buildings*, w: *Intelligent Library Buildings*, München 1999, s. 9–24.

¹⁵ A. McDonald, *The Ten Commandments...*

¹⁶ Powstał np. projekt małej windy towarowej na książki, uwzględniono bramki RFID, dodatkowy monitoring.

dzie wymogów strefy ciszy, oferuje jednak minimum komfortu akustycznego niezbędne do indywidualnej pracy. Przestrzeń ta, dzięki otwarciu na architektoniczną „pustkę” i dostępowi do naturalnego światła wpadającego przez szklany dach, stwarza wrażenie lekkości i spokoju, buduje klimat sprzyjający skupieniu. Możliwość wyjścia na jeden z dwóch ogólnodostępnych balkonów w przestrzeń ogrodu zimowego, z perspektywą na wnętrze całego obiektu, jest dodatkowym atutem tego miejsca.

Odrębne funkcje przydzielone obu przestrzeniom wymagały w sposób oczywisty odmiennego charakteru umeblowania i sprzętu.

Czytelnię na górze urządzono tradycyjnie – ze stolikami, lampkami, krzesłami. Wyposażono ją zaledwie w dwa komputery typu All-In-One (co okazało się wystarczające) oraz w odrębny terminal Academica. Do dyspozycji użytkowników zainstalowano też samoobsługowy wysokowydajny skaner.

Pierwszą kondygnację zaaranżowano w stylu mniej formalnym. W bezpośrednim sąsiedztwie ogrodu zimowego ustawiono rząd lekkich foteli i małych „kawowych” stolików, dalej – w samym centrum, oddzielone od wejścia szklanymi schodami z ażurową metalową siatką, umieszczono minimalistyczne w formie sofy, geometryczne w kształcie pufy oraz bliźniaczo podobne do nich stoły. Naturalny materiał, z którego są wykonane – jasnoszary filc (z niego zrobione są także niskie stoły pokryte z góry szarymi blatami) wprowadza do industrialnego wnętrza biblioteki styl skromnej elegancji. Po dostawieniu nowoczesnych, lekkich konferencyjnych krzeseł, ta relaksacyjna z założenia przestrzeń zamienia się wieczorami w miejsce spotkań liczniejszej publiczności – debat, wykładów, dyskusji. W głębi, oddzielone od centralnej części pomieszczenia kilkoma niskimi regałami na czasopisma, znajduje się kilka stolików z komputerami oraz ogólnodostępne wielofunkcyjne urządzenie reprograficzne.

Odmiennym funkcjom obu przestrzeni odpowiada również charakter zbiorów. Tak więc do strefy *chilloutu* trafiły takie publikacje jak: biografie, relacje osobiste, reportaże, teksty literackie, bieżąca publicystyka społeczno-polityczna, wydawnictwa ilustrowane. Na półkach dominuje tematyka związana z dwudziestowieczną historią kultury, w tym, ważne dla kultury niezależnej i alternatywnej w PRL: „niepokorna” muzyka punk-rockowa, niezależna piosenka, kabaret, kino moralnego niepokoju, teatr studencki. Wśród albumów sporo miejsca zajmują wybory fotografii obrazujące realia życia codziennego w czasach komunizmu.

Wyżej, na regałach pierwszej antresoli, znalazły się książki z dziedziny filozofii, etyki, teorii nauk społecznych i politycznych, publikacje na temat dwudziestowiecznych i bieżących problemów międzynarodowych. Nazwane umownie „kontekstami” stanowią wprowadzenie do zasadniczej części zbiorów – związanych ściśle z profilem biblioteki. Na nie przeznaczono dwie najwyższe kondygnacje przylegające bezpośrednio do czytelnicy. Trafiły tu opracowania i dokumenty o charakterze stricte historycznym i na-

ukowym – związane z Solidarnością, opozycją, wydarzeniami Sierpnia 1980 i „jesieni narodów”, które doprowadziły do upadku komunizmu. Tu także przydzielono wydawnictwa na temat demokratycznych przeobrażeń ustrojowych w krajach Europy Środkowej i Wschodniej.

Fot. 4. Biblioteka ECS
(aut. zdj. G. Mehring, Archiwum ECS)

Codziennosc w sferze idei

Paradoksem jest, że otwarta przestrzeń – największy atut wizualny biblioteki ECS, to jej najpoważniejsze ograniczenie. Buduje ona atrakcyjność wnętrza, pozwala na swobodne przemieszczanie się ludzi, daje wolny dostęp do zbiorów. Jednak jej akustyka bywa przeszkodą przy próbach pogodzenia zadań strefy publicznej i indywidualnej¹⁷. Interesy pojedynczych czytelników i dużych grup często się wykluczają. Próbując temu zaradzić, zajęcia edukacyjne organizowane przez bibliotekę, z wyjątkiem tych, które odbywają się w godzinach porannych, wyprowadza się z przestrzeni książki – do sal warsztatowych ECS. Wydarzenia kulturalne, debaty, spotkania z udziałem większej publiczności – ze względu na konieczność użycia nagłośnienia – organizowane są tylko w późnych godzinach popołudniowych i wieczornych. Trzeba przy tym pamiętać, że biblioteka realizuje

¹⁷ Pomysł wprowadzenia ekranów wygłuszających, osłon na metalowe rury, miękkich wykładzin podłogowych, czy podwieszanych sufitów został porzucony jako zaburzający oszczędny, industrialny charakter i symboliczny sens.

nie tylko własne zadania edukacyjne, ale i szeroki program ECS. Swoją przestrzeń udostępnia na projekty i wydarzenia organizowane przez inne działy i zespoły zadaniowe. Często gości u siebie znakomitości świata nauki, polityki i kultury odwiedzające Centrum, ekipy telewizyjne realizujące wywiady i programy publicystyczne. Znajdując się na ścieżce zwiedzania ECS, codziennie jest odwiedzana przez wyposażonych w audioprzewodniki turystów indywidualnych i rodziny z dziećmi.

Powyższe wyzwania wynikające ze specyfiki miejsca okazały się niejedne po wprowadzeniu się biblioteki do nowego obiektu. Już na starcie należało pokonać kolejne. Najpilniejszym, a jednocześnie najtrudniejszym było zoptymalizowanie projektu rozmieszczenia zbiorów. Impas, w którym biblioteka znalazła się po konfrontacji ukształtowanego już księgozbioru z nietypową, trudną do zaadaptowania przestrzenią, wymagał całkowitej zmiany myślenia o prezentowaniu książek w wolnym dostępie. Najwięcej kreatywności wymagało tu sprostanie wymogom elastyczności systemu. Należało bowiem przyjąć takie rozwiązania, które umożliwią dalszy rozwój księgozbioru bez zaburzania jego wcześniejszego podziału. Musiał on stać się wypadkową reguł dotyczących klasyfikacji, potrzeb czytelników oraz specyfiki przestrzeni. Musiał też posiadać dwie dodatkowe cechy: oddawać szczegółowo profil zbiorów i jednocześnie gwarantować przejrzystość przyjętych zasad. Nie bez znaczenia w zastanych warunkach lokalowych okazało się także zapewnienie zbiorom bezpieczeństwa poprzez taki układ tytułów, który byłby dla biblioteki najmniej ryzykowny¹⁸.

Po przeprowadzce do nowej siedziby zbiory liczyły około 20 tysięcy jednostek. Wcześniej były przechowywane w układzie *numerus currens*¹⁹. Zostały wprowadzone sklasyfikowane według UKD, jednak okazało się to tylko częściowo pomocne. Wychodząc od istniejącej już klasyfikacji, przygotowano schemat uwzględniający zarówno podejście ujęciowe, jak i przedmiotowe. Uwolnienie systemu od rygorów UKD pozwoliło osiągnąć zamierzone cele²⁰. Zbiory podzielono tak, by zachować przyjęty podział funkcjonalny przestrzeni z uwzględnieniem odmiennej roli obu stref, popularnego i naukowego podziału tytułów, zgodnie z wygodą użytkownika (czytelnika i bibliotekarza). Nowy, mieszany system respektuje praktyczne zalety wolnego dostępu – pozwala gromadzić książki w działach według ich tematyki, nie wymusza przemieszczania się po licznych schodach i obchodzenia długich antresol w poszukiwaniu potrzebnych materiałów.

Kolejnym problemem wymagającym długiego namysłu i dodatkowej współpracy z pracownią graficzną okazał się system identyfikacji wizualnej. Bibliotekę, jako element

¹⁸ W bibliotece zaprojektowano dwoje naprzeciwległych drzwi wejściowych w bezpośrednim sąsiedztwie zbiorów, poza możliwością ich obserwacji.

¹⁹ Prace nad nowym systemem organizacji zbiorów opóźniły otwarcie biblioteki o kilka miesięcy.

²⁰ O znaczeniu praktycznych uwarunkowań w zakresie układu książek w wolnym dostępie pisał np. H. Hollender, *Tezy o architekturze bibliotek*, „Biuletyn EBIB” 2009, nr 3 [on-line], [dostęp: 18.08.2017], <<http://www.ebib.pl/2009/103/a.php?hollender>>.

wspólnego budynku, obowiązuje bowiem priorytet spójności z systemem istniejącym w pozostałych przestrzeniach (dotyczy to zarówno prostego kroju czcionki, jej wielkości, materiału, formy, jak i kolorystyki nośnika informacji). Znane i sprawdzone w bibliotekach rozwiązania nie znajdowały tu zastosowania również z innych względów.

Liniowy sposób ustawienia regałów bibliotecznych – wzdłuż ścian, sprawia, że nigdzie w przestrzeni biblioteki nie ma do dyspozycji bocznych paneli mebli, do których zwyczajowo mocuje się tabliczki z nazwami działów. Ponadto, metalowe regały zostały wbudowane w ściany w taki sposób, że tworzą z nimi jedno lico pokryte blachą. Nie pozwala to na ustawienie tablic informacyjnych bezpośrednio na górze regału. Przytwierdzenie ich do blaszanych ścian doprowadziłoby do nieodwracalnych uszkodzeń podłoża; przeczyłoby też zasadzie elastyczności księgozbioru – działy raz przyporządkowane do jednego miejsca nie mogłyby się rozrastać. Małe tabliczki z pleksi, zaczepiane o krawędź metalowych półek (takie rozwiązanie przyjęto tymczasowo, zaraz po otwarciu biblioteki), kłóciły się z industrialnym charakterem wnętrza, obniżały jego estetyczny standard. Ostatecznie zostały one zastąpione małymi, dyskretnymi szyldzikami z metalu (takie obowiązują w całym ECS-ie) mocowanymi za pomocą magnetycznych pasków. Ich krótką z konieczności treść (z powodu małego rozmiaru nośnika i kosztów generowanych przez każdorazową zmianę tabliczek) jedynie sygnalizuje, co znajduje się na półkach. Bardziej szczegółowy obraz przyjętego systemu – z hierarchią działów, planem każdego piętra, odwzorowaniem układu regałów oraz zastosowanych w działach kolorów²¹, objaśniają duże czarne tablice rozstawione na metalowych ekspozytorach przy wejściach na poszczególne kondygnacje. Tę tradycyjną, „analogową” formę informacji uzupełnia wersja elektroniczna prezentowana i na bieżąco aktualizowana na wszystkich komputerach oraz na stronie internetowej biblioteki. Zapewnia ona użytkownikom orientację w organizacji zbiorów już na etapie przeszukiwania katalogu on-line. Po dwóch latach działalności przyjęte rozwiązania wydają się spełniać swoją rolę – użytkownicy biblioteki, mimo oszczędnych w formie oznaczeń, szybko uzyskują orientację w systemie i bez problemów samodzielnie wyszukują interesujące ich książki.

Korzyści z kontekstu miejsca

Oceniając bibliotekę ECS w kategoriach „dobrej przestrzeni” należy pamiętać, że stanowi ona część większej całości. Jako taka, podlegając wielu ograniczeniom, równocześnie odnosi ogromne profity. Korzysta ze wszystkich zasobów macierzystej instytucji – zarówno tych związanych z budynkiem, jak i z potencjałem organizacyjnym, a także ludzkim. Dysponując własną przestrzenią, nowoczesnym sprzętem i wyposażeniem,

²¹ Kolory zastosowano jedynie na szyldach. Ze względu na surową, czarno-szarą dominantę kolorystyczną wnętrza, zrezygnowano z kolorowych oznaczeń na grzbietach książek.

Fot. 5. Biblioteka ECS
(aut. zdj. G. Mehring, Archiwum ECS)

sięga po inne dostępne w obiekcie przestrzenie. Otrzymuje wsparcie w zakresie serwisu technicznego i organizacji wydarzeń (nagłośnienie, obsługa fotograficzna i filmowa, zmiany w aranżacji wnętrz na cele różnych spotkań), a także z ich promocji w mediach. Cały obiekt, będąc przystosowanym do nowych technologii, zapewnia bibliotece możliwość instalacji nowych narzędzi (*suitable for information technology*). Funkcjonuje w nim bezpłatny szybki i bezprzewodowy internet, pętla indukcyjna. Centrum korzysta z ekologicznych rozwiązań w zakresie ogrzewania i klimatyzacji. Tworzy wspólny system bezpieczeństwa i ochrony.

Biblioteka jest elementem większego systemu także w sensie organizacyjnym – działa w ramach jednostki o nazwie Wydział Muzealno-Archiwalny i Biblioteka (WMAiB). Jego celem jest zachowanie i propagowanie materialnego i niematerialnego dziedzictwa Solidarności.

W skład Wydziału wchodzi również dział dokumentacji filmowej z własną Mediateką. Różni się ona od tych, które funkcjonują w innych bibliotekach – nie tylko gromadzi archiwalia filmowe i dźwiękowe, ale prowadzi też własną produkcję. Realizuje filmy i tzw. notacje filmowe – wywiady z uczestnikami i świadkami historii (osobami działającymi w ruchu Solidarności i opozycji demokratycznej, twórcami niezależnej kultury w czasach PRL, a także z osobami z zagranicy wspierającymi Polskę w czasach stanu wojennego). Mediateka, bezpośrednio sąsiadująca z Biblioteką, posiadająca dużą, nowocze-

śnie wyposażoną salę projekcyjną (duży ekran i dźwięk przestrzenny) oraz cztery małe kabiny dla klientów indywidualnych służy także użytkownikom biblioteki. Bywa też wykorzystywana do własnych, bibliotecznych zajęć edukacyjnych, spotkań, seminariów.

Archiwum ECS, gromadzące zbiory specjalne – archiwalia, ale i dokumenty życia społecznego z lat 80., plakaty, obiekty artystyczne, również posiada swoją przestrzeń. Jest wyposażone w wyspecjalizowany, wysokiej jakości sprzęt digitalizacyjny, dzięki czemu udostępnia zbiory w sieci oraz – w postaci elektronicznej na miejscu, w czytelnicy.

Biblioteka współpracuje z Archiwum i Mediateką w obszarze gromadzenia i opracowania materiałów, zwłaszcza wydawnictw podziemnych z lat 1979–1989. Wspólnie z nimi realizuje projekty edukacyjne, organizuje wydarzenia kulturalne i branżowe. Podobnie jak one, chociaż w mniejszym stopniu, angażowała się w przygotowanie wystawy stałej ECS.

Europejskie Centrum Solidarności to wszechstronny, nowoczesny i ekologiczny budynek przyjazny dzieciom, osobom starszym i niepełnosprawnym. Jego przestrzeń pozwala realizować różnorakie potrzeby programowe: wystawiennicze, naukowe, edukacyjne, kulturalne, rozrywkowe. Poza wystawą stałą, która jest sercem budynku i pełni funkcję muzealną, w Centrum znajdują się przestrzenie dla ekspozycji czasowych, sala konferencyjna, sale warsztatowe, biura organizacji pozarządowych, a także biuro Prezydenta Lecha Wałęsy.

Biblioteka to niejedyna strefa kultury w całym ECS. Jest nią sala konferencyjna o funkcjach kinowych i teatralnych, wypełniona najnowszymi technologiami, z własną garderobą i zapleczem technicznym. W budynku działa Museum Store z księgarnią i małą salą ekspozycyjną. Miejscem licznych wydarzeń i spotkań bywa ogromna przestrzeń ogrodu zimowego.

Przestrzeń nauki i edukacji koncentruje się natomiast wokół wystawy stałej – bezpośrednio na ekspozycjach. Uzupełnia ją wyjątkowy w swoim charakterze „Wydział Zabaw” – sala edukacyjna dla najmłodszych pokazująca codzienną pracę stoczni i portu, sale warsztatowe i kilka małych sal konferencyjnych.

Na dachu ECS znajduje się taras widokowy z letnią roślinnością, ławkami i leżakami, w holu restauracja i kawiarnia, przed budynkiem – tereny zielone z fontannami i podświetlanymi wieczorem kaskadami. Są do dyspozycji zwiedzających, ale i mieszkańców miasta. Z przestrzeni pomocniczych budynek zapewnia podziemny parking, szatnie, nowoczesne sanitariaty.

Biblioteka czerpie jednak korzyści nie tylko z bogatego zaplecza organizacyjnego, technicznego oraz z infrastruktury budynku. Zyskuje także na intelektualnym potencjale macierzystej instytucji, jej kontaktach i marce. Współpracownicy i goście ECS, bohaterowie Solidarności i opozycji z czasów PRL, osobistości współczesnego życia publicznego, twórcy są częstymi gośćmi wydarzeń organizowanych w bibliotece. Biorą też udział w jej własnych projektach, prowadzą w niej spotkania i warsztaty.

Tożsamość biblioteki ECS

Zatem, oceniając Bibliotekę ECS w kategoriach 10 zasad idealnej przestrzeni bibliotecznej²², uwzględniając przy tym jej wielorakie znaczenia (jako przestrzeni architektonicznej, społecznej, wirtualnej, kulturalnej, dydaktycznej oraz przestrzeni użytkownika), nie można ograniczać się do niej samej. W kontekście całej instytucji i jej budynku, a także bogatych zasobów, realizowanego programu, jakości obsługi klienta, biblioteka posiada możliwości ponadstandardowe.

Tożsamość biblioteki określona jest przez misję Europejskiego Centrum Solidarności. Jej jednoznaczna identyfikacja bywa mimo to trudna. Działania statutowe sytuują ją na styku wielu zadań właściwych różnym typom bibliotek. Wspecjalizowany księgozbiór, naukowy warsztat pracy, typ odbiorcy jej usług informacyjnych nadają bibliotece ECS rys biblioteki naukowej o charakterze specjalnym, dziedzinowym. Z kolei jej oferta, ilość wydarzeń o charakterze kulturotwórczym²³, formy pracy właściwe organizatorom i animatorom kultury zbliżają ją do bibliotek publicznych. Jednocześnie, przez profil zadań kulturalnych, obywatelskich, edukacyjnych ściśle korespondujących z misją ECS, sprawia, że jest ona tylko jednym z wielu działów realizujących wspólny cel i program merytoryczny.

Godzi przy tym własne, wyspecjalizowane zadania z wymaganiami macierzystej instytucji oraz – jako instytucja miejska, samorządowa, z oczekiwaniami środowiska lokalnego. Stawia to przed nią wiele wymagań, ale i daje korzyści, które płyną z utrwalonej już marki ECS. A tę kreuje w dużym stopniu relacja z sensem znaku, którym jest sam budynek i idea, do której się on odwołuje.

Genius loci – zobowiązania wobec symboli

Materialna przestrzeń biblioteki, mimo swoich ograniczeń, spełnia większość oczekiwań obecnych użytkowników. O jej akceptacji i „oswojeniu” decydują jednak nie tyle względy praktyczne, co czynnik pozamaterialny. Atmosfera, kontekst całej instytucji, ciągle obecna świadomość otoczenia postocznioowego, ludzie – żywi świadkowie i uczestnicy historii, specyficzna aura wynikająca z symbolicznych założeń zapisanych w architekturze sprawiają, że w bibliotece panuje swoisty duch miejsca – *genius loci*²⁴.

²² A. McDonald, *The Ten Commandments...*

²³ Np. spotkania autorskie, Dyskusyjny Klub Książki Non-Fiction, warsztaty reportażu, Lekcje Czytania, Młodzieżowe Debaty Oksfordzkie, Klub Obcokrajowca, Spotkania z nauką.

²⁴ O perspektywie semiotycznej krajobrazów kulturowych pisała m.in. U. Myga-Piątek, *Pamięć krajobrazu. Zapis dziejów w przestrzeni*, „Studia Geohistorica” 2015, nr 3 [on-line], [dostęp: 8.09.2017], <http://studiageohistorica.pl/teksty/3/Studia_Geohistorica_3_Myga.pdf>.

Jak zauważa Krystyna Dąbrowska-Budziło, zjawisko takie „obliguje nas do jego zachowania; ocalenia zarówno tego, co współtworzy ową indywidualną, unikalną jakość, jak i całego kontekstu”²⁵. W przypadku biblioteki ECS okazuje się to łatwiejsze do wypełnienia niż wynikałoby z wymienionych wcześniej wyzwań, którym należało poddać rozpoczynając działalność w nowej siedzibie. Po pokonaniu kilku barier i ograniczeń sprostano wymaganiom tej wyjątkowej przestrzeni. Jej wartość jest dla pracujących tu ludzi czytelna i ważna. Przekłada się to na świadomość zobowiązań. Wierność symbolicznym założeniom przejawia się w codziennej dbałości o „czystość” przestrzeni zaprojektowanej przez architekta. Obejmuje ona m.in. rezygnację ze zbędnych przedmiotów, nieprzystających do estetyki wnętrza bieżących rozwiązań aranżacyjnych, wprowadzania dodatkowych kolorów zaburzających wyrazisty industrialny styl form i materiałów. Ta dobrowolnie przyjęta „dyscyplina wewnętrzna” sprawia, że po dwóch latach użytkowania biblioteka pozostaje miejscem reprezentacyjnym, o wysokim prestiżu. Mimo imponującej architektury całego obiektu, to ona jest najchętniej wybierana na organizację wydarzeń kulturalnych i oficjalnych wizyt. Wypełniona symbolicznymi treściami, sama w sobie stanowi wartość, budzi emocje właściwe miejscom, które angażują intelekt oraz inspirują do działań.

Bibliografia

- Arczyńska M., *Europejskie Centrum Solidarności. Gdańsk*, w: *Form follows freedom: architektura dla kultury w Polsce 2000+*, pod red. J. Purchli, J. Sepioty, Kraków 2015, s. 66–73.
- Cymer A., *Architektura, która mówi*, „Gazeta Wyborcza” z dn. 29.08.2009 [on-line], [dostęp: 18.08.2007], <http://wyborcza.pl/1,75410,6978646,Architektura_ktora_mowi.html>.
- Cymer A., *Europejskie Centrum Solidarności*, Culture.pl [on-line], [dostęp: 18.08.2017], <<http://culture.pl/pl/dzielo/europejskie-centrum-solidarnosci>>.
- Hollender H., *Tezy o architekturze bibliotek*, „Biuletyn EBIB” 2009, nr 3 [on-line], [dostęp: 18.08.2017], <<http://www.ebib.pl/2009/103/a.php?hollender>>.
- Kerski B., Trzeciak A., *Historyczna i nowa agora : przemysłowe tereny dawnej Stoczni Gdańskiej i Europejskie Centrum Solidarności*, „Borussia” 2015, nr 55, s. 51–65.
- Myga-Piątek U., *Pamięć krajobrazu. Zapis dziejów w przestrzeni*, „Studia Geohistorica” 2015, nr 3 [on-line], [dostęp: 8.09.2017], <http://studiageohistorica.pl/teksty/3/Studia_Geohistorica_3_Myga.pdf>.
- PPW Fort, *Realizacje: Europejskie Centrum Solidarności w Gdańsku*, „Architektura. Murator” 2015, nr 2, s. 34–53.
- Rogińska-Niestuchowska M., *Współczesne muzeum jako miejsce i znak w przestrzeni miasta*, „Czasopismo Techniczne. Architektura” 2008, t. 105, z. 15, s. 503–509 [on-line], [dostęp: 18.08.2017], <<https://suw.biblos.pk.edu.pl/downloadResource&mId=147355>>.

²⁵ Por. K. Dąbrowska-Budziło, *Genius loci, jako potencjalne źródło inspiracji dla kształtowania krajobrazu*, w: *Niematerialne wartości krajobrazów kulturowych*, Sosnowiec 2011, s. 227–235.

Rogińska-Niesłuchowska M., *Tożsamość architektury jako odpowiedź na kontekst funkcji i miejsca na przykładzie budynku muzeum*, „Czasopismo Techniczne. Architektura” R. 106, 2009, z. 1-A, s. 475–481.

Targowski W., *Architektura budynku Europejskiego Centrum Solidarności*, w: *Wystawa stała Europejskiego Centrum Solidarności: katalog*, Gdańsk 2014, s. 253–255.

Walczak A., *Przestrzeń biblioteczna w opiniach bibliotekarzy, architektów i użytkowników: (na przykładzie polskich bibliotek naukowych 1989–2009)*, Katowice 2011 [on-line], [dostęp: 18.08.2017], <<http://www.sbc.org.pl/Content/101023/doktorat3196.pdf>>.

Weyna A., *Nowe technologie i design w bibliotekach*, „Biuletyn EBIB” 2009, nr 3 [on-line], [dostęp: 18.08.2017], <<http://www.ebib.pl/2009/103/a.php?weyna>>.

Library of the European Solidarity Centre (ECS) as a symbol and a sign

Abstract: Library of the European Solidarity Centre is a part of an institution, which combines many different functions – a museum, a research and educational facility, a cultural centre. Its new building, which was opened in 2014, is a sign of the post-shipyard identity of the city and a symbol of ideas of freedom and solidarity which became the foundation for the very institution and defined its mission and mode of operation. Also the library with its unique architecture is intended by its author as a message and a metaphor which defines the sense of this place and establishes its autonomy. Due to its uniqueness, it became an asset as well as a challenge. By demanding to recognize the primacy of the form, it necessitates compromises and a change in thinking about the space perfect in its functionality.

Keywords: library architecture, modern libraries, semiotics of architecture

Małgorzata Szubrycht

Biblioteka Główna im. Lecha Kaczyńskiego
Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni

Czytelnik i pracownik w nowoczesnej przestrzeni bibliotecznej uczelni wyższej. Studium na przykładzie Biblioteki Głównej Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni

Streszczenie: Biblioteka składa się z dwóch przestrzeni: czytelniczej i pracowniczej. Każda z nich spełnia odmienną funkcję. Mają one jednak jedną płaszczyznę wspólną. Tą płaszczyzną jest służba ludziom (czytelnikom i pracownikom). W niniejszym artykule podjęta została próba analizy i ocena każdej z tych przestrzeni w nowoczesnym budynku, jakim jest Biblioteka Główna Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni.

Słowa kluczowe: biblioteka akademicka, budownictwo biblioteczne, przestrzeń biblioteczna, przestrzeń czytelnika, przestrzeń pracownika

Przestrzeń biblioteczna jest źródłem inspiracji dla bibliotekarzy i architektów. Jest to bowiem przestrzeń, która służy zarówno czytelnikom, jak i jej pracownikom. To wzajemne oddziaływanie jest oczywiste. W tym miejscu można zadać pytanie: Czy zawsze tak było? Jak to przebiegało od strony historycznej?

Przestrzeń czytelnicza i pracownicza na przestrzeni dziejów

Przestrzeń biblioteczna ulegała przemianom merytorycznym i architektonicznym na przestrzeni wieków. Początkowo biblioteka nie stanowiła samodzielnie funkcjonującej instytucji, a zbiory były własnością prywatnych kolekcji. Ich lokalizację wkomponowano w salony możnych ludzi, świątynie, szkoły czy łaźnie. Historia powstania bibliotek oraz rozwój ich rozwiązań architektonicznych są niezwykle interesujące. Pierwsze biblioteki wzięły swój początek z archiwów usytuowanych w pałacach i sięgają czasów faraonów Amenoifsa III i Ramzesa II (XV w. p.n.e.). Biblioteki w Mezopotamii znajdowały się również przy świątyniach i w pałacach. Biblioteka Aleksandryjska, która powstała dla wsparcia ośrodka naukowego Museionu założonego przez Ptolemeusza I Sotera, zajmowała cztery pomieszczenia, z czego w trzech zorganizowano magazyny. Najobszerniejsze

przeznaczono na salę konferencyjno-odczytową. Budynek biblioteki otaczał kolumnowy portyk, który pełnił funkcję czytelnia.

W starożytnym Rzymie prawdopodobnie pierwsza biblioteka publiczna założona przez cesarza Augusta posiadała tylko dwie sale ze zbiorami greckimi i łacińskimi. Zasadą tego okresu było rozdzielenie czytelnia od magazynów.

W kolejnych wiekach zbiory biblioteczne podlegały zmianom w zależności od potrzeb i rodzajów zbiorów. W okresie średniowiecza zmieniło się postrzeganie roli kolekcjonowanych zbiorów. Głównym zadaniem bibliotek stało się gromadzenie, przechowywanie i udostępnianie dzieł – ale tylko nielicznym czytelnikom. Zbiory te przechowywano w klasztorach i kościołach. Charakterystyczne dla tego okresu jest to, że przestrzeń biblioteczna była jednocześnie magazynem, czytelnią i miejscem do pracy dla opiekujących się zbiorami lub przepisujących książki. Trzeba w tym miejscu zauważyć, że praca bibliotekarza nie należała do łatwych.

Z chwilą wynalezienia druku zasady przestrzeni bibliotecznej drastycznie uległy zmianie, choć początkowo nadal wykorzystywano formułę jednej sali. Ten sam sposób powielano w bibliotekach akademickich. Jednym z rozwiązań tego okresu było usytuowanie dwustronnych regalów prostopadle do tych ustawionych wzdłuż ściany. W ten sposób wygospodarowano przestrzenie czytelnicze. Jako pierwszy takie rozwiązanie wprowadził Christopher Wren w XVII w. Nowatorskie rozwiązanie w 1816 r. zaproponował Leopold Della Santa, który wydzielił trzy przestrzenie uwzględniające już przestrzeń czytelnika i bibliotekarza, tj. czytelnię, magazyny i pomieszczenia dla bibliotekarzy. Komfort pracy w bibliotece wzrósł jeszcze bardziej, gdy wydzielono przestrzeń wypożyczalni. Rozwój nauk wpłynął na zmianę przestrzeni bibliotecznej, która wymagała już nowych, specjalnie zaprojektowanych do tego celu budynków. W kolejnych wiekach twórcy bibliotekarze wciąż wprowadzali nowe rozwiązania, które miały uatrakcyjnić bibliotekę i spełnić oczekiwania czytelników. W ten oto sposób np. dyrektor Biblioteki British Muzeum Antonio Panizzi zorganizował w czytelnii księgozbiór podręczny. Dziś można powiedzieć, że stworzył on tzw. dostęp bezpośredni. Wolny dostęp do półek był popularny w latach 90. XIX w. To wówczas biblioteki rozbudowano o sale do zbiorów specjalnych i czytelnie dla różnych kategorii czytelników.

W 1908 r. Paul Schwenke zaproponował, aby drogi książek, czytelnika i personelu nie krzyżowały się. Poszukiwanie nowych rozwiązań przestrzeni bibliotecznej było skutkiem zwiększonej ilości gromadzonych książek oraz czasopism. Cele użytkowe stopniowo zastępowały bogactwo zdobień, gdyż liczyła się każda powierzchnia. To właśnie poszukiwanie przestrzeni bibliotecznej doprowadziło do tzw. systemu modularnego (pierwszy zaproponował takie rozwiązanie Angus Snead McDonald), który opierał się na siatce słupów jednolitych modeli w formie kwadratu lub prostokąta. Możliwość usunięcia ścian wewnętrznych sprawiła, że przestrzeń stała się bardziej funkcjonalna i otwierała

duże możliwości na czasowe wykorzystanie przestrzeni bibliotecznej na inne cele, np. tworzenie czasowe czytelnicy czy wygospodarowanie miejsca na spotkania literackie.

Pomimo tych rozwiązań, biblioteki do drugiej połowy XX w. wciąż cierpiały na brak przestrzeni (szczególnie dotyczyło to magazynów). Często lokalizacja biblioteki była uwarunkowana koniecznością przystosowania budynków, które wcześniej pełniły zupełnie inne funkcje (np. były salami lekcyjnymi, koszarami czy biurami)¹.

Przełom w budownictwie bibliotecznym nastąpił w latach 90. XX w. Utworzono wówczas Grupę Architektoniczną przy stowarzyszeniu Liber, w której skład weszli doświadczeni bibliotekarze i architekci. W 1994 r. brytyjski architekt Harry Faulkner-Brown opublikował dziesięć zasad, które nadawały wielofunkcyjność wnętrzu bibliotecznemu.

„Gmach biblioteki powinien być: elastyczny, zwarty, tzn. że najlepszym rozwiązaniem architektonicznym jest zaprojektowanie budynku na rzucie kwadratu, co pozwala polepszyć tempo obsługi czytelnika i zwiększyć wydajność pracy bibliotekarza; dostępny – przestrzeń powinna być zorganizowana na zasadzie intuicyjności, tzn. sama prowadzić czytelnika do poszczególnych agend bibliotecznych; rozszerzalny lub rozciągliwy – co daje możliwość rozbudowania; zróżnicowany pod względem warunków pracy i dostępu do informacji; zorganizowany, wygodny, zapewniający ochronę zbiorów, bezpieczny dla czytelników i księgozbioru oraz ekonomiczny w eksploatacji”².

Nowoczesne budynki biblioteczne a nowe funkcje bibliotek akademickich

Powyższe zasady oraz nowoczesne rozwiązania architektoniczne opierające się na szkłe i metalu dały podwaliny pod współczesne budownictwo biblioteczne. Współczesne budynki biblioteczne, bo tak należy o nich mówić, to często arcydzieła architektoniczne, to przestrzeń, światło, przyjazna kolorystyka i wielofunkcyjność. To nowoczesne regały, stoliki, piękne lampy i wiele ocieplających wizerunek elementów dekoracyjnych. Gmachy nowożytnych bibliotek to szklane ściany (o jakich marzył Stefan Żeromski w „Przedwiośnie”), duże okna i świetliki w sufitach, to również różnorodny typ oświetlenia: całej przestrzeni, oświetlenie miejscowe czy strefowe. To również klimatyzacja i miejscowe nawiewy, które wprowadzają komfort pracy tak dla czytelnika, jak i pracownika. Nowoczesny budynek biblioteczny to także wszechobecna elektronika: liczne stanowiska komputerowe, bezprzewodowa sieć Wi-Fi. To również wielofunkcyjne sale, które mogą być wykorzystane do zajęć dydaktycznych czy szkoleń bibliotecznych z użyciem rzutników

¹ A. Gogiel-Kuźmicka, A. Sidorcuk, *Architektura biblioteka akademickich – od czasów starożytnych po czasy współczesne*, „Biuletyn EBIB” 2014, nr 5 (150), s. 1–9 [on-line], [dostęp: 12.06.2017], <<http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/viewFile/233/427>>.

² E. Kobińska-Maciuszko, *Współczesne budynki biblioteczne w pracach LIBER Architecture Group*, „Biuletyn EBIB” 2001, nr 4 [on-line], [dostęp: 11.04.2017], <<http://www.ebib.pl/2001/22/kobierska.html>>.

i tablic interaktywnych. W niektórych z nich istnieje możliwość prowadzenia telekonferencji. *Bibliotekarstwo jest niejako z natury rzeczy zachowawcze*³. Te wszystkie wymienione powyżej cechy sprawiają, że zmianie podlega wizerunek współczesnego bibliotekarza, który przestaje być kojarzony tylko z pracą biurową, ale bibliotekarz w znacznym stopniu musi być informatykiem, grafikiem, twórcą, organizatorem, wystawcą. Nowoczesna przestrzeń biblioteczna otwiera bowiem nowe możliwości działań, ale jednocześnie wymusza stałe podnoszenie kwalifikacji oraz umiejętności bibliotekarzy, i to w różnorodnych dziedzinach. Temu służy udział w konferencjach naukowych i kursach (np. poznanie programu Adobe Photoshop czy pogłębianie obsługi komputera). Wpływają one na poszerzenie horyzontów myślowych i pomagają zauważyć inne możliwości pracy w przestrzeni własnej biblioteki. Jedną z nich jest tworzenie autorskich wystaw tematycznych. Uatrakcyjniamy one przestrzeń biblioteczną, zachęcają do jej odwiedzenia, pośrednio zwiększają czytelnictwo, uczą i podtrzymują postawy patriotyczne.

Niezwykle ważną funkcją wystaw jest promocja całej macierzystej uczelni. Przygotowanie autorskiej wystawy wymaga od bibliotekarza ogromnego nakładu pracy merytorycznej, twórczej i technicznej, Praca bibliotekarza musi być wówczas zintensyfikowana i dobrze zorganizowana. Do tego działania przydają się odpowiednio wyposażone sale i gabinety do prac wewnętrznych, które mieszczą się w części pracowniczej biblioteki⁴.

Nowoczesne budownictwo biblioteczne w Polsce

W Polsce powstało kilkanaście gmachów bibliotek akademickich wybudowanych w oparciu o powyżej opisane zasady. Oto niektóre z nich: Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego (1999), Biblioteka Politechniki Świętokrzyskiej (2002), Biblioteka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego (2007), Biblioteka Politechniki Białostockiej (2012), Biblioteka Główna Akademii Marynarki Wojennej (2012).

Od tej pory akademicki budynek biblioteczny stał się wielofunkcyjny, przestrzenny i dobrze doświetlony. Pracuje się w nim naukowo, uczestniczy w różnorodnych wydarzeniach kulturalnych, a do tego dobrze się wypoczywa⁵.

³ J. Maj, *Bibliotekarze w procesie technologicznej modernizacji pracy*, w: *Kreatywność bibliotekarzy. Materiały z ogólnopolskiej konferencji pt. „Społeczno-kulturalna i zawodowa kreatywność bibliotekarzy”*, pod red. J. Nowickiego, Warszawa 1997, s. 79–87.

⁴ D. Konieczna, *Nowa przestrzeń biblioteczna miejscem aktywności użytkowników i pracowników uczelni* [on-line], [dostęp: 15.03.2017], <<http://bcul.lib.uni.lodz.pl/Content/1878/101-111.pdf>>; J. Wichman, *Nowa przestrzeń biblioteczna, nowe rozwiązania, nowe zadania – proces zmian i rozwoju bibliotek naukowych na przykładzie Biblioteki Wydziału Fizyki, Astronomii i Informatyki Stosowanej Uniwersytetu Jagiellońskiego*, [on-line], [dostęp: 17.03.2017], <<file:///C:/users/oem/downloads/274-291.pdf>>.

⁵ A. Tupikowska, D. Budek, *Organizacja przestrzeni biblioteki a oczekiwania użytkowników biblioteki uczelnianej*, „Forum Bibliotek Medycznych” R. 5, 2012, nr 1 (9), s. 309–319.

Przestrzeń Biblioteki Głównej Akademii Marynarki Wojennej

Koncepcję architektoniczną Biblioteki z Centrum Audytoryjno-Informacyjnym Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni przygotował Warsztat Architektury Pracownia Autorska z Sopotu pod kierunkiem dr. inż. arch. Krzysztofa Kozłowskiego. Budowę rozpoczęto w 2010 r., a do użytku oddano w czerwcu 2012 r. Jest wybudowany w kształcie litery L. Powierzchnia użytkowa całego obiektu wynosiła ponad 8 tys. m², w tym samej części biblioteczej – 4 351 m². Na potrzeby użytkowników przewidziano 266 miejsc, w tym 58 z dostępem do komputerów (na 106 ogólnej ich liczby).

Budynek Biblioteki Głównej Akademii Marynarki Wojennej, a właściwie Audytoryjno-Biblioteczny, to gmach posiadający trzy kondygnacje: poziom 0, parter (I) i piętro (II). Ciekawostką jest, że dowiadujemy się o tym dopiero będąc wewnątrz ewentualnie patrząc z zewnątrz, ale tylko od strony wschodniej. Wchodząc bowiem wejściem głównym mamy wrażenie, że ma tylko dwie kondygnacje. Architekci komponowali budynek wykorzystując zróżnicowanie terenu. Dlatego część magazynowa nie ma okien, nie ma też potrzeby stosowania dodatkowych zabezpieczeń. Część pracownicza umieszczona na tym samym poziomie ma natomiast szklane ściany, dzięki którym pomieszczenia są dobrze doświetlone.

Na poziomie „0” mieszczą się głównie magazyny poszczególnych działów: Wypożyczalni (4 pomieszczenia), Informatorium (1 pomieszczenie), Działu Gromadzenia Zbiorów (1 pomieszczenie) i Działu Technicznego (2 pomieszczenia). Tu również znalazła się przestrzeń na wydzielone od Biblioteki Głównej Archiwum Akademickie z magazynami (2 pomieszczenia) oraz 7 pomieszczeń do pracy wewnętrznej bibliotekarzy. Do najniższej kondygnacji biblioteki mają prawo wejścia tylko osoby uprawnione. Droga książki i czasopism odbywa się za pośrednictwem wewnętrznych wind: małej – tylko do książek i czasopism, oraz dużej do transportu wózków z książkami i czasopismami. Korytarze są przestrzenne, a pomieszczenia dobrze doświetlone (magazynowe – światłem sztucznym z możliwością oświetlenia poszczególnych stref). Główne magazyny Wypożyczalni wyposażone są w regały kompaktowe, co umożliwia składowanie większej ilości woluminów na tej samej przestrzeni i znacznie ułatwia pracę bibliotekarzom. Pozostałe magazyny mają regały tradycyjne. Poziom „0” posiada bezpośredni dostęp do pomieszczeń socjalnych. Pod częścią audytoryjną znajdują się pomieszczenia do fumigacji.

Poziom I (można określić go jako właściwy parter) to część, w której znalazła swe miejsce Wypożyczalnia (tj. Dział Udostępniania Zbiorów Zwartych). Na jej terenie znajduje się otwarta czytelnia z częścią wyposażoną w komputery i bez komputerów (same stanowiska pracy). W tym miejscu warto zaznaczyć, że obszar całej Biblioteki Głównej jest w zasięgu bezprzewodowej sieci Wi-Fi. Jedno z pomieszczeń zajmuje Czytelnia Wojskowych Wydawnictw Specjalistycznych i Wewnętrznych, także wyposażona w kom-

putery stacjonarne. W Czytelni zamontowana jest tablica multimedialna, dzięki której sala zyskała nowe znaczenie, gdyż może być wykorzystywana do prowadzenia zajęć dydaktycznych i szkoleń. Na poziomie omawianego działu znajdują się dwie sale, które w zależności od potrzeby elastycznie służą różnym celom, w tym i dydaktycznym. Jest to przestrzeń czytelnicza.

Przestrzeń Wypożyczalni zajmują przede wszystkim tradycyjne regały z książkami w Wolnym Dostępie. Ze względu na specyfikę księgozbioru wydzielone zostały cztery kolekcje dziedzinowe oznaczone kolorami:

1. Niebieska (wiedzy morskiej),
2. Zielona (matematyczno-przyrodnicza),
3. Fioletowa (humanistyczno-społeczna),
4. Żółta (literatura piękna).

Z kolekcji dziedzinowych czytelnik sam wyszukuje książki (choć jest i bibliotekarz wspomagający czytelnika) i samodzielnie je wypożycza za pośrednictwem 2 urządzeń, tzw. Kiosków (self-check'i) na okres do 7 dni. Określenie tego terminu usprawnia dostęp do książek szerszej grupie osób (tj. zwiększa się płynność dostępu). Ze względu na radiowe zabezpieczenie książek etykietami RFID i bramki dźwiękowo-światłne czytelnik nie może opuścić z wybraną publikacją terenu biblioteki bez dokonania procedury wypożyczenia. Czytelnik może natomiast z książką lub z czasopismem dowolnie przemieszczać się pomiędzy piętrami tj. Wypożyczalnią czy też Informatorium, które znajdują się na poziomie II. Jest to bardzo wygodne rozwiązanie dla czytelnika, gdyż nie musi przenosić całego stanowiska swej pracy. Po zakończonej pracy czytelnik odkłada publikacje na wyznaczonych wózkach umieszczonych na poziomie budynku, na którym pracował. Tak pozostawione wracają w sposób uporządkowany na właściwe im miejsce za pośrednictwem bibliotekarzy.

Na parterze Biblioteki Głównej znajdują się 2 skanery. Czytelnik może samodzielnie zeskanować fragmenty publikacji i zapisać na urządzeniu przenośnym (pendrive) lub przesłać na swoją pocztę mailową.

Książki magazynowe rezerwowane online czytelnicy odbierają natomiast od dyżurujących bibliotekarzy.

Na poziomie II, tj. Informatorium, znajdują się: klasyczne regały z czasopismami w wolnym dostępie, Czytelnia Czasopism Bieżących, Sala Multimedialna (mieszcząca 40 osób), sala dydaktyczna lub sala pracy grupowej przeznaczona dla 12 osób, 6 Sal Pracy Własnej oraz otwarta czytelnia ogólna (z częścią komputerową i bez komputerów). Wi-Fi i skaner dopełniają elastyczność pracy w przestrzeni czytelniczej⁶.

---

⁶ K. Pankowiak, *Klient nasz pan – oferta Biblioteki Głównej Akademii Marynarki Wojennej a oczekiwania użytkowników*, w: *Ekologia informacji jako wyzwanie dla edukacji i bibliotekarstwa XXI wieku*, pod red. B. Taraszkiewicz, Słupsk 2015, s. 135–146.

Dziesięć zasad budownictwa bibliotecznego Harry'ego Faulknera-Browna i innych teoretyków budownictwa bibliotecznego wpłynęły również na określony styl Biblioteki Głównej AMW. Nowoczesna przestrzeń Biblioteki Głównej AMW wnosi poczucie komfortu w pracę tak czytelnika, jak i bibliotekarza. Warto ją jednak poddać analizie i ocenie (tab. 1).

Tabela 1. Ocena przestrzeni Biblioteki Głównej AMW (zestawienie cech pozytywnych i negatywnych)

Lp.	Cechy pozytywne	Cechy negatywne
1	Otwarta przestrzeń	Zwiększenie poziomu hałasu
2	Elastyczność i wielofunkcyjność to możliwość wykorzystania przestrzeni do różnych celów (np. wystawy, sale wykładowe)	Rozszerzenie zakresu pracy bibliotekarza o te pozabiblioteczne (np. wystawy, spotkania autorskie)
3	Wydzielenie pomieszczeń do pracy indywidualnej.	Rozszerzenie zakresu obowiązków dyżurujących bibliotekarzy, a nawet potrzeba stworzenia nowego stanowiska tj. dyżurnego opiekującego się kolekcjami
4	Czytelnicy uzyskali bezpośredni dostęp do znacznej części księgozbioru (tj. kolekcji dziedzinowych)	Duża przestrzeń to duży dystans do pokonania w ciągu dnia pracy
5	Duża ilość światła dziennego	Szklane ściany to brak lub ograniczenie dostępu do świeżego powietrza
6	Możliwość miejscowego lub strefowego oświetlenia sztucznego	Szklane ściany to utrudnienia w utrzymaniu czystości i konieczność zatrudnienia wyspecjalizowanych firm do prac na wysokościach
7	Podniesienie technicznych umiejętności bibliotekarzy	Wykładziny na podłogach wyciszają, ale i elektryzują
8	Wyzwolenie kreatywności u bibliotekarzy	Lokalizacja Sal Pracy Własnej. Nie powinny być usytuowane w centralnym miejscu
9	Zamontowanie zraszaczy, czujników dymu, kamer	W miejscu sal indywidualnych lepsza byłaby przestrzeń wystawowa
10	Stworzenie komfortu pracy wewnętrznej bibliotekarzy (jasne, duże pomieszczenia)	Trzy pomieszczenia pracy wewnętrznej (wcześniej magazynowe) mają zbyt zabudowane okna, stąd konieczność ciągłego użycia sztucznego światła
11	Wydłużenie czasu otwarcia biblioteki	Reorganizacja godzin pracy bibliotekarzy dyżurujących

12	Wydzielenie pomieszczeń socjalnych w przestrzeni pracowniczej	Konieczność opracowania czytelnego sposobu oznaczeń w kolekcjach
13	Różnorodna przestrzeń pozwala każdemu znaleźć swą przyjazną strefę do pracy	Wolny dostęp do zbiorów to większa możliwość ich niekontrolowanego przestawienia (czasowego zaginięcia)
14	Przyjazna kolorystyka	Nie wszystkie pomieszczenia posiadają klimatyzację tylko nawiew

Źródło: opracowanie własne

Jak wynika z powyższego zestawienia, cech pozytywnych i negatywnych w nowoczesnej bibliotece jest dużo. Przeważają jednak te pozytywne. W tym miejscu warto zwrócić się z apelem do architektów projektujących budynki biblioteczne, aby pozyskiwali uwagi praktyczne od użytkowników funkcjonujących już budowli. Pozwoli to bowiem odpowiednio udoskonalić przyszłe projekty⁷.

Nowoczesna przestrzeń biblioteczna w BG AMW a działalność wystawiennicza

W BG AMW od 2012 r., tj. przejścia do nowego gmachu, powstało 9 autorskich wystaw, a przy współudziale Biblioteki Głównej 24. Działalność wystawiennicza na taką skalę możliwa była dopiero w nowoczesnym gmachu. To dzięki niemu też bibliotekarze mogą wykazać się pomysłowością i wiedzą. Dzięki aktywności wystawienniczej pracownicy biblioteki wspierają działania uczelni w sferze jej promocji, gdyż ekspozycjom towarzyszą uroczyste otwarcia z udziałem wielu znaczących osób oraz informacja medialna. Stąd ważna jest merytoryczna i techniczna obsługa wystaw, które w BG AMW mają charakter otwarty i ogólnodostępny. Dzięki nim promowana jest przestrzeń biblioteczna. Ekspozycje tematycznie związane są głównie z profilem uczelni. Dotyczą takich tematów jak Polska Marynarka Wojenna, historia wojen morskich, historia wojskowego szkolnictwa morskiego czy popularyzacji tematyki Polski Morskiej. Wystawy to nie tylko edukacja studentów i wszystkich odwiedzających BG AMW (nowa rola bibliotekarza – pedagoga) z określonej tematyki, ale również udział w zachowaniu przed zapomnieniem ludzi i wydarzeń (bibliotekarz – historyk). Swoim zasięgiem nie ograniczają się tylko do murów samej uczelni, ale wychodzą poza nie. Przykładem takiego działania jest wystawa pt. *Liga Morska i Rzeczna w przededniu 100-lecia czyli „Trzymajmy się morza!”*. Uroczyste otwarcie wystawy odbyło się 25 listopada 2016 r. trwała do końca marca 2017 r.

⁷ M. Szubrycht, *Biblioteka jako przestrzeń kreowania wizerunku uczelni wyższej. Studium na przykładzie Biblioteki Głównej Akademii Marynarki Wojennej*, w: *Ekologia informacji a kultura informacyjna społeczeństwa*, red. B. Taraszkiewicz, Słupsk 2016, s. 156–169.

Po tym terminie wyruszyła do innych miast i miasteczek w całej Polsce, odwiedzając ośrodki Ligi Morskiej (np. Tomaszów Mazowiecki, Kołobrzeg, Wyszaków, Bielsko-Biała, Ulanów), uczelnie wyższe (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie) oraz muzea i urzędy państwowe. Ekspozyty powrócą do BG AMW pod koniec 2018 r. Wystawa stanowi wkład Akademii Marynarki Wojennej oraz Ligi Morskiej i Rzecznej w obchody 100-lecia odzyskania niepodległości Polski. Dzięki grupie bibliotekarzy przestrzenią biblioteczną stały się poniekąd takie miejsca jak: uczelnie wyższe, instytucje państwowe i muzea. W nowoczesnym budynku bibliotecznym niezwykle istotne jest wyodrębnienie przestrzeni wystawienniczej. W budynku Audytorium-Bibliotecznym AMW tych przyjaznych przestrzeni wystawienniczych jest kilka.

Nowoczesna biblioteka a przestrzeń pracownicza w BG AMW

W nowoczesnych przestrzeniach biblioteczych architekci nie zapomnieli także o samych bibliotekarzach. Znajdują się tu bowiem wydzielone przestrzenie pracownicze, w których bibliotekarze mogą prowadzić pracę tzw. wewnętrzną. W BG AMW bibliotekarze posiadają klimatyzowane pokoje z prawidłowym oświetleniem. W przestrzeni wewnętrznej umieszczono wygodne biurka, szafki, regały, obrotowe krzesła i biurowe lampki. Każdy pracownik ma przyporządkowany komputer z podłączeniem do drukarek. W zależności od typu wykonywanej pracy w pomieszczeniach pracowniczych znajdują się też skanery – małe (do skanowania okładek i spisów treści) i duże (dla potrzeb digitalizacji). Przestrzeń pracownicza oddzielona jest od ogólnodostępnej części czytelniczej. Przekroczenie tej granicy możliwe jest tylko za pośrednictwem elektronicznych kluczy wewnętrznych (tzw. Rogerów) lub kodów wprowadzonych ręcznie. Stwarza to komfort pracy bibliotekarzom, którzy potrzebują ciszy, aby skoncentrować się na opracowaniu książek lub czasopism. W BG AMW strefa pracownicza mieści się na trzech piętrach i jest to pewne utrudnienie, szczególnie, jeśli chodzi o kontakt z innymi pracownikami biblioteki. Przejście pomiędzy strefami w części pracowniczej wymaga również użycia Rogerów lub kodów. W tym miejscu pojawia się prośba do architektów, aby wewnętrzna strefa pracownicza nie była tak szczelnie pozamykana. Biblioteka to nie okręt, na którym grodzie są szczelnie zamykane, bo w razie wypadku ratują życie pozostałych członków załogi. Do poszczególnych pomieszczeń mogą więc wejść tylko osoby uprawnione, natomiast do wszystkich pomieszczeń posiada dostęp dyrektor biblioteki, administrator i konserwator.

Na każdym piętrze pracownicy mają toalety i tzw. pokój socjalny (z lodówką, dostępem do wody, kuchenką mikrofalową, dzbankiem elektrycznym). Tak bogate wyposażenie podnosi komfort pracy pracowników biblioteki i ich czas relaksu. W starej przestrzeni biblioteczej BG AMW nie było pomieszczenia socjalnego, a toalety były

ogólnodostępne. Pokoje pracy wewnętrznej zajmowały małą powierzchnię z przeznaczeniem dla 3–4 pracowników. W starym budynku pracownikom doskwierał bardzo brak dostępu do kuchni. W nowoczesnej przestrzeni biblioteczej BG AMW pracownicy zajmują pokoje jedno lub dwuosobowe. Sami także mogą zaaranżować ich wystrój. To wszystko wpływa na komfort pracy. W części pracowniczej BG AMW znajduje się szesnaście pokoi pracowniczych i trzy sale odpraw. Każde z pomieszczeń dostosowane jest do potrzeb konkretnych działań bibliotekarskich. Istnieje jednocześnie możliwość zmiany ich funkcji, co potwierdza zasadę elastyczności nowoczesnej przestrzeni biblioteczej. W części pracowniczej BG AMW znajdują się także pomieszczenia do tzw. prac technicznych (np. miejsce składowania elementów wystawowych). Są to pomieszczenia niezwykle potrzebne, gdyż BG AMW przygotowuje wiele autorskich lub uczestniczy w udostępnianiu zewnętrznych wystaw. W tej części znalazło się też pomieszczenie do renowacji modeli okrętów.

Zakończenie

Praca w nowoczesnej przestrzeni biblioteczej, a taką jest BG AMW, wpłynęła pozytywnie zarówno na czytelników, jak i pracowników biblioteki. Różnorodność przestrzeni, kolorystyka, wyposażenie, dobre oświetlenie, nowoczesne rozwiązania techniczne wpłynęły na otwarcie umysłów, lepszą pracę i zwiększoną aktywność na rzecz promocji uczenia. Niewątpliwie jedną z głównych pozytywnych cech jest możliwość przekomponowania przestrzeni czytelniczej i nadania jej, w razie potrzeby, innych funkcji. Ze względu na to, że tradycyjna rola biblioteki akademickiej ulega zmianie i rozszerza się o przestrzenie tzw. pozabiblioteczne (wystawy, spotkania twórcze), w bibliotece pojawiły się nowe formy pracy z czytelnikiem lub osobami, które pragną obcować z szeroko pojętą kulturą. Możliwość łatwej i stosunkowo szybkiej przebudowy przestrzeni dostosowanych do nowych potrzeb użytkowników jest bezcenna. Dzięki tym pozabibliotecznym działaniom w nowoczesnej przestrzeni biblioteki przestrzeń, zarówno czytelnicza, jak i pracownicza, uległa „intelektualnemu przewietrzeniu”. Stała się też źródłem do kreatywnego myślenia i do ustawicznego podnoszenia kwalifikacji bibliotekarzy i pracowników biblioteki. Zostali oni zaktywizowani i zachęcani do czynnego udziału w konferencjach naukowych i do ukończenia kursów podnoszących ich kwalifikacje techniczne. Komfort pracy zarówno w przestrzeni czytelniczej, jak i pracowniczej wzrósł, co działa na wszystkich mobilizująco.

Bibliografia

- Gogiel-Kuźmicka A., Sidorczuk A., *Architektura biblioteki akademickich – od czasów starożytnych po czasy współczesne*, „Biuletyn EBIB” 2014, nr 5 (150), s. 1–9 [on-line], [dostęp: 12.06.2017], <<http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/viewFile/233/427>>.

- Kobierska-Maciuszko E., *Współczesne budynki biblioteczne w pracach LIBER Architecture Group*, „Biuletyn EBIB” 2001, nr 4 [on-line], [dostęp: 11.04.2017], <<http://www.ebib.pl/2001/22/kobierska.html>>.
- Konieczna D., *Nowa przestrzeń biblioteczna miejscem aktywności użytkowników i pracowników uczelni* [on-line], [dostęp: 15.03.2017], <<http://bcul.lib.uni.lodz.pl/Content/1878/101-111.pdf>>.
- Maj J., *Bibliotekarze w procesie technologicznej modernizacji pracy*, w: *Kreatywność bibliotekarzy. Materiały z ogólnopolskiej konferencji pt. „Społeczno-kulturalna i zawodowa kreatywność bibliotekarzy”*, pod red. J. Nowickiego, Warszawa 1997, s. 79–87.
- Pankowiak K., *Klient nasz pan – oferta Biblioteki Głównej Akademii Marynarki Wojennej a oczekiwania użytkowników*, w: *Ekologia informacji jako wyzwanie dla edukacji i bibliotekarstwa XXI wieku*, pod red. B. Taraszkiewicz, Słupsk 2015, s. 135–146.
- Szubrycht M., *Biblioteka jako przestrzeń kreowania wizerunku uczelni wyższej. Studium na przykładzie Biblioteki Głównej Akademii Marynarki Wojennej*, w: *Ekologia informacji a kultura informacyjna społeczeństwa*, pod red. B. Taraszkiewicz, Słupsk 2016, s. 156–169.
- Tupikowska A., Budek D., *Organizacja przestrzeni biblioteki a oczekiwania użytkowników biblioteki uczelnianej*, „Forum Bibliotek Medycznych” R. 5, 2012, nr 1 (9), s. 309–319.
- Wichman J., *Nowa przestrzeń biblioteczna, nowe rozwiązania, nowe zadania – proces zmian i rozwoju bibliotek naukowych na przykładzie Biblioteki Wydziału Fizyki, Astronomii i Informatyki Stosowanej Uniwersytetu Jagiellońskiego* [on-line], [dostęp: 17.03.2017], <<file:///C:/users/oem/downloads/274-291.pdf>>.

The reader and an employee in the university modern library. The study on the example of the Main Library of the Naval Academy of Gdynia.

Abstract: The library consists of two areas intended for readers and employees. Each of them performs a different function. However, they have one common plane which is dedicated to people (readers and employees). This article attempts to analyze and evaluate each of these spaces in a modern library building such as the Main Library of the Naval Academy in Gdynia.

Keywords: academic library, library building, library space, staff space

Małgorzata Świrad

Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

Jadwiga Wojtczak

Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej

Biblioteki XXI wieku na przykładzie Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo- -Technicznej oraz Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej

Streszczenie: Biblioteki XXI wieku to przyjazne dla użytkownika miejsca, otwarte dla wszystkich, którzy chcą spędzić czas na nauce, pracy, poznawaniu przyjaciół i odpoczynku. W artykule przedstawiono dwie nowoczesne biblioteki akademickie: Politechniki Wrocławskiej i Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Szczególny nacisk położono na rozwiązania architektoniczne stosowane zarówno w nowych budynkach, jak i na roli, jaką biblioteki odgrywają w swoich macierzystych uniwersytetach. Podjęto próbę porównania dwóch bibliotek – ich zadań, funkcjonowania i organizacji zbiorów bibliotecznych.

Słowa kluczowe: budownictwo biblioteczne, nowoczesne biblioteki, przestrzeń dla użytkowników, centra informacji naukowej

Wstęp

Zasadniczym celem działania biblioteki, podobnie jak każdej innej organizacji, jest rozwój – możliwy jedynie dzięki dostrzeganiu, realizacji i kreowaniu potrzeb jej użytkowników. Rozważania dotyczące przyszłości bibliotek, uwarunkowań zewnętrznych oraz wewnętrznych wymuszających zmiany w ich funkcjonowaniu, były tematem wielu konferencji oraz opracowań. Niniejszy artykuł jest próbą określenia, jakie potrzeby obecnych oraz potencjalnych użytkowników mają spełniać – zarówno w macierzystej uczelni, jak i w regionie – powoływane w ostatnich latach centra informacji naukowej. Centra te, zawierające często w swojej strukturze tradycyjne biblioteki, były budowane lub modernizowane przy wsparciu funduszy unijnych lub samorządowych. W całym kraju powstało ich kilka, np. Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka (CINIBA) – wspólna biblioteka dwóch katowickich uczelni: Uniwersytetu Ekonomicznego i Uniwersytetu Śląskiego, Centrum Biblioteczno-Informacyjnego Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, Centrum Naukowej Informacji Medycznej we Wrocławiu.

Na etapie planowania budowy czy modernizacji określano cele, role i zadania, jakie będzie pełniło centrum. Jednak dopiero funkcjonowanie w nowej przestrzeni pozwala dostrzec rzeczywiste oczekiwania użytkowników, zarówno wewnętrznych (pracowników instytucji), jak i zewnętrznych (czytelników), i na tej podstawie weryfikowane są wcześniej przyjęte założenia. Niewątpliwie przeniesienie do nowej siedziby nie jest końcem zmian w bibliotece, lecz raczej ich początkiem.

W artykule przedstawione zostały dwa przykładowe projekty: Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej (CWINT) Politechniki Wrocławskiej oraz Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej (DCINiE) Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Uczelnie, w ramach których powstały te centra, różnią się zarówno profilem, jak i wielkością. Obrazują to wybrane dane ze sprawozdania GUS za rok 2016 prezentowane w tabeli 1.

Tabela 1. Zestawienie podstawowych danych liczbowych charakteryzujących działalność biblioteczną CWINT PWr i DCINiE UEW

Kategorie danych	Biblioteki PWr	Biblioteka UEW
Książki drukowane (wol.)	486 305	395 220
Czasopisma drukowane	215 399 wol., 3 189 tyt. (w tym tyt. bieżących 557)	50 876 wol. (w tym tyt. bieżących 428)
Wypożyczenia książek	149 381	59 398
Użytkownicy zarejestrowani	37 330	25 126
Użytkownicy aktywnie wypożyczający (w ciągu ostatniego roku)	19 360	8 496
Książki elektroniczne (tyt.)	1 426 375	190 772
Pełnotekstowe czasopisma elektroniczne	68 662	13 147
Bazy danych	110	93
Miejsca dla użytkowników	400	300
Stanowiska komputerowe	275	115
Pokoje pracy indywidualnej	10	21
Biblioteki udostępniające zbiory drukowane i elektroniczne	18	
Etaty/pracownicy	154 / 157 (w tym 6 administracji i obsługi technicznej)	54,75 / 55 (w tym 5 administracji i 1,75 informatycy)

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań GUS za rok 2016

Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej

1. Informacje ogólne

Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej (CWINT) zostało powołane 1 stycznia 2014 r. jako ogólnouczelniana jednostka organizacyjna o zadaniach naukowych, badawczych i usługowych¹. CWINT działa na rzecz środowiska naukowego Wrocławia i Dolnego Śląska oraz współpracuje z wieloma instytucjami i ośrodkami naukowymi w kraju i za granicą. Strukturę Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej tworzą: Biblioteki PWr, Ośrodek Współpracy Nauki z Gospodarką, Punkt Kontaktowy ds. Transferu Technologii oraz Zespół Laboratoriów Naukowo-Badawczych. Obecny schemat organizacyjny CWINT przedstawiono na diagramie (rys. 1).

Biblioteka Politechniki Wrocławskiej (PWr) to największa na Dolnym Śląsku biblioteka gromadząca zbiory z zakresu nauk ścisłych i technicznych. W dniu 1 marca 2016 r. obchodziła swoje siedemdziesięciolecie. Do końca 2013 r. funkcjonowała pod nazwą Biblioteka Główna i Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej (BG i OINT), gdzie wraz z bibliotekami wydziałowymi, instytutowymi i studium tworzyła system biblioteczno-informacyjny Politechniki Wrocławskiej. W styczniu 2014 r. biblioteki znajdujące się na Politechnice Wrocławskiej zostały włączone do nowo powstałego Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej² (CWINT). Biblioteka Klasyczna i Biblioteka Elektroniczna kontynuują tradycję Biblioteki Politechniki Wrocławskiej. Od 2014 r. system biblioteczno-informacyjny przechodzi zmiany w strukturze organizacyjnej, które mają wpływ na realizację niektórych zadań. Restrukturyzacja jest częściowo spowodowana nową sytuacją lokalową – wybudowano nowy gmach dla Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej, oznaczony w ewidencji budynków PWr symbolem D-21 i jeszcze na etapie projektu nazwany „Bibliotech”. W efekcie Politechnika Wroclawska wzbogaciła się o nowoczesny budynek, natomiast stan i liczba dotychczas zajmowanych pomieszczeń bibliecznych w niewielkim stopniu uległa modyfikacjom. Ze względu na tematykę konferencji informacje zawarte w artykule w głównej mierze będą dotyczyć nowo powstałego budynku.

2. Zadania realizowane przez Centrum Wiedzy

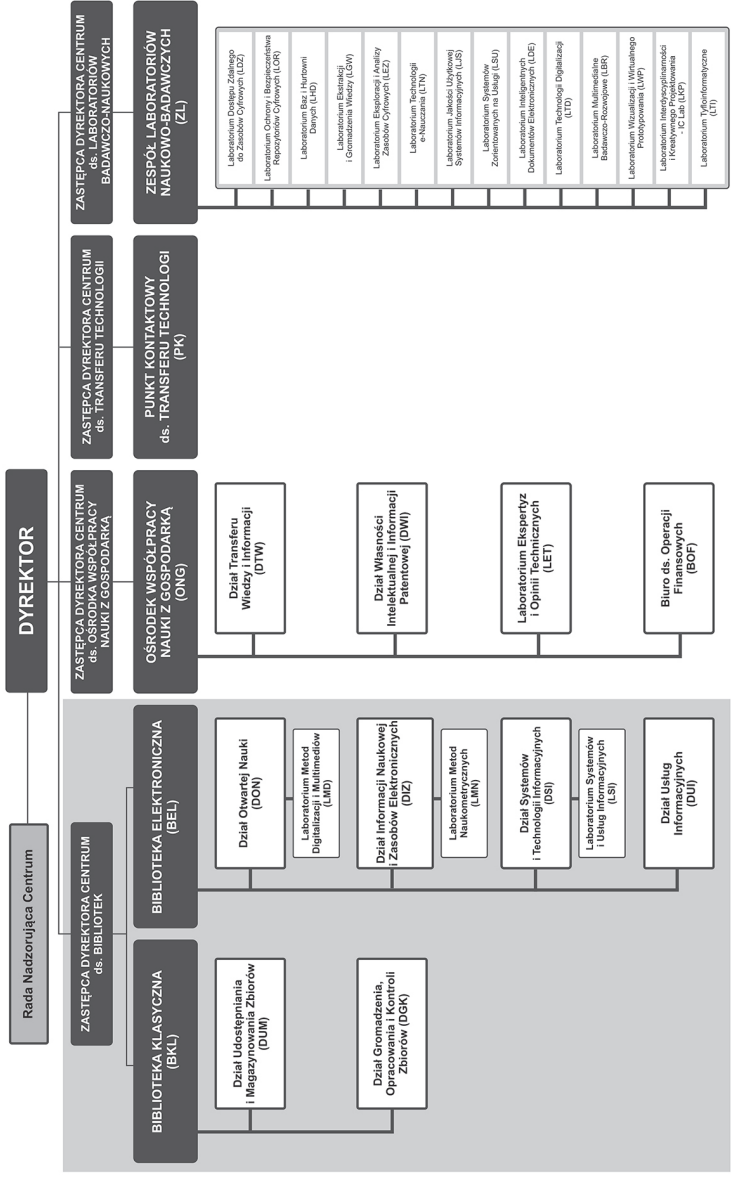
W nowej strukturze widoczny jest wyraźny podział zadań Bibliotek PWr, którego podstawę stanowią rodzaje zbiorów: drukowane i elektroniczne. W ramach systemu biblioteczno-informacyjnego obecnie funkcjonują:

---

¹ Zarządzenie Wewnętrzne 101/2013 z dnia 30 grudnia 2013 r. w sprawie zmian organizacyjnych Politechniki Wrocławskiej.

² Ibidem.

CENTRUM WIEDZY I INFORMACJI NAUKOWO-TECHNICZNEJ (CWINT)

Rysunek 1. Schemat organizacyjny Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Tehnicznej

Źródło: Struktura [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <<http://biblioteka.pwr.edu.pl/o-nas/struktura>>

- Biblioteka Klasyczna – do jej podstawowych zadań należy gromadzenie i udostępnianie zbiorów drukowanych z zakresu dziedzin wiedzy reprezentowanych na Uczelni, niezbędnych do prowadzenia badań naukowych i realizowania procesu dydaktycznego. Współpracuje ona także z ośrodkami naukowymi oraz bibliotekami w kraju i za granicą w zakresie wypożyczeń międzybibliotecznych. Biblioteka Klasyczna znajduje się w gmachu głównym Politechniki Wrocławskiej (wcześniejsza siedziba Biblioteki Głównej i OINT).
- Biblioteka Elektroniczna – najważniejsze realizowane przez nią zadania obejmują: gromadzenie i udostępnianie naukowych zasobów elektronicznych, tworzenie i udostępnianie bazy dorobku naukowego pracowników i studentów Politechniki Wrocławskiej, digitalizację zbiorów bibliotecznych oraz współpracę z innymi instytucjami w zakresie digitalizacji. Biblioteka Elektroniczna zajmuje miejsce w nowo wybudowanym gmachu. W strukturę Biblioteki Elektronicznej weszły także dawne biblioteki wydziałowe, instytutowe i studium zlokalizowane w budynkach kampusu PWr. Udostępniają one specjalistyczną literaturę dziedzinową.

3. Nowy budynek CWINT i jego wykorzystanie

W 2013 r. ukończono budowę nowej inwestycji na Politechnice Wrocławskiej – Środowiskowej Biblioteki Nauk Ścisłych Technicznych na potrzeby Innowacyjnej Gospodarki³. Projekt był współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka. Budynek został wybudowany w centralnym punkcie kampusu głównego PWr i wkomponowany pomiędzy dwa monumentalne, socrealistyczne gmachy będące siedzibą wydziałów PWr.

Budynek Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej to stosunkowo duży obiekt składający się z czterech kondygnacji naziemnych i jednej podziemnej. Jego całkowita powierzchnia wynosi 11 920 m², a kubatura 65 626 m³. Część ogólnodostępna oraz pracownie merytoryczne zajmują 5 480 m². Wśród nich najwięcej miejsca, prawie 2 300 m², przeznaczono na Strefę Otwartej Nauki (SON), usytuowaną na dwóch kondygnacjach – I i II piętrze. Na parterze zaprojektowano salę konferencyjną, która wraz z zapleczem zajmuje 135 m². Do celów szkoleniowych służą także mniejsze sale na I i II piętrze, o łącznej powierzchni ok. 300 m². Część najwyższego piętra o powierzchni ok. 600 m² użytkuje Wrocławskie Centrum Sieciowo-Superkomputerowe (WCSS) będące poza strukturą CWINT. Pozostałe pomieszczenia stanowią: laboratoria naukowo-

³ Bibliotech. Informacje o projekcie [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <http://www.inwestycjeunijne.pwr.wroc.pl/projekt_bibliotech,1011.dhtml>.

-badawcze – 688 m², ciągi komunikacyjne – 1 410 m², podziemny garaż – 2 000 m² oraz zespół pomieszczeń techniczno-gospodarczych – 998 m².

W marcu 2014 r. rozpoczęło się zasiedlanie budynku. Jako pierwsze przeprowadzkę rozpoczęły: księgowość, kadry, dyrekcja oraz pracownicy innych agend niezwiązanych bezpośrednio z obsługą użytkowników. W dalszej kolejności przeniesiono działy, które weszły w skład Biblioteki Elektronicznej oraz innych jednostek tworzących CWINT. We wrześniu 2014 r. zakończono zaplanowany II etap zajmowania i organizacji pomieszczeń. Późniejsze zmiany związane były z licznymi przeobrażeniami w strukturze systemu biblioteczno-informacyjnego.

4. Przestrzeń ogólnodostępna

Z punktu widzenia użytkowników najważniejszym miejscem w „Bibliotece” jest Strefa Otwartej Nauki. Znajduje się w niej prawie 400 stanowisk do pracy, wyposażonych w terminale komputerowe z dostępem do internetu, co umożliwia korzystanie w nieograniczonym zakresie z naukowych źródeł elektronicznych. Czytelnicy mogą przebywać w Strefie Otwartej Nauki (SON) w dogodnych dla siebie godzinach (poniedziałek–piątek: 8–21, weekendy: 8–15). Przed sesją egzaminacyjną godziny te zostają jeszcze wydłużone (codziennie: 8–22). Od marca 2017 r. do dyspozycji studentów i pracowników PWr oddano 10 pokoi do pracy indywidualnej. Znajdują się one w bliskim sąsiedztwie SON, na obu piętrach. W każdym z pokoi o powierzchni ok. 6 m² może jednocześnie przebywać jedna lub dwie osoby. Pomieszczenia wyposażone są w meble biurowe oraz terminal komputerowy z dostępem do sieci internetowej. Użytkownicy bardzo szybko docenili zalety korzystania z wydzielonych pomieszczeń, które są chętnie przez nich rezerwowane od rana do późnych godzin wieczornych.

W salach szkoleniowych sąsiadujących ze SON odbywają się konferencje, seminaria, spotkania z wydawcami, grupowe szkolenia studentów i bibliotekarzy oraz inne imprezy organizowane przez CWINT. W 2016 r. odbyły się m.in.: cykliczna konferencja Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy, seminarium w ramach Tygodnia Otwartej Nauki zatytułowane „Open in Action”, a rok wcześniej XI Ogólnopolska Konferencja Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich z cyklu „Automatyzacja bibliotek” pt. *Biblioteki nowej generacji – nowoczesne narzędzia, usługi, obszary współpracy*. Duża sala konferencyjna oraz mniejsze sale szkoleniowo-warsztatowe służą nie tylko potrzebom CWINT, ale także innych jednostek PWr, które organizują w nich własne konferencje i inne spotkania. Sale te wyposażone są w terminale komputerowe dla uczestników i laptopy dla prowadzących, a jedna z nich także w tzw. ścianę telewizorową. W pomieszczeniach znajduje się nowoczesny sprzęt multimedialny oraz system nagłaśniający. Przy okazji dużych konferencji lub innych uroczystości wykorzystywany jest przestronny hol znajdujący się na

parterze. Służy on m.in. jako miejsce, w którym na czterech dużych ekranach telewizorów można śledzić przebieg konferencji odbywającej się w sali konferencyjnej. Podczas przerwy organizowany jest tam catering dla uczestników.

Od marca 2017 r. działa tzw. Strefa Gier przeznaczona dla studentów i pracowników PWr. Osoby zainteresowane takim sposobem spędzania wolnego czasu mogą odreagować codzienny stres oraz aktywnie zrelaksować się między zajęciami. Do dyspozycji odwiedzających przeznaczono nowoczesne konsole XBOX ONE z opcjonalnym zestawem KINECT oraz zestawy gier wideo.

Budynek Biblioteku został tak zaprojektowany, aby był dostępny także dla osób niepełnosprawnych. Obecnie trwają przygotowania do kolejnego etapu – dostosowania budynku nie tylko pod kątem architektonicznym, ale przede wszystkim informacyjnym. W projekcie biorą udział studenci i opiekun Koła Naukowego Popularyzacji Architektury POP ARCH oraz pracownicy Laboratorium Tyfloinformatycznego.

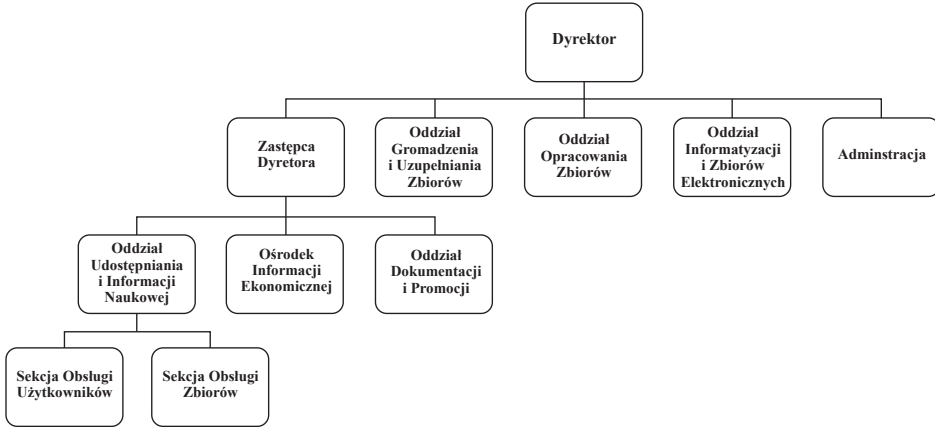
Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej (DCINiE)

1. Informacje ogólne

W 2017 r. Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, a wraz z nim Biblioteka świętują swoje 70-lecie. Przez te lata zmieniała się nazwa Uczelni (Wyższa Szkoła Handlowa – Wyższa Szkoła Ekonomiczna – Akademia Ekonomiczna im. Oskara Langego – Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu) oraz jej usytuowanie (plac Uniwersytecki – ul. Tęczowa – ul. Komandorska). Prace nad tworzeniem biblioteki prywatnej Wyższej Szkoły Handlowej powołanej z inicjatywy i jako własność Towarzystwa Popierania Nauk Ekonomiczno-Handlowych we Wrocławiu rozpoczęły się w marcu 1947 r. Powstała wtedy jednostka pełni nie tylko ważną rolę w procesie naukowym i dydaktycznym w macierzystej uczelni, ale również jest ogólnodostępną biblioteką oraz ośrodkiem informacji ekonomicznej z najbogatszym księgozbiorem z zakresu nauk ekonomicznych na Dolnym Śląsku.

Biblioteka przeniosła się do nowoczesnej siedziby dopiero w 2011 r. – kiedy to jednym z punktów inauguracji roku akademickiego 2011/2012 na Uniwersytecie Ekonomicznym we Wrocławiu było otwarcie Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej (DCINiE). Przeniesienie do nowej przestrzeni, od początku planowanej i zbudowanej zgodnie ze światowymi trendami w architekturze bibliotecznej, było dużym wyzwaniem. System informacyjno-biblioteczny UEW został znacznie uproszczony. Zlikwidowano bibliotekę wydziałową oraz bibliotekę Studium Języków Obcych, a także biblioteki innych jednostek organizacyjnych (instytutów i katedr). Pozostała jedynie bi-

blioteka wydziału zamiejscowego w Jeleniej Górze. W przypadku UEW jest to racjonalne, ponieważ Uczelnia mieści się w jednym kampusie.

Rysunek 2. Schemat organizacyjny Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej (DCINiE) / Biblioteki Głównej

Źródło: opracowanie własne

W Bibliotece poza hierarchiczną strukturą (rys. 2) funkcjonują zespoły zadaniowe powoływane w celu realizacji prac o charakterze doraźnym. Ten sposób działania sprawdził się przy przygotowywaniu zbiorów do przeniesienia do nowej siedziby i jest stale wykorzystywany. Zespoły zadaniowe, w których pracują osoby z różnych jednostek, powołane są do realizacji następujących prac:

- przeprowadzania skontrum,
- prowadzenia zajęć,
- tworzenia repozytorium instytucjonalnego,
- uzupełniania kolekcji UEW w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej,
- redagowania strony internetowej.

Do realizacji niektórych zadań angażowane są także osoby spoza Biblioteki Głównej.

2. Zadania realizowane przez Bibliotekę Główną UEW

Od chwili otwarcia DCINiE jest utożsamiane z Biblioteką Główną UEW, a dyrektor DCINiE jest równocześnie dyrektorem Biblioteki Głównej.

Biblioteka w nowej siedzibie realizuje wszystkie swoje wcześniejsze zadania:

- gromadzi, opracowuje i udostępnia zbiory tradycyjne i źródła elektroniczne (z oferowanych zasobów mogą korzystać wszyscy zarejestrowani czytelnicy

biblioteki, wszelkie ograniczenia wynikają z umów licencyjnych oraz statusu czytelnika),

- realizuje zamówienia międzybiblioteczne,
- tworzy i udostępniana bazę publikacji pracowników i doktorantów UEW (do 2012 jedynie opisy bibliograficzne w bazie Dorobek, aktualnie również dostęp do pełnych tekstów, o ile pozwala na to licencja),
- sporządza zestawienia publikacji na potrzeby sprawozdawczości zewnętrznej (to bibliotekarze przesyłają dane do modułu sprawozdawczego PBN),
- uzupełnia kolekcję UEW w ramach Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej (częściowo we współpracy z uczelnianym wydawnictwem).

Przeprowadzka do DCINiE umożliwiła realizację nowych zadań, na które nie było miejsca lub zapotrzebowania wcześniej:

- czytelnicy otrzymali do dyspozycji nową przestrzeń do pracy i nauki – strefę wolnego dostępu (SWD),
- otwarto Czytelnię Europejską (w ramach Ośrodka Informacji Ekonomicznej), w której znalazło się Centrum Dokumentacji Europejskiej,
- biblioteka odegrała znaczącą rolę w procedurze uzyskania przez UEW akredytacji na dostęp do poufnych mikrodanych Eurostatu i nadal pośredniczy w realizacji procesu udostępniania tych danych,
- własne laboratoria komputerowe (zarządza nimi Biblioteka, a nie Dział Nauczania) pozwalają na prowadzenie zajęć przewidzianych w programie studiów, ale również szkoleń i prezentacji dla zapraszanych grup użytkowników,
- po zakupie skanera powstała pracownia digitalizacji, w której wykonywane są prace na rzecz Biblioteki oraz innych jednostek UEW,
- w budynku znajduje się wypożyczalnia z magazynem skryptów,
- oszklona sala zwana popularnie „akwarium”, która do tej pory służyła jako sala wystawowa oraz miejsce różnego rodzaju wydarzeń (np. w 2017 r. odbyła się tu Wampiriada); obecnie trwają prace koncepcyjne nad zagospodarowaniem tego pomieszczenia,
- w zewnętrznej ścianie budynku zamontowana została całodobowa wrzutnia,
- w całym budynku można korzystać z bezprzewodowego dostępu do internetu,
- budynek jest przystosowany dla osób niepełnosprawnych, szczególnie niewidomych i niedowidzących.

Czytelnik może korzystać z usług Biblioteki również zdalnie. Nie tylko samodzielnie przeszukując zasoby elektroniczne. Także wypełniając dostępne na stronie domowej biblioteki formularze można:

- zgłosić propozycję zakupu,
- złożyć zamówienie do wypożyczalni międzybibliotecznej,

- uzyskać informacje bibliograficzne, ekonomiczne,
- zgłosić uwagi i wyrazić opinię na temat funkcjonowania biblioteki.

Biblioteka wykorzystuje do kontaktów ze swoimi faktycznymi oraz potencjalnymi czytelnikami również media społecznościowe, takie jak Twitter, FaceBook, Instagram i GG.

Od początku funkcjonowania w nowej siedzibie dużą wagę przywiązuje się do budowania relacji pomiędzy czytelnikiem a biblioteką⁴. W nowym budynku można w komfortowych warunkach uczyć się i studiować, ale także brać udział w licznych wydarzeniach organizowanych przez Bibliotekę lub w Bibliotece. Ciekawą inicjatywą był cykl spotkań zatytułowany „Świat jest tym, co opowiedziane” oraz debaty współorganizowane z Przedstawicielstwem Regionalnym Komisji Europejskiej we Wrocławiu przez Centrum Dokumentacji Europejskiej (będące częścią Ośrodka Informacji Ekonomicznej). W 2014 r., przed II turą wyborów na urząd prezydenta Wrocławia, debata kandydatów była transmitowana przez Telewizję Wrocławską z holu biblioteki. W budynku odbywają się Targi Pracy, posiedzenia Kolegium Rektorów Uczelni Wrocławia i Opoli, liczne konferencje, wystawy oraz obrony prac doktorskich.

3. Budynek biblioteki

Budynek był współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007–2013. Okres trwałości projektu skończył się 31 marca 2017 r., w związku z czym można oczekiwać pewnych modyfikacji zarówno w strukturze DCINiE, jak i w funkcjach, jakie będzie pełnił. Bibliotekarze wyrażają nadzieję, że te zmiany będą niewielkie i pozwolą lepiej realizować zadania stawiane przed tzw. „trzecim miejscem”, jakim w ich opinii jest biblioteka.

Uczestnicząc przy tworzeniu studium wykonalności, biorąc udział w naradach z architektami na wszystkich etapach powstawania projektu, aktywnie uczestnicząc w spotkaniach z członkami Komitetu Sterującego inwestycją „Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej”, bibliotekarze mieli istotny wpływ na ostateczny kształt budynku⁵. Zdaniem pracowników, użytkowników oraz wielu odwiedzających DCINiE gości, udało się zbudować dobrą przestrzeń charakteryzującą się cechami opisanymi przez Andrew McDonalda, Tinę Hohmann czy Marco Muscogiurię⁶. Oddany do użyt-

⁴ P. Mildner, M. Zgorzelska, *Kształtowanie więzi czytelnik-biblioteka*, w: *Biblioteka na miarę: przestrzeń, zasoby, usługi*, pod red. M. Świrad, B. Żmigrodzkiej, Wrocław 2016, s. 25–50.

⁵ B. Żmigrodzka, *Udział bibliotekarzy w procesie tworzenia nowej siedziby biblioteki*, w: *Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – biblioteka otwarta*, pod red. B. Żmigrodzkiej, Wrocław 2011, s. 136–166.

⁶ D. Matysiak, *Przestrzeń biblioteczna odpowiedzią na potrzeby czytelnika*, w: *Biblioteka na miarę...*, op. cit., s. 11–25.

kowania 28 września 2011 r. obiekt o kubaturze 31 000 m³ i powierzchni 8200 m² składa się z dwóch części. Można w nim wyróżnić cztery strefy pełniące różne funkcje i dostępne dla różnych grup użytkowników:

- techniczną – obsługiwaną przez służby techniczne UEW, zlokalizowaną w piwnicy pod niższym z budynków oraz na dachach. Można do niej zaliczyć również inne pomieszczenia znajdujące się w budynkach, takie jak np. serwerownie;
- ogólnodostępną – ciąg komunikacyjny na poziomie parteru łączący nie tylko oba budynki centrum, ale również sąsiadujące budynki dydaktyczne. Dzięki temu połączeniu powstało niewielkie patio dostępne z obu budynków Centrum. Jest ono atrakcyjnym miejscem odpoczynku z fontannami, zielenią i ławkami;
- wewnętrzną – dostępną po użyciu kart, przeznaczoną głównie dla pracowników Centrum;
- czytelnianą – to przede wszystkim strefa wolnego dostępu i Czytelnia Europejska.

W niższej, czterokondygnacyjnej części obiektu znajdują się sale seminaryjno-konferencyjne, dydaktyczne (laboratoria komputerowe), Ośrodek Informacji Ekonomicznej z Czytelnią Europejską (Centrum Dokumentacji Europejskiej) oraz pracownie bibliotekarzy. W 2017 r. przeniosło się do tego budynku również Wydawnictwo UEW.

W wyższej, sześciokondygnacyjnej części realizowane są podstawowe usługi biblioteczne. Na czterech piętrach – określanych jako Strefa Wolnego Dostępu, można korzystać ze zbiorów papierowych (znajdujących się na regałach lub zamawianych z magazynu kompaktowego) i elektronicznych Biblioteki. W tej przestrzeni do dyspozycji czytelników przygotowano:

- około 200 tys. woluminów książek i czasopism, ułożonych na regałach według klasyfikacji opracowanej przez bibliotekarzy UEW,
- 290 miejsc (stoliki, pufy, kabiny pracy indywidualnej i grupowej) do nauki i studiowania,
- terminale i komputery,
- automaty do samodzielnego wypożyczania książek (self-checki),
- urządzenia do skanowania .

Na każdym piętrze SWD czytelnikowi pomocą służy dyżurny bibliotekarz. Na pierwszym piętrze znajduje się wydzielona Czytelnia Czasopism Bieżących i Zbiorów Specjalnych – miejsce cichej pracy. Na parterze znajduje się wypożyczalnia z magazynem skryptów, „akwarium”, miejsce na kawiarenkę, która powinna rozpocząć działalność od nowego roku akademickiego. Problemy z kawiarnią oraz zagospodarowaniem „akwarium” (na etapie projektowania zakładano, że będzie w nim księgarnia) wynikały z ograniczonych możliwości generowania przez obiekt przychodów. Po zakończeniu okresu trwałości projektu możliwe jest rozszerzenie funkcji obiektu o komercyjne zasto-

sowania. Dla wygody czytelników na parterze znajduje się kąpiel dla dzieci z zapleczem sanitarnym. Najczęściej jest on wykorzystywany przez wycieczki przedszkolaków lub uczniów młodszych klas szkół podstawowych. W przyziemiu znajduje się samoobsługowa szatnia dla czytelników.

W piwnicach obu budynków poza strefą techniczną znajdują się: „rowerownia” dla pracowników biblioteki, magazyn Oddziału Gromadzenia i Uzupelniania Zbiorów, magazyn kompaktowy z wydzielonym na najcenniejsze zbiory „skarbczykiem”, pracownice konserwacji zbiorów, prysznic dla pracowników.

Obiekt wyposażony jest w 2 windy osobowe oraz 2 windy towarowe do przesyłania książek.

Wnioski

Dosyć pobieżna analiza pozwala zwrócić uwagę na cechy wspólne oraz znaczące różnice między bibliotekami Politechniki Wrocławskiej oraz Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Począwszy od umiejscowienia księgozbioru (lub jego braku w przypadku CWINT) w nowo wybudowanym gmachu, założeń w strukturze organizacyjnej, a skończywszy na przestrzeni w nowych budynkach. Najważniejsze z różnic i podobieństw zostały wypunktowane poniżej:

1. Cechy wspólne bibliotek PWr i UEW:

- zgodnie z założeniem służą nie tylko społeczności akademickiej swoich macierzystych uczelni – korzystają z nich także studenci i naukowcy innych uczelni oraz wszyscy zainteresowani;
- działają w ramach centrów skupiających także inne jednostki Uczelni;
- projekty obu budynków powstały w zbliżonym okresie (CWINT – 3 czerwca 2011 r. podpisano umowę z wykonawcą, 16 listopada 2011 r. odbyła się uroczystość wmurowania aktu erekcyjnego, a 29 marca 2012 r. na dachu budynku zawieszono wiechę; DCINiE – w sierpniu 2007 r. podpisano umowę z firmą architektoniczną na wykonanie projektu budowlanego i wykonawczego⁷);
- z czytelni mogą korzystać wszyscy zainteresowani. Są one otwarte dla użytkowników codziennie (DCINiE od poniedziałku do soboty) do późnych godzin wieczornych; dodatkowo w okresach wzmożonego zainteresowania godziny otwarcia zostają wydłużone;
- strefy dla użytkowników oraz pokoje przeznaczone do pracy indywidualnej i grupowej wyposażone są w stanowiska komputerowe (i/lub terminale) z dostępem do źródeł elektronicznych znajdujących się w ofercie bibliotek. W DCINiE

⁷ Kalendarz budowy zob.: B. Żmigrodzka, op. cit., s. 163–165.

poza terminalami dostępne są również komputery w Czytelni Zbiorów Specjalnych i Czasopism Bieżących oraz w Czytelni Europejskiej;

- budynek DCINiE jest w pełni dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych. W przypadku CWINT ukończono fazę projektową i trwają prace pozwalające wdrożyć plan pełnego dostępu dla wszystkich zainteresowanych.

2. Znaczące różnice:

- Na etapie projektu zdecydowano o rodzaju zbiorów, jakie miały znaleźć się w nowych budynkach. Biblioteka UEW posiada duży księgozbiór z zakresu nauk ekonomicznych rozmieszczony na kilku piętrach nowego gmachu, do którego użytkownicy mają swobodny dostęp. Natomiast w nowym budynku PWr udostępniane są jedynie źródła elektroniczne. Tradycyjne zbiory biblioteczne z zakresu nauk ścisłych i technicznych pozostały w magazynach i czytelnicy w Bibliotece Klasycznej oraz w bibliotekach wchodzących w skład Działu Usług Informacyjnych, w różnych lokalizacjach na terenie kampusu PWr;
- System biblioteczno-informacyjny PWr jest silnie rozbudowany – składa się z 18 bibliotek udostępniających zbiory drukowane i elektroniczne. Sieć biblioteczna UEW po przeprowadzeniu się do nowego budynku została połączona w jedną dużą bibliotekę;
- Dyrektor Biblioteki UEW jest równocześnie dyrektorem DCINiE. Administrowanie budynkiem leży w gestii Biblioteki – wszystkie wydarzenia wymagają akceptacji dyrektora. W Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej zwierzchnikiem wszystkich agend wchodzących w jego skład jest dyrektor Centrum, natomiast częścią biblioteczną kieruje zastępca dyrektora Centrum ds. bibliotek.

Zakończenie

Biblioteki XXI w. to nie tylko nowoczesne gmachy i nowy sposób spojrzenia na zadania dotychczas realizowane, ale także inna, często nowatorska organizacja ich struktury. Powstaje wiele nowych budynków bibliotecznych, odnawiane są i przebudowywane gmachy już istniejące, zmienia się wystrój pomieszczeń oraz ich charakter. Zmiany te dosyć często mają wpływ na funkcjonowanie bibliotek oraz przeobrażenia w obrębie struktury danej jednostki lub nawet uczelni. Centra, w ramach których funkcjonują biblioteki i inne jednostki uczelni, poza podstawowymi zadaniami, pełnią także rolę bibliotek środowiskowych otwartych dla wszystkich zainteresowanych, również dla osób z dysfunkcjami ruchu, wzroku czy słuchu – przeciwdziałając w ten sposób wykluczeniu z powodu niepełnosprawności.

Wydaje się, że cechą wyróżniającą centra informacji naukowej jest ich otwartość na wielu płaszczyznach, np.:

- swobodnego dostępu do zbiorów tradycyjnych i elektronicznych,
- współistnienia różnorodnych miejsc do nauki i studiowania,
- funkcjonowania przestrzeni spotkań – w małych lub dużych grupach,
- dostępności dla osób niepełnosprawnych,
- swobodnego korzystania ze strefy otwartej przez wszystkich zainteresowanych.

W wielu nowych budynkach przewidziano miejsca nie tylko służące do nauki czy pracy naukowej, ale także przestrzeń pozwalającą na odpoczynek i aktywność ruchową (CWINT – Strefa Gier, DCINiE – pokój dla „maluszków”) tym samym wpisując się w ideę tworzenia tzw. trzeciego miejsca – bezpiecznego i komfortowego.

Bibliografia

- Bibliotech. Informacje o projekcie [on-line], [dostęp: 25.06.2017], <http://www.inwestycjeunijne.pwr.wroc.pl/projekt_bibliotech,1011.dhtml>.
- Matysiak D., *Przestrzeń biblioteczna odpowiedzią na potrzeby czytelnika*, w: Biblioteka na miarę: przestrzeń, zasoby, usługi, pod red. M. Świrad, B. Żmigrodzkiej, Wrocław 2016, s. 11–25.
- Mildner P., Zgorzelska M., *Kształtowanie więzi czytelnik-biblioteka*, w: *Biblioteka na miarę: przestrzeń, zasoby, usługi*, pod red. M. Świrad, B. Żmigrodzkiej, Wrocław 2016, s. 25–50.
- Zarządzenie Wewnętrzne 101/2013 z dnia 30 grudnia 2013 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Uczelni.
- Żmigrodzka B., *Udział bibliotekarzy w procesie tworzenia nowej siedziby biblioteki*, w: *Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – biblioteka otwarta*, pod red. B. Żmigrodzkiej, Wrocław 2011, s. 136–166.

The libraries of the 21st century on the example of the Centre of Knowledge and Information of Science and Technology and the Lower Silesia Centre of Scientific and Economic Information

Abstract: The 21st century libraries are a user-friendly place that are open to all, who want spend time on learning, working, meeting friends and resting. In the paper there are two modern academic libraries presented: of the Wrocław University of Technology and of the Wrocław University of Economics. Particular emphasis has been placed on the architectural solutions used in both new buildings and on the roles that libraries play at their home universities. There was an attempt made to compare two libraries – their tasks, functioning and organization of library collections.

Keywords: library building, modern libraries, open space, scientific information centers

---

Część III

Problemy przestrzeni bibliotecznej w ocenie jej użytkowników

Katarzyna Bikowska

Biblioteka Uniwersytecka

Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

Biblioteczna strefa komfortu – przestrzeń społeczna w Bibliotece Uniwersyteckiej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

Streszczenie: Założenia architektoniczne wybudowanego w 2007 r. gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (UWM) uwzględniały stworzenie komfortowych warunków do nauki, pracy i kontaktów towarzyskich. Niestąbnący od 10 lat wzrost zainteresowania użytkowników przestrzenią społeczną Biblioteki zainspirował autorkę artykułu do przeprowadzenia ankiety, która dotyczyła zagadnień biblioteki akademickiej traktowanej jako tzw. trzecie miejsce. Pierwsze badania przeprowadzone w roku akademickim 2010/2011 miały pomóc w odpowiedzi na pytania: czy taka koncepcja biblioteki jest słuszna? Czy użytkownicy mają inne oczekiwania? Badania ankietowe powtórzone w roku akademickim 2016/2017 służyły aktualizowaniu opinii na ten temat, zwracając uwagę na wzrost działalności kulturalno-edukacyjnej Biblioteki Uniwersyteckiej UWM.

Słowa kluczowe: przestrzeń społeczna, biblioteka, badania, Olsztyn, trzecie miejsce

Wyobrażenie świata bez książek, aczkolwiek nie tak katastroficzne jak w powieściach Aldousa Huxleya bądź Raya Bradbury’ego, pojawia się co jakiś czas w kontekście rozważań nad przyszłością bibliotek, a więc prorokowanym już w 1924 r. przez Karola Irzykowskiego zwycięstwem cywilizacji audiowizualnej¹. W 2017 r., kiedy obok świata realnego rozwija się świat wirtualny, zdawałoby się, że biblioteczne budynki nie są już potrzebne. Jest jednak inaczej. Biblioteki cieszą się stałym zainteresowaniem użytkowników i od czasu do czasu ta tendencja ma charakter mody². Warto zastanowić się na tym,

¹ K. Irzykowski, *Dziesiąta muza*, Warszawa 1924.

² Wyniki badań przeprowadzonych przez Pew Research Center wykazały, że tzw. Millennialsi lub Pokolenie Y (urodzeni w latach 1980–2000, aktywnie korzystający z mediów i nowinek cyfrowych) to grupa wiekowa najczęściej odwiedzająca biblioteki w Stanach Zjednoczonych. Badanie prowadzono w 2016 r. i wzięło w nim udział 1,6 tys. ankietowanych. Patrz: A. Geiger, *Millennials are the most likely generation of Americans to use public libraries* [on-line], [dostęp: 18.06.2017], <<http://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/06/21/millennials-are-the-most-likely-generation-of-americans-to-use-public-libraries/>>.

jakie czynniki wpływają na taką sytuację. W artykule poddano analizie zagadnienie **przyjaznego klimatu** biblioteki akademickiej, na który składa się wszystko to, co zapewnia dobre odczucia, czyli m.in. rozwiązania architektoniczne, wyposażenie czy funkcjonalna aranżacja przestrzeni³. Czy tylko te pobudki przyczyniają się do popularności przestrzeni społecznych Biblioteki Uniwersyteckiej UWM w Olsztynie i kojarzone są z uczuciem komfortu przez jej użytkowników?

Pojęcie komfortu

O rozważaniach dotyczących nowoczesnego rozumienia komfortu traktuje książka Witolda Rybczyńskiego *Dom. Krótka historia idei*, w której autor jednoznacznie uczucie komfortu łączy z pojęciem domu. Ponadto badacz wykazuje takie aspekty komfortu, jak: wygoda, przestrzenność, swojskość, fizyczne ułatwienia, prywatność i intymność⁴. Podejście badawcze uznanego architekta znajduje odzwierciedlenie w definicji zawartej w *Słowniku języka polskiego*, według której jest to „ogół warunków zewnętrznych zapewniających człowiekowi wygodę, odznaczających się dostatkami i elegancją lub po prostu stan zaspokojenia potrzeb fizycznych i psychicznych oraz braku kłopotów”⁵. Poszukiwania naukowej definicji pojęcia są, zdaniem Rybczyńskiego, z gruntu bezowocne, gdyż dobre samopoczucie jest dla każdego odczuciem subiektywnym⁶. Dla jednych komfort pojawia się już w momencie zaspokojenia potrzeby, inni, aby go osiągnąć, potrzebują rzeczy czy też urządzeń, które ułatwiają wykonywanie czynności lub kojarzą się z uczuciem przyjemności. Założenie braku jednoznacznego wzorca, dzięki któremu można poczuć się komfortowo, uzasadnia konieczność wyboru strategii badawczej, takiej jak rozmowa, wywiad czy ankieta.

Analitycy zagadnienia komfortu, historyk – John E. Crowley⁷ oraz malarz i projektant – Tomas Maldonado⁸, biorąc pod uwagę perspektywę nauki i technologii, ukazali związki komfortu ze zmianami obyczajów i struktur społecznych. Pod koniec XX w. dynamicznie rozwijający się przemysł technologiczno-komunikacyjny wpłynął niemal na każdą dziedzinę życia. Zmienił się tym samym sposób odczuwania komfortu. Naturalną reakcją były więc naukowe dyskusje na temat zmiany postrzegania tradycyjnych

³ G. Meinardi, *Jak kultura organizacyjna ułatwia proces komunikacji z użytkownikiem w bibliotece instytucyjnej?*, w: *Kultura organizacyjna w bibliotece. Ogólnopolska Konferencja Naukowa: Białystok, 4–6 czerwca 2007*, pod red. H. Brzezińskiej-Stec, Białystok 2008, s. 227–241.

⁴ W. Rybczyński, *Dom. Krótka historia idei*, Gdańsk, Warszawa 1996, s. 229.

⁵ Hasło KOMFORT, w: *Słownik języka polskiego PWN* [on-line], [dostęp: 20.06.2017], <<https://sjp.pwn.pl/sjp/komfort;2564020.html>>.

⁶ W. Rybczyński, op. cit., s. 228.

⁷ J. E. Crowley, *The sensibility of Comfort*, “The American Historical Review” 1999, No. 104, p. 749–782.

⁸ T. Maldonado, *The idea of Comfort*, w: *The Idea of Design*, ed. V. Margolin, R. Buchanan, Cambridge 1996.

przestrzeni społecznych, m.in. bibliotek. Do tej pory traktowane były one jako miejsca usługowe, do których przychodzi się wyłącznie, aby zaspokoić potrzebę, czyli – w przypadku bibliotek, aby wypożyczyć książki.

Komfort w bibliotece – założenia

„Po to jest biblioteka, po to ma się książki w domu, by móc w każdej chwili odnowić zapomniany sen” – stwierdził Patrick Süskind⁹. Autorowi bestsellerowej powieści pt. *Pachnidło* książki kojarzyły się z sentymentalną tęsknotą oraz nieskonkretyzowanym uczuciem wygody. Nie dziwi zatem fakt występowania w jednym zdaniu pojęć takich, jak dom i biblioteka. Potwierdza to tylko popularną na przełomie XX i XXI w. ideę „udomawiania biblioteki”¹⁰.

Dzięki m.in. ciekawej koncepcji „trzeciego miejsca” Raya Oldenburga, amerykańskiego socjologa, organizatorzy i użytkownicy bibliotek XXI w. przemodelowali dotychczasowy sposób myślenia o bibliotece. W opinii jej propagatorów biblioteka powinna stać się miejscem spotkań, czyli przestrzenią, w której spędza się czas, zaraz po domu, pracy lub szkole¹¹. Scott Benett uściślił konieczność zmiany tradycyjnego postrzegania biblioteki jako miejsca usługowego (*service place*) na rzecz traktowania jej jako miejsca nauczania i uczenia się (*learning place*). Według Benetta dbałość o wygodę nauki zarówno indywidualnych użytkowników, jak i mniejszych lub większych liczebnie grup będzie priorytetem w funkcjonowaniu biblioteki¹². Tendencja znalazła odzwierciedlenie nie tylko w licznych publikacjach, ale również w projektach nowo powstałych czy rewitalizowanych pomieszczeń bibliotecznych¹³. Biblioteka zaczęła być postrzegana jako miejsce naukowej wspólnoty i współpracy w nauce¹⁴.

Powyższe założenia podsumowano i wizualizowano w formie piramidy przestrzennych potrzeb użytkowników. Badacze bibliotek uniwersyteckich w Kanadzie, Heather V. Cunningham i Susanne Tabur, poparli schematy, które na początku XXI w. preferowali architekci i bibliotekarze, umieszczając u podstawy piramidy dostęp i sprzężenie (obejmujące lokalizację stref, kolekcji, informacji i sieci), następnie użytkowników i działania (obejmujące czytanie, pisanie, współpracę, meble, narzędzia, sprzęt i elastyczność),

⁹ M. Skowrońska, *Jak u siebie. Zamieszkanie i komfort*, Kraków 2015, s. 50–51.

¹⁰ L. Waxman, *The coffee shop: social and physical factors influencing place attachment*, “Journal of Interior Design” 2006, Vol. 31, No. 3, p. 47.

¹¹ R. Oldenburg, *The Great Good Place: Cafes, Coffee Shops, Community Centers, Beauty Parlors, General Stores, Bars, Hangouts, and How They Get You Through the Day*, New York 1989.

¹² S. Benett, *Libraries Designed for Learning*, Washington D.C. 2003, s. 4.

¹³ *Library as Place: Rethinking Roles, Rethinking Space*, Washington, D.C. 2005.

¹⁴ S. E. Montgomery, J. Miller, *The Third place: The Library as collaborative and community space in a time of fiscal restraint*, in: *Leveraging Library Resources in a World of Fiscal Restraint and Institutional Change*, ed. K. B. Gunn, E. Dankert Hammond, London, New York 2013, p. 96–106.

wskazując tym samym najbardziej podstawowe potrzeby użytkowników biblioteki¹⁵. Wyższe poziomy piramidy to komfort i wizerunek (zawierający poczucie i atmosferę nauki), towarzyskość (obejmujący społeczność, niezależność, ciszę, hałas i grupę) rozumiana jako najwyższy atrybut poziomu komfortu i poczucia idealnego miejsca uczenia się.

Zapewnienie komfortowego pobytu użytkownika w bibliotece stało się równie istotnym i niezwykle aktualnym celem pracy bibliotekarza, podobnie jak wypożyczenie materiałów czy udzielenie informacji. Nabyciu praktycznych umiejętności w tworzeniu gościnnej i wygodnej przestrzeni ma służyć Europejski Wolontariat EVS, realizowany w ramach Programu Erasmus+ na przełomie 2017/2018 w formie dziesięciomiesięcznego stażu pt. „Comfort zone – Library”. Wolontariusze uczestniczą w tworzeniu inicjatyw mających uprzyjemnić pobyt w bibliotekach Klajpedy (Litwa)¹⁶.

Komfort nauki w bibliotece – praktyka

Zdaniem Renaty Ciesielskiej-Kruczek na poczucie intymności i komfortu nauki w bibliotece zarówno czytelników, jak i pracujących w niej bibliotekarzy mają wpływ m.in. takie czynniki, jak: oświetlenie, kolorystyka, umeblowanie czy atmosfera spokoju¹⁷.

Niezwykle ważnym czynnikiem jest także lokalizacja biblioteki. Jeśli znajduje się ona w centrum miasta i jest łatwo rozpoznawalnym punktem na jego mapie, automatycznie staje się miejscem spotkań lokalnej społeczności¹⁸. W przypadku bibliotek akademickich szczególnie istotne są relacje z uczelnią, dla której biblioteka stanowi wsparcie, m.in. dydaktyczne, naukowe i informacyjne. Uczestnictwo w sieci kontaktów z otoczeniem pozwala na większy dostęp do wiedzy, zwiększenie elastyczności i poprawę koordynacji działania¹⁹.

We właściwym rozumieniu zarządzania wydajnością nauki kluczowe jest zarządzanie stresem i eliminowanie szumu informacyjnego²⁰. Funkcjonowanie tradycyjnej biblioteki traktowanej jako „świątynia wiedzy” może być obecnie (tj. w drugiej dekadzie XXI w.) nieco utrudnione. Nowe nawyki komunikacyjne nie sprzyjają refleksyjnej aktywności

¹⁵ H. Cunningham, S. Tabur, *Learning space attributes: reflections on academic library design and its use*, „Journal of Learning Spaces” 2012, Vol. 1, No. 2 [on-line], [dostęp: 18.06.2017], <<http://libjournal.uncg.edu/jls/article/view/392/283>>.

¹⁶ Information Comfort zone Library Lithuania [on-line], [dostęp: 5.06.2017], <<http://www.cei-sz.eu/wp-content/uploads/2017/05/Information-Comfort-zone-Library-Lithuania.pdf>>.

¹⁷ R. Ciesielska-Kruczek, *Przestrzeń biblioteczna – miejscem nauki, działalności społeczno-kulturalnej, pracy*, w: *Fizyczna przestrzeń biblioteki*, pod red. M. Wojciechowskiej, Gdańsk 2013, s. 40.

¹⁸ A. Kowalska, U. Matoga, *Organizacja pracy bibliotek w kulturze zachodniej na przykładzie bibliotek austriackich i szkockich. Doświadczenia ze szkoleń i wyjazdów zagranicznych*, w: *Fizyczna przestrzeń biblioteki*, s. 153.

¹⁹ E. Kierejczuk, *Kultura organizacyjna jako niematerialny zasób biblioteki*, w: *Kultura organizacyjna w bibliotece*, s. 118.

²⁰ A. White, *From Comfort Zone to Performance Management*, Baisy-Thy 2008, p. 2 [on-line], [dostęp: 18.06.2017], <<https://pdfs.semanticscholar.org/e5a4/2a4c5e58b82a7308a281929d2d842943f26e.pdf>>.

użytkowników biblioteki. Do wzrostu poziomu hałasu w budynkach bibliotecznych przyczyniają się nowe narzędzia i oprogramowanie telekomunikacyjne (smartfony, wykorzystywane na terminalach komputerowych aplikacje sieci społecznościowych typu Facetime czy komunikatory, takie jak Skype)²¹.

Celem wewnętrznej aranżacji przestrzeni biblioteki stała się rozsądna lokalizacja różnych stref. We współczesnej literaturze z zakresu bibliotekoznawstwa wiele uwagi poświęcono projektowaniu i badaniu przestrzeni uczenia się oraz dostosowania jej do potrzeb użytkowników. Zdaniem rosyjskiego badacza Viktora Zverevicha podział na strefy powinien być prowadzony w taki sposób, aby dostarczyć użytkownikom maksymalnie komfortowe warunki pracy, umożliwić skuteczniejsze usługi o różnorodnym zakresie, zminimalizować możliwość „wpadania na siebie” korzystających z bibliotek i upewnić się, że wszystkie elementy przestrzeni bibliotecznej spełniają wymogi przepisów sanitarnych i technicznych²². Badania środowiska akademickiego Wielkiej Brytanii dowiodły słuszności wspomnianych założeń. Dwupiętrowy budynek Bognor Regis Learning Resource Centre podzielono na 5 głównych stref: A – sale do nauki IT, B – kawiarnie, C – miejsca i stanowiska do nauki grupowej i indywidualnej oraz społecznościowego uczenia się, D – grupowe, indywidualne strefy i punkty cichej pracy (ang. *quiet study*) oraz E – miejsca do nauki w ciszy (*silent study*). Najpopularniejsze wśród adresatów przestrzeni okazały się kabiny dla grup, strefa ciszy oraz strefy pracy grupowej. Pozostałe miejsca: dwa patia, strefy wypoczynkowe, miejsca do siedzenia na zewnątrz budynku i dwa ogrody na dachu wykorzystywane były w większym stopniu jako strefa relaksu i wypoczynku niż nauki²³.

Narzędzia do budowania strefy komfortu w bibliotece znajdują się również w nieformalnej przestrzeni wirtualnej²⁴. Biblioteczne profile na Facebooku, newslettery, blogi czy kanały na YouTube oraz galerie zdjęć na Instagramie sprawiają, że kontakt z użytkownikiem pozbawiony jest technologicznych i fizycznych barier. Komunikacja za pomocą komunikatorów (typu Messenger czy Twitter) odbywa się w czasie rzeczywistym i ma charakter mniej formalny niż rozmowa z bibliotekarzem w bibliotece. Biblioteka zyskuje wizerunek profesjonalnej instytucji, która szybko reaguje w nagłych sytuacjach, a tym samym dostarcza użytkownikowi pożądanego uczucia komfortu.

²¹ B. E. Massis, *In the library: quiet place endures*, "New Library World" 2012, Vol. 113, No. 7/8, p. 396–399 [on-line], [dostęp: 18.06.2017], <<https://doi.org/10.1108/03074801211245084>>.

²² V. Zverevich, *A contemporary library's space: definition, arrangement, development*, in: *Libraries and Information Resources in the Modern World of Science, Culture, Education and Business* [Electronic Resource]: Conference Proceedings, Moscow 2011, Russian National Public Library for Science and Technology [on-line], [dostęp: 23.05.2017], <www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2011/disk/085.pdf>.

²³ W. Ellison, *Designing the learning spaces of a university library*, "New Library World" 2016, Vol. 117, No. 5/6, p. 299 [on-line], [dostęp: 18.06.2017], <<https://doi.org/10.1108/NLW-01-2016-0006>>.

²⁴ J. Lippincott, *Information commons: meeting millennials needs*, "Journal of Library Administration" 2012, Vol. 52, No. 6–7, p. 538–548.

Biblioteki rozbudowuje się coraz bardziej poza swoją wewnętrzną przestrzeń, aby stały się prawdziwymi centrami życia swojej społeczności. W związku z ewolucją roli biblioteki w społecznej komunikacji zwiększył się zakres pełnionych przez nią funkcji, do których można zaliczyć: informowanie, wspieranie kształcenia, realizację zadań intelektualnych i estetycznych, rozrywkę, substytucję i integrację²⁵. Czy Biblioteka Uniwersytecka UWM w Olsztynie spełnia je i czy odbierana jest przez lokalną społeczność jako ważny na co dzień ośrodek jej życia?

Inicjatywny społecznościowe Biblioteki Uniwersyteckiej UWM

Nowy gmach Biblioteki Uniwersyteckiej UWM w Olsztynie już od momentu oddania go do użytku (październik 2007 r.), dzięki atrakcyjnym i otwartym przestrzeniom oraz usytuowaniu go w środku kampusu studenckiego, umożliwia organizowanie różnych wydarzeń edukacyjno-kulturalnych. Do najczęstszych form dodatkowej aktywności w Bibliotece należy organizacja lub koordynacja: wystaw i wernisaży, prelekcji, pokazów filmowych, spotkań autorskich, koncertów, warsztatów, happeningów, gier towarzyskich, a także audycji radiowych i telewizyjnych. Intensyfikację działań wspierających promocję kultury i edukacji w przestrzeniach Biblioteki Uniwersyteckiej UWM zaobserwowano po utworzeniu Zespołu ds. Promocji (marzec, 2015) przeorganizowanego następnie w Sekcję Promocji Biblioteki Uniwersyteckiej (kwiecień, 2016).

W budowaniu oryginalnej strategii marketingowej Biblioteki Uniwersyteckiej UWM pomocne okazało się inicjowanie i organizowanie własnych wydarzeń kulturalnych, takich jak np. Biblioteka Kulturalna. Jest to cykl filmowy (ok. 20 pokazów rocznie) zapoczątkowany w 2008 r., który w międzyczasie rozrósł się i ewoluował. Udostępniona na potrzeby realizacji Biblioteki Kulturalnej sala 116 Biblioteki Uniwersyteckiej UWM znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie przestrzeni otwartej dla użytkowników, tj. antresoli. Cykl spotkań edukacyjno-kulturalnych realizowany w ramach projektu ma swój odrębny profil na portalu społecznościowym Facebook, gdzie umieszczane są zapowiedzi i relacje z wydarzeń. Obok projekcji filmowych w formie serii filmów ułożonych tematycznie (np. Czeskie Kino, Wcielenia Sherlocka Holmesa), projekt zyskał od 2016 r. nową usługę pt. Zamów pokaz! Użytkownicy (przede wszystkim pracownicy naukowcy) zamawiają konkretny tytuł z zasobów DVD Biblioteki, aby zaprezentować go swoim studentom.

W ramach Biblioteki Kulturalnej realizowano również inne projekty, m.in. serię wykładów poświęconych różnym aspektom popkultury oraz popularną Bibliotekę Podróżnika (od 2015 r., ok. 15 spotkań rocznie), czyli cykl relacji podróżniczych studentów, obecnych i emerytowanych pracowników UWM czy gości z innych uczelni w Polsce.

²⁵ J. Wojciechowski, *Biblioteka w komunikacji publicznej*, Warszawa 2010, s. 149–179.

Nowy trend aktywizacji użytkowników bibliotek, czyli tzw. grywalizacja, dotarła również w przestrzenie bibliotek akademickich. Dużym powodzeniem wśród użytkowników Biblioteki Uniwersyteckiej UWM cieszą się tzw. rozGrywki w Bibliotece. Dzięki współpracy z Akademickim Klubem Miłośników Fantastyki „Olifant” projekt ewoluował do minikonwentu gier miłośników gier towarzyskich, czyli Gamegrindera.

Biblioteka Uniwersytecka UWM w Olsztynie bierze również udział w przygotowaniu imprez naukowych i kulturalnych organizowanych przez UWM. Są to m.in. Olsztyńskie Dni Nauki i Sztuki (od 2009 r.), Europejska Noc Naukowców (od 2016 r.), Studenckie Juwenalia, czyli tzw. Kortowiada (od 2016 r.). Przygotowywane warsztaty, gry, debaty Oxfordzkie itp. są częścią wybranych wydarzeń o zasięgu ogólnopolskim związanych z promocją czytelnictwa, nauki i kultury, takich jak Ogólnopolski Tydzień Bibliotek (od 2014 r.), Tydzień Otwartej Nauki (od 2015 r.), Noc Bibliotek (od 2016 r.).

Większość widowisk organizowana jest w otwartych przestrzeniach Biblioteki, czyli w holu (parter), na antresoli oraz na dziedzińcu pod kopułą (I piętro), gdzie tradycyjnie w grudniu umieszczana jest oryginalna biblioteczna choinka.

Koordinacja działalności wystawienniczej przez Sekcję Promocji przyczyniła się do zwiększania ilości ekspozycji i poszerzenia kręgu osób wystawiających swe dzieła w Bibliotece Uniwersyteckiej UWM. Miejsca wystawowe przyciągają artystów z Wydziału Sztuki UWM, regionu Warmii i Mazur, kraju i ze świata (np. Chorwacja). Z kolei ogród zimowy wykorzystywany jest chętnie do organizacji wernisaży czy promocji książek. Warto wspomnieć również o różnorodności form wystawienniczych – od nowatorskich podwieszanych papierowych belek, rollupów, naklejek na szyby, po tradycyjne, wieszane na ścianach lub umieszczane na sztalugach obrazy. Wszystko w przestrzeni spotkań i nauki Biblioteki Uniwersyteckiej UWM w Olsztynie.

Badania przestrzeni społecznej w BU UWM – konstrukcja ankiety

Niesłabnący od 10 lat wzrost zainteresowania użytkowników przestrzenią społeczną Biblioteki zainspirował autorkę artykułu do przeprowadzenia ankiety, która dotyczyła zagadnień biblioteki akademickiej traktowanej jako tzw. trzecie miejsce. Oprócz miejsc typowo bibliotecznych, w Bibliotece Uniwersyteckiej UWM funkcjonują tzw. przestrzenie społeczne, czyli antresola i ogród zimowy oraz kawiarnia („Biblioteka Cafe”) i księgarnia („Arche”).

Pierwsze badania przeprowadzone w roku akademickim 2010/2011 miały pomóc w odpowiedzi na pytanie: czy Biblioteka Uniwersytecka UWM w Olsztynie spełnia rolę „trzeciego miejsca” w społeczności akademickiej?²⁶. Badania ankietowe powtórzone

²⁶ Wyniki badań patrz: S. Baran, K. Bikowska, *Przestrzeń społeczna w nowoczesnej bibliotece akademickiej miejscem nauki i spotkań*, w: *Biblioteka jako „trzecie miejsce” – międzynarodowa konferencja*

w roku akademickim 2016/2017 służyły aktualizowaniu opinii na ten temat, uwzględniając wzrost działalności kulturalno-edukacyjnej Biblioteki Uniwersyteckiej UWM (np. w 2010 r. zorganizowano 5 wystaw, zaś w 2016 już 16) oraz zmiany demograficzne. W roku akademickim 2010/2011 liczba studentów UWM wynosiła 31 494, zaś aktywnych użytkowników Biblioteki 21 831 osób. Interesujący jest fakt, iż liczba studentów UWM, zgodnie z ogólnopolską tendencją, zmniejszyła się w roku akademickim 2016/2017 do 23 205, a liczba aktywnych użytkowników Biblioteki utrzymała się na tym samym poziomie, tj. 21 832.

Aby uzyskać odpowiedzi na pytania badawcze, ponownie posłużono się popularnym narzędziem, jakim jest ankieta. Kwestionariusz ankiety wręczano osobom odwiedzającym budynek Biblioteki Uniwersyteckiej podczas ich pobytu na antresoli (I piętro) i w ogrodzie zimowym (II piętro).

Badania pierwotne przeprowadzono na przełomie grudnia 2010 r. i stycznia 2011 r. (4 tygodnie), zaś badania porównawcze trwały od 22 maja do 18 czerwca 2017 r. (4 tygodnie). Ankiety rozdane w 2010/2011 r. wypełniło 420 respondentów, a w 2017 r. – 258 osoby. Jak wynika z obserwacji, mniejsza liczba wypełnionych ankiet spowodowana była rozpoczęciem rekrutacji kandydatów na studia na UWM w Olsztynie. Biura rekrutacji umiejscowione były na pierwszym piętrze (antresola) gmachu Biblioteki, co powodowało ograniczenie miejsca do nauki dla użytkowników oraz dodatkowy hałas. Drugim zniechęcającym czynnikiem do wypełniania ankiet był opór powtórnego wypełniania kwestionariuszy przez tzw. stałych bywalców otwartych przestrzeni Biblioteki Uniwersyteckiej UWM.

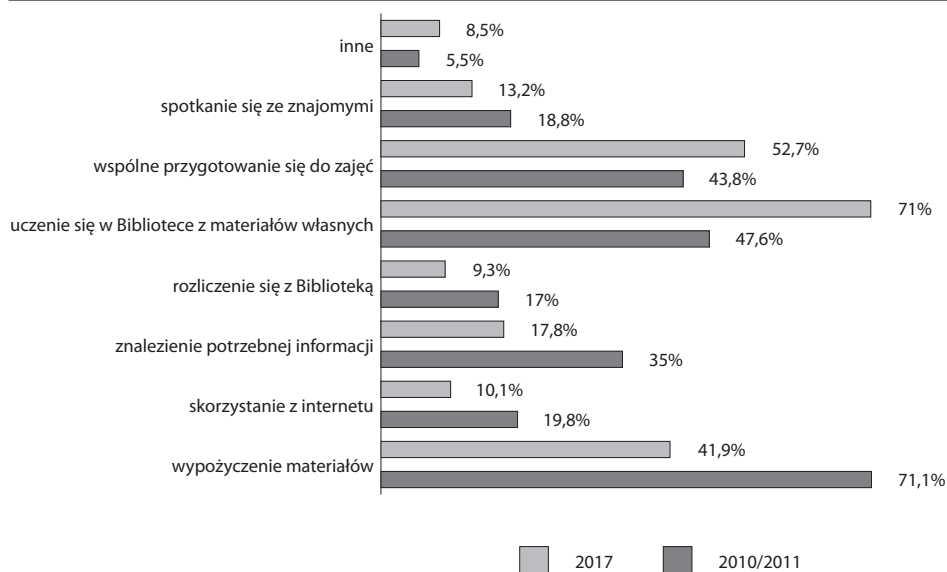
Arkusze ankiet zawierał 10 pytań wielokrotnego wyboru, w tym 8 pytań półotwartych i 2 zamkniętych. W 8 pytaniach pozostawiono możliwość dopisania własnych spostrzeżeń, z czego w drugim badaniu skorzystała znacznie większa liczba ankietowanych. Warto również nadmienić, że w pierwszych badaniach respondenci wybierali częściej kilka wariantów odpowiedzi niż sugerowany jeden (główny).

Przestrzeń społeczna w BU UWM – analiza wyników

Analiza odpowiedzi udzielonych na pytanie pierwsze wskazała cel przyjscia do Biblioteki Uniwersyteckiej UWM (rys. 1).

Wyniki badań wykazały interesującą zmianę preferencji użytkowników Biblioteki, którzy w 2017 r. przybywali do niej głównie po to, aby uczyć się z materiałów własnych (71% udzielonych odpowiedzi) oraz aby wspólnie przygotować się do zajęć (52,7%). Trzy lata po otwarciu gmachu najważniejszym celem odwiedzin Biblioteki było wypożyczenie

Rysunek 1. Główny cel przyścia do Biblioteki (Pytanie 1)

Źródło: badania własne

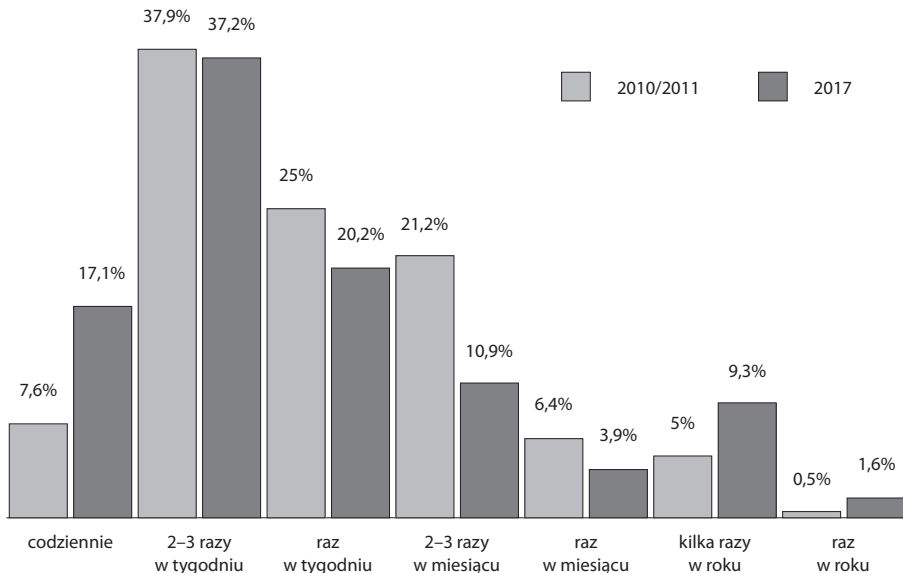
materiałów, po dziesięciu latach stało się to trzecim powodem przybycia (41,9%). Można przypuszczać, że spadek zainteresowania fizyczną wizytą w bibliotece spowodowany był łatwiejszym dostępem do coraz popularniejszych wśród użytkowników zasobów elektronicznych. Biblioteka Uniwersytecka UWM zaimplementowała do własnego środowiska sieciowego system zdalnego dostępu do baz danych HAN oraz multiwyszukiwarę PRIMO.

Analiza odpowiedzi pierwszego pytania potwierdziła coraz popularniejszy trend postrzegania Biblioteki jako miejsca nauki i spotkań. Jak wykazały badania oceny potrzeb użytkowników w zakresie przestrzeni i miejsca, przeprowadzone w Bibliotece Uniwersytetu Nowej Południowej Walii (UNSW) przez Kayle Bailin, „technologia i zdalny dostęp izolują ludzi, natomiast biblioteka fizyczna łączy”²⁷. Donald Robert Beagle opisał ową tendencję w swoich badaniach i zauważył, że w opinii użytkowników bibliotek akademickich w XXI w. biblioteczna przestrzeń informacji (*information commons*), czyli zapewnienie studentom dostępu do informacji, zarządzanie nimi i tworzenie ich w jednym miejscu, jest równie ważna jak przestrzeń nauki (*learning commons*). Zasoby biblioteczne w strefie nauki organizowane są w ten sposób, aby przede wszystkim wspierać efekty uczenia się zdefiniowane przez proces współpracy.

Przebieg społeczna (antresola, ogród zimowy) Biblioteki Uniwersyteckiej UWM w Olsztynie stanowi strefę komfortu do wspólnej lub samodzielnej nauki. Założenie to

²⁷ K. Bailin, *Changes in Academic Library Space: A Case Study at The University of New South Wales*, „Australian Academic & Research Libraries” 2011, Vol. 42, No. 4, p. 343.

uwierzytelnia również fakt deklaracji częstszych wizyt w Bibliotece, który wyłonił się po analizie odpowiedzi udzielonych na pytanie drugie (rys. 2).

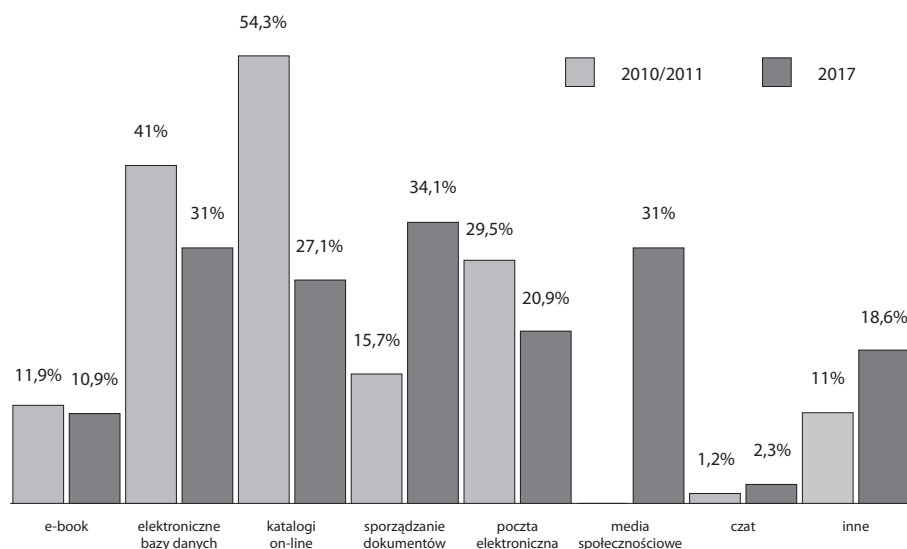
Rysunek 2. Częstotliwość odwiedzin Biblioteki (Pytanie 2)

Źródło: badania własne

Bibliotekę Uniwersytecką UWM odwiedzano zazwyczaj 2–3 razy w tygodniu (37,2%). Co czwarty ankietowany zadeklarował, że odwiedza Bibliotekę co najmniej raz w tygodniu. Niewiele mniejsza grupa respondentów zapewniła, iż przychodzi poczytać się lub wypożyczyć książkę codziennie (17,1%). Można przypuszczać, iż 10 % wzrost codziennych wizyt (w porównaniu z badaniem przeprowadzonym siedem lat wcześniej) zyskał kosztem spadku w deklaracjach odwiedzin Biblioteki 2–3 razy w miesiącu (10,9%). Korzystna tendencja w analizie częstotliwości odwiedzin Biblioteki potwierdza obserwacje, iż użytkownicy lubią i chcą często odwiedzać jej gmach oraz, co również ważne, zostać w nim na dłużej.

Ogromna popularność urządzeń mobilnych i łatwość dostępu do internetu wpłynęły na reorganizację przestrzeni Biblioteki Uniwersyteckiej UWM w Olsztynie. Powszechnie używanie laptopów, tabletek czy smartfonów spowodowało m.in. większe zapotrzebowanie na dostęp do gniazdek elektrycznych, a mniejsze do korzystania z komputerów stacjonarnych. Stacjonarny dostęp do internetu jest możliwy na 168 stanowiskach komputerowych, przy których tworzone dokumenty tekstowe można odpłatnie wydrukować w Bibliotece. Dostęp do internetu za pomocą urządzeń przenośnych, np. w telefonie ko-

mórkowym, zmniejszył zapotrzebowanie na udostępnianie go w Czytelnii Internetowej, co w konsekwencji spowodowało jej likwidację pod koniec 2015 r. Docenioną przez użytkowników dogodnością okazał się internat bezprzewodowy (sieć Eduroam), z którego mogą swobodnie korzystać studenci oraz pracownicy UWM. O cel korzystania z internetu w Bibliotece zapytano w pytaniu trzecim ankiety (rys. 3).

Rysunek 3. Cel wykorzystywania internetu w Bibliotece (Pytanie 3)

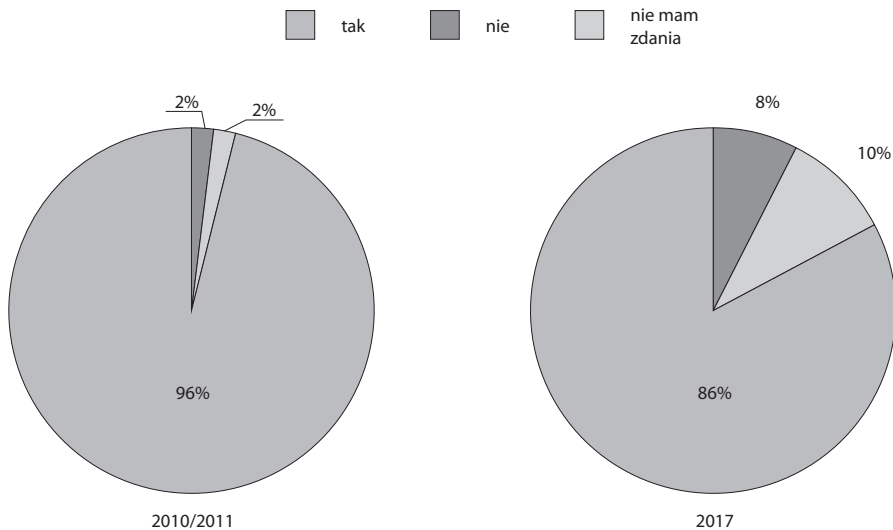
Źródło: badania własne

Przeprowadzone badania wykazały znaczące różnice w wykorzystaniu internetu przez respondentów w 2010/2011 i 2017 r. Po dziesięciu latach funkcjonowania w nowym gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej UWM jej użytkownicy najczęściej korzystają z internetu, aby sporządzić dokument tekstowy (34,1%), wykorzystując go w celach edukacyjnych (siedem lat wcześniej głównym celem wirtualnej aktywności było skorzystanie z katalogu on-line). Co trzeci respondent korzystał z bibliotecznej sieci, aby przejrzeć elektroniczne bazy danych oraz profile założone na mediach społecznościowych²⁸. Kolejne powody korzystania z internetu w Bibliotece to korzystanie z katalogu on-line (27,1%) i sprawdzenie poczty elektronicznej (20,9%). Internet wykorzystywany jest obecnie przez respondentów zarówno w celach samokształceniowych, jak i towarzyskich.

²⁸ W kwestionariuszu z 2010/2011 w kafeterii odpowiedzi nie było opcji „media społecznościowe”. Z uwagi na ogromną ich popularność dodano tę opcję w kafeterii odpowiedzi pytania 3 ankiety wykorzystanej w badaniach w 2017 r. Jest to jedyna różnica w budowie kwestionariusza ankiet wykorzystanych do przeprowadzenia obu badań.

Znamienne, że prawie co piąty ankietowany w pytaniu 3 wskazał odpowiedzi „inne” i dopisał informację, iż nie korzysta z internetu dostępnego w Bibliotece, bo posiada własny. Równie ważnym czynnikiem wpływającym na sposób użytkowania zasobów elektronicznych użytkowników Biblioteki Uniwersyteckiej była implementacja systemu HAN. Dzięki możliwości korzystania z baz danych czy czasopism, po jednorazowym zalogowaniu się na swoje konto, uprawnieni nie mieli obowiązku już przychodzić w tym celu do Oddziału Informacji Naukowej czy czekać na hasło wysyłane przez dany oddział drogą mailową. Zaobserwowane zjawiska i wdrożone rozwiązania dowodzą słuszności decyzji o reorganizacji przestrzeni Biblioteki. Stała się ona dzięki temu wygodniejsza w korzystaniu i przystosowana do aktualnych potrzeb użytkowników.

W kolejnym pytaniu ankiety poproszono uczestników badania o opinię na temat atrakcyjności wnętrza Biblioteki (rys. 4).

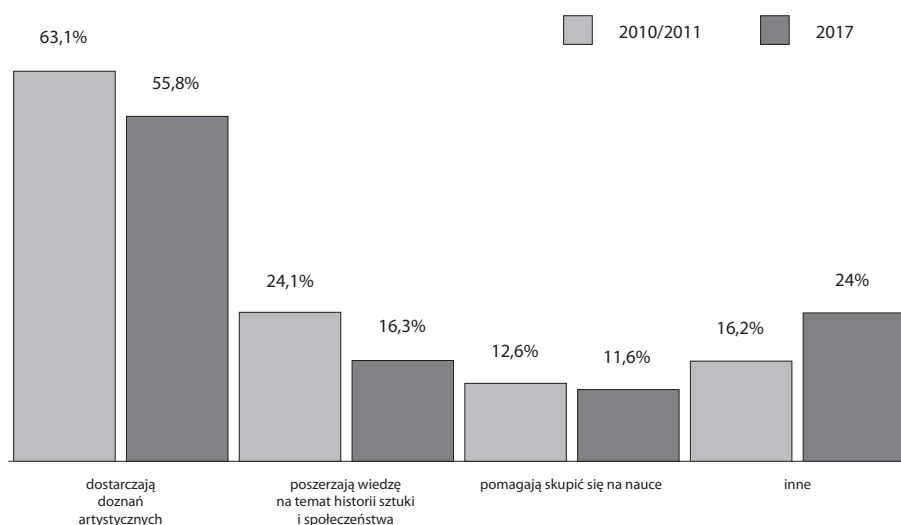
Rysunek 4. Ocena atrakcyjności wnętrza Biblioteki Uniwersyteckiej UWM (Pytanie 4)

Źródło: badania własne

Zdecydowana większość użytkowników (82%) pozytywnie oceniła przestrzeń biblioteki. Tylko 8% spośród ankietowanych wyraziło negatywną opinię na ten temat, zaś 10% nie miało zdania. Mimo upływu czasu i widocznych na wyposażeniu efektów użytkowania, Biblioteka Uniwersytecka nadal jest dobrze odbierana przez jej użytkowników. Pomagają z pewnością w tym działania merchandisingowe, wykorzystujące walory architektoniczne budynku bibliotecznego, tj. naturalne oświetlenie (przeszklone dachy nad

antresolą, ogrodem zimowym i dziedzińcem) oraz wygodne fotele czy kolorystyka²⁹. Rośnące zapotrzebowanie użytkowników Biblioteki na komfortowe i przestawne siedziska (w czasie badania ponad 120 sztuk foteli), wykorzystywane do modelowania własnych stref nauki, zmobilizowało pracowników Biblioteki do utworzenia tzw. strefy puf oraz systematycznego dostawiania krzeseł i stolików³⁰.

Dzięki korzystnym warunkom ekspozycyjnym (otwartość, relingi ścienne, szafy wystawowe) antresola stała się atrakcyjnym miejscem, gdzie ekspozowane są dzieła malarzkie, grafika czy rzeźby. Dlatego też w kolejnym pytaniu ankiety poproszono respondentów o ocenę wpływu przestrzeni wystawowej na użytkowników Biblioteki (rys. 5).

Rysunek 5. Ocena oddziaływania ekspozycji umieszczonych na antresoli Biblioteki (Pytanie 5)

Źródło: badania własne

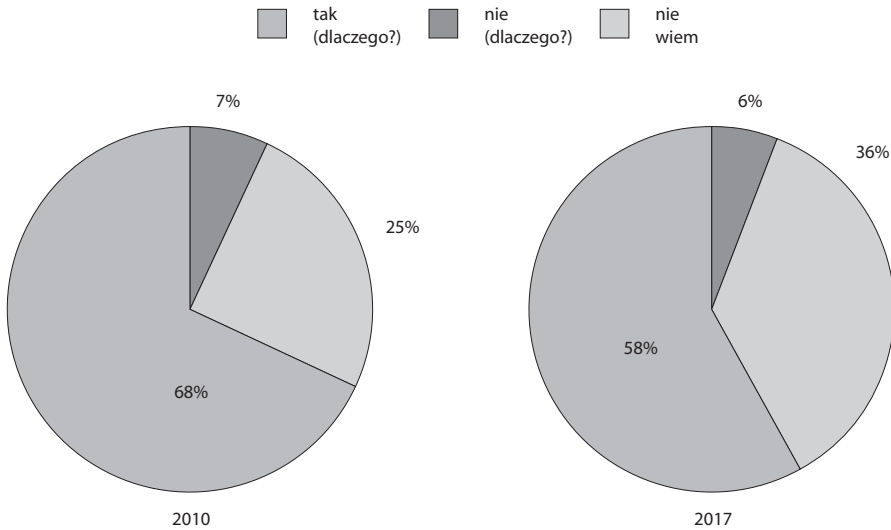
Ponad połowa ankietowanych (55,8%) stwierdziła, że ekspozycje umieszczone na antresoli Biblioteki dostarczają im doznań artystycznych. Prawie co czwarta odpowiedź (24%) dotyczyła wskazania innych doznań, związanych z odbiorem wystaw. Uczestnicy badania dopisali własne spostrzeżenia, spośród których 68% zawierało uwagi o braku wpływu ekspozycji na ankietowanych, a 34% odnosiło się do tworzenia przez nie odpo-

²⁹ E. Rudnicka, *Kultura organizacyjna w przestrzeni społecznej biblioteki jako elementy merchandisingu. na przykładzie Biblioteki Uniwersyteckiej UWM w Olsztynie*, „Forum Bibliotek Medycznych” R. 8, 2015, nr 1 (15), s. 27.

³⁰ Granatowe puffy z logiem firmy doradczo-konsultingowej KPMG otrzymano w ramach realizacji Programu Biblioteka KPMG oraz zwycięstwa w ogólnopolskim konkursie organizowanym przez firmę KPMG Poland na Najpopularniejszą Bibliotekę w Polsce (edycja w 2014 r.).

wiedniego nastroju. Co ciekawe, badania przeprowadzone w nieformalnych przestrzeniach nauki na Uniwersytecie w Sheffield dowiodły, iż studenci do samodzielnej i wielogodzinnej nauki wybierają najczęściej właśnie galerię³¹.

Uwarunkowania architektoniczne, wyposażenie techniczne czy wystrój Biblioteki Uniwersyteckiej UWM mają istotne znaczenie na postrzeganie jej jako miejsca spotkań. Kolejne pytanie ankiety poświęcone było ocenie Biblioteki jako atrakcyjnego miejsca spotkań (rys. 6).

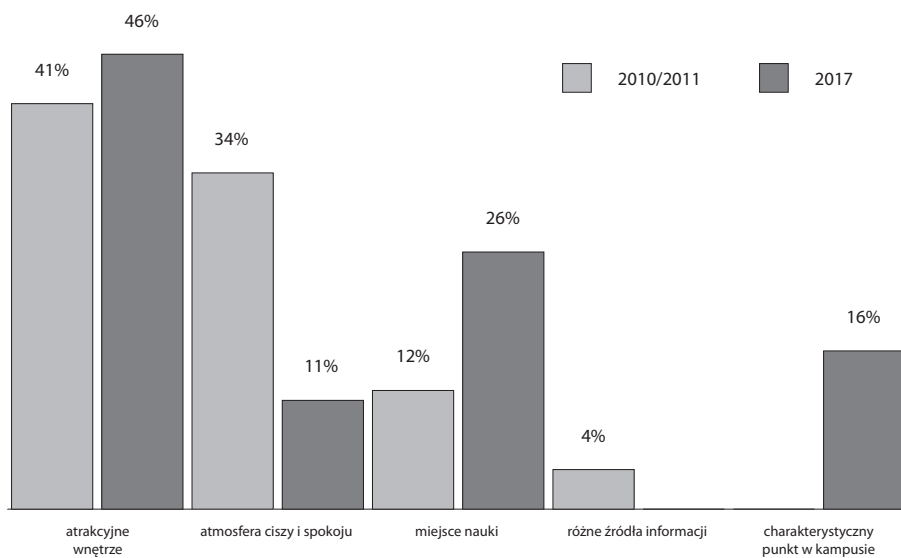
Rysunek 6. Ocena Biblioteki jako atrakcyjnego miejsca spotkań (Pytanie 6)

Źródło: badania własne

W dalszym ciągu (porównując dwa badane okresy) Biblioteka Uniwersytecka UWM w Olsztynie odbierana jest jako miejsce przyjazne spotkaniom.

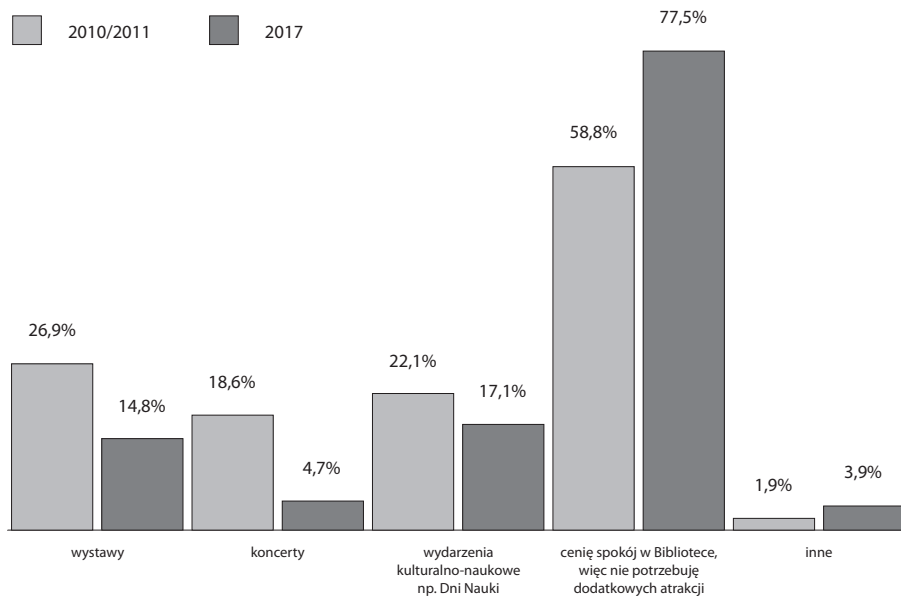
Zdaniem respondentów spotkaniom towarzyskim w Bibliotece sprzyjają m.in. atrakcyjne wnętrza, czyli miękkie fotele, pastelowe kolory, miękkie wykładziny oraz dużo roślinności (46% spośród 58% pozytywnych odpowiedzi) (rys. 7). Interesującym jest fakt, iż kolejny powód wpływający na podniesienie atrakcyjności Biblioteki traktowanej jako miejsce spotkań, to umożliwienie wspólnej nauki (26%). W znacznie mniejszym stopniu niż podczas pierwszych badań doceniono atmosferę ciszy i spokoju, wskazując jednocześnie, że tylko u 11% ankietowanych warunek ten decyduje o wyborze Biblioteki jako miejsca spotkań. Ważnym spostrzeżeniem, jakie nasuwa się po dziesięciu latach

³¹ J. Hunter, A. Cox, *Learning over tea! Studying in informal learning spaces*, "New Library World" 2013, Vol. 115, Issue 1/2, p. 39 [on-line], [dostęp: 18.06.2017], <<https://doi.org/10.1108/NLW-08-2013-0063>>.

Rysunek 7. Uzasadnienie pozytywnej oceny Biblioteki jako atrakcyjnego miejsca spotkań (Pytanie 6)

Źródło: badania własne

Rysunek 8. Preferowane dodatkowe atrakcje podczas pobytu w Bibliotece (Pytanie 7)

Źródło: badania własne

funkcjonowania nowo wybudowanego gmachu Biblioteki, jest fakt, iż stał się on charakterystycznym punktem w kampusie (16% pozytywnych odpowiedzi na pytanie 6).

Ciekawe, że wśród uzasadnienia odpowiedzi negatywnych na pytanie 6 za dyskomfort uznano zbyt małą liczbę miejsc do siedzenia. Wskazane w poprzednim badaniu mankamenty (np. mała liczba gniazd elektrycznych) zdołano w 2017 r. poprawić.

Jak wspomniano, antresola to dogodne miejsce do organizowania imprez kulturalnych, edukacyjnych czy rozrywkowych. Dlatego też w następnym pytaniu poproszono respondentów o odpowiedź na pytanie: co dodatkowo uatrakcyjni ich pobyt w Bibliotece? (rys. 8).

Zdecydowana większość osób biorących udział w badaniu ceni spokój i ciszę w Bibliotece, w związku z tym nie potrzebuje dodatkowych atrakcji (77,5%). Podobne wyniki wykazały badania przeprowadzone w Uniwersytecie Andrews, gdzie studenci doceniają intymność miejsca oraz preferują pomoc bibliotekarza tylko wtedy, gdy jest ona im pilnie potrzebna³².

Cichej i spokojnej nauce sprzyja przestrzeń w Kolekcjach Dziedzinowych, gdzie obowiązuje nakaz ciszy i można uniknąć hałasu rozmów czy urządzeń. Aby całkowicie odseparować się od hałasu, czytelnicy Biblioteki Uniwersyteckiej UWM chętnie korzystają z 8 pokojów samodzielnej nauki. Pozostała grupa respondentów chętnie uczestniczyłaby w dodatkowych wydarzeniach kulturalno-naukowych (17,1%), wystawach (14,8%) oraz koncertach (4,7%).

Odpowiedzi na kolejne pytanie: jak Pani/Pan widzi Bibliotekę w przyszłości, przybliżyły oczekiwany w przyszłości obraz nowoczesnej Biblioteki (rys. 9).

Wyobrażenia respondentów na temat biblioteki w przyszłości nie zmieniły się w ciągu dekady funkcjonowania Biblioteki Uniwersyteckiej UWM w nowym gmachu. Zdaniem ponad połowy grupy badawczej (62%) biblioteki akademickie staną się centrami informacji naukowej (tzw. Information Commons czy Information Spaces), a jej pracownicy dostarczyicielami rzetelnej i kompleksowej informacji.

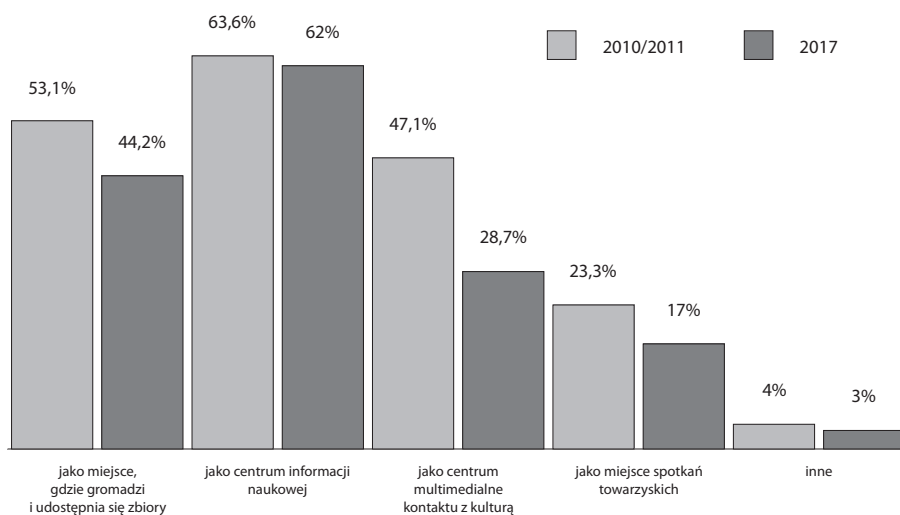
Zastanawiające, iż nieco mniej niż połowa spośród ankietowanych (44,2%) postrzega Bibliotekę w tradycyjny sposób – jako miejsce, gdzie gromadzi się i udostępnia zbiory. Warto dodać, że prawie co trzecia odpowiedź dotyczyła traktowania biblioteki przyszłości jako centrum multimedialnego kontaktu z kulturą. Z kolei 17% ankietowanych zadeklarowało chęć przybycia do Biblioteki wyłącznie w celach towarzyskich.

Kortowo, czyli kampus Uniwersytetu Warmińsko–Mazurskiego, to urokliwe i wysoko oceniane przez lokalną społeczność miejsce. W 2011 r. otrzymało Nagrodę Specjalną w plebiscycie „7 nowych cudów Polski” organizowanym przez magazyn „National Geographic Traveler”³³, zaś w 2015 PKP Intercity pociąg relacji Olsztyn–Warszawa otrzy-

³² C. M. Helms, et al., *Out of my comfort zone into yours*, „New Library World” 2016, Vol. 117, No. 5/6, p. 387 [on-line], [dostęp: 18.06.2017], <<https://doi.org/10.1108/NLW-01-2016-0005>>.

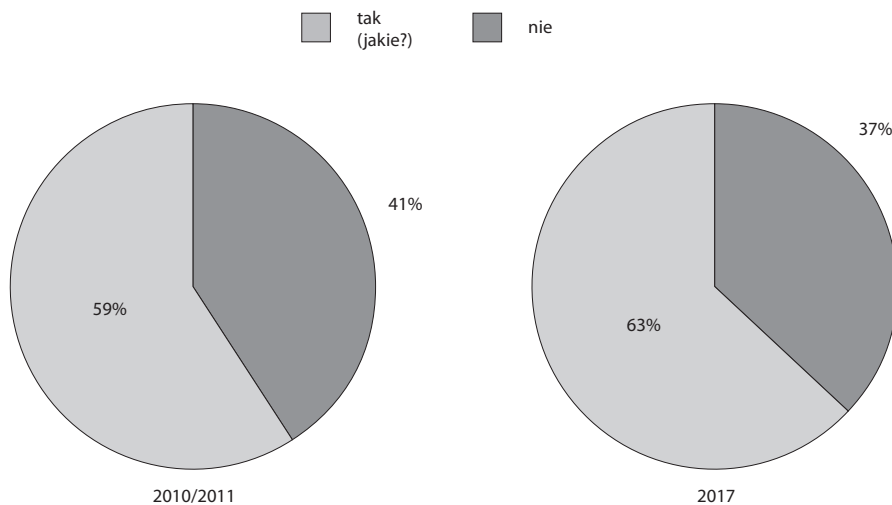
³³ Kortowo – ósmy cud Polski [on-line], [dostęp: 25.08.2017], <<http://www.uwm.edu.pl/stowarzyszenie/?p=552>>.

Rysunek 9. Biblioteka przyszłości w opinii użytkowników Biblioteki (Pytanie 8)

Źródło: badania własne

Rysunek 10. Ocena atrakcyjności kampusu akademickiego jako miejsca pobytu (Pytanie 9)

Źródło: badania własne

mał nazwę „Kortowo”³⁴. Oprócz walorów przyrodniczych (położone jest nad kilkoma jeziorami), odwiedzający miasteczko studenckie doceniają również warunki gospodarcze

³⁴ Pociągiem „Kortowo” do Warszawy. Internauci wybrali nazwę [on-line], [dostęp: 25.08.2017], <<http://olsztyn.wm.pl/304863,Pociagiem-Kortowo-do-Warszawy-Internauci-wybrali-nazwe.html>>.

i społeczne (skupienie na jednym terenie 12 z 17 wydziałów Uniwersytetu, lokali gastronomicznych, sklepów, obiektów sportowo-rekreacyjnych, poczty i przychodni).

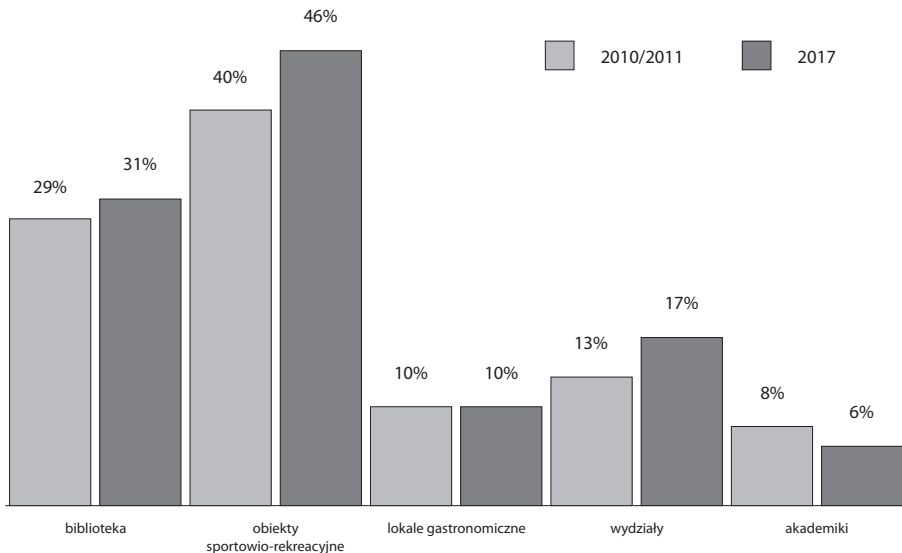
Biblioteka Uniwersytecka UWM w Olsztynie usytuowana jest w centralnym miejscu kampusu (tj. Kortowa), nie dziwi więc fakt wielu pozytywnych odpowiedzi (63%) na pytanie: Czy w kampusie akademickim istnieją miejsca, w których chętnie Pani/Pan przebywa? (rys. 10).

Grupa respondentów, która doceniła walory miasteczka akademickiego, najczęściej korzysta z obiektów sportowo-rekreacyjnych (46% dopisanych odpowiedzi pytania 9: tak (jakie?); rys. 11).

O tym, że Biblioteka Uniwersytecka UWM zadomowiła się już w świadomości studentów i pracowników UWM świadczy fakt, iż co trzeci badany wskazał, że chętnie ją odwiedza podczas wizyty w kampusie. Znacznie mniejszym zainteresowaniem respondentów cieszyły się lokale gastronomiczne (10%), wydziały (7%) czy akademiki (6%).

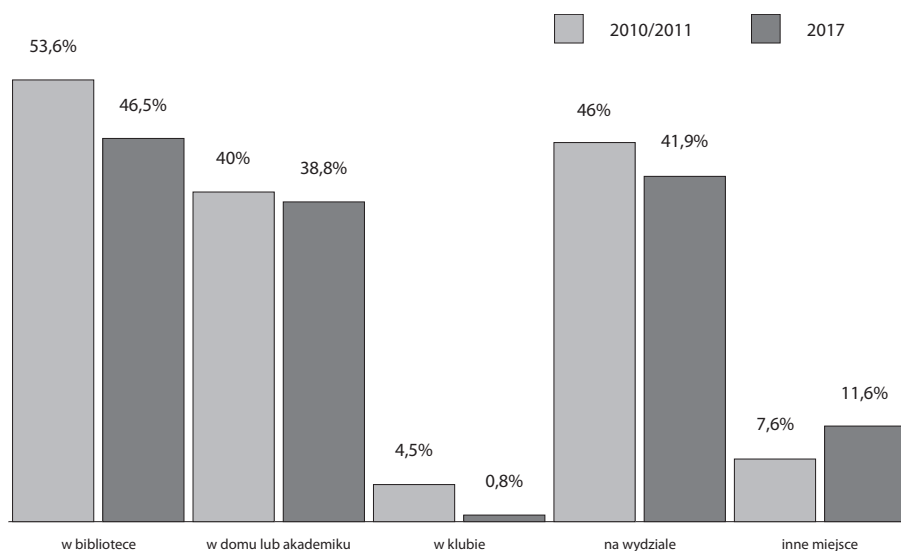
W ostatnim pytaniu zbadano preferencje ankietowanych, co do miejsc, które wybierają w oczekiwaniu na zajęcia (rys. 12).

Zdecydowana większość ankietowanych wybiera Bibliotekę (46,5%) jako miejsce oczekiwania na zajęcia. Korzystne usytuowanie, przyjazne przestrzenie oferujące odwiedzającym Bibliotekę szereg udogodnień (bogate zasoby, wygodne meble, darmowy internet itd.), a także szybko reagujący na potrzeby użytkowników personel przyczyniły się do postrzegania biblioteki jako „udomowionego” komfortowego miejsca.

Rysunek 11. Preferowane miejsca pobytu w kampusie akademickim (Pytanie 9)

Źródło: badania własne

Rysunek 12. Preferowane miejsca oczekiwania na zajęcia (Pytanie 10)

Źródło: badania własne

Wnioski

Właściwe zrozumienie stylów nauki pomaga menagerom przestrzeni bibliotecznych w optymalnym ich wykorzystaniu. Użytkownikom bibliotek zaś ułatwia wybór dogodnej **sferę komfortu w bibliotece**: całkowitej ciszy w odseparowanym pokoju pracy grupowej lub zupełnie otwartej i swobodnej przestrzeni społecznej.

Przestrzeń społeczna Biblioteki Uniwersyteckiej UWM w Olsztynie w opinii jej użytkowników to przede wszystkim przestrzeń: nauki (cichej i indywidualnej oraz zespołowej), spotkań towarzyskich, miejsce związane z modnym stylem bycia, kontaktu z kulturą, służące budowaniu więzi społecznych, czyli tzw. trzecie miejsce (strefa komfortu). Biblioteczna strefa komfortu w przyszłości widziana jest jako składnik centrum informacji naukowej („Information Commons”).

Porównując wyniki dwóch badań przeprowadzonych w Bibliotece Uniwersyteckiej UWM w Olsztynie, w siedmioletnim odstępie czasu, można wskazać **czynniki wpływające na zmianę w traktowaniu przestrzeni społecznej biblioteki przez jej użytkowników**. Należą do nich m.in.: zmiany technologiczno-komunikacyjne (łatwy dostęp do internetu, większy zasób urządzeń mobilnych, wzrost znaczenia zasobów cyfrowych), zwiększona aktywność kulturalna (otwarcie przestrzeni społecznych biblio-

tek akademickich na realizację inicjatyw edukacyjno-kulturalnych środowiska uczelni, regionu i kraju), niż demograficzny (mniejsza liczba studentów) oraz zmiana stylu życia (moda na spędzanie czasu w bibliotece, NetGen students, millenials itp.).

Bibliografia

- Bailin K., *Changes in Academic Library Space: A Case Study at The University of New South Wales*, "Australian Academic & Research Libraries" 2011, Vol. 42, No. 4, p. 342–359.
- Baran S., Bikowska K., *Przestrzeń społeczna w nowoczesnej bibliotece akademickiej miejscem nauki i spotkań*, w: *Biblioteka jako „trzecie miejsce” – międzynarodowa konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego: materiały konferencyjne*, pod red. M. Wrocławskiej, J. Jerzyk-Wojteckiej, Łódź 2011, s. 137–153.
- Benett S., *Libraries Designed for Learning*, Washington D.C. 2003.
- Ciesielska-Kruczek R., *Przestrzeń biblioteczna – miejscem nauki, działalności społeczno-kulturalnej, pracy*, w: *Fizyczna przestrzeń biblioteki*, pod red. M. Wojciechowskiej, Gdańsk 2013, s. 40–52.
- Crowley J. E., *The sensibility of Comfort*, "The American Historical Review" 1999, No. 104, p. 749–782.
- Cunningham H., Tabur S., *Learning space attributes: reflections on academic library design and its use*, "Journal of Learning Spaces" 2012, Vol. 1, No. 2 [on-line], [dostęp: 18.06.2017], <<http://libjournal.uncg.edu/jls/article/view/392/283>>.
- Ellison W., *Designing the learning spaces of a university library*, "New Library World" 2016, Vol. 117, No. 5/6, p. 294–307 [on-line], [dostęp: 18.06.2017], <<https://doi.org/10.1108/NLW-01-2016-0006>>.
- Geiger A., *Millennials are the most likely generation of Americans to use public libraries* [on-line], [dostęp: 18.06.2017], <<http://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/06/21/millennials-are-the-most-likely-generation-of-americans-to-use-public-libraries/>>.
- Helms C. M., et al., *Out of my comfort zone into yours*, "New Library World" 2016, Vol. 117, No. 5/6, p. 374–391 [on-line], [dostęp: 18.06.2017], <<https://doi.org/10.1108/NLW-01-2016-0005>>.
- Hunter J., Cox A., *Learning over tea! Studying in informal learning spaces*, "New Library World" 2013, Vol. 115, Issue 1/2, p. 34–50 [on-line], [dostęp: 18.06.2017], <<https://doi.org/10.1108/NLW-08-2013-0063>>.
- Information Comfort zone Library Lithuania [on-line], [dostęp: 05.06.2017], <<http://www.cei-sz.eu/wp-content/uploads/2017/05/Information-Comfort-zone-Library-Lithuania.pdf>>.
- Irzykowski K., *Dziesiąta muza*, Warszawa 1924.
- Kierejczuk E., *Kultura organizacyjna jako niematerialny zasób biblioteki*, w: *Kultura organizacyjna biblioteki, Ogólnopolska Konferencja Naukowa. Białystok 4–6 czerwca 2007 r.*, pod red. H. Brzezińskiej-Stec, Białystok 2008, s. 112–122.
- KOMFORT, w: *Słownik języka polskiego PWN* [on-line], [dostęp: 20.06.2017], <<https://sjp.pwn.pl/sjp/komfort;2564020.html>>.
- Kortowo – ósmy cud Polski [on-line], [dostęp: 18.06.2017], <<http://www.uwm.edu.pl/stowarzyszenie/?p=552>>.

- Kowalska A., Matoga U., *Organizacja pracy bibliotek w kulturze zachodniej na przykładzie bibliotek austriackich i szkockich. Doświadczenia ze szkoleń i wyjazdów zagranicznych*, w: *Fizyczna przestrzeń biblioteki*, pod red. M. Wojciechowskiej, Gdańsk 2013, s. 147–162.
- Library as Place: Rethinking Roles, Rethinking Space*, Washington, D.C. 2005.
- Lippincott J., *Information commons: meeting millennials needs*, "Journal of Library Administration" 2012, Vol. 52, No. 6–7, p. 538–548.
- Manlondonado T., *The idea of Comfort*, w: *The Idea of Design*, ed. V. Margolin, R. Buchanan, Cambridge 1996.
- Massis B. E., *In the library: quiet place endures*, "New Library World" 2012, Vol. 113, No. 7/8, p. 396–399 [on-line], [dostęp: 18.06.2017], <<https://doi.org/10.1108/03074801211245084>>.
- Meinardi G., *Jak kultura organizacyjna ułatwia proces komunikacji z użytkownikiem w bibliotece instytucyjnej?* w: *Kultura organizacyjna w bibliotece: Ogólnopolska Konferencja Naukowa: Białystok, 4–6 czerwca 2007*, pod red. H. Brzezińskiej–Stec, Białystok 2008, s. 234–235.
- Montgomery S. E., Miller J., *The Third place: The Library as collaborative and community space in a time of fiscal restraint*, in: *Leveraging Library Resources in a World of Fiscal Restraint and Institutional Change*, ed. K. B. Gunn, E. Dankert Hammond, London, New York 2013, p. 96–106.
- Oldenburg R., *The Great Good Place: Cafes, Coffee Shops, Community Centers, Beauty Parlors, General Stores, Bars, Hangouts, and How They Get You Through the Day*, New York 1989.
- Pociągami „Kortowo” do Warszawy. Internauci wybrali nazwę [on-line], [dostęp: 18.06.2017], <<http://olsztyn.wm.pl/304863,Pociagami-Kortowo-do-Warszawy-Internauci-wybrali-nazwe.html>>.
- Rudnicka E., *Kultura organizacyjna w przestrzeni społecznej biblioteki jako elementy merchandisingu. na przykładzie Biblioteki Uniwersyteckiej UWM w Olsztynie*, „Forum Bibliotek Medycznych” R. 8, 2015, nr 1 (15), s. 26–40.
- Rybczyński W., *Dom. Krótka historia idei*, Gdańsk, Warszawa 1996.
- Skowrońska M., *Jak u siebie. Zamieszkanie i komfort*, Kraków 2015.
- Waxman L., *The coffee shop: social and physical factors influencing place attachment*, "Journal of Interior Design" 2006, Vol. 31, No. 3, p. 35–53.
- White A., *From Comfort Zone to Performance Management*, Baisy–Thy 2008 [on-line], [dostęp: 23.08.2017], <<https://pdfs.semanticscholar.org/e5a4/2a4c5e58b82a7308a281929d2d842943f26e.pdf>>.
- Wojciechowski J., *Biblioteka w komunikacji publicznej*, Warszawa 2010.
- Zverevich V., *A contemporary library's space: definition, arrangement, development*, in: *Libraries and Information Resources in the Modern World of Science, Culture, Education and Business* [Electronic Resource]: Conference Proceedings, Moscow 2011, Russian National Public Library for Science and Technology [on-line], [dostęp: 23.05.2017], <www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2011/disk/085.pdf>.

Library comfort zone – social space in the UWM University Library in Olsztyn

Abstract: Architectural assumptions of the UWM University Library's building in Olsztyn, built in 2007, took into account creating comfortable conditions for the research, work and social contacts. Relentless growth of users' interest in library's social space for the last 10 years, has inspired the author of the article to conduct the questionnaire. It concerned the issues of the academic library treated as so-called "third place". The first surveys, conducted in the academic year 2010/2011, were supposed to answer the questions: whether such a concept of the library is proper? Do the users have other expectations? Questionnaire survey repeated in academic year 2016 / 2017, updated the opinion about this subject, considering the increase in cultural and educational activity of a UWM University Library.

Keywords: social space, library, survey, Olsztyn, third place

Małgorzata Florianowicz

Agnieszka Milewska

Biblioteka Główna Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego

Dostrajanie przestrzeni w odnowionym gmachu Biblioteki Główniej Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego

Streszczenie: We wrześniu zakończył się duży remont budynku Biblioteki Główniej Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego. Po roku użytkowania nowych przestrzeni przyszedł czas na szczegółowe oceny i wnioski. Podstawą analiz były obserwacje własne pracowników biblioteki oraz ankieta satysfakcji przeprowadzona w marcu i kwietniu 2017 r. Wynika z nich, że metamorfoza biblioteki nie dobiegła jeszcze końca. Wiele elementów przestrzeni bibliotecznych wciąż podlega procesom akomodacji, a niektóre wnętrza pod wpływem wyrażanych przez czytelników i bibliotekarzy uwag, ewoluują. Uwagi te są niezwykle cenne, gdyż wyznaczają taki kierunek zmian, który sprawi, iż budynek stanie się miejscem przyjaznym dla studentów, dostosowanym do oczekiwań dzisiejszych użytkowników i jednocześnie ergonomicznym miejscem pracy.

Słowa kluczowe: Biblioteka Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego, modernizacja, wnętrza biblioteczne

O statusie uczelni, zarówno państwowych jak i prywatnych, świadczy nie tylko wysoki poziom nauczania, ale również nowoczesne, przyjazne, inspirujące i wygodne warunki do nauki. Biblioteka, będąca zapleczem dydaktycznym uczelni, jest miejscem, które w sposób naturalny i oczywisty przeznaczono do wypełniania tej misji.

Wizja biblioteki uczelnianej jako „świątyni nauki”, w której w absolutnej ciszy siedzi się na niewygodnych krzesłach, odchodzi do lamusa¹, gdyż współcześni studenci w coraz większym stopniu chcą postrzegać ją nie tylko jako źródło informacji naukowej,

---

¹ A. Cymmer, *Wizja biblioteki jako „świątyni nauki”, gdzie w absolutnej ciszy siedzi się na niewygodnych krzesłach, odchodzi do lamusa*, „Wysokie Obcasy” 2015, z dn. 27.06.2015 [on-line], [dostęp: 19.06.2017], <http://www.wysokieobcasy.pl/wysokie-obcasy/1,80530,18215397,Wizja_biblioteki_jako__swiatyni_nauki__gdzie_w_absolutnej.html?disableRedirects=true>.

ale również jako tzw. trzecie miejsce², w którym mogą spędzić czas, spotkać się ze znajomymi, rozwijać się, ale i odpoczywać.

Dzisiejsi dwudziestoparolatkowie myślą, przetwarzają informacje i uczą się w sposób zasadniczo odmienny od swoich poprzedników. Jest to sposób bardziej nieformalny i w większym stopniu wykorzystujący interakcję³. Mają też w sobie dużo więcej śmiałości w domaganiu się realizacji swoich potrzeb, a te z kolei mogą się różnić w zależności od osobistych preferencji, etapu edukacji, powodu wizyty w bibliotece.

Projektanci bibliotek akademickich, mając na uwadze wyniki badań nad warunkami efektywnej pracy i nauki współczesnych studentów, tak organizują przestrzeń, aby w maksymalnym stopniu realizować różne potrzeby jej użytkowników⁴.

Reguły projektowania i organizacji wielofunkcyjnych przestrzeni bibliotecznych zostały sformułowane już dawno, w roku 1994, przez brytyjskiego architekta Harry'ego Faulknera-Browna. Wedle nich budynek biblioteki powinien być przede wszystkim: elastyczny, dający się łatwo przeorganizować; zwarty, tzn. zaprojektowany w taki sposób, aby obsługa czytelnika była szybka, a praca bibliotekarza wydajna; dostępny i intuicyjny dla poruszających się po wszystkich agendach użytkowników; rozszerzalny, umożliwiający rozbudowę w przyszłości; zróżnicowany, zarówno pod względem warunków pracy, jak i stanowisk czytelniczych, wygodny; bezpieczny dla ludzi i zasobów oraz niedrogi w eksploatacji⁵. Podobne zasady, jeszcze dobitniej podkreślające perspektywy kreowania przestrzeni zorientowanej na czytelnika, sformułował Andrew McDonald, który dowodził, iż budynek biblioteki powinien być także dostępny, zróżnicowany, interaktywny,

² A. Piotrowska, M. Witczak, *Zastosowanie idei „trzeciego miejsca” na przykładzie wybranych bibliotek europejskich (Hjorring, Blanes)*, w: *Biblioteka jako trzecie miejsce. Międzynarodowa konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego materiały konferencyjne*, pod red. M. Wrocławskiej, J. Jerzyk-Wojteckiej, Łódź 2011, s. 49–63 [on-line], [dostęp: 19.06.2017], <<http://dspace.uni.lodz.pl:8080/xmlui/bitstream/handle/11089/136/49-63.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>; M. Śliwińska, *Jaka biblioteka jest potrzebna studentowi? Próba odpowiedzi na pytanie*, w: *Fizyczna przestrzeń biblioteki*, pod red. M. Wojciechowskiej, Gdańsk 2013, s. 247–260 [on-line], [dostęp: 19.06.2017], <http://pbc.gda.pl/Content/55496/Wojciechowska_Fizyczna_przestrzen_biblioteki.pdf>.

³ S. Skórka, *Biblioteka akademicka wobec wyzwań użytkowników „generacji Google”*, „Biblioteka i Edukacja” 2012, nr 1 [on-line], [dostęp: 19.06.2017], <http://www.bg.up.krakow.pl/bie/files/BiE_1_2012/BiE_nr_1_2012_A2.pdf>; J. Kosz, „Student pokolenia Y”, „Forum Dydaktyczne” 2011, nr 7–8 [on-line], [dostęp: 19.06.2017], <<http://repozytorium.ukw.edu.pl/bitstream/handle/item/1777/JustynaKoszStudentpokoleniaY.pdf?sequence=1>>.

⁴ S. M. Oliveira, *Space Preference at James White Library: What Students Really Want*, “The Journal of Academic Librarianship”, 2016, Vol. 42, Issue 4, p. 355–367 [on-line], [dostęp: 6.09.2017], <<http://dx.doi.org/10.1016/j.acalib.2016.05.009>>; R. Sweeney, *Reinventing library buildings and services for the millennial generation*, “Library Administration & Management” 2005, Vol. 19, Issue 4, p. 165–175 [on-line], [dostęp: 6.09.2017], <<http://www2.fiu.edu/~ereserve/010015250-1.pdf>>; L. Given, H. Archibald, *Visual traffic sweeps (VTS): A research method for mapping user activities in the library space*, “Library & Information Science Research” 2015, Vol. 37, Issue 2, p. 100–108 [on-line], [dostęp: 09.06.2017], <<http://dx.doi.org/10.1016/j.lisr.2015.02.005>>.

⁵ A. Gogiel-Kuźmicka, A. Sidorcuk, *Architektura bibliotek akademickich — od czasów starożytnych po czasy współczesne*, „Biuletyn EBIB” 2014, nr 5, s. 1–9 [on-line], [dostęp: 9.06.2017], <<http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/viewFile/233/427>>.

przyjazny dla środowiska i nowych technologii, a także mający właściwości inspirujące i motywujące do działania⁶.

Bibliotekom, które z różnych przyczyn nie mogą przenieść się do nowo wzniesionych gmachów, pozostaje rozbudowa i przebudowa. Niestety, budynki przerabiane rzadko są skrojone „na miarę”, gdyż ich projektanci muszą się liczyć z ograniczeniami natury technicznej, które utrudniają czy uniemożliwiają realizację części zamierzeń projektowych⁷. Jednak – niezależnie od tego, czy budynek biblioteki będzie nowy, czy też po modernizacji – powinien być dobrze zlokalizowany, przestrzenny, oświetlony światłem naturalnym, ciekawy pod względem wystroju wnętrza, przygotowany na różne kategorie czytelników, ekonomiczny i dobrze wyposażony⁸. Realizacja tego typu założeń przyświecała współpracującym ze sobą projektantom i mocodawcom, czyli władzom Uczelni i kierownictwu Biblioteki Głównej Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego (BG GUMed) podczas trwającego blisko rok remontu.

Przebudowa istniejącego gmachu nie pozwalała na zbyt wielkie zmiany konstrukcyjne, dlatego zainspirowani powyższymi zaleceniami staraliśmy się przearanżować wnętrze Biblioteki GUMed. Najbardziej istotne były dla nas funkcjonalność i elastyczność nowego układu, gdyż budynek wybudowany w 1968 r. służył i ma służyć wielu pokoleniom studentów, a jak słusznie zauważa Marcin Pędich w swojej pracy poświęconej adaptacji przestrzeni bibliotecznej – funkcje i usługi świadczone przez bibliotekę wciąż ewoluują⁹. Mając na uwadze zróżnicowane potrzeby odwiedzających nas czytelników, staraliśmy się zapewnić im możliwość wyboru odpowiedniego miejsca do nauki.

Celem niniejszej pracy jest nie tylko przedstawienie efektów przebudowy Biblioteki, ale przede wszystkim pokazanie tych wszystkich działań i modyfikacji, które zostały przeprowadzone w ciągu pierwszego roku użytkowania nowego budynku. Zakończenie remontu okazało się bowiem dopiero początkiem jego nowego życia.

Liczymy, że nasze spostrzeżenia dotyczące „dostrajania” nowej przestrzeni zarówno pod wpływem wyrażanych w badaniach ankietowych opinii czytelników, jak i obserwacji funkcjonowania budynku w praktyce przez pracujących tu bibliotekarzy, okażą się pomocne tym, którzy staną przed zadaniem przebudowy lub budowy nowego gmachu.

---

⁶ A. Walczak, *Działalność Liber Architecture Group a użytkownicy biblioteki*, „ePublikacje Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa” 2008, nr 5, s. 206–212 [on-line], [dostęp: 6.09.2017], <<http://eprints.rclis.org/14228/1/walczak-n.pdf>>.

⁷ I. Osłowska, *Design i wielofunkcyjność nowoczesnych przestrzeni bibliotecznych*, „Toruńskie Studia Bibliologiczne” 2016, nr 2 (17), s. 127–150 [on-line], [dostęp: 6.09.2017], <<http://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/TSB/article/view/TSB.2016.023>>.

⁸ Ibidem.

⁹ M. Pędich, *Nowe technologie, przestrzeń biblioteki i kultura adaptacji*, w: *Fizyczna przestrzeń biblioteki*, pod red. M. Wojciechowskiej, Gdańsk 2013, s. 20 [on-line], [dostęp: 19.06.2017], <http://pbc.gda.pl/Content/55496/Wojciechowska_Fizyczna_przestrzen_biblioteki.pdf>.

Remont

Po wieloletnich staraniach o rozbudowę obecnego budynku BG, w marcu 2015 r. powstał *Projekt Koncepcyjny Rozbudowy i Modernizacji Biblioteki Głównej Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego*. Obejmował on m.in. zwiększenie liczby miejsc w czytelniach do ok. 200 stanowisk – dzięki dobudowie na poziomie parteru nowej czytelni, wydzielanie pokoi do nauki indywidualnej lub grupowej, dobudowę klatki schodowej wraz z windą osobową, spełniającymi wymogi ochrony przeciwpożarowej oraz dostosowaniem budynku do potrzeb osób niepełnosprawnych, a także nowe toalety dla studentów, ocieplenie ścian budynku wraz z dachem oraz nową elewację, poprawę instalacji wentylacyjnej i warunków magazynowania zbiorów.

Prace remontowe rozpoczęły się 25 listopada 2015 r. od wytyczenia fundamentów dobudowywanej czytelni oraz przeniesienia szatni i wykonania tymczasowych toalet na poziomie zerowym, w miejscu dotychczasowych pokoi bibliotekarzy.

Fot. 1. Pierwszy wykop pod fundament nowej czytelni – początek grudnia 2015 r.
Źródło: materiały archiwalne GUMed

Fot. 2. Słupy konstrukcyjne nowej czytalni – styczeń 2016 r.
Źródło: materiały archiwalne GUMed

Umożliwiło to rozbudowę i modernizację istniejącego węzła sanitarnego na poziomie piwnicy, przy zachowaniu ciągłości pracy Biblioteki. Rozpoczęto także budowę nowej zewnętrznej klatki ewakuacyjnej wraz z szybem windy oraz podjazdu przy wejściu głównym.

Fot. 3. Nowa klatka schodowa i podjazd przy wejściu głównym – maj, 2016 r.
Źródło: materiały archiwalne GUMed

Fot. 4. Ocieplanie budynku – kwiecień, 2016 r.
Źródło: materiały archiwalne GUMed

Jeszcze w trakcie funkcjonowania BG prowadzono prace mające na celu docieplenie budynku oraz wykonanie nowej elewacji.

11 czerwca 2016 r. remont wszedł w kolejny, decydujący etap. Wymagał on opuszczenia przez bibliotekarzy wszystkich pomieszczeń znajdujących się na parterze budynku, umieszczenia księgozbiorów czytelni w magazynach, usunięcia zbędnych mebli i sprzętu, a także przeniesienia tych przeznaczonych do wykorzystania w zmodernizowanych przestrzeniach, w wolne miejsca w piwnicach i magazynach. W magazynie na pierwszym piętrze oraz w pomieszczeniach służbowych na piętrze drugim powstały tymczasowe stanowiska pracy dla bibliotekarzy.

Biblioteka Główna została zamknięta dla użytkowników w okresie wakacyjnym, a część jej funkcji przejęła Filia na Wydziale Farmaceutycznym.

W związku z reorganizacją przestrzeni parteru, która obejmowała nową aranżację czytelni, wypożyczalni, części służbowych i użytkowych (hol, szatnia, toalety), rozpoczęły się uciążliwe prace wyburzeniowe oraz stawianie nowych ścianek działowych.

W połowie sierpnia gotowa był nowa czytelnia przy południowschodniej części Biblioteki oraz elewacja, z kolei w tym samym czasie kontynuowano prace nad nowym podziałem i aranżacją wewnątrz na parterze, w części piwnic i powstającej klatce schodowej.

We wrześniu w nowych wnętrzach zaczęły pojawiać się meble i sprzęty, a wraz z nimi zaprojektowane na nowo, spójne graficznie oznaczenia poszczególnych agend

Fot. 5. Stara czytelnia – czerwiec, 2016 r.
Źródło: materiały archiwalne GUMed

Fot. 6. Prace nad nowym układem połączonych czytelni
Źródło: materiały archiwalne GUMed

Fot. 7. Druga czytelnia wpisana w zielen otoczenia
Źródło: materiały archiwalne GUMed

Fot. 8. Nowa elewacja
Źródło: materiały archiwalne GUMed

Fot. 9. Nowy podział wewnątrz na parterze Biblioteki
Źródło: materiały archiwalne GUMed

Fot. 10. Wydzielone pokoje przeznaczone do nauki indywidualnej
Źródło: materiały archiwalne GUMed

i elementy wystroju wnętrz (np. żółte industrialne lampy, których kolor ożywia stonowane barwy ścian, a jednocześnie łączy się z kolorystyką elewacji Biblioteki i budynku Uczelni). Uporządkowano i ozdobiono także najbliższe otoczenie, czyli chodnik i fragmenty zieleni wokół księżnicy.

Od 12 września 2016 r., pomimo toczących się jeszcze prac wykończeniowych, działała już Wypożyczalnia.

Fot. 11. Wypożyczalnia w nowej odsłonie
Źródło: materiały archiwalne GUMed

Niestety środki pozyskane z Ministerstwa Zdrowia oraz przeznaczone na cel rozbudowy przez Uczelnię okazały się niewystarczające w stosunku do zaplanowanego zakresu remontu. Spowodowało to wykreślenie szeregu prac, m.in. remontu dachu, modernizacji instalacji wentylacyjnej na wszystkich kondygnacjach istniejącego budynku, instalacji zwartego magazynowania i monitoringu, wymiany stolarki okiennej czy remontu istniejącego dźwigu osobowego. Prace zgodnie z harmonogramem będą wykonywane etapami w kolejnych latach. Wykonano już oświetlenie wokół budynku, a wkrótce rozpocznie się odnowa połowy dachu oraz remont pomieszczeń służbowych na II piętrze.

Efekty przebudowy

Długo oczekiwane zakończenie prac związanych z modernizacją i rozbudową budynku Biblioteki Głównej nastąpiło jesienią 2016 r. Dwudziestego szóstego września odbyło się uroczyste otwarcie. W uroczystości wzięli udział JM Rektor Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego prof. dr hab. Marcin Gruchała, a także były Rektor

prof. dr hab. Janusz Moryś, którego decyzje i działania umożliwiły remont budynku. Zaproszeni zostali także dyrektorzy akademickich bibliotek Trójmiasta oraz wszystkich polskich bibliotek medycznych, członkowie Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Uczelni Medycznych.

Fot. 12. Uroczyste otwarcie – wstęgę przecinają: obecny Rektor Marcin Gruchała, Kanclerz Marek Langowski i poprzedni Rektor Janusz Moryś
Źródło: materiały archiwalne GUMed

W efekcie przeprowadzonych prac całkowita powierzchnia użytkowa budynku zwiększyła się do 3979,83 m², a przebudowany parter ma obecnie 1279,86 m². Po rozbudowie i modernizacji Biblioteka GUMed może jednorazowo gościć 246 użytkowników, tj. o ponad 100 stanowisk więcej niż przed modernizacją.

Strefa Nauki

Część Biblioteki dostępna dla czytelników przeszła największe zmiany, dotyczące przede wszystkim organizacji pomieszczeń i modyfikacji funkcji. Z połączenia starej Czytelni Głównej oraz Czytelni Informacji Naukowej, Pracowni Multimedialnej, Czytelni Czasopism i części dawnego holu katalogowego powstała nowa przestrzeń – Strefa Nauki. Dotychczasowa czytelnia w nowej odsłonie oferuje 101 miejsc (nazywana jest Czytelnią 1). Dobudowana w ramach remontu nowa czytelnia o powierzchni 230 m², pełna światła i zieleni, dysponuje kolejnymi 94-oma wygodnymi stanowiskami do nauki (tzw. Czytelnia 2). Całość zgodnie ze współczesnymi regułami projektowania bibliotek

została wytyczona na planie połączonych kwadratów, z wykorzystaniem szklanych ścian dających wrażenie transparentności, otwartości (11) i „wpisania” w otaczającą budynek grupę starych drzew. Udało się także wydzielić 6 pokoi do pracy indywidualnej i grupowej (4 pokoje 2-osobowe, 1 pokój 4-osobowy i 1 dla minimum 6 chętnych).

W Czytelnii Informacji Naukowej, zlokalizowanej w nowym miejscu, można skorzystać z 22 bibliotecznych stanowisk komputerowych. Sala ta służy także do prowadzenia zajęć dydaktycznych i szkoleń użytkowników.

Zgodnie z najnowszymi trendami w budownictwie bibliotecznym Strefa Nauki została tak zaplanowana, aby zapewniać miejsca do pracy z uwzględnieniem preferencji, zwyczajów i upodobań użytkowników¹⁰. W przestrzeni dla czytelników wydzielono więc strefy ciche, bardziej ustronne, czy wręcz zamknięte – jak pokoje do pracy indywidualnej, oraz sektory z dopuszczalnym niskim poziomem hałasu dla wspólnie uczących się grup w Czytelnii 1 lub w pokojach pracy grupowej. Mamy tu stanowiska o różnym usytuowaniu, natężeniu ruchu, światła, bliskości zbiorów i biurka bibliotekarza, w tradycyjnym układzie ciągu stolików, przy stanowiskach rozproszonych bądź zintegrowanych, przy długich stołach lub okrągłych stolikach. W celu zwiększenia komfortu i wygody czytelnicy, prócz krzeseł, mają do dyspozycji fotele oraz pufy.

Fot. 13. Czytelnia 1
Źródło: materiały archiwalne GUMed

¹⁰ D. Konieczna, *Współczesne trendy architektury bibliotecznej a zmieniające się wymagania użytkowników bibliotek*, w: *Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy? II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej*, Łódź 2006, s. 217–228.

Fot. 14. Czytelnia 2
Źródło: materiały archiwalne GUMed

Fot. 15. Strefa Nauki
Źródło: materiały archiwalne GUMed

Fot. 16. Strefa Nauki
Źródło: materiały archiwalne GUMed

Fot. 17. Wejście do Czytelni Informacji Naukowej
Źródło: materiały archiwalne GUMed

Fot. 18. Czytelnia Informacji Naukowej
Źródło: materiały archiwalne GUMed

Nowa aranżacja przestrzeni pozwala na nowy układ działowy zbiorów oferowanych użytkownikom w wolnym dostępie. Księgozbiór podzielony został na 6 działów głównych:

1. Księgozbiór podręczny – nauki podstawowe (13 poddziałów),
2. Nauki przedkliniczne – 10 poddziałów odpowiadających fundamentom nauk medycznych, w tym: anatomia, fizjologia, mikrobiologia, patologia, farmakologia,
3. Medycyna praktyczna – ogólna i szczegółowa systematyka i diagnostyka chorób (5 poddziałów),
4. Specjalizacje lekarskie – 29 poddziałów uszeregowanych na wzór przedmiotów wykładowych oraz praktyki lekarskiej, np. pediatria, onkologia,
5. Zawody medyczne – ratownictwo, fizjoterapia, pielęgniarstwo i dietetyka,
6. Zdrowie publiczne – 7 poddziałów odpowiadających zagadnieniom nauczonym na wydziale Nauk o Zdrowiu, w tym: promocja zdrowia oraz organizacja i zarządzanie usługami zdrowotnymi.

Układ działów został przemyślany i zaaranżowany z uwzględnieniem potrzeb poszczególnych grup czytelniczych. Najwięcej miejsca i najbardziej zróżnicowanych stanowisk potrzebują studenci pierwszych roczników. Oni odwiedzają Bibliotekę najczęściej i spędzają w niej najwięcej czasu, oni też niejednokrotnie potrzebują pomocy bibliotekarza i korzystają z pokoi pracy. Dlatego do ich dyspozycji została przygotowana przestrzeń niemal „na wejściu”, najobszerniejsza i znajdująca się blisko stanowiska pracowników (Działu Udostępniania Zbiorów i Działu Informacji Naukowej). W tej części dominują

miejsca zintegrowane, przy połączonych stołach lub wokół okrągłych stolików, wyposażone w krzesła, fotele i worki sako, a także nieodzowne pokoleniu „cyfrowych tubylców” gniazdzka elektryczne. Zbiory uzupełniają skrzynki z modelami anatomicznymi i zestawy flashcards na regałach z pozycjami z zakresu anatomii, również oferowane w wolnym dostępie.

W Czytelnii 2, obok takich działów jak: pielęgniarstwo, dietetyka oraz zdrowie publiczne umieszczono czasopisma, ze względu na wspólnych odbiorców tych dwóch typów zbiorów, którymi są studenci kończący edukację przygotowaniem prac licencyjnych i magisterskich.

Inne zmiany

Biblioteka GUMed, podobnie jak i inne biblioteki akademickie, coraz częściej jest miejscem ożywionej działalności kulturalnej¹¹, dlatego zapewnienie miejsca na różnego typu imprezy było jednym z priorytetów podczas projektowania przestrzeni poza Strefą Nauki. Dzięki zlikwidowaniu tradycyjnej szatni i zastąpieniu jej bezobsługową szatnią z szafkami, oraz przeniesieniu w wydzielone miejsce bibliotecznej kawiarenki, powstał przestronny hol wejściowy, który okresowo może pełnić tego typu funkcje.

Fot. 19. Wernisaż poświęcony początkom działalności Akademii Medycznej w Gdańsku urządzony w holu BG
Źródło: materiały archiwalne GUMed

¹¹ Ibidem.

Fot. 20. Aranżacja wystawy
Źródło: materiały archiwalne GUMed

Po modernizacji Wypożyczalnia znajduje się w pierwszym holu, przy szatni i kontrolowanym wejściu do innych pomieszczeń bibliotecznych. Pomimo zmniejszenia jej kubatury, zachowano 2 stanowiska dla bibliotekarzy oraz zwiększono powierzchnię przechowywania książek na nowych regałach. W obecnej aranżacji Wypożyczalnia jest łatwiej dostępna i nie generuje niepotrzebnego ruchu, a co za tym idzie – hałasu w Strefie Nauki. Nie ma natomiast bezpośredniego połączenia z Czytelniami, co wymusiło zmianę organizacji pracy Oddziału Udostępniania Zbiorów.

Fot. 21. Hol i wejście do części służbowej
Źródło: materiały archiwalne GUMed

Fot. 22. Wypożyczalnia – po remoncie bliżej wejścia
Źródło: materiały archiwalne GUMed

Również na parterze budynku, w części służbowej, zlokalizowane zostały sekretariat oraz gabinety dyrekcji, Pracownia Bibliograficzna, pokój informatyków, niewielka sala konferencyjna oraz pokój socjalny dla pracowników. W okolicy Strefy Nauki zaś – Wypożyczalnia Międzybiblioteczna oraz Oddział Informacji Naukowej i Promocji.

Fot. 23. Gabinet dyrekcji
Źródło: materiały archiwalne GUMed

Cały budynek został przystosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych poprzez wymianę drzwi, odpowiednią toaletę oraz wybudowanie rampy wjazdowej przy wejściu głównym do budynku. Powstał także nowy węzeł sanitarny odpowiadający potrzebom licznie odwiedzających Bibliotekę użytkowników (odpowiednio do zwiększonej liczby miejsc w Strefie Nauki).

Fot. 24. Elewacja biblioteki od strony ul. Dębinki
Źródło: materiały archiwalne GUMed

Znaczne środki pochłonęło także dostosowanie budynku do wymogów przeciwpożarowych, co podniosło poziom bezpieczeństwa osób zatrudnionych w Bibliotece, odwiedzających go czytelników oraz zbiorów.

„Dostrajanie” w praktyce

Zakończenie rozbudowy i otwarcie biblioteki dla czytelników okazało się początkiem weryfikacji użyteczności i funkcjonalności projektu. Każdego dnia dokonywano nowych obserwacji i wyciągano kolejne wnioski na temat tego jak budynek sprawdza się w praktyce. Słuchaliśmy głosów zarówno stale uczących się u nas studentów, jak i odwiedzających nas sporadycznie gości. Opinie na temat zmian w Bibliotece znalazły się także w przeprowadzanych w bibliotece ankietach i w postach na portalu społecznościowym. Spostrzeżenia pracujących bibliotekarzy, ale także uwagi czytelników, były szczególnie cenne. Zebrane opinie pokazywały, które zmiany cieszą się uznaniem użytkowników, jak i wskazywały te elementy nowego układu przestrzeni, które należy zmodyfikować bądź dopracować. Ewolucja dokonywała się więc stopniowo.

Najszybciej weryfikowano funkcjonalność ustawienia mebli, zwłaszcza w Strefie Nauki. Dzięki temu, iż znaczna część regałów na książki jest mobilna, można było łatwo przearanżować zarówno ustawienie regałów z książkami w wolnym dostępie, jak i w Wypożyczalni. Meble znajdujące się w Strefie Nauki zostały poustawiane w taki sposób, aby dawać wybór czytelnikom. Użytkownicy mają możliwość przenoszenia krzesel i puf w obrębie całej Strefy Nauki, czy aranżowania układu stołów w pokojach indywidualnej nauki, z czego korzystają nader chętnie. W Czytelni 1 większość stołów ustawiono przodem do siebie, dając możliwość cichej interakcji pomiędzy czytelnikami. Zaraz przy wejściu ustawiono duży stół i pomimo iż znajduje się on w ciągu komunikacyjnym i dochodzi tam hałas z holu wejściowego, jest wybierany regularnie przez dużą liczbę użytkowników.

Szybko dostrzeżono, że dużą popularnością cieszą się worki sako, które z uwagi na ich niewielki ciężar są wielokrotnie przenoszone przez użytkowników w różne rejony Strefy Nauki. Kolejne mają pojawić się w bibliotece jeszcze w tym roku.

Rozplanowane przez bibliotekarzy ustawienie zbiorów w obrębie czytelnicy przyniosło spodziewane rezultaty. Największy ruch jest przy podręcznikach dla pierwszego roku, szczególnie przy atlasach anatomicznych, które są dobrze wyeksponowane i stoją najbliżej wejścia. Zgodnie z wieloletnimi obserwacjami studenci młodszych lat wymagają więcej pomocy od bibliotekarza, dlatego zbiory przeznaczone dla nich są możliwie blisko stanowiska jego pracy. Spory ruch, który generują osoby uczące się anatomii i innych przedmiotów przedklinicznych, nie zakłóca spokoju i cichszego charakteru Czytelni nr 2.

Dobrym pomysłem okazało się wyłożenie podłogi wykładziną, która nie tylko wycisza kroki, ale również stwarza przytulny nastrój. To, co zaskoczyło bibliotekarzy, to fakt, iż czytelnicy zaczęli wykorzystywać podłogę jako miejsce nauki, a także ściągać buty, aby czuć się swobodnie i bardziej komfortowo.

Nowa przeszklona czytelnia, dająca dużo światła i piękny widok na zieleń przy bibliotece, okazała się być okresowo zbyt jasna, a wpadające przez duże szyby słońce raziło czytelników. Na zainstalowanie żaluzji w całej Czytelni musieliśmy niestety czekać ze względów finansowych. Do Czytelni Informacji Naukowej należało dodatkowo zakupić rolety, gdyż zaciemnienie pomieszczenia jest konieczne z powodu wykorzystywania rzutnika w trakcie szkoleń.

Przestronne, doświetlone wnętrza Strefy Nauki jest przyjaznym i dobrze ocenianym przez czytelników miejscem pracy. Z dużym uznaniem wypowiadają się oni na temat designu, który jak wiadomo jest elementem tworzenia wizerunku. Liczne przeszklone ściany zapewniają dobrą widoczność i dają wrażenie otwartości. Jednak aby osoby poruszające się po bibliotece nie „wpały” na ściany, powstał plan umieszczenia na nich graficznych „oszronień”, które dodatkowo podkreślą charakter biblioteki o profilu medycznym oraz nadadzą jej wyjątkowego, artystycznego wyrazu. Wpisuje się to w postulowane przez Andrew McDonalda cechy *conductive* i *oomph effect*, które zapewniają

Fot. 25. „Anatomiczny tarot” w spokojnym kącie Czytelnia
Źródło: materiały archiwalne GUMed

wysoki poziom wzornictwa i szeroko rozumiany artyzm, pobudzą wyobraźnię i oddadzą ducha uczelni¹².

Szybko dokonano też zmian w Wypożyczalni, w której zaplanowano bardzo wysokie regały, co utrudniało pracę bibliotekarzom. Nowe niższe regały zapewniły nie tylko bardziej ergonomiczną pracę, ale również zdecydowanie lepiej wyglądają. Przestrzeń pod sufitem, który w Wypożyczalni jest umiejscowiony dość wysoko, zaczęła wyglądać dużo korzystniej, kiedy nad ladą wypożyczalni pojawiły się dwie lampy, które nie tylko doświetlają stanowiska pracy bibliotekarzy, ale też wpisują się kolorystycznie w nowy design.

Nadspodziewanie głośno stało się też w holu wejściowym, który użytkownicy zaadaptowali jako miejsce spotkań i rozmów. Traktują go również jako przestrzeń do spożywania posiłków (także dań obiadowych), a niestety nakłonienie ich do przeniesienia się do bibliotecznej kawiarenki nie zawsze okazuje się możliwe. Dodatkowym problemem okazał się brak miejsca do siedzenia, więc studenci nagminnie zaczęli siadać na kaloryferze, generując przy tym szkody. Z licznych uwag, które przekazywane były bibliotekarzom, a także z wyników przeprowadzanych ankiet dowiedzieliśmy się, że studentom, pomimo istnienia bibliotecznej kawiarenki w obrębie budynku biblioteki, brakuje dodat-

¹² A. Walczak, op. cit., s. 206–212.

kowego miejsca do odpoczynku, spożywania własnych posiłków i spotkań. Ponieważ Biblioteka GUMed nie jest biblioteką dużą, znalezienie miejsca z przeznaczeniem na funkcję socjalną dla czytelników jest zadaniem bardzo trudnym. Wydzielenie takiego miejsca z holu wejściowego zatraciłoby charakter tej przestrzeni i pozbawiłoby nas możliwości urządzania w niej różnego typu wystaw i eventów. Kompromisem mają być mobilne ściany, które na czas wydarzeń będą likwidowane, jednak na co dzień wydzielią przestrzeń dla czytelników, w której pojawić się mają kanapy i stoliki, a także nieco wygłuszą hałas holu wejściowego.

Odnowiona Biblioteka od początku cieszyła się dużym uznaniem użytkowników, zarówno ze względu na design, jak i komfort pracy czy nauki. Jednak ten, kto myślał, że od momentu przecięcia wstęgi na otwarciu Biblioteki przez Rektora, poprzedniego i obecnego, wszelkie prace nad tworzeniem pomieszczeń dla czytelników się skończyły, srodze się zawiódł. Docierające w ciągu minionego roku uwagi i wskazówki okazały się być niezwykle cenne, gdyż wyznaczyły dalszy kierunek zmian. Wysłuchanie się w głos czytelników, poddanie go refleksji oraz dostrojenie przestrzeni bibliotecznej pod wpływem ich opinii dało nam szansę na zbudowanie ciekawej i lubianej przez nich biblioteki, którą odwiedzają dużo chętniej.

Bibliografia

- Cymmer A., *Wizja biblioteki jako „świątyni nauki”, gdzie w absolutnej ciszy siedzi się na niewygodnych krzesłach, odchodzi do lamusa*, „Wysokie Obcasy” 2015, z dn. 27.06.2015 [on-line], [dostęp: 19.06.2017], <http://www.wysokieobcasy.pl/wysokie-obcasy/1,80530,18215397,Wizja_biblioteki_jako_swiatyni_nauki_gdzie_w_absolutnej.html?disableRedirects=true>.
- Given L., Archibald H., *Visual traffic sweeps (VTS): A research method for mapping user activities in the library space*, „Library & Information Science Research” 2015, Vol. 37, Issue 2, p. 100–108 [on-line], [dostęp: 9.06.2017], <<http://dx.doi.org/10.1016/j.lisr.2015.02.005>>.
- Gogiel-Kuźmicka A., Sidorczuk A., *Architektura bibliotek akademickich — od czasów starożytnych po czasy współczesne*, „Biuletyn EBIB” 2014, nr 5, s. 1–9 [on-line], [dostęp: 9.06.2017], <<http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/viewFile/233/427>>.
- Konieczna D., *Współczesne trendy architektury bibliotecznej a zmieniające się wymagania użytkowników bibliotek*, w: *Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy? II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej*, Łódź 2006, s. 217–228.
- Kosz J., „Student pokolenia Y”, „Forum Dydaktyczne” 2011, nr 7–8 [on-line], [dostęp: 19.06.2017], <http://repozytorium.ukw.edu.pl/bitstream/handle/item/1777/JustynaKosz_Student_pokolenia_Y.pdf?sequence=1>.
- Oliveira S., *Space Preference at James White Library: What Students Really Want*, „The Journal of Academic Librarianship” 2016, Vol. 42, Issue 4, p. 355–67 [on-line], [dostęp: 6.09.2017], <<http://dx.doi.org/10.1016/j.acalib.2016.05.009>>.

- Oslowska I., *Design i wielofunkcyjność nowoczesnych przestrzeni bibliotecznych*, „Toruńskie Studia Bibliologiczne” 2016, nr 2 (17), s. 127–150 [on-line], [dostęp: 6.09.2017], <<http://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/TSB/article/view/TSB.2016.023>>.
- Pędich M., *Nowe technologie, przestrzeń biblioteki i kultura adaptacji*, w: *Fizyczna przestrzeń biblioteki*, pod red. M. Wojciechowskiej, Gdańsk 2013, s. 9–21 [on-line], [dostęp: 19.06.2017], <http://pbc.gda.pl/Content/55496/Wojciechowska_Fizyczna_przestrzen_biblioteki.pdf>.
- Piotrowska A., Witczak M., *Zastosowanie idei „trzeciego miejsca” na przykładzie wybranych bibliotek europejskich (Hjorring, Blanes)*, w: *Biblioteka jako trzecie miejsce. Międzynarodowa konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego: materiały konferencyjne*, pod red. M. Wrocławskiej, J. Jerzyk-Wojteckiej, Łódź 2011, s. 49–63 [on-line], [dostęp: 19.06.2017], <<http://dspace.uni.lodz.pl:8080/xmlui/bitstream/handle/11089/136/49-63.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>.
- Skórka S., *Biblioteka akademicka wobec wyzwań użytkowników „generacji Google”*, „Biblioteka i Edukacja” 2012, nr 1 [on-line], [dostęp: 19.06.2017], <http://www.bg.up.krakow.pl/bie/files/BiE_1_2012/BiE_nr_1_2012_A2.pdf>.
- Sweeney R., *Reinventing library buildings and services for the millennial generation*, „Library Administration & Management” 2005, Vol. 19, Issue 4, p. 165–75 [on-line], [dostęp: 6.09.2017], <<http://www2.fiu.edu/~ereserve/010015250-1.pdf>>.
- Śliwińska M., *Jaka biblioteka jest potrzebna studentowi? Próba odpowiedzi na pytanie*, w: *Fizyczna przestrzeń biblioteki*, pod red. M. Wojciechowskiej, Gdańsk 2013, s. 247–260 [on-line], [dostęp: 19.06.2017], <http://pbc.gda.pl/Content/55496/Wojciechowska_Fizyczna_przestrzen_biblioteki.pdf>.
- Walczak A., *Działalność Liber Architecture Group a użytkownicy biblioteki*, „ePublikacje Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa” 2008, nr 5, s. 206–212 [on-line], [dostęp: 6.09.2017], <<http://eprints.rclis.org/14228/1/walczak-n.pdf>>.

Adapting the space in the renovated building of the Main Library of the Medical University of Gdańsk

Abstract: In September 2016, upgraded spaces of the Main Library of MUG were opened. After the first year of using we want to present the results of renovation and makeovers made in our Library building. The analysis is based on the librarians' observations and surveys of relationships between users' satisfaction and more effective use of service area and interiors design. The results show that if we want to focus on users' needs and activities, we still have to evaluate further. We intend to stimulate reflection about the shape of the user-centered academic libraries spaces.

Keywords: MUG Library, modernization, library interiors

Katarzyna Maćkiewicz

Biblioteka Uniwersytecka

Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

Przestrzeń naukowa

Biblioteki Uniwersyteckiej UWM

Streszczenie: Przestrzeń naukową w bibliotekach akademickich przenikają inne przestrzenie biblioteczne: wirtualna, społeczna, architektoniczna. Wyraźnie jest ona posadowiona m.in. w źródłach drukowanych oraz elektronicznych, zarówno w zewnętrznych bazach danych (komercyjnych, otwartych), jak też tworzonych przez daną bibliotekę. Biblioteki, współpracując ze środowiskiem uniwersyteckim, szczególnie z kadrą naukowo-dydaktyczną, tworzą bibliograficzne bazy publikacji, repozytoria, biblioteki cyfrowe. Dzięki temu biblioteka staje się częścią globalnej nauki. Media społecznościowe, pomimo że mają charakter nieformalnych, stają się kanałem przekazu informacji naukowej. W artykule zostanie omówiona przestrzeń naukowa Biblioteki Uniwersyteckiej UWM oraz postrzeganie jej przez użytkowników.

Słowa kluczowe: przestrzeń naukowa, biblioteka naukowa, biblioteka uniwersytecka, jakość kształcenia, dyplomowany bibliotekarz

Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (BU) jako ogólnouczelniana jednostka organizacyjna Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (UWM) jest zobligowana do realizacji zadań naukowych i dydaktycznych poprzez m.in. organizowanie i prowadzenie informacji naukowo-technicznej oraz prowadzenie szkoleń w tym zakresie. Regulamin organizacyjny BU w paragrafie 7, załącznika do Zarządzenia, mówi, że Biblioteka zatrudnia m.in. dyplomowanych bibliotekarzy¹.

Zgodnie ze statutem Uczelni Dyrektor Biblioteki „współdziała z kierownikami jednostek organizacyjnych w sprawach realizacji ich planów badawczych oraz w procesie

---

¹ Zarządzenie Nr 64/2012 Rektora Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie z 22 sierpnia 2012 roku w sprawie Regulaminu organizacyjnego Biblioteki Uniwersyteckiej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

kształcenia studentów” (§53 pkt 2 ppkt 2)². Natomiast aspekt pracowników zatrudnionych na etatach nauczycieli akademickich określa ustawa o szkolnictwie wyższym art. 113: „Dyplomowani bibliotekarze oraz dyplomowani pracownicy dokumentacji i informacji naukowej są zatrudniani na stanowiskach: 1) starszego kustosza dyplomowanego, starszego dokumentalisty dyplomowanego, 2) kustosza dyplomowanego, dokumentalisty naukowego, 3) adiunkta bibliotecznego, adiunkta dokumentacji i informacji naukowej, 4) asystenta bibliotecznego, asystenta dokumentacji i informacji naukowej”³.

Biblioteka Uniwersytecka podobnie jak Uniwersytet określiła swoją misję, której podstawą jest „aktywne wspieranie procesów naukowo-badawczych i edukacyjnych na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie.

Swoją misję Biblioteka realizuje poprzez:

- organizowanie warsztatu naukowego i dydaktycznego w zakresie dyscyplin reprezentowanych na UWM,
- zapewnienie dostępu do zasobów własnych i globalnych zasobów informacyjnych,
- efektywne i aktywne zarządzanie zasobami w celu promocji ich wykorzystania,
- permanentne podwyższanie kwalifikacji zawodowych pracowników,
- szkolenie użytkowników w celu rozwijania w nich umiejętności w zakresie wyszukiwania i wykorzystania informacji,
- nawiązywanie współpracy środowiskowej, ogólnokrajowej i międzynarodowej w celu powiększania dostępnej dla użytkowników bazy wiedzy,
- promocję i popularyzowanie Biblioteki – jej zasobów i usług.

„Biblioteka, bazująca przez wiele lat na dokumentach drukowanych, staje się biblioteką hybrydową, łączącą elementy biblioteki tradycyjnej i biblioteki elektronicznej, w której obowiązują zasady typowe dla uczącej się organizacji. Staje się też centrum edukacji, informacji i kultury, w którym realizowany jest proces edukacji, przekazu wiedzy i informacji oraz korzystania »z dóbr kultury« nie tylko przez studentów, ale też ludzi chcących systematycznie podnosić swoje kwalifikacje”⁴. Szczególnie należy podkreślić organizowanie warsztatu naukowego i dydaktycznego, prowadzenie zajęć edukacyjnych oraz wielokierunkową współpracę. Jednocześnie opracowano strategię rozwoju Biblioteki Uniwersyteckiej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie w siedmiu następujących obszarach:

² Uchwała Nr 785 Senatu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie z dnia 25 listopada 2011 roku w sprawie Statutu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

³ Ustawa z dnia 27 lipca 2005 roku Prawo o szkolnictwie wyższym: Dz.U. 2005 nr 164 poz. 1365 wraz ze zmianami (Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 26 października 2016 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym: Dz.U. 2016 poz. 1842.

⁴ Misja, strategia i analiza SWOT Biblioteki Uniwersyteckiej [on-line], [dostęp: 14.09.2017], <<http://bu.uwm.edu.pl/biblioteka/misja-strategia-i-analiza-swot-biblioteki-uniwersyteckiej>>.

1. gromadzenie, opracowanie, udostępnianie oraz przechowywanie zbiorów zgodnie z profilem Uczelni, potrzebami jej pracowników i studentów,
2. zapewnienie użytkownikom łatwego dostępu do zasobów poprzez tworzenie przyjaznego środowiska pracy oraz stałe dostosowywanie świadczonych usług do zmieniających się potrzeb użytkowników,
3. kreowanie dobrego wizerunku BU w środowisku akademickim i lokalnym,
4. dbałość o rozwój kadry i podnoszenie jej kwalifikacji zawodowych,
5. pozyskiwanie nowych źródeł finansowania,
6. modernizacja infrastruktury informatycznej i oprogramowania,
7. współpraca z bibliotekami naukowymi w kraju i za granicą⁵.

Misja i strategia została opublikowana na stronie www Biblioteki w zakładce Wewnętrzny System Zapewniania Jakości Kształcenia (WSZJK). W 2010 r. Uchwałą Nr 355 Senatu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie został wprowadzony na uczelni Wewnętrzny System Zapewniania Jakości Kształcenia⁶. Polityka jakości procesu dydaktycznego obejmuje zakres:

1. monitorowania i doskonalenia jakości kształcenia na wszystkich poziomach i formach edukacji,
2. powiązania obszarów kształcenia z potrzebami społecznymi i gospodarczymi kraju oraz regionu, w tym tworzenie programów wykraczających poza strukturę kształcenia kierunkowego z jednoczesnym podniesieniem stopnia przygotowania absolwentów,
3. upowszechniania idei uczenia się przez całe życie, której efektem jest nabywanie kompetencji osób uczących się do wykonywania zadań wynikających z faktu kształtowania się nowych zawodów, funkcji i ról w społeczeństwie,
4. zapewnienia łączności nauczania z badaniami naukowymi,
5. zwiększenia podmiotowości studentów i doktorantów w procesie kształcenia,
6. podnoszenia atrakcyjności i konkurencyjności UWM na krajowym i zagranicznym rynku edukacyjnym,
7. podnoszenia jakości procesu dydaktycznego poprzez doskonalenie kompetencji dydaktycznych nauczycieli akademickich.

Integralne elementy WSZJK to:

1. misja i polityka jakości Uniwersytetu, określające cele, strategię zapewniania i doskonalenia jakości kształcenia,
2. instytucjonalne umocowanie i struktura organizacyjna,
3. dokumenty jakości kształcenia,

---

⁵ Ibidem.

⁶ Uchwała Nr 355 Senatu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie z dnia 26 lutego 2010 roku w sprawie wprowadzenia Wewnętrzny System Zapewniania Jakości Kształcenia.

4. procedury zapewniania i doskonalenia jakości kształcenia, w tym system badań ankietowych⁷.

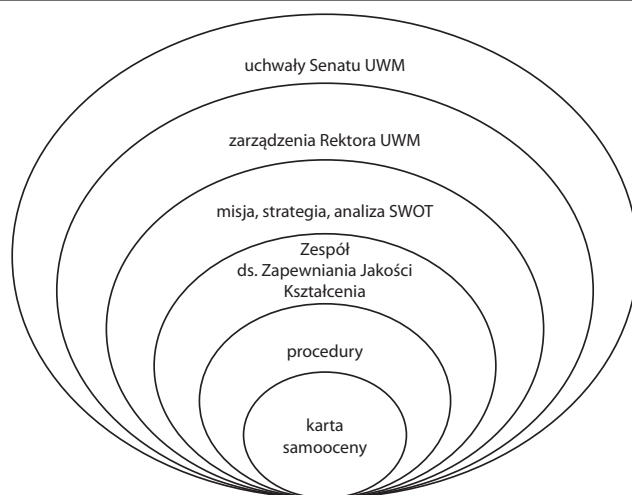
W celu realizacji zadań projakościowych przez Bibliotekę Uniwersytecką został powołany Zespół ds. Zapewniania Jakości Kształcenia, którego działania obejmują:

- monitorowanie i weryfikację efektów kształcenia,
- opracowanie procedury ewaluacji oraz doskonalenia efektywności WSZJK,
- opracowanie procedury przeprowadzania samooceny funkcjonowania jednostki,
- powiązanie obszarów kształcenia z potrzebami społecznymi i gospodarczymi kraju oraz regionu,
- upowszechnianie idei uczenia się przez całe życie,
- zapewnienie łączności nauczania z badaniami naukowymi,
- podnoszenie prestiżu, atrakcyjności, konkurencyjności UWM na krajowym i zagranicznym rynku edukacyjnym,
- podnoszenie jakości procesu dydaktycznego poprzez doskonalenie kompetencji dydaktycznych nauczycieli akademickich,
- opracowanie systemu motywującego nauczycieli akademickich do działań projakościowych w obszarze dydaktyki⁸.

Oprócz misji i strategii rozwoju Zespół ds. ZJK prowadzi okresowe analizy SWOT, badania satysfakcji użytkowników biblioteki, tworzy i monitoruje procedury projakościowe, przygotowuje karty samooceny jednostki oraz wdraża rekomendacje Rektora (rys. 1). Coroczne wyniki ankietyzacji dotyczącej satysfakcji użytkowników BU wskazują kierunki zmian w funkcjonowaniu biblioteki. Czytelnicy stają się nie tylko odbiorcami usług, ale również twórcami kształtującymi naukowo-dydaktyczny charakter Biblioteki Uniwersyteckiej. Ich opinie i sugestie stanowią jedną ze składowych karty samooceny jednostki. Karta ta jest zestawieniem słabych i mocnych stron biblioteki oraz zadań podnoszących jakość kształcenia. Ważnym elementem WSZJK są procedury opisujące sposób realizacji zadań takich jak: przeprowadzanie ankietowych badań ewaluacyjnych, zasady zaliczania przedmiotu Przystosowanie biblioteczne, zasady tworzenia materiałów promocyjnych, zasady publikowania informacji na stronie internetowej BU czy retrokonwersja zbiorów (tab. 1).

⁷ Ibidem.

⁸ Zespół ds. Zapewniania Jakości Kształcenia w Bibliotece Uniwersyteckiej [on-line], [dostęp: 14.09.2017], <<http://bu.uwm.edu.pl/biblioteka/zespolds-zapewnienia-jakosci-ksztalcenia-w-bibliotece-uniwersyteckiej>>.

Rysunek 1. Schemat Wewnętrznego Systemu Zapewniania Jakości Kształcenia

Źródło: opracowanie własne

Tabela 1. Zestawienie procedur zapewniania jakości kształcenia w Bibliotece Uniwersyteckiej

Symbol procedury	Nazwa procedury
WSZJK-A-BU-1	Przeprowadzanie ankietowych badań ewaluacyjnych
WSZJK-I-BU-1	Uzupełnianie katalogu komputerowego Biblioteki o opisy bibliograficzne książek pochodzących z retrokonwersji zbiorów
WSZJK-SI-BU-1	Zasady publikowania informacji na stronie internetowej Biblioteki Uniwersyteckiej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie
WSZJK-SI-BU-2	Zasady tworzenia materiałów promocyjnych oraz identyfikacji wizualnej w Bibliotece Uniwersyteckiej
WSZJK-USOS-BU-1	Zasady zaliczania przedmiotu PRZYSPÓBIENIE BIBLIOTECZNE
WSZJK-Z-BU-1	Kompletowanie literatury podstawowej i uzupełniającej w Bibliotece Uniwersyteckiej na podstawie sylabusów przedmiotów realizowanych na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Procedury [on-line], [dostęp: 14.09.2017], <<http://bu.uwm.edu.pl/biblioteka/procedury>>

Treści karty samooceny Biblioteki Uniwersyteckiej w danym roku akademickim przyczyniają się do stworzenia analizy raportów samooceny jednostek Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie stanowiące podstawę do opracowywania zaleceń i rekomendacji działań dla jednostek organizacyjnych UWM w zakresie doskonalenia funkcjonowania wewnętrznego systemu zapewniania jakości kształcenia. Zarówno informacje, dokumenty, jak i zasady działania WSZJK BU publikowane są online na stronie internetowej biblioteki w dedykowanej zakładce (WSZJK).

Na jakość kształcenia mają również wpływ dyplomowani bibliotekarze zatrudnieni na uczelni jako nauczyciele akademicy. Kryteria oceny pracy dyplomowanych bibliotekarzy oraz tryb awansu określają odrębne dokumenty, także zamieszczone w WSZJK^{9,10}. Niniejsze przepisy podkreślają naukowy i dydaktyczny charakter pracy tej grupy pracowników. Okresowa ocena dyplomowanego bibliotekarza opiera się przede wszystkim na naukowym dorobku publikacyjnym oraz udziale w projektach grantowych, których realizacja skupiona jest tylko częściowo w czasie godzin pracy. Wynika to z realizacji zadań stricte bibliotecznych przez bibliotekarzy dyplomowanych. Pozwala to wysunąć wnioski, że dyplomowani bibliotekarze są wszechstronnymi bibliotekarzami, bardzo zaangażowanymi i zintegrowani z miejscem zatrudnienia. Pomimo wysokiej jakości pracy, nauczyciele akademicy stanowią zaledwie 4% osób zatrudnionych w Bibliotece Uniwersyteckiej. Dlatego też naukowo-dydaktyczny charakter biblioteki tworzą również bibliotekarze zaliczani do pracowników służby bibliotecznej.

Trudno wyobrazić sobie bibliotekę bez przestrzeni architektonicznej, która w ostatnich dekadach podlega intensywnym zmianom. Z ciasnych, ciemnych, mrocznych, szarych, czyli smutnych lub nijakich pomieszczeń przekształca się w jasne, przyjazne, kolorowe, przestronne budynki. W takim nowoczesnym gmachu funkcjonuje Biblioteka Uniwersytecka w Olsztynie, w której wyróżnić można trzy strefy: naukową, dydaktyczną i społeczną. Nie są one sztywno zaznaczone, a raczej plastycznie się przenikają. Największą powierzchnię zajmuje część naukowa, ponieważ zlokalizowana jest na kilku kondygnacjach budynku, w postaci czytelni dziedzinowych (fot. 1), informacji naukowej (fot. 2) czy wypożyczalni międzybibliotecznej (fot. 3).

⁹ Uchwała Nr 249 Senatu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie z dnia 21 czerwca 2013 roku w sprawie zasad, kryteriów i trybu oceny pracy nauczyciela akademickiego (wraz ze zmianami).

¹⁰ Uchwała Nr 338 Senatu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie z dnia 29 listopada 2013 roku w sprawie kryteriów oceny kandydatów przy zatrudnianiu nauczycieli akademickich na poszczególnych stanowiskach na wydziałach UWM oraz w jednostkach międzywydziałowych.

Fot. 1. Czytelnia dziedzinowa nauk przyrodniczo-technicznych (aut. zdj. K. Maćkiewicz)

Fot. 2. Informacja Naukowa i Czytelnia Czasopism (aut. zdj. K. Maćkiewicz)

Fot. 3. Wypożyczalnia międzybiblioteczna
(materiały promocyjne BU UWM)

Biblioteka dysponuje pokojami pracy indywidualnej, które cieszą się dużym zainteresowaniem użytkowników (fot. 4). Biblioteka uczestniczy w procesie dydaktycznym, organizując i realizując m.in. wykłady, ćwiczenia czy seminaria. Bibliotekarze prowadzą zajęcia dla różnych grup odbiorców akademickich dotyczące zagadnień ogólnobibliotecznych i wysoce specjalistycznych. W ramach ustawicznego kształcenia prowadzone są szkolenia dla studentów Uniwersytetu Trzeciego Wieku. Sale dydaktyczne służą studentom stacjonarnym i niestacjonarnym Wydziałów UWM (fot. 5). Biblioteka Uniwersytecka dysponuje również aulą, w której m.in. goszczą uczestnicy różnorodnych konferencji naukowych. Nauka jest obecna także na antresoli i w ogrodzie zimowym, dzięki indywidualnym użytkownikom oraz organizowanym imprezom promującym naukę i sztukę.

Zbiory naukowe biblioteki udostępniane są w formie drukowanej oraz elektronicznej. Zasoby elektroniczne stanowią główny zrąb przestrzeni wirtualnej będącej też naukową (rys. 2). Należy tu wymienić bazy danych, e-czasopisma, e-książki, biblioteki cyfrowe czy repozytoria. Uczelnianą bazą danych jest Bibliografia Publikacji Pracowników Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (BPP-UWM), indeksująca naukowy dorobek publikacyjny nie tylko autorów zatrudnionych na Uniwersytecie, ale również

Fot. 4. Pokoje pracy indywidualnej (materiały promocyjne BU UWM)

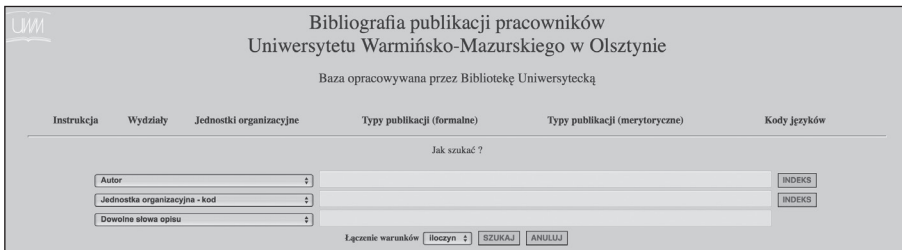
Fot. 5. Sala dydaktyczna (materiały promocyjne BU UWM)

osób afiliujących do UWM, np. studentów, doktorantów (rys. 3). Baza BPP-UWM służy celom bibliometrycznym, sprawozdawczym, ocenom porównawczym, okresowej ocenie nauczycieli akademickich UWM oraz celom parametrycznym Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz promocji.

Rysunek 2. Printsreen podstrony E-ZBIORY

Źródło: E-zbiory [on-line], [dostęp: 14.09.2017], <<http://bu.uwm.edu.pl/pl/e-zbiory>>

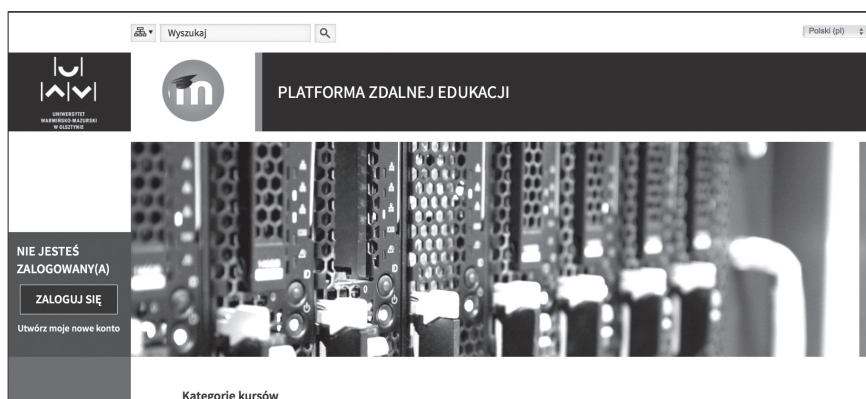

Rysunek 3. Printsreen podstrony Bibliografii Publikacji Pracowników Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

Źródło: Expertus [on-line], [dostęp: 14.09.2017], <<http://213.73.22.174/expertus/>>

Przestrzeń wirtualna biblioteki wyraźnie wspiera dydaktykę. Bibliotekarze jednocześnie pełnią funkcje nauczycieli i studentów, ponieważ są zarówno twórcami, jak i odbiorcami warsztatów, szkoleń, wykładów. E-learnig uelastycznia proces dydaktyczny, obniża jego koszty, pozwala dotrzeć do szerokiej rzeszy odbiorców jednocześnie (rys. 4). Biblioteka Uniwersytecka przygotowuje szkolenia na Platformie Zdalnej Edukacji UWM.

Rysunek 4. Printscreen Platformy Zdalnej Edukacji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

Źródło: Platforma Zdalnej Edukacji [on-line], [dostęp: 14.09.2017], <<https://moodle.uwm.edu.pl/moodle/>>

Elementy przestrzeni wirtualnej biblioteki nie mogą być rozproszone, gdyż użytkownik miałby bardzo utrudniony dostęp do nich. W dotarciu do zbiorów naukowych, wzięcia udziału w zajęciach dydaktycznych, również tych posadowionych w realnych przestrzeniach architektonicznych budynku biblioteki, służą:

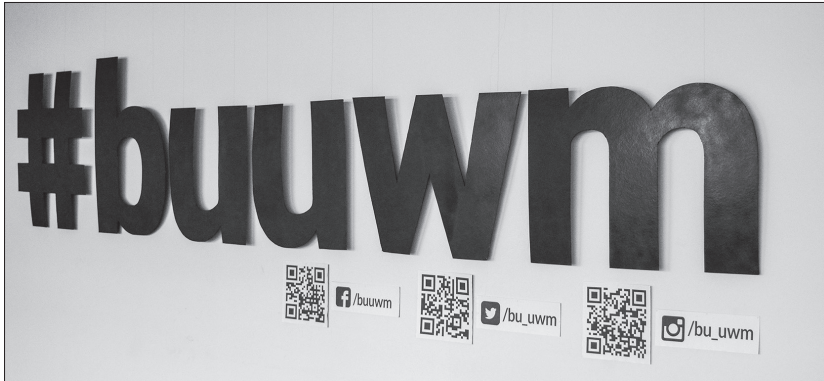
- kanały komunikacyjne np. poczta elektroniczna, media społecznościowe (fot. 6),
- strona internetowa Biblioteki Uniwersyteckiej (rys. 5).

Kanały komunikacyjne, podobnie jak strona domowa Biblioteki, są monitorowane i aktualizowane na bieżąco, bo jedynie w ten sposób spełniają swoje funkcje. Strona Biblioteki Uniwersyteckiej została szeroko przedstawiona w publikacji w Forum Bibliotek Medycznych¹¹.

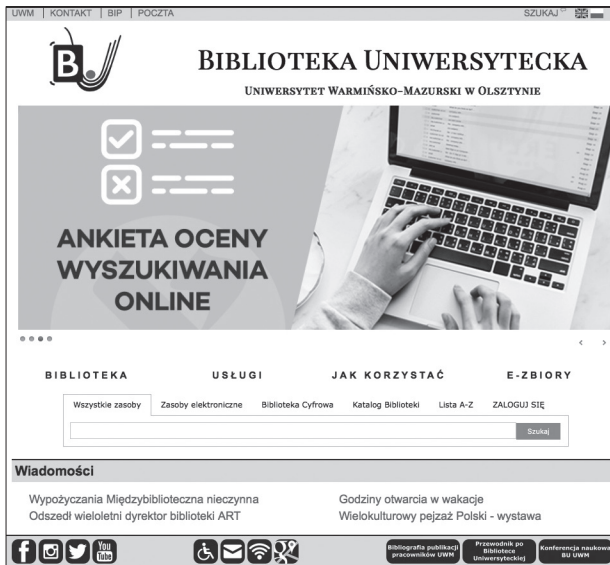
Biblioteka Uniwersytecka stanowi integralną część Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Jej działania opierają się m.in. na współpracy z Kolegium Rektorskim, Władzami Wydziałów, nauczycielami akademickimi oraz studentami. Współpraca wewnętrzna zwiększa udział biblioteki w procesie naukowo-dydaktycznym, angażuje użytkowników do kształtowania zbiorów i usług, ugruntowuje pozycję biblioteki jako jednostki ogólnouczelnianej. W strategii działania Biblioteki Uniwersyteckiej istotną rolę odgrywa współpraca zewnętrzna, która jest prowadzona z innymi bibliotekami, jednostkami naukowymi spoza UWM, Ministerstwem Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW). Współpraca z bibliotekami realizowana jest m.in. w ramach umów konsorcyjnych czy wypożyczeń międzybibliotecznych dokumentów służących celom naukowym. Bibliotekarze BU współtworzą bibliograficzno-abstraktowe bazy

¹¹ K. Maćkiewicz, *Strona www Biblioteki Uniwersyteckiej w Olsztynie narzędziem komunikacji z użytkownikiem*, „Forum Bibliotek Medycznych” R. 7, 2014, nr 2, s. 156–164.

danych BazTech (baza techniczna) oraz SIGŹ (System Informacji o Gospodarce Żywnościowej). Należy podkreślić, że publikacje BazTech są wyszukiwane w ogólnosiatakowych wyszukiwarkach, takich jak Google Scholar. Natomiast dokumentowanie do-

Fot. 6. Kanály komunikacyjne Biblioteki Uniwersyteckiej w Olsztynie – wizualizacja naścienna (materiały promocyjne BU UWM)

Rysunek 5. Printsreen strony www Biblioteki Uniwersyteckiej w Olsztynie

Źródło: BU UWM [on-line], [dostęp: 14.09.2017], <<http://bu.uwm.edu.pl/pl>>

robku publikacyjnego autorów afiliujących do Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie i zasilanie niniejszym dorobkiem Polskiej Bibliografii Naukowej jest formą współpracy z MNiSW (rys. 6).

Rysunek 6. Printscreen Polskiej Bibliografii Naukowej – Moduł Sprawozdawczy

Źródło: Moduł Sprawozdawczy PBN [on-line], [dostęp: 14.09.2017], <<https://pbn.nauka.gov.pl/>>

Kolejną formą współpracy są analizy bibliometryczne przygotowywane również dla lekarzy i stomatologów niezatrudnionych na uczelni, ale uczestniczących w postępowaniu na stopień specjalizacyjny na UWM.

Nauka stanowi podstawowy „filary przestrzeni” Biblioteki Uniwersyteckiej UWM w Olsztynie. Nadaje kierunek jej funkcjonowania i rozwoju. W związku z tym należy dążyć do tego, aby mówiąc o bibliotece, myśleć o niej jako o jednostce tworzącej naukę. To myślenie trzeba kształtować zarówno wśród użytkowników, jak i samych bibliotekarzy.

Bibliografia

Maćkiewicz K., *Strona www Biblioteki Uniwersyteckiej w Olsztynie narzędziem komunikacji z użytkownikiem*, „Forum Bibliotek Medycznych” R. 7, 2014, nr 2, s. 156–164.

Misja, strategia i analiza SWOT Biblioteki Uniwersyteckiej [on-line], [dostęp: 14.09.2017], <<http://bu.uwm.edu.pl/biblioteka/misja-strategia-i-analiza-swot-biblioteki-universyteckiej>>.

Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 26 października 2016 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym: Dz.U. 2016 poz. 1842.

Uchwała Nr 249 Senatu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie z dnia 21 czerwca 2013 roku w sprawie zasad, kryteriów i trybu oceny pracy nauczyciela akademickiego (wraz ze zmianami).

Uchwała Nr 338 Senatu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie z dnia 29 listopada 2013 roku w sprawie kryteriów oceny kandydatów przy zatrudnianiu nauczycieli akademickich na poszczególnych stanowiskach na wydziałach UWM oraz w jednostkach międzywydziałowych.

Uchwała Nr 355 Senatu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie z dnia 26 lutego 2010 roku w sprawie wprowadzenia Wewnętrznego Systemu Zapewniania Jakości Kształcenia.

Uchwała Nr 785 Senatu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie z dnia 25 listopada 2011 roku w sprawie Statutu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

Ustawa z dnia 27 lipca 2005 roku Prawo o szkolnictwie wyższym: Dz.U. 2005 nr 164 poz. 1365 wraz ze zmianami

Zarządzenie Nr 64/2012 Rektora Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie z 22 sierpnia 2012 roku w sprawie Regulaminu organizacyjnego Biblioteki Uniwersyteckiej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

Zespół ds. Zapewniania Jakości Kształcenia w Bibliotece Uniwersyteckiej [on-line], [dostęp: 14.09.2017], <<http://bu.uwm.edu.pl/biblioteka/zespolds-zapewnienia-jakosci-ksztalcenia-w-bibliotece-universyteckiej>>.

Scientific space of University Library UWM in Olsztyn

Abstract: Scientific space in academic libraries is permeated by other library spaces: virtual, social, and architectural. It is clearly set up among others in printed and electronic sources, both external databases (commercial, open), as well as created by a given library. The libraries cooperate with the university community, especially with the scientific and didactic staff and create bibliographic publication databases, repositories, and digital libraries. As a result, the library becomes part of global science. Social media, although informal, become a channel for the transmission of scientific information. The paper will discuss the scientific space of University Library UWM and its perception by users.

Keywords: scientific space, scientific library, university library, quality of education, certified librarian

Ewa Matczuk

Katarzyna Pełka-Smętek

Biblioteka Politechniki Lubelskiej

Przestrzeń wirtualna w opinii użytkowników Biblioteki Politechniki Lubelskiej

Streszczenie: Zmieniająca i rozrastająca się w ogromnym tempie przestrzeń wirtualna ma również wpływ na instytucje edukacyjne. Dzięki niej użytkownicy pokonują bariery, które mogą napotkać, korzystając w tradycyjny sposób z księgozbioru. Artykuł poświęcony jest zagadnieniom związanym z użytkownikami i bibliotekarzami hybrydowymi, poruszającymi się w wirtualnej przestrzeni Biblioteki Politechniki Lubelskiej. Badania przeprowadzone na przełomie 2013–2016 r. wykazały, że odpowiednio przygotowani i przeszkoleni bibliotekarze aktywnie uczestniczą w kreowaniu społeczeństwa multimedialnego poprzez tworzenie, prezentowanie i rozpowszechnianie informacji. A jakość usług, które oferuje biblioteka powinna być stale udoskonalana, aby sprostać oczekiwaniom użytkowników również w wirtualnej przestrzeni.

Słowa kluczowe: przestrzeń wirtualna, biblioteki wirtualne, bibliotekarz hybrydowy, biblioteki hybrydowe, użytkownik hybrydowy

Idea elektronicznych źródeł sięga początku XX w., kiedy na łamach „Ilustrowanego Kuryera Codziennego” 19 marca 1926 r. ukazał się artykuł *Świat w roku 2000-nym*, w którym autor pisał m. in. o tym że: „elektryczny aparat dalekowidzący pozwoli człowiekowi w podróży informować się, co dzieje się w jego domu. Radio zostanie tak udoskonalone, że głosy można będzie słyszeć na każdym miejscu, na ziemi, na morzu i w powietrzu. Zostaną utworzone specjalne centrale aparatów do widzenia na odległość”¹. W 1938 r. Herbert George Wells pisał o *The Idea of a Permanent World Encyclopedia*, encyklopedii hipertekstowej opartej na mikrofilmach. Samo pojęcie cyberprzestrzeni, które później stało się synonimem przestrzeni wirtualnej, pojawiło się po raz pierwszy w 1984 r. w po-

---

¹ M. Nurski, *Jak wyobrażano sobie czasy współczesne niemal 90 lat temu?* [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<http://komorkomania.pl/4025.jak-wyobrazano-sobie-czasy-wspolczesne-niemal-90-lat-temu>>.

wieści *Burning Chrome* Williama Gibsona jako „wygenerowane przez komputer świat immersyjnej, wirtualnej rzeczywistości”². Powstające w kolejnych latach definicje były zbyt precyzyjne, przez co rozwijająca się technologia je dezaktualizowała. O tym jak wszechstronne staje się pojęcie pokazuje Polska Ustawa z 30 sierpnia 2011 r. w dziedzinie wojskowości (Dz. U. z 2011 r. Nr 222, poz. 1323, art. 1, pkt 2, 1b) mówiąca o tym, że „cyberprzestrzeń to przestrzeń przetwarzania i wymiany informacji tworzonej przez systemy teleinformatyczne”³.

Termin „wirtualna biblioteka” nie jest obecnie jednoznacznie zdefiniowany⁴. Często bywa synonimem biblioteki cyfrowej⁵, gdyż ich przestrzenie semantyczne wzajemnie się przenikają. Biblioteka cyfrowa jest określana jako „system informacyjno-wyszukiwawczy tworzony przez instytucję sprawczą lub podmioty współpracujące, w którym gromadzone są uporządkowane zbiory zasobów cyfrowych, tj. dokumenty w oryginalnej postaci cyfrowej (ang. *born digital*) oraz dokumenty zdigitalizowane będące odwzorowaniem dokumentów w postaci tradycyjnej, udostępniane bezpłatnie w sieci za pomocą specjalistycznego oprogramowania do tworzenia biblioteki cyfrowej i zarządzania nią (...)”⁶. W odniesieniu do powyższych definicji wirtualna przestrzeń biblioteczna to miejsce spotkania użytkowników i bibliotekarzy wirtualnych korzystających z narzędzi, dzięki którym możliwa jest komunikacja między nimi oraz korzystanie z treści cyfrowych. Biblioteki funkcjonują zarówno w środowisku elektronicznym i tradycyjnym. W obecnym czasie coraz częściej mamy do czynienia z bibliotekami akademickimi o charakterze hybrydowym, które udostępniają swoje zasoby drukowane i elektroniczne⁷. W bibliotece hybrydowej następuje spotkanie w realnej i wirtualnej rzeczywistości przestrzeni bibliotecznej. Użytkownicy korzystają z oferty bibliotecznej dostępnej przez internet w dowolnym miejscu, np. w domu, oraz w pomieszczeniach biblioteki.

² Pisarski, *Cyberprzestrzeń – definicje* [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<http://www.techsty.art.pl/hipertekst/cyberprzestrzen.htm>>.

³ Definicja cyberprzestrzeni w polskim porządku prawnym [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<http://www.kalwas.pl/blog/2011/11/02/definicja-cyberprzestrzeni-w-polskim-porzadku-prawnym>>.

⁴ E. Kolodzińska, H. Ganińska, *Wizja biblioteki wirtualnej w strategii biblioteki uniwersytetu technicznego*, w: *II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej: Biblioteki XXI wieku: Czy przetrwamy?*, Łódź 2006, s. 231–233.

⁵ A. Radwański, *Biblioteka wirtualna – problemy definicyjne*, „Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy EBIB” 1999, nr 8 [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib08/radwan.html>>.

⁶ B. M. Morawiec, *Biblioteki cyfrowe: tworzenie, zarządzanie, odbiór*, Gliwice 2016, s. 43.

⁷ M. Roźniakowska, et al., *Biblioteki dawniej i dziś. Hybrydowe, cyfrowe...? Jakie będą i co może wpłynąć na ich kształt w przyszłości*, w: *II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej: Biblioteki XXI wieku: Czy przetrwamy?*, s. 267–294; P. Karwasiński, *Wirtualni użytkownicy nowoczesnych bibliotek – szansą rozwoju instytucji, czy jej zagrożeniem?* w: *Elektroniczny wizerunek biblioteki*, Gdańsk 2008, s. 17–40 [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/7240/1/Karwasi%C5%84ski_Piotr_Wirtualni_u%C5%BCytkownicy_nowoczesnych_bibliotek-szans%C4%85_rozwoju_instytucji_czy_jej_zagro%C5%BCeniem.pdf>.

Przestrzeń wirtualna ma nieograniczoną powierzchnię i można ją dowolnie aranżować. Instytucje edukacyjne, w tym biblioteki, korzystają z niej na wiele sposobów, oferując swoim studentom i pracownikom m.in. wirtualny spacer po kampusie⁸, wirtualny dziekanat oraz dostęp do elektronicznych źródeł wiedzy. Może być ona rozumiana zarówno jako przestrzeń ograniczająca się do możliwości korzystania z elektronicznych zasobów biblioteki, na miejscu wykorzystując do tego terminale biblioteczne, jak również taka, która dostępna jest niezależnie od miejsca, czasu i przestrzeni za pośrednictwem m.in. serwerów umożliwiających korzystanie z prenumerowanej oferty biblioteki z domu. Wirtualność bibliotek może również przejawiać się w obecności w mediach społecznościowych.

W niniejszym artykule skupiono się głównie na zagadnieniach związanych z biblioteką hybrydową, użytkownikami i bibliotekarzami poruszającymi się w wirtualnej przestrzeni Biblioteki Politechniki Lubelskiej. Omówiono poszczególne elementy biblioteki wirtualnej, wykorzystując m.in. dane z przeprowadzonych badań ankietowych w 2013 r., 2015 r. oraz wywiadów przeprowadzonych wśród studentów w 2016 r.⁹, odwołując się również do przykładów z innych bibliotek w Polsce w charakterystyce ogólnej.

Strona internetowa jako portal otwierający drzwi do wiedzy

Strona internetowa kreująca pozytywny wizerunek instytucji jest narzędziem informacji, promocji, edukacji, źródłem informacji o zasobach i usługach biblioteki, przestrzenią spotkań bibliotekarzy z użytkownikami. Jest portalem wiedzy, który powinien być zaprojektowany tak, aby w intuicyjny sposób można było się po nim poruszać, a kiedy użytkownicy napotykały trudności, powinny być one od razu wyjaśnione w postaci instrukcji obsługi¹⁰; powinna być też aktualizowana, posiadać prosty interfejs i przyjazną nawigację¹¹. Strona Biblioteki Politechniki Lubelskiej jest portalem, który konsoliduje dostęp do wiedzy z różnych zasobów bibliotecznych i rozproszonej informacji dostępnej w internecie. Pre-

⁸ Politechnika Lubelska [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<http://www.pollub.pl/files/28/content/index.htm>>.

⁹ E. Matczuk, K. Pelka-Smętek, *Biblioteki specjalistyczne w opinii społeczności akademickiej Politechniki Lubelskiej*, w: *IV Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy*, pod red. D. Dudziak, M. Ziółek, Wrocław 2014, nr 11, s. 401–410; E. Matczuk, K. Pelka-Smętek, *Badanie poziomu satysfakcji użytkowników Biblioteki Politechniki Lubelskiej*, „Bibliotekarz Lubelski” R. 58/59, 2016, s. 211–219; A. Gońka, *Wizerunek pracownika biblioteki akademickiej. Raport z badań przeprowadzonych w Bibliotece Politechniki Lubelskiej*. [Wygłoszony] 11 czerwca 2015, Konferencja Naukowa Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, *Biblioteka w społeczeństwie wiedzy, informacja, edukacja, profesjonalizm*, Łódź 2015.

¹⁰ E. Kołodziejczyk, *Biblioteka Politechniki Łódzkiej E-wizerunek biblioteki – na przykładzie witryn internetowych łódzkich bibliotek szkół wyższych*, „Biuletyn EBIB” 2012, nr 3 (130) [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <http://www.ebib.pl/images/stories/numery/130/130_kolodziejczyk.pdf>.

¹¹ M. Łebkowski, *E-wizerunek. Internet jako narzędzie kreowania image'u w biznesie*, Gliwice 2009, s. 130 [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<http://www.structum.pl/czytelnia/E-wizerunek-Internet-jako-narzedzie-kreowania-image-u-w-biznesie.pdf>>.

zentuje w sieci swoją działalność i zachęca do korzystania z bogatej oferty e-zasobów, serwisów Dla studentów i Dla nauki, które zostały przygotowane w odpowiedzi na potrzebę poszukiwania przez pracowników naukowych i studentów wysoce wyselekcjonowanych źródeł wiedzy¹². W serwisie dziedzinowym dostępne są zasoby wiedzy dla poszczególnych wydziałów, w zakładce Szkolenia znajdują się materiały szkoleniowe w formie e-booka dotyczące Informatyki naukowej. Natomiast materiały szkoleniowe dotyczące obsługi katalogu – w zakładce zatytułowanej „Jak korzystać”. Serwis Dla nauki zawiera niezbędne informacje dotyczące pracy badawczej naukowca, m.in. oceny parametrycznej, narzędzi bibliometrycznych, narzędzi do zarządzania bibliografią. Zdaniem 65% użytkowników Biblioteki Politechniki Lubelskiej strona internetowa biblioteki dostarcza wyczerpujących informacji, 22% nie ma zdania, a 9% uważa, iż jest ona nieintuicyjna dla przeciętnego użytkownika, trudna w obsłudze, zawiła i skomplikowana.

Istotnym elementem serwisu Biblioteki Politechniki Lubelskiej jest multiwyszukiwarka, która jest domyślnym elementem okna wyszukiwawczego na głównej stronie portalu. Zapewnia ona użytkownikom łatwy i skuteczny dostęp poprzez jedno okno wyszukiwawcze do elektronicznych źródeł prenumerowanych przez Bibliotekę, udostępnianych w internecie na wolnych licencjach jak również do katalogu bibliotecznego i Biblioteki Cyfrowej Politechniki Lubelskiej. Oprogramowanie to umożliwia jednoczesne wyszukiwanie zasobów z różnych lokalizacji i o różnej strukturze poprzez jedno okno wyszukiwawcze. Posiada nowoczesny interfejs nawiązujący stylem do popularnej wyszukiwarki Google, fasetowe zawężanie wyników, wyszukiwanie proste i zaawansowane umożliwiające odnalezienie relewantnej informacji (w tym pokrewnej tematyki czy dorobku danego autora) oraz usługę RSS i integrację z serwisami społecznościowymi. Istnieje również możliwość eksportu wyszukanych informacji do programów takich jak menadżer bibliografii czy własny folder wyszukiwawczy, w którym m.in. można organizować, udostępniać oraz zapisywać wyniki swoich wyszukiwań.

Podstawowym narzędziem każdej biblioteki jest katalog, który dostarcza informacji o jej zbiorach. Katalog Biblioteki Politechniki Lubelskiej charakteryzuje intuicyjna obsługa, łatwe wyszukiwanie, a wyniki sortowane są według trafności. Poziom satysfakcji w wykorzystaniu katalogu przez społeczność akademicką jest wysoki i sięga 95%; nieliczni wskazali potrzebę dodania m.in. zdjęcia okładek czy spisów treści, co udało się zrealizować w obecnym katalogu. Dostępne są w nim narzędzia wyszukiwania prostego, w hasłach, zaawansowanego oraz fasetowego. Użytkownicy najchętniej korzystają z wyszukiwania prostego. Jest to najłatwiejszy sposób wyszukiwania danej pozycji w katalogu na podstawie danych, np. tytułu dokumentu lub nazwiska autora, które otrzymuje

¹² H. Celoch, D. Tkaczyk, *Serwis Dla studentów jako przykład informacji dedykowanej – z doświadczeń Biblioteki Politechniki Lubelskiej*, „Biuletyn EBIB” 2016, nr 7 (169) [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/485>>.

na liście literatury wskazanej przez wykładowcę. W przypadku wyszukiwania w hasłach użytkownicy katalogu również wybierają najczęściej nazwisko autora. Niewielu z nich korzysta z opcji wyszukiwania zaawansowanego. W katalogu są dostępne fasety oparte na kryteriach formalnym i rzeczowym, w których odbiorcy najchętniej zawężają poszukiwania do charakterystyki treściowej dokumentu oraz roku wydania. Utworzona dodatkowo kolekcja Biblioteki Cyfrowej Politechniki Lubelskiej zawiera dostęp do pełnych wersji elektronicznych tekstów zawartych – na platformie dLibry Biblioteki Cyfrowej Politechniki Lubelskiej. W katalogu znajdują się również linki do kolekcji IBUK w rekordzie egzemplarza oraz do spisów treści, abstraktów i pełnych tekstów do prenumerowanych przez bibliotekę czasopism. Aktualność linków jest cały czas monitorowana. W dotychczasowych badaniach przeprowadzonych w bibliotece można zauważyć, jak często zacierają się granice między komputerowym katalogiem bibliotecznym a biblioteka cyfrową.

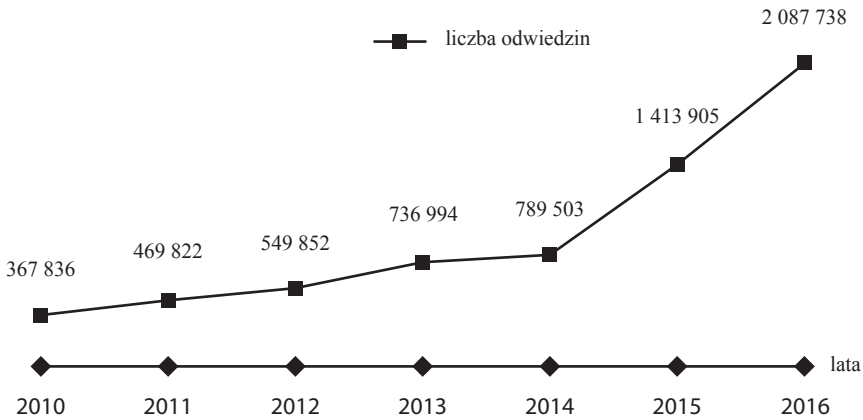
Obecnie większość bibliotek akademickich posiada własne biblioteki cyfrowe, repozytoria czy inne platformy udostępniające zbiory elektroniczne. Są ogromnymi składnicami wiedzy i nauki, potężnymi narzędziami dydaktycznymi dostępnymi dla każdego w każdej godzinie i niezależnie od miejsca, w jakim znajdują się zarówno zbiory jak i użytkownicy. Biblioteka Cyfrowa Politechniki Lubelskiej istnieje od 1 października 2008 r. Powstała z myślą o gromadzeniu, przetwarzaniu i udostępnianiu utworów stworzonych przez pracowników Politechniki Lubelskiej; znalazły się w niej inne dokumenty, m.in. związane z historią nauki i techniki¹³. Główny nacisk postawiono na staranne tworzenie metadanych w oparciu o standard Dublin Core¹⁴. Na stałe zagościła w umysłach społeczności akademickiej Politechniki Lubelskiej jako jedno z najważniejszych zasobów informacyjnych, niezbędne w procesie edukacyjnym¹⁵. Odzwierciedlenie jej popularności możemy zaobserwować w badaniach ankietowych i wywiadach, świadczą o tym również statystyki odwiedzin wielkości 6 415 650 zarejestrowane w latach 2010–2016, które stale rosną i zostały przedstawione na poniższym wykresie (rys. 1).

Wzrost zainteresowania zbiorami Biblioteki Cyfrowej Politechniki Lubelskiej jest wprost proporcjonalny do wzrostu ilości zasobów w niej zawartych dzięki projektom digitalizacyjnym, które powiększyły ją o kolekcje Norm Branżowych oraz historii tech-

¹³ J. Gajda, *Wydawnictwo w bibliotece – biblioteka cyfrowa w wydawnictwie? Ośrodek do spraw Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej Politechniki Lubelskiej*, w: *III Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy*, pod red. H. Szarskiego, D. Dudziak, Wrocław 2011, s. 127–135.

¹⁴ J. Gajda, *Publikacje współczesne w realiach biblioteki cyfrowej technicznej szkoły wyższej – wokół pewnego przypadku*, w: *Polskie Biblioteki Cyfrowe 2010: materiały z konferencji zorganizowanej w dniach 20–21 października 2010 roku przez Bibliotekę Kórnicką PAN, Poznańską Fundację Bibliotek Naukowych, Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe*, pod red. C. Mazurka, M. Stroińskiego, J. Węglarza, Poznań 2011, s. 79–83.

¹⁵ J. Gajda, *Działalność wydawnicza Politechniki Lubelskiej. Trzy lata istnienia Ośrodka do spraw Wydawnictw i Biblioteki*, w: *IV Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy*, s. 107–115.

Rysunek 1. Wzrost liczby odwiedzin Biblioteki Cyfrowej Politechniki Lubelskiej (w latach 2010–2016)

Źródło: opracowanie własne

niki a także pliki pierwotnie przygotowane jako cyfrowe, wynikające z bieżącej produkcji wydawniczej. Dobór materiałów Biblioteki Cyfrowej Politechniki Lubelskiej jest przygotowany tak, aby w jak największym stopniu zaspokoić potrzeby jej odbiorców. Dla użytkowników uważających, że „jeśli nie ma czegoś w internecie, to nie istnieje”, którzy zazwyczaj preferują wirtualną ścieżkę zdobywania wiedzy, jest ona idealnym narzędziem. Czasem uzależniają również swoje przygotowanie do zajęć od funkcjonowania Biblioteki Cyfrowej Politechniki Lubelskiej.

Aktywni w sieci www czytelnicy Biblioteki doceniają przede wszystkim dostępność źródeł elektronicznych w postaci pełnotekstowej. Publikacje w dostępie otwartym stanowią 76% zasobów Federacji Bibliotek Cyfrowych¹⁶, z czego dla bibliotek cyfrowych i repozytoriów uczelni technicznych wskaźnik ten wynosi 80%, zaś dla Biblioteki Cyfrowej Politechniki Lubelskiej 97,7%. „Otwartość” zależy od dobrej woli autorów, współautorów dzieł oraz wydawców. Pracownicy naukowcy i studenci Politechniki Lubelskiej są świadomi pozytywnych aspektów „otwartości”, dlatego coraz częściej decydują się właśnie na taki model publikowania zarówno na stronach internetowych, jak i w bibliotece cyfrowej¹⁷. Kolejnym wskaźnikiem mającym znaczenie w dostępności publikacji dla użytkowników wirtualnych jest format zapisanych plików, który nie stwarza problemu w wyświetlaniu w oknie przeglądarki internetowej. Najbardziej popularnymi wśród użytkowników formatami zapisów plików są PDF i DjVu. Duże zainteresowanie

¹⁶ Źródła danych FBC [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<http://fbc.pionier.net.pl/pro/zrodla>>.

¹⁷ J. Gajda, *Dobre praktyki w otwartym publikowaniu książek naukowych, podręczników i czasopism na Politechnice Lubelskiej*, w: *Projektowanie informacji w przestrzeni biblioteki*, pod red. B. Kamińskiej-Czubały, S. Skórki, Kraków 2017, s. 227–235.

formatem PDF może być związane z jego popularnością jako podstawową formą zapisu plików oraz ograniczeniami spowodowanymi problemami z wtyczką dla formatów DjVu. W Bibliotece Cyfrowej Politechniki Lubelskiej 89% publikacji zapisanych jest w formacie PDF; w tej grupie znajdują się takie, które powstają w wyniku bieżącego cyklu wydawniczego Politechniki Lubelskiej, jak również zdigitalizowane Normy branżowe czy materiały z dziedziny historii techniki. W kolejnych latach, na prośbę użytkowników wyrażoną w ankietach i wywiadach, zostanie zmieniony format pozostałych plików DjVu na format PDF. Ze względu na typ zasobów i profil Biblioteki Cyfrowej Politechniki Lubelskiej największym zainteresowaniem cieszą się: podręczniki, skrypty i inne pomoce dydaktyczne¹⁸.

Wirtualność bibliotekarzy

Wirtualna przestrzeń biblioteczna nie może istnieć zarówno bez użytkowników, jak i bez bibliotekarzy, którzy swobodnie się po niej poruszają. Istotnym elementem doskonalenia zawodowego bibliotekarzy jest ustawiczny system szkoleń, dzięki któremu bibliotekarze staną się bardziej kreatywni oraz będą potrafili w coraz większym stopniu dostrzegać potrzeby użytkowników¹⁹. Szkolenia w tym zakresie powinny być dostosowane do potrzeb instytucji, a także wskazywać możliwe rozwiązania problemów, czy trudności, z jakimi borykają się bibliotekarze w swojej codziennej pracy²⁰. W tym celu w Bibliotece Politechniki Lubelskiej w 2014 r. przygotowano i udostępniono na platformie e-learningowej kursy, które miały na celu podniesienie kwalifikacji bibliotekarzy dziedzinowych. Składały się z sześciu modułów: pierwszy z nich dotyczył definicji używanych w naszej codziennej pracy bibliotekarskiej, drugi – baz danych, katalogów, serwisów, trzeci obejmował wiedzę o parametryzacji, zaś w czwartym bibliotekarze mogli wykazać się swoją znajomością dziedzin wiedzy i ze znajomości strony www biblioteki, piąty dotyczył codziennego narzędzia – interfejsu katalogu. Każdy moduł kończył się testem. Forma szkolenia e-learningowa pozwoliła zredukować czas potrzebny na zgłębienie wiedzy i umiejętności nawet o 50%. Dzieje się to dzięki jednoczesnemu oddziaływaniu za pomocą dźwięku i obrazu na użytkownika takiego kursu²¹. Bibliotekarze w wirtualnej

¹⁸ J. Gajda, *W cieniu "Wielkiej Digitalizacji" – najnowsze książki naukowe i podręczniki w politechnicznych bibliotekach cyfrowych*, „Biblioteka i Edukacja” 2016, nr 6 [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<http://www.bg.up.krakow.pl/newbie/index.php/bie/article/view/90/98>>.

¹⁹ J. Stępnia, *Koegzystencja bibliotek cyfrowych i tradycyjnych w akademickich systemach biblioteczno-informacyjnych w perspektywie najbliższych 10 lat*, w: *Biblioteki XXI wieku. czy przetrwamy?*, Łódź 2006, s. 83–95 [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<http://eprints.rclis.org/9160/1/stepniak.pdf>>.

²⁰ E. Matczuk, *Działalność publikacyjna bibliotekarzy wyższych uczelni technicznych w Polsce*, w: *Projektowanie informacji w przestrzeni biblioteki*, s. 236–246.

²¹ B. Aouil, *Przestrzeń wirtualna w procesie wspomagania rozwoju i życia człowieka* [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<http://www.psychologia.net.pl/artukul.php?level=107>>.

przestrzeni, oprócz kompetencji bibliotekarzy dziedzinowych, powinni posiadać umiejętności posługiwania się nowymi technologiami i narzędziami, tak aby sprostać coraz to nowszym wyzwaniom²².

W odpowiedzi na te zagadnienia bibliotekarze uczestniczyli w szkoleniach, uzupełniali swoją wiedzę i umiejętności w zakresie korzystania z programów komputerowych służących do digitalizacji, obróbki graficznej czy obsługi pakietów biurowych, oraz w szkoleniach dotyczących mediów społecznościowych czy innych form komunikacji. Aby ułatwić kontakt użytkowników z bibliotekarzami w przestrzeni wirtualnej, w Bibliotece Politechniki Lubelskiej przygotowany został autorski program LiveChat²³, który daje możliwość wysłania pytania w czasie rzeczywistym, bez potrzeby logowania się. Program ten jest formą pomocy dla użytkowników w przypadku problemów ze skorzystaniem z usług biblioteki. Rozmowy w LiveChat pozwalają użytkownikom na swobodną formę wypowiedzi; od czasu jego uruchomienia (czyli od września 2013 r.) przeprowadzono 374 rozmów. Najczęściej zapytania dotyczą dostępu do prenumerowanych przez bibliotekę zasobów, np. czasopism, kolekcji IBUK. Użytkownicy pytają również o możliwość prolongaty wypożyczonych przez siebie publikacji oraz o problemy z zalogowaniem się do konta bibliotecznego i zasobów elektronicznych z domu (serwer proxy). Często zadają pytania o godziny otwarcia biblioteki. Bibliotekarze na zadane pytania odpowiadają w godzinach pracy biblioteki.

Wraz z cyfryzacją, komputeryzacją bibliotek pojawiło się pytanie: „Czy jest możliwe zastąpienie bibliotekarzy ich wirtualnymi odpowiednikami?”, które po dzień dzisiejszy istnieje w świadomości bibliotekarzy. W wielu dziedzinach funkcjonują wirtualni doradcy, którzy stali się odpowiedzią na świadczenie usług w czasie rzeczywistym, braki kadrowe, całodobową obsługę. Mogą spełniać swoją rolę służąc pomocą w wyszukaniu informacji teleadresowych, prezentowaniu krótkiego przewodnika. Wirtualni bibliotekarze powinni działać w oparciu o sieć semantyczną konsolidującą wiele serwisów edukacyjno-informacyjnych i społecznościowych. Wymiana informacji powinna przebiegać w języku naturalnym (komunikatów pytających i odpowiedzi) w aplikacji zgodnie z zasadą „The more you ask, the more I know” (Im więcej pytasz, tym więcej wiem). To samo pytanie „Czy jest możliwe zastąpienie bibliotekarzy jego wirtualnymi odpowiednikami?” zadano również społeczności akademickiej Politechniki Lubelskiej. Użytkownicy w pierwszym odruchu odpowiadali zazwyczaj twierdząco, ale później dochodzili do wniosku, że istotnym czynnikiem jest poczucie bezpieczeństwa, które wyzwala świadomość, iż po drugiej stronie łączności jest człowiek, któremu zaufali, że się nie pomyli. Zastąpienie bibliotekarzy ich wirtualnymi

²² M. Polarczyk, R. Tomaszewska, R. Tomaszewski, *Obsługa czytelników w dobie społeczeństwa informacyjnego na przykładzie Biblioteki Głównej i Centrum Informacji Naukowej Akademii Rolniczej im. A. Cieszkowskiego w Poznaniu*, w: *Polskie biblioteki akademickie w Unii Europejskiej, Łódź, 23–25 czerwca 2004 r.: materiały konferencyjne*, Łódź 2004, s. 282–285 [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <http://bg.p.lodz.pl/konferencja2004/pełne_teksty/polarczyk.pdf>.

²³ Aplikacja stworzona przez pracownika Biblioteki Politechniki Lubelskiej.

odpowiednikami jest bardzo trudne z powodu ciągle zmieniających się narzędzi, trendów w pozyskiwaniu wiedzy, oraz ogromu nowej informacji, zasobów i technologii. Również złożoność wypowiedzi i nieprzewidywalność pytań użytkowników utrudniają stworzenie oprogramowania w 100% skutecznego w poszukiwaniu informacji relewantnych.

Wirtualni użytkownicy bibliotek

Wirtualni użytkownicy korzystają z elektronicznych zasobów i usług bibliotecznych za pośrednictwem strony internetowej biblioteki²⁴, niezależnie od miejsca, w jakim się znajdują. Użytkownikami bibliotek akademickich są: studenci, pracownicy naukowcy oraz osoby, które chcą poszerzać swoją wiedzę, ale nie są związane bezpośrednio z uczelnią.

W Bibliotece Politechniki Lubelskiej realizowane są działania wspomagające budowanie społeczeństwa wiedzy opartej na zasobach cyfrowych i tradycyjnych, w nowoczesnej komunikacji naukowej. Prowadzone są zajęcia z przysposobienia bibliotecznego, na którego potrzeby została przygotowana prezentacja w aplikacji Prezi²⁵. Całość treściowa przysposobienia znajduje się na głównej stronie biblioteki oraz w serwisie dziedzinowym w zakładce Szkolenia. Prezentacja ta zawiera vademecum dla użytkowników biblioteki. Zarówno szkolenia z Informacji naukowej, jak i z zakresu przygotowania rozprawy doktorskiej w formie książki wykonywane są w formie warsztatów, na których uczestnicy na bieżąco mogą zadać pytanie. W przyszłości zostanie również wykonany wirtualny spacer po bibliotece, który pozwoli sprawnie poruszać się po Bibliotece Politechniki Lubelskiej również w rzeczywistej przestrzeni.

Użytkownicy podkreślają w swoich odpowiedziach ankietowych i wywiadach, jak ważny jest dla nich dostęp do internetu bezprzewodowego; również na ich prośbę zwiększono corocznie liczbę komputerów i obecnie w Bibliotece Politechniki Lubelskiej jest 71 komputerów stacjonarnych z dostępem do internetu oraz 15 laptopów możliwych do wypożyczenia na miejscu w Czytelnii Studenckiej. Na terenie kampusu funkcjonuje sieć bezprzewodowa Eduroam, w której zarejestrowanych jest 30 000 użytkowników.

Wnioski

Przestrzeń wirtualna nadal się rozrasta, jest obecna w wielu aspektach życia, naturalne stało się korzystanie z niej: w pracy, domu, szkole, uczelni – nawet w wolnym

---

²⁴ P. Karwasiński, *Wirtualni użytkownicy nowoczesnych bibliotek – szansą rozwoju instytucji, czyjej zagrożeniem?* w: *Elektroniczny wizerunek biblioteki*, pod red. M. Wojciechowskiej, Gdańsk 2008, s. 17–40 [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/7240/1/Karwasi%C5%84ski_Piotr_Wirtualni_u%C5%BCytkownicy_nowoczesnych_bibliotek-szans%C4%85_rozwoju_instytucji_czy_jej_zagro%C5%BCeniem.pdf>.

²⁵ Biblioteka Politechniki Lubelskiej [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<http://biblioteka.pollub.pl>>.

czasie. Biblioteki hybrydowe umożliwiają koegzystencję zasobów drukowanych oraz elektronicznych (pierwotnych i wtórnie elektronicznych). W nauce wirtualność jest wszechobecna, m.in. zacieśnia współpracę między naukowcami, którzy oddaleni są od siebie tysiące kilometrów i czasem znają się tylko z korespondencji e-mailowej²⁶. Można też zauważyć coraz większą liczbę pojawiających się stron, serwisów i portali związanych z nauką. W bibliotece zmienia się otoczenie, zachowanie i potrzeby użytkowników, narzędzia, metody użyte do realizacji misji, funkcji i zadań²⁷. Opiera ona swoje działania w myśl zasady marketingu 2.0: zrozum, słuchaj, zaangażuj, działaj, badaj.

Stale rozwijający się postęp technologiczny sprawił, że tradycyjne metody nauczania nie są wystarczające. Dzięki internetowi można zwiększyć obszar działań edukacyjnych, co sprawia, że główne cele kształcenia oparte są o nowe technologie²⁸. Narzędzia wyszukiwawcze stają się coraz bardziej doskonalsze i stwarzają coraz większe możliwości dotarcia do wiedzy w jak najkrótszym czasie. W świecie wirtualnym pojęcia czasu, przestrzeni i odległości zacierają się. Komunikacja „twarzą w twarz”, czy „ekran w ekran”, jak pokazują badania, traktowana może być przez użytkowników na równym poziomie, ponieważ czasem liczą się wiedza i informacja zdobyte „tu i teraz”. Użytkownicy bibliotek hybrydowych nie zawsze rozpoczynają poszukiwania materiałów i informacji od strony biblioteki. W większości przypadków najczęściej korzystają z wyszukiwarki Google. Potwierdzają to opinie użytkowników, którzy sugerowali w odpowiedziach na pytania zawarte w ankiecie, że w katalogu biblioteki „powinno być takie okno jak Google”. Jednak kiedy chcą uzyskać rzetelną informację, wówczas korzystają z pomocy bibliotekarzy, jakby nie do końca ufali swoim umiejętnościom.

Obecni użytkownicy biblioteki posiadają wysoki poziom kompetencji w zakresie obsługi urządzeń elektronicznych łączących się z internetem. Zarówno studenci, jak i pracownicy naukowcy, czyli główni odbiorcy usług biblioteki akademickiej, są „cyfrowymi tubylcami” poruszającymi się sprawnie po internecie²⁹. Największym zagrożeniem w poszukiwaniu rzetelnej informacji może być samowystarczalność internetu: sytuacja, kiedy użytkownicy tkwią w przekonaniu, iż jest to najszybsza i najłatwiejsza ścieżka zdobywania wiedzy i nie zwracają uwagi na jakość merytoryczną materiałów, na jakie natrafiają w sieci. Dlatego tak ważne jest, aby podnosić stale kompetencje wyszukiwawcze

²⁶ Europejski Portal Pracy [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<http://hrc.pl/praca/146/138027/%C5%9Awiat-wirtualny-jako-przestrze%C5%84-rozwoju-osobistego>>.

²⁷ B. Jaskowska, *User Is The King – Rola biblioteka publiczna w zaspokajaniu potrzeb środowisku wirtualnym* [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<https://www.slideshare.net/bjasko/user-is-the-king-biblioteka-publiczna-w-rodowisku-wirtualnym-20>>.

²⁸ Cz. Cempel, *Spoleczeństwo wiedzy: nowy wymiar kreowania i użytkowania wiedzy*, „Głos Politechniki” R.10, 2003, nr 3, s. 9–13.

²⁹ I. Pulak, *Biblioteka w wirtualnej przestrzeni szkolnej*. „Biblioteka i Edukacja” 2014, nr 5 [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<http://www.bg.up.krakow.pl/newbie/index.php/bie/article/viewFile/66/65>>.

użytkowników i umacniać ich w przekonaniu, iż mogą uzyskać pomoc od bibliotekarzy: w poszukiwaniu informacji, e-zasobów, korzystaniu z katalogu, czy z wielu innych usług bibliotecznych na płaszczyźnie wirtualnej. „Cyfrowi tubyłcy” są grupą najbardziej narażoną na wykluczenie cyfrowe, dlatego edukacja z zakresu nowych technologii powinna przebiegać przez całe życie od czasów wczesnoszkolnych po Uniwersytet Trzeciego Wieku. W swoich odpowiedziach ankietowani wielokrotnie postulowali o materiały edukacyjne, większą ilość videokursów i e-booków, możliwość zamieszczania, czy to na własnych stronach, czy za pośrednictwem biblioteki, wykładowcom materiałów pomocniczych z prowadzonych przedmiotów.

Również bibliotekarze akademicy powinni stale podnosić swoje kompetencje z zakresu nowych technologii³⁰, zgłębiać wszechstronnie wiedzę, jak w tytule artykułu Katarzyny Machcińskiej *Bibliotekarz XXI wieku – broker, informatyk, menedżer czy psycholog?*. Bibliotekarze pracujący szczególnie w bibliotece akademickiej stają się partnerami użytkowników hybrydowych, a ich główną rolą jest wspomaganie procesu dydaktycznego i pomoc w rozwoju zawodowym pracowników naukowych. Jakość świadczonych przez nich usług powinna być stale udoskonalana, aby sprostać oczekiwaniom użytkowników. W związku z tym powstała w Bibliotece Politechniki Lubelskiej strategia szkoleń opracowanych z myślą o bibliotekarzach w odpowiedzi na zmieniające się oblicze bibliotek.

Jednym z największych wyzwań stawianych przed bibliotekami hybrydowymi jest uzasadnienie kosztów związanych z funkcjonowaniem obydwu modeli udostępniania zbiorów. Choć dostęp do zbiorów elektronicznych staje się łatwiejszy dla użytkowników, to wymaga większej pracy od bibliotekarzy. Dlatego też przestrzeń wirtualna powinna być również wykorzystywana w działaniach promocyjnych biblioteki: do szerszego prezentowania swojej oferty, poszerzania grona użytkowników, m.in. dzięki zaistnieniu na portalach społecznościowych, poszerzenia swojej działalności o formy komunikatorów internetowych pozwalających użytkownikowi na swobodniejszą konwersację niż oficjalny list e-mailowy. Efektem badań przeprowadzanych w Bibliotece Politechniki Lubelskiej jest wskazanie drogi i ukierunkowanie działań promocyjnych, a tym samym stałe kreowanie pozytywnego wizerunku Biblioteki Politechniki Lubelskiej.

Bibliografia

- Aouil B., *Przestrzeń wirtualna w procesie wspomaganie rozwoju i życia człowieka* [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<http://www.psychologia.net.pl/artukul.php?level=107>>.
- Biblioteka Politechniki Lubelskiej [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<http://biblioteka.pollub.pl>>.

³⁰ E. Kotyńska, *Male biblioteki naukowe, a potrzeby nauki XXI wieku*, w: *Biblioteki i bibliotekarze XXI wieku – kształcenie, oczekiwania a rzeczywistość*, pod red. J. Czyrek, B. Górnej, Wrocław 2013, s. 65–67 [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <http://www.dbc.wroc.pl/Content/23949/Biblioteki_i_bibliotekarze.pdf>.

- Celoch H., Tkaczyk D., *Serwis Dla studentów jako przykład informacji dedykowanej – z doświadczeń Biblioteki Politechniki Lubelskiej*, „Biuletyn EBIB” 2016, nr 7 (169) [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/485>>.
- Cempel Cz., *Spółeczeństwo wiedzy: nowy wymiar kreowania i użycowania wiedzy*, „Głos Politechniki” R.10, 2003, nr 3, s. 9–13.
- Definicja cyberprzestrzeni w polskim porządku prawnym [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<http://www.kalwas.pl/blog/2011/11/02/definicja-cyberprzestrzeni-w-polskim-porzadku-prawnym>>.
- Europejski Portal Pracy [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<http://hrc.pl/praca/146/138027/%C5%9Awiat-wirtualny-jako-przestrze%C5%84-rozwoju-osobistego>>.
- Gajda J., *Dobre praktyki w otwartym publikowaniu książek naukowych, podręczników i czasopism na Politechnice Lubelskiej*, w: *Projektowanie informacji w przestrzeni biblioteki*, pod red. B. Kamińskiej-Czubały, S. Skórki, Kraków 2017, s. 227–235.
- Gajda J., *Działalność wydawnicza Politechniki Lubelskiej. Trzy lata istnienia Ośrodka do spraw Wydawnictw i Biblioteki*, w: *IV Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy*, pod red. D. Dudziak, M. Ziółka, Wrocław 2014, s. 107–115.
- Gajda J., *Publikacje współczesne w realiach biblioteki cyfrowej technicznej szkoły wyższej – wokół pewnego przypadku*, w: *Polskie Biblioteki Cyfrowe 2010: materiały z konferencji zorganizowanej w dniach 20–21 października 2010 roku przez Bibliotekę Kórnicką PAN, Poznańską Fundację Bibliotek Naukowych, Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe*, pod red. C. Mazurka, M. Stroińskiego, J. Węglarza, Poznań 2011, s. 79–83.
- Gajda J., *Wydawnictwo w bibliotece – biblioteka cyfrowa w wydawnictwie? Ośrodek do spraw Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej Politechniki Lubelskiej*, w: *III Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy*, pod red. H. Szarskiego, D. Dudziak, Wrocław 2011, s. 127–135.
- Gajda J., *W cieniu “Wielkiej Digitalizacji” – najnowsze książki naukowe i podręczniki w politechnicznych bibliotekach cyfrowych*, „Biblioteka i Edukacja” 2016, nr 6 [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<http://www.bg.up.krakow.pl/newbie/index.php/bie/article/view/90/98>>.
- Gońka A., *Wizerunek pracownika biblioteki akademickiej. Raport z badań przeprowadzonych w Bibliotece Politechniki Lubelskiej*. [Wygłoszony] 11 czerwca 2015, Konferencja Naukowa Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, *Biblioteka w społeczeństwie wiedzy, informacja, edukacja, profesjonalizm*, Łódź 2015.
- Jaskowska B., *User Is The King – Rola biblioteka publiczna w zaspokajaniu potrzeb środowiska wirtualnym* [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<https://www.slideshare.net/bjasko/user-is-the-king-biblioteka-publiczna-w-rodowisku-wirtualnym-20>>.
- Karwasiński P., *Wirtualni użytkownicy nowoczesnych bibliotek – szansą rozwoju instytucji, czyjej zagrożeniem? w: Elektroniczny wizerunek biblioteki*, pod red. M. Wojciechowskiej, Gdańsk 2008, s. 17–40 [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/7240/1/Karwasi%C5%84ski_Piotr_Wirtualni_u%C5%BCytkownicy_nowoczesnych_bibliotek-szans%C4%85_rozwoju_instytucji_czy_jej_zagro%C5%BCeniem.pdf>.

- Kołodziejczyk E., *E-wizerunek biblioteki – na przykładzie witryn internetowych łódzkich bibliotek szkół wyższych*, „Biuletyn EBIB” 2012, nr 3 (130) [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <http://www.ebib.pl/images/stories/numery/130/130_kolodziejczyk.pdf>.
- Kołodzińska E., Ganińska H., *Wizja biblioteki wirtualnej w strategii biblioteki uniwersytetu technicznego*, w: *II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej: Biblioteki XXI wieku: Czy przetrwamy?* Łódź 2006, s. 231–233.
- Kotyńska E., *Małe biblioteki naukowe, a potrzeby nauki XXI wieku*, w: *Biblioteki i bibliotekarze XXI wieku – kształcenie, oczekiwania a rzeczywistość*, pod red. J. Czyrek, B. Górnej, s. 65–67 [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <http://www.dbc.wroc.pl/Content/23949/Biblioteki_i_bibliotekarze.pdf>.
- Łebkowski M., *E-wizerunek. Internet jako narzędzie kreowania image'u w biznesie*, Gliwice 2009 [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<http://www.structum.pl/czytelnia/E-wizerunek-Internet-jako-narzedzie-kreowania-image-u-w-biznesie.pdf>>.
- Matczuk E., Pelka-Smętek K., *Badanie poziomu satysfakcji użytkowników Biblioteki Politechniki Lubelskiej*, „Bibliotekarz Lubelski” R. 58/59, 2016, s. 211–219.
- Matczuk E., Pelka-Smętek K., *Biblioteki specjalistyczne w opinii społeczności akademickiej Politechniki Lubelskiej*, w: *IV Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy*, red. D. Dudziak, M. Ziótek, Wrocław 2014, nr 11, s. 401–410.
- Matczuk E., *Działalność publikacyjna bibliotekarzy wyższych uczelni technicznych w Polsce*, w: *Projektowanie informacji w przestrzeni biblioteki*, pod red. B. Kamińskiej-Czubały, S. Skórki, Kraków 2017, s. 236–246.
- Morawiec B. M., *Biblioteki cyfrowe: tworzenie, zarządzanie, odbiór*, Gliwice 2016.
- Nurski M., *Jak wyobrażano sobie czasy współczesne niemal 90 lat temu?* [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<http://komorkomania.pl/4025.jak-wyobrazano-sobie-czasy-wspolczesne-niemal-90-lat-temu>>.
- Pisarski, *Cyberprzestrzeń – definicje* [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<http://www.techsty.art.pl/hiper-tekst/cyberprzestrzen.htm>>.
- Polarczyk M., Tomaszewska R., Tomaszewski R., *Obsługa czytelników w dobie społeczeństwa informacyjnego na przykładzie Biblioteki Głównej i Centrum Informacji Naukowej Akademii Rolniczej im. A. Cieszkowskiego w Poznaniu*, w: *Polskie biblioteki akademickie w Unii Europejskiej, Łódź, 23–25 czerwca 2004 r.: materiały konferencyjne*, Łódź 2004, s. 282–285 [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <http://bg.p.lodz.pl/konferencja2004/pealne_teksty/polarczyk.pdf>.
- Pulak I., *Biblioteka w wirtualnej przestrzeni szkolnej*, „Biblioteka i Edukacja” 2014, nr 5 [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<http://www.bg.up.krakow.pl/newbie/index.php/bie/article/viewFile/66/65>>.
- Radwański A., *Biblioteka wirtualna – problemy definicyjne*, „Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy EBIB” 1999, nr 8 [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib08/radwan.html>>.

Rożniakowska et al., *Biblioteki dawniej i dziś. Hybrydowe, cyfrowe...? Jakie będą i co może wpłynąć na ich kształt w przyszłości*, w: *II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej: Biblioteki XXI wieku: Czy przetrwamy?* Łódź 2006.

Stępnia J., *Koegzystencja bibliotek cyfrowych i tradycyjnych w akademickich systemach biblioteczno-informacyjnych w perspektywie najbliższych 10 lat*, w: *Biblioteki XXI wieku. czy przetrwamy?*, Łódź 2006, s. 83–95 [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<http://eprints.rclis.org/9160/1/stepniak.pdf>>.

Politechnika Lubelska [on-line], [dostęp: 9.05.2017], <<http://www.pollub.pl/files/28/content/index.htm>>.

Źródła danych FBC [on-line], [dostęp: 09–05–2017], <<http://fbc.pionier.net.pl/pro/zrodla>>.

Virtual space in the opinion of Lublin University of Technology Library's users

Abstract: Virtual space is expanding and changing at an enormous rate. It also affects educational institutions. The users are able to overcome the barriers that they may encounter using traditional book collections. This article is devoted to issues related to hybrid users and hybrid librarians moving in the virtual space of the Lublin University of Technology Library. Research conducted between 2013 and 2016 showed that properly prepared and trained librarians actively participate in creating a multimedia society by creating, presenting and spreading information. And the quality of service that the library offers should be continually refined to meet the expectations of users in virtual space.

Keywords: virtual space, virtual libraries, hybrid librarian, hybrid library, hybrid user

Roman Wojciechowski

Miejska Biblioteka Publiczna w Sopocie

„Sopoteka to miejsce dla ludzi”, czyli anonimowa relacja wyimaginowanego użytkownika Sopoteki

Streszczenie: Autor artykułu omawia fenomen nowo zaaranżowanej przestrzeni publicznej jaką jest Sopoteka. Filia Biblioteki Sopotkiej działa ponad rok i można już pokusić się o pewne podsumowania. Niniejsza publikacja ma ukazać Sopotekę jako przestrzeń organizowaną przez użytkownika. Świadomy użytkownik kształtujący przestrzeń publiczną nie jest już biernym odbiorcą usług świadczonych przez bibliotekę, ale staje się współgospodarzem tego miejsca.

Słowa kluczowe: Sopoteka, przestrzeń, nowe media, użytkownicy biblioteki, Sopot, technologia

Tekst zawiera lokowanie produktów.
Cytaty zasłyszane od Użytkowników.

W ubiegłym roku nie byłem niestety na Literackim Sopocie, więc postanowiłem tego lata się tam wybrać.

Znajomi zachęcali do wizyty w przepięknej Sopotece, flagowym lokalu organizatora Literackiego Sopotu, czyli Bibliotece Sopotkiej.

Zanim tam poszedłem, przeszukałem net i znalazłem kilka wypowiedzi mówiących o Sopotece – Gallerii Kultury Multimedialnej, gdzie przeczytałem na przykład: „Zależy mi na tym, by wewnątrz stało się swoistą oazą spokoju, nowoczesnych technologii i kultury, nie tylko w galerii handlowej, ale także w mieście. Przewodnią myślą projektową była potrzeba stworzenia miejsca, w którym każdy będzie mógł się czuć swobodnie” (Jan Sikora – projektant) oraz „Drewno i metal. Plaża i leżak. Ekran i książka. Technologia i ludzie. Kultura i edukacja. Cyfryzacja i integracja. Sopoteka to nowoczesność, która nie przestrasza, a inspiruje” (Roman Wojciechowski – dyrektor). Były zdjęcia, a sam

obiekt wydał mi się, jak mówią młodzi – WOW! Ostatecznie znalazł się w TOP 10 najpiękniejszych polskich bibliotek¹.

Dojechałem do nowoczesnego Sopot Centrum i wjechałem na II poziom. Z daleka witały mnie plakaty informacyjne i duży podświetlony szyld. Zielone windery zachęcały do wejścia.

Wszedłem wejściem głównym i – jak się okazało, wcale nie jedynym. Słońce i jasne barwy – to zachęciło mnie od razu. Po lewej stronie za stanowiskiem obsługi stał ogromny stół, ale bez komputerów, za to pełen siedzących ludzi z gazetami, grammi planszowymi, czy po prostu rozmawiających ze sobą. W lekkim szoku, bowiem nikt nie nawoływał do spokoju, usiadłem i zacząłem obserwować. Za stołem wyłożonym drewnopodobnymi płytami rozciągał się podest, który jak wyjaśnił mi mój sąsiad, imituje plażę. No faktycznie, po obu stronach podestu były leżaki, na których można wygodnie się położyć i np. słuchać muzyki z gramofonu² czy odtwarzacza CD. Winyłe albo Cedeki. Nie omieszkałem skorzystać i na rzecz leżaka porzuciłem piękny, ogromny drewniany stół. Położyłem się na leżance, a spośród licznych winyli wziąłem swój ulubiony – King Crimson. Naciągnąłem słuchawki³ i w rytm słów Petera Sinfielda patrzyłem jak młodzi ludzie, popijając kawę, lokują się obok mnie na poduchach niedbale rozrzuconych na plażowym podeście. Widziałem ich zaangażowanie i mimo woli odsunąłem jedną słuchawkę i podsłuchiwałem.

Kłócili się o to, co ostatnio ich tu kręciło.

„Fedorowicz był zdecydowanie lepszy niż Biedroń.” Pomyślałem, że ci młodzi ludzie kłocą się o ofertę Sopoteki... o ofertę Biblioteki, powtórzyłem sobie z niedowierzaniem. Słuchałem dalej. „Przyjdź jutro, bo będzie Pau”⁴. Pau? A kto to jest do cholery Pau? Chyba powiedziałem to na głos.

„Pau to czołowy rysownik komiksów w Hiszpanii i jutro będą tu warsztaty z nim, a także przegląd książki historycznej...”

Zaoponowałem, że przecież w Państwowej Galerii Sztuki są bardzo interesujące dyskusje – sprawdziłem i byłem mądry. Natychmiast mnie zgasili. „A co, poczujesz się tam lepiej niż tu? Będziesz siedział na krzeselku pod baczynym okiem ochroniarzy i szukał możliwości nieaktorskich reakcji? Tu czujesz się wolny. Panie, Galeria⁵ jest dla zgredów, a Sopoteka dla ludzi.”

Oświeciło mnie – Sopoteka to miejsce dla ludzi.

Wybrałem się dalej zwiedzać. Kiedy wstałem z leżaka, udałem się do strefy pracy, nim jednak się zebrałem, minęła mnie kohorta kolonistów czy obozowiczów na poziomie

¹ A. Warnke, *10 niezwykłych bibliotek w Polsce* [on-line], [dostęp: 5.09.2017], <<http://culture.pl/pl/artykul/10-niezwyklych-bibliotek-w-polsce>>.

² Gramofon Pioneer PL-990.

³ Słuchawki Sennheiser HD201.

⁴ escapula [on-line], [dostęp: 5.09.2017], <<http://www.escapula.com/escapula/pau%20eng.htm>>.

⁵ Państwowa Galeria Sztuki w Sopocie.

szkoły podstawowej. Miły, drobny blondyn prowadził ich za regały. Podniecone głosy wołały – „my chcemy Hulka!”. Pomyślałem: przyszli po komiksy. Podszedłem i zdębiałem. W tylnym narożniku pyszniła się drukarka 3D⁶. Na bębnie lśnił czerwony filament, z którego powstawał pierścionek. Prawie wyjąkałem „my precious”. Usiadłem przy stołach do pracy, również bez komputerów, częściowo zajętych graczami (planszówki) i studentami. Przesiadłem się i patrzyłem od tyłu na wysokie, obustronne regały pełne książek. Widziałem, że pracownicy nienachalnie obserwują i w razie potrzeby pomagają użytkownikom. Za regałami, lekko na skos stały stoły ze sprzętem komputerowym: 10 Maców⁷ i cztery Delle⁸. Sopoteka postawiła na świat Appła.

Drogo? Designersko? Nie, to dla ludzi. Liczą się chęci, potrzeby Użytkowników, a nie tylko względy praktyczno-funkcjonalne.

Podszedłem do stanowisk. Usiadłem i włączyłem komputer. Bibliotekarka o wyrazistym uśmiechu podała hasło.

Oczywiście maszyna nie tylko obsługiwała OSX, ale także Linux i Windows. Chińskie sztuczki Parallels⁹, wypowiedziałem sobie i miałem rację. Obok mojego stanowiska stał ogromny czarny komputer. Siedział przy nim jakiś młodzian i gulgotliwie się śmiał. Na nosie miał ogromne czarne okulary. Nie widział mnie, wykonywał jakieś dziwne ruchy. Zdjął okulary i spojrzał na mnie. „Chcesz spróbować? To świat VR”.

Trochę lat na karku mam, ale z tym nie miałem do czynienia. Słuchawki i okulary Oculus Rift¹⁰. Z czerni, a potem mgły wypadł nagle na mnie realistyczny ból T. Rex. Jak ja uciekałem... i nagle wykwitła przede mną tablica informacyjna omawiająca budowę tego przerażającego potwora. Już wiedziałem, o co w tym chodzi. Zdjąłem okulary i słuchawki, by wpaść w wir rozmowy klubu iPada Air. Dziewczynki z podstawówki nader wczesnej siedziały we cztery nad iPadami i uniwersum koników Pony¹¹. Przyjaźń to magia, usłyszałem i powtarzałem pod nosem liczne nazwy koników, tak jak Apple Jack. Na początku myślałem, że to whisky, ale szybko zrozumiałem, że nie.

Czułem się fantastycznie. Ludzie zmieniali miejsca, rozmówców. Raz ich było więcej, raz mniej. Poczułem, że potrzebuję chwili odosobnienia. Za plecami miałem trzy stanowiska do pracy indywidualnej. Zapytałem bibliotekarki o miłym uśmiechu, co to jest?

Odpowiedziała, że to stanowiska pracy indywidualnej, które imitują kosze plażowe. Racja, uśmiechnąłem się i usiadłem. Wyciągnąłem swojego wiernego MacBooka i zaczą-

⁶ Omni3D RapCraft 1.4.

⁷ Apple iMac 21,5” i5 2,7GHz | RAM: 8GB | HDD: 1TB | Intel Iris Pro Graphics | ThBolt.

⁸ Inspiron 5348 23” FHD MT i5-4460S 8GB 1TB AMD_M265_2GB W8.1Pro 3YNBD.

⁹ Parallels [on-line], [dostęp: 5.09.2017], <<https://www.parallels.com/eu/>>.

¹⁰ Oculus Rift [on-line], [dostęp: 5.09.2017], <<https://www.oculus.com/>>.

¹¹ My Little Pony: Przyjaźń to magia Wiki [on-line], [dostęp: 5.09.2017], <<http://pl.mlp.wikia.com/wiki/Kategoria:Uniwersum>>.

łem pisać. Kosz¹² był świetnie ekranowany, tak że nie słyszałem osób, które prowadziły obok mnie liczne rozmowy. Zauważyłem wzmożony ruch, obejrzałem się i spostrzegłem, że ludzie przybywają na dzisiejsze spotkanie z Autorem. Krzesła już były przygotowane i pierwsi goście zajmowali miejsca. Na podwyższeniu stały dwa krzesła, a bohaterowie wpinali sobie mikroporty. Zastanawiałem się, czy usiąść grzecznie, bo pewnie zaraz nastąpią zmiany w organizacji działań biblioteki...

Hmm, nic takiego nie nastąpiło, tylko zasłonięto częściowo tył sali projekcyjnej. Wszedłem, żeby zrobić zdjęcia. Rozejrzałem się. Przy komputerach siedzieli ludzie, na podeście słuchacze muzyki, obok drukarki brydżyści kładli zielone sukno na stolik. Zaciekawilo mnie to zjawisko. Jako wytrawny badacz zjawisk technologicznych od razu znalazłem właściwe słowo – multitasking. Poszedłem zobaczyć, co jeszcze w tej samej chwili dzieje się w Sopotce. Przy małych stolikach za drugim stanowiskiem obsługi dzieci rysowały i budowały z klocków ogromne budowle, a ich starsi koledzy tkwili w grach odpalanych w konsolach¹³. Zielone sofy tłumiły emocje graczy¹⁴. Po cichu zatoczyłem krąg i znowu się zdziwiłem, bo za szybem windy, na luksusowych kanapach¹⁵ siedziało kilka osób i zawzięcie się kłóciło, ale po angielsku. Wyglądałem pewnie jak żona Lota, ale pewna starsza pani, która z wnukiem przeglądała całościenny regał z filmami i audiobookami wyjaśniła, że to tylko oddolne konwersatorium, taki nieformalny klub zrzeszający zainteresowanych. Zapytałem, czy Biblioteka patroluje i nadzoruje takie kluby, ale odpowiedź zbiła mnie z tropu. Sopoteka tylko sterowała ruchem, żeby liczne drobne przedsięwzięcia nie wchodziły sobie w drogę. Zostałem zarzucony licznymi nazwami tej oddolnej działalności: Chat Away, Klub Jane Austen, Warsztaty pisarskie dla debiutantów i wiele innych. Uff, pomyślałem, dzieje się, oj dzieje się.

Minąłem dyskutantów, by trafić znowu na świat 3D. Tym razem, wielki mistrz zakonu krzyżackiego Ulrich von Jungingen wyciągał swój miecz prosto z telewizora 3D, a zapatrzona dzieciarnia czekała na pojawienie się innych bohaterów Bitwy pod Grunwaldem Jana Matejki.

Dziwne, ale ta wielość rzeczy i ludzi w tej przepięknie zaaranżowanej przestrzeni nie przeszkadzała mi w ogóle, a wprost przeciwnie – chciało się tu być jeszcze, choć letni dzień dobiegał końca.

Daleko, w ogromnym podwójnym koszu plażowym, trzymając się za ręce, jakaś młoda para wspólnie czytała książkę. Tak po prostu.

Uśmiechnąłem się i pomyślałem, że chyba czas wracać do hotelu.

---

¹² Project in the Spotlight: Sopoteka (PL) [on-line], [dostęp: 5.09.2017], <<http://buzzi.space/blog/project-spotlight-sopoteka-pol/>>.

¹³ Xbox 360, Playstation 3 I 4.

¹⁴ MDF Italia.

¹⁵ Sofy Yale.

Odłożyłem na chwilę swój sprzęt do szafek usytuowanych na ścianie przy wejściu i poszedłem po kawę. Z nią w rękę patrzyłem jak pewien stały bywalec Sopoteki pisze kolejne posty na Facebooku, głośno komentując zalety Galaxy Tabów. Cóż, rzecz gustu, jednak wolę Ipady, ale doceniam mieszanie produktów firm IT.

Przy dużym stole nastąpiły ogromne zmiany. Leżały na nim deszczułki. Słoiki, kleje i suszarki. Pani bibliotekarka o urodzie ikonicznej madonny wytłumaczyła mi, że to zajęcia decoupage.

Obok mnie jeden z wielu telewizorów informacyjnych¹⁶ wyświetlał liczne zachęty dotyczące imprez tu organizowanych. Początkowo myślałem, że to program na kwartał, ale szybko zrozumiałem, że to info góra na dwa dni.

Szok, podziw, niedowierzanie.

Pomyślałem sobie, że nie brałem ze sobą żadnych książek, a w hotelu nie mam czytnika.

Udałem się po poradę na stanowisko bibliotekarskie. Pani bibliotekarka wyłożyła liczne czytniki¹⁷, informując co na nich znajduję, a potem uśmiechnęła się szelmowsko widząc w moim ręką tablet i zaproponowała zdalny dostęp do bazy książek Legimi¹⁸.

Przejrzałem katalog i już wiedziałem, że wezmę kod, a książki zawsze podążą za mną.

Powiedziałem, że z chęcią bym wyraził wdzięczność za taki dzień, w formie elektronicznej grafiki, ale nie mam ze sobą narzędzi. Pani uśmiechnęła się szeroko i podała mi tablet graficzny¹⁹, rzekła te słowa, które od dziś są moimi słowami – SOPOTEKA to miejsce dla ludzi.

Statystyka²⁰

Materiał dotyczy osiągnięć Galerii Kultury Multimedialnej w okresie od 19 grudnia 2015 do 19 grudnia 2016 r. W ciągu tego czasu odwiedziło nas dokładnie 223 451 osób, a zapisało się 6197 nowych użytkowników usług bibliotecznych. Nasi goście wypożyczyli 30 165 woluminów, a na miejscu skorzystali z 34 975 książek. Komputery Sopoteki zostały użyte przez 39 267 osób. Filmy i audiobooki to odpowiednio 1258 i 1615 wypożyczeń.

Klienci Sopoteki chętnie korzystali z platformy Legimi i wypożyczyli 2205 ebooków.

To nie koniec wyliczeń. Z „kąciaków cichej pracy”, czyli z koszy plażowych skorzystało blisko 7000 użytkowników. Oculusy zainteresowały około 2000 osób a konsole do

¹⁶ System UNIVIEW Player.

¹⁷ Kindle, PocketBook, Inkbook, Iriver, Nook

¹⁸ Wypożyczaj i czytaj ebooki bez limitu [on-line], [dostęp: 5.09.2017], <<https://www.legimi.pl/sopoteka/zaloguj/?redirect=%2fsopoteka%2f>>.

¹⁹ Wacom Bamboo3 Fun Pen & Touch M [on-line], [dostęp: 5.09.2017], <<https://www.komputronik.pl/product/148777/wacom-bamboo3-fun-pen-touch-m.html>>.

²⁰ R. Wojciechowski, *Rok z Sopoteką*, „Rocznik Sopotki” 2017, s. 78–87.

gier – około 3000 graczy. Po tablety sięgnęło około 9000 klientów Galerii Multimedialnej i należy dodać, że byli to najmłodszy klienci. Oferta muzyczna na płytach CD i winylach zainteresowała około 4000 fanów różnych stylów muzycznych.

Bibliografia

- escápula [on-line], [dostęp: 5.09.2017], <<http://www.escapula.com/escapula/pau%20eng.htm>>.
- My Little Pony: Przyjaźń to magia Wiki [on-line], [dostęp: 5.09.2017], <<http://pl.mlp.wikia.com/wiki/Kategoria:Uniwersum>>.
- Parallels [on-line], [dostęp: 5.09.2017], <<https://www.parallels.com/eu/>>.
- Project in the Spotlight: Sopoteka (PL) [on-line], [dostęp: 5.09.2017], <<http://buzzi.space/blog/project-spotlight-sopoteka-pol/>>.
- Ocultus [on-line], [dostęp: 5.09.2017], <<https://www.oculus.com>>.
- Wacom Bamboo3 Fun Pen & Touch M [on-line], [dostęp: 5.09.2017], <<https://www.komputronik.pl/product/148777/wacom-bamboo3-fun-pen-touch-m.html>>.
- Warnke A., *10 niezwykłych bibliotek w Polsce* [on-line], [dostęp: 5.09.2017], <<http://culture.pl/pl/artykul/10-niezwyklych-bibliotek-w-polsce>>.
- Wojciechowski R., *Rok z Sopotką*, „Rocznik Sopotki” 2017, s. 78–87.
- Wypożyczaj i czytaj ebooki bez limitu [on-line], [dostęp: 5.09.2017], <<https://www.legimi.pl/sopoteka/zaloguj/?redirect=%2fsopoteka%2f>>.

„Sopoteka” is the place for people – an anonymous relation of the imaginary user of “Sopoteka”

Abstract: The author of the article describes the phenomenon of the newly orchestrated public space that’s “Sopoteka”. This branch of Sopot’s library have been operating for over a year now and we can try to summarise it’s actions. This publication is supposed to show “Sopoteka” as the space organised by the user. The aware user that is shaping the public space is not a passive recipient of the services provided by the library, but becomes co-host of this place.

Keywords: Sopoteka, space, new media, library users, Sopot, technology